ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯେ

ବୁଦ୍ଧୱଂସ-ଅଟ୍ଠକଥା

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା

ଅନନ୍ତଞାଣଂ କରୁଣାଲଯଂ ଲଯଂ, ମଲସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଂ ସୁସମାହିତଂ ହିତଂ;

ନମାମି ଧମ୍ମଂ ଭୱସଂୱରଂ ୱରଂ, ଗୁଣାକରଞ୍ଚେୱ ନିରଙ୍ଗଣଂ ଗଣଂ।

ପଞ୍ଞାଯ ସେଟ୍ଠୋ ଜିନସାୱକାନଂ, ଯଂ ଧମ୍ମସେନାପତି ଧମ୍ମରାଜଂ;

ଅପୁଚ୍ଛି ସତ୍ଥାରମପାରପାରଗୁଂ, ନିରଙ୍ଗଣଂ ଞାତିଗଣସ୍ସ ମଜ୍ଝେ।

ସୁବୁଦ୍ଧୱଂସେନିଧ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ, ୱିସୁଦ୍ଧୱଂସେନ ୱିନାଯକେନ;

ହତାୱକାସେନ ପକାସିତୋ ଯୋ, ସମାଧିୱାସେନ ତଥାଗତେନ।

ଯାୱଜ୍ଜକାଲା ଅୱିନାସଯନ୍ତା, ପାଠଇକ୍କମଞ୍ଚେୱ ଚ ପାଠଇଯନ୍ତଂ;

କଥାନୁସନ୍ଧିଂ ସୁଗତସ୍ସ ପୁତ୍ତା, ଯଥାସୁତଂଯେୱ ସମାହରିଂସୁ।

ତସ୍ସେୱ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୱରନ୍ୱଯସ୍ସ, ସଦା ଜନାନଂ ସୱନାମତସ୍ସ;

ପସାଦପଞ୍ଞାଜନନସ୍ସ ଯସ୍ମା, ସଂୱଣ୍ଣନାନୁକ୍କମତୋ ପୱତ୍ତା।

ସକ୍କଚ୍ଚସଦ୍ଧମ୍ମରତେନ ବୁଦ୍ଧସୀହେନ ସୀଲାଦିଗୁଣୋଦିତେନ;

ଆଯାଚିତୋହଂ ସୁଚିରମ୍ପି କାଲଂ, ତସ୍ମାସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନମାରଭିସ୍ସଂ।

ସଦା ଜନାନଂ କଲିନାସନସ୍ସ, ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଂ ଜିନସାସନସ୍ସ;

ମମାପି ପୁଞ୍ଞୋଦଯୱୁଦ୍ଧିଯତ୍ଥଂ, ପସାଦନତ୍ଥଞ୍ଚ ମହାଜନସ୍ସ।

ମହାୱିହାରାଗତପାଠଇମଗ୍ଗସନ୍ନିସ୍ସିତା ସଙ୍କରଦୋସହୀନା;

ସମାସତୋଯଂ ପନ ବୁଦ୍ଧୱଂସସଂୱଣ୍ଣନା ହେସ୍ସତି ସାରଭୂତା।

ସୋତବ୍ବରୂପଂ ପନ ବୁଦ୍ଧୱଂସକଥାଯ ଅଞ୍ଞଂ ଇଧ ନତ୍ଥି ଯସ୍ମା;

ପସାଦନଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ରତାନଂ, ପୱାହନଂ ପାପମହାମଲସ୍ସ।

ତସ୍ମା ହି ସକ୍କଚ୍ଚସମାଧିଯୁତ୍ତା, ୱିହାଯ ୱିକ୍ଖେପମନଞ୍ଞଚିତ୍ତା;

ସଂୱଣ୍ଣନଂ ୱଣ୍ଣୟତୋ ସୁୱଣ୍ଣଂ, ନିଧାୟ କଣ୍ଣଂ ମଧୁରଂ ସୁଣାଥ।

ସଦ୍ଧମ୍ମି ହିତ୍ୱା ପନ କିଚ୍ଚମଞ୍ଞଂ, ସକ୍କଚ୍ଚ ମଜ୍ଝେନିଧ ନିଚ୍ଚକାଲଂ;

ସୋତୁଂ କଥେତୁମ୍ପି ବୁଧେନ ଯୁତ୍ତା, କଥା ପନାୟଂ ଅତିଦୁଲ୍ଲଭାତି।

ତତ୍ଥ ''ବୁଦ୍ଧୱଂସସଂୱଣ୍ଣନା ହେସ୍ସତି ସାରଭୂତା''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ ତାୱ ୱୱତ୍ଥପେତବ୍ବୋ। ତତ୍ରିଦଂ ୱୱତ୍ଥାନଂ – ଇତୋ ହେଟ୍ଠା କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକେସୁ ଚତୂସୁ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ପଞ୍ଚୱୀସତିୟା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନକପ୍ପାଦିପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ପୱେଣିୱିତ୍ଥାରକଥା ''ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ ନାମା''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସ୍ୱାୟଂ କପ୍ପପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମପରିଚ୍ଛେଦୋ ଗୋତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦୋ ଜାତିପରିଚ୍ଛେଦୋ ନଗରପରିଚ୍ଛେଦୋ ପିତୁପରିଚ୍ଛେଦୋ ମାତୁପରିଚ୍ଛେଦୋ ବୋଧିରୁକ୍ଖପରିଚ୍ଛେଦୋ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନପରିଚ୍ଛେଦୋ ଅଭିସମୟପରିଚ୍ଛେଦୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତପରିଚ୍ଛେଦୋ ଅଗ୍ଗସାୱକପରିଚ୍ଛେଦୋ ଉପଟ୍ଠାକପରିଚ୍ଛେଦୋ ଅଗ୍ଗସାୱିକାପରିଚ୍ଛେଦୋ ପରିୱାରଭିକ୍ଖୁପରିଚ୍ଛେଦୋ ରଂସିପରିଚ୍ଛେଦୋ ସରୀରପ୍ପମାଣପରିଚ୍ଛେଦୋ ବୋଧିସତ୍ତାଧିକାରପରିଚ୍ଛେଦୋ ବ୍ୟାକରଣପରିଚ୍ଛେଦୋ ବୋଧିସତ୍ତପଧାନପରିଚ୍ଛେଦୋ ଆୟୁପରିଚ୍ଛେଦୋ ପରିନିବ୍ବାନପରିଚ୍ଛେଦୋତି ଇମେହି ପାଠଇୟା ଆଗତେହି ବାୱୀସତିୟା ପରିଚ୍ଛେଦେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ୱୱତ୍ଥିତୋ।

ପାଠଇଅନାରୁଳ୍ହୋ ପନ ସମ୍ବହୁଲୱାରୋପେତ୍ଥ ଆନେତବ୍ବୋ। ସୋ ଅଗାରୱାସପରିଚ୍ଛେଦୋ ପାସାଦତ୍ତୟପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାଟକିତ୍ଥିପରିଚ୍ଛେଦୋ ଅଗ୍ଗମହେସିପରିଚ୍ଛେଦୋ ପୁତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦୋ ଯାନପରିଚ୍ଛେଦୋ ଅଭିନିକ୍ଖମନପରିଚ୍ଛେଦୋ ପଧାନପରିଚ୍ଛେଦୋ ଉପଟ୍ଠାକପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱିହାରପରିଚ୍ଛେଦୋତି ଦସଧା ୱୱତ୍ଥିତୋ ହୋତି।

ତଂ ସମ୍ବହୁଲୱାରମ୍ପି, ଯଥାଟ୍ଠାନେ ମୟଂ ପନ;

ଦସ୍ସେତ୍ୱାୱ ଗମିସ୍ସାମ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମାସତୋ।

ସୋ ଏୱଂ ୱୱତ୍ଥିତୋ ପନ –

କେନାୟଂ ଦେସିତୋ କତ୍ଥ, କସ୍ସତ୍ଥାୟ ଚ ଦେସିତୋ;

କିମତ୍ଥାୟ କଦା କସ୍ସ, ୱଚନଂ କେନ ଚାଭତୋ।

ସବ୍ବମେତଂ ୱିଧିଂ ୱତ୍ୱା, ପୁବ୍ବମେୱ ସମାସତୋ;

ପଚ୍ଛାହଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସସ୍ସ, କରିସ୍ସାମତ୍ଥୱଣ୍ଣନନ୍ତି।

ତତ୍ଥ କେନାୟଂ ଦେସିତୋତି ଅୟଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ କେନ ଦେସିତୋ? ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରେନ ଦସବଲେନ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜୱିସାରଦେନ ଧମ୍ମରାଜେନ ଧମ୍ମସ୍ସାମିନା ତଥାଗତେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁନା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଦେସିତୋ।

କତ୍ଥ ଦେସିତୋତି? କପିଲୱତ୍ଥୁମହାନଗରେ ନିଗ୍ରୋଧାରାମମହାୱିହାରେ ପରମରୁଚିରସନ୍ଦସ୍ସନେ ଦେୱମନୁସ୍ସନୟନନିପାତଭୂତେ ରତନଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମନ୍ତେନ ଦେସିତୋ।

କସ୍ସତ୍ଥାୟଚ ଦେସିତୋତି? ଦ୍ୱାସୀତିୟା ଞାତିସହସ୍ସାନଂ ଅନେକକୋଟୀନଞ୍ଚ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଅତ୍ଥାୟ ଦେସିତୋ।

କିମତ୍ଥାୟ ଦେସିତୋତି? ଚତୁରୋଘନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାୟ ଦେସିତୋ।

କଦା ଦେସିତୋତି ଭଗୱା ହି ପଠମବୋଧିଯଂ ୱୀସତିୱସ୍ସାନି ଅନିବଦ୍ଧୱାସୋ ହୁତ୍ୱା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଫାସୁକଂ ହୋତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱସି। କଥଂ? ପଠମଂ ୱସ୍ସଂ ଇସିପତନେ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩ ଆଦଯୋ; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସ ବ୍ରହ୍ମକୋଟିଯୋ ଅମତପାନଂ ପାଯେତ୍ୱା ବାରାଣସିଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଇସିପତନେ ମିଗଦାଯେ ୱସି। ଦୁତିଯଂ ୱସ୍ସଂ ରାଜଗହଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱେଳୁୱନେ ମହାୱିହାରେ। ତତିଯଚତୁତ୍ଥାନିପି ତତ୍ଥେୱ। ପଞ୍ଚମଂ ୱେସାଲିଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ମହାୱନେ କୂଟାଗାରସାଲାଯଂ। ଛଟ୍ଠଂ ମକୁଲପବ୍ବତେ। ସତ୍ତମଂ ତାୱତିଂସଭୱନେ। ଅଟ୍ଠମଂ ଭଗ୍ଗେସୁ ସଂସୁମାରଗିରିଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଭେସକଳାୱନେ। ନୱମଂ କୋସମ୍ବିଯଂ। ଦସମଂ ପାଲିଲେଯ୍ୟକୱନସଣ୍ଡେ। ଏକାଦସମଂ ନାଳାଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମେ। ଦ୍ୱାଦସମଂ ୱେରଞ୍ଜାଯଂ। ତେରସମଂ ଚାଲିଯପବ୍ବତେ। ଚୁଦ୍ଦସମଂ ଜେତୱନମହାୱିହାରେ। ପଞ୍ଚଦସମଂ କପିଲୱତ୍ଥୁମହାନଗରେ। ସୋଳସମଂ ଆଳୱକଂ ଦମେତ୍ୱା ଚତୁରାସୀତିପାଣସହସ୍ସାନି ଅମତପାନଂ ପାଯେତ୍ୱା ଆଳୱିଯଂ। ସତ୍ତରସମଂ ରାଜଗହେଯେୱ। ଅଟ୍ଠାରସମଂ ଚାଲିଯପବ୍ବତେଯେୱ। ତଥା ଏକୂନୱୀସତିମଂ ୱୀସତିମଂ ପନ ୱସ୍ସଂ ରାଜଗହେଯେୱ ୱସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଭଗୱା ହି ପଠମବୋଧିଯଂ ୱୀସତିୱସ୍ସାନି ଅନିବଦ୍ଧୱାସୋ ହୁତ୍ୱା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଫାସୁକଂ ହୋତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱସୀ''ତି। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପନ ସାୱତ୍ଥିଂଯେୱ ଉପନିସ୍ସାଯ ଜେତୱନମହାୱିହାରେ ଚ ପୁବ୍ବାରାମେ ଚ ଧୁୱପରିଭୋଗୱସେନ ୱସି।

ଯଦା ପନ ସତ୍ଥା ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ବାରାଣସିଯଂ ଇସିପତନେ ମିଗଦାଯେ ପଠମଂ ୱସ୍ସଂ ୱସିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠୱସ୍ସୋ ପୱାରେତ୍ୱା ଉରୁୱେଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତଯୋ ମାସେ ୱସନ୍ତୋ ତେଭାତିକଜଟିଲେ ଦମେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସେହି କତପରିୱାରୋ ଫୁସ୍ସମାସପୁଣ୍ଣମାଯଂ ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ମାସେ ତତ୍ଥେୱ ୱସି, ତଦା ବାରାଣସିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ପନସ୍ସ ପଞ୍ଚ ମାସା ଜାତା। ସକଲୋ ହେମନ୍ତୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ। ଉଦାଯିତ୍ଥେରସ୍ସ ଆଗତଦିୱସତୋ ସତ୍ତଟ୍ଠଦିୱସା ୱୀତିୱତ୍ତା। ସୋ ପନ ଫଗ୍ଗୁନୀପୁଣ୍ଣମାସିଯଂ ଚିନ୍ତେସି – ''ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ହେମନ୍ତୋ, ୱସନ୍ତକାଲୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ସମଯୋ ତଥାଗତସ୍ସ କପିଲପୁରଂ ଗନ୍ତୁ''ନ୍ତି। ସୋ ଏୱଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା କୁଲନଗରଗମନତ୍ଥାଯ ସଟ୍ଠିମତ୍ତାହି ଗାଥାହି ଗମନୱଣ୍ଣଂ ୱଣ୍ଣେସି। ଅଥ ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଞାତିସଙ୍ଗହଂ କାତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା ଅଙ୍ଗମଗଧୱାସୀନଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ଦସହି ସହସ୍ସେହି କପିଲୱତ୍ଥୁୱାସୀନଂ ଦସହି ସହସ୍ସେହୀତି ସବ୍ବେହେୱ ୱୀସତିଯା ଖୀଣାସୱସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ ରାଜଗହତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଯୋଜନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ରାଜଗହତୋ ସଟ୍ଠିଯୋଜନଂ କପିଲୱତ୍ଥୁପୁରଂ ଦ୍ୱୀହି ମାସେହି ସମ୍ପାପୁଣିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଞାତୀନଂ ୱନ୍ଦାପନତ୍ଥଂ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଅକାସି। ତଦାଯଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ ଦେସିତୋ।

କସ୍ସ ୱଚନନ୍ତି? ସାୱକପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ଅସାଧାରଣଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସେୱ ୱଚନଂ।

କେନାଭତୋତି? ଆଚରିଯପରମ୍ପରାଯ ଆଭତୋ। ଅଯଞ୍ହି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ଭଦ୍ଦଜୀ ତିସ୍ସୋ କୋସିଯପୁତ୍ତୋ ସିଗ୍ଗୱୋ ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତୋ ସୁଦତ୍ତୋ ଧମ୍ମିକୋ ଦାସକୋ ସୋଣକୋ ରେୱତୋତି ଏୱମାଦୀହି ଯାୱ ତତିଯସଙ୍ଗୀତିକାଲା ଆଭତୋ, ତତୋ ଉଦ୍ଧମ୍ପି ତେସଂଯେୱ ସିସ୍ସାନୁସିସ୍ସେହୀତି ଏୱଂ ତାୱ ଆଚରିଯପରମ୍ପରାଯ ଯାୱଜ୍ଜକାଲା ଆଭତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ତାୱତା –

''କେନାଯଂ ଦେସିତୋ କତ୍ଥ, କସ୍ସତ୍ଥାଯ ଚ ଦେସିତୋ;

କିମତ୍ଥାଯ କଦା କସ୍ସ, ୱଚନଂ କେନ ଚାଭତୋ''ତି। –

ଅଯଂ ଗାଥା ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ହୋତି।

ନିଦାନକଥା

ବାହିରନିଦାନଂ

ଏୱଂ ଆଭତସ୍ସ ପନସ୍ସ ଇଦାନି ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ହୋତି, ସା ପନାଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ଯସ୍ମା ଦୂରେନିଦାନଂ ଅୱିଦୂରେନିଦାନଂ ସନ୍ତିକେନିଦାନନ୍ତି, ଇମାନି ତୀଣି ନିଦାନାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱାୱ ୱଣ୍ଣିତା ସୁୱଣ୍ଣିତା ନାମ ହୋତି। ଯେ ଚ ନଂ ସୁଣନ୍ତି, ତେହି ସମୁଦାଗମତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱିଞ୍ଞାତତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞାତାୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ତାନି ନିଦାନାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱାୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ।

ତତ୍ଥ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତାୱ ତେସଂ ନିଦାନାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ରାଯଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଅତ୍ଥଦୀପନା – ଦୀପଙ୍କରଦସବଲସ୍ସ ପାଦମୂଲେ

କତାଭିନୀହାରସ୍ସ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ଯାୱ ୱେସ୍ସନ୍ତରତ୍ତଭାୱା ଚୱିତ୍ୱା ତୁସିତଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତାୱ ପୱତ୍ତା କଥା ଦୂରେନିଦାନଂ ନାମ। ତୁସିତଭୱନତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଯାୱ ବୋଧିମଣ୍ଡେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପ୍ପତ୍ତି, ତାୱ ପୱତ୍ତା କଥା ଅୱିଦୂରେନିଦାନଂ ନାମ। ‘‘ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି ଜେତୱନେ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ’’ତି ଚ, ‘‘ରାଜଗହେ ୱିହରତି ୱେଳୁୱନେ କଲନ୍ଦକନିୱାପେ’’ତି ଚ, ‘‘ୱେସାଲିଯଂ ୱିହରତି ମହାୱନେ କୂଟାଗାରସାଲାଯ’’ନ୍ତି ଚ ଏୱଂ ମହାବୋଧିମଣ୍ଡେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପ୍ପତ୍ତିତୋ ଯାୱ ପରିନିବ୍ବାନମଞ୍ଚା ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଭଗୱା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ୱିହାସି, ତଂ ତଂ ସନ୍ତିକେନିଦାନଂ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ତାୱତା ସଙ୍ଖେପେନେୱ ତିଣ୍ଣଂ ଦୂରାୱିଦୂରସନ୍ତିକେନିଦାନାନଂ ୱସେନ ବାହିରନିଦାନୱଣ୍ଣନା ସମତ୍ତା ହୋତୀତି।

ଅବ୍ଭନ୍ତରନିଦାନଂ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧। ରତନଚଙ୍କମନକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା

ଇଦାନି ପନ –

୧।

‘‘ବ୍ରହ୍ମା ଚ ଲୋକାଧିପତୀ ସହମ୍ପତୀ, କତଞ୍ଜଲୀ ଅନଧିୱରଂ ଅଯାଚଥ;

ସନ୍ତୀଧ ସତ୍ତାପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକା, ଦେସେହି ଧମ୍ମଂ ଅନୁକମ୍ପିମଂ ପଜ’’ନ୍ତି। –

ଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରନିଦାନସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ହୋତି।

ଏତ୍ଥ ‘‘ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ରାଜଗହେ ୱିହରତି ୱେଳୁୱନେ କଲନ୍ଦକନିୱାପେ’’ତିଆଦିସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ୱିଯ – ‘‘ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ସକ୍କେସୁ ୱିହରତି କପିଲୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ନିଗ୍ରୋଧାରାମେ। ଅଥ ଖୋ ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ଯେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମି; ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସଂ ଅପୁଚ୍ଛୀ’’ତି ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ନିଦାନଂ ଅୱତ୍ୱା କସ୍ମା ‘‘ବ୍ରହ୍ମା ଚ ଲୋକାଧିପତୀ ସହମ୍ପତୀ, କତଞ୍ଜଲୀ ଅନଧିୱରଂ ଅଯାଚଥା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ନିଦାନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଧମ୍ମଦେସନାକାରଣଭୂତାଯ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଧମ୍ମଦେସନାଯାଚନାଯ ସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି।

‘‘କଦାଯଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ, ଅଜ୍ଝିଟ୍ଠୋ ବ୍ରହ୍ମୁନା ଜିନୋ;

କଦା କତ୍ଥ ଚ କେନାଯଂ, ଗାଥା ହି ସମୁଦୀରିତା’’ତି।

ୱୁଚ୍ଚତେ – ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ ସତ୍ଥା ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥାଯ ବ୍ରହ୍ମୁନା ଅଜ୍ଝିଟ୍ଠୋ ଆଯାଚିତୋ। ତତ୍ରାଯଂ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା – ମହାପୁରିସୋ କିର କତାଭିନୀହାରୋ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଦିୱସେ ୱିୱଟପାକଟବୀଭଚ୍ଛସଯନାସନଚେଟିକା ନାଟକିତ୍ଥିଯୋ ଦିସ୍ୱା ଅତୀୱ ସଂୱିଗ୍ଗହଦଯୋ ପଟେକଦେସାୱଚ୍ଛନ୍ନଂ ଛନ୍ନଂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା – ‘‘ଅରିନରୱରମନ୍ଥକଂ କଣ୍ଡକଂ ନାମ ତୁରଙ୍ଗୱରମାହରା’’ତି କଣ୍ଡକଂ ଆହରାପେତ୍ୱା ଛନ୍ନସହାଯୋ ୱରତୁରଙ୍ଗମାରୁଯ୍ହ ନଗରଦ୍ୱାରେ ଅଧିୱତ୍ଥାଯ ଦେୱତାଯ ନଗରଦ୍ୱାରେ ୱିୱଟେ ନଗରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତୀଣି ରଜ୍ଜାନି ତେନ ରତ୍ତାୱସେସେନ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅନୋମସତ୍ତୋ ଅନୋମାଯ ନାମ ନଦିଯା ତୀରେ ଠତ୍ୱା ଛନ୍ନମେୱମାହ – ‘‘ଛନ୍ନ, ତ୍ୱଂ ମମ ଇମାନି ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣାନି ଆଭରଣାନି କଣ୍ଡକଞ୍ଚ ୱରତୁରଙ୍ଗମାଦାଯ କପିଲପୁରଂ ଗଚ୍ଛାହୀ’’ତି ଛନ୍ନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅସିତୋରଗନୀଲୁପ୍ପଲସଦିସେନାସିନା ସକେସମକୁଟଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଆକାସେ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦେୱଦତ୍ତିଯଂ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗହେତ୍ୱା ସଯମେୱ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ଅନିଲବଲସମୁଦ୍ଧୁତତରଙ୍ଗଭଙ୍ଗଂ ଅସଙ୍ଗଂ ଗଙ୍ଗଂ ନଦିଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ମଣିଗଣରଂସିଜାଲୱିଜ୍ଜୋତିତରାଜଗହଂ ରାଜଗହଂ ନାମ ନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଇସ୍ସରିଯମଦମତ୍ତଂ ଜନଂ ପରିହାସେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ଉଦ୍ଧତୱେସସ୍ସ ଜନସ୍ସ ଲଜ୍ଜମୁପ୍ପାଦଯମାନୋ ୱିଯ ଚ ୱଯକନ୍ତୀହି ନାଗରଜନହଦଯାନି ଅତ୍ତନି ବନ୍ଧନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ଦ୍ୱତିଂସୱରମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣୱିରାଜିତାଯ ରୂପସିରିଯା ସବ୍ବଜନନଯନାନି ୱିଲୁମ୍ପମାନୋ ୱିଯ ଚ ରୂପୀପାଦସଞ୍ଚରୋ ପୁଞ୍ଞସଞ୍ଚଯୋ ୱିଯ ଚ ପବ୍ବତୋ ୱିଯ ଚ ଗମନେନ ନିସ୍ସଙ୍ଗୋ ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ସନ୍ତମାନସୋ ଯୁଗମତ୍ତଂ ପେକ୍ଖମାନୋ ରାଜଗହଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ଯାପନମତ୍ତଂ ଭତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ନଗରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପଣ୍ଡୱପବ୍ବତପସ୍ସେ ଛାଯୂଦକସମ୍ପନ୍ନେ ସୁଚିଭୂମିଭାଗେ ପରମରମଣୀଯେ ପୱିୱିତ୍ତେ ଓକାସେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପଟିସଙ୍ଖାନବଲେନ ମିସ୍ସକଭତ୍ତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପଣ୍ଡୱଗିରାନୁସାରେନ ବିମ୍ବିସାରେନ ମଗଧମହାରାଜେନ ମହାପୁରିସସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନାମଗୋତ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତେନ ପମୁଦିତହଦଯେନ ‘‘ମମ ରଜ୍ଜଭାଗଂ ଗଣ୍ହାହୀ’’ତି ରଜ୍ଜେନ ନିମନ୍ତିଯମାନୋ – ‘‘ଅଲଂ, ମହାରାଜ, ନ ମଯ୍ହଂ ରଜ୍ଜେନତ୍ଥୋ ଅହଂ ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ଲୋକହିତତ୍ଥାଯ ପଧାନମନୁଯୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଲୋକେ ୱିୱଟ୍ଟଚ୍ଛଦୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସାମୀତି ନିକ୍ଖନ୍ତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତେନ ଚ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବପଠମଂ ମମ ୱିଜିତଂ ଓସରେଯ୍ୟାଥା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ ‘ସାଧୂ’ତି ତସ୍ସ ପଟିଞ୍ଞଂ ଦତ୍ୱା ଆଳାରଞ୍ଚ ଉଦକଞ୍ଚ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତେସଂ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ସାରଂ ଅୱିନ୍ଦନ୍ତୋ ତତୋ ପକ୍କମିତ୍ୱା ଉରୁୱେଲାଯଂ ଛବ୍ବସ୍ସାନି ଦୁକ୍କରକାରିକଂ କରୋନ୍ତୋପି ଅମତଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଓଳାରିକାହାରପଟିସେୱନେନ ସରୀରଂ ସନ୍ତପ୍ପେସି।

ତଦା ପନ ଉରୁୱେଲାଯଂ ସେନାନିଗମେ ସେନାନିଗମକୁଟୁମ୍ବିକସ୍ସ ଧୀତା ସୁଜାତା ନାମ ଦାରିକା ୱଯପ୍ପତ୍ତା ଏକସ୍ମିଂ ନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖେ ପତ୍ଥନମକାସି –

‘‘ସଚାହଂ ସମଜାତିକଂ କୁଲଘରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଠମଗବ୍ଭେ ପୁତ୍ତଂ ଲଭିସ୍ସାମି, ବଲିକମ୍ମଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି। ତସ୍ସା ସା ପତ୍ଥନା ସମିଜ୍ଝି। ସା ୱେସାଖପୁଣ୍ଣମଦିୱସେ ‘‘ଅଜ୍ଜ ବଲିକମ୍ମଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ପାତୋୱ ପାୟାସଂ ଅନାୟାସଂ ପରମମଧୁରଂ ସମ୍ପଟିପାଦେସି। ବୋଧିସତ୍ତୋପି ତଦହେୱ କତସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନୋ ଭିକ୍ଖାଚାରକାଲଂ ଆଗମୟମାନୋ ପାତୋୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସୀଦି। ଅଥ ଖୋ ପୁଣ୍ଣା ନାମ ଦାସୀ ତସ୍ସା ଧାତୀ ରୁକ୍ଖମୂଲସୋଧନତ୍ଥାୟ ଗତା ବୋଧିସତ୍ତଂ ପାଚୀନଲୋକଧାତୁଂ ଓଲୋକୟମାନଂ ନିସିନ୍ନଂ ସଞ୍ଜାତପ୍ପଭାନୁରଞ୍ଜିତୱରକନକଗିରିସିଖରସଦିସସରୀରସୋଭଂ ତିମିରନିକରନିଧାନକରଂ କମଲୱନୱିକସନକରଂ ଘନୱିୱରମୁପଗତଂ ଦିୱସକରମିୱ ତରୁୱରମୁପଗତଂ ମୁନିଦିୱସକରମଦ୍ଦସ। ସରୀରତୋ ଚସ୍ସ ନିକ୍ଖନ୍ତାହି ପଭାହି ସକଲଞ୍ଚ ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସା ଏତଦହୋସି – ‘‘ଅଜ୍ଜ ଅମ୍ହାକଂ ଦେୱତା ରୁକ୍ଖତୋ ଓରୁୟ୍ହ ସହତ୍ଥେନେୱ ବଲିଂ ପଟିଗ୍ଗହେତୁକାମା ହୁତ୍ୱା ନିସିନ୍ନା’’ତି। ସା ୱେଗେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୁଜାତାୟ ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି।

ତତୋ ସୁଜାତା ସଞ୍ଜାତସଦ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବାଲଙ୍କାରେନ ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନିକଂ ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ ପରମମଧୁରସ୍ସ ମଧୁପାୟାସସ୍ସ ପୂରେତ୍ୱା ଅପରାୟ ସୁୱଣ୍ଣପାତିୟା ପିଦହିତ୍ୱା ସୀସେନାଦାୟ ନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖାଭିମୁଖୀ ଅଗମାସି। ସା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଦୂରତୋୱ ତଂ ବୋଧିସତ୍ତଂ ରୁକ୍ଖଦେୱତମିୱ ସକଲଂ ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ସରୀରପ୍ପଭାୟ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜସଞ୍ଚୟମିୱ ରୂପୱନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତା ସୁଜାତା ‘‘ରୁକ୍ଖଦେୱତା’’ତି ସଞ୍ଞାୟ ଦିଟ୍ଠଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଓନତୋନତା ଗନ୍ତ୍ୱା ସୀସତୋ ତଂ ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ ଓତାରେତ୍ୱା ମହାସତ୍ତସ୍ସ ହତ୍ଥେ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା – ‘‘ୟଥା ମମ ମନୋରଥୋ ନିପ୍ଫନ୍ନୋ, ଏୱଂ ତୁମ୍ହାକମ୍ପି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୂ’’ତି ୱତ୍ୱା ପକ୍କାମି।

ଅଥ ଖୋ ବୋଧିସତ୍ତୋପି ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ ଗହେତ୍ୱା ନେରଞ୍ଜରାୟ ନଦିୟା ତୀରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ନାମ ତିତ୍ଥସ୍ସ ତୀରେ ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ ଠପେତ୍ୱା ନ୍ହତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁତ୍ତରିତ୍ୱା ଏକୂନପଞ୍ଞାସପିଣ୍ଡେ କରୋନ୍ତୋ ତଂ ପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା – ‘‘ସଚାହଂ ଅଜ୍ଜ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସାମି, ଅୟଂ ସୁୱଣ୍ଣପାତି ପଟିସୋତଂ ଗଚ୍ଛତୂ’’ତି ଖିପି। ସା ପାତି ପଟିସୋତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କାଳସ୍ସ ନାମ ନାଗରାଜସ୍ସ ଭୱନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ତିଣ୍ଣଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଥାଲକାନି ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତେସଂ ହେଟ୍ଠା ଅଟ୍ଠାସି।

ମହାସତ୍ତୋ ତତ୍ଥେୱ ୱନସଣ୍ଡେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାୟନ୍ହସମୟେ ସୋତ୍ଥିୟେନ ନାମ ତିଣହାରକେନ ମହାପୁରିସସ୍ସ ଆକାରଂ ଞତ୍ୱା ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ବୋଧିମଣ୍ଡମାରୁୟ୍ହ ଦକ୍ଖିଣଦିସାଭାଗେ ଅଟ୍ଠାସି। ସୋ ପନ ପଦେସୋ ପଦୁମିନିପତ୍ତେ ଉଦକବିନ୍ଦୁ ୱିୟ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ। ମହାପୁରିସୋ – ‘‘ଅୟଂ ପଦେସୋ ମମ ଗୁଣଂ ଧାରେତୁଂ ଅସମତ୍ଥୋ’’ତି ପଚ୍ଛିମଦିସାଭାଗମଗମାସି। ସୋପି ତଥେୱ କମ୍ପିତ୍ଥ। ପୁନ ଉତ୍ତରଦିସାଭାଗମଗମାସି। ସୋପି ତଥେୱ କମ୍ପିତ୍ଥ। ପୁନ ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଭାଗମଗମାସି। ତତ୍ଥ ପଲ୍ଲଙ୍କପ୍ପମାଣଟ୍ଠାନଂ ନିଚ୍ଚଲଂ ଅହୋସି। ମହାପୁରିସୋ – ‘‘ଇଦଂ ଠାନଂ କିଲେସୱିଦ୍ଧଂସନଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ତାନି ତିଣାନି ଅଗ୍ଗେ ଗହେତ୍ୱା ଚାଲେସି। ତାନି ତୂଲିକଗ୍ଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାନି ୱିୟ ଅହେସୁଂ। ବୋଧିସତ୍ତୋ – ‘‘ବୋଧିଂ ଅପତ୍ୱାୱ ଇମଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ନ ଭିନ୍ଦିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚତୁରଙ୍ଗୱୀରିୟଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ବୋଧିକ୍ଖନ୍ଧଂ ପିଟ୍ଠିତୋ କତ୍ୱା ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖୋ ନିସୀଦି।

ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ସବ୍ବଲୋକାଭିହାରୋ ମାରୋ ବାହୁସହସ୍ସଂ ମାପେତ୍ୱା ଦିୟଡ୍ଢୟୋଜନସତିକଂ ହିମଗିରିସିଖରସଦିସଂ ଗିରିମେଖଲଂ ନାମ ଅରିୱରୱାରଣଂ ୱରୱାରଣଂ ଅଭିରୁୟ୍ହ ନୱୟୋଜନିକେନ ଧନୁଅସିଫରସୁସରସତ୍ତିସବଲେନାତିବହଲେନ ମାରବଲେନ ସମ୍ପରିୱୁତୋ ସମନ୍ତା ପବ୍ବତୋ ୱିୟ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରନ୍ତୋ ମହାସପତ୍ତଂ ୱିୟ ମହାସତ୍ତଂ ସମୁପାଗମି। ମହାପୁରିସୋ ସୂରିୟେ ଧରନ୍ତେୟେୱ ଅତିତୁମୂଲଂ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ୱିକସିତଜୟସୁମନକୁସୁମସଦିସସ୍ସ ଚୀୱରସ୍ସ ଉପରି ପତମାନେହି ରତ୍ତପୱାଲଙ୍କୁରସଦିସରୁଚିରଦସ୍ସନେହି ବୋଧିରୁକ୍ଖଙ୍କୁରେହି ପୀତିୟା ୱିୟ ପୂଜିୟମାନୋ ଏୱ ପଠମୟାମେ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମୟାମେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମୟାମେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ଞାଣଂ ଓତାରେତ୍ୱା ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟଂ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅରୁଣୋଦୟେ ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା –

‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ, ସନ୍ଧାୱିସ୍ସଂ ଅନିବ୍ବିସଂ;

ଗହକାରଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଦୁକ୍ଖା ଜାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ।

‘‘ଗହକାରକ ଦିଟ୍ଠୋସି, ପୁନ ଗେହଂ ନ କାହସି;

ସବ୍ବା ତେ ଫାସୁକା ଭଗ୍ଗା, ଗହକୂଟଂ ୱିସଙ୍ଖତଂ;

ୱିସଙ୍ଖାରଗତଂ ଚିତ୍ତଂ, ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା’’ତି। (ଧ। ପ। ୧୫୩-୧୫୪) –

ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପଟିସେୱନେନ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠମେ ଦିୱସେ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଦେୱତାନଂ କଙ୍ଖଂ ଞତ୍ୱା ତାସଂ କଙ୍ଖାୱିଧମନତ୍ଥଂ ଆକାସେ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତାସଂ କଙ୍ଖଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କତୋ ଈସକଂ ପାଚୀନନିସ୍ସିତେ ଉତ୍ତରଦିସାଭାଗେ ଠତ୍ୱା – ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ୱତ ମେ ପଲ୍ଲଙ୍କେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପଟିୱିଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ପୂରିତାନଂ ପାରମୀନଂ ଫଲାଧିଗମଟ୍ଠାନଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଞ୍ଚେୱ ବୋଧିରୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଅନିମିସେହି ଅକ୍ଖୀହି ଓଲୋକଯମାନୋ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେସି, ତଂ ଠାନଂ ଅନିମିସଚେତିଯଂ ନାମ ଜାତଂ।

ଅଥ ପଲ୍ଲଙ୍କସ୍ସ ଚ ଠିତଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରେ ପୁରତ୍ଥିମପଚ୍ଛିମତୋ ଆଯତେ ରତନଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମନ୍ତୋ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେସି, ତଂ ଠାନଂ ରତନଚଙ୍କମଚେତିଯଂ ନାମ ଜାତଂ। ତତୋ ପଚ୍ଛିମଦିସାଭାଗେ ଦେୱତା ରତନଘରଂ ନାମ ମାପେସୁଂ, ତତ୍ଥ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ୱିସେସତୋ ଚେତ୍ଥ ଅନନ୍ତନଯସମନ୍ତପଟ୍ଠାନଂ ୱିଚିନନ୍ତୋ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେସି। ତଂ ଠାନଂ ରତନଘରଚେତିଯଂ ନାମ ଜାତଂ। ଏୱଂ ବୋଧିସମୀପେଯେୱ ଚତ୍ତାରି ସତ୍ତାହାନି ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ପଞ୍ଚମେ ସତ୍ତାହେ ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲା ଯେନ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧୋ ତେନୁପସଙ୍କମି; ତତ୍ରାପି ଧମ୍ମଂ ୱିଚିନନ୍ତୋଯେୱ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଞ୍ଚ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧେ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେସି।

ଏୱଂ ଅପରଂ ସତ୍ତାହଂ ମୁଚଲିନ୍ଦେ ନିସୀଦି। ତସ୍ସ ନିସିନ୍ନମତ୍ତସ୍ସେୱ ଭଗୱତୋ ସକଲଚକ୍କୱାଳଗବ୍ଭଂ ପୂରେନ୍ତୋ ମହାଅକାଲମେଘୋ ଉଦପାଦି। ତସ୍ମିଂ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନେ ମୁଚଲିନ୍ଦୋ ନାଗରାଜା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅଯଂ ମହାମେଘୋ ସତ୍ଥରି ମଯ୍ହଂ ଭୱନଂ ପୱିଟ୍ଠମତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ୱାସାଗାରମସ୍ସ ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି। ସୋ ସତ୍ତରତନମଯଂ ଦେୱୱିମାନସଦିସଂ ଦିବ୍ବୱିମାନଂ ନିମ୍ମିନିତୁଂ ସମତ୍ଥୋପି ଏୱଂ କତେ – ‘‘ନ ମଯ୍ହଂ ମହପ୍ଫଲଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଦସବଲସ୍ସ କାଯୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅତିମହନ୍ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ କତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭୋଗେହି ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉପରି ମହନ୍ତଂ ଫଣଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥ ଭଗୱା ପରିକ୍ଖେପସ୍ସ ଅନ୍ତୋୱ ମହତି ଓକାସେ ସବ୍ବରତନମଯେ ପଚ୍ଚଗ୍ଘପଲ୍ଲଙ୍କେ ଉପରି ୱିନିଗ୍ଗଲନ୍ତୱିୱିଧସୁରଭିକୁସୁମଦାମୱିତାନେ ୱିୱିଧସୁରଭିଗନ୍ଧୱାସିତେ ଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ୱିହରନ୍ତୋ ୱିଯ ୱିହାସି। ଏୱଂ ଭଗୱା ତଂ ସତ୍ତାହଂ ତତ୍ଥ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ତତୋ ଅପରଂ ସତ୍ତାହଂ ରାଜାଯତନେ ନିସୀଦି। ତତ୍ରାପି ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପଟିସଂୱେଦିଯେୱ। ଏତ୍ତାୱତା ସତ୍ତସତ୍ତାହାନି ପରିପୁଣ୍ଣାନି ଅହେସୁଂ। ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଭଗୱା ଝାନସୁଖେନ ଫଲସୁଖେନ ଚ ୱୀତିନାମେସି।

ଅଥସ୍ସ ସତ୍ତସତ୍ତାହାତିକ୍କମେ – ‘‘ମୁଖଂ ଧୋୱିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ଅଗଦହରୀତକଂ ଆହରିତ୍ୱା ଅଦାସି। ଅଥସ୍ସ ସକ୍କୋ ନାଗଲତାଦନ୍ତକଟ୍ଠଞ୍ଚ ମୁଖଧୋୱନୌଦକଞ୍ଚ ଅଦାସି। ତତୋ ଭଗୱା ଦନ୍ତକଟ୍ଠଂ ଖାଦିତ୍ୱା ଅନୋତତ୍ତଦହୋଦକେନ ମୁଖଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ରାଜାଯତନମୂଲେ ନିସୀଦି। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚତୂହି ଲୋକପାଲେହି ଉପନୀତେ ପଚ୍ଚଗ୍ଘେ ସେଲମଯେ ପତ୍ତେ ତପୁସ୍ସଭଲ୍ଲିକାନଂ ୱାଣିଜାନଂ ମନ୍ଥଞ୍ଚ ମଧୁପିଣ୍ଡିକଞ୍ଚ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପଚ୍ଚାଗନ୍ତ୍ୱା ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସୀଦି। ଅଥସ୍ସ ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନମତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଭାୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣୋ – ‘‘ଅଧିଗତୋ ଖୋ ମ୍ୟାଯଂ ଧମ୍ମୋ ଗମ୍ଭୀରୋ ଦୁଦ୍ଦସୋ ଦୁରନୁବୋଧୋ ସନ୍ତୋ ପଣୀତୋ ଅତକ୍କାୱଚରୋ ନିପୁଣୋ ପଣ୍ଡିତୱେଦନୀଯୋ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୨୮୧; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୭) ପରେସଂ ଧମ୍ମଂ ଅଦେସେତୁକାମତାକାରପ୍ପତ୍ତୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି।

ଅଥ ବ୍ରହ୍ମା ସହମ୍ପତି ଦସବଲସ୍ସ ଚେତସା ଚେତୋପରିୱିତକ୍କମଞ୍ଞାଯ – ‘‘ନସ୍ସତି ୱତ, ଭୋ, ଲୋକୋ, ୱିନସ୍ସତି ୱତ, ଭୋ, ଲୋକୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମ। ନି। ୧।୨୮୨; ମହାୱ। ୮) ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେନ୍ତୋ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳବ୍ରହ୍ମଗଣପରିୱୁତୋ ସକ୍କସୁଯାମସନ୍ତୁସିତପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀହି ଅନୁଗତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ପୁରତୋ ପାତୁରହୋସି। ସୋ ଅତ୍ତନୋ ପତିଟ୍ଠାନତ୍ଥାଯ ପଥୱିଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣଂ ଜାଣୁମଣ୍ଡଲଂ ପଥୱିଯଂ ନିହନ୍ତ୍ୱା ଜଲଜାମଲାୱିକଲକମଲମକୁଲସଦିସଂ ଦସନଖସମୋଧାନସମୁଜ୍ଜଲମଞ୍ଜଲିଂ ସିରସ୍ମିଂ କତ୍ୱା – ‘‘ଦେସେତୁ, ଭନ୍ତେ , ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ, ଦେସେତୁ ସୁଗତୋ ଧମ୍ମଂ, ସନ୍ତି ସତ୍ତା ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକା, ଅସ୍ସୱନତା ଧମ୍ମସ୍ସ ପରିହାଯନ୍ତି, ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ଧମ୍ମସ୍ସ ଅଞ୍ଞାତାରୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୮) –

‘‘ପାତୁରହୋସି ମଗଧେସୁ ପୁବ୍ବେ, ଧମ୍ମୋ ଅସୁଦ୍ଧୋ ସମଲେହି ଚିନ୍ତିତୋ;

ଅପାପୁରେତଂ ଅମତସ୍ସ ଦ୍ୱାରଂ, ସୁଣନ୍ତୁ ଧମ୍ମଂ ୱିମଲେନାନୁବୁଦ୍ଧଂ।

‘‘ସେଲେ ଯଥା ପବ୍ବତମୁଦ୍ଧନିଟ୍ଠିତୋ, ଯଥାପି ପସ୍ସେ ଜନତଂ ସମନ୍ତତୋ;

ତଥୂପମଂ ଧମ୍ମମଯଂ ସୁମେଧ, ପାସାଦମାରୁଯ୍ହ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ;

ସୋକାୱତିଣ୍ଣଂ ଜନତମପେତସୋକୋ, ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୁ ଜାତିଜରାଭିଭୂତଂ।

''ଉଟ୍ଠେହି ୱୀର ୱିଜିତସଙ୍ଗାମ, ସତ୍ଥୱାହ ଅନଣ ୱିଚର ଲୋକେ;

ଦେସସ୍ସୁ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ, ଅଞ୍ଞାତାରୋ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି। (ମ। ନି। ୧।୨୮୨; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୮) –

''ନନୁ ତୁମ୍ହେହି 'ବୁଦ୍ଧୋ ବୋଧେଯ୍ୟଂ ତିଣ୍ଣୋ ତାରେଯ୍ୟଂ ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେଯ୍ୟ'''ନ୍ତି –

''କିଂ ମେ ଅଞ୍ଞାତୱେସେନ, ଧମ୍ମଂ ସଚ୍ଛିକତେନିଧ;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା, ତାରଯିସ୍ସଂ ସଦେୱକ''ନ୍ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୨।୫୫) –

ପତ୍ଥନଂ କତ୍ୱା ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱଂ ପତ୍ତୋତି ଚ, ''ତୁମ୍ହେହି ଧମ୍ମେ ଅଦେସିଯମାନେ କୋ ହି ନାମ ଅଞ୍ଞୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସତି, କିମଞ୍ଞଂ ଲୋକସ୍ସ ସରଣଂ ତାଣଂ ଲେଣଂ ପରାଯନ''ନ୍ତି ଚ ଏୱମାଦୀହି ଅନେକେହି ନଯେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଅଯାଚି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ ସତ୍ଥା ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥାଯ ବ୍ରହ୍ମୁନା ଆଯାଚିତୋ''ତି।

ଇଦାନି ''କଦା କତ୍ଥ ଚ କେନାଯଂ, ଗାଥା ହି ସମୁଦୀରିତା''ତି ଇମେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନାଯ ଓକାସୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ କଦା ୱୁତ୍ତାତି? ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ୱୁତ୍ତା। ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତି ନାମେସା ସଙ୍ଗୀତିକ୍ଖନ୍ଧେ (ଚୂଳୱ। ୪୩୭) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। କତ୍ଥ କେନ ୱୁତ୍ତାତି? ଭଗୱତି କିର ପରିନିବ୍ବୁତେ ରାଜଗହନଗରେ ୱେଭାରପବ୍ବତପସ୍ସେ ସତ୍ତପଣ୍ଣିଗୁହାଦ୍ୱାରେ ୱିଜିତସବ୍ବସତ୍ତୁନା ଅଜାତସତ୍ତୁନା ମଗଧମହାରାଜେନ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାଯନତ୍ଥଂ କାରିତେ ପରିପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସଙ୍କାସେ ଦଟ୍ଠବ୍ବସାରମଣ୍ଡେ ମଣ୍ଡପେ ଧମ୍ମାସନଗତେନାଯସ୍ମତା ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରେନ ''ବ୍ରହ୍ମା ଚ ଲୋକାଧିପତୀ''ତି ଅଯଂ ଗାଥା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯମେତ୍ଥ ଗାଥାସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଏତ୍ତାୱତା –

''କଦାଯଂ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ, ଅଜ୍ଝିଟ୍ଠୋ ବ୍ରହ୍ମୁନା ଜିନୋ;

କଦା କତ୍ଥ ଚ କେନାଯଂ, ଗାଥା ହି ସମୁଦୀରିତା''ତି। –

ଅଯମ୍ପି ଗାଥା ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ହୋତି। ଏୱଂ ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧେନ ୱୁତ୍ତାଯ ପନସ୍ସା ଅନୁତ୍ତାନପଦୱଣ୍ଣନଂ କରିସ୍ସାମ।

ତତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମାତି ବ୍ରୂହିତୋ ତେହି ତେହି ଗୁଣୱିସେସେହୀତି ବ୍ରହ୍ମା। ଅଯଂ ପନ ବ୍ରହ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ମହାବ୍ରହ୍ମବ୍ରାହ୍ମଣତଥାଗତମାତାପିତୁସେଟ୍ଠାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହି ''ଦ୍ୱିସହସ୍ସୋ ବ୍ରହ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୧୬୬) ମହାବ୍ରହ୍ମାତି ଅଧିପ୍ପେତୋ।

''ତମୋନୁଦୋ ବୁଦ୍ଧୋ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ, ଲୋକନ୍ତଗୂ ସବ୍ବଭୱାତିୱତ୍ତୋ;

ଅନାସୱୋ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖପ୍ପହୀନୋ, ସଚ୍ଚୱ୍ହଯୋ ବ୍ରହ୍ମେ ଉପାସିତୋ ମେ''ତି। (ସୁ। ନି। ୧୧୩୯) –

ଏତ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ''ବ୍ରହ୍ମାତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତଥାଗତୋ। ''ବ୍ରହ୍ମାତି ମାତାପିତରୋ ପୁବ୍ବାଚରିଯାତି ୱୁଚ୍ଚରେ''ତି (ଅ। ନି। ୩।୩୧; ୪।୬୩; ଇତିୱୁ। ୧୦୬; ଜା। ୨।୨୦।୧୮୧) ଏତ୍ଥ ମାତାପିତରୋ। ''ବ୍ରହ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୪୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୧; ଅ। ନି। ୪।୮; ୫।୧୧; ପଟି। ମ। ୨।୪୪) ଏତ୍ଥ ସେଟ୍ଠୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଇଧ ପନ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପଣୀତଂ ଭାୱେତ୍ୱା ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ କପ୍ପାଯୁକୋ ମହାବ୍ରହ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତୋ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩)। ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ, ବ୍ରହ୍ମା ଚ ଅଞ୍ଞେ ଚ ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେସୁ ବ୍ରହ୍ମାନୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ, ପଦପୂରଣମତ୍ତୋ ୱା। ଲୋକାଧିପତୀତି ଏତ୍ଥ ଲୋକୋତି ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ସତ୍ତଲୋକୋ ଓକାସଲୋକୋତି ତଯୋ ଲୋକା। ତେସୁ ଇଧ ସତ୍ତଲୋକୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତସ୍ସ ଇସ୍ସରୋ ଅଧିପତୀତି ଲୋକାଧିପତି, ଲୋକେକଦେସସ୍ସାପି ଅଧିପତି ଲୋକାଧିପତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି

ଦେୱାଧିପତି ନରାଧିପତି ୱିଯ।

ସହମ୍ପତୀତି ସୋ କିର କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ସହକୋ ନାମ ଥେରୋ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ ଜୀୱିତପରିଯୋସାନେ ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ କପ୍ପାଯୁକମହାବ୍ରହ୍ମା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ତତ୍ର ପନ ନଂ ''ସହମ୍ପତି ବ୍ରହ୍ମା''ତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତି। ''ସହକପତୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଅନୁସ୍ସରାଗମଂ କତ୍ୱା ରୁଳ୍ହୀୱସେନ ''ସହମ୍ପତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। କତଞ୍ଜଲୀତି କତଞ୍ଜଲିକୋ, ଅଞ୍ଜଲିପୁଟଂ ସିରସି କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନଧିୱରନ୍ତି ଅଚ୍ଛନ୍ଦୱରୋ ଅଧିୱରୋ ନାସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅନଧିୱରୋ, ନ ତତୋ ଅଧିକୋ ୱରୋ ଅତ୍ଥୀତି ୱା ଅନଧିୱରୋ, ଅନୁତ୍ତରୋତି ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ଅନଧିୱରଂ। ଅଯାଚଥାତି ଅଯାଚିତ୍ଥ ଅଚ୍ଛେସି।

ଇଦାନି ଯସ୍ସତ୍ଥାଯ ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଯାଚି, ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସନ୍ତୀଧ ସତ୍ତା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧାତି ଅଯଂ ଦେସାପଦେସେ ନିପାତୋ । ସ୍ୱାଯଂ କତ୍ଥଚି ସାସନଂ ଉପାଦାଯ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ – ''ଇଧେୱ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣୋ, ଇଧ ଦୁତିଯୋ ସମଣୋ, ଇଧ ତତିଯୋ ସମଣୋ, ଇଧ ଚତୁତ୍ଥୋ ସମଣୋ, ସୁଞ୍ଞା ପରପ୍ପୱାଦା ସମଣେଭି ଅଞ୍ଞେହୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୩୯; ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୪; ଅ। ନି। ୪।୨୪୧)। କତ୍ଥଚି ଓକାସଂ, ଯଥାହ –

''ଇଧେୱ ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ, ଦେୱଭୂତସ୍ସ ମେ ସତୋ;

ପୁନରାଯୁ ଚ ମେ ଲଦ୍ଧୋ, ଏୱଂ ଜାନାହି ମାରିସା''ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୬୯) –

କତ୍ଥଚି ପଦପୂରଣମତ୍ତମେୱ ହୋତି। ଯଥାହ – ''ଇଧାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭୁତ୍ତାୱୀ ଅସ୍ସଂ ପୱାରିତୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୩୦)। କତ୍ଥଚି ଲୋକଂ ଉପାଦାଯ, ଯଥାହ – ''ଇଧ ତଥାଗତୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ବହୁଜନହିତାଯ ବହୁଜନସୁଖାଯା''ତି (ଅ। ନି। ୧।୧୭୦)। ଇଧାପି ଲୋକମେୱ ଉପାଦାଯ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ତଲୋକେତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତାତି ରୂପାଦୀସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଛନ୍ଦରାଗେନ ସତ୍ତା ୱିସତ୍ତା ଆସତ୍ତା ଲଗ୍ଗା ଲଗିତାତି ସତ୍ତା, ସତ୍ତାତି ପାଣିନୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦେନ ପନ ୱୀତରାଗେସୁପି ଅଯଂ ୱୋହାରୋ ୱତ୍ତତିଯେୱ।

ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକାତି ପଞ୍ଞାମଯେ ଅକ୍ଖିମ୍ହି ଅପ୍ପଂ ପରିତ୍ତଂ ରାଗଦୋସମୋହରଜଂ ଏତେସଂ ଏୱଂସଭାୱା ଚ ତେତି ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକା, ଅପ୍ପଂ ରାଗାଦିରଜମେୱ ୱା ଯେସଂ ତେ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା, ତେ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖସଭାୱା ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେସଂ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକାନଂ। ''ସନ୍ତାନ''ନ୍ତି ୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମଂ କତ୍ୱା – ''ଦେସେହି ଧମ୍ମ''ନ୍ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଦେସେହୀତି ଆଯାଚନୱଚନମେତଂ, ଦେସେହି କଥେହି ଉପଦିସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଯଂ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋ ପରିଯତ୍ତିସମାଧିପଞ୍ଞାପକତିସଭାୱସୁଞ୍ଞତାପୁଞ୍ଞଆପତ୍ତିଞେଯ୍ୟଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହି – ''ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣାତି ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ…ପେ… ୱେଦଲ୍ଲ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୩୯; ଅ। ନି। ୪।୧୦୨) ପରିଯତ୍ତିଯଂ ଦିସ୍ସତି। ''ଏୱଂଧମ୍ମା ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ଅହେସୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସମାଧିମ୍ହି।

''ଯସ୍ସେତେ ଚତୁରୋ ଧମ୍ମା, ୱାନରିନ୍ଦ ଯଥା ତୱ;

ସଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମୋ ଧିତି ଚାଗୋ, ଦିଟ୍ଠଂ ସୋ ଅତିୱତ୍ତତୀ''ତି। –

ଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୨।୧୪୭) ପଞ୍ଞାଯ। ''ଜାତିଧମ୍ମା ଜରାଧମ୍ମା, ଅଥୋ ମରଣଧମ୍ମିନୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୩୯) ପକତିଯଂ। ''କୁସଲା ଧମ୍ମା, ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ଅବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା) ସଭାୱେ। ''ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସମଯେ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୨୧) ସୁଞ୍ଞତାଯଂ। ''ଧମ୍ମୋ ସୁଚିଣ୍ଣୋ ସୁଖମାୱହାତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୧୮୪; ଥେରଗା। ୩୦୩; ଜା। ୧।୧୦।୧୦୨; ୧।୧୫। ୩୮୫) ପୁଞ୍ଞେ। ''ଦ୍ୱେ ଅନିଯତା ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ ଆପତ୍ତିଯଂ। ''ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସବ୍ବାକାରେନ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମହାନି। ୧୫୬; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫) ଞେଯ୍ୟେ। ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ପତ୍ତଧମ୍ମୋ ୱିଦିତଧମ୍ମୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୯୯; ମହାୱ। ୨୭, ୫୭) ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ। ଇଧାପି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୱଣ୍ଣନା; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡ ୧)। ଅନୁକମ୍ପାତି ଅନୁକମ୍ପଂ ଅନୁଦ୍ଦଯଂ କରୋହି। ଇମନ୍ତି ପଜଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ। ପଜନ୍ତି ପଜାତତ୍ତା ପଜା, ତଂ ପଜଂ, ସତ୍ତନିକାଯଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ମୋଚେହୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କେଚି ପନ –

‘‘ଭଗୱାତି ଲୋକାଧିପତୀ ନରୁତ୍ତମୋ,

କତଞ୍ଜଲୀ ବ୍ରହ୍ମଗଣେହି ଯାଚିତୋ’’ତି। –

ପଠନ୍ତି। ଏତ୍ତାୱତା ସଙ୍ଖେପତୋ ଅଯଂ ଗାଥା ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ହୋତି।

ଅଥ ଭଗୱତୋ ତଂ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସହମ୍ପତିସ୍ସ ଆଯାଚନୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଅପରିମିତସମଯସମୁଦିତକରୁଣାବଲସ୍ସ ଦସବଲସ୍ସ ପରହିତକରଣନିପୁଣମତିଚାରସ୍ସ ସଙ୍ଖସତ୍ତେସୁ ଓକାସକରଣମତ୍ତେନ ମହାକରୁଣା ଉଦପାଦି। ତଂ ପନ ଭଗୱତୋ କରୁଣୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେହି ସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ସଙ୍ଗୀତିକାରକେହି –

୨।

‘‘ସମ୍ପନ୍ନୱିଜ୍ଜାଚରଣସ୍ସ ତାଦିନୋ, ଜୁତିନ୍ଧରସ୍ସନ୍ତିମଦେହଧାରିନୋ;

ତଥାଗତସ୍ସପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ଉପ୍ପଜ୍ଜି କାରୁଞ୍ଞତା ସଙ୍ଖସତ୍ତେ’’ତି। –

ଅଯଂ ଗାଥା ଠପିତା।

ତତ୍ଥ ସମ୍ପନ୍ନୱିଜ୍ଜାଚରଣସ୍ସାତି ସମ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ତିୱିଧଂ ପରିପୁଣ୍ଣସମଙ୍ଗିମଧୁରୱସେନ। ତତ୍ଥ –

‘‘ସମ୍ପନ୍ନଂ ସାଲିକେଦାରଂ, ସୁୱା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି କୋସିଯ;

ପଟିୱେଦେମି ତେ ବ୍ରହ୍ମେ, ନ ନଂ ୱାରେତୁମୁସ୍ସହେ’’ତି। (ଜା। ୧।୧୪।୧) –

ଇଦଂ ପରିପୁଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ‘‘ଇମିନା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ଉପେତୋ ହୋତି ସମୁପେତୋ ଉପଗତୋ ସମୁପଗତୋ ସମ୍ପନ୍ନୋ ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି (ୱିଭ। ୫୧୧) ଇଦଂ ସମଙ୍ଗିସମ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ‘‘ଇମିସ୍ସା, ଭନ୍ତେ, ମହାପଥୱିଯା ହେଟ୍ଠିମତଲଂ ସମ୍ପନ୍ନଂ, ସେଯ୍ୟଥାପି ଖୁଦ୍ଦମଧୁଂ ଅନୀଲକଂ, ଏୱମସ୍ସାଦ’’ନ୍ତି (ପାରା। ୧୮) ଇଦଂ ମଧୁରସମ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଇଧ ପରିପୁଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନମ୍ପି ସମଙ୍ଗିସମ୍ପନ୍ନମ୍ପି ଯୁଜ୍ଜତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୪)। ୱିଜ୍ଜାତି ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମେ ୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନ ୱିନ୍ଦିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଚ ୱିଜ୍ଜା। ତା ପନ ତିସ୍ସୋପି ୱିଜ୍ଜା ଅଟ୍ଠପି ୱିଜ୍ଜା। ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଭଯଭେରୱସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୧।୫୦ ଆଦଯୋ) ଆଗତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା, ଅଟ୍ଠ ଅମ୍ବଟ୍ଠସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୭୮ ଆଦଯୋ)। ତତ୍ର ହି ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଚାଣେନ ମନୋମଯିଦ୍ଧିଯା ଚ ସହ ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ୱିଜ୍ଜା ୱୁତ୍ତା। ଚରଣନ୍ତି ସୀଲସଂୱରୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗୋ ସଦ୍ଧା ହିରୀ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ବାହୁସଚ୍ଚଂ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯତା ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତିତା ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନତା ଚତ୍ତାରି ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନୀତି ଇମେ ପନ୍ନରସ ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମେଯେୱ ହି ପନ୍ନରସ ଧମ୍ମା ଯସ୍ମା ଏତେହି ଚରତି ଅରିଯସାୱକୋ ଗଚ୍ଛତି ଅମତଂ ଦିସଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଚରଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ଯଥାହ – ‘‘ଇଧ, ମହାନାମ, ଅରିଯସାୱକୋ ସୀଲୱା ହୋତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୨୪) ସଙ୍ଖଂ ମଜ୍ଝିମପଣ୍ଣାସକେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିଜ୍ଜା ଚ ଚରଣଞ୍ଚ ୱିଜ୍ଜାଚରଣାନି, ସମ୍ପନ୍ନାନି ପରିପୁଣ୍ଣାନି ୱିଜ୍ଜାଚରଣାନି ଯସ୍ସ ସୋଯଂ ସମ୍ପନ୍ନୱିଜ୍ଜାଚରଣୋ, ୱିଜ୍ଜାଚରଣେହି ସମ୍ପନ୍ନୋ ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋ, ସମନ୍ନାଗତୋତି ୱା ସମ୍ପନ୍ନୱିଜ୍ଜାଚରଣୋ। ଉଭଯଥାପି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତେୱ, ତସ୍ସ ସମ୍ପନ୍ନୱିଜ୍ଜାଚରଣସ୍ସ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧ ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା)।

ତାଦିନୋତି ‘‘ଇଟ୍ଠେପି ତାଦୀ ଅନିଟ୍ଠେପି ତାଦୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ମହାନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୩୮, ୧୯୨) ଆଗତତାଦିଲକ୍ଖଣେନ ତାଦିନୋ, ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦୀସୁ ଅୱିକାରସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜୁତିନ୍ଧରସ୍ସାତି ଜୁତିମତୋ, ଯୁଗନ୍ଧରେ ସରଦସମଯେ ସମୁଦିତଦିୱସକରାତିରେକତରସସ୍ସିରିକସରୀରଜୁତିୱିସରଧରସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତଧରସ୍ସା’’ତି ୱା ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଲୋକେ ପଜ୍ଜୋତା, ପଞ୍ଚମେତ୍ଥ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ଦିୱା ତପତି ଆଦିଚ୍ଚୋ, ରତ୍ତିମାଭାତି ଚନ୍ଦିମା।

‘‘ଅଥ ଅଗ୍ଗି ଦିୱାରତ୍ତିଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଭାସତି;

ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ତପତଂ ସେଟ୍ଠୋ, ଏସା ଆଭା ଅନୁତ୍ତରା’’ତି। (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୬, ୮୫);

ତସ୍ମା ଉଭୟଥାପି ସରୀରପଞ୍ଜଞ୍ଜାକୁଟିୱିସରଧରସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତିମଦେହଧାରିନୋତି ସବ୍ବପଚ୍ଛିମସରୀରଧାରିନୋ, ଅପୁନବ୍ଭୱସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଥାଗତସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗୱା ‘‘ତଥାଗତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କତମେହି ଅଟ୍ଠହି? ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଦସ୍ସିତାୟ ତଥାଗତୋ, ତଥୱାଦିତାୟ ତଥାଗତୋ, ତଥାକାରିତାୟ ତଥାଗତୋ, ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋତି।

କଥଂ ଭଗୱା ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ଯଥା ଯେନ ଅଭିନୀହାରେନ ଦାନପାରମିଂ ପୂରେତ୍ୱା ସୀଲନେକ୍ଖମ୍ମପଞ୍ଞାୱୀରିୟଖନ୍ତିସଚ୍ଚଅଧିଟ୍ଠାନମେତ୍ତୁପେକ୍ଖାପାରମିଂ ପୂରେତ୍ୱା ଇମା ଦସ ପାରମିୟୋ ଦସ ଉପପାରମିୟୋ ଦସ ପରମତ୍ଥପାରମିୟୋତି ସମତ୍ତିଂସ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗଂ ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗଂ ଧନରଜ୍ଜପୁତ୍ତଦାରପରିଚ୍ଚାଗନ୍ତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ମହାପରିଚ୍ଚାଗେ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ଯଥା ୱିପସ୍ସିଆଦୟୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଆଗତା, ତଥା ଅମ୍ହାକମ୍ପି ଭଗୱା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ଯଥାହ –

‘‘ଯଥେୱ ଲୋକମ୍ହି ୱିପସ୍ସିଆଦୟୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱଂ ମୁନୟୋ ଇଧାଗତା;

ତଥା ଅୟଂ ସକ୍ୟମୁନୀପି ଆଗତୋ, ତଥାଗତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ତେନ ଚକ୍ଖୁମା’’ତି।

କଥଂ ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ଯଥା ସମ୍ପତିଜାତା ୱିପସ୍ସିଆଦୟୋ ସମେହି ପାଦେହି ପଥୱିୟଂ ପତିଟ୍ଠାୟ ଉତ୍ତରାଭିମୁଖା ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଗତା, ତଥା ଅମ୍ହାକମ୍ପି ଭଗୱା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ଯଥାହ –

‘‘ମୁହୁତ୍ତଜାତୋୱ ଗୱମ୍ପତୀ ଯଥା, ସମେହି ପାଦେହି ଫୁସୀ ୱସୁନ୍ଧରଂ;

ସୋ ୱିକ୍କମୀ ସତ୍ତପଦାନି ଗୋତମୋ, ସେତଞ୍ଚ ଛତ୍ତଂ ଅନୁଧାରୟୁଂ ମରୂ।

‘‘ଗନ୍ତ୍ୱାନ ସୋ ସତ୍ତପଦାନି ଗୋତମୋ, ଦିସା ୱିଲୋକେସି ସମା ସମନ୍ତତୋ;

ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁପେତଂ ଗିରମବ୍ଭୁଦୀରୟୀ, ସୀହୋ ଯଥା ପବ୍ବତମୁଦ୍ଧନିଟ୍ଠିତୋ’’ତି।

କଥଂ ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ସବ୍ବେସଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ସଲକ୍ଖଣଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ତଥଂ ଅୱିତଥଂ ଞାଣଗତିୟା ଆଗତୋ ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ପତ୍ତୋ ଅନୁବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ।

‘‘ସବ୍ବେସଂ ପନ ଧମ୍ମାନଂ, ସକସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ;

ତଥମେୱାଗତୋ ଯସ୍ମା, ତସ୍ମା ସତ୍ଥା ତଥାଗତୋ’’ତି।

କଥଂ ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ? ତଥଧମ୍ମା ନାମ ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି। ଯଥାହ – ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’ନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥମେତଂ ଅୱିତଥମେତଂ ଅନଞ୍ଞଥମେତ’’ନ୍ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୧୦୯୦) ୱିତ୍ଥାରୋ। ତାନି ଚ ଭଗୱା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ତଥାନଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ‘‘ତଥାଗତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ଥୋ ହି ଏତ୍ଥ ଗତସଦ୍ଦୋ।

‘‘ତଥନାମାନି ସଚ୍ଚାନି, ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝି ନାୟକୋ;

ତସ୍ମା ତଥାନଂ ସଚ୍ଚାନଂ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ତଥାଗତୋ’’।

କଥଂ ତଥଦସ୍ସିତାଯ ତଥାଗତୋ? ଭଗୱା ହି ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାଣଜିୱ୍ହାକାଯମନୋଦ୍ୱାରେସୁ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ତଥାଗତୋ ସବ୍ବାକାରତୋ ଜାନାତି ପସ୍ସତୀତି, ଏୱଂ ତଥଦସ୍ସିତାଯ ତଥାଗତୋ। ଅଥ ୱା ଯଂ ଲୋକେ ତଥଂ, ତଂ ଲୋକସ୍ସ ତଥେୱ ଦସ୍ସେତି। ତତୋପି ଭଗୱା ତଥାଗତୋ। ଏତ୍ଥ ତଥଦସ୍ସିଅତ୍ଥେ ''ତଥାଗତୋ''ତି ପଦସମ୍ଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

''ତଥାକାରେନ ଯୋ ଧମ୍ମେ, ଜାନାତି ଅନୁପସ୍ସତି;

ତଥଦସ୍ସୀତି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତୋ ତଥାଗତୋ''।

କଥଂ ତଥୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋ? ଯଞ୍ଚ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଯା ପରିନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରେ ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସୱସ୍ସପରିମାଣକାଲେ ସୁତ୍ତାଦିନୱଙ୍ଗସଙ୍ଗହିତଂ ଭାସିତଂ ଲପିତଂ ତଥାଗତେନ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଏକତୁଲାଯ ତୁଲିତଂ ୱିଯ ତଥମେୱ ଅୱିତଥମେୱ ହୋତି। ତେନେୱାହ –

''ଯଞ୍ଚ, ଚୁନ୍ଦ, ରତ୍ତିଂ ତଥାଗତୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତି, ଯଞ୍ଚ ରତ୍ତିଂ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଭାସତି ଲପତି ନିଦ୍ଦିସତି, ସବ୍ବଂ ତଂ ତଥେୱ ହୋତି, ନୋ ଅଞ୍ଞଥା। ତସ୍ମା 'ତଥାଗତୋ'ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି।

ଏତ୍ଥ ପନ ଗଦଅତ୍ଥୋ ହି ଗତସଦ୍ଦୋ। ଏୱଂ ତଥୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋ। ଆଗଦନଂ ଆଗଦୋ, ୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥୋ ଅୱିପରୀତୋ ଆଗଦୋ ଅସ୍ସାତି ତଥାଗତୋ। ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ।

''ତଥାୱାଦୀ ଜିନୋ ଯସ୍ମା, ତଥଧମ୍ମପ୍ପକାସକୋ;

ତଥାମାଗଦନଞ୍ଚସ୍ସ, ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୋ ତଥାଗତୋ''।

କଥଂ ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ? ଭଗୱା ହି ଯଂ ଯଂ ୱାଚଂ ଅଭାସି, ତଂ ତଂ ଏୱ କାଯେନ କରୋତି, ୱାଚାଯ କାଯୋ ଅନୁଲୋମେତି, କାଯସ୍ସପି ୱାଚା। ତେନେୱାହ –

''ଯଥା ୱାଦୀ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତୋ ତଥା କାରୀ, ଯଥା କାରୀ ତଥା ୱାଦୀ…ପେ… ତସ୍ମା 'ତଥାଗତୋ'ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୩; ଚୂଳନି। ପୋସାଲମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୩)।

ଯଥା ଚ ୱାଚା ଗତା, କାଯୋପି ତଥା ଗତୋ, ଯଥା କାଯୋ ଗତୋ, ୱାଚାପି ତଥା ଗତା। ଏୱଂ ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ।

''ଯଥା ୱାଚା ଗତା ତସ୍ସ, ତଥା କାଯୋ ଗତୋ ଯତୋ;

ତଥାୱାଦିତାଯ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସତ୍ଥା ତସ୍ମା ତଥାଗତୋ''।

କଥଂ ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋ? ଉପରି ଭୱଗ୍ଗଂ ହେଟ୍ଠା ଅୱୀଚିଂ ପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ତିରିଯଂ ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ସବ୍ବସତ୍ତେ ଅଭିଭୱତି ସୀଲେନପି ସମାଧିନାପି ପଞ୍ଞାଯପି ୱିମୁତ୍ତିଯାପି ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନେନପି, ନ ତସ୍ସ ତୁଲା ୱା ପମାଣଂ ୱା ଅତ୍ଥି, ଅଥ ଖୋ ଅତୁଲୋ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ଅନୁତ୍ତରୋ। ତେନେୱାହ –

''ସଦେୱକେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋକେ…ପେ… ତଥାଗତୋ ଅଭିଭୂ ଅନଭିଭୂତୋ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଦସୋ ୱସୱତ୍ତୀ, ତସ୍ମା 'ତଥାଗତୋ'ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୩; ପୋସାଲମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୩)।

ତତ୍ରେୱଂ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା – ଅଗଦୋ ୱିଯ ଅଗଦୋ। କୋ ପନେସ? ଦେସନାୱିଲାସୋ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସଯୋ ଚ। ତେନ ହେସ ମହାନୁଭାୱୋ ଭିସକ୍କୋ ଦିବ୍ବାଗଦେନ ସପ୍ପେ ୱିଯ ସବ୍ବପରପ୍ପୱାଦିନୋ ସଦେୱକଞ୍ଚ ଲୋକଂ ଅଭିଭୱତି, ଇତି ସବ୍ବଲୋକାଭିଭୱନତୋ ଅୱିପରୀତୋ ଦେସନାୱିଲାସୋ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସଯୋ ଚ ଅଗଦୋ ଅସ୍ସାତି ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା ''ତଥାଗତୋ''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋ।

‘‘ତଥୋ ଅୱିପରୀତୋ ଚ, ଅଗଦୋ ଯସ୍ସ ସବ୍ବୁନୋ;

ୱସୱତ୍ତୀତି ସୋ ତେନ, ହୋତି ସତ୍ଥା ତଥାଗତୋ’’।

ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ପଟିପୁଗ୍ଗଲୱିରହିତସ୍ସ, ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ‘‘ଅହଂ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ଏୱଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ଦାତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନାମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ନତ୍ଥୀତି ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ସ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ଉପ୍ପଜ୍ଜୀତି ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଉଦପାଦି। କାରୁଞ୍ଞତାତି କରୁଣାଯ ଭାୱୋ କାରୁଞ୍ଞତା। ସବ୍ବସତ୍ତେତି ନିରୱସେସସତ୍ତପରିଯାଦାନୱଚନଂ, ସକଲେ ସତ୍ତନିକାଯେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ତାୱତା ଅଯମ୍ପି ଗାଥା ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ହୋତି।

ଅଥ ଭଗୱା ବ୍ରହ୍ମୁନା ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥାଯ ଆଯାଚିତୋ ସତ୍ତେସୁ କାରୁଞ୍ଞତଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁକାମୋ ମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ ଗାଥାଯ ଅଜ୍ଝଭାସି –

‘‘ଅପାରୁତା ତେସଂ ଅମତସ୍ସ ଦ୍ୱାରା, ଯେ ସୋତୱନ୍ତୋ ପମୁଞ୍ଚନ୍ତୁ ସଦ୍ଧଂ;

ୱିହିଂସସଞ୍ଞୀ ପଗୁଣଂ ନ ଭାସିଂ, ଧମ୍ମଂ ପଣୀତଂ ମନୁଜେସୁ ବ୍ରହ୍ମେ’’ତି। (ମ। ନି। ୧।୨୮୩; ଦୀ। ନି। ୨।୭୧; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୯);

ଅଥ ଖୋ ବ୍ରହ୍ମା ସହମ୍ପତି ‘‘କତାୱକାସୋ ଖୋମ୍ହି ଭଗୱତା ଧମ୍ମଦେସନାଯା’’ତି ଞତ୍ୱା ଦସନଖସମୋଧାନସମୁଜ୍ଜଲଂ ଅଞ୍ଜଲିଂ ସିରସି କତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଗଣପରିୱୁତୋ ପକ୍କାମି। ଅଥ ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପଟିଞ୍ଞଂ ଦତ୍ୱା – ‘‘କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ପଠମଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୩; ମହାୱ। ୧୦) ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ – ‘‘ଆଳାରୋ ପଣ୍ଡିତୋ ସୋ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ଖିପ୍ପଂ ଆଜାନିସ୍ସତୀ’’ତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ପୁନ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ତସ୍ସ ସତ୍ତାହଂ କାଲଙ୍କତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ଉଦକସ୍ସ ଚ ଅଭିଦୋସକାଲଙ୍କତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ପୁନ – ‘‘କହଂ ନୁ ଖୋ ଏତରହି ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯା ଭିକ୍ଖୂ ୱିହରନ୍ତୀ’’ତି ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯେ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ବାରାଣସିଯଂ ଇସିପତନେ ମିଗଦାଯେ’’ତି ଞତ୍ୱା ଆସାଳ୍ହିଯଂ ପଭାତାଯ ରତ୍ତିଯା କାଲସ୍ସେୱ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ଅଟ୍ଠାରସଯୋଜନିକଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଉପକଂ ନାମ ଆଜୀୱକଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱମାୱିକତ୍ୱା ତଂଦିୱସମେୱ ସାଯନ୍ହସମଯେ ଇସିପତନମଗମାସି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯାନଂ ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ପକାସେତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନଗତୋ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯେ ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନସୁତ୍ତନ୍ତଂ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩ ଆଦଯୋ; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଦେସେସି।

ତେସୁ ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରୋ ଦେସନାନୁସାରେନ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ସୁତ୍ତପରିଯୋସାନେ ଅଟ୍ଠାରସହି ବ୍ରହ୍ମକୋଟୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି। ସତ୍ଥା ତତ୍ଥେୱ ୱସ୍ସଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ପୁନଦିୱସେ ୱପ୍ପତ୍ଥେରଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାପେସି। ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ ସବ୍ବେ ତେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପୁନ ପଞ୍ଚମିଯଂ ପକ୍ଖସ୍ସ ପଞ୍ଚପି ତେ ଥେରେ ସନ୍ନିପାତେତ୍ୱା ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣସୁତ୍ତନ୍ତଂ (ସଂ। ନି। ୩।୫୯; ମହାୱ। ୨୦ ଆଦଯୋ) ଦେସେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପଞ୍ଚପି ଥେରା ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠହିଂସୁ।

ଅଥ ସତ୍ଥା ତତ୍ଥେୱ ଯସସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯଂ ଦିସ୍ୱା ଗେହଂ ପହାଯ ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଏହି ଯସା’’ତି (ମହାୱ। ୨୬) ପକ୍କୋସିତ୍ୱା ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ରତ୍ତିଭାଗେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପୁନଦିୱସେ ଅରହତ୍ତେ ଚ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଅପରେପି ତସ୍ସ ସହାଯକେ ଚତୁପଣ୍ଣାସଜନେ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାପେସି। ଏୱଂ ଲୋକେ ଏକସଟ୍ଠିଯା ଅରହନ୍ତେସୁ ଜାତେସୁ ସତ୍ଥା ୱୁଟ୍ଠୱସ୍ସୋ ପୱାରେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ଏତଦୱୋଚ –

‘‘ପରତ୍ଥଂ ଚତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥଂ, କରୋନ୍ତା ପଥୱିଂ ଇମଂ;

ବ୍ୟାହରନ୍ତା ମନୁସ୍ସାନଂ, ଧମ୍ମଂ ଚରଥ ଭିକ୍ଖୱୋ।

‘‘ୱିହରଥ ୱିୱିତ୍ତେସୁ, ପବ୍ବତେସୁ ୱନେସୁ ଚ;

ପକାସଯନ୍ତା ସଦ୍ଧମ୍ମଂ, ଲୋକସ୍ସ ସତତଂ ମମ।

‘‘କରୋନ୍ତା ଧମ୍ମଦୂତେଯ୍ୟଂ, ୱିଖ୍ୟାପଯଥ ଭିକ୍ଖୱୋ;

ସନ୍ତି ଅତ୍ଥାଯ ସତ୍ତାନଂ, ସୁଦ୍ଧତା ୱଚନଂ ମମ।

‘‘ସଦ୍ଧଂ ପିଦହଥ ଦ୍ୱାରଂ, ଅପାଯାନମନାସୱା;

ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ, ଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରଥାସମା।

‘‘ଦେସନାପଟିପତ୍ତୀହି, କରୁଣାଦିଗୁଣାଲଯା;

ବୁଦ୍ଧିଂ ସଦ୍ଧଞ୍ଚ ଲୋକସ୍ସ, ଅଭିୱଡ୍ଢେଥ ସବ୍ବସୋ।

‘‘ଗିହୀନମୁପକରୋନ୍ତାନଂ, ନିଚ୍ଚମାମିସଦାନତୋ;

କରୋଥ ଧମ୍ମଦାନେନ, ତେସଂ ପଚ୍ଚୁପକାରକଂ।

‘‘ସମୁସ୍ସଯଥ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ, ଦେସଯନ୍ତା ଇସିଦ୍ଧଜଂ;

କତକତ୍ତବ୍ବକମ୍ମନ୍ତା, ପରତ୍ଥଂ ପଟିପଜ୍ଜଥା’’ତି।

ଏୱଞ୍ଚ ପନ ୱତ୍ୱା ଭଗୱା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଦିସାସୁ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ସଯଂ ଉରୁୱେଲଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ କପ୍ପାସିକୱନସଣ୍ଡେ ତିଂସ ଭଦ୍ଦୱଗ୍ଗିଯକୁମାରେ ୱିନେସି। ତେସୁ ଯୋ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମକୋ, ସୋ ସୋତାପନ୍ନୋ, ସବ୍ବସେଟ୍ଠୋ ଅନାଗାମୀ, ଏକୋପି ଅରହା ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱା ନାହୋସି। ତେପି ସବ୍ବେ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ଦିସାସୁ ପେସେତ୍ୱା ସଯଂ ଉରୁୱେଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଡ୍ଢୁଡ୍ଢାନି ପାଟିହାରିଯସହସ୍ସାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଉରୁୱେଲକସ୍ସପାଦଯୋ ସହସ୍ସଜଟିଲପରିୱାରେ ତେଭାତିକଜଟିଲେ ଦମେତ୍ୱା ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାୱେନ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ଗଯାସୀସେ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ଆଦିତ୍ତପରିଯାଯଦେସନାଯ (ସଂ। ନି। ୪।୨୮; ମହାୱ। ୫୪) ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ତେନ ଅରହନ୍ତସହସ୍ସେନ ଭଗୱା ପରିୱୁତୋ ‘‘ବିମ୍ବିସାରସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ପଟିଞ୍ଞଂ ମୋଚେସ୍ସାମୀ’’ତି ରାଜଗହନଗରୂପଚାରେ ଲଟ୍ଠିୱନୁଯ୍ୟାନଂ ନାମ ଅଗମାସି। ତତୋ ଉଯ୍ୟାନପାଲକୋ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସି। ରାଜା – ‘‘ସତ୍ଥା ଆଗତୋ’’ତି ସୁତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସନହୁତେହି ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକେହି ପରିୱୁତୋ ଦସବଲଂ ଘନୱିୱରଗତମିୱ ଦିୱସକରଂ ୱନୱିୱରଗତଂ ମୁନିୱରଦିୱସକରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଚକ୍କାଲଙ୍କତତଲେସୁ ଜଲଜାମଲାୱିକଲକମଲକୋମଲେସୁ ଦସବଲସ୍ସ ପାଦେସୁ ମକୁଟମଣିଜୁତିୱିସରୱିଜ୍ଜୋତିନା ସିରସା ନିପତିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି ସଦ୍ଧିଂ ପରିସାଯ।

ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକାନଂ ଏତଦହୋସି – ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ମହାସମଣୋ ଉରୁୱେଲକସ୍ସପେ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରତି, ଉଦାହୁ ଉରୁୱେଲକସ୍ସପୋ ମହାସମଣେ’’ତି? ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ତେସଂ ଚେତୋପରିୱିତକ୍କମଞ୍ଞାଯ ଥେରଂ ଗାଥାଯ ଅଜ୍ଝଭାସି –

‘‘କିମେୱ ଦିସ୍ୱା ଉରୁୱେଲୱାସି, ପହାସି ଅଗ୍ଗିଂ କିସକୋୱଦାନୋ;

ପୁଚ୍ଛାମି ତଂ କସ୍ସପ ଏତମତ୍ଥଂ, କଥଂ ପହୀନଂ ତୱ ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। (ମହାୱ। ୫୫);

ଥେରୋ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା –

‘‘ରୂପେ ଚ ସଦ୍ଦେ ଚ ଅଥୋ ରସେ ଚ, କାମିତ୍ଥିଯୋ ଚାଭିୱଦନ୍ତି ଯଞ୍ଞା;

ଏତଂ ମଲନ୍ତୀ ଉପଧୀସୁ ଞତ୍ୱା, ତସ୍ମା ନ ଯିଟ୍ଠେ ନ ହୁତେ ଅରଞ୍ଜି’’ନ୍ତି। (ମହାୱ। ୫୫) –

ଇମଂ ଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସାୱକଭାୱପ୍ପକାସନତ୍ଥଂ ତଥାଗତସ୍ସ ପାଦେସୁ ସିରସା ନିପତିତ୍ୱା – ‘‘ସତ୍ଥା ମେ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା, ସାୱକୋହମସ୍ମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଏକତାଲଦ୍ୱିତାଲ…ପେ… ସତ୍ତତାଲପ୍ପମାଣଂ ୱେହାସଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପାଟିହାରିଯଂ କତ୍ୱା ଆକାସତୋ ଓରୁଯ୍ହ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି।

ଅଥ ଖୋ ମହାଜନୋ ତସ୍ସ ତଂ ପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଅହୋ ମହାନୁଭାୱା ବୁଦ୍ଧା ନାମ, ଏୱଂ ଥାମଗତଦିଟ୍ଠିକୋ ଅତ୍ତାନଂ ‘ଅରହା ଅହ’ନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ଉରୁୱେଲକସ୍ସପୋପି ଦିଟ୍ଠିଜାଲଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ତଥାଗତେନ ଦମିତୋ’’ତି ଦସବଲସ୍ସ ଗୁଣକଥଂ କଥେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ସତ୍ଥା – ‘‘ନାହମିଦାନିଯେୱ ଇମଂ ଉରୁୱେଲକସ୍ସପଂ ଦମେମି, ଅତୀତେପି ଏସ ମଯା ଦମିତୋଯେୱା’’ତି ଆହ। ଅଥ ଖୋ ସୋ ମହାଜନୋ ଉଟ୍ଠାଯାସନା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ସିରସି ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଏୱମାହ – ‘‘ଭନ୍ତେ, ଇଦାନି ଅମ୍ହେହି ଏସ ଦମିତୋ ଦିଟ୍ଠୋ, କଥଂ ପନେସ ଅତୀତେ ଭଗୱତା ଦମିତୋ’’ତି। ତତୋ ସତ୍ଥା ତେନ ମହାଜନେନ ଯାଚିତୋ ଭୱନ୍ତରେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ମହାନାରଦକସ୍ସପଜାତକଂ (ଜା। ୨।୨୨।୧୧୫୩) କଥେତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପକାସେସି। ତତୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ରାଜା ବିମ୍ବିସାରୋ ଏକାଦସନହୁତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି, ଏକନହୁତଂ ଉପାସକତ୍ତଂ ପଟିୱେଦେସି। ରାଜା ସରଣଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସ୍ୱାତନାଯ ଭଗୱନ୍ତଂ ସଦ୍ଧିଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍କାମି।

ପୁନଦିୱସେ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସପରିୱୁତୋ ମରୁଗଣପରିୱୁତୋ ୱିଯ ଦସସତନଯନୋ ଦେୱରାଜା, ବ୍ରହ୍ମଗଣପରିୱୁତୋ ୱିଯ ମହାବ୍ରହ୍ମା ରାଜଗହଂ ପାୱିସି। ରାଜା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ଭୋଜନପରିଯୋସାନେ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ – ‘‘ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ତୀଣି ରତନାନି ୱିନା ୱସିତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସାମି, ୱେଲାଯ ୱା ଅୱେଲାଯ ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଆଗମିସ୍ସାମି, ଲଟ୍ଠିୱନଂ ନାମ ଅତିଦୂରେ, ଇଦଂ ପନ ଅମ୍ହାକଂ ୱେଳୁୱନଂ ନାମ ଉଯ୍ୟାନଂ ପୱିୱେକକାମାନଂ ନାତିଦୂରଂ ନଚ୍ଚାସନ୍ନଂ ଗମନାଗମନସମ୍ପନ୍ନଂ ନିଜ୍ଜନସମ୍ବାଧଂ ପୱିୱେକସୁଖଂ ଛାଯୂଦକସମ୍ପନ୍ନଂ ସୀତଲସିଲାତଲସମଲଙ୍କତଂ ପରମରମଣୀଯଭୂମିଭାଗଂ ସୁରଭିକୁସୁମତରୁୱରନିରନ୍ତରଂ ରମଣୀଯପାସାଦହମ୍ମିଯୱିମାନୱିହାରଡ୍ଢଯୋଗମଣ୍ଡପାଦିପଟିମଣ୍ଡିତଂ। ଇଦଂ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୁ ନୱତପନଙ୍ଗାରସଙ୍କାସେନ ସୁୱଣ୍ଣଭିଙ୍ଗାରେନ ସୁରଭିକୁସୁମୱାସିତଂ ମଣିୱଣ୍ଣୋଦକଂ ଗହେତ୍ୱା ୱେଳୁୱନାରାମଂ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୋ ଦସବଲସ୍ସ ହତ୍ଥେ ଉଦକଂ ପାତେସି। ତସ୍ମିଂ ଆରାମପଟିଗ୍ଗହଣେ ‘‘ବୁଦ୍ଧସାସନସ୍ସ ମୂଲାନି ଓତିଣ୍ଣାନୀ’’ତି ପୀତିୱସଂ ଗତା ନଚ୍ଚନ୍ତୀ ୱିଯ ଅଯଂ ମହାପଥୱୀ କମ୍ପି। ଜମ୍ବୁଦୀପେ ପନ ଠପେତ୍ୱା ୱେଳୁୱନମହାୱିହାରଂ ଅଞ୍ଞଂ ପଥୱିଂ କମ୍ପେତ୍ୱା ଗହିତସେନାସନଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଅଥ ସତ୍ଥା ୱେଳୁୱନାରାମଂ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ୱିହାରଦାନାନୁମୋଦନମକାସି –

‘‘ଆୱାସଦାନସ୍ସ ପନାନିସଂସଂ, କୋ ନାମ ୱତ୍ତୁଂ, ପୁରିସୋ ସମତ୍ଥୋ;

ଅଞ୍ଞତ୍ର ବୁଦ୍ଧା ପନ ଲୋକନାଥା, ଯୁତ୍ତୋ ମୁଖାନଂ ନହୁତେନ ଚାପି।

‘‘ଆଯୁଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣଞ୍ଚ ସୁଖଂ ବଲଞ୍ଚ, ୱରଂ ପସତ୍ଥଂ ପଟିଭାନମେୱ;

ଦଦାତି ନାମାତି ପୱୁଚ୍ଚତେ ସୋ, ଯୋ ଦେତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ନରୋ ୱିହାରଂ।

‘‘ଦାତା ନିୱାସସ୍ସ ନିୱାରଣସ୍ସ, ସୀତାଦିନୋ ଜୀୱିତୁପଦ୍ଦୱସ୍ସ;

ପାଲେତି ଆଯୁଂ ପନ ତସ୍ସ ଯସ୍ମା, ଆଯୁପ୍ପଦୋ ହୋତି ତମାହୁ ସନ୍ତୋ।

‘‘ଅଚ୍ଚୁଣ୍ହସୀତେ ୱସତୋ ନିୱାସେ, ବଲଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣୋ ପଟିଭା ନ ହୋତି;

ତସ୍ମା ହି ସୋ ଦେତି ୱିହାରଦାତା, ବଲଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣଂ ପଟିଭାନମେୱ।

‘‘ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସୀତୁଣ୍ହସରୀସପା ଚ, ୱାତାତପାଦିପ୍ପଭୱସ୍ସ ଲୋକେ;

ନିୱାରଣା ନେକୱିଧସ୍ସ ନିଚ୍ଚଂ, ସୁଖପ୍ପଦୋ ହୋତି ୱିହାରଦାତା।

‘‘ସୀତୁଣ୍ହୱାତାତପଡଂସୱୁଟ୍ଠି , ସରୀସପାୱାଳଅମିଗାଦିଦୁକ୍ଖଂ;

ଯସ୍ମା ନିୱାରେତି ୱିହାରଦାତା, ତସ୍ମା ସୁଖଂ ୱିନ୍ଦତି ସୋ ପରତ୍ଥ।

‘‘ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଭୱଭୋଗହେତୁଂ, ମନୋଭିରାମଂ ମୁଦିତୋ ୱିହାରଂ;

ଯୋ ଦେତି ସୀଲାଦିଗୁଣୋଦିତାନଂ, ସଙ୍ଘଂ ଦଦୋ ନାମ ପୱୁଚ୍ଚତେ ସୋ।

‘‘ପହାଯ ମଚ୍ଛେରମଲଂ ସଲୋଭଂ, ଗୁଣାଲଯାନଂ ନିଲଯଂ ଦଦାତି;

ଖିଡ୍ଡୋୱ ସୋ ତତ୍ଥ ପରେହି ସଗ୍ଗେ, ଯଥାଭତଂ ଜାଯତି ୱୀତସୋକୋ।

‘‘ୱରେ ଚାରୁରୂପେ ୱିହାରେ ଉଳାରେ, ନରୋ କାରଯେ ୱାସଯେ ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂ;

ଦଦେଯ୍ୟନ୍ନପାନଞ୍ଚ ୱତ୍ଥଞ୍ଚ ନେସଂ, ପସନ୍ନେନ ଚିତ୍ତେନ ସକ୍କଚ୍ଚ ନିଚ୍ଚଂ।

‘‘ତସ୍ମା ମହାରାଜ ଭୱେସୁ ଭୋଗେ, ମନୋରମେ ପଚ୍ଚନୁଭୁଯ୍ୟ ଭିଯ୍ୟୋ;

ୱିହାରଦାନସ୍ସ ଫଲେନ ସନ୍ତଂ, ସୁଖଂ ଅସୋକଂ ଅଧିଗଚ୍ଛ ପଚ୍ଛା’’ତି।

ଇଚ୍ଚେୱଂ ମୁନିରାଜା ନରରାଜସ୍ସ ବିମ୍ବିସାରସ୍ସ ୱିହାରଦାନାନୁମୋଦନଂ କତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯାସନା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ପରମଦସ୍ସନୀଯାଯ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରପ୍ପଭାଯ ସୁୱଣ୍ଣରସସେକପିଞ୍ଜରାନି ୱିଯ ନଗରୱନୱିମାନାଦୀନି କୁରୁମାନୋ ଅନୋପମାଯ ବୁଦ୍ଧଲୀଳାଯ ଅନନ୍ତାଯ ବୁଦ୍ଧସିରିଯା ୱେଳୁୱନମହାୱିହାରମେୱ ପାୱିସୀତି।

‘‘ଅକୀଳନେ ୱେଳୁୱନେ ୱିହାରେ, ତଥାଗତୋ ତତ୍ଥ ମନୋଭିରାମେ;

ନାନାୱିହାରେନ ୱିହାସି ଧୀରୋ, ୱେନେଯ୍ୟକାନଂ ସମୁଦିକ୍ଖମାନୋ’’।

ଅଥେୱଂ ଭଗୱତି ତସ୍ମିଂ ୱିହରନ୍ତେ ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜା ‘‘ପୁତ୍ତୋ ମେ ଛବ୍ବସ୍ସାନି ଦୁକ୍କରକାରିକଂ କତ୍ୱା ପରମାଭିସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୱରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ରାଜଗହଂ ପତ୍ୱା ୱେଳୁୱନମହାୱିହାରେ ୱିହରତୀ’’ତି ସୁତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ମହାମଚ୍ଚଂ ଆମନ୍ତେସି – ‘‘ଏହି, ଭଣେ, ପୁରିସସହସ୍ସପରିୱାରୋ ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମମ ୱଚନେନ ‘ପିତା ୱୋ ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜା ତଂ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ’ତି ୱତ୍ୱା ପୁତ୍ତଂ ମେ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଏହୀ’’ତି। ସୋ ‘‘ସାଧୁ, ଦେୱା’’ତି ରଞ୍ଞୋ ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ପୁରିସସହସ୍ସପରିୱାରୋ ସଟ୍ଠିଯୋଜନମଗ୍ଗଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନୱେଲାଯ ୱିହାରଂ ପାୱିସି। ସୋ ‘‘ତିଟ୍ଠତୁ ତାୱ ରଞ୍ଞା ପହିତସାସନ’’ନ୍ତି ପରିସପରିଯନ୍ତେ ଠିତୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଯଥାଠିତୋୱ ସଦ୍ଧିଂ ପୁରିସସହସ୍ସେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚି। ଭଗୱା – ‘‘ଏଥ, ଭିକ୍ଖୱୋ’’ତି ହତ୍ଥଂ ପସାରେସି। ତେ ସବ୍ବେ ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ଇଦ୍ଧିମଯପତ୍ତଚୀୱରଧରା ୱସ୍ସସଟ୍ଠିକତ୍ଥେରା ୱିଯ ଆକପ୍ପସମ୍ପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରେସୁଂ। ରାଜା ‘‘ନେୱ ଗତୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ନ ଚ ସାସନଂ ସୁଯ୍ୟତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତେନେୱ ନୀହାରେନ ନୱକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅମଚ୍ଚେ ପେସେସି। ତେସୁ ନୱସୁ ପୁରିସସହସ୍ସେସୁ ଏକୋପି ରଞ୍ଞୋ ନାରୋଚେସି, ନ ସାସନଂ ୱା ପହିଣି। ସବ୍ବେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱାୱ ପବ୍ବଜିଂସୁ।

ଅଥ ରାଜା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘କୋ ନୁ ଖୋ ମମ ୱଚନଂ କରିସ୍ସତୀ’’ତି ସବ୍ବରାଜବଲଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଉଦାଯିଂ ଅଦ୍ଦସ। ସୋ କିର ରଞ୍ଞୋ ସବ୍ବତ୍ଥସାଧକୋ ଅମଚ୍ଚୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରିକୋ ଅତିୱିସ୍ସାସିକୋ ବୋଧିସତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଦିୱସେଯେୱ ଜାତୋ ସହପଂସୁକୀଳିତୋ ସହାଯୋ। ଅଥ ନଂ ରାଜା ଆମନ୍ତେସି – ‘‘ତାତ ଉଦାଯି, ଅହଂ ମମ ପୁତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ ନୱପୁରିସସହସ୍ସାନି ପେସେସିଂ, ଏକପୁରିସୋପି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସାସନମତ୍ତମ୍ପି ଆରୋଚେତା ନତ୍ଥି, ଦୁଜ୍ଜାନୋ ଖୋ ପନ ମେ ଜୀୱିତନ୍ତରାଯୋ, ଅହଂ ଜୀୱମାନୋୱ ପୁତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠୁମିଚ୍ଛାମି। ସକ୍ଖିସ୍ସସି ମେ ପୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁ’’ନ୍ତି? ସୋ ‘‘ସକ୍ଖିସ୍ସାମି, ଦେୱ, ସଚେ ପବ୍ବଜିତୁଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ତାତ, ତ୍ୱଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱା ଅପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱା ମଯ୍ହଂ ପୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେହୀ’’ତି। ସୋ ‘‘ସାଧୁ, ଦେୱା’’ତି ରଞ୍ଞୋ ସାସନଂ ଆଦାଯ ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ସଦ୍ଧିଂ ପୁରିସସହସ୍ସେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାୱେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଫଗ୍ଗୁନୀପୁଣ୍ଣମାସିଯଂ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ହେମନ୍ତୋ, ୱସନ୍ତସମଯୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ସୁପୁପ୍ଫିତା ୱନସଣ୍ଡା, ପଟିପଜ୍ଜନକ୍ଖମୋ ମଗ୍ଗୋ, କାଲୋ ଦସବଲସ୍ସ ଞାତିସଙ୍ଗହଂ କାତୁ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ସଟ୍ଠିମତ୍ତାହି ଗାଥାହି ଭଗୱତୋ କୁଲନଗରଂ ଗମନତ୍ଥାଯ ଗମନୱଣ୍ଣଂ ୱଣ୍ଣେସି –

‘‘ଅଙ୍ଗାରିନୋ ଦାନି ଦୁମା ଭଦନ୍ତେ, ଫଲେସିନୋ ଛଦନଂ ୱିପ୍ପହାଯ;

ତେ ଅଚ୍ଚିମନ୍ତୋଓ୍ୱ ପଭାସଯନ୍ତି, ସମଯୋ ମହାଓ୍ୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

''ଦୁମା ଓ୍ୱିଚିତ୍ତା ସୁଓ୍ୱିରାଜମାନା, ରତ୍ତଙ୍କୁରେହେଓ୍ୱ ଚ ପଲ୍ଲଓ୍ୱେହି;

ରତନୁଜ୍ଜଲମଣ୍ଡପସନ୍ନିଭାସା, ସମଯୋ ମହାଓ୍ୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

''ସୁପୁପ୍ଫିତଗ୍ଗା କୁସୁମେହି ଭୂସିତା, ମନୁଞ୍ଞଭୂତା ସୁଚିସାଧୁଗନ୍ଧା;

ରୁକ୍ଖା ଓ୍ୱିରୋଚନ୍ତି ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ, ସମଯୋ ମହାଓ୍ୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

''ଫଲେହିନେକେହି ସମିଦ୍ଧିଭୂତା, ଓ୍ୱିଚିତ୍ତରୁକ୍ଖା ଉଭତୋଓ୍ୱକାସେ;

ଖୁଦ୍ଦଂ ପିପାସମ୍ପି ଓ୍ୱିନୋଦଯନ୍ତି, ସମଯୋ ମହାଓ୍ୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

''ଓ୍ୱିଚିତ୍ତମାଲା ସୁଚିପଲ୍ଲଓ୍ୱେହି, ସୁସଜ୍ଜିତା ମୋରକଲାପସନ୍ନିଭା;

ରୁକ୍ଖା ଓ୍ୱିରୋଚନ୍ତି ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ, ସମଯୋ ମହାଓ୍ୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

''ଓ୍ୱିରୋଚମାନା ଫଲପଲ୍ଲଓ୍ୱେହି, ସୁସଜ୍ଜିତା ଓ୍ୱାସନିଓ୍ୱାସଭୂତା;

ତୋସେନ୍ତି ଅଦ୍ଧାନକିଲନ୍ତସତ୍ତେ, ସମଯୋ ମହାଓ୍ୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

''ସୁଫୁଲ୍ଲିତଗ୍ଗା ଓ୍ୱନଗୁମ୍ବନିସ୍ସିତା, ଲତା ଅନେକା ସୁଓ୍ୱିରାଜମାନା;

ତୋସେନ୍ତି ସତ୍ତେ ମଣିମଣ୍ଡପାଓ୍ୱ, ସମଯୋ ମହାଓ୍ୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

''ଲତା ଅନେକା ଦୁମନିସ୍ସିତାଓ୍ୱ, ପିଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ସହିତା ଓ୍ୱଧୂଓ୍ୱ;

ପଲୋଭଯନ୍ତୀ ହି ସୁଗନ୍ଧଗନ୍ଧା, ସମଯୋ ମହାଓ୍ୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

''ଓ୍ୱିଚିତ୍ତନୀଲାଦିମନୁଞ୍ଞଓ୍ୱଣ୍ଣା , ଦିଜା ସମନ୍ତା ଅଭିକୂଜମାନା;

ତୋସେନ୍ତି ମଞ୍ଜୁସ୍ସରତା ରତୀହି, ସମଯୋ ମହାଓ୍ୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

''ମିଗା ଚ ନାନା ସୁଓ୍ୱିରାଜମାନା, ଉତ୍ତୁଙ୍ଗକଣ୍ଣା ଚ ମନୁଞ୍ଞନେତ୍ତା;

ଦିସା ସମନ୍ତା ମଭିଧାଓ୍ୱଯନ୍ତି, ସମଯୋ ମହାଓ୍ୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

''ମନୁଞ୍ଞଭୂତା ଚ ମହୀ ସମନ୍ତା, ଓ୍ୱିରାଜମାନା ହରିତାଓ୍ୱ ସଦ୍ଦଲା;

ସୁପୁପ୍ଫିରୁକ୍ଖା ମୋଚଇନିଓ୍ୱଲଙ୍କତା, ସମଯୋ ମହାଓ୍ୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

''ସୁସଜ୍ଜିତା ମୁତ୍ତମଯାଓ୍ୱ ଓ୍ୱାଲୁକା, ସୁସଣ୍ଠିତା ଚାରୁସୁଫସ୍ସଦାତା;

ଓ୍ୱିରୋଚଯନ୍ତେଓ୍ୱ ଦିସା ସମନ୍ତା, ସମଯୋ ମହାଓ୍ୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ସମଂ ସୁଫସ୍ସଂ ସୁଚିଭୂମିଭାଗଂ, ମନୁଞ୍ଞପୁପ୍ଫୋଦଯଗନ୍ଧୱାସିତଂ;

ୱିରାଜମାନଂ ସୁଚିମଞ୍ଞ ସୋଭଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ସୁସଜ୍ଜିତଂ ନନ୍ଦନକାନନଂୱ, ୱିଚିତ୍ତନାନାଦୁମସଣ୍ଡମଣ୍ଡିତଂ;

ସୁଗନ୍ଧଭୂତଂ ପୱନଂ ସୁରମ୍ମଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ସରା ୱିଚିତ୍ତା ୱିୱିଧା ମନୋରମା, ସୁସଜ୍ଜିତା ପଙ୍କଜପୁଣ୍ଡରୀକା;

ପସନ୍ନସୀତୋଦକଚାରୁପୁଣ୍ଣା, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ସୁଫୁଲ୍ଲନାନାୱିଧପଙ୍କଜେହି , ୱିରାଜମାନା ସୁଚିଗନ୍ଧଗନ୍ଧା;

ପମୋଦଯନ୍ତେୱ ନରାମରାନଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ସୁଫୁଲ୍ଲପଙ୍କେରୁହସନ୍ନିସିନ୍ନା, ଦିଜା ସମନ୍ତା ମଭିନାଦଯନ୍ତା;

ମୋଦନ୍ତି ଭରିଯାହି ସମଙ୍ଗିନୋ ତେ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ସୁଫୁଲ୍ଲପୁପ୍ଫେହି ରଜଂ ଗହେତ୍ୱା, ଅଲୀ ୱିଧାୱନ୍ତି ୱିକୂଜମାନା;

ମଧୁମ୍ହି ଗନ୍ଧୋ ୱିଦିସଂ ପୱାଯତି, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ଅଭିନ୍ନନାଦା ମଦୱାରଣା ଚ, ଗିରୀହି ଧାୱନ୍ତି ଚ ୱାରିଧାରା;

ସୱନ୍ତି ନଜ୍ଜୋ ସୁୱିରାଜିତାୱ ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ଗିରୀ ସମନ୍ତାୱ ପଦିସ୍ସମାନା, ମଯୂରଗୀୱା ଇୱ ନୀଲୱଣ୍ଣା;

ଦିସା ରଜିନ୍ଦାୱ ୱିରୋଚଯନ୍ତି, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ମଯୂରସଙ୍ଘା ଗିରିମୁଦ୍ଧନସ୍ମିଂ, ନଚ୍ଚନ୍ତି ନାରୀହି ସମଙ୍ଗିଭୂତା;

କୂଜନ୍ତି ନାନାମଧୁରସ୍ସରେହି, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ସୁୱାଦିକା ନେକଦିଜା ମନୁଞ୍ଞା, ୱିଚିତ୍ତପତ୍ତେହି ୱିରାଜମାନା;

ଗିରିମ୍ହି ଠତ୍ୱା ଅଭିନାଦଯନ୍ତି, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ସୁଫୁଲ୍ଲପୁପ୍ଫାକରମାଭିକିଣ୍ଣା , ସୁଗନ୍ଧନାନାଦଲଲଙ୍କତା ଚ;

ଗିରୀ ୱିରୋଚନ୍ତି ଦିସା ସମନ୍ତା, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ଜଲାସଯା ନେକସୁଗନ୍ଧଗନ୍ଧା, ସୁରିନ୍ଦୌଯ୍ଯାନଜଲାସଯାୱ;

ସୱନ୍ତି ନଜ୍ଜୋ ସୁୱିରାଜମାନା, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ୱିଚିତ୍ତତିହେହି ଅଲଙ୍କତା ଚ, ମନୁଞ୍ଞନାନାମିଗପକ୍ଖିପାସା;

ନଜ୍ଜୋ ୱିରୋଚନ୍ତି ସୁସନ୍ଦମାନା, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଜଲାସଯେସୁ, ସୁପୁପ୍ଫିତା ଚାରୁସୁଗନ୍ଧରୁକ୍ଖା;

ୱିଭୂସିତଗ୍ଗା ସୁରସୁନ୍ଦରୀ ଚ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ସୁଗନ୍ଧନାନାଦୁମଜାଲକିଣ୍ଣଂ , ୱନଂ ୱିଚିତ୍ତଂ ସୁରନନ୍ଦନଂୱ;

ମନୋଭିରାମଂ ସତତଂ ଗତୀନଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ସମ୍ପନ୍ନନାନାସୁଚିଅନ୍ନପାନା, ସବ୍ଯଞ୍ଜନା ସାଦୁରସେନ ଯୁତ୍ତା;

ପଥେସୁ ଗାମେ ସୁଲଭା ମନୁଞ୍ଞା, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ୱିରାଜିତା ଆସି ମହୀ ସମନ୍ତା, ୱିଚିତ୍ତୱଣ୍ଣା କୁସୁମାସନସ୍ସ;

ରତ୍ତିନ୍ଦଗୋପେହି ଅଲଙ୍କତାୱ ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ୱିସୁଦ୍ଧସଦ୍ଧାଦିଗୁଣେହି ଯୁତ୍ତା, ସମ୍ବୁଦ୍ଧରାଜଂ ଅଭିପତ୍ଥଯନ୍ତା;

ବହୂହି ତତ୍ଥେୱ ଜନା ସମନ୍ତା, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ୱିଚିତ୍ରଆରାମସୁପୋକ୍ଖରଞ୍ଞୋ, ୱିଚିତ୍ରନାନାପଦୁମେହି ଛନ୍ନା;

ଭିସେହି ଖୀରଂୱ ରସଂ ପୱାଯତି, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ୱିଚିତ୍ରନୀଲଚ୍ଛଦନେନଲଙ୍କତା, ମନୁଞ୍ଞରୁକ୍ଖା ଉଭତୋୱକାସେ;

ସମୁଗ୍ଗତା ସତ୍ତସମୂହଭୂତା, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ୱିଚିତ୍ରନୀଲବ୍ଭମିୱାଯତଂ ୱନଂ, ସୁରିନ୍ଦଲୋକେ ଇୱ ନନ୍ଦନଂ ୱନଂ;

ସକୋତୁକଂ ସାଧୁସୁଗନ୍ଧପୁପ୍ଫଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ସୁଭଞ୍ଜସଂ ଯୋଜନଯୋଜନେସୁ, ସୁଭିକ୍ଖଗାମା ସୁଲଭା ମନୁଞ୍ଞା;

ଜନାଭିକିଣ୍ଣା ସୁଲଭନ୍ନପାନା, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ପହୂତଛାଯୂଦକରମ୍ମଭୂତା, ନିୱାସିନଂ ସବ୍ବସୁଖପ୍ପଦାତା;

ୱିସାଲସାଲା ଚ ସଭା ଚ ବହୂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ୱିଚିତ୍ତନାନାଦୁମସଣ୍ଡମଣ୍ଡିତା, ମନୁଞ୍ଞୁଯ୍ୟାନସୁପୋକ୍ଖରଞ୍ଞୋ;

ସୁମାପିତା ସାଧୁସୁଗନ୍ଧଗନ୍ଧା, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ୱାତୋ ମୁଦୂସୀତଲସାଧୁରୂପୋ, ନଭା ଚ ଅବ୍ଭା ୱିଗତା ସମନ୍ତା;

ଦିସା ଚ ସବ୍ବାୱ ୱିରୋଚଯନ୍ତି, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ପଥେ ରଜୋନୁଗ୍ଗମନତ୍ଥମେୱ, ରତ୍ତିଂ ପୱସ୍ସନ୍ତି ଚ ମନ୍ଦୱୁଟ୍ଠୀ;

ନଭେ ଚ ସୂରୋ ମୁଦୁକୋୱ ତାପୋ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ମଦପ୍ପବାହା ମଦହତ୍ଥିସଙ୍ଘା, କରେଣୁସଙ୍ଘେହି ସୁକୀଳଅଯନ୍ତି;

ଦିସା ୱିଧାୱନ୍ତି ଚ ଗଜ୍ଜଯନ୍ତା, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ୱନଂ ସୁନୀଲଂ ଅଭିଦସ୍ସନୀଯଂ, ନୀଲବ୍ଭକୂଟଂ ଇୱ ରମ୍ମଭୂତଂ;

ୱିଲୋକିତାନଂ ଅତିୱିମ୍ହନୀଯଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ୱିସୁଦ୍ଧମବ୍ଭଂ ଗଗନଂ ସୁରମ୍ମଂ, ମଣିମଯେହି ସମଲଙ୍କତାୱ;

ଦିସା ଚ ସବ୍ବା ଅତିରୋଚଯନ୍ତି, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ଗନ୍ଧବ୍ବୱିଜ୍ଜାଧରକିନ୍ନରା ଚ, ସୁଗୀତିଯନ୍ତା ମଧୁରସ୍ସରେନ;

ଚରନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ପୱନେ ସୁରମ୍ମେ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘କିଲେସସଙ୍ଘସ୍ସ ଭିତାସକେହି, ତପସ୍ସିସଙ୍ଘେହି ନିସେୱିତଂ ୱନଂ;

ୱିହାରଆରାମସମିଦ୍ଧିଭୂତଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ସମିଦ୍ଧିନାନାଫଲିନୋ ୱନନ୍ତା, ଅନାକୁଲା ନିଚ୍ଚମନୋଭିରମ୍ମା;

ସମାଧିପୀତିଂ ଅଭିୱଡ୍ଢଯନ୍ତି, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ନିସେୱିତଂ ନେକଦିଜେହି ନିଚ୍ଚଂ, ଗାମେନ ଗାମଂ ସତତଂ ୱସନ୍ତା;

ପୁରେ ପୁରେ ଗାମୱରା ଚ ସନ୍ତି, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ୱତ୍ଥନ୍ନପାନଂ ସଯନାସନଞ୍ଚ, ଗନ୍ଧଞ୍ଚ ମାଲଞ୍ଚ ୱିଲେପନଞ୍ଚ;

ତହିଂ ସମିଦ୍ଧା ଜନତା ବହୂ ଚ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ପୁଞ୍ଞିଦ୍ଧିଯା ସବ୍ବଯସଗ୍ଗପତ୍ତା, ଜନା ଚ ତସ୍ମିଂ ସୁଖିତା ସମିଦ୍ଧା;

ପହୂତଭୋଗା ୱିୱିଧା ୱସନ୍ତି, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ନଭେ ଚ ଅବ୍ଭା ସୁୱିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣା, ଦିସା ଚ ଚନ୍ଦୋ ସୁୱିରାଜିତୋୱ;

ରତ୍ତିଞ୍ଚ ୱାତୋ ମୁଦୁସୀତଲୋ ଚ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ଚନ୍ଦୁଗ୍ଗମେ ସବ୍ବଜନା ପହଟ୍ଠା, ସକଙ୍ଗଣେ ଚିତ୍ରକଥା ୱଦନ୍ତା;

ପିଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିମୋଦଯନ୍ତି, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ଚନ୍ଦସ୍ସ ରଂସୀହି ନଭଂ ୱିରୋଚି, ମହୀ ଚ ସଂସୁଦ୍ଧମନୁଞ୍ଞୱଣ୍ଣା;

ଦିସା ଚ ସବ୍ବା ପରିସୁଦ୍ଧରୂପା, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ଦୂରେ ଚ ଦିସ୍ୱା ୱରଚନ୍ଦରଂସିଂ, ପୁପ୍ଫିଂସୁ ପୁପ୍ଫାନି ମହୀତଲସ୍ମିଂ;

ସମନ୍ତତୋ ଗନ୍ଧଗୁଣଦ୍ଧିକାନଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ଚନ୍ଦସ୍ସ ରଂସୀହି ୱିଲିମ୍ପିତାୱ, ମହୀ ସମନ୍ତା କୁସୁମେନଲଙ୍କତା;

ୱିରୋଚି ସବ୍ବଙ୍ଗସୁମାଲିନୀୱ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘କୁଚନ୍ତି ହତ୍ଥୀପି ମଦେନ ମତ୍ତା, ୱିଚିତ୍ତପିଞ୍ଛା ଚ ଦିଜା ସମନ୍ତା;

କରୋନ୍ତି ନାଦଂ ପୱନେ ସୁରମ୍ମେ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ପଥଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ପଟିପଜ୍ଜନକ୍ଖମଂ, ଇଦ୍ଧଞ୍ଚ ରଟ୍ଠଂ ସଧନଂ ସଭୋଗଂ;

ସବ୍ବତ୍ଥୁତଂ ସବ୍ବସୁଖପ୍ପଦାନଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ୱନଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ସୁୱିଚିତ୍ତରୂପଂ, ସୁମାପିତଂ ନନ୍ଦନକାନନଂୱ;

ଯତୀନ ପୀତିଂ ସତତଂ ଜନେତି, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ଅଲଙ୍କତଂ ଦେୱପୁରଂୱ ରମ୍ମଂ, କପୀଲୱତ୍ଥୁଂ ଇତି ନାମଧେଯ୍ୟଂ;

କୁଲନଗରଂ ଇଧ ସସ୍ସିରିକଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ମନୁଞ୍ଞଅଟ୍ଟାଲୱିଚିତ୍ତରୂପଂ, ସୁଫୁଲ୍ଲପଙ୍କେରୁହସଣ୍ଡମଣ୍ଡିତଂ;

ୱିଚିତ୍ତପରିଖାହି ପୁରଂ ସୁରମ୍ମଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ୱିଚିତ୍ତପାକାରଞ୍ଚ ତୋରଣଞ୍ଚ, ସୁଭଙ୍ଗଣଂ ଦେୱନିୱାସଭୂତଂ;

ମନୁଞ୍ଞୱୀଥି ସୁରଲୋକସନ୍ନିଭଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ଅଲଙ୍କତା ସାକିଯରାଜପୁତ୍ତା, ୱିରାଜମାନା ୱରଭୂସନେହି;

ସୁରିନ୍ଦଲୋକେ ଇୱ ଦେୱପୁତ୍ତା, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ସୁଦ୍ଧୋଦନୋ ମୁନିୱରଂ ଅଭିଦସ୍ସନାଯ, ଅମଚ୍ଚପୁତ୍ତେ ଦସଧା ଅପେସଯି;

ବଲେନ ସଦ୍ଧିଂ ମହତା ମୁନିନ୍ଦ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ନେୱାଗତଂ ପସ୍ସତି ନେୱ ୱାଚଂ, ସୋକାଭିଭୂତଂ ନରୱୀରସେଟ୍ଠଂ;

ତୋସେତୁମିଚ୍ଛାମି ନରାଧିପଞ୍ଚଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ତଂଦସ୍ସନେନବ୍ଭୁତପୀତିରାସି, ଉଦିକ୍ଖମାନଂ ଦ୍ୱିପଦାନମିନ୍ଦଂ;

ତୋସେହି ତଂ ମୁନିନ୍ଦ ଗୁଣସେଟ୍ଠଂ, ସମଯୋ ମହାୱୀର ଅଙ୍ଗୀରସାନଂ।

‘‘ଆସାଯ କସ୍ସତେ ଖେତ୍ତଂ, ବୀଜଂ ଆସାଯ ୱପ୍ପତି;

ଆସାଯ ୱାଣିଜା ଯନ୍ତି, ସମୁଦ୍ଦଂ ଧନହାରକା;

ଯାଯ ଆସାଯ ତିଟ୍ଠାମି, ସା ମେ ଆସା ସମିଜ୍ଝତୁ।

‘‘ନାତିସୀତଂ ନାତିଉଣ୍ହଂ, ନାତିଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଛାତକଂ;

ସଦ୍ଦଲା ହରିତା ଭୂମି, ଏସ କାଲୋ ମହାମୁନୀ’’ତି।

ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା – ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ, ଉଦାଯି, ଗମନୱଣ୍ଣଂ ୱଣ୍ଣେସୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହାକଂ ପିତା ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜା ଦଟ୍ଠୁକାମୋ, କରୋଥ ଞାତକାନଂ ସଙ୍ଗହ’’ନ୍ତି ଆହ। ‘‘ସାଧୁ, ଉଦାଯି, କରିସ୍ସାମି ଞାତିସଙ୍ଗହଂ, ତେନ ହି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଆରୋଚେହି , ଗମିଯୱତ୍ତଂ ପୂରେସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ’’ତି ଥେରୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଆରୋଚେସି।

ସତ୍ଥା ଅଙ୍ଗମଗଧୱାସୀନଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ଦସହି ସହସ୍ସେହି, କପିଲୱତ୍ଥୁୱାସୀନଂ ଦସହି ସହସ୍ସେହୀତି ସବ୍ବେହେୱ ୱୀସତିଯା ଖୀଣାସୱଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ ରାଜଗହା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଯୋଜନଂ ଯୋଜନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଦ୍ୱୀହି ମାସେହି କପିଲୱତ୍ଥୁପୁରଂ ସମ୍ପାପୁଣି। ସାକିଯାପି ଅନୁପ୍ପତ୍ତେଯେୱ ଭଗୱତି – ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଞାତିସେଟ୍ଠଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମା’’ତି ଭଗୱତୋ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ୱୀମଂସମାନା ‘‘ନିଗ୍ରୋଧସକ୍କସ୍ସାରାମୋ ରମଣୀଯୋ’’ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସଙ୍ଗଂ ପଟିଜଗ୍ଗନୱିଧିଂ କାରେତ୍ୱା ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫହତ୍ଥା ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ କରୋନ୍ତା ସବ୍ବାଲଙ୍କାରେହି ସମଲଙ୍କତଗତ୍ତା ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫଚୁଣ୍ଣାଦୀହି ପୂଜଯମାନା ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ନିଗ୍ରୋଧାରାମମେୱ ଅଗମଂସୁ।

ତତ୍ର ଭଗୱା ୱୀସତିଯା ଖୀଣାସୱସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସୀଦି। ସାକିଯା ପନ ମାନଜାତିକା ମାନତ୍ଥଦ୍ଧା, ‘‘ସିଦ୍ଧତ୍ଥକୁମାରୋ ଅମ୍ହେହି ଦହରତରୋ, ଅମ୍ହାକଂ କନିଟ୍ଠୋ ଭାତା, ପୁତ୍ତୋ, ଭାଗିନେଯ୍ୟୋ, ନତ୍ତା’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଦହରଦହରେ ରାଜକୁମାରେ ଆହଂସୁ – ‘‘ତୁମ୍ହେ ୱନ୍ଦଥ, ମଯଂ ତୁମ୍ହାକଂ ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ନିସୀଦିସ୍ସାମା’’ତି। ତେସ୍ୱେୱଂ ନିସିନ୍ନେସୁ ଭଗୱା ତେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା – ‘‘ଇମେ ଞାତକା ଅତ୍ତନୋ ମୋଘଜିଣ୍ଣଭାୱେନ ନ ମଂ ୱନ୍ଦନ୍ତି, ନ ପନେତେ ଜାନନ୍ତି ‘ବୁଦ୍ଧୋ ନାମ କୀଦିସୋ, ବୁଦ୍ଧବଲଂ ନାମ କୀଦିସ’ନ୍ତି ୱା, ‘ବୁଦ୍ଧୋ ନାମ ଏଦିସୋ, ବୁଦ୍ଧବଲଂ ନାମ ଏଦିସ’ନ୍ତି ୱା, ହନ୍ଦାହଂ ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧବଲଂ ଇଦ୍ଧିବଲଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ପାଟିହାରିଯଞ୍ଚ କରେଯ୍ୟଂ, ଆକାସେ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅୱିତ୍ଥତଂ ସବ୍ବରତନମଯଂ ଚଙ୍କମଂ ମାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଚଙ୍କମନ୍ତୋ ମହାଜନସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଧମ୍ମଞ୍ଚ ଦେସେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଗୀତିକାରକେହି ଭଗୱତୋ ପରିୱିତକ୍କଦସ୍ସନତ୍ଥଂ –

୩।

‘‘ନ ହେତେ ଜାନନ୍ତି ସଦେୱମାନୁସା, ବୁଦ୍ଧୋ ଅଯଂ କୀଦିସକୋ ନରୁତ୍ତମୋ;

ଇଦ୍ଧିବଲଂ ପଞ୍ଞାବଲଞ୍ଚ କୀଦିସଂ, ବୁଦ୍ଧବଲଂ ଲୋକହିତସ୍ସ କୀଦିସଂ।

୪।

''ନ ହେତେ ଜାନନ୍ତି ସଦେୱମାନୁସା, ବୁଦ୍ଧୋ ଅୟଂ ଏଦିସକୋ ନରୁତ୍ତମୋ;

ଇଦ୍ଧିବଲଂ ପଞ୍ଞାବଲଞ୍ଚ ଏଦିସଂ, ବୁଦ୍ଧବଲଂ ଲୋକହିତସ୍ସ ଏଦିସଂ।

୫।

''ହନ୍ଦାହଂ ଦସ୍ସୟିସ୍ସାମି, ବୁଦ୍ଧବଲମନୁତ୍ତରଂ;

ଚଙ୍କମଂ ମାପୟିସ୍ସାମି, ନଭେ ରତନମଣ୍ଡିତ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ନ ହେତେ ଜାନନ୍ତୀତି ନ ହି ଏତେ ଜାନନ୍ତି। ନ-କାରୋ ପଟିସେଧତ୍ଥୋ। ହି-କାରୋ କାରଣତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ୟସ୍ମା ପନେତେ ମମ ଞାତିଆଦୟୋ ଦେୱମନୁସ୍ସା ମୟା ବୁଦ୍ଧବଲେ ଚ ଇଦ୍ଧିବଲେ ଚ ଅନାୱିକତେ ନ ଜାନନ୍ତି ''ଏଦିସୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ଏଦିସଂ ଇଦ୍ଧିବଲ''ନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅହଂ ମମ ବୁଦ୍ଧବଲଞ୍ଚ ଇଦ୍ଧିବଲଞ୍ଚ ଦସ୍ସେସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦେୱମାନୁସାତି ଏତ୍ଥ ଦେୱାତି ଉପପତ୍ତିଦେୱା ଅଧିପ୍ପେତା। ସହ ଦେୱେହୀତି ସଦେୱା। କେ ତେ? ମାନୁସା, ସଦେୱା ଏୱ ମାନୁସା ସଦେୱମାନୁସା। ଅଥ ୱା ଦେୱୋତି ସମ୍ମୁତିଦେୱୋ, ସୁଦ୍ଧୋଦନୋ ରାଜା ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସହ ଦେୱେନ ରଞ୍ଞା ସୁଦ୍ଧୋଦନେନାତି ସଦେୱା। ମାନୁସାତି ଞାତିମାନୁସା, ସଦେୱା ସସୁଦ୍ଧୋଦନା ମାନୁସା ସଦେୱମାନୁସା ସରାଜାନୋ ୱା ଏତେ ମମ ଞାତିମାନୁସା ମମ ବଲଂ ନ ୱିଜାନନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଦେୱାପି ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତିୟେୱ। ସବ୍ବେପି ଦେୱା ଦେୱନଟ୍ଠେନ ''ଦେୱା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଦେୱନଂ ନାମ ଧାତୁଅତ୍ଥୋ କୀଳଆଦି। ଅଥ ୱା ଦେୱା ଚ ମାନୁସା ଚ ଦେୱମାନୁସା, ସହ ଦେୱମାନୁସେହି ସଦେୱମାନୁସା। କେ ତେ? ଲୋକାତି ୱଚନସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ବୁଦ୍ଧୋତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ବୁଦ୍ଧୋ ଅନୁବୁଦ୍ଧୋତି ବୁଦ୍ଧୋ। ୟଥାହ –

''ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ ଅଭିଞ୍ଞାତଂ, ଭାୱେତବ୍ବଞ୍ଚ ଭାୱିତଂ;

ପହାତବ୍ବଂ ପହୀନଂ ମେ, ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୋସ୍ମି ବ୍ରାହ୍ମଣା''ତି। (ମ। ନି। ୨।୩୯୯; ସୁ। ନି। ୫୬୩);

ଇଧ ପନ କତ୍ତୁକାରକେ ବୁଦ୍ଧସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅଧିଗତୱିସେସେହି ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱତ ସୋ ଭଗୱା''ତି ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ଞାତତ୍ତା ବୁଦ୍ଧୋ। ଇଧ କମ୍ମକାରକେ ବୁଦ୍ଧସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ବୁଦ୍ଧମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱା ବୁଦ୍ଧୋ, ବୁଦ୍ଧୱନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ସବ୍ବଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କୀଦିସକୋତି କୀଦିସୋ କିଂସରିକ୍ଖକୋ କିଂସଦିସୋ କିଂୱଣ୍ଣୋ କିଂସଣ୍ଠାନୋ ଦୀଘୋ ୱା ରସ୍ସୋ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ନରୁତ୍ତମୋତି ନରାନଂ ନରେସୁ ୱା ଉତ୍ତମୋ ପୱରୋ ସେଟ୍ଠୋତି ନରୁତ୍ତମୋ। ଇଦ୍ଧିବଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଇଜ୍ଝନଂ ଇଦ୍ଧି ନିପ୍ଫତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ପଟିଲାଭଟ୍ଠେନ ଚ ଇଦ୍ଧି। ଅଥ ୱା ଇଜ୍ଝନ୍ତି ତାୟ ସତ୍ତା ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଇଦ୍ଧି। ସା ପନ ଦସୱିଧା ହୋତି। ୟଥାହ –

''ଇଦ୍ଧିୟୋତି ଦସ ଇଦ୍ଧିୟୋ। କତମା ଦସ? ଅଧିଟ୍ଠାନା ଇଦ୍ଧି, ୱିକୁବ୍ବନା ଇଦ୍ଧି, ମନୋମୟା ଇଦ୍ଧି, ଞାଣୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି, ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି, ଅରିୟା ଇଦ୍ଧି, କମ୍ମୱିପାକଜା ଇଦ୍ଧି, ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି, ୱିଜ୍ଜାମୟା ଇଦ୍ଧି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପୟୋଗପଚ୍ଚୟା ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୦)।

ତାସଂ ଇଦଂ ନାନତ୍ତଂ – ପକତିୟା ଏକୋ ବହୁକଂ ଆୱଜ୍ଜେତି, ସତଂ ୱା ସହସ୍ସଂ ୱା ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣେନ ଅଧିଟ୍ଠାତି ''ବହୁକୋ ହୋମୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୦) ଏୱଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା ଇଦ୍ଧି ଅଧିଟ୍ଠାନୱସେନ ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ଅଧିଟ୍ଠାନା ଇଦ୍ଧି ନାମ। ତସ୍ସାୟମତ୍ଥୋ – ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ସଚେ ସତଂ ଇଚ୍ଛତି ''ସତଂ ହୋମି, ସତଂ ହୋମୀ''ତି କାମାୱଚରପରିକମ୍ମଚିତ୍ତେହି ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପୁନ ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ପୁନ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାତି, ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ ସହେୱ ସତଂ ହୋତି। ସହସ୍ସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ତତ୍ଥ ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ପରିକମ୍ମଚିତ୍ତାନି ସତାରମ୍ମଣାନି ୱା ସହସ୍ସାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣାନି ୱା, ତାନି ଚ ଖୋ ୱଣ୍ଣୱସେନ, ନୋ ପଣ୍ଣତ୍ତିୱସେନ। ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତମ୍ପି ସତାରମ୍ମଣମେୱ, ତଂ ପନ ଅପ୍ପନାଚିତ୍ତଂ ୱିୟ ଗୋତ୍ରଭୁଅନନ୍ତରମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଂ । ସୋ

ପନ ପକତିୱଣ୍ଣଂ ୱିଜହିତ୍ୱା କୁମାରୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି ନାଗୱଣ୍ଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି। ସୁପଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ୱା…ପେ… ୱିୱିଧମ୍ପି ସେନାବ୍ୟୂହଂ ୱା ଦସ୍ସେତୀତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୩) ଏୱଂ ଆଗତା ଇଦ୍ଧି ପକତିୱଣ୍ଣୱିଜହନୱିକାରୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧି ନାମ।

''ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଇମମ୍ହା କାଯା ଅଞ୍ଞଂ କାଯଂ ଅଭିନିମ୍ମିନାତି ରୂପିଂ ମନୋମଯଂ ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗିଂ ଅହୀନିନ୍ଦ୍ରିଯ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୪) ଇମିନା ନଯେନ ଆଗତା ଇଦ୍ଧି ସରୀରସ୍ସେୱ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ମନୋମଯସ୍ସ ସରୀରସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ମନୋମଯିଦ୍ଧି ନାମ।

ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ୱା ପଚ୍ଛା ୱା ତଙ୍ଖଣେ ୱା ତେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ପଟିଲଭିତବ୍ବଅରହତ୍ତଞାଣାନୁଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ୱିସେସୋ ଞାଣୱିପ୍ଫାରୋ ଇଦ୍ଧି ନାମ। ଆଯସ୍ମତୋ ବାକୁଲସ୍ସ ଚ ଆଯସ୍ମତୋ ସଂକିଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ଞାଣୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି, ତେସଂ ୱତ୍ଥୁ ଚେତ୍ଥ କଥେତବ୍ବଂ (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୨୬)।

ସମାଧିତୋ ପୁବ୍ବେ ୱା ପଚ୍ଛା ୱା ତଙ୍ଖଣେ ୱା ସମଥାନୁଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ୱିସେସୋ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି ନାମ। ଆଯସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି (ଉଦା। ୩୪), ଆଯସ୍ମତୋ ସଞ୍ଜୀୱସ୍ସ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି (ମ। ନି। ୧।୫୦୭), ଆଯସ୍ମତୋ ଖାଣୁକୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଖାଣୁକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ), ଉତ୍ତରାଯ ଉପାସିକାଯ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨। ଉତ୍ତରାଉପାସିକାୱତ୍ଥୁ; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୬୨), ସାମାୱତିଯା ଉପାସିକାଯ ସମାଧିୱିପ୍ଫାରା ଇଦ୍ଧୀତି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ସାମାୱତୀୱତ୍ଥୁ; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୬୦-୨୬୧) ତେସଂ ୱତ୍ଥୂନେତ୍ଥ କଥେତବ୍ବାନି, ଗନ୍ଥୱିତ୍ଥାରଦୋସପରିହାରତ୍ଥଂ ପନ ମଯା ନ ୱିତ୍ଥାରିତାନି।

କତମା ଅରିଯା ଇଦ୍ଧି? ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ସଚେ ଆକଙ୍ଖତି ''ପଟିକ୍କୂଲେ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ତତ୍ଥ ୱିହରତି, ସଚେ ଆକଙ୍ଖତି ''ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲେ ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞୀ ତତ୍ଥ ୱିହରତି…ପେ… ଉପେକ୍ଖକୋ ତତ୍ଥ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୭)। ଅଯଞ୍ହି ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତାନଂ ଅରିଯାନଂଯେୱ ସମ୍ଭୱତୋ ଅରିଯା ଇଦ୍ଧି ନାମ।

କତମା କମ୍ମୱିପାକଜା ଇଦ୍ଧି? ସବ୍ବେସଂ ପକ୍ଖୀନଂ ସବ୍ବେସଂ ଦେୱାନଂ ପଠମକପ୍ପିକାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଏକଚ୍ଚାନଞ୍ଚ ୱିନିପାତିକାନଂ ୱେହାସଗମନାଦିକା କମ୍ମୱିପାକଜା ଇଦ୍ଧି ନାମ। କତମା ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି? ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ୱେହାସଂ ଗଚ୍ଛତି ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁରଙ୍ଗିନିଯା ସେନାଯ। ଜଟିଲକସ୍ସ ଗହପତିସ୍ସ ଅସୀତିହତ୍ଥୋ ସୁୱଣ୍ଣପବ୍ବତୋ ନିବ୍ବତ୍ତି। ଅଯଂ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି ନାମ। ଘୋସକସ୍ସ ଗହପତିନୋ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।କୁମ୍ଭଘୋସକସେଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁ) ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ମାରଣତ୍ଥାଯ ଉପକ୍କମେ କତେପି ଅରୋଗଭାୱୋ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି। ମେଣ୍ଡକସେଟ୍ଠିସ୍ସ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।ମେଣ୍ଡକସେଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁ) ଅଟ୍ଠକରୀସମତ୍ତେ ପଦେସେ ସତ୍ତରତନମଯାନଂ ମେଣ୍ଡକାନଂ ପାତୁଭାୱୋ ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି।

କତମା ୱିଜ୍ଜାମଯା ଇଦ୍ଧି? ୱିଜ୍ଜାଧରା ୱିଜ୍ଜଂ ପରିଜପ୍ପିତ୍ୱା ୱେହାସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଆକାସେ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ହତ୍ଥିମ୍ପି ଦସ୍ସେନ୍ତି…ପେ… ୱିୱିଧମ୍ପି ସେନାବ୍ୟୂହଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀତି (ପଟି। ମ। ୩।୧୮)। ଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତା ୱିଜ୍ଜାମଯା ଇଦ୍ଧି ନାମ। ତଂ ତଂ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ ୱିସେସୋ 'ସମ୍ମାପଯୋଗପଚ୍ଚଯା ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧୀ'ତି ଅଯଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପଯୋଗପଚ୍ଚଯା ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧି ନାମ। ଇମିସ୍ସା ଦସୱିଧାଯ ଇଦ୍ଧିଯା ବଲଂ ଇଦ୍ଧିବଲଂ ନାମ, ଇଦଂ ମଯ୍ହଂ ଇଦ୍ଧିବଲଂ ନ ଜାନନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩୭୫ ଆଦଯୋ)।

ପଞ୍ଞାବଲନ୍ତି ସବ୍ବଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣୱିସେସଦାଯକଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗପଞ୍ଞାବଲଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତମ୍ପି ଏତେ ନ ଜାନନ୍ତି। କେଚି ''ଛନ୍ନଂ ଅସାଧାରଣଞାଣାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ପଞ୍ଞାବଲ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧବଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧବଲଂ ନାମ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱୋ, ଦସବଲଞାଣାନି ୱା। ତତ୍ଥ ଦସବଲଞାଣାନି ନାମ ଠାନାଟ୍ଠାନଞାଣଂ, ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକମ୍ମୱିପାକଜାନନଞାଣଂ, ସବ୍ବତ୍ଥଗାମିନିପଟିପଦାଞାଣଂ, ଅନେକଧାତୁନାନାଧାତୁଲୋକଜାନନଞାଣଂ, ନାନାଧିମୁତ୍ତିକଞାଣଂ, ଆସଯାନୁସଯଞାଣଂ, ଝାନୱିମୋକ୍ଖସମାଧିସମାପତ୍ତୀନଂ ସଂକିଲେସୱୋଦାନୱୁଟ୍ଠାନେସୁ ଯଥାଭୂତଞାଣଂ, ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ, ଚୁତୂପପାତଞାଣଂ, ଆସୱକ୍ଖଯଞାଣନ୍ତି ଇମାନି ଦସ। ଇମେସଂ ଦସନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ଅଧିୱଚନଂ ବୁଦ୍ଧବଲନ୍ତି। ଏଦିସନ୍ତି ଇଦିସଂ, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ।

ହନ୍ଦାତି ୱୱସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯସ୍ମା ପନେତେ ମମ ଞାତକା ବୁଦ୍ଧବଲଂ ୱା ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ୱା ନ ଜାନନ୍ତି, କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ମୋଘଜିଣ୍ଣଭାୱଂ ନିସ୍ସାଯ ମାନୱସେନ ସବ୍ବଲୋକଜେଟ୍ଠସେଟ୍ଠଂ ମଂ ନ ୱନ୍ଦନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେସଂ ମାନକେତୁ ଅଛି, ତଂ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ୱନ୍ଦନତ୍ଥଂ ବୁଦ୍ଧବଲଂ ଦସ୍ସେସ୍ସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଦସ୍ସଯିସ୍ସାମୀତି ଦସ୍ସେସ୍ସଂ। ''ଦସ୍ସେସ୍ସାମୀ''ତି ଚ ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧବଲନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ, ବୁଦ୍ଧଞାଣୱିସେସଂ ୱା। ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ନିରୁତ୍ତରଂ। ଚଙ୍କମନ୍ତି ଚଙ୍କମିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ମାପଯିସ୍ସାମୀତି ମାପେସ୍ସଂ। ''ଚଙ୍କମନଂ ମାପେସ୍ସାମୀ''ତି ଚ ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ। ନଭେତି ଆକାସେ। ସବ୍ବରତନମଣ୍ଡିତନ୍ତି ସବ୍ବେହି ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ରତନେହି ମୁତ୍ତା-ମଣି-ୱେଳୁରିଯ-ସଙ୍ଖ-ସିଲା-

ପୱାଳଅ-ରଜତ-ସୁୱଣ୍ଣ-ମସାରଗଲ୍ଲ-ଲୋହିତଙ୍କେହି ଦସହି ଦସହି ମଣ୍ଡିତୋ ଅଲଙ୍କତୋ ସବ୍ବରତନମଣ୍ଡିତୋ, ତଂ ସବ୍ବରତନମଣ୍ଡିତଂ। ‘‘ନଭେ ରତନମଣ୍ଡିତ’’ନ୍ତି ପଠନ୍ତି କେଚି।

ଅଥେୱଂ ଭଗୱତା ଚିନ୍ତିତମତ୍ତେ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅୱାସିନୋ ଭୁମ୍ମାଦଯୋ ଦେୱା ପମୁଦିତହଦଯା ସାଧୁକାରମଦଂସୁ। ତମତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତେହି ସଙ୍ଗୀତିକାରକେହି –

୬।

‘‘ଭୁମ୍ମା ମହାରାଜିକା ତାୱତିଂସା, ଯାମା ଚ ଦେୱା ତୁସିତା ଚ ନିମ୍ମିତା;

ପରନିମ୍ମିତା ଯେପି ଚ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକା, ଆନନ୍ଦିତା ୱିପୁଲମକଂସୁ ଘୋସ’’ନ୍ତି। –

ଆଦିଗାଥାଯୋ ଠପିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ଭୁମ୍ମାତି ଭୁମ୍ମଟ୍ଠା, ପାସାଣପବ୍ବତୱନରୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଠିତା। ମହାରାଜିକାତି ମହାରାଜପକ୍ଖିକା। ଭୁମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଦେୱତାନଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ଆକାସଟ୍ଠକଦେୱତା, ତତୋ ଅବ୍ଭୱଲାହକା ଦେୱତା, ତତୋ ଉଣ୍ହୱଲାହକା ଦେୱତା, ତତୋ ସୀତୱଲାହକା ଦେୱତା, ତତୋ ୱସ୍ସୱଲାହକା ଦେୱତା, ତତୋ ୱାତୱଲାହକା ଦେୱତା, ତତୋ ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ, ତତୋ ତାୱତିଂସା, ତତୋ ଯାମା, ତତୋ ତୁସିତା, ତତୋ ନିମ୍ମାନରତୀ, ତତୋ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀ, ତତୋ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକା, ତତୋ ବ୍ରହ୍ମପୁରୋହିତା, ତତୋ ମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ, ତତୋ ପରିତ୍ତାଭା, ତତୋ ଅପ୍ପମାଣାଭା, ତତୋ ଆଭସ୍ସରା, ତତୋ ପରିତ୍ତସୁଭା, ତତୋ ଅପ୍ପମାଣସୁଭା, ତତୋ ସୁଭକିଣ୍ହା, ତତୋ ୱେହପ୍ଫଲା, ତତୋ ଅୱିହା, ତତୋ ଅତପ୍ପା, ତତୋ ସୁଦସ୍ସା, ତତୋ ସୁଦସ୍ସୀ, ତତୋ ଅକନିଟ୍ଠା ଦେୱତା ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ମହନ୍ତଂ ସଦ୍ଦଂ ଅକଂସୁ। ଅସଞ୍ଞିନୋ ଚ ଅରୂପାୱଚରସତ୍ତେ ଚ ଠପେତ୍ୱା ସୋତାଯତନପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ସବ୍ବେ ଦେୱମନୁସ୍ସନାଗାଦଯୋ ପୀତିୱସଂ ଗତହଦଯା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିସଦ୍ଦମକଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଆନନ୍ଦିତାତି ପମୁଦିତହଦଯା, ସଞ୍ଜାତପୀତିସୋମନସ୍ସା ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପୁଲନ୍ତି ପୁଥୁଲଂ।

ଅଥ ସତ୍ଥା ଚିନ୍ତିତସମନନ୍ତରମେୱ ଓଦାତକସିଣସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା – ‘‘ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳଅସହସ୍ସେସୁ ଆଲୋକୋ ହୋତୂ’’ତି ଅଧିଟ୍ଠାସି। ତେନ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ ସହେୱ ଆଲୋକୋ ଅହୋସି ପଥୱିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଅକନିଟ୍ଠଭୱନା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୭।

‘‘ଓଭାସିତା ଚ ପଥୱୀ ସଦେୱକା, ପୁଥୂ ଚ ଲୋକନ୍ତରିକା ଅସଂୱୁତା;

ତମୋ ଚ ତିବ୍ବୋ ୱିହତୋ ତଦା ଅହୁ, ଦିସ୍ୱାନ ଅଚ୍ଛେରକଂ ପାଟିହୀର’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଓଭାସିତାତି ପକାସିତା। ପଥୱୀତି ଏତ୍ଥାଯଂ ପଥୱୀ ଚତୁବ୍ବିଧା – କକ୍ଖଳଅପଥୱୀ, ସସମ୍ଭାରପଥୱୀ, ନିମିତ୍ତପଥୱୀ, ସମ୍ମୁତିପଥୱୀତି। ତାସୁ ‘‘କତମା ଚାୱୁସୋ, ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ପଥୱୀଧାତୁ? ଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ କକ୍ଖଳଅଂ ଖରିଗତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୧୭୩) ୱୁତ୍ତା ଅଯଂ କକ୍ଖଳଅପଥୱୀ ନାମ। ‘‘ଯୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ପଥୱିଂ ଖଣେଯ୍ଯ ୱା ଖଣାପେଯ୍ଯ ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୮୫) ୱୁତ୍ତା ସସମ୍ଭାରପଥୱୀ, ଯେ ଚ କେସାଦଯୋ ୱୀସତି କୋଟ୍ଠାସା, ଅଯୋଲୋହାଦଯୋ ଚ ବାହିରା; ସାପି ୱଣ୍ଣାଦୀହି ସମ୍ଭାରେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଥୱୀତି ସସମ୍ଭାରପଥୱୀ ନାମ। ‘‘ପଥୱୀକସିଣମେକୋ ସଞ୍ଜାନାତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୬୦) ନିମିତ୍ତପଥୱୀ ‘‘ଆରମ୍ମଣପଥୱୀ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଥୱୀକସିଣଝାନଲାଭୀ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଆଗମନୱସେନ ‘‘ପଥୱୀଦେୱୋ’’ତି ନାମଂ ଲଭତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଆପୋ ଚ ଦେୱା ପଥୱୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୪୦) ଅଯଂ ସମ୍ମୁତିପଥୱୀ, ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥୱୀ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଧ ପନ ସସମ୍ଭାରପଥୱୀ ଅଧିପ୍ପେତା (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨ ପଥୱୀୱାରୱଣ୍ଣନା)।

ସଦେୱକାତି ସଦେୱଲୋକା। ‘‘ସଦେୱତା’’ତିପି ପାଠୋ ଅତ୍ଥି ଚେ ସୁନ୍ଦରତରଂ, ସଦେୱକୋ ମନୁସ୍ସଲୋକୋ ଓଭାସିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଥୂତି ବହୂ। ଲୋକନ୍ତରିକାତି ଅସୁରକାଯନରକାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତା ପନ ତିଣ୍ଣଂ ଚକ୍କୱାଳଆନଂ ଅନ୍ତରା ଏକା ଲୋକନ୍ତରିକା ହୋତି, ତିଣ୍ଣଂ ସକଟଚକ୍କାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆହଚ୍ଚ ଠିତାନଂ ମଜ୍ଝେ ଓକାସୋ ୱିଯ ଏକେକୋ ଲୋକନ୍ତରିକନିରଯୋ, ପରିମାଣତୋ ଅଟ୍ଠଯୋଜନସହସ୍ସୋ ହୋତି। ଅସଂୱୁତାତି

ହେଟ୍ଠା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠା। ତମୋ ଚାତି ଅନ୍ଧକାରୋ। ତିବ୍ବୋତି ବହଲୋ ଘନୋ। ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାଲୋକାଭାୱତୋ ନିଚ୍ଚନ୍ଧକାରୋୱ ହୋତି। ୱିହତୋତି ୱିଦ୍ଧସ୍ତୋ। ତଦାତି ଯଦା ପନ ଭଗୱା ସତ୍ତେସୁ କାରୁଞ୍ଞତଂ ପଟିଚ୍ଚ ପାଟିହାରିଯକରଣତ୍ଥଂ ଆଲୋକଂ ଫରି, ତଦା ସୋ ତମୋ ତିବ୍ବୋ ଲୋକନ୍ତରିକାସୁ ଠିତୋ, ୱିହତୋ ୱିଦ୍ଧସ୍ତୋ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଚ୍ଛେରକନ୍ତି ଅଚ୍ଛରାପହରଣଯୋଗ୍ଗଂ, ୱିମ୍ହଯୱସେନ ଅଙ୍ଗୁଲୀହି ପହରଣଯୋଗ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପାଟିହୀରନ୍ତି ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ ପାଟିହୀରଂ। ପଟିହରତି ସତ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠିମାନୋପଗତାନି ଚିତ୍ତାନୀତି ୱା ପାଟିହୀରଂ, ଅପ୍ପସନ୍ନାନଂ ସତ୍ତାନଂ ପସାଦଂ ପଟିଆହରତୀତି ୱା ପାଟିହୀରଂ। ‘‘ପାଟିହେର’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଆଲୋକୱିଧାନୱିସେସସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଦିସ୍ୱାନ ଅଚ୍ଛେରକଂପାଟିହୀରନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦେୱା ଚ ମନୁସ୍ସା ଚ ଲୋକନ୍ତରିକାସୁ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତାପି ଚ ତଂ ଭଗୱତୋ ପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ପରମପ୍ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଅଗମଂସୂତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ଆହରିତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଇତରଥା ନ ପୁବ୍ବେନ ୱା ପରଂ, ନ ପରେନ ୱା ପୁବ୍ବଂ ଯୁଜ୍ଜତି।

ଇଦାନି ନ କେୱଲଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେସ୍ୱେୱ ଆଲୋକୋ ଅହୋସି, ସବ୍ବତ୍ଥ ତିୱିଧେପି ସଙ୍ଖାରସତ୍ତୋକାସସଙ୍ଖାତେ ଲୋକେ ଆଲୋକୋଯେୱାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ –

୮।

‘‘ସଦେୱଗନ୍ଧବ୍ବମନୁସ୍ସରକ୍ଖସେ,

ଆଭା ଉଳାରା ୱିପୁଲା ଅଜାଯଥ;

ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ପରସ୍ମିଞ୍ଚୋଭଯସ୍ମିଂ,

ଅଧୋ ଚ ଉଦ୍ଧଂ ତିରିଯଞ୍ଚ ୱିତ୍ଥତ’’ନ୍ତି। – ଅଯଂ ଗାଥା ୱୁତ୍ତା;

ତତ୍ଥ ଦେୱାତି ସମ୍ମୁତିଦେୱା ଉପପତ୍ତିଦେୱା ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାତି ସବ୍ବେପି ଦେୱା ଇଧ ସଙ୍ଗହିତା। ଦେୱା ଚ ଗନ୍ଧବ୍ବା ଚ ମନୁସ୍ସା ଚ ରକ୍ଖସା ଚ ଦେୱଗନ୍ଧବ୍ବମନୁସ୍ସରକ୍ଖସା। ସହ ଦେୱଗନ୍ଧବ୍ବମନୁସ୍ସରକ୍ଖସେହୀତି ସଦେୱଗନ୍ଧବ୍ବମନୁସ୍ସରକ୍ଖସୋ। କୋ ପନ ସୋ? ଲୋକୋ, ତସ୍ମିଂ ସଦେୱଗନ୍ଧବ୍ବମନୁସ୍ସରକ୍ଖସେ ଲୋକେ। ଆଭାତି ଆଲୋକୋ। ଉଳାରାତି ଏତ୍ଥାଯଂ ଉଳାର-ସଦ୍ଦୋ ମଧୁରସେଟ୍ଠୱିପୁଲାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ ‘‘ଉଳାରାନି ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯାନି ଖାଦନ୍ତି ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୬୬) ମଧୁରେ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଉଳାରାଯ ଖୋ ପନ ଭୱଂ ୱଚ୍ଛାଯନୋ ପସଂସାଯ ସମଣଂ ଗୋତମଂ ପସଂସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୮୮) ସେଟ୍ଠେ। ‘‘ଅତିକ୍କମ୍ମ ଦେୱାନଂ ଦେୱାନୁଭାୱଂ ଅପ୍ପମାଣୋ ଉଳାରୋ ଓଭାସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୨; ମ। ନି। ୩।୨୦୧) ୱିପୁଲେ। ସ୍ୱାଯଂ ଇଧ ସେଟ୍ଠେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୪୨; ୱି। ୱ। ଅଟ୍ଠ। ୧)। ୱିପୁଲାତି ଅପ୍ପମାଣା। ଅଜାଯଥାତି ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଉଦପାଦି ପୱତ୍ତିତ୍ଥ। ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ପରସ୍ମିଞ୍ଚାତି ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଚ ପରସ୍ମିଂ ଦେୱଲୋକେ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଭଯସ୍ମିନ୍ତି ତଦୁଭଯସ୍ମିଂ, ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଦୀସୁ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଧୋ ଚାତି ଅୱୀଚିଆଦୀସୁ ନିରଯେସୁ। ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଭୱଗ୍ଗତୋପି ଉଦ୍ଧଂ ଅଜଟାକାସେପି। ତିରିଯଞ୍ଚାତି ତିରିଯତୋପି ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେସୁ। ୱିତ୍ଥତନ୍ତି ୱିସଟଂ। ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଲୋକଞ୍ଚ ପଦେସଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଆଭା ପୱତ୍ତିତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ତିରିଯଞ୍ଚ ୱିତ୍ଥତନ୍ତି ତିରିଯତୋ ୱିତ୍ଥତଂ ମହନ୍ତଂ, ଅପ୍ପମାଣଂ ପଦେସଂ ଆଭା ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥ ଭଗୱା ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଆଲୋକଫରଣଂ କତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତେନ ଆକାସମବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ତେସଂ ଞାତୀନଂ ସୀସେସୁ ପାଦପଂସୁଂ ଓକିରମାନୋ ୱିଯ ମହତିଯା ଦେୱମନୁସ୍ସପରିସାଯ ମଜ୍ଝେ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେତି। ତଂ ପନ ପାଳିତୋ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୬) –

‘‘କତମଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଯମକପାଟିହୀରେ ଞାଣଂ? ଇଧ ତଥାଗତୋ ଯମକପାଟିହୀରଂ କରୋତି ଅସାଧାରଣଂ ସାୱକେହି ଉପରିମକାଯତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ହେଟ୍ଠିମକାଯତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି। ହେଟ୍ଠିମକାଯତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଉପରିମକାଯତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି… ପେ… ପୁରତ୍ଥିମକାଯତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ପଚ୍ଛିମକାଯତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି। ପଚ୍ଛିମକାଯତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ପୁରତ୍ଥିମକାଯତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି…ପେ… ଦକ୍ଖିଣଅକ୍ଖିତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ୱାମଅକ୍ଖିତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି। ୱାମଅକ୍ଖିତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି,

ଦକ୍ଖିଣଅକ୍ଖିତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି…ପେ… ଦକ୍ଖିଣକଣ୍ଣସୋତତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ୱାମକଣ୍ଣସୋତତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି। ୱାମକଣ୍ଣସୋତତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଦକ୍ଖିଣକଣ୍ଣସୋତତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି…ପେ… ଦକ୍ଖିଣନାସିକାସୋତତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ୱାମନାସିକାସୋତତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି। ୱାମନାସିକାସୋତତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଦକ୍ଖିଣନାସିକାସୋତତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି…ପେ… ଦକ୍ଖିଣଅଂସକୂଟତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ୱାମଅଂସକୂଟତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି। ୱାମଅଂସକୂଟତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଦକ୍ଖିଣଅଂସକୂଟତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି…ପେ… ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ୱାମହତ୍ଥତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି। ୱାମହତ୍ଥତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି…ପେ… ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ୱାମପସ୍ସତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି। ୱାମପସ୍ସତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି…ପେ… ଦକ୍ଖିଣପାଦତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ୱାମପାଦତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି। ୱାମପାଦତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଦକ୍ଖିଣପାଦତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି…ପେ… ଅଙ୍ଗୁଲଙ୍ଗୁଲେହି ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଅଙ୍ଗୁଲନ୍ତରିକାହି ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି। ଅଙ୍ଗୁଲନ୍ତରିକାହି ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଅଙ୍ଗୁଲଙ୍ଗୁଲେହି ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି…ପେ… ଏକେକଲୋମତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଏକେକଲୋମତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି। ଲୋମକୂପତୋ ଲୋମକୂପତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଲୋମକୂପତୋ ଲୋମକୂପତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି – ଛନ୍ନଂ ୱଣ୍ଣାନଂ ନୀଲାନଂ ପୀତକାନଂ ଲୋହିତକାନଂ ଓଦାତାନଂ ମଞ୍ଜିଟ୍ଠାନଂ ପଭସ୍ସରାନଂ।

‘‘ଭଗୱା ଚଙ୍କମତି, ନିମ୍ମିତୋ ତିଟ୍ଠତି ୱା ନିସୀଦତି ୱା ସେଯ୍ୟଂ ୱା କପ୍ପେତି। ଭଗୱା ତିଟ୍ଠତି, ନିମ୍ମିତୋ ଚଙ୍କମତି ୱା ନିସୀଦତି ୱା ସେଯ୍ୟଂ ୱା କପ୍ପେତି। ଭଗୱା ନିସୀଦତି, ନିମ୍ମିତୋ ଚଙ୍କମତି ୱା ତିଟ୍ଠତି ୱା ସେଯ୍ୟଂ ୱା କପ୍ପେତି। ଭଗୱା ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି, ନିମ୍ମିତୋ ଚଙ୍କମତି ୱା ତିଟ୍ଠତି ୱା ନିସୀଦତି ୱା। ନିମ୍ମିତୋ ଚଙ୍କମତି, ଭଗୱା ତିଟ୍ଠତି ୱା ନିସୀଦତି ୱା ସେଯ୍ୟଂ ୱା କପ୍ପେତି। ନିମ୍ମିତୋ ତିଟ୍ଠତି, ଭଗୱା ଚଙ୍କମତି ୱା ନିସୀଦତି ୱା ସେଯ୍ୟଂ ୱା କପ୍ପେତି। ନିମ୍ମିତୋ ନିସୀଦତି, ଭଗୱା ଚଙ୍କମତି ୱା ତିଟ୍ଠତି ୱା ସେଯ୍ୟଂ ୱା କପ୍ପେତି। ନିମ୍ମିତୋ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି, ଭଗୱା ଚଙ୍କମତି ୱା ତିଟ୍ଠତି ୱା ନିସୀଦତି ୱା, ଇଦଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଯମକପାଟିହୀରେ ଞାଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ’’।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ତେଜୋକସିଣସମାପତ୍ତିୱସେନ ଉପରିମକାଯତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି। ଆପୋକସିଣସମାପତ୍ତିୱସେନ ହେଟ୍ଠିମକାଯତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତୀତି ପୁନ ଉଦକଧାରାଯ ପୱତ୍ତଟ୍ଠାନତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପୱତ୍ତଟ୍ଠାନତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ହେଟ୍ଠିମକାଯତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଉପରିମକାଯତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏସେୱ ନଯୋ ସେସପଦେସୁପି। ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପନେତ୍ଥ ଉଦକଧାରାଯ ଅସମ୍ମିସ୍ସୋୱ ଅହୋସି। ତଥା ଉଦକଧାରା ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧେନ। ରସ୍ମୀସୁ ପନ ଦୁତିଯା ଦୁତିଯା ରସ୍ମି ପୁରିମାଯ ପୁରିମାଯ ଯମକା ୱିଯ ଏକକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତତି। ଦ୍ୱିନ୍ନଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାନଂ ଏକକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି, ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ଭୱଙ୍ଗପରିୱାସସ୍ସ ଲହୁକତାଯ ପଞ୍ଚହାକାରେହି ଚିଣ୍ଣୱସିତାଯ ଏତା ରସ୍ମିଯୋ ଏକକ୍ଖଣେ ୱିଯ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ସା ପନ ରସ୍ମିଯା ଆୱଜ୍ଜନପରିକମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନାନି ୱିସୁଂଯେୱ। ନୀଲରସ୍ମିଅତ୍ଥାଯ ହି ଭଗୱା ନୀଲକସିଣଂ ସମାପଜ୍ଜତି। ପୀତରସ୍ମିଆଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ପୀତକସିଣାଦୀନି ସମାପଜ୍ଜତି।

ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ଯମକପାଟିହୀରେ କଯିରମାନେ ସକଲସ୍ସାପି ଦସସହସ୍ସିଚକ୍କୱାଳଅସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରକରଣକାଲୋ ୱିଯ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୯।

‘‘ସଚ୍ଚୁତ୍ତମୋ ଅନଧିୱରୋ ୱିନାଯକୋ, ସତ୍ଥା ଅହୂ ଦେୱମନୁସ୍ସପୂଜିତୋ;

ମହାନୁଭାୱୋ ସତପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୋ, ଦସ୍ସେସି ଅଚ୍ଛେରକଂ ପାଟିହୀର’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚୁତ୍ତମୋତି ଅତ୍ତନୋ ସୀଲାଦୀହି ଗୁଣେହି ସବ୍ବେସୁ ସତ୍ତେସୁ ଉତ୍ତମୋ ପୱରୋ ସେଟ୍ଠୋତି ସଚ୍ଚୁତ୍ତମୋ, ସତ୍ତାନଂ ୱା ଉତ୍ତମୋ ସଚ୍ଚୁତ୍ତମୋ। ସତ୍ତନ୍ତି ହି ଞାଣସ୍ସ ନାମଂ, ତେନ ଦସବଲଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଛଅସାଧାରଣଞାଣସଙ୍ଖାତେନ ସତ୍ତେନ ସେଟ୍ଠୋ ଉତ୍ତମୋତି ସଚ୍ଚୁତ୍ତମୋ, ସମାନାଧିକରଣୱସେନ ସତ୍ତୋ ଉତ୍ତମୋତି ୱା ସଚ୍ଚୁତ୍ତମୋ। ଯଦି ଏୱଂ ‘‘ଉତ୍ତମସତ୍ତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଉତ୍ତମ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପୁବ୍ବନିପାତପାଠତୋ। ନ ପନେସ ଭେଦୋ ଅନିଯମତୋ ବହୁଲୱଚନତୋ ଚ ନରୁତ୍ତମପୁରିସୁତ୍ତମନରୱରାଦି-ସଦ୍ଦା ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ସତ୍ତଂ ଉତ୍ତମଂ ଯସ୍ସ ସୋ ସଚ୍ଚୁତ୍ତମୋ, ଇଧାପି ଚ ଉତ୍ତମ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ପୁବ୍ବନିପାତୋ ଭୱତି। ଉତ୍ତମସତ୍ତୋତି ୱିସେସନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିପାତପାଠତୋ ‘‘ଚିତ୍ତଗୂ ପଦ୍ଧଗୂ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯାତି ନାଯଂ ଦୋସୋ। ଉଭଯୱିସେସନତୋ ୱା ଆହିତଗ୍ଗିଆଦିପାଠୋ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱିନାଯକୋତି ବହୂହି ୱିନଯନୂପାଯେହି ସତ୍ତେ ୱିନେତି ଦମେତୀତି ୱିନାଯକୋ। ସତ୍ଥାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥେହି ଯଥାରହଂ ସତ୍ତେ ଅନୁସାସତୀତି ସତ୍ଥା। ଅହୂତି ଅହୋସି। ଦେୱମନୁସ୍ସପୂଜିତୋତି ଦିବ୍ବେହି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣେହି ଦିବ୍ବନ୍ତି କୀଳନ୍ତୀତି ଦେୱା। ମନସ୍ସ ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ମନୁସ୍ସା, ଦେୱା ଚ ମନୁସ୍ସା ଚ ଦେୱମନୁସ୍ସା, ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ପୂଜିତୋ

ଦେୱମନୁସ୍ସପୂଜିତୋ। ପୁପ୍ଫାଦିପୂଜାୟ ଚ ପଚ୍ଚୟପୂଜାୟ ଚ ପୂଜିତୋ, ଅପଚିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମା ପନ ଦେୱମନୁସ୍ସାନମେୱ ଗହଣଂ କତଂ, ନନୁ ଭଗୱା ତିରଚ୍ଛାନଗତେହିପି ଆରୱାଳଅକାଳଆପଲାଲଧନପାଲପାଲିଲେୟ୍ୟକନାଗାଦୀହି ସାତାଗିରାଳଅୱକହେମୱତସୂଚିଲୋମଖରଲୋମୟକ୍ଖାଦୀହି ୱିନିପାତଗତେହିପି ପୂଜିତୋୟେୱାତି? ସଚ୍ଚମେୱେତଂ, ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ସବ୍ବପୁଗ୍ଗଲପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମହାନୁଭାୱୋତି ମହତା ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସତପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୋତି ଅନନ୍ତେସୁ ଚକ୍କୱାଳେସୁ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଏକେକଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ ସତକ୍ଖତ୍ତୁଂ କରେୟ୍ୟୁଂ ଏତ୍ତକେହି ଜନେହି କତକମ୍ମଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ସୟମେୱ ଏକକୋ ସତଗୁଣଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ତସ୍ମା ‘‘ସତପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କେଚି ପନ ‘‘ସତେନ ସତେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ନିବ୍ବତ୍ତଏକେକଲକ୍ଖଣୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେ ୟୋ କୋଚି ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱେୟ୍ୟା’’ତି ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଦସ୍ସେସୀତି ସବ୍ବେସଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଅତିୱିମ୍ହୟକରଂ ୟମକପାଟିହାରିୟଂ ଦସ୍ସେସି।

ଅଥ ସତ୍ଥା ଆକାସେ ପାଟିହାରିୟଂ କତ୍ୱା ମହାଜନସ୍ସ ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟାନୁକୂଲଂ ଧମ୍ମକଥଂ ଚଙ୍କମନ୍ତୋ କଥେତୁକାମୋ ଆକାସେ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳୱିତ୍ଥତଂ ସବ୍ବରତନମୟଂ ରତନଚଙ୍କମଂ ମାପେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୦।

‘‘ସୋ ୟାଚିତୋ ଦେୱୱରେନ ଚକ୍ଖୁମା, ଅତ୍ଥଂ ସମେକ୍ଖିତ୍ୱା ତଦା ନରୁତ୍ତମୋ;

ଚଙ୍କମଂ ମାପୟି ଲୋକନାୟକୋ, ସୁନିଟ୍ଠିତଂ ସବ୍ବରତନନିମ୍ମିତ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ସୋତି ସୋ ସତ୍ଥା। ୟାଚିତୋତି ପଠମମେୱ ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ୟାଚିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦେୱୱରେନାତି ସହମ୍ପତିବ୍ରହ୍ମୁନା। ଚକ୍ଖୁମାତି ଏତ୍ଥ ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ, ସମୱିସମଂ ୱିଭାୱୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନ ଚକ୍ଖୁ ଦୁୱିଧଂ – ଞାଣଚକ୍ଖୁ, ମଂସଚକ୍ଖୂତି। ତତ୍ଥ ଞାଣଚକ୍ଖୁ ପଞ୍ଚୱିଧଂ – ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ, ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ, ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ, ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ, ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୂତି। ତେସୁ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ ନାମ ଆସୟାନୁସୟଞାଣଞ୍ଚେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରୋପରିୟତ୍ତଞାଣଞ୍ଚ, ୟଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୬୯; ମ। ନି। ୧।୨୮୩; ୨।୩୩୯; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୯) ଆଗତଂ। ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ ନାମ ହେଟ୍ଠିମା ତୟୋ ମଗ୍ଗା ତୀଣି ଚ ଫଲାନି, ୟଂ ‘‘ୱିରଜଂ ୱୀତମଲଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୫୫; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୬; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଆଗତଂ। ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ ନାମ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ , ୟଂ ‘‘ତଥୂପମଂ ଧମ୍ମମୟଂ, ସୁମେଧ, ପାସାଦମାରୁୟ୍ହ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୂ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୭୦; ମ। ନି। ୧।୨୮୨; ୨।୩୩୮; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୮) ଆଗତଂ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ନାମ ଆଲୋକୱଡ୍ଢନେନ ଉପ୍ପନ୍ନାଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଞାଣଂ, ୟଂ ‘‘ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ୱିସୁଦ୍ଧେନା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୪୮, ୨୮୪, ୩୮୫, ୪୩୨; ୨।୩୪୧; ୩।୮୨, ୨୬୧; ମହାୱ। ୧୦) ଆଗତଂ। ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ନାମ ‘‘ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି, ଞାଣଂ ଉଦପାଦୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୨; ମହାୱ। ୧୫; କଥା। ୪୦୫; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବେନିୱାସାଦିଞାଣଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୂତି ଆଗତଂ।

ମଂସଚକ୍ଖୁ ନାମ ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫-୪୨୬; ସଂ। ନି। ୨।୪୩; ୪।୬୦; କଥା। ୪୬୫, ୪୬୭) ଏତ୍ଥ ପସାଦମଂସଚକ୍ଖୁ ୱୁତ୍ତଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧୩)। ତଂ ପନ ଦୁୱିଧଂ – ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁ ପସାଦଚକ୍ଖୂତି। ତେସୁ ୟ୍ୱାୟଂ ଅକ୍ଖିକୂପକେ ଅକ୍ଖିପଟଲେହି ପରିୱାରିତୋ ମଂସପିଣ୍ଡୋ ୟତ୍ଥ ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁୟୋ ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସୋଜା ସମ୍ଭୱୋ ଜୀୱିତଂ ଭାୱୋ ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ କାୟପସାଦୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ତେରସ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ସମ୍ଭୱମାନାନି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନାନି ଛତ୍ତିଂସ ଜୀୱିତଂ ଭାୱୋ ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ କାୟପସାଦୋତି ଇମେ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନା ଚତ୍ତାରୋ ଚାତି ସସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି, ଇଦଂ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁ ନାମ। ୟଂ ପନ ସେତମଣ୍ଡଲପରିଚ୍ଛିନ୍ନେନ କଣ୍ହମଣ୍ଡଲେନ ପରିୱାରିତେ ଦିଟ୍ଠମଣ୍ଡଲେ ସନ୍ନିୱିଟ୍ଠଂ ରୂପଦସ୍ସନସମତ୍ଥଂ ପସାଦମତ୍ତଂ, ଇଦଂ ପସାଦଚକ୍ଖୁ ନାମ। ସବ୍ବାନି ପନେତାନି ଏକୱିଧାନି ଅନିଚ୍ଚତୋ ସଙ୍ଖତତୋ, ଦୁୱିଧାନି ସାସୱାନାସୱତୋ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରତୋ, ତିୱିଧାନି ଭୂମିତୋ ଉପାଦିଣ୍ଣତ୍ତିକତୋ, ଚତୁବ୍ବିଧାନି ଏକନ୍ତପରିତ୍ତଅପ୍ପମାଣାନିୟତାରମ୍ମଣତୋ, ପଞ୍ଚୱିଧାନି ରୂପନିବ୍ବାନାରୂପସବ୍ବାରମ୍ମଣାନାରମ୍ମଣୱସେନ, ଛବ୍ବିଧାନି ହୋନ୍ତି ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖାଦିୱସେନ। ଇଚ୍ଚେୱମେତାନି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନି ଚକ୍ଖୂନି ଅସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତୀତି ଭଗୱା ଚକ୍ଖୁମାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅତ୍ଥଂ ସମେକ୍ଖିତ୍ୱାତି ଚଙ୍କମଂ ମାପେତ୍ୱା, ଧମ୍ମଦେସନାନିମିତ୍ତଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ହିତତ୍ଥଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଉପଧାରେତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ମାପୟୀତି ମାପେସି। ଲୋକନାୟକୋତି ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖାଭିମୁଖଂ ଲୋକଂ ନୟତୀତି ଲୋକନାୟକୋ। ସୁନିଟ୍ଠିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ନିଟ୍ଠିତଂ, ପରିୟୋସିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବରତନନିମ୍ମିତନ୍ତି ଦସୱିଧରତନମୟଂ।

ଇଦାନି ଭଗୱତୋ ତିୱିଧପାଟିହାରିୟସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ –

୧୧.

‘‘ଇଦ୍ଧୀ ଚ ଆଦେସନାନୁସାସନୀ, ତିପାଟିହୀରେ ଭଗଵା ଵସୀ ଅହୁ;

ଚଙ୍କମଂ ମାପୟି ଲୋକନାୟକୋ, ସୁନିଟ୍ଠିତଂ ସବ୍ବରତନନିମ୍ମିତ’’ନ୍ତି. – ଵୁତ୍ତଂ;

ତତ୍ଥ ଇଦ୍ଧୀତି ଇଦ୍ଧିଵିଧଂ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିୟଂ ନାମ. ତଂ ପନ ଏକୋପି ହୁତ୍ଵା ବହୁଧା ହୋତି, ବହୁଧାପି ହୁତ୍ଵା ଏକୋ ହୋତୀତିଆଦିନୟପ୍ପଵତ୍ତଂ (ଦୀ. ନି. ୧.୨୩୯; ମ. ନି. ୧.୧୪୭; ପଟି. ମ. ୩.୧୦). ଆଦେସନାତି ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଞତ୍ଵା କଥନଂ ଆଦେସନାପାଟିହାରିୟଂ, ତଂ ସାଵକାନଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ସତତଧମ୍ମଦେସନା. ଅନୁସାସନୀତି ଅନୁସାସନିପାଟିହାରିୟଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟାନୁକୂଲମୋଵାଦୋତି ଅତ୍ଥୋ. ଇତି ଏତାନି ତୀଣି ପାଟିହାରିୟାନି. ତତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିୟେନ ଅନୁସାସନିପାଟିହାରିୟଂ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସ୍ସ ଆଚିଣ୍ଣଂ, ଆଦେସନାପାଟିହାରିୟେନ ଅନୁସାସନିପାଟିହାରିୟଂ ଧମ୍ମସେନାପତିସ୍ସ, ଅନୁସାସନିପାଟିହାରିୟଂ ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସତତଧମ୍ମଦେସନା. ତିପାଟିହୀରେତି ଏତେସୁ ତୀସୁ ପାଟିହାରିୟେସୂତି ଅତ୍ଥୋ. ଭଗଵାତି ଇଦଂ ଗୁଣଵିସିଟ୍ଠସତ୍ତୁତ୍ତମଗରୁଗାରଵାଧିଵଚନଂ. ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପୋରାଣେହି –

‘‘ଭଗଵାତି ଵଚନଂ ସେଟ୍ଠଂ, ଭଗଵାତି ଵଚନମୁତ୍ତମଂ;

ଗରୁଗାରଵୟୁତ୍ତୋ ସୋ, ଭଗଵା ତେନ ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି. (ଵିସୁଦ୍ଧି. ୧.୧୪୨; ମ. ନି. ଅଟ୍ଠ. ୧.ମୂଲପରିୟାୟସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା; ପାରା. ଅଟ୍ଠ. ୧.୧ ଵେରଞ୍ଜକଣ୍ଡଵଣ୍ଣନା; ଇତିଵୁ. ଅଟ୍ଠ. ନିଦାନଵଣ୍ଣନା; ମହାନି. ଅଟ୍ଠ. ୫୦);

ଵସୀତି ଏତସ୍ମିଂ ତିଵିଧେପି ପାଟିହାରିୟେ ଵସିପ୍ପତ୍ତୋ, ଚିଣ୍ଣଵସୀତି ଅତ୍ଥୋ. ଵସିୟୋ ନାମ ପଞ୍ଚ ଵସିୟୋ – ଆଵଜ୍ଜନସମାପଜ୍ଜନଅଧିଟ୍ଠାନଵୁଟ୍ଠାନପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣସଙ୍ଖାତା. ତତ୍ର ଯଂ ଯଂ ଝାନଂ ଯଥିଚ୍ଛକଂ ଯଦିଚ୍ଛକଂ ଯାଵତିଚ୍ଛକଂ ଆଵଜ୍ଜତି ଆଵଜ୍ଜନାୟ ଦନ୍ଧାୟିତତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ସୀଘଂ ଆଵଜ୍ଜେତୁଂ ସମତ୍ଥତା ଆଵଜ୍ଜନଵସୀ ନାମ. ତଥା ଯଂ ଯଂ ଝାନଂ ଯଥିଚ୍ଛକଂ…ପେ… ସମାପଜ୍ଜତି ସମାପଜ୍ଜନାୟ ଦନ୍ଧାୟିତତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ସୀଘଂ ସମାପଜ୍ଜନସମତ୍ଥତା ସମାପଜ୍ଜନଵସୀ ନାମ. ଦୀଘଂ କାଲଂ ଠପେତୁଂ ସମତ୍ଥତା ଅଧିଟ୍ଠାନଵସୀ ନାମ. ତଥେଵ ଲହୁଂ ଵୁଟ୍ଠାତୁଂ ସମତ୍ଥତା ଵୁଟ୍ଠାନଵସୀ ନାମ. ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଵସୀ ପନ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଜଵନାନେଵ ହୋନ୍ତି ତାନି ଆଵଜ୍ଜନାନନ୍ତରାନେଵ ହୁତ୍ଵା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଆଵଜ୍ଜନଵସିୟା ଏଵ ଵୁତ୍ତାନି. ଇତି ଇମାସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଵସୀସୁ ଚିଣ୍ଣଵସିତା ଵସୀ ନାମ ହୋତି. ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ତିପାଟିହୀରେ ଭଗଵା ଵସୀ ଅହୂ’’ତି.

ଇଦାନି ତସ୍ସ ରତନଚଙ୍କମସ୍ସ ନିମ୍ମିତଵିଧାନସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ –

୧୨.

‘‘ଦସସହସ୍ସୀଲୋକଧାତୁୟା, ସିନେରୁପବ୍ବତୁତ୍ତମେ;

ଥମ୍ଭେଵ ଦସ୍ସେସି ପଟିପାଟିୟା, ଚଙ୍କମେ ରତନାମୟେ’’ତି. – ଆଦିଗାଥାୟୋ ଵୁତ୍ତା;

ତତ୍ଥ ଦସସହସ୍ସୀଲୋକଧାତୁୟାତି ଦସସୁ ଚକ୍କଵାଳସହସ୍ସେସୁ. ସିନେରୁପବ୍ବତୁତ୍ତମେତି ମହାମେରୁସଙ୍ଖାତେ ସେଟ୍ଠପବ୍ବତେ. ଥମ୍ଭେଵାତି ଥମ୍ଭେ ଵିୟ ଦସଚକ୍କଵାଳସହସ୍ସେସୁ ଯେ ସିନେରୁପବ୍ବତା, ତେ ପଟିପାଟିୟା ଠିତେ ସୁଵଣ୍ଣଥମ୍ଭେ ଵିୟ କତ୍ଵା ତେସଂ ଉପରି ଚଙ୍କମଂ ମାପେତ୍ଵା ଦସ୍ସେସୀତି ଅତ୍ଥୋ. ରତନାମୟେତି ରତନମୟେ.

୧୩.ଦସସହସ୍ସୀ ଅତିକ୍କମ୍ମାତି ରତନଚଙ୍କମଂ ପନ ଭଗଵା ମାପେନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଏକଂ କୋଟିଂ ସବ୍ବପରିୟନ୍ତଂ ପାଚୀନଚକ୍କଵାଳମୁଖଵଟ୍ଟିଂ ଏକଂ କୋଟିଂ ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଵାଳମୁଖଵଟ୍ଟିଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ଵା ଠିତଂ କତ୍ଵା ମାପେସି. ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

‘‘ଦସସହସ୍ସୀ ଅତିକ୍କମ୍ମ, ଚଙ୍କମଂ ମାପୟୀ ଜିନୋ;

ସବ୍ବସୋଣ୍ଣମୟା ପସ୍ସେ, ଚଙ୍କମେ ରତନାମୟେ’’ତି.

ତତ୍ଥ ଜିନୋତି କିଲେସାରିଜନତୋ ଜିନୋ। ସଙ୍ଗସୋଣ୍ଣମଯା ପସ୍ସେତି ତସ୍ସ ପନ ଏଵଂ ନିମ୍ମିତସ୍ସ ଚଙ୍କମସ୍ସ ଉଭଯପସ୍ସେସୁ ସୁଵଣ୍ଣମଯା ପରମରମଣୀଯା ମରିଯାଦଭୂମି ଅହୋସି, ମଜ୍ଝେ ମଣିମଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୧୪।ତୁଲାସଙ୍ଘାଟାତି ତୁଲାଯୁଗଠଆ, ତା ନାନାରତନମଯାତି ଵେଦିତଵ୍ବା। ଅନୁଵଗ୍ଗାତି ଅନୁରୂପା। ସୋଵଣ୍ଣଫଲକତ୍ଥତାତି ସୋଵଣ୍ଣମଯେହି ଫଲକେହି ଅତ୍ଥତା, ତୁଲାସଙ୍ଘାଟାନଂ ଉପରି ସୁଵଣ୍ଣମଯୋ ପଦରଚ୍ଛଦୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଵେଦିକା ସଙ୍ଗସୋଵଣ୍ଣାତି ଵେଦିକା ପନ ସଙ୍ଗାପି ସୁଵଣ୍ଣମଯା, ଯା ପନେସା ଚଙ୍କମନପରିକ୍ଖେପଵେଦିକା, ସା ଏକାଵ ଅଞ୍ଜେହି ରତନେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଭତୋ ପସ୍ସେସୁ ନିମ୍ମିତାତି ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ନିମ୍ମିତା। ଦ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ।

୧୫।ମଣିମୁତ୍ତାଵାଲୁକାକିଣ୍ଣାତି ମଣିମୁତ୍ତାମଯଵାଲୁକାକିଣ୍ଣା। ଅଥ ଵା ମଣଯୋ ଚ ମୁତ୍ତା ଚ ଵାଲୁକା ଚ ମଣିମୁତ୍ତାଵାଲୁକା। ତାହି ମଣିମୁତ୍ତାଵାଲୁକାହି ଆକିଣ୍ଣା ସଞ୍ଛତାତି ମଣିମୁତ୍ତାଵାଲୁକାକିଣ୍ଣା। ନିମ୍ମିତୋତି ଇମିନାକାରେନ ନିମ୍ମିତୋ କତୋ। ରତନାମଯୋତି ସଙ୍ଗରତନମଯୋ, ଚଙ୍କମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଓଭାସେତି ଦିସା ସଙ୍ଗାତି ସଙ୍ଗାପି ଦସ ଦିସା ଓଭାସେତି ପକାସେତି। ସତରଂସୀଵାତି ସହସ୍ସରଂସିଆଦିଚ୍ଚୋ ଵିଯ। ଉଗ୍ଗତୋତି ଉଦିତୋ। ଯଥା ପନ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ ସହସ୍ସରଂସି ସଙ୍ଗାପି ଦସ ଦିସା ଓଭାସେତି, ଏଵମେଵ ଏସୋପି ସଙ୍ଗରତନମଯୋ ଚଙ୍କମୋ ଓଭାସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ପନ ନିଟ୍ଠିତେ ଚଙ୍କମେ ତତ୍ଥ ଭଗଵତୋ ପଵତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ –

୧୬।

''ତସ୍ମିଂ ଚଙ୍କମନେ ଧୀରୋ, ଦ୍ଵତ୍ତିଂସଵରଲକ୍ଖଣୋ;

ଵିରୋଚମାନୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମୀ ଜିନୋ।

୧୭।

''ଦିଙ୍ଗଂ ମନ୍ଦାରଵଂ ପୁପ୍ଫଂ, ପଦୁମଂ ପାରିଛତ୍ତକଂ;

ଚଙ୍କମନେ ଓକିରନ୍ତି, ସଙ୍ଗେ ଦେଵା ସମାଗତା।

୧୮।

''ପସ୍ସନ୍ତି ତଂ ଦେଵସଙ୍ଘା, ଦସସହସ୍ସୀ ପମୋଦିତା;

ନମସ୍ସମାନା ନିପତନ୍ତି, ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠା ପମୋଦିତା''ତି। – ଗାଥାଯୋ ଵୁତ୍ତା;

ତତ୍ଥ ଧୀରୋତି ଧିତିଯୁତ୍ତୋ। ଦ୍ଵତ୍ତିଂସଵରଲକ୍ଖଣୋତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତଲାଦୀହି ଦ୍ଵତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେହି ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଙ୍ଗନ୍ତି ଦେଵଲୋକେ ଭଵଂ ଜାତଂ ଦିଙ୍ଗଂ। ପାରିଛତ୍ତକନ୍ତି ଦେଵାନଂ ତାଵତିଂସାନଂ କୋଵିଠଆରରୁକ୍ଖସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ସମନ୍ତା ଯୋଜନସତପରିମାଣୋ ପରମଦସ୍ସନୀଯୋ ପାରିଛତ୍ତକରୁକ୍ଖୋ ନିଙ୍ଗତ୍ତି। ଯସ୍ମିଂ ପୁପ୍ଫିତେ ସକଲଂ ଦେଵନଗରଂ ଏକସୁରଭିଗନ୍ଧଵାସିତଂ ହୋତି, ତସ୍ସ କୁସୁମରେଣୁଓକିଣ୍ଣାନି ନଵକନକଵିମାନାନି ପିଞ୍ଜରାନି ହୁତ୍ଵା ଖାଯନ୍ତି। ଇମସ୍ସ ପନ ପାରିଛତ୍ତକରୁକ୍ଖସ୍ସ ପୁପ୍ଫଞ୍ଚ ପାରିଛତ୍ତକନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଚଙ୍କମେ ଓକିରନ୍ତୀତି ତସ୍ମିଂ ରତନଚଙ୍କମେ ଅଵକିରନ୍ତି, ତେନ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ପୁପ୍ଫେନ ତସ୍ମିଂ ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମମାନଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ପୂଜେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଗେ ଦେଵାତି କାମାଵଚରଦେଵାଦଯୋ ଦେଵା। ତେନାହ ''ପସ୍ସନ୍ତି ତଂ ଦେଵସଙ୍ଘା''ତି। ତଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ରତନଚଙ୍କମନେ ଚଙ୍କମନ୍ତଂ ସକେସୁ ଆଲଯେସୁପି ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସସହସ୍ସୀତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତଵଚନଂ, ଦସସହସ୍ସିଯଂ ଦେଵସଙ୍ଘା ତଂ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପମୋଦିତାତି ପମୁଦିତା। ନିପତନ୍ତୀତି ସନ୍ନିପତନ୍ତି। ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠାତି ପୀତିଵସେନ ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠା। ପମୋଦିତାତି ଇଦାନି ଵତ୍ତଙ୍ଗେହି ତାଵତିଂସାଦିଦେଵେହି ସଦ୍ଧିନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠଙ୍ଗୋ, ଇତରଥା ପୁନରୁତ୍ତିଦୋସତୋ ନ ମୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ଵା ପମୋଦିତା ତଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ପସ୍ସନ୍ତି, ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠା ପମୋଦିତା ତହିଂ ତହିଂ ସନ୍ନିପତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ଯେ ପସ୍ସିଂସୁ ଯେ ସନ୍ନିପତିଂସୁ, ତେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ –

୧୯।

‘‘ତାୱତିଂସା ଚ ଯାମା ଚ, ତୁସିତା ଚାପି ଦେୱତା;

ନିମ୍ମାନରତିନୋ ଦେୱା, ଯେ ଦେୱା ୱସୱତ୍ତିନୋ;

ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତା ସୁମନା, ପସ୍ସନ୍ତି ଲୋକନାଯକଂ।

୨୦।

‘‘ସଦେୱଗନ୍ଧବ୍ବମନୁସ୍ସରକ୍ଖସା , ନାଗା ସୁପଣ୍ଣା ଅଥ ୱାପି କିନ୍ନରା;

ପସ୍ସନ୍ତି ତଂ ଲୋକହିତାନୁକମ୍ପକଂ, ନଭେୱ ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ।

୨୧।

‘‘ଆଭସ୍ସରା ସୁଭକିଣ୍ହା, ୱେହପ୍ଫଲା ଅକନିଟ୍ଠା ଚ ଦେୱତା;

ସୁସୁଦ୍ଧସୁକ୍କୱତ୍ଥୱସନା, ତିଟ୍ଠନ୍ତି ପଞ୍ଜଲୀକତା।

୨୨।

‘‘ମୁଞ୍ଚନ୍ତି ପୁପ୍ଫଂ ପନ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣିକଂ, ମନ୍ଦାରୱଂ ଚନ୍ଦନଚୁଣ୍ଣମିସ୍ସିତଂ;

ଭମେନ୍ତି ଚେଲାନି ଚ ଅମ୍ବରେ ତଦା, ଅହୋ ଜିନୋ ଲୋକହିତାନୁକମ୍ପକୋ’’ତି। –

ଇମା ଗାଥାଯୋ ୱୁତ୍ତା।

ତତ୍ଥ ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତାତି ପୀତିସୋମନସ୍ସୱସେନ ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତା। ସୁମନାତି ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତତ୍ତା ଏୱ ସୁମନା। ଲୋକହିତାନୁକମ୍ପକନ୍ତି ଲୋକହିତଞ୍ଚ ଲୋକାନୁକମ୍ପକଞ୍ଚ। ଲୋକହିତେନ ୱା ଅନୁକମ୍ପକଂ ଲୋକହିତାନୁକମ୍ପକଂ। ନଭେୱ ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆକାସେ ଅଭିନୱୋଦିତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ସକୋପଦ୍ଦୱୱିନିମୁତ୍ତଂ ସରଦସମଯେ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ୱିଯ ବୁଦ୍ଧସିରିଯା ୱିରୋଚମାନଂ ନଯନାନନ୍ଦକରଂ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଆଭସ୍ସରାତି ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପରିତ୍ତାଭଅପ୍ପମାଣାଭଆଭସ୍ସରାପରିତ୍ତମଜ୍ଝିମପଣୀତଭେଦେନ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେନାଭିନିବ୍ବତ୍ତା ସବ୍ବେୱ ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୁଭକିଣ୍ହାତି ଇଦଂ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ପରିତ୍ତସୁଭଅପ୍ପମାଣସୁଭସୁଭକିଣ୍ହାପରିତ୍ତାଦିଭେଦେନ ତତିଯଜ୍ଝାନେନ ନିବ୍ବତ୍ତା ସବ୍ବେୱ ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ୱେହପ୍ଫଲାତି ୱିପୁଲା ଫଲାତି ୱେହପ୍ଫଲା। ତେ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନିବ୍ବତ୍ତା ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେହି ଏକତଲୱାସିନୋ। ହେଟ୍ଠା ପନ ପଠମଜ୍ଝାନନିବ୍ବତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦଯୋ ଦସ୍ସିତା। ତସ୍ମା ଇଧ ନ ଦସ୍ସିତା। ଚକ୍ଖୁସୋତାନମଭାୱତୋ ଅସଞ୍ଞସତ୍ତା ଚ ଅରୂପିନୋ ଚ ଇଧ ନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା। ଅକନିଟ୍ଠା ଚ ଦେୱତାତି ଇଧାପି ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଅୱିହାତପ୍ପସୁଦସ୍ସାସୁଦସ୍ସିଅକନିଟ୍ଠସଙ୍ଖାତା ପଞ୍ଚପି ସୁଦ୍ଧାୱାସା ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୁସୁଦ୍ଧସୁକ୍କୱତ୍ଥୱସନାତି ସୁଟ୍ଠୁ ସୁଦ୍ଧାନି ସୁସୁଦ୍ଧାନି ସୁକ୍କାନି ଓଦାତାନି। ସୁସୁଦ୍ଧାନି ସୁକ୍କାନି ୱତ୍ଥାନି ନିୱତ୍ଥାନି ଚେୱ ପାରୁତାନି ଚ ଯେହି ତେ ସୁସୁଦ୍ଧସୁକ୍କୱତ୍ଥୱସନା, ପରିଦହିତପରିସୁଦ୍ଧପଣ୍ଡରୱତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସୁସୁଦ୍ଧସୁକ୍କୱସନା’’ତିପି ପାଠୋ। ପଞ୍ଜଲୀକତାତି କତପଞ୍ଜଲିକା କମଲମକୁଲସଦିସଂ ଅଞ୍ଜଲିଂ ସିରସି କତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି।

ମୁଞ୍ଚନ୍ତୀତି ଓକିରନ୍ତି। ପୁପ୍ଫଂ ପନାତି କୁସୁମଂ ପନ। ‘‘ପୁପ୍ଫାନି ୱା’’ତିପି ପାଠୋ, ୱଚନୱିପରିଯାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଅତ୍ଥୋ ପନସ୍ସ ସୋଯେୱ। ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣିକନ୍ତି ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣଂ – ନୀଲପୀତଲୋହିତୋଦାତମଞ୍ଜିଟ୍ଠକୱଣ୍ଣୱସେନ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣଂ। ଚନ୍ଦନଚୁଣ୍ଣମିସ୍ସିତନ୍ତି ଚନ୍ଦନଚୁଣ୍ଣେନ ମିସ୍ସିତଂ। ଭମେନ୍ତି ଚେଲାନୀତି ଭମଯନ୍ତି ୱତ୍ଥାନି। ଅହୋ ଜିନୋ ଲୋକହିତାନୁକମ୍ପକୋତି ‘‘ଅହୋ ଜିନୋ ଲୋକହିତୋ ଅହୋ ଚ ଲୋକହିତାନୁକମ୍ପକୋ ଅହୋ କାରୁଣିକୋ’’ତି ଏୱମାଦୀନି

ଥୁତିୱଚନାନି ଉଗ୍ଗିରନ୍ତା। ମୁଞ୍ଚନ୍ତି ପୁପ୍ଫଂ ଭମଯନ୍ତି ଚେଲାନୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଇଦାନି ତେହି ପଯୁତ୍ତାନି ଥୁତିୱଚନାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ଇମା ଗାଥାଯୋ ୱୁତ୍ତା –

୨୩।

‘‘ତୁୱଂ ସତ୍ଥା ଚ କେତୂ ଚ, ଧଜୋ ଯୂପୋ ଚ ପାଣିନଂ;

ପରାଯନୋ ପତିଟ୍ଠା ଚ, ଦୀପୋ ଚ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ।

୨୪।

‘‘ଦସସହସ୍ସୀଲୋକଧାତୁଯା, ଦେୱତାଯୋ ମହିଦ୍ଧିକା;

ପରିୱାରେତ୍ୱା ନମସ୍ସନ୍ତି, ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠା ପମୋଦିତା।

୨୫।

‘‘ଦେୱତା ଦେୱକଞ୍ଞା ଚ, ପସନ୍ନା ତୁଟ୍ଠମାନସା;

ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣିକପୁପ୍ଫେହି, ପୂଜଯନ୍ତି ନରାସଭଂ।

୨୬।

‘‘ପସ୍ସନ୍ତି ତଂ ଦେୱସଙ୍ଘା, ପସନ୍ନା ତୁଟ୍ଠମାନସା;

ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣିକପୁପ୍ଫେହି, ପୂଜଯନ୍ତି ନରାସଭଂ।

୨୭।

‘‘ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଲୋକେ, ଅବ୍ଭୁତଂ ଲୋମହଂସନଂ;

ନ ମେଦିସଂ ଭୂତପୁବ୍ବଂ, ଅଚ୍ଛେରଂ ଲୋମହଂସନଂ।

୨୮।

‘‘ସକସକମ୍ହି ଭୱନେ, ନିସୀଦିତ୍ୱାନ ଦେୱତା;

ହସନ୍ତି ତା ମହାହସିତଂ, ଦିସ୍ୱାନଚ୍ଛେରକଂ ନଭେ।

୨୯।

‘‘ଆକାସଟ୍ଠା ଚ ଭୂମଟ୍ଠା, ତିଣପନ୍ଥନିୱାସିନୋ;

କତଞ୍ଜଲୀ ନମସ୍ସନ୍ତି, ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠା ପମୋଦିତା।

୩୦।

‘‘ଯେପି ଦୀଘାଯୁକା ନାଗା, ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତୋ ମହିଦ୍ଧିକୋ;

ପମୋଦିତା ନମସ୍ସନ୍ତି, ପୂଜଯନ୍ତି ନରୁତ୍ତମଂ।

୩୧।

‘‘ସଙ୍ଗୀତିଯୋ ପୱତ୍ତେନ୍ତି, ଅମ୍ବରେ ଅନିଲଞ୍ଜସେ;

ଚମ୍ମନଦ୍ଧାନି ୱାଦେନ୍ତି, ଦିସ୍ୱାନଚ୍ଛେରକଂ ନଭେ।

୩୨।

‘‘ସଙ୍ଖା ଚ ପଣୱା ଚେୱ, ଅଥୋପି ଡିଣ୍ଡିମା ବହୂ;

ଅନ୍ତଲିକ୍ଖସ୍ମିଂ ୱଜ୍ଜନ୍ତି, ଦିସ୍ୱାନଚ୍ଛେରକଂ ନଭେ।

୩୩।

‘‘ଅବ୍ଭୁତୋ ୱତ ନୋ ଅଜ୍ଜ, ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଲୋମହଂସନୋ;

ଧୁୱମତ୍ଥସିଦ୍ଧିଂ ଲଭାମ, ଖଣୋ ନୋ ପଟିପାଦିତୋ।

୩୪।

‘‘ବୁଦ୍ଧୋତି ତେସଂ ସୁତ୍ୱାନ, ପୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜି ତାୱଦେ;

ବୁଦ୍ଧୋ ବୁଦ୍ଧୋତି କଥଯନ୍ତା, ତିଟ୍ଠନ୍ତି ପଞ୍ଜଲୀକତା।

୩୫।

‘‘ହିଙ୍କାରା ସାଧୁକାରା ଚ, ଉକ୍କୁଟ୍ଠି ସମ୍ପହଂସନଂ;

ପଜା ଚ ୱିୱିଧା ଗଗନେ, ୱତ୍ତନ୍ତି ପଞ୍ଜଲୀକତା।

୩୬।

‘‘ଗାଯନ୍ତି ସେଳେନ୍ତି ଚ ୱାଦଯନ୍ତି ଚ, ଭୁଜାନି ପୋଥେନ୍ତି ଚ ନଚ୍ଚଯନ୍ତି ଚ;

ମୁଞ୍ଚନ୍ତି ପୁପ୍ଫଂ ପନ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣିକଂ, ମନ୍ଦାରୱଂ ଚନ୍ଦନଚୁଣ୍ଣମିସ୍ସିତଂ।

୩୭।

‘‘ଯଥା ତୁଯ୍ହଂ ମହାୱୀର, ପାଦେସୁ ଚକ୍କଲକ୍ଖଣଂ;

ଧଜୱଜିରପଟାକା, ୱଡ୍ଢମାନଙ୍କୁସାଚିତ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଇଧଲୋକପରଲୋକହିତତ୍ଥଂ ସାସତୀତି ସତ୍ଥା। କେତୂତି କେତୁନୋ ଅପଚିତିକାତବ୍ବଟ୍ଠେନ କେତୁ ୱିୟାତି କେତୁ। ଧଜୋତି ଇନ୍ଦଧଜୋ ସମୁସ୍ସୟଟ୍ଠେନ ଦସ୍ସନୀୟଟ୍ଠେନ ଚ ତୁୱଂ ଧଜୋ ୱିୟାତି ଧଜୋତି। ଅଥ ୱା ଯଥା ହି ଲୋକେ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଧଜଂ ଦିସ୍ୱାୱ – ‘‘ଅୟଂ ଧଜୋ ଇତ୍ଥନ୍ନାମସ୍ସା’’ତି ଧଜୱା ଧଜୀତି ପଞ୍ଞାୟତି, ଏୱମେୱ ଭଗୱା ପଞ୍ଞାଣନିବ୍ବାନାଧିଗମାୟ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱାୱ ନିବ୍ବାନାଧିଗମୋ ପଞ୍ଞାୟତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଧଜୋ ଯୂପୋ ଚା’’ତି। କୂଟଦନ୍ତସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତାନଂ ଦାନାଦିଆସୱକ୍ଖୟଞାଣପରିୟୋସାନାନଂ ସବ୍ବଯାଗାନଂ ଯଜନତ୍ଥାୟ ସମୁସ୍ସିତୋ ଯୂପୋ ତୁୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରାୟନୋତି ପଟିସରଣଂ। ପତିଟ୍ଠାତି ଯଥା ମହାପଥୱୀ ସବ୍ବପାଣୀନଂ ଆଧାରଭାୱେନ ପତିଟ୍ଠା ନିସ୍ସୟଭୂତା, ଏୱଂ ତୁୱମ୍ପି ପତିଟ୍ଠାଭୂତା। ଦୀପୋ ଚାତି ପଦୀପୋ। ଯଥା ଚତୁରଙ୍ଗେ ତମସି ୱତ୍ତମାନାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଆରୋପିତୋ ପଦୀପୋ ରୂପସନ୍ଦସ୍ସନୋ ହୋତି। ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରେ ୱତ୍ତମାନାନଂ ସତ୍ତାନଂ ପରମତ୍ଥସନ୍ଦସ୍ସନୋ ପଦୀପୋ ତୁୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଭିନ୍ନନାୱାନଂ ସତ୍ତାନଂ ସମୁଦ୍ଦଦୀପୋ ଯଥା ପତିଟ୍ଠା ହୋତି, ଏୱଂ ତୁୱମ୍ପି ସଂସାରସାଗରେ ଅଲଦ୍ଧନେୟ୍ୟପତିଟ୍ଠେ ଓସୀଦନ୍ତାନଂ ପାଣୀନଂ ଦୀପୋ ୱିୟାତି ଦୀପୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋତି ଦ୍ୱିପଦାନଂ ଉତ୍ତମୋ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ, ଏତ୍ଥ ପନ ନିଦ୍ଧାରଣଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଛଟ୍ଠୀସମାସସ୍ସ ପଟିସେଧୋ ନତ୍ଥି, ନିଦ୍ଧାରଣଲକ୍ଖଣାୟ ଛଟ୍ଠିୟା ସମାସୋ ପଟିସିଦ୍ଧୋ। ସମ୍ବନ୍ଧସମ୍ବନ୍ଧୋ ପନ ଅପଦାନଂ ଦ୍ୱିପଦାନଂ ଚତୁପ୍ପଦାନଂ ବହୁପ୍ପଦାନଂ ରୂପୀନଂ ଅରୂପୀନଂ ସଞ୍ଞୀନଂ ଅସଞ୍ଞୀନଂ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀନଂ ଉତ୍ତମୋୱ। କସ୍ମା ପନିଧ ‘‘ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଚେ? ସେଟ୍ଠତରୱସେନ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଲୋକେ ସେଟ୍ଠୋ ନାମ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଅପଦଚତୁପ୍ପଦବହୁପ୍ପଦେସୁପି ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅୟଂ ଦ୍ୱିପଦେସୁୟେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କତରଦ୍ୱିପଦେସୂତି? ମନୁସ୍ସେସୁ ଚେୱ ଦେୱେସୁ ଚ। ମନୁସ୍ସେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ତିସହସ୍ସିମହାସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ୱସେ କତ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତତି। ଦେୱେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ୱସୱତ୍ତୀ ମହାବ୍ରହ୍ମା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତତି। ସୋ ତସ୍ସ କପ୍ପିୟକାରକୋ ୱା ଆରାମିକୋ ୱା ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ତତୋପି ସେଟ୍ଠତରୱସେନ ‘‘ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁୟାତି ଦସସହସ୍ସିସଙ୍ଖାତାୟ ଲୋକଧାତୁୟା। ମହିଦ୍ଧିକାତି ମହତିୟା ଇଦ୍ଧିୟା ଯୁତ୍ତା, ମହାନୁଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିୱାରେତ୍ୱାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ସମନ୍ତତୋ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ପସନ୍ନାତି ସଞ୍ଜାତସଦ୍ଧା। ନରାସଭନ୍ତି ନରପୁଙ୍ଗୱଂ। ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅନ୍ଧସ୍ସ ପବ୍ବତାରୋହନଂ ୱିୟ ନିଚ୍ଚଂ ନ ହୋତୀତି ଅଚ୍ଛରିୟଂ, ଅଚ୍ଛରାୟୋଗ୍ଗନ୍ତି ୱା ଅଚ୍ଛରିୟଂ, ‘‘ଅହୋ, ଇଦଂ ୱିମ୍ହୟ’’ନ୍ତି ଅଚ୍ଛରଂ ପହରିତୁଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅବ୍ଭୁତନ୍ତି ଅଭୂତପୁବ୍ବଂ ଅଭୂତନ୍ତି ଅବ୍ଭୁତଂ। ଉଭୟମ୍ପେତଂ ୱିମ୍ହୟାୱହସ୍ସାଧିୱଚନଂ। ଲୋମହଂସନନ୍ତି ଲୋମାନଂ ଉଦ୍ଧଗ୍ଗଭାୱକରଣଂ। ନ ମେଦିସଂ ଭୂତପୁବ୍ବନ୍ତି ନ ମୟା ଈଦିସଂ ଭୂତପୁବ୍ବଂ, ଅବ୍ଭୁତଂ ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ୱଚନଂ ଆହରିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ। ଅଚ୍ଛେରନ୍ତି ଅଚ୍ଛରିୟଂ।

ସକସକମ୍ହି ଭୱନେତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଭୱନେ। ନିସୀଦିତ୍ୱାନାତି ଉପୱିସିତ୍ୱା। ଦେୱତାତି ଇଦଂ ପନ ୱଚନଂ ଦେୱାନମ୍ପି ଦେୱଧୀତାନମ୍ପି ସାଧାରଣୱଚନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ହସନ୍ତିତାତି ତା ଦେୱତା ମହାହସିତଂ ହସନ୍ତି, ପୀତିୱସଂ ଗତହଦୟତାୟ ମିହିତମତ୍ତଂ ଅକତ୍ୱା ଅଟ୍ଟହାସଂ ହସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନଭେତି ଆକାସେ।

ଆକାସଟ୍ଠାତି ଆକାସେ ୱିମାନାଦୀସୁ ଠିତା, ଏସେୱ ନୟୋ ଭୁମ୍ମଟ୍ଠେସୁପି। ତିଣପନ୍ଥନିୱାସିନୋତି ତିଣଗ୍ଗେସୁ ଚେୱ ପନ୍ଥେସୁ ଚ ନିୱାସିନୋ। ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତୋତି ମହାପୁଞ୍ଞା। ମହିଦ୍ଧିକାତି ମହାନୁଭାୱା। ସଙ୍ଗୀତିୟୋ ପୱତ୍ତେନ୍ତୀତି ଦେୱନାଟକସଙ୍ଗୀତିୟୋ ପୱତ୍ତେନ୍ତି, ତଥାଗତଂ ପୂଜନତ୍ଥାୟ ପୟୁଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅମ୍ବରେତି ଆକାସେ। ଅନିଲଞ୍ଜସେତି ଅନିଲପଥେ, ଅମ୍ବରସ୍ସ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ‘‘ଅନିଲଞ୍ଜସେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପୁରିମସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଚମ୍ମନଦ୍ଧାନୀତି ଚମ୍ମୱିନଦ୍ଧାନି। ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ, ଦେୱଦୁନ୍ଦୁଭିୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱାଦେନ୍ତୀତି ୱାଦୟନ୍ତି ଦେୱତା।

ସଙ୍ଖାତି ଧମନସଙ୍ଖା। ପଣୱାତି ତନୁମଜ୍ଝତୁରିୟୱିସେସା। ଡିଣ୍ଡିମାତି ଡିଣ୍ଡିମାଖୁଦ୍ଦକଭେରିୟୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ୱଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱାଦୟନ୍ତି। ଅବ୍ଭୁତୋ ୱତ ନୋତି ଅଚ୍ଛରିୟୋ ୱତ ନୁ। ଉପ୍ପଜ୍ଜୀତି ଉପ୍ପନ୍ନୋ। ଲୋମହଂସନୋତି ଲୋମହଂସନକରୋ। ଧୁୱନ୍ତି ଯସ୍ମା ପନ ଅବ୍ଭୁତୋ ଅୟଂ ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତସ୍ମା ଧୁୱଂ ଅୱସ୍ସଂ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିଂ ଲଭାମାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଲଭାମାତି ଲଭିସ୍ସାମ। ଖଣୋତି ଅଟ୍ଠକ୍ଖଣୱିରହିତୋ ନୱମୋ ଖଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନୋତି ଅମ୍ହାକଂ। ପଟିପାଦିତୋତି ପଟିଲଦ୍ଧୋ।

ବୁଦ୍ଧୋତି ତେସଂ ସୁତ୍ୱାନାତି ବୁଦ୍ଧୋତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ତେସଂ ଦେୱାନଂ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣା ପୀତି ଉଦପାଦୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତାୱଦେତି ତସ୍ମିଂ କାଲେ। ହିଙ୍କାରାତି ହିଙ୍କାରସଦ୍ଦା, ହିଂହିନ୍ତି ଯକ୍ଖାଦୟୋ ପହଟ୍ଠକାଲେ କରୋନ୍ତି। ସାଧୁକାରାତି ସାଧୁକାରସଦ୍ଦା ଚ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଉକ୍କୁଟ୍ଠୀତି ଉକ୍କୁଟ୍ଠିସଦ୍ଦୋ ଚ ଉନ୍ନାଦସଦ୍ଦୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଜାତି ଦେୱାଦୟୋ ଅଧିପ୍ପେତା। କେଚି ‘‘ପଟାକା ୱିୱିଧା ଗଗନେ ୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ପଠନ୍ତି। ଗାୟନ୍ତୀତି ବୁଦ୍ଧଗୁଣପଟିସଂୟୁତ୍ତଂ ଗୀତଂ ଗାୟନ୍ତି।

ସେଠଏନ୍ତୀତି ମୁଖେନ ସେଠଇତସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତି। ୱାଦୟନ୍ତୀତି ମହତୀ ୱିପଞ୍ଚିକାମକରମୁଖାଦୟୋ ୱୀଣା ଚ ତୁରିୟାନି ଚ ତଥାଗତସ୍ସ ପୂଜନତ୍ଥାୟ

ୱାଦେନ୍ତି ପଯୋଜେନ୍ତି। ଭୁଜାନି ପୋଥେନ୍ତୀତି ଭୁଜେ ଅପ୍ଫୋଟେନ୍ତି। ଲିଙ୍ଗୱିପରିଯାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନଚ୍ଚନ୍ତି ଚାତି ଅଞ୍ଞେ ଚ ନଚ୍ଚାପେନ୍ତି ସଯଞ୍ଚ ନଚ୍ଚନ୍ତି।

ଯଥା ତୁଯ୍ହଂ ମହାୱୀର, ପାଦେସୁ ଚକ୍କଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯେନ ପକାରେନ ଯଥା। ମହାୱୀରିଯେନ ଯୋଗତୋ ମହାୱୀରୋ। ପାଦେସୁ ଚକ୍କଲକ୍ଖଣନ୍ତି ତୱ ଉଭୋସୁ ପାଦତଲେସୁ ସହସ୍ସାରଂ ସନେମିକଂ ସନାଭିକଂ ସବ୍ବାକାରପରିପୂରଂ ଚକ୍କଲକ୍ଖଣଂ ସୋଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍କ-ସଦ୍ଦୋ ପନାଯଂ ସମ୍ପତ୍ତିରଥଙ୍ଗୈରିଯାପଥଦାନରତନଧମ୍ମଖୁରଚକ୍କଲକ୍ଖଣାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍କାନି ଯେହି ସମନ୍ନାଗତାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୪।୩୧) ସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଚକ୍କଂୱ ୱହତୋ ପଦ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ପ॰ ୧) ରଥଙ୍ଗେ। ‘‘ଚତୁଚକ୍କଂ ନୱଦ୍ୱାର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୯) ଇରିଯାପଥେ। ‘‘ଦଦଂ ଭୁଞ୍ଜ ଚ ମା ଚ ପମାଦୋ, ଚକ୍କଂ ୱତ୍ତଯ ସବ୍ବପାଣିନ’’ନ୍ତି (ଜା॰ ୧।୭।୧୪୯) ଏତ୍ଥ ଦାନେ। ‘‘ଦିବ୍ବଂ ଚକ୍କରତନଂ ପାତୁଭୂତ’’ନ୍ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୨୪୩; ୩।୮୫; ମ॰ ନି॰ ୩।୨୫୬) ଏତ୍ଥ ରତନଚକ୍କେ। ‘‘ମଯା ପୱତ୍ତିତଂ ଚକ୍କ’’ନ୍ତି (ସୁ॰ ନି॰ ୫୬୨; ବୁ॰ ୱଂ॰ ୨୮।୧୭) ଏତ୍ଥ ପନ ଧମ୍ମଚକ୍କେ। ‘‘ଇଚ୍ଛାହତସ୍ସ ପୋସସ୍ସ, ଚକ୍କଂ ଭମତି ମତ୍ଥକେ’’ତି (ଜା॰ ୧।୧।୧୦୪; ୧।୫।୧୦୩) ଏତ୍ଥ ଖୁରଚକ୍କେ, ପହରଣଚକ୍କେତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପାଦତଲେସୁ ଚକ୍କାନି ଜାତାନୀ’’ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୩୫; ୩।୨୦୦, ୨୦୪; ମ॰ ନି॰ ୨।୩୮୬) ଏତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣେ। ଇଧାପି ଲକ୍ଖଣଚକ୍କେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ (ମ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୧୪୮; ଅ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୧।୧୮୭; ୨।୪।୮; ପଟି॰ ମ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।୨।୪୪)। ଧଜୱଜିରପଟାକା, ୱଡ୍ଢମାନଙ୍କୁସାଚିତନ୍ତି ଧଜେନ ଚ ୱଜିରେନ ଚ ପଟାକାଯ ଚ ୱଡ୍ଢମାନେନ ଚ ଅଙ୍କୁସେନ ଚ ଆଚିତଂ ଅଲଙ୍କତଂ ପରିୱାରିତଂ ପାଦେସୁ ଚକ୍କଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍କଲକ୍ଖଣେ ପନ ଗହିତେ ସେସଲକ୍ଖଣାନି ଗହିତାନେୱ ହୋନ୍ତି। ତଥା ଅସୀତି ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ବ୍ୟାମପ୍ପଭା ଚ। ତସ୍ମା ତେହି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନବ୍ୟାମପ୍ପଭାହି ସମଲଙ୍କତୋ ଭଗୱତୋ କାଯୋ ସବ୍ବଫାଲିଫୁଲ୍ଲୋ ୱିଯ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ ୱିକସିତପଦୁମଂ ୱିଯ କମଲୱନଂ ୱିୱିଧରତନୱିଚିତ୍ତଂ ୱିଯ ନୱକନକତୋରଣଂ ତାରାମରୀଚିୱିରାଜିତମିୱ ଗଗନତଲଂ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଧାୱମାନା ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନା ଛବ୍ବଣ୍ଣବୁଦ୍ଧରସ୍ମିଯୋ ମୁଞ୍ଚମାନୋ ଅତିୱିଯ ସୋଭତି।

ଇଦାନି ଭଗୱତୋ ରୂପକାଯଧମ୍ମକାଯସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ –

୩୮।

‘‘ରୂପେ ସୀଲେ ସମାଧିମ୍ହି, ପଞ୍ଞାଯ ଚ ଅସାଦିସୋ;

ୱିମୁତ୍ତିଯା ଅସମସମୋ, ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ’’ତି। – ଅଯଂ ଗାଥା ୱୁତ୍ତା;

ତତ୍ଥ ରୂପେତି ଅଯଂ ରୂପ-ସଦ୍ଦୋ ଖନ୍ଧଭୱନିମିତ୍ତପଚ୍ଚଯସରୀରୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ଯଥାହ – ‘‘ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୩୬୧; ୩।୮୬, ୮୯; ୱିଭ॰ ୨; ମହାୱ॰ ୨୨) ଏତ୍ଥ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ’’ତି (ଧ॰ ସ॰ ୧୬୦-୧୬୧; ୱିଭ॰ ୬୨୪) ଏତ୍ଥ ରୂପଭୱେ। ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ’’ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୩୩୮; ମ॰ ନି॰ ୨।୨୪୯; ଅ॰ ନି॰ ୧।୪୩୫-୪୪୨; ଧ॰ ସ॰ ୨୦୪-୨୦୫) ଏତ୍ଥ କସିଣନିମିତ୍ତେ। ‘‘ସରୂପା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ନୋ ଅରୂପା’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୨।୮୩) ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯେ। ‘‘ଆକାସୋ ପରିୱାରିତୋ ରୂପନ୍ତେ୍ୱୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୩୦୬) ଏତ୍ଥ ସରୀରେ। ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୦୪, ୪୦୦; ୩।୪୨୧, ୪୨୫-୪୨୬; ସଂ॰ ନି॰ ୪।୬୦; କଥା॰ ୪୬୫) ଏତ୍ଥ ୱଣ୍ଣେ। ‘‘ରୂପପ୍ପମାଣୋ ରୂପପ୍ପସନ୍ନୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୬୫) ଏତ୍ଥ ସଣ୍ଠାନେ। ଇଧାପି ସଣ୍ଠାନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ (ଅ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୧।୧ ରୂପାଦିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା)। ସୀଲେତି ଚତୁବ୍ବିଧେ ସୀଲେ। ସମାଧିମ୍ହୀତି ତିୱିଧେପି ସମାଧିମ୍ହି। ପଞ୍ଞାଯାତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାଯ ପଞ୍ଞାଯ। ଅସାଦିସୋତି ଅସଦିସୋ ଅନୁପମୋ। ୱିମୁତ୍ତିଯାତି ଫଲୱିମୁତ୍ତିଯା । ଅସମସମୋତି ଅସମା ଅତୀତା ବୁଦ୍ଧା ତେହି ଅସମେହି ବୁଦ୍ଧେହି ସୀଲାଦୀହି ସମୋତି ଅସମସମୋ। ଏତ୍ତାୱତା ଭଗୱତୋ ରୂପକାଯସମ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା।

ଇଦାନି ଭଗୱତୋ କାଯବଲାଦିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ –

୩୯।

‘‘ଦସନାଗବଲଂ କାଯେ, ତୁଯ୍ହଂ ପାକତିକଂ ବଲଂ;

ଇଦ୍ଧିବଲେନ ଅସମୋ, ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ’’ତି। – ୱୁତ୍ତଂ;

ତତ୍ଥ ଦସନାଗବଲନ୍ତି ଦସଛଦ୍ଦନ୍ତନାଗବଲଂ। ଦୁୱିଧଞ୍ହି ତଥାଗତସ୍ସ ବଲଂ – କାଯବଲଂ, ଞାଣବଲଞ୍ଚାତି। ତତ୍ଥ କାଯବଲଂ ହତ୍ଥିକୁଲାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କଥଂ?

''କାଳାୱକଞ୍ଚ ଗଙ୍ଗେଯ୍ୟଂ, ପଣ୍ଡରଂ ତମ୍ବପିଙ୍ଗଲଂ;

ଗନ୍ଧମଙ୍ଗଲହେମଞ୍ଚ, ଉପୋସଥଛଦ୍ଦନ୍ତିମେ ଦସା''ତି।(ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪୮; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୨୨; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୦।୨୧; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୯୮; ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୭୬୦; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୭୫; ଚୂଳଅନି। ଅଟ୍ଠ। ୮୧; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୪୪) –

ଇମାନି ଦସ ହତ୍ଥିକୁଲାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। କାଳାୱକୋତି ପକତିହତ୍ଥିକୁଲଂ। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ ପୁରିସାନଂ କାଯବଲଂ, ତଂ ଏକସ୍ସ କାଳାୱକସ୍ସ ହତ୍ଥିନୋ ବଲଂ। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ କାଳାୱକାନଂ ବଲଂ, ତଂ ଏକସ୍ସ ଗଙ୍ଗେଯ୍ୟସ୍ସାତି ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ ଯାୱ ଛଦ୍ଦନ୍ତବଲଂ ନେତବ୍ବନ୍ତି। ଯଂ ଦସନ୍ନଂ ଛଦ୍ଦନ୍ତାନଂ ବଲଂ, ତଂ ଏକସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ ବଲଂ, ନାରାଯନବଲଂ ୱଜିରବଲନ୍ତି ଇଦମେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଦେତଂ ପକତିହତ୍ଥିଗଣନାଯ ହତ୍ଥିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ବଲଂ, ପୁରିସଗଣନାଯ ଦସନ୍ନଂ ପୁରିସକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ବଲଂ ହୋତି। ଇଦଂ ତାୱ ତଥାଗତସ୍ସ ପକତିକାଯବଲଂ, ଞାଣବଲଂ ପନ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଂ ଦସବଲଞାଣଂ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଞାଣଂ ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ ଅକମ୍ପନଞାଣଂ ଚତୁଯୋନିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ ପଞ୍ଚଗତିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ ଚୁଦ୍ଦସ ବୁଦ୍ଧଞାଣାନୀତି ଏୱମାଦିକଂ ଞାଣବଲଂ। ଇଧ ପନ କାଯବଲଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। କାଯେ, ତୁଯ୍ହଂ ପାକତିକଂ ବଲନ୍ତି ତଞ୍ଚ ପନ ତୱ କାଯେ ପାକତିକବଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ''ଦସନାଗବଲ''ନ୍ତି ଦସଛଦ୍ଦନ୍ତନାଗବଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ଞାଣବଲଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇଦ୍ଧିବଲେନ ଅସମୋ, ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିବଲେନ ଅସମୋତି ୱିକୁବ୍ବନାଧିଟ୍ଠାନାଦିନା ଇଦ୍ଧିବଲେନ ଅସମୋ ଅସଦିସୋ ଅନୁପମୋ। ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେତି ଦେସନାଞାଣେପି ଅସମୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ''ଯୋ ଏୱମାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ ସତ୍ଥା, ସୋ ସବ୍ବଲୋକେକନାଯକୋ, ତଂ ସତ୍ଥାରଂ ନମସ୍ସଥା''ତି ତଥାଗତସ୍ସ ପଣାମନେ ନିଯୋଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ –

୪୦।

''ଏୱଂ ସବ୍ବଗୁଣୂପେତଂ, ସବ୍ବଙ୍ଗସମୁପାଗତଂ;

ମହାମୁନିଂ କାରୁଣିକଂ, ଲୋକନାଥଂ ନମସ୍ସଥା''ତି। – ୱୁତ୍ତଂ;

ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରନିଦସ୍ସନେ ନିପାତୋ। ସବ୍ବଗୁଣୂପେତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସବ୍ବୋତି ଅଯଂ ନିରୱସେସୱାଚୀ। ଗୁଣୋତି ଅଯଂ ଗୁଣ-ସଦ୍ଦୋ ଅନେକେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ – ''ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅହତାନଂ ୱତ୍ଥାନଂ ଦିଗୁଣଂ ସଙ୍ଘାଟି''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୫୪୬; ମହାୱ। ୩୪୮) ଏତ୍ଥ ପଟଲତ୍ଥେ ଦିସ୍ସତି। ''ଅଚ୍ଚେନ୍ତି କାଲା ତରଯନ୍ତି ରତ୍ତିଯୋ, ୱଯୋଗୁଣା ଅନୁପୁବ୍ବଂ ଜହନ୍ତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୪) ଏତ୍ଥ ରାସତ୍ଥେ। ''ସତଗୁଣା ଦକ୍ଖିଣା ପାଟିକଙ୍ଖିତବ୍ବା''ତି (ମ। ନି। ୩।୩୭୯) ଏତ୍ଥ ଆନିସଂସତ୍ଥେ। ''ଅନ୍ତଂ ଅନ୍ତଗୁଣଂ'' (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୭; ମ। ନି। ୧।୧୧୦, ୩୦୨; ୨।୧୧୪; ୩।୧୫୪, ୩୪୯; ଖୁ। ପା। ୩।ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାର) ''କଯିରା ମାଲାଗୁଣେ ବହୂ''ତି (ଧ। ପ। ୫୩) ଏତ୍ଥ ବନ୍ଧନତ୍ଥେ। ''ଅଟ୍ଠଗୁଣସମୁପେତଂ, ଅଭିଞ୍ଞାବଲମାହରି''ନ୍ତି (ବୁ। ୱଂ। ୨।୨୯) ଏତ୍ଥ ସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେ। ଇଧାପି ସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୫୪୬; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧। ୧୬୬; ଚୂଳଅନି। ଅଟ୍ଠ। ୧୩୬)। ତସ୍ମା ସବ୍ବେହି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରେହି ଗୁଣେହି ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀହି ଉପେତଂ ସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବଙ୍ଗସମୁପାଗତନ୍ତି ସବ୍ବେହି ବୁଦ୍ଧଗୁଣେହି ଗୁଣଙ୍ଗେହି ୱା ସମୁପାଗତଂ ସମନ୍ନାଗତଂ। ମହାମୁନିନ୍ତି ଅଞ୍ଞେହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦୀହି ମୁନୀହି ଅଧିକଭାୱତୋ ମହନ୍ତୋ ମୁନୀତି ୱୁଚ୍ଚତି ମହାମୁନି। କାରୁଣିକନ୍ତି କରୁଣାଗୁଣଯୋଗତୋ କାରୁଣିକଂ। ଲୋକନାଥନ୍ତି ସବ୍ବଲୋକେକନାଥଂ, ସବ୍ବଲୋକେହି ''ଅଯଂ ନୋ ଦୁକ୍ଖୋପତାପସ୍ସ ଆହନ୍ତା ସମେତା''ତି ଏୱମାସୀସୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ଦସବଲସ୍ସ ସବ୍ବନିପଚ୍ଚାକାରସ୍ସ ଅରହଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ –

୪୧।

‘‘ଅଭିୱାଦନଂ ଥୋମନଞ୍ଚ, ୱନ୍ଦନଞ୍ଚ ପସଂସନଂ;

ନମସ୍ସନଞ୍ଚ ପୂଜଞ୍ଚ, ସବ୍ବଂ ଅରହସୀ ତୁୱଂ।

୪୨।

‘‘ଯେ କେଚି ଲୋକେ ୱନ୍ଦନେୟ୍ୟା, ୱନ୍ଦନଂ ଅରହନ୍ତି ଯେ;

ସବ୍ବସେଟ୍ଠୋ ମହାୱୀର, ସଦିସୋ ତେ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି। – ୱୁତ୍ତଂ;

ତତ୍ଥ ଅଭିୱାଦନନ୍ତି ଅଞ୍ଞେହି ଅତ୍ତନୋ ଅଭିୱାଦନକାରାପନଂ। ଥୋମନନ୍ତି ପରମ୍ମୁଖତୋ ଥୁତି। ୱନ୍ଦନନ୍ତି ପଣାମନଂ। ପସଂସନନ୍ତି ସମ୍ମୁଖତୋ ପସଂସନଂ। ନମସ୍ସନନ୍ତି ଅଞ୍ଜଲିକରଣଂ, ମନସା ନମସ୍ସନଂ ୱା। ପୂଜନନ୍ତି ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନାଦୀହି ପୂଜନଞ୍ଚ। ସବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବମ୍ପି ତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ସକ୍କାରୱିସେସଂ ତୁୱଂ ଅରହସି ଯୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେ କେଚି ଲୋକେ ୱନ୍ଦନେୟ୍ୟାତି ଯେ କେଚି ଲୋକେ ୱନ୍ଦିତବ୍ବା ୱନ୍ଦନୀୟା ୱନ୍ଦନଂ ଅରହନ୍ତି। ଯେତି ଯେ ପନ ଲୋକେ ୱନ୍ଦନଂ ଅରହନ୍ତି। ଇଦଂ ପନ ପୁରିମପଦସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ସବ୍ବସେଟ୍ଠୋତି ସବ୍ବେସଂ ତେସଂ ସେଟ୍ଠୋ ଉତ୍ତମୋ, ତ୍ୱଂ ମହାୱୀର ସଦିସୋ ତେ ଲୋକେ କୋଚି ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥ ଭଗୱତି ଯମକପାଟିହାରିୟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ରତନଚଙ୍କମଂ ମାପେତ୍ୱା ତତ୍ର ଚଙ୍କମମାନେ ଆୟସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ରାଜଗହେ ୱିହରତି ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ପବ୍ବତେ ପଞ୍ଚହି ପରିୱାରଭିକ୍ଖୁସତେହି। ଅଥ ଥେରୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଅଦ୍ଦସ କପିଲପୁରେ ଆକାସେ ରତନଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମମାନଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪୩।

‘‘ସାରିପୁତ୍ତୋ ମହାପଞ୍ଞୋ, ସମାଧିଜ୍ଝାନକୋୱିଦୋ;

ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ଠିତୋୟେୱ, ପସ୍ସତି ଲୋକନାୟକ’’ନ୍ତି। – ଆଦି;

ତତ୍ଥ ସାରିପୁତ୍ତୋତି ରୂପସାରିୟା ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣିୟା ପୁତ୍ତୋତି ସାରିପୁତ୍ତୋ। ମହାପଞ୍ଞୋତି ମହତିୟା ସୋଳସୱିଧାୟ ପଞ୍ଞାୟ ସମନ୍ନାଗତୋତି ମହାପଞ୍ଞୋ। ସମାଧିଜ୍ଝାନକୋୱିଦୋତି ଏତ୍ଥ ସମାଧୀତି ଚିତ୍ତଂ ସମଂ ଆଦହତି ଆରମ୍ମଣେ ଠପେତୀତି ସମାଧି। ସୋ ତିୱିଧୋ ହୋତି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରୋ ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତୋ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରୋ ସମାଧୀତି। ଝାନନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନଂ ତତିୟଜ୍ଝାନଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନ୍ତି ଇମେହି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀହି ମେତ୍ତାଝାନାଦୀନିପି ସଙ୍ଗହିତାନେୱ ହୋନ୍ତି, ଝାନମ୍ପି ଦୁୱିଧଂ ହୋତି ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣଂ ଉପନିଜ୍ଝାୟତୀତି ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ‘‘ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଠମଜ୍ଝାନାଦିକଂ ପନ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନତୋ ପଚ୍ଚନୀକଝାପନତୋ ୱା ଝାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମାଧୀସୁ ଚ ଝାନେସୁ ଚ କୋୱିଦୋତି ସମାଧିଜ୍ଝାନକୋୱିଦୋ, ସମାଧିଜ୍ଝାନକୁସଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଗିଜ୍ଝକୂଟେତି ଏୱଂନାମକେ ପବ୍ବତେ ଠିତୋୟେୱ ପସ୍ସତୀତି ପସ୍ସି।

୪୪।ସୁଫୁଲ୍ଲଂସାଲରାଜଂ ୱାତି ସମୱଟ୍ଟକ୍ଖନ୍ଧଂ ସମୁଗ୍ଗତୱିପୁଲକୋମଲଫଲପଲ୍ଲୱଙ୍କୁରସମଲଙ୍କତସାଖଂ ସବ୍ବଫାଲିଫୁଲ୍ଲଂ ସାଲରାଜଂ ୱିୟ ସୀଲମୂଲଂ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧଂ ପଞ୍ଞାସାଖଂ ଅଭିଞ୍ଞାପୁପ୍ଫଂ ୱିମୁତ୍ତିଫଲଂ ଦସବଲସାଲରାଜଂ ଓଲୋକେସୀତି ଏୱଂ ଓଲୋକପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଚନ୍ଦଂୱ ଗଗନେ ଯଥାତି ଅବ୍ଭହିମଧୂମରଜୋରାହୁପସଗ୍ଗୱିନିମୁତ୍ତଂ ତାରଗଣପରିୱୁତଂ ସରଦସମୟେ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ୱିୟ ରଜନିକରଂ ସବ୍ବକିଲେସତିମିରୱିଧମନକରଂ ୱେନେୟ୍ୟଜନକୁମୁଦୱନୱିକସନକରଂ ମୁନିୱରରଜନିକରଂ ଓଲୋକେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ମଜ୍ଝନ୍ହିକେୱ ସୂରିୟନ୍ତି ମଜ୍ଝନ୍ହିକସମୟେ ସିରିୟା ପଟୁତରକିରଣମାଲିନଂ ଅଂସୁମାଲିନମିୱ ୱିରୋଚମାନଂ। ନରାସଭନ୍ତି ନରୱସଭଂ।

୪୫।ଜଲନ୍ତନ୍ତି ଦଦ୍ଦଳ୍ହମାନଂ, ସରଦସମୟଂ ପରିପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦସସ୍ସିରିକଚାରୁୱଦନସୋଭଂ ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସମଲଙ୍କତୱରସରୀରଂ ପରମାୟ ବୁଦ୍ଧସିରିୟା ୱିରୋଚମାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୀପରୁକ୍ଖଂ ୱାତି ଆରୋପିତଦୀପଂ ଦୀପରୁକ୍ଖମିୱ। ତରୁଣସୂରିୟଂୱ ଉଗ୍ଗତନ୍ତି ଅଭିନୱୋଦିତାଦିଚ୍ଚମିୱ, ସୋମ୍ମଭାୱେନ ଜଲନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୂରିୟସ୍ସ ତରୁଣଭାୱୋ ପନ ଉଦୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ନ ହି ଚନ୍ଦସ୍ସ ୱିୟ ହାନିୱୁଡ୍ଢିୟୋ ଅତ୍ଥି। ବ୍ୟାମପ୍ପଭାନୁରଞ୍ଜିତନ୍ତି

ବ୍ଯାମପ୍ପଭାଯ ଅନୁରଞ୍ଜିତଂ। ଧୀରଂ ପସ୍ସତି ଲୋକନାଯକନ୍ତି ସବ୍ବଲୋକେକଧୀରଂ ପସ୍ସତି ନାଯକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥାଯସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି ଅତିସୀତଲସଲିଲଧରନିକରପରିଚୁମ୍ବିତକୂଟେ ନାନାୱିଧସୁରଭିତରୁକୁସୁମୱାସିତକୂଟେ ପରମରୁଚିରଚିତ୍ତକୂଟେ ଗିଜ୍ଝକୂଟେ ପବ୍ବତେ ଠତ୍ୱାୱ ଦସହି ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେହି ଆଗତେହି ଦେୱବ୍ରହ୍ମଗଣେହି ପରିୱୁତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନୁତ୍ତରାଯ ବୁଦ୍ଧସିରିଯା ଅନୋପମାଯ ବୁଦ୍ଧଲୀଳାଯ ସବ୍ବରତନମଯେ ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମମାନଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ହନ୍ଦାହଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗୁଣପରିଦୀପନଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସଦେସନଂ ଯାଚେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ୱସମାନାନି ପଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁସତାନି ସନ୍ନିପାତେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪୬।

‘‘ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁସତାନଂ, କତକିଚ୍ଚାନ ତାଦିନଂ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ଖଣେନ ସନ୍ନିପାତଯୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁସତାନନ୍ତି ପଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁସତାନି, ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କତକିଚ୍ଚାନନ୍ତି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିଯଭାୱନାୱସେନ ପରିନିଟ୍ଠିତସୋଳସକିଚ୍ଚାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଖୀଣାସୱାନନ୍ତି ପରିକ୍ଖୀଣଚତୁରାସୱାନଂ। ୱିମଲାନନ୍ତି ୱିଗତମଲାନଂ , ଖୀଣାସୱତ୍ତା ୱା ୱିମଲାନଂ ପରମପରିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତସନ୍ତାନାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଖଣେନାତି ଖଣେଯେୱ। ସନ୍ନିପାତଯୀତି ସନ୍ନିପାତେସି।

ଇଦାନି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ନିପାତେ ଗମନେ ଚ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୪୭।

‘‘ଲୋକପ୍ପସାଦନଂ ନାମ, ପାଟିହୀରଂ ନିଦସ୍ସଯି;

ଅମ୍ହେପି ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱାନ, ୱନ୍ଦିସ୍ସାମ ମଯଂ ଜିନଂ।

୪୮।

‘‘ଏଥ ସବ୍ବେ ଗମିସ୍ସାମ, ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମ ମଯଂ ଜିନଂ;

କଙ୍ଖଂ ୱିନୋଦଯିସ୍ସାମ, ପସ୍ସିତ୍ୱା ଲୋକନାଯକ’’ନ୍ତି। – ଇମା ଗାଥାଯୋ ୱୁତ୍ତା;

ତତ୍ଥ ଲୋକପ୍ପସାଦନଂ ନାମାତି ଲୋକସ୍ସ ପସାଦକରଣତୋ ଲୋକପ୍ପସାଦନଂ ପାଟିହୀରଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଉଲ୍ଲୋକପ୍ପସାଦନଂ ନାମାତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ଲୋକୱିୱରଣପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ପନ ଉଦ୍ଧଂ ଅକନିଟ୍ଠଭୱନତୋ ହେଟ୍ଠା ଯାୱ ଅୱୀଚି ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଏକାଲୋକଂ କତ୍ୱା ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସନକରଣାଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିଦସ୍ସଯୀତି ଦସ୍ସେସି। ଅମ୍ହେପୀତି ମଯମ୍ପି। ତତ୍ଥାତି ଯତ୍ଥ ଭଗୱା, ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱାନାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱନ୍ଦିସ୍ସାମାତି ମଯଂ ଭଗୱତୋ ପାଦେ ସିରସା ୱନ୍ଦିସ୍ସାମ। ଏତ୍ଥ ପନ ଅମ୍ହେପି, ମଯନ୍ତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସଦ୍ଦାନଂ ପୁରିମସ୍ସ ଗମନକିରିଯାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ୱନ୍ଦନକିରିଯାଯ। ଇତରଥା ହି ପୁନରୁତ୍ତିଦୋସତୋ ନ ମୁଚ୍ଚତି।

ଏଥାତି ଆଗଚ୍ଛଥ। କଙ୍ଖଂୱିନୋଦଯିସ୍ସାମାତି ଏତ୍ଥାହ – ଖୀଣାସୱାନଂ ପନ କଙ୍ଖା ନାମ କାଚିପି ନତ୍ଥି, କସ୍ମା ଥେରୋ ଏୱମାହାତି? ସଚ୍ଚମେୱେତଂ, ପଠମମଗ୍ଗେନେୱ ସମୁଚ୍ଛେଦଂ ଗତା। ଯଥାହ –

‘‘କତମେ ଧମ୍ମା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବାତି? ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଅପାଯଗମନୀଯୋ ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ ମାନୋ ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସା’’ତି (ଧ। ସ। ୧୪୦୫ ଥୋକଂ ୱିସଦିସଂ)।

ନ ପନେସା ୱିଚିକିଚ୍ଛାସଙ୍ଖାତା କଙ୍ଖାତି, କିନ୍ତୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିଅଜାନନଂ ନାମ। ଥେରୋ ପନ ଭଗୱନ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସଂ ପୁଚ୍ଛିତୁକାମୋ, ସୋ ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ୱିସଯୋ, ନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ, ତସ୍ମା ଥେରୋ ଅୱିସଯତ୍ତା ଏୱମାହାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିନୋଦଯିସ୍ସାମାତି ୱିନୋଦେସ୍ସାମ।

ଅଥ ଖୋ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଥେରସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ସୁୱଣ୍ଣିତା ୱିଯ ମହାନାଗା ପଭିନ୍ନକିଲେସା ଛିନ୍ନବନ୍ଧନା ଅପ୍ପିଚ୍ଛା ସନ୍ତୁଟ୍ଠା ପୱିୱିତ୍ତା ଅସଂସଟ୍ଠା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନା ତରମାନା ସନ୍ନିପତିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪୯।

''ସାଧୂତି ତେ ପଟିସ୍ସୁତ୍ୱା, ନିପକା ସଂୱୁତିନ୍ଦ୍ରିଯା;

ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ, ତରମାନା ଉପାଗମୁ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ସାଧୂତି ଅଯଂ ସାଧୁ-ସଦ୍ଦୋ ଆଯାଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମ୍ପହଂସନସୁନ୍ଦରାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ – ''ସାଧୁ ମେ, ଭନ୍ତେ ଭଗୱା, ସଂଖିତ୍ତେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୂ''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୪।୯୫; ୫।୩୮୨; ଅ। ନି। ୪।୨୫୭) ଆଯାଚନେ ଦିସ୍ସତି। ''ସାଧୁ, ଭନ୍ତେତି ଖୋ ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭଗୱତୋ ଭାସିତଂ ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁମୋଦିତ୍ୱା''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୮୬) ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେ। ''ସାଧୁ ସାଧୁ, ସାରିପୁତ୍ତା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୪୯) ସମ୍ପହଂସନେ।

''ସାଧୁ ଧମ୍ମରୁଚି ରାଜା, ସାଧୁ ପଞ୍ଞାଣୱା ନରୋ;

ସାଧୁ ମିତ୍ତାନମଦ୍ଦୁବ୍ଭୋ, ପାପସ୍ସାକରଣଂ ସୁଖ''ନ୍ତି। –

ଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୧୮।୧୦୧) ସୁନ୍ଦରେ। ଇଧ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେ। ତସ୍ମା ସାଧୁ ସୁଟ୍ଠୂତି ଥେରସ୍ସ ୱଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୮୯; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୱଣ୍ଣନା; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୧୫ ଅଗ୍ଗିକଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା)। ନିପକାତି ପଣ୍ଡିତା ପଞ୍ଞୱନ୍ତା। ସଂୱୁତିନ୍ଦ୍ରିଯାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସମନ୍ନାଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତରମାନାତି ତୁରିତା। ଉପାଗମୁନ୍ତି ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିଂସୁ।

୫୦-୧। ଇଦାନି ଧମ୍ମସେନାପତିସ୍ସ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେହି ସଙ୍ଗୀତିକାରକେହି ''ଖୀଣାସୱେହି ୱିମଲେହୀ''ତିଆଦିଗାଥାଯୋ ୱୁତ୍ତା ତତ୍ଥ ଦନ୍ତେହୀତି କାଯେନ ଚ ଚିତ୍ତେନ ଚ ଦନ୍ତେହି। ଉତ୍ତମେ ଦମେତି ଅରହତ୍ତେ, ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେହି ଭିକ୍ଖୂହୀତି ପଞ୍ଚହି ଭିକ୍ଖୁସତେହି। ମହାଗଣୀତି ସୀଲାଦୀହି ଚ ସଙ୍ଖ୍ୟାୱସେନ ଚ ମହନ୍ତୋ ଗଣୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମହାଗଣୀ, ନାନାପଦୱସେନ ୱା ସୀଲାଦୀହି ଗୁଣେହି ମହନ୍ତୋ ଗଣୋତି ମହାଗଣୋ, ମହାଗଣୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମହାଗଣୀ। ଲଝଅନ୍ତୋ ଦେୱୋୱ ଗଗନେତି ଇଦ୍ଧିୱିଲାସେନ ୱିଲାସେନ୍ତୋ ଦେୱୋ ୱିଯ ଗଗନତଲେ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୨। ଇଦାନି ''ତେ ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତା ଉପସଙ୍କମିଂସୂ''ତି ଉପସଙ୍କମୱିଧାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଉକ୍କାସିତଞ୍ଚ ଖିପିତ''ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଉକ୍କାସିତଞ୍ଚାତି ଉକ୍କାସିତସଦ୍ଦଞ୍ଚ। ଖିପିତନ୍ତି ଖିପିତସଦ୍ଦଞ୍ଚ। ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିଯାତି ଉପେକ୍ଖିତ୍ୱା, ତଂ ଉଭଯଂ ଅକତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୁବ୍ବତାତି ସୁୱିମଲଧୁତଗୁଣା। ସପ୍ପତିସ୍ସାତି ସହପତିସ୍ସଯା, ନୀଚୱୁତ୍ତିନୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୩।ସଯମ୍ଭୁନ୍ତି ସଯମେୱ ଅଞ୍ଞାପଦେସଂ ୱିନା ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ଅଧିଗତବୁଦ୍ଧଭାୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅକୁଗ୍ଗତନ୍ତି ଅଭିନୱୋଦିତଂ। ଚନ୍ଦଂ ୱାତି ଚନ୍ଦଂ ୱିଯ, ନଭେ ଜଲନ୍ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଗଗନେ ଚନ୍ଦଂ ୱିଯ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଏୱଂ ପଦସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଇଧାପି ଯଥା-ସଦ୍ଦୋ ନିପାତମତ୍ତୋୱ।

୫୪।ୱିଜ୍ଜୁଂ ୱାତି ୱିଜ୍ଜୁଘନଂ ୱିଯ। ଯଦି ଚିରଟ୍ଠିତିକା ଅଚିରପ୍ପଭା ଅସ୍ସ ତାଦିସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଗଗନେ ଯଥାତି ଆକାସେ ଯଥା, ଇଧାପି ଯଥା-ସଦ୍ଦୋ ନିପାତମତ୍ତୋୱ। ଇତୋ ପରମ୍ପି ଇଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଯଥା-ସଦ୍ଦୋ ନିପାତମତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୫୫।ରହଦମିୱ ୱିପ୍ପସନ୍ନନ୍ତି ଅତିଗମ୍ଭୀରୱିତ୍ଥତଂ ମହାରହଦଂ ୱିଯ ଅନାୱିଲଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ସଲିଲଂ। ସୁଫୁଲ୍ଲଂ ପଦୁମଂ ଯଥାତି ସୁୱିକସିତପଦୁମୱନଂ ରହଦମିୱାତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ''ସୁଫୁଲ୍ଲଂ କମଲଂ ଯଥା''ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ କମନୀଯଭାୱେନ ସୁଫୁଲ୍ଲଂ କମଲୱନମିୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୬। ଅଥ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଧମ୍ମସେନାପତିପ୍ପମୁଖା ଅଞ୍ଜଲିଂ ସିରସି କତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ଚକ୍କାଲଙ୍କତତଲେସୁ ପାଦେସୁ ନିପତିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱାନ, ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠା ପମୋଦିତା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ନିପତନ୍ତୀତି ନିପତିଂସୁ, ୱନ୍ଦିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍କଲକ୍ଖଣେତି ଚକ୍କଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଯସ୍ମିଂ ପାଦେ

ସୋ ପାଦୋ ଚକ୍କଲକ୍ଖଣୋ, ତସ୍ମିଂ ଚକ୍କଲକ୍ଖଣେ ଜାତିୱସେନ ''ପାଦେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ସବ୍ବେସୁ ଚକ୍କାଲଙ୍କତତଲେସୁ ପାଦେସୁ ନିପତିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

୫୭। ଇଦାନି ତେସଂ କେସଞ୍ଚି ଥେରାନଂ ନାମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେହି ''ସାରିପୁତ୍ତୋ ମହାପଞ୍ଞୋ, କୋରଣ୍ଡସମସାଦିସୋ''ତିଆଦି ଗାଥାଯୋ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ କୋରଣ୍ଡସମସାଦିସୋତି କୋରଣ୍ଡକୁସୁମସଦିସୱଣ୍ଣୋ, ଯଦି ଏୱଂ ''କୋରଣ୍ଡସମୋ''ତି ୱା, ''କୋରଣ୍ଡସଦିସୋ''ତି ୱା ୱତ୍ତବ୍ବଂ, କିଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ''ସମସାଦିସୋ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଚେ? ନାଯଂ ଦୋସୋ, ତାଦିସୋ କୋରଣ୍ଡସମତ୍ତା କୋରଣ୍ଡସଦିସଭାୱେନେୱ କୋରଣ୍ଡସମସାଦିସୋ। ନ ପନାଧିକୱଚନୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସମାଧିଜ୍ଝାନକୁସଲୋତି ଏତ୍ଥ ଅଯଂ କୁସଲ-ସଦ୍ଦୋ ତାୱ ଅରୋଗ୍ୟାନୱଜ୍ଜଛେକସୁଖୱିପାକାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ଅଯଞ୍ହି ''କଚ୍ଚି ନୁ ଭୋତୋ କୁସଲଂ, କଚ୍ଚି ଭୋତୋ ଅନାମଯ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୧୫।୧୪୬; ୨।୨୦।୧୨୯) ଆରୋଗ୍ୟେ ଦିସ୍ସତି। ''କତମୋ ପନ, ଭନ୍ତେ, କାଯସମାଚାରୋ କୁସଲୋ ? ଯୋ ଖୋ, ମହାରାଜ, କାଯସମାଚାରୋ ଅନୱଜ୍ଜୋ''ତି (ମ। ନି। ୨।୩୬୧) ଏୱମାଦୀସୁ ଅନୱଜ୍ଜେ। ''କୁସଲୋ ତ୍ୱଂ ରଥସ୍ସ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୮୭) ଛେକେ। ''କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୪୩୧ ଆଦଯୋ) ସୁଖୱିପାକେ। ଇଧ ପନ ଛେକେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱନ୍ଦେତେତି ୱନ୍ଦିଂସୁ।

୫୮।ଗଜ୍ଜିତାତି ଗଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଗଜ୍ଜିତା। କାଲମେଘୋ ୱାତି ନୀଲସଲିଲଧରୋ ୱିଯ ଗଜ୍ଜିତା ଇଦ୍ଧିୱିସଯେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନୀଲୁପ୍ପଲସମସାଦିସୋତି ନୀଲକୁୱଲଯସଦିସୱଣ୍ଣୋ। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱେତ୍ଥାପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋତି ଏୱଂ ଗୋତ୍ତୱସେନ ଲଦ୍ଧନାମୋ କୋଲିତୋ।

୫୯।ମହାକସ୍ସପୋପି ଚାତି ଉରୁୱେଲକସ୍ସପନଦୀକସ୍ସପଗଯାକସ୍ସପକୁମାରକସ୍ସପେ ଖୁଦ୍ଦାନୁଖୁଦ୍ଦକେ ଥେରେ ଉପାଦାଯ ଅଯଂ ମହା, ତସ୍ମା ''ମହାକସ୍ସପୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପି ଚାତି ସମ୍ଭାୱନସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ଉତ୍ତତ୍ତକନକସନ୍ନିଭୋତି ସନ୍ତତ୍ତସୁୱଣ୍ଣସଦିସଛୱିୱଣ୍ଣୋ। ଧୁତଗୁଣେତି ଏତ୍ଥ କିଲେସଧୁନନତୋ ଧମ୍ମୋ ଧୁତୋ ନାମ, ଧୁତଗୁଣୋ ନାମ ଧୁତଧମ୍ମୋ। କତମୋ ପନ ଧୁତଧମ୍ମୋ ନାମ? ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା, ସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା, ସଲ୍ଲେଖତା, ପୱିୱେକତା, ଇଦମଟ୍ଠିକତାତି ଇମେ ଧୁତଙ୍ଗଚେତନାଯ ପରିୱାରଭୂତା ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ''ଅପ୍ପିଚ୍ଛଂଯେୱ ନିସ୍ସାଯା''ତିଆଦିୱଚନତୋ ଧୁତଧମ୍ମା ନାମ। ଅଥ ୱା କିଲେସେ ଧୁନନତୋ ଞାଣଂ ଧୁତଂ ନାମ, ତସ୍ମିଂ ଧୁତଗୁଣେ। ଅଗ୍ଗନିକ୍ଖିତ୍ତୋତି ଅଗ୍ଗୋ ସେଟ୍ଠୋ କୋଟିଭୂତୋତି ଠପିତୋ। ''ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧୁତୱାଦାନଂ ଯଦିଦଂ ମହାକସ୍ସପୋ''ତି (ଅ। ନି। ୧।୧୮୮, ୧୯୧) ଠାନନ୍ତରେ ଠପିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ପନ ଅଗ୍ଗ-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିକୋଟିକୋଟ୍ଠାସସେଟ୍ଠାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ – ''ଅଜ୍ଜତଗ୍ଗେ, ସମ୍ମ ଦୋୱାରିକ , ଆୱରାମି ଦ୍ୱାରଂ ନିଗଣ୍ଠାନଂ ନିଗଣ୍ଠୀନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୭୦) ଆଦିମ୍ହି ଦିସ୍ସତି। ''ତେନେୱ ଅଙ୍ଗୁଲଗ୍ଗେନ ତଂ ଅଙ୍ଗୁଲଗ୍ଗଂ ପରାମସେଯ୍ୟ'' (କଥା। ୪୪୧), ''ଉଚ୍ଛଗ୍ଗଂ ୱେଳଗ୍ଗ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ କୋଟିଯଂ। ''ଅମ୍ବିଲଗ୍ଗଂ ୱା ମଧୁରଗ୍ଗଂ ୱା'' (ସଂ। ନି। ୫।୩୭୪) ''ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିହାରଗ୍ଗେନ ୱା ପରିୱେଣଗ୍ଗେନ ୱା ଭାଜେତୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ୩୧୮) କୋଟ୍ଠାସେ। ''ଯାୱତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ତା ଅପଦା ୱା ଦ୍ୱିପଦା ୱା...ପେ... ତଥାଗତୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୩୪) ସେଟ୍ଠେ। ସ୍ୱାଯମିଧ ସେଟ୍ଠେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କୋଟିଯମ୍ପି ୱଟ୍ଟତି। ଥେରୋ ଅତ୍ତନୋ ଠାନେ ସେଟ୍ଠୋ ଚେୱ କୋଟିଭୂତୋ ଚ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଗ୍ଗନିକ୍ଖିତ୍ତୋ''ତି, ଅଗ୍ଗୋ ସେଟ୍ଠୋ କୋଟିଭୂତୋତି ଅତ୍ଥୋ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୫୦ ସରଣଗମନକଥା; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୫)। ଥୋମିତୋତି ପସଂସିତୋ ଦେୱମନୁସ୍ସାଦୀହି। ସତ୍ଥୁ ୱଣ୍ଣିତୋତି ସତ୍ଥାରା ୱଣ୍ଣିତୋ ଥୁତୋ, ''କସ୍ସପୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚନ୍ଦୂପମୋ କୁଲାନି ଉପସଙ୍କମତି ଅପକସ୍ସେୱ କାଯଂ ଅପକସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନିଚ୍ଚନୱକୋ କୁଲେସୁ ଅପ୍ପଗବ୍ଭୋ''ତି ଏୱମାଦୀହି ଅନେକେହି ସୁତ୍ତନ୍ତେହି (ସଂ। ନି। ୨।୧୪୬) ୱଣ୍ଣିତୋ ପସତ୍ଥୋ, ସୋପି ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୬୦।ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂନନ୍ତି ଦିବ୍ବଂ ଚକ୍ଖୁ ଯେସଂ ଅତ୍ଥି ତେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂ, ତେସଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଗ୍ଗୋ ସେଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାହ – ''ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକାନଂ ଯଦିଦଂ ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ''ତି (ଅ। ନି। ୧।୧୮୮, ୧୯୨)। ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରୋ ଭଗୱତୋ ଚୂଳପିତୁନୋ ଅମିତୋଦନସ୍ସ ନାମ ସକ୍କସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ମହାନାମସ୍ସ କନିଟ୍ଠଭାତା ମହାପୁଞ୍ଞୋ ପରମସୁଖୁମାଲୋ, ସୋ ଅତ୍ତସତ୍ତମୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜିତୋ, ତସ୍ସ ପବ୍ବଜ୍ଜାନୁକ୍କମୋ ସଙ୍ଘଭେଦକକ୍ଖନ୍ଧକେ (ଚୂଳୱ। ୩୩୦ ଆଦଯୋ) ଆଗତୋୱ। ଅୱିଦୂରେ ୱାତି ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେଯେୱ।

୬୧।ଆପତ୍ତିଅନାପତ୍ତିଯାତି ଆପତ୍ତିଯଞ୍ଚ ଅନାପତ୍ତିଯଞ୍ଚ କୋୱିଦୋ। ସତେକିଚ୍ଛାଯାତି ସପ୍ପଟିକମ୍ମାଯପି ଅପ୍ପଟିକମ୍ମାଯପି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ସପ୍ପଟିକମ୍ମା ସା ଛବ୍ବିଧା ହୋତି, ଅପ୍ପଟିକମ୍ମା ସା ପାରାଜିକାପତ୍ତି। ''ଆପତ୍ତିଅନାପତ୍ତିଯା, ସତେକିଚ୍ଛାଯ କୋୱିଦୋ''ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେୱ ଅତ୍ଥୋ। ୱିନଯେତି ୱିନଯପିଟକେ। ଅଗ୍ଗନିକ୍ଖିତ୍ତୋତି ''ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ , ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱିନଯଧରାନଂ ଯଦିଦଂ, ଉପାଲୀ''ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୧୯, ୨୨୮) ଏତଦଗ୍ଗଟ୍ଠାନେ ଠପିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପାଲୀତି ଉପାଲିତ୍ଥେରୋ। ସତ୍ଥୁ ୱଣ୍ଣିତୋତି ସତ୍ଥାରା ୱଣ୍ଣିତୋ ପସତ୍ଥୋ। ଥେରୋ କିର ତଥାଗତସ୍ସେୱ ସନ୍ତିକେ ୱିନଯପିଟକଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଭାରୁକଚ୍ଛକୱତ୍ଥୁଂ (ପାରା। ୭୮), ଅଜୁକୱତ୍ଥୁଂ (ପାରା। ୧୫୮), କୁମାରକସ୍ସପୱତ୍ଥୁନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୯) ଇମାନି ତୀଣି

ୱତ୍ଥୂନି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା କଥେସି। ତସ୍ମା ଥେରୋ ୱିନଯଧରାନଂ ଅଗ୍ଗୋତି ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ସତ୍ଥାରା ୱଣ୍ଣିତୋତି ୱୁତ୍ତୋ।

୬୨।ସୁଖୁମନିପୁଣତ୍ଥପଟିୱିଦ୍ଧୋତି ପଟିୱିଦ୍ଧସୁଖୁମନିପୁଣତ୍ଥୋ, ପଟିୱିଦ୍ଧଦୁଦ୍ଦସନିପୁଣତ୍ଥୋତି ଅତ୍ଥୋ। କଥିକାନଂ ପୱରୋତି ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ସେଟ୍ଠୋ। ''ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଯଦିଦଂ ପୁଣ୍ଣୋ ମନ୍ତାଣିପୁତ୍ତୋ''ତି (ଅ· ନି· ୧।୧୮୮, ୧୯୬) ଏତଦଗ୍ଗପାଠଇଯଂ ଆରୋପିତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''କଥିକାନଂ ପୱରୋ''ତି। ଗଣୀତି ସସଙ୍ଘୋ। ଥେରସ୍ସ କିର ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତା କୁଲପୁତ୍ତା ପଞ୍ଚସତା ଅହେସୁଂ। ସବ୍ବେପି ତେ ଦସବଲସ୍ସ ଜାତଭୂମିକା ଜାତରଟ୍ଠୱାସିନୋ ସବ୍ବେୱ ଖୀଣାସୱା ସବ୍ବେୱ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଲାଭିନୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଗଣୀ''ତି। ଇସୀତି ଏସତି ଗୱେସତି କୁସଲେ ଧମ୍ମେତି ଇସି। ମନ୍ତାଣିଯା ପୁତ୍ତୋତି ମନ୍ତାଣିଯା ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ପୁତ୍ତୋ। ପୁଣ୍ଣୋତି ତସ୍ସ ନାମଂ। ୱିସ୍ସୁତୋତି ଅତ୍ତନୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୀହି ଗୁଣେହି ୱିସ୍ସୁତୋ।

ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରୋ ପନ ସତ୍ଥରି ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୱରଧମ୍ମଚକ୍କେ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ରାଜଗହଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହରନ୍ତେ କପିଲୱତ୍ଥୁଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଭାଗିନେଯ୍ୟଂ ପୁଣ୍ଣଂ ନାମ ମାଣୱଂ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ନିୱାସତ୍ଥାଯ ସଯଂ ଛଦ୍ଦନ୍ତଦହଂ ଗତୋ। ପୁଣ୍ଣୋ ପନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦସ୍ସନାଯ ଥେରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା – ''ମଯ୍ହଂ ପବ୍ବଜିତକିଚ୍ଚଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱାୱ ଦସବଲସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗମିସ୍ସାମୀ''ତି କପିଲପୁରେଯେୱ ଓହୀନୋ, ସୋ ଯୋନିସୋମନସିକାରଂ କରୋନ୍ତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମି। ଏତ୍ଥ ପନ ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରୋ ଚ ଉପାଲିତ୍ଥେରୋ ଚ ଇମେ ଦ୍ୱେ ଥେରା ଭଗୱତୋ କପିଲୱତ୍ଥୁପୁରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଞାତିସମାଗମଦିୱସେ ପବ୍ବଜିତା ୱିଯ ଦସ୍ସିତା, ତଂ ପନ ଖନ୍ଧକପାଠଇଯା ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଚ ନ ସମେତି। ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ଅଥ ସତ୍ଥା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁସତାନଂ ଚିତ୍ତାଚାରମଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେ କଥେତୁମାରଭି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୬୩।

''ଏତେସଂ ଚିତ୍ତମଞ୍ଞାଯ, ଓପମ୍ମକୁସଲୋ ମୁନି;

କଙ୍ଖଚ୍ଛେଦୋ ମହାୱୀରୋ, କଥେସି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଓପମ୍ମକୁସଲୋତି ଉପମାଯ କୁସଲୋ। କଙ୍ଖଚ୍ଛେଦୋତି ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ସଂସଯଚ୍ଛେଦକୋ।

ଇଦାନି ତେ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେ କଥେସି, ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ –

୬୪।

''ଚତ୍ତାରୋ ତେ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟା, କୋଟି ଯେସଂ ନ ନାଯତି;

ସତ୍ତକାଯୋ ଚ ଆକାସୋ, ଚକ୍କୱାଳଆ ଚନନ୍ତକା;

ବୁଦ୍ଧଞାଣଂ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଂ, ନ ସକ୍କା ଏତେ ୱିଜାନିତୁ''ନ୍ତି। – ୱୁତ୍ତଂ;

ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଏତେତି ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଅତ୍ଥେ ନିଦସ୍ସେତି। ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାତି ସଙ୍ଖାତୁମସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟା, ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। କୋଟୀତିଆଦି ୱା ଅନ୍ତୋ ୱା ମରିଯାଦା। ଯେସନ୍ତି ଯେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନଂ। ନ ନାଯତୀତି ନ ପଞ୍ଞାଯତି। ଇଦାନି ତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ଚତ୍ତାରୋ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସତ୍ତକାଯୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ତକାଯୋତି ସତ୍ତସମୂହୋ, ସତ୍ତକାଯୋ ଅନନ୍ତୋ ଅପରିମାଣୋ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ। ତଥା ଆକାସୋ ଆକାସସ୍ସାପି ଅନ୍ତୋ ନତ୍ଥି। ତଥା ଚକ୍କୱାଳଆନି ଅନନ୍ତାନି ଏୱ। ବୁଦ୍ଧଞାଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଂ। ନ ସକ୍କା ଏତେ ୱିଜାନିତୁନ୍ତି ଯସ୍ମା ପନେତେ ଅନନ୍ତା, ତସ୍ମା ନ ସକ୍କା ୱିଜାନିତୁଂ।

୬୫। ଇଦାନି ସତ୍ଥା ଅତ୍ତନୋ ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନେ ସଞ୍ଜାତଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାଦୀନଂ କିନ୍ନାମେତଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ, ଇତୋପି ୱିସିଟ୍ଠତରଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଅବ୍ଭୁତଂ ଅତ୍ଥି, ମମ ତଂ ସୁଣାଥାତି ଧମ୍ମଦେସନଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ –

''କିମେତଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଲୋକେ, ଯଂ ମେ ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନଂ;

ଅଞ୍ଞେ ବହୂ ଅଚ୍ଛରିଯା, ଅବ୍ଭୁତା ଲୋମହଂସନା''ତି। – ଆଦିମାହ;

ତତ୍ଥ କିନ୍ତି ପଟିକ୍ଖେପୱଚନଂ।ଏତନ୍ତି ଇଦଂ ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଯନ୍ତି ଅଯଂ ଯଂ-ସଦ୍ଦୋ ''ଯଂ ତଂ ଅପୁଚ୍ଛିମ୍ହ ଅକିତ୍ତଯୀ ନୋ, ଅଞ୍ଞଂ ତଂ ପୁଚ୍ଛାମ ତଦିଙ୍ଘ ବ୍ରୂହୀ''ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୧୦୫୮; ମହାନି। ୧୧୦; ଚୂଳନି। ମେତ୍ତଗୂମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୬୭) ଉପଯୋଗୱଚନେ ଦିସ୍ସତି । ''ଅଟ୍ଠାନମେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନୱକାସୋ; ଯଂ ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଦ୍ୱେ ଅରହନ୍ତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା''ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୭୭; ୱିଭ। ୮୦୯; ମି। ପ। ୫।୧।୧) ଏତ୍ଥ କାରଣୱଚନେ। ''ଯଂ ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା କପ୍ପେ ଉଦପାଦୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୪) ଏତ୍ଥ ଭୁମ୍ମେ। ''ଯଂ ଖୋ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଦେୱାନଂ ତାୱତିଂସାନଂ ସମ୍ମୁଖା ସୁତଂ ସମ୍ମୁଖା ପଟିଗ୍ଗହିତଂ, ଆରୋଚେମି ତଂ ଭଗୱତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୯୩) ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନେ। ଇଧାପି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪)। ଅଞ୍ଞେ ବହୂ ମମ ଅଚ୍ଛରିଯା ଅବ୍ଭୁତୱିସେସା ସନ୍ତୀତି ଦୀପେତି।

ଇଦାନି ତେ ଅଚ୍ଛରିଯେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୬୬।

''ଯଦାହଂ ତୁସିତେ କାଯେ, ସନ୍ତୁସିତୋ ନାମହଂ ତଦା;

ଦସସହସ୍ସୀ ସମାଗମ୍ମ, ଯାଚନ୍ତି ପଞ୍ଜଲୀ ମମ''ନ୍ତି। – ଆଦିମାହ;

ତତ୍ଥ ଯଦାତି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ। ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ତୁସିତେ କାଯେତି ତୁସିତସଙ୍ଖାତେ ଦେୱନିକାଯେ। ଯଦା ପନାହଂ ସମତିଂସପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ପଞ୍ଚମହାପରିଚ୍ଚାଗେ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ଞାତତ୍ଥଚରିଯଲୋକତ୍ଥଚରିଯବୁଦ୍ଧତ୍ଥଚରିଯାନଂ କୋଟିଂ ପତ୍ୱା ସତ୍ତସତକମହାଦାନାନି ଦତ୍ୱା ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଥୱିଂ କମ୍ପେତ୍ୱା ୱେସ୍ସନ୍ତରତ୍ତଭାୱତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଦୁତିଯେ ଚିତ୍ତୱାରେ ତୁସିତଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ତଦାପି ସନ୍ତୁସିତୋ ନାମ ଦେୱରାଜା ଅହୋସିଂ। ଦସସହସ୍ସୀ ସମାଗମ୍ମାତି ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେସୁ ଦେୱତା ସନ୍ନିପତିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯାଚନ୍ତି ପଞ୍ଜଲୀ ମମନ୍ତି ମଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା, ''ମାରିସ, ତଯା ଦସ ପାରମିଯୋ ପୂରେନ୍ତେନ ନ ସକ୍କସମ୍ପତ୍ତିଂ ନ ମାର ନ ବ୍ରହ୍ମ ନ ଚକ୍କୱତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିଂ ପତ୍ଥେନ୍ତେନ ପୂରିତା, ଲୋକନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ ପନ ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପତ୍ଥଯମାନେନ ପୂରିତା, ସୋ ତୱ କାଲୋ, ମାରିସ, ବୁଦ୍ଧତ୍ତାଯ ସମଯୋ , ମାରିସ, ବୁଦ୍ଧତ୍ତାଯା''ତି (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ନିଦାନକଥା, ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା) ଯାଚନ୍ତି ମମନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୬୭।

''କାଲୋ ଖୋ ତେ ମହାୱୀର, ଉପ୍ପଜ୍ଜ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ;

ସଦେୱକଂ ତାରଯନ୍ତୋ, ବୁଜ୍ଝସ୍ସୁ ଅମତଂ ପଦ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ କାଲୋ ତେତି କାଲୋ ତୱ, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜାତି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହ, ''ଓକ୍କମା''ତିପି ପାଠୋ। ସଦେୱକନ୍ତି ସଦେୱକଂ ଲୋକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତାରଯନ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ପାରମିଯୋ ପୂରେନ୍ତୋପି ତାରଯତି ନାମ, ପାରମିଯୋ ମତ୍ଥକଂ ପାପେନ୍ତୋପି ତାରଯତି ନାମ, ୱେସ୍ସନ୍ତରତ୍ତଭାୱତୋ ଚୱିତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସତସହସ୍ସାଧିକାନି ସତ୍ତପଣ୍ଣାସୱସ୍ସକୋଟିଯୋ ତତ୍ଥ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋପି ତାରଯତି ନାମ, ଦେୱତାହି ଯାଚିତୋ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ମହାୱିଲୋକିତଂ ୱିଲୋକେତ୍ୱା ମହାମାଯାଦେୱିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋପି ଦସମାସେ ଗବ୍ଭୱାସଂ ୱସନ୍ତୋପି ତାରଯତି ନାମ, ଏକୂନତିଂସ ୱସ୍ସାନି ଅଗାରମଜ୍ଝେ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋପି ତାରଯତି ନାମ। ରାହୁଲଭଦ୍ଦସ୍ସ ଜାତଦିୱସେ ଛନ୍ନସହାଯୋ କଣ୍ଡକଂ ଆରୁଯ୍ହ ନିକ୍ଖମନ୍ତୋପି ତୀଣି ରଜ୍ଜାନି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅନୋମାଯ ନାମ ନଦିଯା ତୀରେ ପବ୍ବଜନ୍ତୋପି ତାରଯତି ନାମ, ଛବ୍ବସ୍ସାନି ପଧାନଂ କରୋନ୍ତୋପି ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯଂ ମହାବୋଧିମଣ୍ଡଂ ଆରୁଯ୍ହ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ପଠମଯାମେ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମଯାମେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମଯାମେ ଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋପି ତାରଯତି ନାମ, ସୋତାପତ୍ତିଫଲକ୍ଖଣେପି, ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି, ସକଦାଗାମିଫଲକ୍ଖଣେପି, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି, ଅନାଗାମିଫଲକ୍ଖଣେପି, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି, ଅରହତ୍ତଫଲକ୍ଖଣେପି

ତାରଯତି ନାମ, ଯଦା ଅଟ୍ଠାରସଦେୱତାକୋଟିସହସ୍ସେହି ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯାନଂ ଅମତପାନଂ ଅଦାସି, ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତାରଯି ନାମାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ସଦେୱକଂ ତାରଯନ୍ତୋ, ବୁଜ୍ଝସ୍ସୁ ଅମତଂ ପଦ’’ନ୍ତି।

ଅଥ ମହାସତ୍ତୋ ଦେୱତାହି ଯାଚିଯମାନୋପି ଦେୱତାନଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ଅଦତ୍ୱାୱ କାଲଦୀପଦେସକୁଲଜନେତ୍ତିଆଯୁପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ମହାୱିଲୋକନଂ ନାମ ୱିଲୋକେସି। ତତ୍ଥ ‘‘କାଲୋ ନୁ ଖୋ, ନ କାଲୋ’’ତି ପଠମଂ କାଲଂ ୱିଲୋକେସି। ତତ୍ଥ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଆଯୁକାଲୋ କାଲୋ ନାମ ନ ହୋତି। କସ୍ମା? ଜାତିଜରାମରଣାଦୀନଂ ଅପାକଟତ୍ତା, ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମଦେସନା ନାମ ତିଲକ୍ଖଣମୁତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି, ତେସଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତାତି କଥେନ୍ତାନଂ ‘‘କିନ୍ନାମେତେ କଥେନ୍ତୀ’’ତି ନ ସଦ୍ଦହନ୍ତି, ତତୋ ଅଭିସମଯୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଅସତି ଅନିଯ୍ୟାନିକଂ ସାସନଂ ହୋତି । ତସ୍ମା ସୋ ଅକାଲୋ। ୱସ୍ସସତତୋ ଊନୋ ଆଯୁକାଲୋପି କାଲୋ ନ ହୋତି। କସ୍ମା? ତଦା ସତ୍ତା ଉସ୍ସନ୍ନକିଲେସା ହୋନ୍ତି, ଉସ୍ସନ୍ନକିଲେସାନଞ୍ଚ ଦିନ୍ନୋ ଓୱାଦୋ ଓୱାଦଟ୍ଠାନେ ନ ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ସୋପି ଅକାଲୋ। ୱସ୍ସସତସହସ୍ସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହେଟ୍ଠା ୱସ୍ସସତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉଦ୍ଧଂ ଆଯୁକାଲୋ କାଲୋ ନାମ। ଇଦାନି ୱସ୍ସସତାଯୁକା ମନୁସ୍ସାତି ଅଥ ବୋଧିସତ୍ତୋ ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତିତବ୍ବକାଲୋ’’ତି ଅଦ୍ଦସ।

ତତୋ ଦୀପଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ‘‘ଜମ୍ବୁଦୀପେଯେୱ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ଦୀପଂ ପସ୍ସି। ତତୋ ଜମ୍ବୁଦୀପୋ ନାମ ମହା ଦସଯୋଜନସହସ୍ସପରିମାଣୋ, କତରସ୍ମିଂ ନୁ ଖୋ ପଦେସେ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ଦେସଂ ୱିଲୋକେନ୍ତୋ ମଜ୍ଝିମଦେସଂ ପସ୍ସି। ତତୋ କୁଲଂ ୱିଲୋକେନ୍ତୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧା ନାମ ଲୋକସମ୍ମତେ କୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଇଦାନି ଖତ୍ତିଯକୁଲଂ ଲୋକସମ୍ମତଂ, ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସାମି, ସୁଦ୍ଧୋଦନୋ ନାମ ମେ ରାଜା ପିତା ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି କୁଲଂ ଅଦ୍ଦସ। ତତୋ ମାତରଂ ୱିଲୋକେନ୍ତୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧମାତା ନାମ ଲୋଲା ସୁରାଧୁତ୍ତା ନ ହୋତି, ଅଖଣ୍ଡପଞ୍ଚସୀଲାତି ଅଯଞ୍ଚ ମହାମାଯା ନାମ ଦେୱୀ ଏଦିସା, ଅଯଂ ମେ ମାତା ଭୱିସ୍ସତୀତି କିତ୍ତକଂ ଅସ୍ସା ଆଯୂ’’ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଉପରି ସତ୍ତଦିୱସାନି ପସ୍ସି। ଇତି ଇମଂ ପଞ୍ଚୱିଧୱିଲୋକନଂ ୱିଲୋକେତ୍ୱା – ‘‘କାଲୋ ମେ, ମାରିସ, ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯା’’ତି ଦେୱତାନଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ଦତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଯାୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ସକ୍ୟରାଜକୁଲେ ମାଯାଦେୱିଯା କୁଚ୍ଛିଯଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି (ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ନିଦାନକଥା, ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ନିଦାନକଥା, ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା)। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୬୮।

‘‘ତୁସିତା କାଯା ଚୱିତ୍ୱାନ, ଯଦା ଓକ୍କମି କୁଚ୍ଛିଯଂ;

ଦସସହସ୍ସୀଲୋକଧାତୁ, କମ୍ପିତ୍ଥ ଧରଣୀ ତଦା’’ତି। – ଆଦି;

ତତ୍ଥ ଓକ୍କମୀତି ଓକ୍କମିଂ ପାୱିସିଂ। କୁଚ୍ଛିଯନ୍ତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି। ଦସସହସ୍ସୀଲୋକଧାତୁ, କମ୍ପିତ୍ଥାତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ପନ ବୋଧିସତ୍ତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମନ୍ତୋ ଏକୂନୱୀସତିଯା ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେସୁ ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗସ୍ସ ସୋମନସ୍ସସହଗତଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଅସଙ୍ଖାରିକକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ସଦିସ ମହାୱିପାକଚିତ୍ତେନ ଆସାଳ୍ହିପୁଣ୍ଣମାଯଂ ଉତ୍ତରାସାଳ୍ହନକ୍ଖତ୍ତେନେୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ତଦା ଦସସହସ୍ସୀଲୋକଧାତୁ ସକଲାପି କମ୍ପି ସଙ୍କମ୍ପି ସମ୍ପକମ୍ପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧରଣୀତି ଧାରେତି ସବ୍ବେ ଥାୱରଜଙ୍ଗମେତି ଧରଣୀ, ପଥୱୀ।

୬୯।ସମ୍ପଜାନୋୱ ନିକ୍ଖମିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଦା ପନାହଂ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋୱ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ଧମ୍ମାସନତୋ ଓତରନ୍ତୋ ଧମ୍ମକଥିକୋ ୱିଯ ନିସ୍ସେଣିତୋ ଓତରନ୍ତୋ ପୁରିସୋ ୱିଯ ଚ ଦ୍ୱେ ହତ୍ଥେ ଚ ପାଦେ ଚ ପସାରେତ୍ୱା ଠିତକୋୱ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସମ୍ଭୱେନ କେନଚି ଅସୁଚିନା ଅମକ୍ଖିତୋୱ ନିକ୍ଖମିଂ। ସାଧୁକାରଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୀତି ସାଧୁକାରଂ ପୱତ୍ତଯନ୍ତି, ସାଧୁକାରଂ ଦେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପକମ୍ପିତ୍ଥାତି କମ୍ପିତ୍ଥ, ଓକ୍କମନେପି ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମନେପି ଦସସହସ୍ସୀ ପକମ୍ପିତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ।

୭୦। ଅଥ ଭଗୱା ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅତ୍ତନା ସମସମଂ ଅଦିସ୍ୱା ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିଆଦୀସୁ ଅତ୍ତନୋ ଅଚ୍ଛରିଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଓକ୍କନ୍ତି ମେ ସମୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଇମଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଓକ୍କନ୍ତୀତି ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିଯଂ, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେତି ଅତ୍ଥୋ। ମେତି ମଯ୍ହଂ। ସମୋତି ସଦିସୋ ନତ୍ଥି। ଜାତିତୋତି ଏତ୍ଥ ଜାଯତି ଏତାଯ ମାତୁଯାତି ମାତା ‘‘ଜାତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତତୋ ଜାତିତୋ ମାତୁଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିନିକ୍ଖମେତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ଅଭିନିକ୍ଖମନେ ପସୱେ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ବୋଧିଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପସତ୍ଥା ସୁନ୍ଦରା ବୋଧି ସମ୍ବୋଧି। ଅଯଂ ପନ ବୋଧି-ସଦ୍ଦୋ ରୁକ୍ଖମଗ୍ଗନିବ୍ବାନସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି – ‘‘ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି (ମହାୱ। ୧; ଉଦା। ୧) ଚ, ‘‘ଅନ୍ତରା ଚ ଗଯଂ ଅନ୍ତରା

ଚ ବୋଧି’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୫; ୨।୩୪୧; ମହାୱ। ୧୧) ଚ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ହି ରୁକ୍ଖୋ ବୋଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ବୋଧି ୱୁଚ୍ଚତି ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଞାଣ’’ନ୍ତି (ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୧) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ମଗ୍ଗୋ। ‘‘ପପ୍ପୋତି ବୋଧିଂ ଅମତଂ ଅସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ ନିବ୍ବାନଂ। ‘‘ପପ୍ପୋତି ବୋଧିଂ ୱରଭୂରିମେଧସୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୧୭) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ଇଧ ପନ ଭଗୱତୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୩; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୧; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୨୦; ଚରିଯା। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା)। ଅପରେ ‘‘ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି, ତସ୍ସଂ ସମ୍ବୋଧିଯଂ ଅହଂ ସେଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ।

କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ସମ୍ବୋଧିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅତ୍ତାନଂ ପସଂସତୀତି? ସବ୍ବଗୁଣଦାଯକତ୍ତା। ଭଗୱତୋ ହି ସମ୍ବୋଧି ସବ୍ବଗୁଣଦାଯିକା ସବ୍ବେପି ନିରୱସେସେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଦଦାତି, ନ ପନ ଅଞ୍ଞେସଂ। ଅଞ୍ଞେସଂ ପନ କସ୍ସଚି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଅରହତ୍ତଫଲମେୱ ଦେତି, କସ୍ସଚି ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା, କସ୍ସଚି ଛ ଅଭିଞ୍ଞା, କସ୍ସଚି ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା, କସ୍ସଚି ସାୱକପାରମିଞାଣଂ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞାଣମେୱ ଦେତି। ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ସବ୍ବଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦେତି। ତସ୍ମା ଭଗୱା ସବ୍ବଗୁଣଦାଯକତ୍ତା ‘‘ସମ୍ବୋଧିଯଂ ଅହଂ ସେଟ୍ଠୋ’’ତି ଅତ୍ତାନଂ ପସଂସତି। ଅପି ଚ ଭୂମିଂ ଚାଲେତ୍ୱା ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣି, ତସ୍ମା ‘‘ସମ୍ବୋଧିଯଂ ଅହଂ ସେଟ୍ଠୋ’’ତି ୱଦତି। ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେତି ଏତ୍ଥ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପନ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି – ପଟିୱେଧଞାଣଞ୍ଚ ଦେସନାଞାଣଞ୍ଚାତି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାପଭାୱିତଂ ଅତ୍ତନୋ ଅରିଯଫଲାୱହଂ ପଟିୱେଧଞାଣଂ, କରୁଣାପଭାୱିତଂ ସାୱକାନଂ ଅରିଯଫଲାୱହଂ ଦେସନାଞାଣଂ। ପଟିୱେଧଞାଣଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ କୁସଲଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରଂ, ଦେସନାଞାଣଂ ଲୋକିଯଂ ଅବ୍ୟାକତଂ , ଉଭଯମ୍ପି ପନେତଂ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଂ। ଇଧ ପନ ଦେସନାଞାଣଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ (ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୪୪)।

୭୧। ଇଦାନି ଭଗୱତୋ ଗବ୍ଭୋକ୍କମନେୱ ପଥୱିକମ୍ପନାଦିକଂ ପୱତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଲୋକେ’’ତି ଦେୱତାହି ଅଯଂ ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଗୁଣମହନ୍ତତାତି ଅହୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଗୁଣମହନ୍ତଭାୱୋ, ଅହୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ମହାନୁଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ ଦସସହସ୍ସୀଲୋକଧାତୁ, ଛପ୍ପକାରଂ ପକମ୍ପଥାତି ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେସୁ ମହାପଥୱୀ ଛପ୍ପକାରଂ ପକମ୍ପିତ୍ଥ ଚଲିତ୍ଥ। କଥଂ? ପୁରତ୍ଥିମତୋ ଉନ୍ନମତି ପଚ୍ଛିମତୋ ଓନମତି, ପଚ୍ଛିମତୋ ଉନ୍ନମତି ପୁରତ୍ଥିମତୋ ଓନମତି, ଉତ୍ତରତୋ ଉନ୍ନମତି ଦକ୍ଖିଣତୋ ଓନମତି, ଦକ୍ଖିଣତୋ ଉନ୍ନମତି ଉତ୍ତରତୋ ଓନମତି, ମଜ୍ଝିମତୋ ଉନ୍ନମତି ପରିଯନ୍ତତୋ ଓନମତି, ପରିଯନ୍ତତୋ ଉନ୍ନମତି ମଜ୍ଝିମତୋ ଓନମତୀତି ଏୱଂ ଛପ୍ପକାରଂ ଅନିଲବଲଚଲିତଜଲତରଙ୍ଗଭଙ୍ଗସଙ୍ଘଟ୍ଟିତା ୱିଯ ନାୱା ଚତୁନହୁତାଧିକଦ୍ୱିଯୋଜନସତସହସ୍ସବହଲା ପଥୱିସନ୍ଧାରକଜଲପରିଯନ୍ତା ଅଚେତନାପି ସମାନା ସଚେତନା ୱିଯ ଅଯଂ ମହାପଥୱୀ ପୀତିଯା ନଚ୍ଚନ୍ତୀ ୱିଯ ଅକମ୍ପିତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଓଭାସୋଚ ମହା ଆସୀତି ଅତିକ୍କମ୍ମେୱ ଦେୱାନଂ ଦେୱାନୁଭାୱଂ ଉଳାରୋ ଓଭାସୋ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଚ୍ଛେରଂ ଲୋମହଂସନନ୍ତି ଅଚ୍ଛେରଞ୍ଚ ଲୋମହଂସନଞ୍ଚ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୭୨। ଇଦାନି ପଥୱିକମ୍ପନାଲୋକପାତୁଭାୱାଦୀସୁ ଅଚ୍ଛରିଯେସୁ ୱତ୍ତମାନେସୁ ଭଗୱତୋ ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଭଗୱା ତମ୍ହି ସମଯେ’’ତିଆଦିଗାଥାଯୋ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଲୋକଜେଟ୍ଠୋତି ଲୋକସେଟ୍ଠୋ। ସଦେୱକନ୍ତି ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ, ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଦସ୍ସଯନ୍ତୋତି ପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ।

୭୩।ଚଙ୍କମନ୍ତୋୱାତି ଦସଲୋକଧାତୁସହସ୍ସାନି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଠିତେ ତସ୍ମିଂ ରତନମଯେ ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମମାନୋୱ କଥେସି। ଲୋକନାଯକୋତି ଅଥ ସତ୍ଥା ମନୋସିଲାତଲେ ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ ସୀହୋ ୱିଯ ଗଜ୍ଜନ୍ତୋ ପାୱୁସ୍ସକମେଘୋ ୱିଯ ଚ ଆକାସଗଙ୍ଗଂ ଓତାରେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେନ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୮୫, ୩୦୧) ସୱନୀଯେନ କମନୀଯେନ ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରେନ ନାନାନଯୱିଚିତ୍ତଂ ଚତୁସଚ୍ଚପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ତିଲକ୍ଖଣାହତଂ ମଧୁରଧମ୍ମକଥଂ କଥେସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନ୍ତରା ନ ନିୱତ୍ତେତି, ଚତୁହତ୍ଥେ ଚଙ୍କମେ ଯଥାତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ଥାରା ପନ ନିମ୍ମିତସ୍ସ ତସ୍ସ ଚଙ୍କମସ୍ସ ଏକା କୋଟି ପାଚୀନଚକ୍କୱାଳମୁଖୱଟ୍ଟିଯଂ ଏକା ପଚ୍ଛିମଚକ୍କୱାଳମୁଖୱଟ୍ଟିଯଂ ଏୱଂ ଠିତେ ତସ୍ମିଂ ରତନଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମମାନୋ ସତ୍ଥା ଉଭୋ କୋଟିଯୋ ପତ୍ୱାୱ ନିୱତ୍ତତି, ଅନ୍ତରା ଉଭୋ କୋଟିଯୋ ଅପତ୍ୱା ନ ନିୱତ୍ତତି। ଯଥା ଚତୁହତ୍ଥପ୍ପମାଣେ ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମମାନୋ ଉଭୋ କୋଟିଯୋ ସୀଘମେୱ ପତ୍ୱା ନିୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଅନ୍ତରା ନ ନିୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନ ଭଗୱା ଦସସହସ୍ସଯୋଜନପ୍ପମାଣାଯାମଂ ଚଙ୍କମଂ ରସ୍ସମକାସି , ତାୱମହନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତଭାୱଂ ନିମ୍ମିନୀତି? ନ ପନେୱମକାସି। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱୋ। ଅକନିଟ୍ଠଭୱନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଅୱୀଚି, ତାୱ ଏକଙ୍ଗଣା ଅହୋସି। ତିରିଯତୋ ଚ ଦସଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସାନି ଏକଙ୍ଗଣାନି ଅହେସୁଂ। ଦେୱା ମନୁସ୍ସେ ପସ୍ସନ୍ତି, ମନୁସ୍ସାପି ଦେୱେ ପସ୍ସନ୍ତି। ଯଥା ସବ୍ବେ ଦେୱମନୁସ୍ସା ପକତିଯା ଚଙ୍କମମାନଂ ପସ୍ସନ୍ତି, ଏୱଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଚଙ୍କମମାନଂ ପସ୍ସିଂସୂତି। ଭଗୱା ପନ ଚଙ୍କମନ୍ତୋୱ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଅନ୍ତରାସମାପତ୍ତିଞ୍ଚ ସମାପଜ୍ଜତି।

ଅଥ ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ଅପରିମିତସମଯସମୁପଚିତକୁସଲବଲଜନିତଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣୋପସୋଭିତଂ ଅସୀତାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନୱିରାଜିତଂ ୱରସରୀରଂ

ସରଦସମଯେ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ୱିଯ ରଜନିକରଂ ସଵଫାଲିଫୁଲ୍ଲଂ ୱିଯ ଚ ଯୋଜନସତୁବ୍ବେଧଂ ପାରିଛତ୍ତକଂ ଅଟ୍ଠାରସରତନୁବ୍ବେଧଂ ବ୍ଯାମପ୍ପଭାପରିକ୍ଖେପସସ୍ସିରିକଂ ୱରକନକଗିରିମିୱ ଜଙ୍ଗମଂ ଅନୋପମାଯ ବୁଦ୍ଧଲୀଳ୍ହାଯ ଅନୋପମେନ ବୁଦ୍ଧସିରିୱିଲାସେନ ଚଙ୍କମନ୍ତଂ ଦସସହସ୍ସିଦେୱଗଣପରିୱୁତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଦ୍ଦସ। ଦିସ୍ୱାନ ଅଯଂ ପନ ସକଲାପି ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ସନ୍ନିପତିତା, ମହତିଯା ପନେତ୍ଥ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଭୱିତବ୍ବଂ, ବୁଦ୍ଧୱଂସଦେସନା ପନ ବହୂପକାରା ଭଗୱତି ପସାଦାୱହା, ଯଂନୂନାହଂ ଦସବଲସ୍ସ ଅଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ବୁଦ୍ଧୱଂସଂ ପରିପୁଚ୍ଛେଯ୍ଯ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଏକଂସଂ ଚୀୱରଂ କତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଦସନଖସମୁଜ୍ଜଲଂ ଜଲଜାମଲାୱିକଲ-କମଲ-ମକୁଲସଦିସଂ ଅଞ୍ଜଲିଂ ସିରସି କତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ''କୀଦିସୋ ତେ ମହାୱୀରା''ତିଆଦିକଂ ପରିପୁଚ୍ଛି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୭୪।

''ସାରିପୁତ୍ତୋ ମହାପଞ୍ଞୋ, ସମାଧିଜ୍ଝାନକୋୱିଦୋ;

ପଞ୍ଞାଯ ପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ, ପୁଚ୍ଛତି ଲୋକନାଯକଂ।

୭୫।

''କୀଦିସୋ ତେ ମହାୱୀର, ଅଭିନୀହାରୋ ନରୁତ୍ତମ;

କମ୍ହି କାଲେ ତଯା ଧୀର, ପତ୍ଥିତା ବୋଧିମୁତ୍ତମା''ତି। –

ଆଦି। କା ନାମାଯଂ ଅନୁସନ୍ଧୀତି? ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧି ନାମ। ତିସ୍ସୋ ହି ଅନୁସନ୍ଧିଯୋ – ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧି ଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧି ଯଥାନୁସନ୍ଧୀତି। ତତ୍ଥ ''ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଅଞ୍ଞତରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ – ''କିଂ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ଓରିମଂ ତୀରଂ କିଂ ପାରିମଂ ତୀର''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୪୧) ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଭଗୱତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତସୁତ୍ତୱସେନ ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

''ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଏୱଂ ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି 'ଇତି କିର, ଭୋ, ରୂପଂ ଅନତ୍ତା, ୱେଦନା ଅନତ୍ତା, ସଞ୍ଞା ଅନତ୍ତା, ସଙ୍ଖାରା ଅନତ୍ତା, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନତ୍ତା, ଅନତ୍ତକତାନି କମ୍ମାନି କମତ୍ତାନଂ ଫୁସିସ୍ସନ୍ତୀ'ତି। ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଚେତସା ଚେତୋପରିୱିତକ୍କମଞ୍ଞାଯ ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି – ଠାନଂ ଖୋ ପନେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିଜ୍ଜତି, ଯଂ ଇଧେକଚ୍ଚୋ ମୋଘପୁରିସୋ ଅୱିଦ୍ୱା ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋ ତଣ୍ହାଧିପତେଯ୍ଯେନ ଚେତସା ସତ୍ଥୁସାସନଂ ଅତିଧାୱିତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞେଯ୍ଯ 'ଇତି କିର, ଭୋ, ରୂପଂ ଅନତ୍ତା, ୱେଦନା ଅନତ୍ତା, ସଞ୍ଞା ଅନତ୍ତା, ସଙ୍ଖାରା ଅନତ୍ତା, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନତ୍ତା, ଅନତ୍ତକତାନି କମ୍ମାନି କମତ୍ତାନଂ ଫୁସିସ୍ସନ୍ତୀ'ତି…ପେ… ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପଂ ନିଚ୍ଚଂ ୱା ଅନିଚ୍ଚଂ ୱା''ତି (ମ। ନି। ୩।୯୦) ଏୱଂ ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୱସେନ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯେନ ପନ ଧମ୍ମେନ ଆଦିମ୍ହି ଦେସନା ଉଟ୍ଠିତା, ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁରୂପଧମ୍ମୱସେନ ୱା ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ୱା ଯେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଉପରିଦେସନା ଆଗଚ୍ଛତି, ତେସଂ ୱସେନ ଯଥାନୁସନ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାଯ ପାରମିପ୍ପତ୍ତୋତି ସାୱକପାରମିଞାଣସ୍ସ ମତ୍ଥକଂ ପତ୍ତୋ। ପୁଚ୍ଛତୀତି ଅପୁଚ୍ଛି। ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛା ନାମ ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାପୁଚ୍ଛା, ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନାପୁଚ୍ଛା, ୱିମତିଚ୍ଛେଦନାପୁଚ୍ଛା, ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା, କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାତି ପଞ୍ଚୱିଧା ହୋତି। ତତ୍ରାଯଂ ଥେରସ୍ସ କତମା ପୁଚ୍ଛାତି ଚେ? ଯସ୍ମା ପନାଯଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକଅସଙ୍ଖେଯ୍ଯୋପଚିତପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରାନଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକଅସଙ୍ଖେଯ୍ଯୋପଚିତପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଞ୍ଚ କପ୍ପସତସହସ୍ସୋପଚିତପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରାନଂ ସେସମହାସାୱକାନଂ ୱା ଅୱିସଯୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ୱିସଯୋ, ତସ୍ମା ଥେରସ୍ସ ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନା ପୁଚ୍ଛାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

କୀଦିସୋତି ପୁଚ୍ଛନାକାରୋ, କିଂପକାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେତି ତୱ। ଅଭିନୀହାରୋତି ଅଭିନୀହାରୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧଭାୱତ୍ଥଂ ମାନସଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ''ବୁଦ୍ଧବ୍ଯାକରଣଂ ଅଲଦ୍ଧା ନ ଉଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ''ତି ୱୀରିଯମଧିଟ୍ଠାଯ ନିପଜ୍ଜନଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

''କୀଦିସୋ ତେ ମହାୱୀର, ଅଭିନୀହାରୋ ନରୁତ୍ତମା''ତି।

କମ୍ହି କାଲେତି ତସ୍ମିଂ କାଲେ। ପତ୍ଥିତାତି ଇଚ୍ଛିତା ଅଭିକଙ୍ଖିତା, ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ବୋଧେୟ୍ୟଂ ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେୟ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯ ପଣିଧାନଂ କଦା କତନ୍ତି ଅପୁଚ୍ଛି। ବୋଧୀତି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧି, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଉତ୍ତମାତି ସାୱକବୋଧିପଚ୍ଚେକବୋଧୀହି ସେଟ୍ଠତ୍ତା ଉତ୍ତମାତି ୱୁତ୍ତା। ଉଭିନ୍ନମନ୍ତରା ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ।

ଇଦାନି ବୁଦ୍ଧଭାୱକାରକେ ଧମ୍ମେ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ –

୭୬।

‘‘ଦାନଂ ସୀଲଞ୍ଚ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ, ପଞ୍ଞାୱୀରିଯଞ୍ଚ କୀଦିସଂ;

ଖନ୍ତିସଚ୍ଚମଧିଟ୍ଠାନଂ, ମେତ୍ତୁପେକ୍ଖା ଚ କୀଦିସା।

୭୭।

‘‘ଦସ ପାରମୀ ତଯା ଧୀର, କୀଦିସୀ ଲୋକନାଯକ;

କଥଂ ଉପପାରମୀ ପୁଣ୍ଣା, ପରମତ୍ଥପାରମୀ କଥ’’ନ୍ତି। – ଆହ;

ତତ୍ଥ ଦାନପାରମିଯଂ ତାୱ ବାହିରଭଣ୍ଡପରିଚ୍ଚାଗୋ ପାରମୀ ନାମ, ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗୋ ଉପପାରମୀ ନାମ, ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗୋ ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମାତି। ଏସ ନଯୋ ସେସପାରମୀସୁପି। ଏୱଂ ଦସ ପାରମିଯୋ ଦସ ଉପପାରମିଯୋ ଦସ ପରମତ୍ଥପାରମିଯୋତି ସମତ୍ତିଂସ ପାରମିଯୋ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଦାନପାରମିତାଯ ପୂରିତତ୍ତଭାୱାନଂ ପରିମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକନ୍ତେନ ପନସ୍ସ ସସପଣ୍ଡିତଜାତକେ –

‘‘ଭିକ୍ଖାଯ ଉପଗତଂ ଦିସ୍ୱା, ସକତ୍ତାନଂ ପରିଚ୍ଚଜିଂ;

ଦାନେନ ମେ ସମୋ ନତ୍ଥି, ଏସା ମେ ଦାନପାରମୀ’’ତି। (ଚରିଯା। ୧।୧୪୩ ତସ୍ସୁଦ୍ଦାନଂ) –

ଏୱଂ ପରଂ ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଦାନପାରମୀ ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ତଥା ସୀଲପାରମିତାଯ ପୂରିତତ୍ତଭାୱାନଂ ପରିମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକନ୍ତେନେୱ ପନସ୍ସ ସଙ୍ଖପାଲଜାତକେ –

‘‘ସୂଲେହି ୱିନିୱିଜ୍ଝନ୍ତେ, କୋଟ୍ଟଯନ୍ତେପି ସତ୍ତିଭି;

ଭୋଜପୁତ୍ତେ ନ କୁପ୍ପାମି, ଏସା ମେ ସୀଲପାରମୀ’’ତି। (ଚରିଯା। ୨।୯୧) –

ଏୱଂ ଅତ୍ତପରିଚ୍ଚାଗଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ସୀଲପାରମୀ ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ତଥା ମହାରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିଯା ପୂରିତତ୍ତଭାୱାନଂ ପରିମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକନ୍ତେନ ପନସ୍ସ ଚୂଳସୁତସୋମଜାତକେ –

‘‘ମହାରଜ୍ଜଂ ହତ୍ଥଗତଂ, ଖେଳପିଣ୍ଡଂୱ ଛଡ୍ଡଯିଂ;

ଚଜତୋ ନ ହୋତି ଲଗ୍ଗନଂ, ଏସା ମେ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମୀ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧। ଦୂରେନିଦାନକଥା) –

ଏୱଂ ନିସ୍ସଙ୍ଗତାଯ ରଜ୍ଜଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ନିକ୍ଖମନ୍ତସ୍ସ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମୀ ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ତଥା ମହୋସଧପଣ୍ଡିତକାଲାଦୀସୁ ପଞ୍ଞାପାରମିଯା ପୂରିତତ୍ତଭାୱାନଂ ପରିମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକନ୍ତେନ ପନସ୍ସ ସତ୍ତୁଭତ୍ତକପଣ୍ଡିତକାଲେ –

‘‘ପଞ୍ଞାୟ ୱିଚିନନ୍ତୋହଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ମୋଚୟିଂ ଦୁଖା;

ପଞ୍ଞାୟ ମେ ସମୋ ନତ୍ଥି, ଏସା ମେ ପଞ୍ଞାପାରମୀ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧। ଦୂରେନିଦାନକଥା) –

ଅନ୍ତୋଭସ୍ତଗତଂ ସପ୍ପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଞାପାରମୀ ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ତଥା ୱୀରିୟପାରମିତାୟ ପୂରିତଭାୱାନଂ ପରିମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକନ୍ତେନ ପନସ୍ସ ମହାଜନକଜାତକେ –

‘‘ଅତୀରଦସ୍ସୀ ଜଲମଜ୍ଝେ, ହତା ସବ୍ବେୱ ମାନୁସା;

ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥା ନତ୍ଥି, ଏସା ମେ ୱୀରିୟପାରମୀ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧। ଦୂରେନିଦାନକଥା) –

ଏୱଂ ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ତରନ୍ତସ୍ସ ୱୀରିୟପାରମୀ ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ତଥା ଖନ୍ତିୱାଦିଜାତକେ –

‘‘ଅଚେତନଂୱ କୋଟ୍ଟେନ୍ତେ, ତିଣ୍ହେନ ଫରସୁନା ମମଂ;

କାସିରାଜେ ନ କୁପ୍ପାମି, ଏସା ମେ ଖନ୍ତିପାରମୀ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧। ଦୂରେନିଦାନକଥା) –

ଏୱଂ ଅଚେତନଭାୱେନ ୱିୟ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଅଧିୱାସେନ୍ତସ୍ସ ଖନ୍ତିପାରମୀ ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ତଥା ମହାସୁତସୋମଜାତକେ –

‘‘ସଚ୍ଚୱାଚଂନୁରକ୍ଖନ୍ତୋ, ଚଜିତ୍ୱା ମମ ଜୀୱିତଂ;

ମୋଚେସିଂ ଏକସତଂ ଖତ୍ତିୟେ, ଏସା ମେ ସଚ୍ଚପାରମୀ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧। ଦୂରେନିଦାନକଥା) –

ଏୱଂ ଜୀୱିତଂ ଚଜିତ୍ୱା ସଚ୍ଚଂ ଅନୁରକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ସଚ୍ଚପାରମୀ ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ତଥା ମୂଗପକ୍ଖଜାତକେ –

‘‘ମାତା ପିତା ନ ମେ ଦେସ୍ସା, ଅତ୍ତା ମେ ନ ଚ ଦେସ୍ସିୟୋ;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପିୟଂ ମୟ୍ହଂ, ତସ୍ମା ୱତଂ ଅଧିଟ୍ଠହି’’ନ୍ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧। ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଚରିୟା ୩।୬୫) –

ଏୱଂ ଜୀୱିତମ୍ପି ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ୱତଂ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନପାରମୀ ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ତଥା ସୁୱଣ୍ଣସାମଜାତକେ –

‘‘ନ ମଂ କୋଚି ଉତ୍ତସତି, ନପି ଭାଯାମି କସ୍ସଚି;

ମେତ୍ତାବଲେନୁପତ୍ଥଦ୍ଧୋ, ରମାମି ପୱନେ ତଦା’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧। ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଚରିଯା। ୩।୧୧୩) –

ଏୱଂ ଜୀୱିତମ୍ପି ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ମେତ୍ତାଯନ୍ତସ୍ସ ମେତ୍ତାପାରମୀ ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ତତୋ ଲୋମହଂସଜାତକେ –

‘‘ସୁସାନେ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେମି, ଛୱଟ୍ଠିକଂ ଉପନିଧାଯହଂ;

ଗାମଣ୍ଡଲା ଉପଗନ୍ତ୍ୱା, ରୂପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତିନପ୍ପକ’’ନ୍ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଚରିଯା। ୩।୧୧୯) –

ଏୱଂ ଗାମଦାରକେସୁ ନିଟ୍ଠୁଭନାଦୀହି ଚେୱ ମାଲାଗନ୍ଧୂପହାରାଦୀହି ଚ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତେସୁପି ଉପେକ୍ଖଂ ଅନତିୱତ୍ତନ୍ତସ୍ସ ଉପେକ୍ଖାପାରମୀ ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ଚରିଯାପିଟକତୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଇଦାନି ଥେରେନ ପୁଟ୍ଠସ୍ସ ଭଗୱତୋ ବ୍ଯାକରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେହି ସଙ୍ଗୀତିକାରକେହି –

୭୮।

‘‘ତସ୍ସ ପୁଟ୍ଠୋ ୱିଯାକାସି, କରୱୀକମଧୁରଗିରୋ;

ନିବ୍ବାପଯନ୍ତୋ ହଦଯଂ, ହାସଯନ୍ତୋ ସଦେୱକଂ।

୭୯।

‘‘ଅତୀତବୁଦ୍ଧାନଂ ଜିନାନଂ ଦେସିତଂ, ନିକୀଲିତଂ ବୁଦ୍ଧପରମ୍ପରାଗତଂ;

ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁଗତାଯ ବୁଦ୍ଧିଯା, ପକାସଯୀ ଲୋକହିତଂ ସଦେୱକେ’’ତି। – ୱୁତ୍ତଂ;

ତତ୍ଥ ତସ୍ସ ପୁଟ୍ଠୋ ୱିଯାକାସୀତି ତେନ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ପୁଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ବ୍ଯାକାସି, ଅତ୍ତନୋ ଅଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଭିସମ୍ବୋଧିପରିଯୋସାନଂ ସବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସଂ କଥେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। କରୱୀକମଧୁରଗିରୋତି କରୱୀକସକୁଣସ୍ସ ୱିଯ ମଧୁରା ଗିରା ଯସ୍ସ ସୋ କରୱୀକମଧୁରଗିରୋ, କରୱୀକମଧୁରମଞ୍ଜୁସ୍ସରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ରିଦଂ କରୱୀକାନଂ ମଧୁରସ୍ସରତା – କରୱୀକସକୁଣା କିର ମଧୁରରସଂ ଅମ୍ବପକ୍କଂ ମୁଖତୁଣ୍ଡକେନ ପହରିତ୍ୱା ପଗ୍ଘରିତଂ ଫଲରସଂ ପିୱିତ୍ୱା ପକ୍ଖେନ ତାଳଂ ଦତ୍ୱା ୱିକୂଜମାନେ ଚତୁପ୍ପଦା ମଦମତ୍ତା ୱିଯ ଲଳିତୁଂ ଆରଭନ୍ତି, ଗୋଚରପସୁତାପି ଚତୁପ୍ପଦଗଣା ମୁଖଗତାନିପି ତିଣାନି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ତଂ ନାଦଂ ସୁଣନ୍ତି, ୱାଳମିଗା ଖୁଦ୍ଦକମିଗେ ଅନୁବନ୍ଧମାନା ଉକ୍ଖିତ୍ତଂ ପାଦଂ ଅନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଚିତ୍ତକତା ୱିଯ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଅନୁବନ୍ଧମିଗାପି ମରଣଭଯଂ ହିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଆକାସେ ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତା ପକ୍ଖିନୋପି ପକ୍ଖେ ପସାରେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଉଦକେ ମଚ୍ଛାପି କଣ୍ଣପଟଲଂ ଅଚାଲେନ୍ତା ତଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣମାନା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଏୱଂ ମଧୁରସ୍ସରା କରୱୀକା (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୮; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୮୬)। ନିବ୍ବାପଯନ୍ତୋ ହଦଯନ୍ତି କିଲେସଗ୍ଗିସନ୍ତତ୍ତସବ୍ବଜନମାନସଂ ଧମ୍ମକଥାମତଧାରାଯ ସୀତିଭାୱଂ ଜନଯନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ହାସଯନ୍ତୋତି ତୋସଯନ୍ତୋ। ସଦେୱକନ୍ତି ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ।

ଅତୀତବୁଦ୍ଧାନନ୍ତି ଅତୀତାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ। ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ ଅଭିନୀହାରସ୍ସ ପୁରତୋ ପନ ତଣ୍ହଙ୍କରୋ ମେଧଙ୍କରୋ ସରଣଙ୍କରୋ ଦୀପଙ୍କରୋତି ଚତ୍ତାରୋ ବୁଦ୍ଧା ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ତେସଂ ଅପରଭାଗେ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞାଦଯୋ ତେୱୀସତି ବୁଦ୍ଧାତି ସବ୍ବେ ଦୀପଙ୍କରାଦଯୋ ଚତୁୱୀସତି ବୁଦ୍ଧା ଇଧ ‘‘ଅତୀତବୁଦ୍ଧା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା, ତେସଂ ଅତୀତବୁଦ୍ଧାନଂ। ଜିନାନନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଦେସିତନ୍ତି କଥିତଂ। ଚତୁୱୀସତିଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ

ଚତୁସଚ୍ଚପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମକଥଂ। ନିକୀଳିତନ୍ତି ତେସଂ ଚରିତଂ କପ୍ପଜାତିଗୋତ୍ତାୟୁବୋଧିସାୱକସନ୍ନିପାତୌପଟ୍ଠାକମାତାପିତୁପୁତ୍ତଭରିୟାପରିଚ୍ଛେଦାଦିକଂ ନିକୀଳିତଂ ନାମ। ବୁଦ୍ଧପରମ୍ପରାଗତନ୍ତି ଦୀପଙ୍କରଦସବଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଯାୱ କସ୍ସପପରମ୍ପରତୋ ଆଗତଂ ଦେସିତଂ ନିକୀଳିତଂ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁଗତାୟ ବୁଦ୍ଧିୟାତି ଏକମ୍ପି ଜାତିଂ ଦ୍ୱେପି ଜାତିୟୋତି (ମ। ନି। ୧।୧୪୮, ୩୮୪, ୪୨୧; ୨।୨୩୩; ୩।୮୨; ପାରା। ୧୨) ଏୱଂ ୱିଭତ୍ତଂ ପୁବ୍ବେ ନିୱୁଟ୍ଠକ୍ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସଙ୍ଖାତଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁଗତା ଉପଗତା ତାୟ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁଗତାୟ ବୁଦ୍ଧିୟା, ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପକାସୟୀତି ପ୍କାସି। ଲୋକହିତନ୍ତି ସବ୍ବଲୋକହିତଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସଂ। ସଦେୱକେତି ସଦେୱକେ ଲୋକେତି ଅତ୍ଥୋ।

୮୦। ଅଥ ଭଗୱା କରୁଣାସୀତଲେନ ହଦୟେନ ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ସୱନେ ନିୟୋଜେନ୍ତୋ ''ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଜନନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଜନନନ୍ତି ପୀତିପାମୋଜ୍ଜକରଂ ପୀତିୟା ପୁବ୍ବଭାଗଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ, ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାୟ ପୀତିୟା ଜନନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋକସଲ୍ଲୱିନୋଦନନ୍ତି ସୋକସଙ୍ଖାତାନଂ ସଲ୍ଲାନଂ ୱିନୋଦନଂ ୱିଦ୍ଧଂସନଂ। ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିପଟିଲାଭନ୍ତି ସବ୍ବାପି ଦେୱମନୁସ୍ସସମ୍ପତ୍ତିଆଦୟୋ ସମ୍ପତ୍ତିୟୋ ପଟିଲଭନ୍ତି ଏତେନାତି ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିପଟିଲାଭୋ, ତଂ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିପଟିଲାଭଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସଦେସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତୀକତ୍ୱାତି ଚିତ୍ତେ କତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଣାଥାତି ନିସାମେଥ ନିବୋଧଥ। ମେତି ମମ।

୮୧।ମଦନିମ୍ମଦନନ୍ତି ଜାତିମଦାଦୀନଂ ସବ୍ବମଦାନଂ ନିମ୍ମଦନକରଂ। ସୋକନୁଦନ୍ତି ସୋକୋ ନାମ ଞାତିବ୍ୟସନାଦୀହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପୋ। କିଞ୍ଚାପି ଅତ୍ଥତୋ ଦୋମନସ୍ସମେୱ ହୋତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣୋ, ଚେତସୋ ପରିନିଜ୍ଝାୟନରସୋ, ଅନୁସୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ତଂ ସୋକଂ ନୁଦତୀତି ସୋକନୁଦୋ, ତଂ ସୋକନୁଦଂ। ସଂସାରପରିମୋଚନନ୍ତି ସଂସାରବନ୍ଧନତୋ ପରିମୋଚନକରଂ। ''ସଂସାରସମତିକ୍କମ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ସଂସାରସମତିକ୍କମକରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସବ୍ବଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖ-ସଦ୍ଦୋ ଦୁକ୍ଖୱେଦନା-ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁ-ଦୁକ୍ଖାରମ୍ମଣ-ଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚୟ-ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ଅୟଞ୍ହି ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ପହାନା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୨; ମ। ନି। ୧।୩୮୩, ୪୩୦; ପାରା। ୧୧) ଦୁକ୍ଖୱେଦନାୟଂ ଦିସ୍ସତି। ''ଜାତିପି ଦୁକ୍ଖା ଜରାପି ଦୁକ୍ଖା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨। ୩୮୭; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧) ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ। ''ୟସ୍ମା ଚ ଖୋ, ମହାଲି, ରୂପଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖାନୁପତିତଂ ଦୁକ୍ଖାୱକ୍କନ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୬୦) ଦୁକ୍ଖାରମ୍ମଣେ। ''ଦୁକ୍ଖୋ ପାପସ୍ସ ଉଚ୍ଚୟୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୧୭) ଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚୟେ। ''ୟାୱଞ୍ଚିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନ ସୁକରା ଅକ୍ଖାନେନ ପାପୁଣିତୁଂ ୟାୱ ଦୁକ୍ଖା ନିରୟା''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୫୦) ଦୁକ୍ଖଟ୍ଠାନେ। ଇଧ ପନାୟଂ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚୟେପି ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ଜାତିଆଦିସବ୍ବଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟକରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୨ ଆଦୟୋ)। ମଗ୍ଗନ୍ତି ଏତ୍ଥ କୁସଲତ୍ଥିକେହି ମଗ୍ଗୀୟତି, କିଲେସେ ୱା ମାରେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ମଗ୍ଗୋତି ବୁଦ୍ଧୱଂସଦେସନା ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ମଗ୍ଗଭୂତଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସଦେସନଂ। ସକ୍କଚ୍ଚନ୍ତି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଚିତ୍ତୀକତ୍ୱା, ଓହିତସୋତା ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିପଜ୍ଜଥାତି ଅଧିତିଟ୍ଠଥ, ସୁଣାଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଜନନଂ ସୋକସଲ୍ଲୱିନୋଦନଂ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିପଟିଲାଭହେତୁଭୂତଂ ଇମଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ଇଦାନି ମଦନିମ୍ମଦନାଦିଗୁଣୱିସେସାୱହଂ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟଂ ବୁଦ୍ଧଭାୱମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜଥାତି ସବ୍ବେସଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପଣିଧାୟ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେତି। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଇତି ମଧୁରତ୍ଥୱିଲାସିନିୟା ବୁଦ୍ଧୱଂସ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ରତନଚଙ୍କମନକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ସବ୍ବାକାରେନ ଅବ୍ଭନ୍ତରନିଦାନସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

୨। ସୁମେଧପତ୍ଥନାକଥାୱଣ୍ଣନା

ଇଦାନି –

୧-୨।

‘‘କପ୍ପେ ଚ ସତସହସ୍ସେ, ଚତୁରୋ ଚ ଅସଙ୍ଖିଯେ;

ଅମରଂ ନାମ ନଗରଂ, ଦସ୍ସନେଯ୍ୟଂ ମନୋରମ’’ନ୍ତି। –

ଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତାଯ ବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନାଯ ଓକାସୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ। ସା ପନେସା ବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ଯସ୍ମା ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପଂ ୱିଚାରେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନା ପାକଟା ହୋତି, ତସ୍ମା ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୱିଚାରଣା ତାୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଚତ୍ତାରୋ ହି ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋତି। ତତ୍ଥ ଯାନି ସୁତ୍ତାନି ଭଗୱା ପରେହି ଅନଜ୍ଝିଟ୍ଠୋ କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯେନ କଥେସି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଆକଙ୍ଖେୟ୍ୟସୁତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୧।୬୪ ଆଦଯୋ) ୱତ୍ଥସୁତ୍ତନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୭୦ ଆଦଯୋ) ଏୱମାଦୀନି, ତେସଂ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ ନିକ୍ଖେପୋ।

ଯାନି ୱା ପନ ‘‘ପରିପକ୍କା ଖୋ ରାହୁଲସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା ଧମ୍ମା, ଯଂନୂନାହଂ ରାହୁଲଂ ଉତ୍ତରିଂ ଆସୱାନଂ ଖଯେ ୱିନେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪। ୧୨୧) ଏୱଂ ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଖନ୍ତିଂ ମନଂ ବୁଜ୍ଝନକଭାୱଞ୍ଚ ଓଲୋକେତ୍ୱା ପରଜ୍ଝାସଯୱସେନ କଥିତାନି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ରାହୁଲୋୱାଦସୁତ୍ତଂଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନସୁତ୍ତନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୩ ଆଦଯୋ; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଏୱମାଦୀନି, ତେସଂ ପରଜ୍ଝାସଯୋ ନିକ୍ଖେପୋ।

ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତେ ତେ ଦେୱମନୁସ୍ସା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି। ଏୱଂ ପୁଟ୍ଠେନ ପନ ଭଗୱତା ଯାନି କଥିତାନି ଦେୱତାସଂଯୁତ୍ତ (ସଂ। ନି। ୧।୧ ଆଦଯୋ) ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଂଯୁତ୍ତାଦୀନି (ସଂ। ନି। ୫।୧୮୨ ଆଦଯୋ) ତେସଂ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ନିକ୍ଖେପୋ।

ଯାନି ୱା ପନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଦେସିତାନି ଧମ୍ମଦାଯାଦ- (ମ। ନି। ୧।୨୯ ଆଦଯୋ) ପୁତ୍ତମଂସୂପମାଦୀନି (ସଂ। ନି। ୨।୬୩), ତେସଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ନିକ୍ଖେପୋ। ଏୱମେତେସୁ ଚତୂସୁ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପେସୁ ଇମସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୱଂସସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ନିକ୍ଖେପୋ। ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ହି ଭଗୱତା ଅଯଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ। କସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାୱସେନ? ଆଯସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅସ୍ମିଂ ନିଦାନସ୍ମିଂ ଏୱ –

‘‘ସାରିପୁତ୍ତୋ ମହାପଞ୍ଞୋ, ସମାଧିଜ୍ଝାନକୋୱିଦୋ;

ପଞ୍ଞାଯ ପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ, ପୁଚ୍ଛତି ଲୋକନାଯକଂ;

କୀଦିସୋ ତେ ମହାୱୀର, ଅଭିନୀହାରୋ ନରୁତ୍ତମା’’ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୧।୭୪-୭୫) –

ଆଦି। ତେନେସା ବୁଦ୍ଧୱଂସଦେସନା ପୁଚ୍ଛାୱସିକାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ କପ୍ପେ ଚ ସତସହସ୍ସେତି ଏତ୍ଥ କପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ପନାଯଂ ଅଭିସଦ୍ଦହନୱୋହାରକାଲପଞ୍ଞତ୍ତିଛେଦନୱିକପ୍ପନଲେସସମନ୍ତଭାୱଆଯୁକପ୍ପମହାକପ୍ପାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହି ‘‘ଓକପ୍ପନୀଯମେତଂ ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସ। ଯଥା ତଂ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୮୭) ଅଭିସଦ୍ଦହନେ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଅନୁଜାନାମି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚହି ସମଣକପ୍ପେହି ଫଲଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ୨୫୦) ୱୋହାରେ। ‘‘ଯେନ ସୁଦଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ୱିହରାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧। ୩୮୭) କାଲେ। ‘‘ଇଚ୍ଚାଯସ୍ମା କପ୍ପୋ’’ତି (ସୁ। ନି। ୧୦୯୮; ଚୂଳନି। କପ୍ପମାଣୱପୁଚ୍ଛା ୧୧୭; କପ୍ପମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୬୧) ଚ, ‘‘ନିଗ୍ରୋଧକପ୍ପୋ ଇତି ତସ୍ସ ନାମଂ, ତଯା କତଂ ଭଗୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସା’’ତି ଚ ଏୱମାଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୩୪୬) ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ। ‘‘ଅଲଙ୍କତୋ କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୨।୧୩୬୮) ଛେଦନେ। ‘‘କପ୍ପତି ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲକପ୍ପୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ୪୪୬) ୱିକପ୍ପେ। ‘‘ଅତ୍ଥି

କପ୍ପୋ ନିପଜ୍ଜିତୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୮।୮୦) ଲେସୋ। ''କେୱଲକପ୍ପଂ ଜେତୱନଂ ଓଭାସେତ୍ୱା''ତିଆଦୀସୁ ସମନ୍ତଭାୱୋ। ''ତିଟ୍ଠତୁ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା କପ୍ପଂ, ତିଟ୍ଠତୁ ସୁଗତୋ କପ୍ପ''ନ୍ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୧୭୮; ଉଦା॰ ୫୧) ଏତ୍ଥ ଆୟୁକପ୍ପୋ। ''କୀୱ ଦୀଘୋ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, କପ୍ପୋ''ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୨।୧୨୮-୧୨୯) ଏତ୍ଥ ମହାକପ୍ପୋ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ''ସତ୍ଥୁକପ୍ପେନ ୱତ କିର, ଭୋ, ମୟଂ ସାୱକେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତୟମାନା ନ ଜାନିମ୍ହା''ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୬୦) ଏତ୍ଥ ପଟିଭାଗୋ। ''କପ୍ପୋ ନଟ୍ଠୋ ହୋତି। କପ୍ପକତୋକାସୋ ଜିଣ୍ଣୋ ହୋତୀ''ତି (ପାଚି॰ ୩୭୧) ଏତ୍ଥ ୱିନୟକପ୍ପୋ। ଇଧ ପନ ମହାକପ୍ପେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ମା କପ୍ପେ ଚ ସତସହସ୍ସେତି ମହାକପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ (ଦୀ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୨୯; ୩।୨୭୫; ସଂ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।୧।୧; ଅ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।୩।୧୨୮; ଖୁ॰ ପା॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୫।ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତ, ଏୱମିଚ୍ଚାଦିପାଠୱଣ୍ଣନା; ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା; ଚରିଯା॰ ଅଟ୍ଠ॰ ନିଦାନକଥା।୧; ଚୂଳନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା)। ଚତୁରୋ ଚ ଅସଙ୍ଖିୟେତି ''ଚତୁନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନଂ ମତ୍ଥକେ''ତି ୱଚନସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନଂ ମତ୍ଥକେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅମରଂ ନାମ ନଗରନ୍ତି ''ଅମର''ନ୍ତି ଚ ''ଅମରୱତୀ''ତି ଚ ଲଦ୍ଧନାମଂ ନଗରଂ ଅହୋସି। କେଚି ପନେତ୍ଥ ଅଞ୍ଜନେନାପି ପକାରେନ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି, କିଂ ତେହି, ନାମମତ୍ତଂ ପନେତଂ ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ। ଦସ୍ସନେୟ୍ୟନ୍ତି ସୁୱିଭତ୍ତୱିଚିତ୍ର-ଚଚ୍ଚରଦ୍ୱାର-ଚତୁକ୍କସିଙ୍ଘାଟିକ-ପାକାର-ପରିକ୍ଖେପପାସାଦ- ହମ୍ମିୟ-ଭୱନ-ସମଲଙ୍କତତ୍ତା ଦସ୍ସନୀୟଂ। ମନୋରମନ୍ତି ସମସୁଚିପରମରମଣୀୟଭୂମିଭାଗତ୍ତା ଛାୟୂଦକସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ସୁଲଭାହାରତ୍ତା ସବ୍ବୋପକରଣୟୁତ୍ତତ୍ତା ଚ ସମିଦ୍ଧତ୍ତା ଦେୱମନୁସ୍ସାଦୀନଂ ମନୋ ରମୟତୀତି ମନୋରମଂ।

ଦସହି ସଦ୍ଦେହି ଅୱିୱିତ୍ତନ୍ତି ହତ୍ଥିସଦ୍ଦେନ ଅସ୍ସସଦ୍ଦେନ ରଥସଦ୍ଦେନ ଭେରିସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଖସଦ୍ଦେନ ମୁଦିଙ୍ଗସଦ୍ଦେନ ୱୀଣାସଦ୍ଦେନ ଗୀତସଦ୍ଦେନ ସମ୍ମତାଳସଦ୍ଦେନ ''ଭୁଞ୍ଜଥ ପିୱଥ ଖାଦଥା''ତି ଦସମେନ ସଦ୍ଦେନାତି; ଇମେହି ଦସହି ସଦ୍ଦେହି ଅୱିୱିତ୍ତଂ ଅହୋସି, ସବ୍ବକାଲଂ ଅନୁପମୁସ୍ସୱସମଜ୍ଜନାଟକା କୀଳଅନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ନପାନସମାୟୁତନ୍ତି ଅନ୍ନେନ ଚତୁବ୍ବିଧେନାହାରେନ ଚ ପାନେନ ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ଆୟୁତଂ ଅନ୍ନପାନସମାୟୁତଂ, ଇମିନା ସୁଭିକ୍ଖତା ଦସ୍ସିତା, ବହୁଅନ୍ନପାନସମାୟୁତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ତେ ଦସ ସଦ୍ଦେ ୱତ୍ୱୁତୋ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ –

''ହତ୍ଥିସଦ୍ଦଂ ଅସ୍ସସଦ୍ଦଂ, ଭେରିସଙ୍ଖରଥାନି ଚ;

ଖାଦଥ ପିୱଥ ଚେୱ, ଅନ୍ନପାନେନ ଘୋସିତ''ନ୍ତି। – ୱୁତ୍ତଂ;

ତତ୍ଥ ହତ୍ଥିସଦ୍ଦନ୍ତି ହତ୍ଥୀନଂ କୋଞ୍ଚନାଦସଦ୍ଦେନ, କରଣତ୍ଥେ ଉପୟୋଗୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏସ ନୟୋ ସେସପଦେସୁପି। ଭେରିସଙ୍ଖରଥାନି ଚାତି ଭେରିସଦ୍ଦେନ ଚ ସଙ୍ଖସଦ୍ଦେନ ଚ ରଥସଦ୍ଦେନ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଲିଙ୍ଗୱିପରିୟାସେନ ୱୁତ୍ତଂ, 'ଖାଦଥ ପିୱଥା'ତି ଏୱମାଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତେନ ଅନ୍ନପାନପଟିସଂୟୁତ୍ତେନ ଘୋସିତଂ ଅଭିନାଦିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥାହ – ତେସଂ ପନ ସଦ୍ଦାନଂ ଏକଦେସୋୱ ଦସ୍ସିତୋ, ନ ସକଲୋତି? ନ ଏକଦେସୋ ସକଲୋ ଦସୱିଧୋ ଦସ୍ସିତୋୱ। କଥଂ? ଭେରିସଦ୍ଦେନ ମୁଦିଙ୍ଗସଦ୍ଦୋ ସଙ୍ଗହିତୋ, ସଙ୍ଖସଦ୍ଦେନ ୱୀଣାଗୀତସମ୍ମତାଳସଦ୍ଦା ସଙ୍ଗହିତାତି ଦସେୱ ଦସ୍ସିତା।

ଏୱଂ ଏକେନ ପରିୟାୟେନ ନଗରସମ୍ପତ୍ତିଂ ୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ପୁନ ତମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ –

୩।

''ନଗରଂ ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନଂ, ସବ୍ବକମ୍ମମୁପାଗତଂ, ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନଂ, ନାନାଜନସମାକୁଲଂ;

ସମିଦ୍ଧଂ ଦେୱନଗରଂୱ, ଆୱାସଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମିନ''ନ୍ତି। – ୱୁତ୍ତଂ;

ତତ୍ଥ ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପାକାରଗୋପୁରଟ୍ଟାଲକାଦିସବ୍ବନଗରାୱୟୱସମ୍ପନ୍ନଂ, ପରିପୁଣ୍ଣସବ୍ବୱିଭୂପକରଣଧନଧଞ୍ଞତିଣକଟ୍ଠୋଦକନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବକମ୍ମମୁପାଗତନ୍ତି ସବ୍ବକମ୍ମନ୍ତେନ ଉପଗତଂ, ସମୁପଗତସବ୍ବକମ୍ମନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପରିପୁଣ୍ଣମୁତ୍ତାଦିସତ୍ତରତନଂ, ଚକ୍କୱତ୍ତିନିୱାସଭୂମିତୋ ୱା ହତ୍ଥିରତନାଦୀହି ସତ୍ତରତନେହି ସମ୍ପନ୍ନଂ। ନାନାଜନସମାକୁଲନ୍ତି ନାନାୱିଧଦେସଭାସେହି ଜନେହି ସମାକୁଲଂ। ସମିଦ୍ଧନ୍ତି ମନୁସ୍ସୋପଭୋଗସବ୍ବୋପକରଣେହି ସମିଦ୍ଧଂ ଫୀତଂ। ଦେୱନଗରଂ ୱାତି ଦେୱନଗରଂ ୱିୟ ଆଲକମନ୍ଦା ୱିୟ ଅମରୱତୀ ସମିଦ୍ଧନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆୱାସଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମିନନ୍ତି ଆୱସନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମିନୋ ଜନାତି ଆୱାସୋ। ''ଆୱାସୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ଆୱାସ''ନ୍ତି ଲିଙ୍ଗଭେଦଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି

ୱେଦିତଦ୍ବଂ। ପଞ୍ଞାଯତି ତେନାତି ପୁଞ୍ଞଂ, କୁଲରୂପମହାଭୋଗିସ୍ସରିଯଓସେନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁନାତୀତି ୱା ପୁଞ୍ଞଂ। ସଜ୍କୁସଲମଲରଜାପୱାହକତ୍ତା ପୁଞ୍ଞଂ କମ୍ମଂ ଯେସଂ ଅତ୍ଥି ତେ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମିନୋ, ତେସଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମିନଂ ଆୱାସଭୂତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥ ସୁମେଧୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପଟିୱସତି ଉଭତୋ ସୁଜାତୋ ମାତିତୋ ଚ ପିତିତୋ ଚ, ସଂସୁଦ୍ଧଗହଣିକୋ ଯାୱ ସତ୍ତମା କୁଲପରିୱଟ୍ଟା ଅକ୍ଖିତ୍ତୋ ଅନୁପକୁଟ୍ଠୋ ଜାତିୱାଦେନ, ଅଭିରୂପୋ ଦସ୍ସନୀଯୋ ପାସାଦିକୋ ପରମାଯ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ, ସୋ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ଅହୋସି ସନିଘଣ୍ଡୁକେଟୁଭାନଂ ସାକ୍ଖରପ୍ପଭେଦାନଂ ଇତିହାସପଞ୍ଚମାନଂ ପଦକୋ ୱେଯ୍ୟାକରଣୋ ଅନଓଯୋ ଲୋକାଯତମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେସୁ। ତସ୍ସ ପନ ଦହରକାଲେଯେୱ ମାତାପିତରୋ କାଲମକଂସୁ। ଅଥସ୍ସ ରାସିୱଡ୍ଢକୋ ଅମଚ୍ଚୋ ଆଯପୋତ୍ଥକଂ ଆହରିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣରଜତମଣିମୁତ୍ତାଦିୱିୱିଧରତନଭରିତେ ଗବ୍ଭେ ୱିୱରିତ୍ୱା – ''ଏତ୍ତକଂ ତେ, କୁମାର, ମାତୁ ସନ୍ତକଂ, ଏତ୍ତକଂ ପିତୁ ସନ୍ତକଂ, ଏତ୍ତକଂ ଅଯ୍ୟକପଯ୍ୟକାନ''ନ୍ତି ଯାୱ ସତ୍ତମା କୁଲପରିୱଟ୍ଟା ଧନଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା – ''ଏତଂ ପଟିପଜ୍ଜାହୀ''ତି ନିଯ୍ୟାତେସି। ସୋ ''ସାଧୂ''ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪।

''ନଗରେ ଅମରୱତିଯା, ସୁମେଧୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ;

ଅନେକକୋଟିସନ୍ନିଚଯୋ, ପହୂତଧନଧଞ୍ଞୱା।

୫।

''ଅଜ୍ଝାଯକୋ ମନ୍ତଧରୋ, ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ ପାରଗୂ;

ଲକ୍ଖଣେ ଇତିହାସେ ଚ, ସଧମ୍ମେ ପାରମିଂ ଗତୋ''ତି।

ତତ୍ଥ ନଗରେ ଅମରୱତିଯାତି ଅମରୱତୀସଙ୍ଖାତେ ନଗରେ। ସୁମେଧୋ ନାମାତି ଏତ୍ଥ ''ମେଧା''ତି ପଞ୍ଞା ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ତସ୍ସ ସୁନ୍ଦରା ପସତ୍ଥାତି ସୁମେଧୋତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ବ୍ରହ୍ମଂ ଅଣତି ସିକ୍ଖତୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ମନ୍ତେ ସଜ୍ଝାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ । ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ପନ ''ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଅପଚ୍ଚଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଅରିଯା ପନ ବାହିତପାପତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣାତି। ଅନେକକୋଟିସନ୍ନିଚଯୋତି କୋଟୀନଂ ସନ୍ନିଚଯୋ କୋଟିସନ୍ନିଚଯୋ, ଅନେକୋ କୋଟିସନ୍ନିଚଯୋ ଯସ୍ସ ସୋଯଂ ଅନେକକୋଟିସନ୍ନିଚଯୋ, ଅନେକକୋଟି ଧନସନ୍ନିଚଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପହୂତଧନଧଞ୍ଞୱାତି ବହୁଲଧନଧଞ୍ଞୱା। ପୁରିମଂ ଭୂମିଗତଗବ୍ଭଗତଧନଧଞ୍ଞୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ନିଚ୍ଚପରିଭୋଗୂପଗତଧନଧଞ୍ଞୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଜ୍ଝାଯକୋତି ନ ଝାଯତୀତି ଅଜ୍ଝାଯକୋ, ଝାନଭାୱନାରହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ନ ଦାନିମେ ଝାଯନ୍ତୀତି। ନ ଦାନିମେ ଝାଯନ୍ତୀତି ଖୋ, ୱାସେଟ୍ଠ, 'ଅଜ୍ଝାଯକା ଅଜ୍ଝାଯକା' ତ୍ୱେୱ ତତିଯଂ ଅକ୍ଖରଂ ଉପନିବ୍ବତ୍ତ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୩୨) ଏୱଂ ପଠମକପ୍ପିକକାଲେ ଝାନୱିରହିତାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଗରହୱଚନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ଇଦାନି ମନ୍ତଂ ଝାଯତୀତି ଅଜ୍ଝାଯକୋ, ମନ୍ତେ ପରିୱତ୍ତେତୀତି ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ପସଂସୱଚନଂ କତ୍ୱା ୱୋହରନ୍ତି। ମନ୍ତେ ଧାରେତୀତି ମନ୍ତଧରୋ। ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନନ୍ତି ଇରୁୱେଦଯଜୁୱେଦସାମୱେଦାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ। ଅଯଂ ପନ ୱେଦ-ସଦ୍ଦୋ ଞାଣସୋମନସ୍ସଗନ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ – ''ଯଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱେଦଗୁମାଭିଜଞ୍ଞା, ଅକିଞ୍ଚନଂ କାମଭୱେ ଅସତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୧୦୬୫) ଞାଣେ ଦିସ୍ସତି। ''ଯେ ୱେଦଜାତା ୱିଚରନ୍ତି ଲୋକେ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୫୭) ସୋମନସ୍ସେ। ''ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ସନିଘଣ୍ଡୁକେଟୁଭାନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୫୬) ଗନ୍ଥେ। ଇଧାପି ଗନ୍ଥେ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭୫)। ପାରଗୂତି ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ଓଟ୍ଠପହତକରଣମତ୍ତେନ ପାରଂ ଗତୋତି ପାରଗୂ। ଲକ୍ଖଣେତି ଇତ୍ଥିଲକ୍ଖଣପୁରିସଲକ୍ଖଣମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାଦିକେ ଲକ୍ଖଣେ। ଇତିହାସେତି ଇତିହ ଆସ, ଇତିହ ଆସାତି ଈଦିସୱଚନପଟିସଂଯୁତ୍ତେ ପୁରାଣସଙ୍ଖାତେ ଗନ୍ଥୱିସେସେ। ସଧମ୍ମେତି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସକେ ଧମ୍ମେ, ସକେ ଆଚରିଯକେ ୱା। ପାରମିଂ ଗତୋତି ପାରଂ ଗତୋ, ଦିସାପାମୋକ୍ଖୋ ଆଚରିଯୋ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥେକଦିୱସଂ ସୋ ଦସଗୁଣଗଣାରାଧିତପଣ୍ଡିତୋ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ଉପରିପାସାଦୱରତଲେ ରହୋଗତୋ ହୁତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ ଚିନ୍ତେସି – ''ପୁନବ୍ଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଂ ନାମ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଥା ନିବ୍ବତ୍ତନିବ୍ବତ୍ତଟ୍ଠାନେ ସରୀରଭେଦନଂ, ଅହଞ୍ଚ ଜାତିଧମ୍ମୋ, ଜରାଧମ୍ମୋ, ବ୍ୟାଧିଧମ୍ମୋ, ମରଣଧମ୍ମୋ, ଏୱଂଭୂତେନ ମଯା ଅଜାତିଂ ଅଜରଂ ଅବ୍ୟାଧିଂ ଅମରଣଂ ସୁଖଂ ସିୱଂ ନିବ୍ବାନଂ ପରିଯେସିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଅୱସ୍ସଂ ଭୱତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା

ନିବ୍ବାନଗାମିନା ଏକେନ ମଗ୍ଗେନ ଭଵିତବ୍ବ''ନ୍ତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୬।

''ରହୋଗତୋ ନିସୀଦିତ୍ଵା, ଏଵଂ ଚିନ୍ତେସହଂ ତଦା;

ଦୁକ୍ଖୋ ପୁନବ୍ଭଵୋ ନାମ, ସରୀରସ୍ସ ଚ ଭେଦନଂ।

୭।

''ଜାତିଧମ୍ମୋ ଜରାଧମ୍ମୋ, ବ୍ୟାଧିଧମ୍ମୋ ସହଂ ତଦା;

ଅଜରଂ ଅମରଂ ଖେମଂ, ପରିୟେସିସ୍ସାମି ନିବ୍ବୁତିଂ।

୮।

''ୟଂନୂନିମଂ ପୂତିକାୟଂ, ନାନାକୁଣପପୂରିତଂ;

ଛଡ୍ଡୟିତ୍ଵାନ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟଂ, ଅନପେକ୍ଖୋ ଅନତ୍ଥିକୋ।

୯।

''ଅତ୍ଥି ହେହିତି ସୋ ମଗ୍ଗୋ, ନ ସୋ ସକ୍କା ନ ହେତୁୟେ;

ପରିୟେସିସ୍ସାମି ତଂ ମଗ୍ଗଂ, ଭଵତୋ ପରିମୁତ୍ତିୟା''ତି।

ଏତ୍ଥ ପନ ଗାଥାସମ୍ବନ୍ଧଞ୍ଚ ଅନୁତ୍ତାନପଦାନମତ୍ଥଞ୍ଚ ଵତ୍ଵାଵ ଗମିସ୍ସାମ। ତତ୍ଥ ରହୋଗତୋତି ରହସି ଗତୋ, ରହସି ଠାନେ ନିସିନ୍ନୋ। ଏଵଂ ଚିନ୍ତେସହନ୍ତି ଏଵଂ ଚିନ୍ତେସିଂ ଅହଂ। ଏଵନ୍ତି ଇମିନା ଚିନ୍ତନାକାରଂ ଦସ୍ସେତି। ତଦାତି ତସ୍ମିଂ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତକାଲେ। ''ଏଵଂ ଚିନ୍ତେସହ''ନ୍ତି ଭଗଵା ଇମିନା ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତଂ ଏକତ୍ତଂ କରୋତି। ତସ୍ମା ତଦା ସୋ ସୁମେଧୋ ଅହମେଵାତି ପକାସେନ୍ତୋ ''ଏଵଂ ଚିନ୍ତେସହଂ ତଦା''ତି ଭଗଵା ଉତ୍ତମପୁରିସଵସେନାହ। ଜାତିଧମ୍ମୋତି ଜାତିସଭାଵୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସପଦେସୁପି। ନିବ୍ବୁତିନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ।

ୟଂନୂନାତି ପରିଵିତକ୍କନତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ୟଦି ପନାହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୂତିକାୟନ୍ତି ପୂତିଭୂତଂ କାୟଂ। ନାନାକୁଣପପୂରିତନ୍ତି ମୁତ୍ତ-କରୀସ-ପୁବ୍ବଲୋହିତ-ପିତ୍ତ-ସେମ୍ହ-ଖେଳଅସିଙ୍ଘାଣିକାଦିଅନେକକୁଣପପୂରିତଂ। ଅନପେକ୍ଖୋତି ଅନାଲୟୋ। ଅତ୍ଥୀତି ଅଵସ୍ସଂ ଉପଲବ୍ଭତି। ହେହିତୀତି ଭଵିସ୍ସତି, ପରିଵିତକ୍କନଵଚନମିଦଂ। ନ ସୋ ସକ୍କା ନ ହେତୁୟେତି ତେନ ମଗ୍ଗେନ ନ ସକ୍କା ନ ଭଵିତୁଂ। ସୋ ପନ ମଗ୍ଗୋ ହେତୁୟେତି ହେତୁଭାଵାୟ ନ ନ ହୋତି, ହେତୁୟେଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଵତୋ ପରିମୁତ୍ତିୟାତି ଭଵବନ୍ଧନଵିମୁତ୍ତିୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ଅତ୍ତନା ପରିଵିତକ୍କିତମତ୍ଥଂ ସମ୍ପାଦୟିତୁଂ ''ୟଥାପୀ''ତି ଆଦିମାହ। ୟଥା ହି ଲୋକେ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ସୁଖଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ଏଵଂ ଭଵେ ସତି ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେନ ଵିଭଵେନାପି ଭଵିତବ୍ବଂ , ୟଥା ଚ ଉଣ୍ହେ ସତି ତସ୍ସ ଵୂପସମଭୂତଂ ସୀତଲମ୍ପି ଅତ୍ଥି, ଏଵଂ ରାଗାଦିଅଗ୍ଗୀନଂ ଵୂପସମେନ ନିବ୍ବାନେନ ଭଵିତବ୍ବଂ। ୟଥା ଚ ପାପସ୍ସ ଲାମକସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତୋ କଲ୍ୟାଣୋ ଅନଵଜ୍ଜଧମ୍ମୋପି ଅତ୍ଥିୟେଵ, ଏଵମେଵ ପାପିକାୟ ଜାତିୟା ସତି ସବ୍ବଜାତିଖେପନତୋ ଅଜାତିସଙ୍ଖାତେନ ନିବ୍ବାନେନାପି ଭଵିତବ୍ବମେଵାତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୧୦।

''ୟଥାପି ଦୁକ୍ଖେ ଵିଜ୍ଜନ୍ତେ, ସୁଖଂ ନାମପି ଵିଜ୍ଜତି;

ଏୱଂ ଭୱେ ୱିଜ୍ଜମାନେ, ୱିଭୱୋପିଚ୍ଛିତବ୍ବକୋ।

୧୧।

‘‘ଯଥାପି ଉଣ୍ହେ ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, ଅପରଂ ୱିଜ୍ଜତି ସୀତଲଂ;

ଏୱଂ ତିୱିଧଗ୍ଗି ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, ନିବ୍ବାନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବକଂ।

୧୨।

‘‘ଯଥାପି ପାପେ ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, କଲ୍ଯାଣମପି ୱିଜ୍ଜତି;

ଏୱମେୱ ଜାତି ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, ଅଜାତିପିଚ୍ଛିତବ୍ବକ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଯଥାପୀତି ଓପମ୍ମତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ସୁଖନ୍ତି କାଯିକଚେତସିକସୁଖଂ, ସୁଟ୍ଠୁ ଦୁକ୍ଖଂ ଖଣତୀତି ସୁଖଂ। ଭୱେତି ଜନନେ। ୱିଭୱୋତି ଅଜନନଂ, ଜନନେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ଅଜନନଧମ୍ମୋପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ତିୱିଧଗ୍ଗି ୱିଜ୍ଜନ୍ତେତି ତିୱିଧେ ରାଗାଦିକେ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ୱିଜ୍ଜମାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବାନନ୍ତି ତସ୍ସ ତିୱିଧସ୍ସ ରାଗାଦିଅଗ୍ଗିସ୍ସ ନିବ୍ବାପନଂ ଉପସମନଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ପାପେତି ଅକୁସଲେ ଲାମକେ। କଲ୍ଯାଣମପୀତି କୁସଲମପି। ଏୱମେୱାତି ଏୱମେୱଂ। ଜାତି ୱିଜ୍ଜନ୍ତେତି ଜାତିଯା ୱିଜ୍ଜମାନାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଲିଙ୍ଗଭେଦଞ୍ଚ ୱିଭତ୍ତିଲୋପଞ୍ଚ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅଜାତିପୀତି ଜାତିଖେପନଂ ଅଜାତିନିବ୍ବାନମ୍ପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ।

ଅଥାହଂ ପରମ୍ପି ଚିନ୍ତେସିଂ – ‘‘ଯଥା ନାମ ଗୂଥରାସିମ୍ହି ନିମୁଗ୍ଗେନ ପୁରିସେନ ଦୂରତୋୱ କମଲକୁୱଲଯପୁଣ୍ଡରୀକସଣ୍ଡମଣ୍ଡିତଂ ୱିମଲସଲିଲଂ ତଳାକଂ ଦିସ୍ୱା – ‘କତରେନ ନୁ ଖୋ ମଗ୍ଗେନ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବ’ନ୍ତି ତଳାକଂ ଗୱେସିତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। ଯଂ ତସ୍ସ ଅଗୱେସନଂ, ନ ସୋ ତସ୍ସ ତଳାକସ୍ସ ଦୋସୋ, ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସେୱ ଦୋସୋ। ଏୱମେୱ କିଲେସମଲଧୋୱନେ ଅମତମହାତଳାକେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ଯଂ ତସ୍ସ ଅଗୱେସନଂ, ନ ସୋ ଅମତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ନିବ୍ବାନମହାତଳାକସ୍ସ ଦୋସୋ, ପୁରିସସ୍ସେୱ ଦୋସୋ। ଯଥା ପନ ଚୋରେହି ସଂପରିୱାରିତୋ ପୁରିସୋ ପଲାଯନମଗ୍ଗେ ୱିଜ୍ଜମାନେପି ସଚେ ସୋ ନ ପଲାଯତି, ନ ସୋ ତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଦୋସୋ, ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସେୱ ଦୋସୋ। ଏୱମେୱ କିଲେସଚୋରେହି ପରିୱାରେତ୍ୱା ଗହିତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ୱିଜ୍ଜମାନେଯେୱ ନିବ୍ବାନମହାନଗରଗାମିମ୍ହି ସିୱେ ମହାମଗ୍ଗେ ତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଗୱେସନଂ ନାମ ନ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଦୋସୋ, ପୁରିସସ୍ସେୱ ଦୋସୋ। ଯଥା ବ୍ଯାଧିପୀଳିତୋ ପୁରିସୋ ୱିଜ୍ଜମାନେ ବ୍ଯାଧିତିକିଚ୍ଛକେ ୱେଜ୍ଜେ ସଚେ ତଂ ୱେଜ୍ଜଂ ଗୱେସିତ୍ୱା ତଂ ବ୍ଯାଧିଂ ନ ତିକିଚ୍ଛାପେତି, ନ ସୋ ୱେଜ୍ଜସ୍ସ ଦୋସୋ, ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସେୱ ଦୋସୋ। ଏୱମେୱ ପନ ଯୋ କିଲେସବ୍ଯାଧିପରିପୀଳିତୋ କିଲେସୱୂପସମମଗ୍ଗକୋୱିଦଂ ୱିଜ୍ଜମାନମେୱ ଆଚରିଯଂ ନ ଗୱେସତି, ତସ୍ସେୱ ଦୋସୋ, ନ କିଲେସବ୍ଯାଧିୱିନାଯକସ୍ସ ଆଚରିଯସ୍ସ ଦୋସୋ’’ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୩।

‘‘ଯଥା ଗୂଥଗତୋ ପୁରିସୋ, ତଳାକଂ ଦିସ୍ୱାନ ପୂରିତଂ;

ନ ଗୱେସତି ତଂ ତଳାକଂ, ନ ଦୋସୋ ତଳାକସ୍ସ ସୋ।

୧୪।

‘‘ଏୱଂ କିଲେସମଲଧୋୱଂ, ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ ଅମତନ୍ତଳେ;

ନ ଗୱେସତି ତଂ ତଳାକଂ, ନ ଦୋସୋ ଅମତନ୍ତଳେ।

୧୫।

‘‘ଯଥା ଅରୀହି ପରିରୁଦ୍ଧୋ, ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ ଗମନମ୍ପଥେ;

ନ ପଲାଯତି ସୋ ପୁରିସୋ, ନ ଦୋସୋ ଅଞ୍ଜସସ୍ସ ସୋ।

୧୬।

‘‘ଏୱଂ କିଲେସପରିରୁଦ୍ଧୋ, ୱିଜ୍ଜମାନେ ସିୱେ ପଥେ;

ନ ଗୱେସତି ତଂ ମଗ୍ଗଂ, ନ ଦୋସୋ ସିୱମଞ୍ଜସେ।

୧୭।

‘‘ଯଥାପି ବ୍ଯାଧିତୋ ପୁରିସୋ, ୱିଜ୍ଜମାନେ ତିକିଚ୍ଛକେ;

ନ ତିକିଚ୍ଛାପେତି ତଂ ବ୍ଯାଧିଂ, ନ ଦୋସୋ ସୋ ତିକିଚ୍ଛକେ।

୧୮।

‘‘ଏୱଂ କିଲେସବ୍ଯାଧୀହି, ଦୁକ୍ଖିତୋ ପରିପୀଳିତୋ;

ନ ଗୱେସତି ତଂ ଆଚରିଯଂ, ନ ଦୋସୋ ସୋ ୱିନାଯକେ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଗୂଥଗତୋତି ଗୂଥକୂପଗତୋ, ଗୂଥେନ ଗତୋ ମକ୍ଖିତୋ ୱା। କିଲେସମଲଧୋୱନ୍ତି କିଲେସମଲସୋଧନେ, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ଅମତନ୍ତଳାଏତି ଅମତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ତଳାକସ୍ସ, ସାମିଅତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଅନୁସ୍ସରଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଅରୀହୀତି ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେହି। ପରିରୁଦ୍ଧୋତି ସମନ୍ତତୋ ନିରୁଦ୍ଧୋ। ଗମନମ୍ପଥେତି ଗମନପଥେ। ଛନ୍ଦାୱିନାସତ୍ଥଂ ଅନୁସ୍ସରାଗମନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପଲାଯତୀତି ଯଦି ନ ପଲାଯେଯ୍ଯ। ସୋ ପୁରିସୋତି ସୋ ଚୋରେହି ପରିରୁଦ୍ଧୋ ପୁରିସୋ। ଅଞ୍ଜସସ୍ସାତି ମଗ୍ଗସ୍ସ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ହି –

‘‘ମଗ୍ଗୋ ପନ୍ଥୋ ପଥୋ ପଜ୍ଜୋ, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମାଯନଂ;

ନାୱା ଉତ୍ତରସେତୁ ଚ, କୁଲ୍ଲୋ ଚ ଭିସି ସଙ୍କମୋ’’ତି। (ଚୂଳନି। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୦୧) –

ବହୂନି ନାମାନି। ସ୍ୱାଯମିଧ ଅଞ୍ଜସନାମେନ ୱୁତ୍ତୋ। ସିୱେତି ସବ୍ବୁପଦ୍ଦୱାଭାୱତୋ ସିୱେ। ସିୱମଞ୍ଜସେତି ସିୱସ୍ସ ଅଞ୍ଜସସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ତିକିଚ୍ଛକେତି ୱେଜ୍ଜେ। ନ ତିକିଚ୍ଛାପେତୀତି ନ ତିକିଚ୍ଛାପେଯ୍ଯ। ନ ଦୋସୋ ସୋ ତିକିଚ୍ଛକେତି ତିକିଚ୍ଛକସ୍ସ ଦୋସୋ ନତ୍ଥି, ବ୍ଯାଧିତସ୍ସେୱ ଦୋସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖିତୋତି ସଞ୍ଜାତକାଯିକଚେତସିକଦୁକ୍ଖୋ। ଆଚରିଯନ୍ତି ମୋକ୍ଖମଗ୍ଗାଚରିଯଂ। ୱିନାଯକେତି ଆଚରିଯସ୍ସ।

ଏୱଂ ପନାହଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଉତ୍ତରିମ୍ପି ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସିଂ – ‘‘ଯଥାପି ମଣ୍ଡନକଜାତିକୋ ପୁରିସୋ କଣ୍ଠେ ଆସତ୍ତଂ କୁଣପଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ସୁଖୀ ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ, ଏୱଂ ମଯାପି ଇମଂ ପୂତିକାଯଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅନପେକ୍ଖେନ ନିବ୍ବାନମହାନଗରଂ ପୱିସିତବ୍ବଂ। ଯଥା ଚ ନରନାରିଯୋ ଉକ୍କାରଭୂମିଯଂ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱଂ କତ୍ୱା ନ ତଂ ଉଚ୍ଛଙ୍ଗେନ ୱା ଆଦାଯ ଦସନ୍ତେ ୱା ୱେଠେତ୍ୱା ଆଦାଯ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଜିଗୁଚ୍ଛମାନା ଓଲୋକେତୁମ୍ପି ଅନିଚ୍ଛନ୍ତା ଅନପେକ୍ଖା ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱଂ ମଯାପି ଇମଂ ପୂତିକାଯଂ ଅନପେକ୍ଖେନ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅମତଂ ନିବ୍ବାନନଗରଂ ପୱିସିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଯଥା ଚ ନାୱିକା ନାମ ଜଜ୍ଜରଂ ନାୱଂ ଉଦକଗାହିନିଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅନପେକ୍ଖାୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏୱମହମ୍ପି ଇମଂ ନୱହି ୱଣମୁଖେହି ପଗ୍ଘରନ୍ତଂ କାଯଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅନପେକ୍ଖୋ ନିବ୍ବାନମହାନଗରଂ ପୱିସିସ୍ସାମି । ଯଥା ଚ କୋଚି ପୁରିସୋ ମୁତ୍ତାମଣିୱେଳୁରିଯାଦୀନି ନାନାୱିଧାନି ରତନାନି ଆଦାଯ ଚୋରେହି ସଦ୍ଧିଂ ମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ରତନୱିନାସଭଯେନ ତେ ଚୋରେ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଖେମଂ ମଗ୍ଗଂ ଗଣ୍ହାତି, ଏୱମଯମ୍ପି ପୂତିକାଯୋ ରତନୱିଲୋପକଚୋରସଦିସୋ। ସଚାହଂ ଏତ୍ଥ ତଣ୍ହଂ କରିସ୍ସାମି, ଅରିଯମଗ୍ଗକୁସଲଧମ୍ମରତନାନି ମେ ନସ୍ସିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ମଯା ଇମଂ ମହାଚୋରସଦିସଂ କରଜକାଯଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନମହାନଗରଂ ପୱିସିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୯।

‘‘ଯଥାପି କୁଣପଂ ପୁରିସୋ, କଣ୍ଠେ ବଦ୍ଧଂ ଜିଗୁଚ୍ଛିଯ;

ମୋଚଯିତ୍ୱାନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ସୁଖୀ ସେରୀ ସଯଂୱସୀ।

୨୦।

‘‘ତଥେୱିମଂ ପୂତିକାଯଂ, ନାନାକୁଣପସଞ୍ଚଯଂ;

ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱାନ ଗଚ୍ଛେସ୍ସଂ, ଅନପେକ୍ଖୋ ଅନତ୍ଥିକୋ।

୨୧।

‘‘ଯଥା ଉଚ୍ଚାରଟ୍ଠାନମ୍ହି, କରୀସଂ ନରନାରିଯୋ;

ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱାନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅନପେକ୍ଖା ଅନତ୍ଥିକା।

୨୨।

‘‘ଏୱମେୱାହଂ ଇମଂ କାଯଂ, ନାନାକୁଣପପୂରିତଂ;

ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱାନ ଗଚ୍ଛିସ୍ସଂ, ୱଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଯଥା କୁଟିଂ।

୨୩।

‘‘ଯଥାପି ଜଜ୍ଜରଂ ନାୱଂ, ପଲୁଗ୍ଗଂ ଉଦଗାହିନିଂ;

ସାମୀ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅନପେକ୍ଖା ଅନତ୍ଥିକା।

୨୪।

‘‘ଏୱମେୱାହଂ ଇମଂ କାଯଂ, ନୱଚ୍ଛିଦ୍ଦଂ ଧୁୱସ୍ସୱଂ;

ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱାନ ଗଚ୍ଛିସ୍ସଂ, ଜିଣ୍ଣନାୱଂୱ ସାମିକା।

୨୫।

‘‘ଯଥାପି ପୁରିସୋ ଚୋରେହି, ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଭଣ୍ଡମାଦିଯ;

ଭଣ୍ଡଚ୍ଛେଦଭଯଂ ଦିସ୍ୱା, ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱାନ ଗଚ୍ଛତି।

୨୬।

‘‘ଏୱମେୱ ଇମଂ କାଯୋ, ମହାଚୋରସମୋ ୱିଯ;

ପହାଯିମଂ ଗମିସ୍ସାମି, କୁସଲଚ୍ଛେଦନାଭଯା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଯଥାପି କୁଣପଂ ପୁରିସୋତି ଯଥାପି ଦହରୋ ଯୁୱା ମଣ୍ଡନକଜାତିକୋ ପୁରିସୋ ଅହିକୁଣପେନ ୱା କୁକ୍କୁରକୁଣପେନ ୱା ମନୁସ୍ସକୁଣପେନ ୱା

କଣ୍ଣେ ଆସଜ୍ଜେନ ଅଟ୍ଟୀୟିତ୍ୱା ହରାୟିତ୍ୱା ଜିଗୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତଂ କୁଣପଂ ମୋଚେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ସୁଖୀତି ସୁଖିତୋ। ସେରୀତି ଯଥିଚ୍ଛକୱିହାରୀ। ନାନାକୁଣପସଞ୍ଚୟନ୍ତି ଅନେକୱିଧକୁଣପରାସିଭୂତଂ ''ନାନାକୁଣପପୂରିତ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ।

ଉଚ୍ଚାରଟ୍ଠାନମ୍ହୀତି ଉଚ୍ଚାରେନ୍ତି ୱଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଉଚ୍ଚାରୋ, ଉଚ୍ଚାରୋ ଚ ସୋ ଠାନଂ ଚେତି ଉଚ୍ଚାରଟ୍ଠାନଂ। ଅଥ ୱା ଉସ୍ସାସିୟ୍ୟତୀତି ଉସ୍ସାସୋ, ୱଚ୍ଚସ୍ସେତଂ ନାମଂ, ତସ୍ସ ଠାନଂ ଉସ୍ସାସଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ମିଂ ଉସ୍ସାସଟ୍ଠାନମ୍ହି, ଉଚ୍ଚାରଟ୍ଠାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଯଥା କୁଟିନ୍ତି ୱଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା କୁଟିଂ ନରନାରିୟୋ ୱିୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଜଜ୍ଜରନ୍ତି ଜିଣ୍ଣଂ। ପଲୁଗ୍ଗନ୍ତି ପଲୁଜ୍ଜନ୍ତିଂ, ୱିକିରନ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଦଗାହିନିନ୍ତି ଉଦକଗାହିନିଂ । ସାମୀତି ନାୱାସାମିକା। ନୱଚ୍ଛିଦ୍ଦନ୍ତି ଚକ୍ଖୁସୋତାଦୀହି ନୱହି ୱଣମୁଖେହି ଛିଦ୍ଦାୱଚ୍ଛିଦ୍ଦେହି ଯୁତ୍ତତ୍ତା ନୱଚ୍ଛିଦ୍ଦଂ। ଧୁୱସ୍ସୱନ୍ତି ଧୁୱନିସ୍ସନ୍ଦଂ, ନିଚ୍ଚଂ ପଗ୍ଘରଣାସୁଚିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭଣ୍ଡମାଦିୟାତି ଯଂକିଞ୍ଚି ରତନାଦିକଂ ଭଣ୍ଡଂ ଆଦିୟ। ଭଣ୍ଡଚ୍ଛେଦଭୟଂଦିସ୍ୱାତି ଭଣ୍ଡସ୍ସ ଅଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ଭୟଂ ଦିସ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମେୱାତି ସୋ ଭଣ୍ଡମାଦାୟ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପୁରିସୋ ୱିୟ। ଅୟଂ କାୟୋତି ଅୟଂ ପନ କୁଚ୍ଛିତାନଂ ପରମଜେଗୁଚ୍ଛାନଂ ଆୟୋତି କାୟୋ। ଆୟୋତି ଉପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ଆୟନ୍ତି ତତୋତି ଆୟୋ, କୁଚ୍ଛିତା କେସାଦୟୋ। ଇତି କୁଚ୍ଛିତାନଂ କେସାଦୀନଂ ଆୟୋତି କାୟୋ। ମହାଚୋରସମୋ ୱିୟାତି ଚକ୍ଖୁଆଦୀହି ରୂପାଦୀସୁ ପିୟରୂପେସୁ ସାରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ପାଣାତିପାତାଦିନ୍ନାଦାନାଦିଚୋରୋ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବକୁସଲଂ ୱିଲୁମ୍ପତୀତି ମହାଚୋରସମୋ। ତସ୍ମା ଯଥା ସୋ ରତନଭଣ୍ଡମାଦାୟ ଚୋରେହି ସଦ୍ଧିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପୁରିସୋ ତେ ଚୋରେ ପହାୟ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱାହମ୍ପି ଇମଂ ମହାଚୋରସମଂ କାୟଂ ପହାୟ ଅତ୍ତନୋ ସୋତ୍ଥିଭାୱକରଂ ମଗ୍ଗଂ ଗୱେସିତୁଂ ଗମିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କୁସଲଚ୍ଛେଦନାଭୟାତି କୁସଲଧମ୍ମୱିଲୋପନଭୟେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥେୱଂ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ନାନାୱିଧାହି ଉପମାହି ନେକ୍ଖମ୍ମକାରଣଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ପୁନପି ଚିନ୍ତେସି – ''ଇମଂ ମହାଧନରାସିଂ ସଂହରିତ୍ୱା ମୟ୍ହଂ ପିତୁପିତାମହାଦୟୋ ପରଲୋକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଏକକହାପଣମ୍ପି ଗହେତ୍ୱା ନ ଗତା, ମୟା ପନ ଗହେତ୍ୱା ଗମନକାରଣଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ଗନ୍ତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସି – ''ଅହଂ, ମହାରାଜ, ଜାତିଜରାଦୀହି ଉପଦ୍ଦୁତହଦୟୋ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିୟଂ ପବ୍ବଜିସ୍ସାମି, ମୟ୍ହଂ ଅନେକକୋଟିସତସହସ୍ସଂ ଧନଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଦେୱୋ ପଟିପଜ୍ଜତୂ''ତି। ରାଜା ଆହ – ''ନ ମୟ୍ହଂ ତେ ଧନେନ ଅତ୍ଥୋ, ତ୍ୱଂଯେୱ ଯଥିଚ୍ଛକଂ କରୋହୀ''ତି।

ସୋ ଚ ''ସାଧୁ ଦେୱା''ତି ନଗରେ ଭେରିଂ ଚରାପେତ୍ୱା ମହାଜନସ୍ସ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁକାମେ ଚ କିଲେସକାମେ ଚ ପହାୟ ଅମରୱରନଗରସଦିସତୋ ଅମରନଗରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଏକକୋୱ ନାନାମିଗଗଣୱନ୍ତେ ହିମୱନ୍ତେ ଧମ୍ମିକଂ ନାମ ପବ୍ବତଂ ନିସ୍ସାୟ ଅସ୍ସମଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଣ୍ଣସାଲଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚଦୋସୱିୱଜ୍ଜିତଂ ଚଙ୍କମଂ ମାପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଗୁଣସମୁପେତଂ ଅଭିଞ୍ଞାବଲଂ ସମାହରିତୁଂ ନୱଦୋସସମନ୍ନାଗତଂ ସାଟକଂ ପଜହିତ୍ୱା ଦ୍ୱାଦସଗୁଣମୁପାଗତଂ ୱାକଚୀରଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ଏୱଂ ପନ ସୋ ପବ୍ବଜିତୋ ଅଟ୍ଠଦୋସସମାକିଣ୍ଣଂ ପଣ୍ଣସାଲଂ ପହାୟ ଦସଗୁଣସମନ୍ନାଗତଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସବ୍ବଧଞ୍ଞୱିକତିଂ ପହାୟ ପୱତ୍ତଫଲଭୋଜନୋ ହୁତ୍ୱା ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଚଙ୍କମନୱସେନ ପଧାନଂ ପଦହନ୍ତୋ ସତ୍ତାହବ୍ଭନ୍ତରେୟେୱ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ଲାଭୀ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୨୭।

''ଏୱାହଂ ଚିନ୍ତୟିତ୍ୱାନ, ନେକକୋଟିସତଂ ଧନଂ;

ନାଥାନାଥାନଂ ଦତ୍ୱାନ, ହିମୱନ୍ତମୁପାଗମିଂ।

୨୮।

''ହିମୱନ୍ତସ୍ସାୱିଦୂରେ, ଧମ୍ମିକୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ଅସ୍ସମୋ ସୁକତୋ ମୟ୍ହଂ, ପଣ୍ଣସାଲା ସୁମାପିତା।

୨୯।

''ଚଙ୍କମଂ ତତ୍ଥ ମାପେସିଂ, ପଞ୍ଚଦୋସୱିୱଜ୍ଜିତଂ।

ଅଟ୍ଠଗୁଣସମୁପେତଂ, ଅଭିଞ୍ଞାବଲମାହରିଂ।

୩୦।

‘‘ସାଟକଂ ପଜହିଂ ତତ୍ଥ, ନଵଦୋସମୁପାଗତଂ;

ଵାକଚୀରଂ ନିଵାସେସିଂ, ଦ୍ଵାଦସଗୁଣମୁପାଗତଂ।

୩୧।

‘‘ଅଟ୍ଠଦୋସସମାକିଣ୍ଣଂ, ପଜହିଂ ପଣ୍ଣସାଲକଂ;

ଉପାଗମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ, ଗୁଣେ ଦସହୁପାଗତଂ।

୩୨।

‘‘ଵାପିତଂ ରୋପିତଂ ଧଞ୍ଞଂ, ପଜହିଂ ନିରଵସେସତୋ;

ଅନେକଗୁଣସମ୍ପନ୍ନଂ, ପଵତ୍ତଫଲମାଦିୟିଂ।

୩୩।

‘‘ତତ୍ଥପ୍ପଧାନଂ ପଦହିଂ, ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଚଙ୍କମେ;

ଅବ୍ଭନ୍ତରମ୍ହି ସତ୍ତାହେ, ଅଭିଞ୍ଞାବଲପାପୁଣି’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଏଵାହନ୍ତି ଏଵଂ ଅହଂ, ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଚିନ୍ତେତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ନାଥାନାଥାନନ୍ତି ସନାଥାନମନାଥାନଞ୍ଚ ଅଡ୍ଢାନଞ୍ଚେଵ ଦଲିଦ୍ଦାନଞ୍ଚ ‘‘ଅତ୍ଥିକା ଗଣ୍ହନ୍ତୂ’’ତି ସହ କୋଟ୍ଠାଗାରେହି ଦତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ହିମଵନ୍ତସ୍ସାଵିଦୂରେତି ହିମଵନ୍ତପବ୍ବତରାଜସ୍ସ ଅଵିଦୂରେ ସମୀପେ। ଧମ୍ମିକୋ ନାମ ପବ୍ବତୋତି ଏଵଂନାମକୋ ପବ୍ବତୋ। କସ୍ମା ପନାୟଂ ଧମ୍ମିକୋତି? ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ପନ ବୋଧିସତ୍ତା ଇସିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ତଂ ପବ୍ବତଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ଵା ସମଣଧମ୍ମଂ ଅକଂସୁ। ତସ୍ମା ସମଣଧମ୍ମସ୍ସ ନିସ୍ସୟଭୂତତ୍ତା ‘‘ଧମ୍ମିକୋ’’ତ୍ଵେଵ ପାକଟୋ ଅହୋସି। ଅସ୍ସମୋ ସୁକତୋ ମୟ୍ହନ୍ତିଆଦିନା ସୁମେଧପଣ୍ଡିତେନ ଅସ୍ସମପଣ୍ଣସାଲା ଚଙ୍କମା ସହତ୍ଥା ମାପିତା ଵିୟ ଵୁତ୍ତା, ନ ଚ ପନ ସହତ୍ଥା ମାପିତା, କିନ୍ତୁ ସକ୍କେନ ଦେଵେନ ପେସିତେ ଵିସ୍ସକମ୍ମୁନା ଦେଵପୁତ୍ତେନ ନିମ୍ମିତା। ଭଗଵା ପନ ତଦା ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାଵେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ତଂ ସମ୍ପଦଂ ସନ୍ଧାୟ – ‘‘ସାରିପୁତ୍ତ, ତସ୍ମିଂ ପବ୍ବତେ –

‘ଅସ୍ସମୋ ସୁକତୋ ମୟ୍ହଂ, ପଣ୍ଣସାଲା ସୁମାପିତା;

ଚଙ୍କମଂ ତତ୍ଥ ମାପେସିଂ, ପଞ୍ଚଦୋସଵିଵଜ୍ଜିତ’’’ନ୍ତି। – ଆଦିମାହ;

ତତ୍ଥ ପଣ୍ଣସାଲାତି ପଣ୍ଣଛଦନସାଲା। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଅସ୍ସମପଦେ। ପଞ୍ଚଦୋସଵିଵଜ୍ଜିତନ୍ତି ପଞ୍ଚହି ଚଙ୍କମଦୋସେହି ଵିଵଜ୍ଜିତଂ। କତମେ ପଞ୍ଚ ଚଙ୍କମଦୋସା ନାମ? ଥଦ୍ଧଵିସମତା, ଅନ୍ତୋରୁକ୍ଖତା, ଗହନଚ୍ଛନ୍ନତା, ଅତିସମ୍ବାଧତା, ଅତିଵିସାଲତାତି ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ଦୋସେହି ଵିଵଜ୍ଜିତଂ। ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦେନ ଦୀଘତୋ ସଟ୍ଠିରତନୋ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଦିୟଡ୍ଢରତନୋ ଚଙ୍କମୋ ଵୁତ୍ତୋ। ଅଥ ଵା ପଞ୍ଚଦୋସଵିଵଜ୍ଜିତନ୍ତି ପଞ୍ଚହି ନୀଵରଣଦୋସେହି ଵିଵଜ୍ଜିତଂ ପରିହୀନଂ ଅଭିଞ୍ଞାବଲମାହରିନ୍ତି ଇମିନା ଉତ୍ତରପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା, ସୁମେଧକଥା)। ଅଟ୍ଠଗୁଣସମୁପେତନ୍ତି ‘‘ଏଵଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ପରିସୁଦ୍ଧେ ପରିୟୋଦାତେ ଅନଙ୍ଗଣେ ଵିଗତୂପକ୍କିଲେସେ ମୁଦୁଭୂତେ କମ୍ମନିୟେ ଠିତେ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ’’ତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେହି ଅଟ୍ଠଗୁଣେହି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୪୪-୨୪୫; ମ। ନି। ୧।୩୮୪-୩୮୬, ୪୩୧-୪୩୩; ପାରା। ୧୨-୧୪) ସମନ୍ନାଗତଂ ଅଭିଞ୍ଞାବଲଂ ଆହରିଂ ଆନେସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

କେଚି ପନ ‘‘ଅଟ୍ଠହି ସମଣସୁଖେହି ଉପେତଂ, ଅଟ୍ଠିମାନି ସମଣସୁଖାନି ନାମ ଧନଧଞ୍ଞପରିଗ୍ଗହାଭାୱୋ, ଅନୱଜ୍ଜପିଣ୍ଡପାତପରିଯେସନଭାୱୋ, ନିବ୍ବୁତପିଣ୍ଡଭୁଞ୍ଜନଭାୱୋ, ରଟ୍ଠଂ ପୀଳେନ୍ତା ଧନଧଞ୍ଞାଦୀସୁ ଗଣ୍ହନ୍ତେସୁ ରାଜପୁରିସେସୁ ରଟ୍ଠପୀଳନକିଲେସାଭାୱୋ, ଉପକରଣେସୁ ନିଚ୍ଛନ୍ଦରାଗଭାୱୋ, ଚୋରୱିଲୋପନେ ନିବ୍ଭୟଭାୱୋ, ରାଜରାଜମହାମତ୍ତେହି ଅସଂସଟ୍ଠଭାୱୋ, ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଅପ୍ପଟିହତଭାୱୋତି ଇମେହି ଅଟ୍ଠହି ସମଣସୁଖେହି (ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନ, ସୁମେଧକଥା; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା) ଉପେତଂ ସମୁପେତଂ ଅସ୍ସମଂ ମାପେସି’’ନ୍ତି ଅସ୍ସମେନ ସମ୍ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି, ତଂ ପାଠଇଯା ନ ସମେତି।

ସାଟକନ୍ତି ୱତ୍ଥଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଅସ୍ସମେ। ନୱଦୋସମୁପାଗତନ୍ତି, ସାରିପୁତ୍ତ, ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ନିୱତ୍ଥପାରୁତଂ ମହଗ୍ଘସାଟକଂ ପଜହିଂ ପରିଚ୍ଚଜିଂ। ସାଟକଂ ପଜହନ୍ତୋ ଚ ତତ୍ଥ ନୱ ଦୋସେ ଦିସ୍ୱା ପଜହିନ୍ତି ଦୀପେତି। ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତାନଞ୍ହି ସାଟକସ୍ମିଂ ନୱ ଦୋସା ପକାସିତା। କତମେ ନୱ? ସାଟକସ୍ସ ମହଗ୍ଘଭାୱୋ, ପରପଟିବଦ୍ଧଭାୱୋ, ପରିଭୋଗେନ ଲହୁକଂ କିଲିସ୍ସନଭାୱୋ, କିଲିଟ୍ଠୋ ଚ ଧୋୱିତବ୍ବୋ ପୁନ ରଜିତବ୍ବୋ ଚ ହୋତି ପରିଭୋଗେନ ଜୀରଣଭାୱୋ, ଜିଣ୍ଣସ୍ସ ପୁନ ତୁନ୍ନକରଣଂ ୱା ଅଗ୍ଗଳଅଦାନଂ ୱା କାତବ୍ବଂ ହୋତି ପୁନ ପରିଯେସନାଯ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱଭାୱୋ, ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଅନନୁଚ୍ଛୱିକଭାୱୋ, ପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ସାଧାରଣଭାୱୋ, ଯଥା ନଂ ନ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା ଗଣ୍ହନ୍ତି, ଏୱଂ ଗୋପେତବ୍ବୋ ହୋତି ପରିଦହତୋ ୱିଭୂସନଟ୍ଠାନଭାୱୋ, ଗହେତ୍ୱା ଚରନ୍ତସ୍ସ ମହିଚ୍ଛଭାୱୋତି ଏତେହି ନୱହି ଦୋସେହି (ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନ, ସୁମେଧକଥା) ଉପଗତଂ ସାଟକଂ ପହାଯ ୱାକଚୀରଂ ନିୱାସେସିନ୍ତି ଦୀପେତି। ୱାକଚୀରନ୍ତି ମୁଞ୍ଜତିଣଂ ହୀରାହୀରଂ କତ୍ୱା ଗନ୍ଥେତ୍ୱା କତଂ ୱାକମଯଚୀରଂ ନିୱାସନପାରୁପନତ୍ଥାଯ ଆଦିଯିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱାଦସଗୁଣମୁପାଗତନ୍ତି ଦ୍ୱାଦସହି ଆନିସଂସେହି ଉପେତଂ। ଏତ୍ଥ ଗୁଣ-ସଦ୍ଦୋ ଆନିସଂସଟ୍ଠୋ ‘‘ସତଗୁଣା ଦକ୍ଖିଣା ପାଟିକଙ୍ଖିତବ୍ବା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୩୭୯) ୱିଯ। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ୱାକଚୀରସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାଦସାନିସଂସା ଅପ୍ପଗ୍ଘତା, ଅପରାଯତ୍ତତା, ସହତ୍ଥା କାତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତା, ପରିଭୋଗେନ ଜିଣ୍ଣେପି ସିବ୍ବିତବ୍ବାଭାୱୋ, ଚୋରଭଯାଭାୱୋ ପରିଯେସନ୍ତସ୍ସ ସୁଖେନ କରଣଭାୱୋ, ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ସାରୁପ୍ପଭାୱୋ, ସେୱମାନସ୍ସ ୱିଭୂସନଟ୍ଠାନାଭାୱୋ, ଚୀୱରପ୍ପଚ୍ଚଯେ ଅପ୍ପିଚ୍ଛଭାୱୋ , ପରିଭୋଗସୁଖଭାୱୋ, ୱାକୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସୁଲଭଭାୱୋ, ୱାକଚୀରେ ନଟ୍ଠେପି ଅନପେକ୍ଖଭାୱୋତି ଇମେହି ଦ୍ୱାଦସହି ଗୁଣେହି ସମ୍ପନ୍ନଂ (ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନ, ସୁମେଧକଥା; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା)।

ଅଥ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ତତ୍ଥ ପଣ୍ଣସାଲାଯଂ ୱିହରନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାଯ ଅତ୍ତନୋ ନିକ୍ଖମନକାରଣଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋ ଏୱଂ କିର ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅହଂ ପନ ନୱକନକକଟକନୂପୁରାଦିସଙ୍ଘଟ୍ଟନସଦ୍ଦସମ୍ମିସ୍ସିତ-ମଧୁରହସିତକଥିତଗେହଜନରମଣୀଯଂ ଉଳାରୱିଭୱସୋଭିତଂ ସୁରୱରଭୱନାକାରମଗାରଂ ଖେଳପିଣ୍ଡଂ ୱିଯ ପହାଯ ୱିୱେକାରାମତାଯ ସବ୍ବଜନପାପପୱାହନଂ ତପୋୱନଂ ପୱିଟ୍ଠୋସ୍ମି, ଇଧ ପନ ମେ ପଣ୍ଣସାଲାଯ ୱାସୋ ଦୁତିଯୋ ଘରାୱାସୋ ୱିଯ ହୋତି, ହନ୍ଦାହଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ୱସେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୩୧।

‘‘ଅଟ୍ଠଦୋସସମାକିଣ୍ଣଂ, ପଜହିଂ ପଣ୍ଣସାଲକ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠଦୋସସମାକିଣ୍ଣନ୍ତି ଅଟ୍ଠହି ଦୋସେହି ସମାକିଣ୍ଣଂ ସଂଯୁତ୍ତଂ। କତମେହି ଅଟ୍ଠହି? ମହାସମ୍ଭାରେହି ନିପ୍ଫାଦନୀଯତା, ତିଣପଣ୍ଣମତ୍ତିକାଦୀହି ନିଚ୍ଚଂ ପଟିଜଗ୍ଗନୀଯତା, ସେନାସନଂ ନାମ ମହଲ୍ଲକସ୍ସ ପାପୁଣାତୀତି ଅୱେଲାଯ ୱୁଟ୍ଠାପିଯମାନସ୍ସ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ନ ହୋତୀତି ୱୁଟ୍ଠାପନୀଯଭାୱୋ, ସୀତୁଣ୍ହସ୍ସ ପଟିଘାତେନ କାଯସ୍ସ ସୁଖୁମାଲକରଣଭାୱୋ, ଘରଂ ପୱିଟ୍ଠେନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପାପଂ ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି ଗରହପଟିଚ୍ଛାଦନକରଣଭାୱୋ, ‘‘ମଯ୍ହମିଦ’’ନ୍ତି ସପରିଗ୍ଗହଭାୱୋ, ଗେହସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ସଦୁତିଯକୱାସୋ, ଊକାମଙ୍ଗୁଲଘରଗୋଳିକାଦୀନଂ ସାଧାରଣତାଯ ବହୁସାଧାରଣଭାୱୋତି ଇତି ଇମେ ଅଟ୍ଠ ଆଦୀନୱେ (ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନ, ସୁମେଧକଥା) ଦିସ୍ୱା ମହାସତ୍ତୋ ପଣ୍ଣସାଲଂ ପଜହିଂ।

ଗୁଣେ ଦସହୁପାଗତନ୍ତି ଛନ୍ନଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦସହି ଗୁଣେହି ଉପେତଂ, ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଉପଗତୋସ୍ମୀତି ଅତ୍ଥୋ। କତମେହି ଦସହି? ଅପ୍ପସମାରମ୍ଭତା, ଉପଗମନମତ୍ତମେୱେତ୍ଥ ହୋତୀତି ସୁଲଭାନୱଜ୍ଜତା, ଅଭିଣ୍ହଂ ତରୁପଣ୍ଣୱିକାରଦସ୍ସନେନ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାସମୁଟ୍ଠାପନତା, ସେନାସନମଚ୍ଛେରାଭାୱୋ, ତତ୍ଥ ହି ପାପଂ କରୋନ୍ତୋ ଲଜ୍ଜତୀତି ପାପକରଣାରହାଭାୱୋ, ପରିଗ୍ଗହକରଣାଭାୱୋ, ଦେୱତାହି ସହ ୱାସୋ, ଛନ୍ନପଟିକ୍ଖେପୋ, ପରିଭୋଗସୁଖତା, ରୁକ୍ଖମୂଲସେନାସନସ୍ସ ଗତଗତଟ୍ଠାନେ ସୁଲଭତାଯ ଅନପେକ୍ଖଭାୱୋତି ଇତି ଇମେ ଦସ ଗୁଣେ (ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନ, ସୁମେଧକଥା) ଦିସ୍ୱା ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଉପଗତୋସ୍ମୀତି ୱଦତି। ଆହ ଚ –

‘‘ୱଣ୍ଣିତୋ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠେନ, ନିସ୍ସଯୋତି ଚ ଭାସିତୋ;

ନିୱାସୋ ପୱିୱିତ୍ତସ୍ସ, ରୁକ୍ଖମୂଲସମୋ କୁତୋ।

‘‘ଆୱାସମଚ୍ଛେରହରେ, ଦେୱତାପରିପାଲିତେ;

ପୱିୱିତ୍ତେ ୱସନ୍ତୋ ହି, ରୁକ୍ଖମୂଲମ୍ହି ସୁବ୍ବତୋ।

‘‘ଅଭିରତ୍ତାନି ନୀଲାନି, ପଣ୍ଡୂନି ପତିତାନି ଚ;

ପସ୍ସନ୍ତୋ ତରୁପଣ୍ଣାନି, ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପନୂଦତି।

‘‘ତସ୍ମା ହି ବୁଦ୍ଧଦାଯଜ୍ଜଂ, ଭାୱନାଭିରତାଲଯଂ;

ୱିୱିତ୍ତଂ ନାତିମଞ୍ଞେଯ୍ଯ, ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ୱିଚକ୍ଖଣୋ’’ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୨);

ଅଥ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ପଣ୍ଣସାଲାଯ ଦିଟ୍ଠଦୋସୋ ହୁତ୍ୱା ରୁକ୍ଖମୂଲସେନାସନେ ଲଦ୍ଧାନିସଂସୋ ୱିହରନ୍ତୋ ଉତ୍ତରିପି ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଆହାରତ୍ଥାଯ ମେ ଗାମଗମନଂ ଆହାରପରିଯେସନଦୁକ୍ଖଂ, ନାହଂ କେନଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞେନ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଆହାରତ୍ଥାଯ ପବ୍ବଜିତୋ, ଆହାରପରିଯେସନମୂଲସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପମାଣଂ ନତ୍ଥି, ଯଂନୂନାହଂ ପୱତ୍ତଫଲେନ ଯାପେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି। ଇମଂ ପନ ଅତ୍ଥୱିସେସଂ ଦୀପେନ୍ତୋ –

୩୨-୩୩। ‘‘ୱାପିତଂ ରୋପିତଂ ଧଞ୍ଞଂ, ପଜହିଂ ନିରୱସେସତୋ।

ଅନେକଗୁଣସମ୍ପନ୍ନଂ, ପୱତ୍ତଫଲମାଦିଯି’’ନ୍ତି। – ଆଦିମାହ;

ତତ୍ଥ ୱାପିତନ୍ତି ୱପିତ୍ୱା ନିପ୍ଫନ୍ନଂ। ରୋପିତନ୍ତି ରୋପିତ୍ୱା ନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ୱପନରୋପନୱସେନ ଦୁୱିଧାୱ ସସ୍ସନିପ୍ଫତ୍ତି, ତଂ ଦୁୱିଧମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ପହାଯ ପୱତ୍ତଫଲେନ ଯାପେସିଂ। ପୱତ୍ତଫଲନ୍ତି ସଯମେୱ ପତିତଫଲଂ। ଆଦିଯିନ୍ତି ପରିଭୁଞ୍ଜିଂ।

‘‘ପୱତ୍ତଫଲସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ, ଅପରାଯତ୍ତଜୀୱିକୋ;

ପହୀନାହାରଲୋଲୁପ୍ପୋ, ହୋତି ଚାତୁଦ୍ଦିସୋ ମୁନି।

‘‘ଜହାତି ରସତଣ୍ହଞ୍ଚ, ଆଜୀୱୋ ତସ୍ସ ସୁଜ୍ଝତି;

ତସ୍ମା ହି ନାତିମଞ୍ଞେଯ୍ଯ, ପୱତ୍ତଫଲଭୋଜନ’’ନ୍ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୬ ଥୋକଂ ୱିସଦିସଂ) –

ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନୋ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ନଚିରସ୍ସେୱ ଅନ୍ତୋସତ୍ତାହେ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ପଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ଚ ପାପୁଣି। ଇମମତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତେନ ‘‘ତତ୍ଥପ୍ପଧାନଂପଦହି’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଅସ୍ସମେ। ପଧାନନ୍ତି ୱୀରିଯଂ, ୱୀରିଯଞ୍ହି ପଦହିତବ୍ବତୋ ପଧାନଭାୱକରଣତୋ ୱା ‘‘ପଧାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଦହିନ୍ତି ୱୀରିଯମାରଭିଂ। ନିସ୍ସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଚଙ୍କମେତି ନିସଜ୍ଜାଯ ଚ ଠାନେନ ଚ ଚଙ୍କମେନ ଚ।

ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ପନ ସେଯ୍ଯଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଚଙ୍କମେହେୱ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସତ୍ତାହବ୍ଭନ୍ତରେଯେୱ ଅଭିଞ୍ଞାବଲଂ ପାପୁଣି। ଏୱଂ ପନ ଅଭିଞ୍ଞାବଲଂ ପତ୍ୱା ସୁମେଧତାପସେ ସମାପତ୍ତିସୁଖେନ ୱୀତିନାମେନ୍ତେ ତଦା ସବ୍ବଜନସଙ୍ଗହକରୋ ମାରବଲଭଯଂକରୋ ଞାଣଦୀପଙ୍କରୋ ଦୀପଙ୍କରୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଉଦପାଦି।

ସଙ୍ଖେପେନେୱ ତସ୍ସାଯମାନୁପୁବ୍ବିକଥା – ଅଯଂ କିର ଦୀପଙ୍କରୋ ନାମ ମହାସତ୍ତୋ ସମତିଂସ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ୱେସ୍ସନ୍ତରତ୍ତଭାୱସଦିସେ ଅତ୍ତଭାୱେ ଠିତୋ ପଥୱିକମ୍ପନାଦୀନି ମହାଦାନାନି ଦତ୍ୱା ଆଯୁପରିଯୋସାନେ ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଯାୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅଦେୱତାହି ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା –

‘‘କାଲୋ ଖୋ ତେ ମହାଵୀର, ଉପ୍ପଜ୍ଜ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ;

ସଦେଵକଂ ତାରଯନ୍ତୋ, ବୁଜ୍ଝସ୍ସୁ ଅମତଂ ପଦ’’ନ୍ତି। (ବୁ। ଵଂ। ୧।୬୭) –

ଵୁତ୍ତେ ତତୋ ସୋ ଦେଵତାନଂ ଵଚନଂ ସୁତ୍ଵା ଚ ପଞ୍ଚ ମହାଵିଲୋକନାନି ଵିଲୋକେତ୍ଵା ତତୋ ଚୁତୋ ରମ୍ମଵତୀନଗରେ ଅତ୍ତନୋ ଯସଵିଭୂତିଯା ଵିଜିତଵାସୁଦେଵସ୍ସ ନରଦେଵସ୍ସ ସୁଦେଵସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ କୁଲେ ସୁମେଧାଯ ଦେଵିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ଆସାଳ୍ହିପୁଣ୍ଣମିଯା ଉତ୍ତରାସାଳ୍ହନକ୍ଖତ୍ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ଵା ମହତା ପରିଵାରେନ ପରିହରିଯମାନୋ ମହାଦେଵିଯା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ମଣିକୂଟଗତୋ ଵିଯ କେନଚି ଅସୁଚିନା ଅମକ୍ଖିତୋ ଦସ ମାସେ ଵସିତ୍ଵା ସଲିଲଧରଵିଵରଗତୋ ସରଦକାଲଚନ୍ଦୋ ଵିଯ ତସ୍ସା ଉଦରତୋ ନିକ୍ଖମି।

ଦ୍ଵତ୍ତିଂସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି

ତସ୍ସ ପନ ଦୀପଙ୍କରକୁମାରସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେପି ଵିଜାତକ୍ଖଣେପି ଦ୍ଵତ୍ତିଂସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ପାଟିହାରିଯାନି ପାତୁରହେସୁଂ। ସବ୍ବସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତେସୁ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମନ୍ତେସୁ ନିକ୍ଖମନ୍ତେସୁ ସମ୍ବୁଜ୍ଝନ୍ତେସୁ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଵତ୍ତେନ୍ତେସୂତି ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ଦ୍ଵତ୍ତିଂସ ପାଟିହାରିଯାନି ପଵତ୍ତନ୍ତେଵ। ତସ୍ମା ମଯା ପାକଟତ୍ତା ଦୀପଙ୍କରକୁମାରସ୍ସ ଜାତିଯଂ ଦସ୍ସିତାନି –

‘‘ଦୀପଙ୍କରେ ଚାରୁକରେ କୁମାରେ, ସିଵଂକରେ ସନ୍ତିକରେଵ ଜାତେ;

ପକମ୍ପି ସଙ୍କମ୍ପି ତଦା ସମନ୍ତା, ସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟା ଦସଲୋକଧାତୁ।

‘‘ଚକ୍କଵାଳସହସ୍ସେସୁ, ଦସସହସ୍ସେଵ ଦେଵତା;

ଏକସ୍ମିଂ ଚକ୍କଵାଳସ୍ମିଂ, ତଦା ସନ୍ନିପତିଂସୁ ତା।

‘‘ବୋଧିସତ୍ତଂ ମହାସତ୍ତଂ, ଜାତମତ୍ତନ୍ତୁ ଦେଵତା;

ପଠମଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିଂସୁ, ପଚ୍ଛା ତଂ ମନୁଜା ପନ।

‘‘ଅଵାଦିତା କେନଚି ଚମ୍ମନଦ୍ଧା, ସୁପୋକ୍ଖରା ଦୁନ୍ଦୁଭିଯୋ ଚ ଵୀଣା;

ଅଘଟ୍ଟିତାନାଭରଣାନି ତସ୍ମିଂ, ଖଣେ ସମନ୍ତା ମଧୁରଂ ରଵିଂସୁ।

‘‘ଛିଜ୍ଜିଂସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଚ ବନ୍ଧନାନି, ସଯଂ ଵିଗଚ୍ଛିଂସୁ ଚ ସବ୍ବରୋଗା;

ରୂପାନି ପସ୍ସିଂସୁ ଚ ଜାତିଅନ୍ଧା, ସଦ୍ଦଂ ସମନ୍ତା ବଧିରା ସୁଣିଂସୁ।

‘‘ଅନୁସ୍ସତିଂ ଜାତିଜଳା ମନୁସ୍ସା, ଲଭିଂସୁ ଯାନଂ ପଦସାଵ ପଙ୍ଗୁଲା;

ଵିଦେସଯାତା ସଯମେଵ ନାଵା, ସପଟ୍ଟନଂ ସୀଘମୁପାଗମିଂସୁ।

‘‘ଆକାସଟ୍ଠଂ ଭୂମିଗତଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ, ସଯଂ ସମନ୍ତା ରତନଂ ଵିରୋଚି;

ନିବ୍ବାଯି ଘୋରେ ନିରଯେ ହୁତାସୋ, ନଦୀସୁ ତୋଯମ୍ପି ଚ ନପ୍ପଵତ୍ତି।

‘‘ଲୋକନ୍ତରେ ଦୁକ୍ଖନିରନ୍ତରେପି, ପଭା ଉଳାରା ଵିପୁଲା ଅହୋସି;

ତଥା ତଦା ସନ୍ତତରଙ୍ଗମାଲୋ, ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ମଧୁରୋଦକୋଯଂ।

‘‘ନ ୱାଯି ୱାତୋ ଫରୁସୋ ଖରୋ ୱା, ସମ୍ଫୁଲ୍ଲପୁପ୍ଫା ତରୱୋ ଅହେସୁଂ;

ୱିରୋଚି ଚନ୍ଦୋ ଅଧିକଂ ସତାରୋ, ନ ଚାପି ଉଣ୍ହୋ ସୂରିଯୋ ଅହୋସି।

‘‘ଖଗା ନଭମ୍ହାପି ଚ ରୁକ୍ଖତୋ ଚ, ହଟ୍ଠାୱ ହେଟ୍ଠା ପଥୱିଂ ଭଜିଂସୁ;

ମହାଚତୁଦ୍ଦୀପଗତୋ ଚ ମେଘୋ, ପୱସ୍ସି ତୋଯଂ ମଧୁରଂ ସମନ୍ତା।

‘‘ଠତ୍ୱାୱ ଦିବ୍ବେ ଭୱନେ ସକସ୍ମିଂ, ପସନ୍ନଚିତ୍ତା ପନ ଦେୱତାଯୋ;

ନଚ୍ଚିଂସୁ ଗାଯିଂସୁ ଚ ୱାଦଯିଂସୁ, ସେଳିଂସୁ ତା କେଳିମକଂସୁ ଚେୱ।

‘‘ସଯଂ କିର ଦ୍ୱାରମହାକୱାଟା, ଖଣେୱ ତସ୍ମିଂ ୱିୱଟା ଅହେସୁଂ;

ମହାଜନେ ନେୱ ଖୁଦା ପିପାସା, ପୀଳଏସି ଲୋକଂ କିର କଞ୍ଚି କଞ୍ଚି।

‘‘ଯେ ନିଚ୍ଚୱେରା ପନ ପାଣିସଙ୍ଘା, ତେ ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ପରମଂ ଲଭିଂସୁ;

କାକା ଉଲୂକେହି ଚରିଂସୁ ସଦ୍ଧିଂ, କୋଣା ୱରାହେହି ଅକଂସୁ କେଳିଂ।

‘‘ଘୋରାପି ସପ୍ପାନମୁଖାପି ସପ୍ପା, କୀଳିଂସୁ କାମଂ ନକୁଲେହି ସଦ୍ଧିଂ;

ଗଣ୍ହିଂସୁ ମଜ୍ଜାରସିରେସୁ ଯୂକା, ୱିସ୍ସଟ୍ଠଚିତ୍ତା ଘରମୂସିକାପି।

‘‘ବୁଦ୍ଧନ୍ତରେନାପି ଅଲଦ୍ଧତୋଯେ, ପିସାଚଲୋକେ ୱିଗତା ପିପାସା;

ଖୁଜ୍ଜା ଅହେସୁଂ ସମଚାରୁକାଯା, ମୂଗା ଚ ୱାଚଂ ମଧୁରଂ ଲପିଂସୁ।

‘‘ପସନ୍ନଚିତ୍ତା ପନ ପାଣିସଙ୍ଘା, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପିଯମାଲପିଂସୁ;

ଅସ୍ସା ଚ ହେସିଂସୁ ପହଟ୍ଠଚିତ୍ତା, ଗଜ୍ଜିଂସୁ ମତ୍ତା ୱରୱାରଣାପି।

‘‘ସୁରଭିଚନ୍ଦନଚୁଣ୍ଣସମାକୁଲା , କୁସୁମକୁଙ୍କୁମଧୂପସୁଗନ୍ଧିନୀ;

ୱିୱିଧଚାରୁମହଦ୍ଧଜମାଲିନୀ, ଦସସହସ୍ସି ଅହୋସି ସମନ୍ତତୋ’’ତି।

ତତ୍ର ହିସ୍ସ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁକମ୍ପୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ଦେୱତାନଂ ଏକଚକ୍କୱାଳେ ସନ୍ନିପାତୋ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନକାଲେ ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗହଣସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ପଠମଂ ଦେୱତାନଂ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଚତୁନ୍ନଂ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଂ ପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ପଚ୍ଛା ମନୁସ୍ସାନଂ ପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଂ ପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ଚମ୍ମନଦ୍ଧଦୁନ୍ଦୁଭୀନଂ ସଯମେୱ ୱଜ୍ଜନଂ ମହନ୍ତିଯା ଧମ୍ମଭେରିଯା ଅନୁସାୱନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ୱୀଣାଭରଣାନଂ ସଯମେୱ ୱଜ୍ଜନଂ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ବନ୍ଧନାନଂ ସଯମେୱ ଛେଦୋ ଅସ୍ମିମାନସମୁଚ୍ଛେଦସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ମହାଜନସ୍ସ ସବ୍ବରୋଗୱିଗମୋ ଚତୁସଚ୍ଚଫଲପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ଜଚ୍ଚନ୍ଧାନଂ ରୂପଦସ୍ସନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ବଧିରାନଂ ସଦ୍ଦସ୍ସୱନଂ ଦିବ୍ବସୋତଧାତୁପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ।

ଜାତିଜଳଆନଂ ଅନୁସ୍ସତୁପ୍ପାଦୋ ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ପଙ୍ଗୁଲାନଂ ପଦସା ଗମନଂ ଚତୁରିଦ୍ଧିପାଦପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ୱିଦେସଗତାନଂ ନାୱାନଂ ସପଟ୍ଟନାଗମନଂ ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାଧିଗମସ୍ସ, ରତନାନଂ ସଯମେୱ ୱିରୋଚନଂ ଧମ୍ମୋଭାସପଟିଲାଭସ୍ସ, ନିରଯେ

ଅଗ୍ଗିନିଜ୍ଝାଯନଂ ଏକାଦସଗ୍ଗିନିଜ୍ଝାଯନସ୍ସ, ନଦୀସୁ ତୋଯସ୍ସ ନପ୍ପୱତ୍ତନଂ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜପଟିଲାଭସ୍ସ, ଲୋକନ୍ତରେ ଆଲୋକୋ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମେତ୍ୱା ଞାଣଲୋକଦସ୍ସନସ୍ସ, ମହାସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ମଧୁରୋଦକତା ନିବ୍ବାନରସେନ ଏକରସଭାୱସ୍ସ, ୱାତସ୍ସ ଅୱାଯନଂ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତଭେଦନସ୍ସ, ତରୂନଂ ପୁପ୍ଫିତଭାୱୋ ୱିମୁତ୍ତିପୁପ୍ଫେହି ପୁପ୍ଫିତଭାୱସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ।

ଚନ୍ଦସ୍ସ ଅତିୱିରୋଚନଂ ବହୁଜନକନ୍ତତାଯ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ସୂରିଯସ୍ସ ନାତିଉଣ୍ହୱିମଲଭାୱୋ କାଯିକଚେତସିକସୁଖୁପ୍ପତ୍ତିଯା, ଖଗାନଂ ନଗାଦୀହି ପଥୱିଗମନଂ ଓୱାଦଂ ସୁତ୍ୱା ମହାଜନସ୍ସ ପାଣେହି ସରଣଗମନସ୍ସ, ମହତୋ ଚତୁଦ୍ଦୀପଗତମେଘସ୍ସ ପୱସ୍ସନଂ ମହତୋ ଧମ୍ମୱସ୍ସସ୍ସ, ଦେୱତାନଂ ସକସକଭୱନେସ୍ୱେୱ ଠତ୍ୱା ନଚ୍ଚାଦୀହି କୀଳନଂ ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ପତ୍ୱା ଉଦାନୁଦାନସ୍ସ, ଦ୍ୱାରକୱାଟାନଂ ସଯମେୱ ୱିୱରଣଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗଦ୍ୱାରୱିୱରଣସ୍ସ, ଖୁଦାପୀଳନସ୍ସ ଅଭାୱୋ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖେନ ସୁଖିତଭାୱସ୍ସ, ୱେରୀନଂ ମେତ୍ତଚିତ୍ତପଟିଲାଭୋ ଚତୁବ୍ରହ୍ମୱିହାରପଟିଲାଭସ୍ସ, ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଯା ଏକଧଜମାଲିତା ଅରିଯଧଜମାଲିତାଯ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ, ସେସୱିସେସା ପନ ସେସବୁଦ୍ଧଗୁଣପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଥ ଦୀପଙ୍କରକୁମାରୋ ମହତିଯା ସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରିଚାରିଯମାନୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଭଦ୍ଦଂ ଯୋବ୍ବନଂ ପତ୍ୱା ତିଣ୍ଣଂ ଉତୂନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକେସୁ ତୀସୁ ପାସାଦେସୁ ଦେୱଲୋକସିରିଂ ୱିଯ ରଜ୍ଜସିରିମନୁଭୱନ୍ତୋ ଉଯ୍ୟାନକୀଳାଯ ଗମନସମଯେ ଅନୁକ୍କମେନ ଜିଣ୍ଣବ୍ୟାଧିମତସଙ୍ଖାତେ ତଯୋ ଦେୱଦୂତେ ଦିସ୍ୱା ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ସୁଦସ୍ସନନଗରସଦିସୱିଭୱସୋଭଂ ରମ୍ମୱତୀ ନାମ ନଗରଂ ପାୱିସି। ନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପୁନ ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ହତ୍ଥାଚରିଯଂ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ଏତଦୱୋଚ – ''ଅହଂ, ତାତ, ଉଯ୍ୟାନଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ ନିକ୍ଖମିସ୍ସାମି ହତ୍ଥିଯାନାନି କପ୍ପାପେହୀ''ତି। ସୋ ''ସାଧୁ, ଦେୱା''ତି ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ଚତୁରାସୀତିହତ୍ଥିସହସ୍ସାନି କପ୍ପାପେସି। ଅଥ ୱିସ୍ସକମ୍ମୋ ନାମ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ବୋଧିସତ୍ତଂ ନାନାୱିରାଗୱସନନିୱାସନଂ ଆମୁକ୍କମୁତ୍ତାହାରକେଯୂରଂ ରୁଚିରନୱକନକକଟକମକୁଟକୁଣ୍ଡଲଧରଂ ପରମସୁରଭିକୁସୁମମାଲସମଲଙ୍କତସିରୋରୁହଂ ସମଲଙ୍କରି କିର। ଅଥ ଦୀପଙ୍କରକୁମାରୋ ଦେୱକୁମାରୋ ୱିଯ ଚତୁରାସୀତିଯା ହତ୍ଥିସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧୱରଗତୋ ମହତା ବଲକାଯେନ ପରିୱୁତୋ ରତିଜନନଂ ଉଯ୍ୟାନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧତୋ ଓରୁଯ୍ହ ତଂ ଉଯ୍ୟାନମନୁସଞ୍ଚରିତ୍ୱା ପରମରୁଚିରଦସ୍ସନେ ସକହଦଯସୀତଲେ ସିଲାତଲେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସି । ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ସୁଦ୍ଧାୱାସଖୀଣାସୱୋ ମହାବ୍ରହ୍ମା ଅଟ୍ଠ ସମଣପରିକ୍ଖାରେ ଆଦାଯ ମହାପୁରିସସ୍ସ ଚକ୍ଖୁପଥେ ପାତୁରହୋସି।

ମହାପୁରିସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା – ''କିମିଦ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା, ''ସମଣପରିକ୍ଖାରୋ''ତି ସୁତ୍ୱା ଅଲଙ୍କାରଭଣ୍ଡଂ ଓମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପସାଧନଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସ ହତ୍ଥେ ଦତ୍ୱା ମଙ୍ଗଲଖଗ୍ଗମାଦାଯ ସଦ୍ଧିଂ ମକୁଟେନ କେସେ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଆକାସେ ଉକ୍ଖିପି। ଅଥ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ସୁୱଣ୍ଣଚଙ୍କୋଟକେନ ତଂ କେସମକୁଟଂ ଆଦାଯ ସିନେରୁମୁଦ୍ଧନି ତିଯୋଜନପ୍ପମାଣଂ ଇନ୍ଦନୀଲମଣିମଯଂ ମକୁଟଚେତିଯଂ ନାମ ଅକାସି। ଅଥ ମହାପୁରିସୋ ଦେୱଦତ୍ତିଯଂ ଅରହତ୍ତଧଜଂ କାସାୱଂ ପରିଦହିତ୍ୱା ସାଟକଯୁଗଂ ଆକାସେ ଖିପି। ତଂ ବ୍ରହ୍ମା ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନିକଂ ସବ୍ବରତନମଯଂ ଚେତିଯମକାସି। ଦୀପଙ୍କରକୁମାରଂ ପନ ପବ୍ବଜନ୍ତଂ ଏକା ପୁରିସକୋଟି ଅନୁପବ୍ବଜି। ତାଯ ପନ ପରିସାଯ ପରିୱୁତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଦସ ମାସେ ପଧାନଚରିଯଂ ଅଚରି। ଅଥ ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯ ଅଞ୍ଞତରଂ ନଗରଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପାୱିସି।

ତସ୍ମିଂ କିର ନଗରେ ତଂଦିୱସଂ ଦେୱତାନଂ ବଲିକରଣତ୍ଥାଯ ନିରୁଦକପାଯାସଂ ପଚିଂସୁ। ତସ୍ସ ପନ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ସପରିସସ୍ସ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିଟ୍ଠସ୍ସ ମନୁସ୍ସା ଅଦଂସୁ। ତଂ କିର ସବ୍ବେସଂ କୋଟିସଙ୍ଖ୍ୟାଯାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପରିଯତ୍ତଂ ଅହୋସି। ମହାପୁରିସସ୍ସ ପନ ପତ୍ତେ ଦେୱତା ଦିବ୍ବୋଜଂ ପକ୍ଖିପିଂସୁ। ତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯେ ପଟିସଲ୍ଲାନା ୱୁଟ୍ଠାଯ ଗଣଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ସୁନନ୍ଦେନ ନାମାଜୀୱକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ପିପ୍ଫଲିବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ନୱୁତିହତ୍ଥଂ ବୋଧିକ୍ଖନ୍ଧଂ ପିଟ୍ଠିତୋ କତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗୱୀରିଯଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସୀଦି।

ତତୋ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ରତ୍ତିଯା ପଠମଯାମେ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମଯାମେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମଯାମେ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମୱସେନ ପଚ୍ଚଯାକାରଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଉଦଯବ୍ବଯୱସେନ ସମପଞ୍ଞାସ ଲକ୍ଖଣାନି ଦିସ୍ୱା ଯାୱ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରୁଣୋଦଯେ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସକଲବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧସୀହନାଦଂ ନଦିତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ବୋଧିସମୀପେଯେୱ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ପଟିଞ୍ଞାଯ ସୁନନ୍ଦାରାମେ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା କୋଟିସତାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାମତଂ ପାଯେତ୍ୱା ଚତୁଦ୍ଦୀପିକମହାମେଘୋ ୱିଯ ଧମ୍ମୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସେନ୍ତୋ ମହାଜନସ୍ସ ବନ୍ଧନମୋକ୍ଖଂ କରୋନ୍ତୋ ଜନପଦଚାରିକଂ ୱିଚରି।

ତଦା କିର ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ସମାପତ୍ତିସୁଖେନ ୱୀତିନାମେନ୍ତୋ ନେୱ ପଥୱିକମ୍ପନମଦ୍ଦସ ନ ତାନି ନିମିତ୍ତାନି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୩୪.

‘‘ଏଓଂ ମେ ସିଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ, ୱସୀଭୂତସ୍ସ ସାସନେ;

ଦୀପଙ୍କରୋ ନାମ ଜିନୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଲୋକନାୟକୋ.

୩୫.

‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେ ଚ ଜାୟନ୍ତେ, ବୁଜ୍ଝନ୍ତେ ଧମ୍ମଦେସନେ;

ଚତୁରୋ ନିମିତ୍ତେ ନାଦ୍ଦସଂ, ଝାନରତିସମପ୍ପିତୋ’’ତି.

ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ଇଦାନି ୱତ୍ତଙ୍ଗଂ ନିଦସ୍ସେତି. ମେତି ମମ. ସିଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତସ୍ସାତି ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାସିଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ. ୱସୀଭୂତସ୍ସାତି ଭୂତୱସିସ୍ସ, ଚିତ୍ତୱସୀଭାୱମୁପଗତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ. ସାସନେତି ୱିୱେକମାନସାନଂ ସାସନେ, ଅନାଦରଲକ୍ଖଣେ ସାମିୱଚନଂ ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ. ଜିନୋତି କିଲେସାରିଜୟନେନ ଜିନୋ.

ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେ. ଜାୟନ୍ତେତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମନେ. ବୁଜ୍ଝନ୍ତେତି ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନ୍ତେ. ଧମ୍ମଦେସନେତି ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ. ଚତୁରୋନିମିତ୍ତେତି ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି. ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଦସବଲସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧି-ଜାତି-ବୋଧି-ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁକମ୍ପନାଦୀନି ନିମିତ୍ତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ. ଏତ୍ଥାହ – ତାନି ପନ ବହୂନି ନିମିତ୍ତାନି, କସ୍ମା ‘‘ଚତୁରୋ ନିମିତ୍ତେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଯୁତ୍ତଂ ନନୂତି? ନାଯୁତ୍ତଂ, ଯଦିପି ଏତାନି ବହୂନି ନିମିତ୍ତାନି, ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ପନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଚତୁରୋ ନିମିତ୍ତେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ. ନାଦ୍ଦସନ୍ତି ନାଦ୍ଦସିଂ. ଇଦାନି ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ନିମିତ୍ତାନଂ ଅଦସ୍ସନେ କାରଣଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ‘‘ଝାନରତିସମପ୍ପିତୋ’’ତି ଆହ. ଝାନରତୀତି ସମାପତ୍ତିସୁଖସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ. ଝାନରତିୟା ସମପ୍ପିତତ୍ତା ସମଙ୍ଗୀଭୂତତ୍ତା ତାନି ନିମିତ୍ତାନି ନାଦ୍ଦସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ.

ଅଥ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଦୀପଙ୍କରଦସବଲୋ ଚତୂହି ଖୀଣାସୱସତସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ପରମରମ୍ମଂ ରମ୍ମଂ ନାମ ନଗରଂ ପତ୍ୱା ସୁଦସ୍ସନମହାୱିହାରେ ପଟିୱସତି. ରମ୍ମନଗରୱାସିନୋ ‘‘ଦୀପଙ୍କରୋ କିର ଦସବଲୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୱରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ରମ୍ମନଗରଂ ପତ୍ୱା ସୁଦସ୍ସନମହାୱିହାରେ ପଟିୱସତୀ’’ତି ସୁତ୍ୱା ସପ୍ପିଆଦୀନି ଭେସଜ୍ଜାନି ଗହେତ୍ୱା ଭୁତ୍ତପାତରାସା ସୁଦ୍ଧୁତ୍ତରାସଙ୍ଗା ପୁପ୍ଫଧୂପଗନ୍ଧହତ୍ଥା ଯେନ ବୁଦ୍ଧୋ ତେନୁପସଙ୍କମିଂସୁ, ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପୁପ୍ଫାଦୀହି ପୂଜେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅତିମଧୁରଂ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ସ୍ୱାତନାୟ ଭଗୱନ୍ତଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାୟାସନା ଦସବଲଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ.

ତେ ପୁନଦିୱସେ ଅସଦିସମହାଦାନଂ ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ମଣ୍ଡପଂ କାରେତ୍ୱା ୱିମଲକୋମଲେହି ନୀଲୁପ୍ପଲେହି ଛାଦେତ୍ୱା ଚତୁଜ୍ଜାତିଗନ୍ଧେନ ପରିଭଣ୍ଡଂ କାରେତ୍ୱା ଲାଜପଞ୍ଚମାନି ସୁରଭିକୁସୁମାନି ୱିକିରିତ୍ୱା ମଣ୍ଡପସ୍ସ ଚତୂସୁ କୋଣେସୁ ସୀତଲମଧୁରୱାରିପୁଣ୍ଣା ଚାଟିୟୋ ଠପେତ୍ୱା କଦଲିପଣ୍ଣେହି ପିଦହିତ୍ୱା ମଣ୍ଡପୋପରି ଜୟସୁମନକୁସୁମସଦିସଂ ପରମରୁଚିରଦସ୍ସନଂ ଚେଲୱିତାନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣମଣିରଜତତାରକାହି ରଚୟିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଗନ୍ଧଦାମପୁପ୍ଫଦାମପତ୍ତଦାମରତନଦାମାନି ଓଲମ୍ବେତ୍ୱା ଧୂପେହି ଦୁଦ୍ଦିନଂ କତ୍ୱା ସକଲଞ୍ଚ ତଂ ରମ୍ମଂ ରମ୍ମନଗରଂ ସମ୍ମଟ୍ଠଂ ସଫଲକଦଲିୟୋ ଚ ପୁପ୍ଫସମଲଙ୍କତେ ପୁଣ୍ଣଘଟେ ଚ ଠପାପେତ୍ୱା ନାନାୱିରାଗା ଧଜପଟାକାୟୋ ଚ ସମୁସ୍ସାପେତ୍ୱା ମହାୱୀଥିୟା ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ସାଣିପାକାରେହି ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦୀପଙ୍କରଦସବଲସ୍ସ ଆଗମନମଗ୍ଗଂ ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତା ଉଦକପରିଭିନ୍ନଟ୍ଠାନେସୁ ପଂସୁଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଚିକ୍ଖଲ୍ଲକମ୍ପି ପଥୱିଂ ଅସମଂ ସମଂ କତ୍ୱା ମୁତ୍ତାସଦିସାହି ୱାଲୁକାହି ଆକିରନ୍ତି, ଲାଜପଞ୍ଚମେହି ଚ ପୁପ୍ଫେହି ଆକିରନ୍ତି, ସଫଲକଦଲିକମୁକେ ଚ ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତି.

ଅଥ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ସୁମେଧତାପସୋ ଅତ୍ତନୋ ଅସ୍ସମପଦତୋ ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ରମ୍ମନଗରୱାସୀନଂ ତେସଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଉପରିଭାଗେନ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତେ ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠେ ମଗ୍ଗଂ ସୋଧେନ୍ତେ ଚ ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତେ ଚ ଦିସ୍ୱା – ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ କାରଣ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସବ୍ବେସଂ ପସ୍ସନ୍ତାନଞ୍ଞେୱ ଆକାସତୋ ଓରୁୟ୍ହ ଏକମନ୍ତେ ଠତ୍ୱା ତେ ମନୁସ୍ସେ ପୁଚ୍ଛି – ‘‘ଅମ୍ଭୋ! କସ୍ସତ୍ଥାୟ ତୁମ୍ହେ ଇମଂ ମଗ୍ଗଂ ସୋଧେଥା’’ତି? ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୩୬.

‘‘ପଚ୍ଚନ୍ତଦେସୱିସୟେ, ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ତଥାଗତଂ;

ତସ୍ସ ଆଗମନଂ ମଗ୍ଗଂ, ସୋଧେନ୍ତି ତୁଟ୍ଠମାନସା।

୩୭।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସକସ୍ସମା;

ଧୁନନ୍ତୋ ୱାକଚୀରାନି, ଗଚ୍ଛାମି ଅମ୍ବରେ ତଦା।

୩୮।

‘‘ୱେଦଜାତଂ ଜନଂ ଦିସ୍ୱା, ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠଂ ପମୋଦିତଂ;

ଓରୋହିତ୍ୱାନ ଗଗନା, ମନୁସ୍ସେ ପୁଚ୍ଛି ତାୱଦେ।

୩୯।

‘‘ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠୋ ପମୁଦିତୋ, ୱେଦଜାତୋ ମହାଜନୋ;

କସ୍ସ ସୋଧୀଯତି ମଗ୍ଗୋ, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମାଯନ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚନ୍ତଦେସୱିସଯେତି ମଜ୍ଝିମଦେସସ୍ସେୱ ଏକପସ୍ସେ ପଚ୍ଚନ୍ତଦେସସଞ୍ଞିତେ ଜନପଦେ। ତସ୍ସ ଆଗମନଂ ମଗ୍ଗନ୍ତି ତେନ ଆଗନ୍ତବ୍ବଂ ମଗ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅହଂ ତେନ ସମଯେନାତି ଅହଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଚେତଂ କରଣୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସକସ୍ସମାତି ଅତ୍ତନୋ ଅସ୍ସମପଦତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା। ଧୁନନ୍ତୋତି ଓଧୁନନ୍ତୋ। ‘‘ତେନ ସମଯେନ’’ ଚ, ‘‘ତଦା’’ ଚାତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଦାନଂ ଏକତ୍ଥତ୍ତା ପୁରିମସ୍ସ ନିକ୍ଖମନକିରିଯାଯ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚ ଗମନକିରିଯାଯ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଇତରଥା ପୁନରୁତ୍ତିଦୋସୋ ନ ମୁଚ୍ଚତି। ତଦାତି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ।

ୱେଦଜାତନ୍ତି ସଞ୍ଜାତସୋମନସ୍ସଂ। ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠଂ ପମୋଦିତନ୍ତି ଇମାନି ତୀଣି ପଦାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅତ୍ଥଦୀପନାନି। ଅଥ ୱା ସୁଖେନ ତୁଟ୍ଠଂ, ପୀତିଯା ହଟ୍ଠଂ, ପାମୋଜ୍ଜେନ ପମୁଦିତଂ। ଓରୋହିତ୍ୱାନାତି ଓତରିତ୍ୱା। ମନୁସ୍ସେ ପୁଚ୍ଛୀତି ମାନୁସେ ପୁଚ୍ଛି। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ତାୱଦେତି ତଦା, ତଙ୍ଖଣେଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ‘‘ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠୋ ପମୁଦିତୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଯଂ ମହାଜନୋ ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠୋ ପମୋଦିତହଦଯୋ ହୁତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ସୋଧେତି, କିଂ କାରଣା ସୋଧେତି, କସ୍ସତ୍ଥାଯ ୱା ସୋଧେତୀତି? ଏୱଂ ‘‘ସୋଧେତି’’ ସଦ୍ଦଂ ଆହରିତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଇତରଥା ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ସୋଧୀଯତୀତି ସୁଦ୍ଧଭାୱୋ କରୀଯତି। ମଗ୍ଗୋ ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମାଯନନ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସେୱେତାନି ୱେୱଚନାନି।

ଏୱଂ ତେନ ସୁମେଧତାପସେନ ପୁଟ୍ଠା ତେ ମନୁସ୍ସା ଆହଂସୁ – ‘‘ଭନ୍ତେ ସୁମେଧ, କିଂ ନ ଜାନାଥ ଦୀପଙ୍କରୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୱରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଅମ୍ହାକଂ ନଗରଂ ପତ୍ୱା ସୁଦସ୍ସନମହାୱିହାରେ ପଟିୱସତି, ମଯଂ ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ନିମନ୍ତଯିତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଆଗମନମଗ୍ଗଂ ସୋଧେମା’’ତି। ତତୋ ତଂ ସୁତ୍ୱା ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ବୁଦ୍ଧୋତି ଖୋ ପନେସ ଘୋସୋପି ଦୁଲ୍ଲଭୋ, ପଗେୱ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ, ତେନ ହି ମଯାପି ଇମେହି ମନୁସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦସବଲସ୍ସ ଆଗମନମଗ୍ଗଂ ସୋଧେତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି। ସୋ ତେ ମନୁସ୍ସେ ଆହ – ‘‘ସଚେ, ଭୋ, ତୁମ୍ହେ ଇମଂ ମଗ୍ଗଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୋଧେଥ, ମଯ୍ହମ୍ପି ଏକଂ ଓକାସଂ ଦେଥ, ଅହମ୍ପି ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଧିଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ସୋଧେସ୍ସାମୀ’’ତି। ତତୋ ତେ ‘‘ସାଧୂ’’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା – ‘‘ଅଯଂ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ’’ତି ଜାନମାନା ଦୁକ୍ଖସୋଧନଂ ଉଦକସମ୍ଭିନ୍ନଂ ଅତିୱିଯ ୱିସମଂ ଏକଂ ଓକାସଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା – ‘‘ଇମଂ ଓକାସଂ ତୁମ୍ହେ ସୋଧେଥ ଅଲଙ୍କରୋଥ ଚା’’ତି ଅଦଂସୁ। ତତୋ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅହଂ ପନ ଇମଂ ଓକାସଂ ଇଦ୍ଧିଯା ପରମଦସ୍ସନୀଯଂ କାତୁଂ ପହୋମି, ଏୱଂ କତେ ପନ ମଂ ନ ପରିତୋସେସ୍ସତି। ଅଜ୍ଜ ପନ ମଯା କାଯୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ପଂସୁଂ ଆହରିତ୍ୱା ତଂ ପଦେସଂ ପୂରେତି।

ତସ୍ସ ପନ ତସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଅସୋଧିତେ ୱିପ୍ପକତେଯେୱ ରମ୍ମନଗରୱାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ଭଗୱତୋ କାଲମାରୋଚେସୁଂ – ‘‘ନିଟ୍ଠିତଂ, ଭନ୍ତେ, ଭତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଏୱଂ ତେହି କାଲେ ଆରୋଚିତେ ଦସବଲୋ ଜଯସୁମନକୁସୁମସଦିସୱଣ୍ଣଂ ଦୁପଟ୍ଟଚୀୱରଂ ତିମଣ୍ଡଲଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ନିୱାସେତ୍ୱା ତସ୍ସୁପରି

ସୁଓଣ୍ଣପାମଙ୍ଗେନ ଜଯସୁମନକୁସୁମକଲାପଂ ପରିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିଯ ୱିଜ୍ଜୁଲତାସସ୍ସିରିକଂ କାଯବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା କନକଗିରିସିଖରମତ୍ଥକେ ଲାଖାରସଂ ପରିସିଞ୍ଚନ୍ତୋ ୱିଯ ସୁଓଣ୍ଣଚେତିଯଂ ପୱାଳଜାଲେନ ପରିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ସୁଓଣ୍ଣଗ୍ଘିକଂ ରତ୍ତକମ୍ବଲେନ ପଟିମୁଞ୍ଚନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ସରଦସମଯରଜନିକରଂ ରତ୍ତୱଲାହକେନ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ଲାଖାରସେନ ତିନ୍ତକିଂସୁକକୁସୁମସଦିସଓଣ୍ଣଂ ରତ୍ତୱରପଂସୁକୂଲଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ଗନ୍ଧକୁଟିଦ୍ୱାରତୋ କଞ୍ଚନଗୁହତୋ ସୀହୋ ୱିଯ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଗନ୍ଧକୁଟିପମୁଖେ ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥ ସବ୍ବେ ଭିକ୍ଖୂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରଯିଂସୁ। ତେ ପନ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତା ଭିକ୍ଖୂ ଏୱରୂପା ଅହେସୁଂ –

‘‘ଅପ୍ପିଚ୍ଛା ପନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠା, ୱତ୍ତାରୋ ୱଚନକ୍ଖମା;

ପୱିୱିତ୍ତା ଅସଂସଟ୍ଠା, ୱିନୀତା ପାପଗରହିନୋ।

‘‘ସବ୍ବେପି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନା, ସମାଧିଜ୍ଝାନକୋୱିଦା;

ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପନ୍ନା, ତିପଞ୍ଚରଣାଯୁତା।

‘‘ଖୀଣାସୱା ୱସିପ୍ପତ୍ତା, ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ଯସସ୍ସିନୋ;

ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯା ଦମପ୍ପତ୍ତା, ସୁଦ୍ଧା ଖୀଣପୁନବ୍ଭୱା’’ତି।

ଇତି ଭଗୱା ସଯଂ ୱୀତରାଗୋ ୱୀତରାଗେହି ୱୀତଦୋସୋ ୱୀତଦୋସେହି ୱୀତମୋହୋ ୱୀତମୋହେହି ପରିୱୁତୋ ଅତିୱିଯ ୱିରୋଚିତ୍ଥ। ଅଥ ସତ୍ଥା ମହାନୁଭାୱାନଂ ଖୀଣାସୱାନଂ ଛଳଭିଞ୍ଞାନଂ ଚତୂହି ସତସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ ମରୁଗଣପରିୱୁତୋ ଦସସତନଯନୋ ୱିଯ ବ୍ରହ୍ମଗଣପରିୱୁତୋ ହାରିତମହାବ୍ରହ୍ମା ୱିଯ ଚ ଅପରିମିତସମଯସମୁପଚିତକୁସଲବଲଜନିତାଯ ଅନୋପମାଯ ବୁଦ୍ଧଲୀଳାଯ ତାରାଗଣପରିୱୁତୋ ସରଦସମଯରଜନିକରୋ ୱିଯ ଚ ଗଗନତଲଂ ତଂ ମଗ୍ଗଂ ଅଲଙ୍କତପଟିଯତ୍ତଂ ପଟିପଜ୍ଜି।

‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣାଯ ପଭାଯ ଧୀରୋ, ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣେ କିର ମଗ୍ଗରୁକ୍ଖେ;

ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣେ କୁସୁମେ କରୋନ୍ତୋ, ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ପଟିପଜ୍ଜି ମଗ୍ଗଂ’’।

ସୁମେଧତାପସୋପି ତେନ ଅଲଙ୍କତପଟିଯତ୍ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣପଟିମଣ୍ଡିତଂ ଅସୀତିଯା ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ଅନୁରଞ୍ଜିତଂ ବ୍ୟାମପ୍ପଭାଯ ପରିକ୍ଖେପଂ ସସ୍ସିରିକଂ ଇନ୍ଦନୀଲମଣିସଦିସଂ ଆକାସେ ନାନପ୍ପକାରା ୱିଜ୍ଜୁଲତା ୱିଯ ଛବ୍ବଣ୍ଣବୁଦ୍ଧରସ୍ମିଯୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତଂ ରୂପସୋଭଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଅକ୍ଖୀନି ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ଓଲୋକେତ୍ୱା – ‘‘ଅଜ୍ଜ ମଯା ଦସବଲସ୍ସ ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି, ‘‘ମା ଭଗୱା କଲଲେ ଅକ୍କମି, ମଣିମଯଫଲକସେତୁଂ ଅକ୍କମନ୍ତୋ ୱିଯ ସଦ୍ଧିଂ ଚତୂହି ଖୀଣାସୱସତସହସ୍ସେହି ମମ ପିଟ୍ଠିଂ ଅକ୍କମନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୁ, ତଂ ମେ ଭୱିସ୍ସତି ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯା’’ତି କେସେ ମୋଚେତ୍ୱା ଅଜିନଜଟାୱାକଚୀରାନି କାଳୱଣ୍ଣେ କଲଲେ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ କଲଲପିଟ୍ଠେ ନିପଜ୍ଜି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪୦।

‘‘ତେ ମେ ପୁଟ୍ଠା ୱିଯାକଂସୁ, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଅନୁତ୍ତରୋ;

ଦୀପଙ୍କରୋ ନାମ ଜିନୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଲୋକନାଯକୋ;

ତସ୍ସ ସୋଧୀଯତି ମଗ୍ଗୋ, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମାଯନଂ।

୪୧।

‘‘ବୁଦ୍ଧୋତି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱାନ, ପୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜି ତାୱଦେ;

ବୁଦ୍ଧୋ ବୁଦ୍ଧୋତି କଥଯନ୍ତୋ, ସୋମନସ୍ସଂ ପୱେଦଯିଂ।

୪୨।

‘‘ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ୱିଚିନ୍ତେସିଂ, ତୁଟ୍ଠୋ ସଂୱିଗ୍ଗମାନସୋ;

ଇଧ ବୀଜାନି ରୋପିସ୍ସଂ, ଖଣୋ ୱେ ମା ଉପଚ୍ଚଗା।

୪୩।

‘‘ଯଦି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୋଧେଥ, ଏକୋକାସଂ ଦଦାଥ ମେ;

ଅହମ୍ପି ସୋଧଯିସ୍ସାମି, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମାଯନଂ।

୪୪।

‘‘ଅଦଂସୁ ତେ ମମୋକାସଂ, ସୋଧେତୁଂ ଅଞ୍ଜସଂ ତଦା;

ବୁଦ୍ଧୋ ବୁଦ୍ଧୋତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ, ମଗ୍ଗଂ ସୋଧେମହଂ ତଦା।

୪୫।

‘‘ଅନିଟ୍ଠିତେ ମମୋକାସେ, ଦୀପଙ୍କରୋ ମହାମୁନି;

ଚତୂହି ସତସହସ୍ସେହି, ଛଳଭିଞ୍ଞେହି ତାଦିହି;

ଖୀଣାସୱେହି ୱିମଲେହି, ପଟିପଜ୍ଜି ଅଞ୍ଜସଂ ଜିନୋ।

୪୬।

‘‘ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନା ୱତ୍ତନ୍ତି, ୱଜ୍ଜନ୍ତି ଭେରିଯୋ ବହୂ;

ଆମୋଦିତା ନରମରୂ, ସାଧୁକାରଂ ପୱତ୍ତଯୁଂ।

୪୭।

‘‘ଦେୱା ମନୁସ୍ସେ ପସ୍ସନ୍ତି, ମନୁସ୍ସାପି ଚ ଦେୱତା;

ଉଭୋପି ତେ ପଞ୍ଜଲିକା, ଅନୁଯନ୍ତି ତଥାଗତଂ।

୪୮।

‘‘ଦେୱା ଦିବ୍ବେହି ତୁରିଯେହି, ମନୁସ୍ସା ମାନୁସେହି ଚ;

ଉଭୋପି ତେ ୱଜ୍ଜଯନ୍ତା, ଅନୁଯନ୍ତି ତଥାଗତଂ।

୪୯।

‘‘ଦିବ୍ବଂ ମନ୍ଦାରଵଂ ପୁପ୍ଫଂ, ପଦୁମଂ ପାରିଛତ୍ତକଂ;

ଦିସୋଦିସଂ ଓକିରନ୍ତି, ଆକାସନଭଗତା ମରୂ।

୫୦।

‘‘ଦିବ୍ବଂ ଚନ୍ଦନଚୁଣ୍ଣଞ୍ଚ, ଵରଗନ୍ଧଞ୍ଚ କେଵଲଂ;

ଦିସୋଦିସଂ ଓକିରନ୍ତି, ଆକାସନଭଗତା ମରୂ।

୫୧।

‘‘ଚମ୍ପକଂ ସରଲଂ ନୀପଂ, ନାଗପୁନ୍ନାଗକେତକଂ;

ଦିସୋଦିସଂ ଉକ୍ଖିପନ୍ତି, ଭୂମିତଲଗତା ନରା।

୫୨।

‘‘କେସେ ମୁଞ୍ଚିତ୍ଵାହଂ ତତ୍ଥ, ଵାକଚୀରଞ୍ଚ ଚମ୍ମକଂ;

କଲଲେ ପତ୍ଥରିତ୍ଵାନ, ଅଵକୁଜ୍ଜୋ ନିପଜ୍ଜହଂ।

୫୩।

‘‘ଅକ୍କମିତ୍ଵାନ ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ, ସହ ସିସ୍ସେହି ଗଚ୍ଛତୁ;

ମା ନଂ କଲଲେ ଅକ୍କମିତ୍ଥ, ହିତାଯ ମେ ଭଵିସ୍ସତୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଵିଯାକଂସୂତି ବ୍ଯାକରିଂସୁ। ‘‘ଦୀପଙ୍କରୋ ନାମ ଜିନୋ, ତସ୍ସ ସୋଧୀଯତି ପଥୋ’’ତିପି ପାଠୋ। ସୋମନସ୍ସଂ ପଵେଦଯନ୍ତି ସୋମନସ୍ସମନୁଭଵନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଠତ୍ଵାତି ଯସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଆକାସତୋ ଓତରି, ତତ୍ଥେଵ ଠତ୍ଵା। ସଂଵିଗ୍ଗମାନସୋତି ପୀତିଵିମ୍ହିତମାନସୋ। ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଦୀପଙ୍କରେ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତେ। ବୀଜାନୀତି କୁସଲବୀଜାନି। ରୋପିସ୍ସନ୍ତି ରୋପିସ୍ସାମି। ଖଣୋତି ଅଟ୍ଠକ୍ଖଣଵିରହିତୋ ନଵମୋ ଖଣସନ୍ନିପାତୋ। ଅତିଦୁଲ୍ଲଭୋ ସୋ ମଯା ପଟିଲଦ୍ଧୋ। ଵେତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ମା ଉପଚ୍ଚଗାତି ସୋ ମା ଅଚ୍ଚଗମା, ମା ଅତିକ୍କମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦଦାଥାତି ଦେଥ। ତେତି ଯେ ମେ ପୁଟ୍ଠା ମନୁସ୍ସା, ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋଧେମହଂ ତଦାତି ସୋଧେମି ଅହଂ ତଦା। ଅନିଟ୍ଠିତେତି ଅପରିଯୋସିତେ ଵିପ୍ପକତେ। ଖୀଣାସଵେହୀତି ଏତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ଆସଵା – କାମାସଵୋ, ଭଵାସଵୋ, ଦିଟ୍ଠାସଵୋ, ଅଵିଜ୍ଜାସଵୋତି (ଚୂଳନି। ଜତୁକଣ୍ଣିମାଣଵପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୬୯) ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଆସଵା ଯେସଂ ଖୀଣା ପହୀନା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା ଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକା ଞାଣଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢା, ତେ ଖୀଣାସଵା, ତେହି ଖୀଣାସଵେହି। ଖୀଣାସଵତ୍ତାଯେଵ ଵିମଲେହି।

ଦେଵା ମନୁସ୍ସେ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଦେଵାନଂ ମନୁସ୍ସଦସ୍ସନେ ଵତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ପକତିଦସ୍ସନଵସେନ ପନ ଯଥା ମନୁସ୍ସା ଇଧ ଠତ୍ଵା ପସ୍ସନ୍ତି, ଏଵଂ ଦେଵାପି ମନୁସ୍ସେ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦେଵତାତି ଦେଵେ। ଉଭୋପୀତି ଉଭୋ ଦେଵମନୁସ୍ସା। ପଞ୍ଜଲିକାତି କତପଞ୍ଜଲିକା, ଉଭୋପି ହତ୍ଥେ ସିରସି ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁଯନ୍ତି ତଥାଗତନ୍ତି ତଥାଗତସ୍ସ ପଚ୍ଛତୋ ଯନ୍ତି, ଅନୁଯୋଗେ ସତି ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗଵଚନଂ ହୋତୀତି ଲକ୍ଖଣଂ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନୁଯନ୍ତି ତଥାଗତ’’ନ୍ତି। ଵଜ୍ଜଯନ୍ତାତି ଵାଦେନ୍ତା।

ମନ୍ଦାରଵନ୍ତି ମନ୍ଦାରଵପୁପ୍ଫଂ। ଦିସୋଦିସନ୍ତି ଦିସତୋ ଦିସତୋ। ଓକିରନ୍ତୀତି ଅଵକିରନ୍ତି। ଆକାସନଭଗତାତି ଆକାସସଙ୍ଖାତେ ନଭସି ଗତା। ଅଥ ଵା ଆକାସଂ ଗତା ସଗ୍ଗଗତାଵ। ‘‘ନଭୋ’’ତି ହି ସଗ୍ଗୋ ଵୁଚ୍ଚତି। ମରୂତି ଅମରା। ସରଲନ୍ତି ସରଲତରୁକୁସୁମଂ। ନୀପନ୍ତି କଦମ୍ବପୁପ୍ଫଂ।

ନାଗପୁନ୍ନାଗକେତକନ୍ତି ନାଗପୁନ୍ନାଗକେତକପୁପ୍ଫାନି ଚ। ଭୂମିତଲଗତାତି ଭୂମିଗତା।

କେସେମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାହନ୍ତି ଅହଂ କେସେ ବନ୍ଧା କଲାପକୁଟିଲଜଟା ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା, ୱିପ୍ପକିରିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତି ମଯ୍ହଂ ଦିନ୍ନେ ଓକାସେ। ଚମ୍ମକନ୍ତି ଚମ୍ମକ୍ଖଣ୍ଡଂ। କଲଲେତି ଚିକ୍ଖଲ୍ଲକଦ୍ଦମେ। ଅୱକୁଜ୍ଜୋତି ଅଧୋମୁଖୋ ହୁତ୍ୱା। ନିପଜ୍ଜହନ୍ତି ନିପଜ୍ଜିଂ ଅହଂ। ମା ନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମାତି ପଟିସେଧତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ନନ୍ତି ପଦପୂରଣତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ବୁଦ୍ଧୋ କଲଲେ ମା ଅକ୍କମିତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ହିତାଯ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀତି ତଂ କଲଲେ ଅନକ୍କମନଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ମମ ହିତତ୍ଥାଯ ଭୱିସ୍ସତୀତି। ''ସୁଖାଯ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତିପି ପାଠୋ।

ତତୋ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ କଲଲପିଟ୍ଠେ ନିପନ୍ନୋ ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସି – ''ସଚାହଂ ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ ସବ୍ବକିଲେସେ ଝାପେତ୍ୱା ସଙ୍ଘନୱକୋ ହୁତ୍ୱା ରମ୍ମନଗରଂ ପୱିସେଯ୍ୟଂ, ଅଞ୍ଞାତକୱେସେନ ପନ ମେ କିଲେସେ ଝାପେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଯା କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଯଂନୂନାହଂ ଦୀପଙ୍କରଦସବଲୋ ୱିଯ ପରମାଭିସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା ଧମ୍ମନାୱଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ମହାଜନଂ ସଂସାରସାଗରା ଉତ୍ତାରେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ପରିନିବ୍ବାଯେଯ୍ୟଂ, ଇଦଂ ମେ ପତିରୂପ''ନ୍ତି। ତତୋ ଅଟ୍ଠ ଧମ୍ମେ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯ ଅଭିନୀହାରଂ କତ୍ୱା ନିପଜ୍ଜି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୫୪।

''ପଥୱିଯଂ ନିପନ୍ନସ୍ସ, ଏୱଂ ମେ ଆସି ଚେତସୋ;

ଇଚ୍ଛମାନୋ ଅହଂ ଅଜ୍ଜ, କିଲେସେ ଝାପଯେ ମମ।

୫୫।

''କିଂ ମେ ଅଞ୍ଞାତୱେସେନ, ଧମ୍ମଂ ସଚ୍ଛିକତେନିଧ;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧୋ ହେସ୍ସଂ ସଦେୱକେ।

୫୬।

''କିଂ ମେ ଏକେନ ତିଣ୍ଣେନ, ପୁରିସେନ ଥାମଦସ୍ସିନା;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା, ସନ୍ତାରେସ୍ସଂ ସଦେୱକଂ।

୫୭।

''ଇମିନା ମେ ଅଧିକାରେନ, କତେନ ପୁରିସୁତ୍ତମେ;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା, ତାରେମି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୫୮।

''ସଂସାରସୋତଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା, ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା ତଯୋ ଭୱେ;

ଧମ୍ମନାୱଂ ସମାରୁଯ୍ହ, ସନ୍ତାରେସ୍ସଂ ସଦେୱକ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ପଥୱିଯଂ ନିପନ୍ନସ୍ସାତି ପୁଥୱିଯା ନିପନ୍ନସ୍ସ। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଚେତସୋତି ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଏୱଂ ମେ ଆସି ଚେତନା''ତିପି ପାଠୋ। ଇଚ୍ଛମାନୋତି ଆକଙ୍ଖମାନୋ। କିଲେସେତି କିଲିସ୍ସନ୍ତି ଉପତାପେନ୍ତୀତି କିଲେସା, ରାଗାଦଯୋ ଦସ। ଝାପଯେତି ଝାପେଯ୍ୟଂ, ମମ କିଲେସେ ଝାପଯେ ଅହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

କିନ୍ତି ପଟିକ୍ଖେପଓଚନଂ। ଅଞ୍ଞାତଓେସେନାତି ଅପାକଟଓେସେନ, ଅଓିଞ୍ଞାତେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେନ। ଇଧ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଓିଯ ଆସଓକ୍ଖଯଂ କତ୍ୱା କିଂ, ବୁଦ୍ଧକରେ ଧମ୍ମେ ପୂରେତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଜାତିବୋଧିଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପଓତ୍ତନେସୁ ମହାପଥଓିକମ୍ପନଂ କତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୋ ବୋଧେତା, ତିଣ୍ଣୋ ତାରେତା, ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେତା ଭଓେଯ୍ୟନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଦେଓକେତି ସଦେଓକେ ଲୋକେ।

ଥାମଦସ୍ସିନାତି ଅତ୍ତନୋ ଥାମବଲଂ ପସ୍ସମାନେନ। ସନ୍ତାରେସ୍ସନ୍ତି ସନ୍ତାରେସ୍ସାମି। ସଦେଓକନ୍ତି ସଦେଓକଂ ସତ୍ତନିକାଯଂ, ସଦେଓକଂ ଲୋକଂ ଓା। ଅଧିକାରେନାତି ଅଧିଓିସିଟ୍ଠେନ କାରେନ, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମମ ଜୀଓିତଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା କଲଲପିଟ୍ଠେ ସଯନେନାଧିକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସଂସାରସୋତନ୍ତି କମ୍ମକିଲେସଓସେନ ଯୋନିଗତିଓିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିନଓସତ୍ତାଓାସେସୁ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସଂସରଣଂ ସଂସାରୋ। ଯଥାହ –

‘‘ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟି, ଧାତୁଆଯତନାନଞ୍ଚ;

ଅବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଓତ୍ତମାନା, ସଂସାରୋତି ପଓୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। (ଓିସୁଦ୍ଧି। ୨।୬୧୯; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୯୫ ଅପସାଦନାଓଣ୍ଣନା; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୬୦; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪।୧୯୯; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଓିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୨୬ ସଙ୍ଖାପଦନିଦ୍ଦେସ; ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୫୨୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୩୯; ଇତିଓୁ। ଅଟ୍ଠ। ୧୪, ୫୮; ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୭, ୯୯; ଚୂଳନି। ଅଟ୍ଠ। ୬; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୧୭);

ସଂସାରୋ ଚ ସୋ ସୋତଂ ଚେତି ସଂସାରସୋତଂ, ତଂ ସଂସାରସୋତଂ। ଅଥ ଓା ସଂସାରସ୍ସ ସୋତଂ ସଂସାରସୋତଂ, ସଂସାରକାରଣଂ ତଣ୍ହାସୋତଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଯୋ ଭଓେତି କାମରୂପାରୂପଭଓେ। ତିଭଓନିଦ୍ଦକକମ୍ମକିଲେସା ତଯୋ ଭଓାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଧମ୍ମନାଓନ୍ତି ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ। ସୋ ହି ଚତୁରୋଘୁତ୍ତରଣଟ୍ଠେନ ‘‘ଧମ୍ମନାଓା’’ତି ଓୁଚ୍ଚତି। ସମାରୁଯ୍ହାତି ଆରୁଯ୍ହ। ସନ୍ତାରେସ୍ସନ୍ତି ସନ୍ତାରେସ୍ସାମି। ଯସ୍ମା ପନ ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପତ୍ଥେନ୍ତସ୍ସ –

୫୯।

‘‘ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତି, ହେତୁ ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନଂ;

ପବ୍ବଜ୍ଜା ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି, ଅଧିକାରୋ ଚ ଛନ୍ଦତା;

ଅଟ୍ଠଧମ୍ମସମୋଧାନା, ଅଭିନୀହାରୋ ସମିଜ୍ଝତି’’।

ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସତ୍ତନ୍ତି ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାଓେଯେଓ ଠତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପତ୍ଥେନ୍ତସ୍ସ ପତ୍ଥନା ସମିଜ୍ଝତି, ନ ନାଗଜାତିଆଦୀସୁ ଠିତାନଂ। କସ୍ମାତି ଚେ? ଅହେତୁକଭାଓତୋ।

ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତୀତି ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାଓେ ଓତ୍ତମାନସ୍ସାପି ପୁରିସଲିଙ୍ଗେ ଠିତସ୍ସେଓ ପତ୍ଥନା ସମିଜ୍ଝତି, ନ ଇତ୍ଥିଯା ଓା ପଣ୍ଡକନପୁଂସକଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନକାନଂ ଓା ସମିଜ୍ଝତି । କସ୍ମାତି ଚେ? ଲକ୍ଖଣପାରିପୂରିଯା ଅଭାଓତୋ। ଓୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଅଟ୍ଠାନମେତଂ, ଭିକ୍ଖଓେ, ଅନଓକାସୋ, ଯଂ ଇତ୍ଥୀ ଅରହଂ ଅସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୧୩୦; ଅ। ନି। ୧।୨୭୯; ଓିଭ। ୮୦୯) ଓିତ୍ଥାରୋ। ତସ୍ମା ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗେ ଠିତସ୍ସ ମନୁସ୍ସଜାତିକସ୍ସାପି ପତ୍ଥନା ନ ସମିଜ୍ଝତି।

ହେତୂତି ପୁରିସସ୍ସାପି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାଓେ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯା ହେତୁସମ୍ପନ୍ନସ୍ସେଓ ପତ୍ଥନା ସମିଜ୍ଝତି, ନୋ ଇତରସ୍ସ।

ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନନ୍ତି ସଚେ ଜୀଓମାନକବୁଦ୍ଧସ୍ସେଓ ସନ୍ତିକେ ପତ୍ଥେତି ପତ୍ଥନା ସମିଜ୍ଝତି। ପରିନିବ୍ବୁତେ ଭଗଓତି ଚେତିଯସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଓା ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ଓା ପଟିମାଯ ଓା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧସାଓକାନଂ ଓା ସନ୍ତିକେ ପତ୍ଥନା ନ ସମିଜ୍ଝତି। କସ୍ମା? ଭବ୍ବାଭବ୍ବେ ଞତ୍ୱା କମ୍ମଓିପାକପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ବ୍ୟାକାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତ୍ତା। ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସନ୍ତିକେଯେଓ ପତ୍ଥନା ସମିଜ୍ଝତି।

ପବ୍ବଜ୍ଜାତି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଓତୋ ସନ୍ତିକେ ପତ୍ଥେନ୍ତସ୍ସାପି କମ୍ମକିରିଯଓାଦୀସୁ ତାପସେସୁ ଓା ଭିକ୍ଖୂସୁ ଓା ପବ୍ବଜିତସ୍ସେଓ ପତ୍ଥନା ସମିଜ୍ଝତି, ନୋ ଗିହିଲିଙ୍ଗେ ଠିତସ୍ସ। କସ୍ମା? ପବ୍ବଜିତାଯେଓ ହି ବୋଧିସତ୍ତା ସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଗହଟ୍ଠା। ତସ୍ମା ଆଦିମ୍ହି ପଣିଧାନକାଲେପି ପବ୍ବଜିତେନେଓ ଭଓିତବ୍ବଂ।

ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତୀତି ପବ୍ବଜିତସ୍ସାପି ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞସ୍ସେଓ ସମିଜ୍ଝତି, ନ ପନ ଇମାଯ ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ଓିରହିତସ୍ସ। କସ୍ମା? ନିଗ୍ଗୁଣସ୍ସ

ତଦଭାୱତୋ।

ଅଧିକାରୋତି ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନେନାପି ଯେନ ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ସ ଇମିନା ଅଧିକାରେନ ସମ୍ପନ୍ନସ୍ସେୱ ସମିଜ୍ଝତି, ନ ଇତରସ୍ସ।

ଛନ୍ଦତାତି ଅଭିନୀହାରସମ୍ପନ୍ନସ୍ସାପି ଯସ୍ସ ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥାଯ ମହନ୍ତୋ ଛନ୍ଦୋ ୱାଯାମୋ ଚ ଉସ୍ସାହୋ ଚ ପରିଯେଟ୍ଠି ଚ, ତସ୍ସେୱ ସମିଜ୍ଝତି, ନ ଇତରସ୍ସ। ତତ୍ରିଦଂ ଛନ୍ଦମହନ୍ତତାଯ ଓପମ୍ମଂ – ସଚେ ହି ଏୱମସ୍ସ, ''ଯୋ ପନ ସକଲଚକ୍କୱାଳଗବ୍ଭଂ ଏକୋଦକୀଭୂତଂ ଅତ୍ତନୋ ବାହୁବଲେନ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ପାରଂ ଗନ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୋ, ସୋ ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପାପୁଣାତି। ଯୋ ପନିମଂ ଅତ୍ତନୋ ଦୁକ୍କରଂ ନ ମଞ୍ଞତି 'ଅହଂ ଇମଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ପାରଂ ଗମିସ୍ସାମୀ'''ତି ଏୱଂ ମହତା ଛନ୍ଦେନ ଉସ୍ସାହେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ପତ୍ଥନା ସମିଜ୍ଝତି, ନ ଇତରସ୍ସ (ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା; ଅପ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।ଦୂରେନିଦାନ, ସୁମେଧକଥା; ଚରିଯା॰ ଅଟ୍ଠ॰ ପକିଣ୍ଣକକଥା)।

ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ପନ ଇମେ ଅଟ୍ଠ ଧମ୍ମେ ସମୋଧାନେତ୍ୱାୱ ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯ ଅଭିନୀହାରଂ କତ୍ୱା ନିପଜ୍ଜି। ଦୀପଙ୍କରୋପି ଭଗୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସୁମେଧପଣ୍ଡିତସ୍ସ ସୀସଭାଗେ ଠତ୍ୱା କଲଲପିଟ୍ଠେ ନିପନ୍ନଂ ସୁମେଧତାପସଂ ଦିସ୍ୱା – ''ଅଯଂ ତାପସୋ ବୁଦ୍ଧତ୍ତାଯ ଅଭିନୀହାରଂ କତ୍ୱା ନିପନ୍ନୋ, ଇଜ୍ଝିସ୍ସତି ନୁ ଖୋ ଏତସ୍ସ ପତ୍ଥନା, ଉଦାହୁ ନୋ''ତି ଅନାଗତଂସଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଉପଧାରେନ୍ତୋ – ''ଇତୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଞତ୍ୱା ଠିତକୋୱ ପରିସମଜ୍ଝେ ବ୍ୟାକାସି – ''ପସ୍ସଥ ନୋ, ତୁମ୍ହେ ଭିକ୍ଖୱେ, ଇମଂ ଉଗ୍ଗତପଂ ତାପସଂ କଲଲପିଟ୍ଠେ ନିପନ୍ନ''ନ୍ତି। ''ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ''ତି। ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତାଯ ଅଭିନୀହାରଂ କତ୍ୱା ନିପନ୍ନୋ, ସମିଜ୍ଝିସ୍ସତି ଇମସ୍ସ ତାପସସ୍ସ ପତ୍ଥନା, ଅଯଞ୍ହି ଇତୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନଂ ମତ୍ଥକେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି। ତସ୍ମିଂ ପନସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱେ କପିଲୱତ୍ଥୁ ନାମ ନଗରଂ ନିୱାସୋ ଭୱିସ୍ସତି, ମହାମାଯା ନାମ ଦେୱୀ ମାତା, ସୁଦ୍ଧୋଦନୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ଉପତିସ୍ସୋ ଚ କୋଲିତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ଆନନ୍ଦୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ଖେମା ଚ ଉପ୍ପଲୱଣ୍ଣା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି । ଅଯଂ ପରିପକ୍କଞାଣୋ ହୁତ୍ୱା ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ମହାପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱା ନିଗ୍ରୋଧମୂଲେ ସୁଜାତାଯ ନାମ କୁମାରିଯା ଦିନ୍ନଂ ପାଯାସଂ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନେରଞ୍ଜରାଯ ତୀରେ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ବୋଧିମଣ୍ଡଂ ଆରୁଯ୍ହ ଅସ୍ସତ୍ଥରୁକ୍ଖମୂଲେ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୬୦।

''ଦୀପଙ୍କରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ଉସ୍ସୀସକେ ମଂ ଠତ୍ୱାନ, ଇଦଂ ୱଚନମବ୍ରୱି।

୬୧।

''ପସ୍ସଥ ଇମଂ ତାପସଂ, ଜଟିଲଂ ଉଗ୍ଗତାପନଂ;

ଅପରିମେଯ୍ୟିତୋ କପ୍ପେ, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

୬୨।

''ଅହୂ କପିଲୱ୍ହଯା ରମ୍ମା, ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତଥାଗତୋ;

ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ, କତ୍ୱା ଦୁକ୍କରକାରିକଂ।

୬୩।

''ଅଜପାଲରୁକ୍ଖମୂଲସ୍ମିଂ, ନିସୀଦିତ୍ୱା ତଥାଗତୋ;

ତତ୍ଥ ପାଯାସଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ, ନେରଞ୍ଜରମୁପେହିତି।

୬୪।

‘‘ନେରଞ୍ଜରାଯ ତୀରମ୍ହି, ପାଯାସଂ ଅଦ ସୋ ଜିନୋ;

ପଟିଯତ୍ତଵରମଗ୍ଗେନ, ବୋଧିମୂଲମୁପେହିତି।

୬୫।

‘‘ତତୋ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା, ବୋଧିମଣ୍ଡଂ ଅନୁତ୍ତରୋ;

ଅସ୍ସତ୍ଥରୁକ୍ଖମୂଲମ୍ହି, ବୁଜ୍ଝିସ୍ସତି ମହାଯସୋ।

୬୬।

‘‘ଇମସ୍ସ ଜନିକା ମାତା, ମାଯା ନାମ ଭଵିସ୍ସତି;

ପିତା ସୁଦ୍ଧୋଦନୋ ନାମ, ଅଯଂ ହେସ୍ସତି ଗୋତମୋ।

୬୭।

‘‘ଅନାସଵା ଵୀତରାଗା, ସନ୍ତଚିତ୍ତା ସମାହିତା;

କୋଲିତୋ ଉପତିସ୍ସୋ ଚ, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତି ସାଵକା;

ଆନନ୍ଦୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଉପଟ୍ଠିସ୍ସତିମଂ ଜିନଂ।

୬୮।

‘‘ଖେମା ଉପ୍ପଲଵଣ୍ଣା ଚ, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତି ସାଵିକା;

ଅନାସଵା ଵୀତରାଗା, ସନ୍ତଚିତ୍ତା ସମାହିତା।

୬୯।

‘‘ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ, ଅସ୍ସତ୍ଥୋତି ପଵୁଚ୍ଚତି;

ଚିତ୍ତୋ ଚ ହତ୍ଥାଳଵକୋ, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତୁପଟ୍ଠକା;

ଉତ୍ତରା ନନ୍ଦମାତା ଚ, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତୁପଟ୍ଠିକା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଲୋକଵିଦୂତି ସବ୍ବଥା ଵିଦିତଲୋକତ୍ତା ପନ ଲୋକଵିଦୂ। ଭଗଵା ହି ସଭାଵତୋ ସମୁଦଯତୋ ନିରୋଧତୋ ନିରୋଧୂପାଯତୋତି ସବ୍ବଥାପି ଲୋକଂ ଅଵେଦି ଅଞ୍ଞାସି ପଟିଵିଜ୍ଝି। ତସ୍ମା ଲୋକଵିଦୂତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ –

‘‘ତସ୍ମା ହଵେ ଲୋକଵିଦୂ ସୁମେଧୋ, ଲୋକନ୍ତଗୂ ଵୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋ;

ଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ସମିତାଵି ଞତ୍ୱା, ନାସୀସତୀ ଲୋକମିମଂ ପରଞ୍ଚା’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୦୭; ଅ। ନି। ୪।୪୬);

ଅପି ଚ ତଯୋ ଲୋକା – ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ, ସତ୍ତଲୋକୋ, ଓକାସଲୋକୋତି। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ନାମ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ପଥଵିଆଦଯୋ ଧମ୍ମା। ସତ୍ତଲୋକୋ ନାମ ସଞ୍ଞିନୋ ଅସଞ୍ଞିନୋ ନେଵସଞ୍ଞିନାସଞ୍ଞିନୋ ଚ ସତ୍ତା। ଓକାସଲୋକୋ ନାମ ସତ୍ତାନଂ ନିଵାସଟ୍ଠାନଂ। ଇମେ ପନ ତଯୋପି ଲୋକା ଭଗଵତା ଯଥାସଭାଵତୋ ୱିଦିତା, ତସ୍ମା ଲୋକୱିଦୂତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋତି ଦାନାନଂ ପଟିଗ୍ଗହେତୁଂ ଅରହତ୍ତା ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯତ୍ତା ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ। ଉସ୍ସୀସକେ ମଂ ଠତ୍ୱାନାତି ମମ ସୀସସମୀପେ ଠତ୍ୱା। ଇଦଂ ଇଦାନି ୱତ୍ତଙ୍କ ୱଚନଂ ଅବ୍ରୱୀତି ଅଝୋ। ଜଟିଲନ୍ତି ଜଟା ଅସ୍ସ ସନ୍ତୀତି ଜଟିଲୋ, ତଂ ଜଟିଲଂ। ଉଗ୍ଗତାପନନ୍ତି ଉଗ୍ଗତାପସଂ। ଅହୂତି ଅହନି, ଅଥାତି ଅଝୋ। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। କପିଲୱ୍ହଯାତି କପିଲଅୱ୍ହଯା ଅଭିଧାନା। ରମ୍ମାତି ରମଣୀଯତୋ। ପଧାନନ୍ତି ୱୀରିଯଂ। ଏହିତୀତି ଏସ୍ସତି ଗମିସ୍ସତି। ସେସଗାଥାସୁ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ତତୋ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ – ''ମଯ୍ହଂ କିର ପତ୍ଥନା ସମିଜ୍ଝିସ୍ସତୀ''ତି ସଞ୍ଜାତସୋମନସ୍ସୋ ଅହୋସି। ମହାଜନୋ ଦୀପଙ୍କରଦସବଲସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା – ''ସୁମେଧତାପସୋ କିର ବୁଦ୍ଧବୀଜଙ୍କୁରୋ''ତି ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ଅହୋସି। ଏୱଞ୍ଚସ୍ସ ଅହୋସି – ''ଯଥା ନାମ ପୁରିସୋ ନଦିଂ ତରନ୍ତୋ ଉଜୁକେନ ତିତ୍ଥେନ ତରିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ହେଟ୍ଠାତିତ୍ଥେନ ଉତ୍ତରତି, ଏୱମେୱ ମଯଂ ଦୀପଙ୍କରଦସବଲସ୍ସ ସାସନେ ମଗ୍ଗଫଲଂ ଅଲଭମାନା ଅନାଗତେ ଯଦା ତ୍ୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି, ତଦା ତୱ ସମ୍ମୁଖା ମଗ୍ଗଫଲଂ ସଚ୍ଛିକାତୁଂ ସମତ୍ଥା ଭୱେଯ୍ୟାମା''ତି ପତ୍ଥନଂ ଅକଂସୁ। ଦୀପଙ୍କରଦସବଲୋ ବୋଧିସତ୍ତଂ ମହାସତ୍ତଂ ପସଂସିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠହି ପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠୀହି ପୂଜେତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ତେପି ଚତୁସତସହସ୍ସା ଖୀଣାସୱା ବୋଧିସତ୍ତଂ ପୁପ୍ଫେହି ଚ ଗନ୍ଧେହି ଚ ପୂଜେତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ। ଦେୱମନୁସ୍ସା ପନ ତଥେୱ ପୂଜେତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ।

ଅଥ ସବ୍ବଲୋକମତିଦୀପଙ୍କରୋ ଦୀପଙ୍କରୋ ଭଗୱା ଚତୂହି ଖୀଣାସୱସତସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ ରମ୍ମନଗରୱାସୀହି ପୂଜିଯମାନୋ ଦେୱତାହି ଅଭିୱନ୍ଦିଯମାନୋ ସଞ୍ଝାପ୍ପଭାନୁରଞ୍ଜିତୱରକନକଗିରିସିଖରୋ ୱିଯ ଜଙ୍ଗମମାନୋ ଅନେକେସୁ ପାଟିହାରିଯେସୁ ୱତ୍ତମାନେସୁ ତେନ ଅଲଙ୍କତପଟିଯତ୍ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ନାନାସୁରଭିକୁସୁମଗନ୍ଧୱାସିତଂ ଚୁଣ୍ଣସମ୍ମୋଦଗନ୍ଧଂ ସମୁସ୍ସିତଧଜପଟାକଂ ଗନ୍ଧାନୁବଦ୍ଧହଦଯେହି ଭମରଗଣେହି ଗୁମ୍ବଗୁମ୍ବାଯମାନଂ ଧୂପନ୍ଧକାରଂ ଅମରପୁରସଦିସସୋଭଂ ଅଭିରମ୍ମଂ ରମ୍ମନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତେ ମହାରହେ ବୁଦ୍ଧାସନେ ଯୁଗନ୍ଧରମତ୍ଥକେ ସରଦସମଯରୁଚିରକରରଜନିକରୋ ତିମିରନିକରନିଧନକରୋ କମଲୱନୱିକସନକରୋ ଦିୱସକରୋ ୱିଯ ଦସବଲଦିୱସକରୋ ନିସୀଦି। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋପି ପଟିପାଟିଯା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତାସନେ ନିସୀଦି। ରମ୍ମନଗରୱାସିନୋ ପନ ଉପାସକା ସଦ୍ଧାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନା ନାନାୱିଧଖଜ୍ଜାଦୀହି ସମଲଙ୍କତଂ ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସସମ୍ପନ୍ନଂ ଅସଦିସଂ ସୁଖନିଦାନଂ ଦାନଂ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଦଂସୁ।

ଅଥ ଖୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଦସବଲସ୍ସ ବ୍ୟାକରଣଂ ସୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ କରତଲଗତମିୱ ମଞ୍ଞମାନୋ ପମୁଦିତହଦଯୋ ସବ୍ବେସୁ ପଟିକ୍କନ୍ତେସୁ ସଯନା ୱୁଟ୍ଠାଯ – ''ପାରମିଯୋ ୱିଚିନିସ୍ସାମୀ''ତି ପୁପ୍ଫରାସିମତ୍ଥକେ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ଏୱଂ ନିସିନ୍ନେ ମହାସତ୍ତେ ସକଲଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅଦେୱତା ସାଧୁକାରଂ ଦତ୍ୱା – ''ଅଯ୍ୟ ସୁମେଧତାପସ, ପୋରାଣକବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା – 'ପାରମିଯୋ ୱିଚିନିସ୍ସାମୀ'ତି ନିସିନ୍ନକାଲେ ଯାନି ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ନାମ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି, ତାନି ସବ୍ବାନିପି ଅଜ୍ଜ ପାତୁଭୂତାନି ନିସ୍ସଂସଯେନ ତ୍ୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି, ମଯମେତଂ ଜାନାମ – 'ଯସ୍ସେତାନି ନିମିତ୍ତାନି ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି, ସୋ ଏକନ୍ତେନେୱ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି' ତସ୍ମା ତ୍ୱଂ ଅତ୍ତନୋ ୱୀରିଯଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ପଗ୍ଗଣ୍ହା''ତି ବୋଧିସତ୍ତଂ ନାନପ୍ପକାରାହି ଥୁତୀହି ଅଭିତ୍ଥୱିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୭୦।

''ଇଦଂ ସୁତ୍ୱାନ ୱଚନଂ, ଅସମସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଆମୋଦିତା ନରମରୂ, ବୁଦ୍ଧବୀଜଂ କିର ଅଯଂ।

୭୧।

''ଉକ୍କୁଟ୍ଠିସଦ୍ଦା ୱତ୍ତନ୍ତି, ଅପ୍ଫୋଟେନ୍ତି ହସନ୍ତି ଚ;

କତଞ୍ଜଲୀ ନମସ୍ସନ୍ତି, ଦସସହସ୍ସୀ ସଦେୱକା।

୭୨।

‘‘ଯଦିମସ୍ସ ଲୋକନାଥସ୍ସ, ୱିରଜ୍ଝିସ୍ସାମ ସାସନଂ;

ଅନାଗତମ୍ହି ଅଦ୍ଧାନେ, ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୭୩।

‘‘ଯଥା ମନୁସ୍ସା ନଦିଂ ତରନ୍ତା, ପଟିତିତ୍ଥଂ ୱିରଜ୍ଝିଯ;

ହେଟ୍ଠାତିତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱାନ, ଉତ୍ତରନ୍ତି ମହାନଦିଂ।

୭୪।

‘‘ଏୱମେୱ ମଯଂ ସବ୍ବେ, ଯଦି ମୁଞ୍ଚାମିମଂ ଜିନଂ;

ଅନାଗତମ୍ହି ଅଦ୍ଧାନେ, ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୭୫।

‘‘ଦୀପଙ୍କରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ମମ କମ୍ମଂ ପକିତ୍ତେତ୍ୱା, ଦକ୍ଖିଣଂ ପାଦମୁଦ୍ଧରି।

୭୬।

‘‘ଯେ ତତ୍ଥାସୁଂ ଜିନପୁତ୍ତା, ପଦକ୍ଖିଣମକଂସୁ ମଂ;

ଦେୱା ମନୁସ୍ସା ଅସୁରା ଚ, ଅଭିୱାଦେତ୍ୱାନ ପକ୍କମୁଂ।

୭୭।

‘‘ଦସ୍ସନଂ ମେ ଅତିକ୍କନ୍ତେ, ସସଙ୍ଘେ ଲୋକନାଯକେ;

ସଯନା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାନ, ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିଂ ତଦା।

୭୮।

‘‘ସୁଖେନ ସୁଖିତୋ ହୋମି, ପାମୋଜ୍ଜେନ ପମୋଦିତୋ;

ପୀତିଯା ଚ ଅଭିସ୍ସନ୍ନୋ, ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିଂ ତଦା।

୭୯।

‘‘ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସହଂ ତଦା;

ୱସୀଭୂତୋ ଅହଂ ଝାନେ, ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ପାରମିଂ ଗତୋ।

୮୦।

‘‘ସହସ୍ସିୟମ୍ହି ଲୋକମ୍ହି, ଇସୟୋ ନତ୍ଥି ମେ ସମା;

ଅସମୋ ଇଦ୍ଧିଧମ୍ମେସୁ, ଅଲଭିଂ ଇଦିସଂ ସୁଖଂ।

୮୧।

‘‘ପଲ୍ଲଙ୍କାଭୁଜନେ ମୟ୍ହଂ, ଦସସହସ୍ସାଧିୱାସିନୋ;

ମହାନାଦଂ ପୱତ୍ତେସୁଂ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୮୨।

‘‘ଯା ପୁବ୍ବେ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ, ପଲ୍ଲଙ୍କୱରମାଭୁଜେ;

ନିମିତ୍ତାନି ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ତାନି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସରେ।

୮୩।

‘‘ସୀତଂ ବ୍ୟପଗତଂ ହୋତି, ଉଣ୍ହଞ୍ଚ ଉପସମ୍ମତି;

ତାନି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୮୪।

‘‘ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ, ନିସ୍ସଦ୍ଦା ହୋନ୍ତି ନିରାକୁଲା;

ତାନି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୮୫।

‘‘ମହାୱାତା ନ ୱାୟନ୍ତି, ନ ସନ୍ଦନ୍ତି ସୱନ୍ତିୟୋ;

ତାନି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୮୬।

‘‘ଥଲଜା ଦକଜା ପୁପ୍ଫା, ସବ୍ବେ ପୁପ୍ଫନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜ ପୁପ୍ଫିତା ସବ୍ବେ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୮୭।

‘‘ଲତା ୱା ଯଦି ୱା ରୁକ୍ଖା, ଫଲଭାରା ହୋନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜ ଫଲିତା ସବ୍ବେ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୮୮।

‘‘ଆକାସଟ୍ଠା ଚ ଭୂମଟ୍ଠା, ରତନା ଜୋତନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜ ରତନା ଜୋତନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୮୯।

‘‘ମାନୁସ୍ସକା ଚ ଦିବ୍ବା ଚ, ତୁରିଯା ୱଜ୍ଜନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜୁଭୋ ଅଭିରୱନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୯୦।

‘‘ୱିଚିତ୍ତପୁପ୍ଫା ଗଗନା, ଅଭିୱସ୍ସନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପି ଅଜ୍ଜ ପୱସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୯୧।

‘‘ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ଆଭୁଜତି, ଦସସହସ୍ସୀ ପକମ୍ପତି;

ତେପଜ୍ଜୁଭୋ ଅଭିରୱନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୯୨।

‘‘ନିରଯେପି ଦସସହସ୍ସେ, ଅଗ୍ଗୀ ନିବ୍ବନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜ ନିବ୍ବୁତା ଅଗ୍ଗୀ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୯୩।

‘‘ୱିମଲୋ ହୋତି ସୂରିଯୋ, ସବ୍ବା ଦିସ୍ସନ୍ତି ତାରକା;

ତେପି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୯୪।

‘‘ଅନୋୱଟ୍ଠେନ ଉଦକଂ, ମହିଯା ଉବ୍ଭିଜ୍ଜି ତାୱଦେ;

ତମ୍ପଜ୍ଜୁବ୍ଭିଜ୍ଜତେ ମହିଯା, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୯୫।

‘‘ତାରାଗଣା ୱିରୋଚନ୍ତି, ନକ୍ଖତ୍ତା ଗଗନମଣ୍ଡଲେ;

ୱିସାଖା ଚନ୍ଦିମାଯୁତ୍ତା, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୯୬।

‘‘ବିଲାସଯା ଦରୀସଯା, ନିକ୍ଖମନ୍ତି ସକାସଯା;

ତେପଜ୍ଜ ଆସଯା ଛୁଦ୍ଧା, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୯୭।

‘‘ନ ହୋନ୍ତି ଅରତୀ ସତ୍ତାନଂ, ସନ୍ତୁଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜ ସବ୍ବେ ସନ୍ତୁଟ୍ଠା, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୯୮।

‘‘ରୋଗା ତଦୁପସମ୍ମନ୍ତି, ଜିଘଚ୍ଛା ଚ ୱିନସ୍ସସି;

ତାନି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୯୯।

‘‘ରୋଗା ତଦା ତନୁ ହୋତି, ଦୋସୋ ମୋହୋ ୱିନସ୍ସସି;

ତେପଜ୍ଜ ୱିଗତା ସବ୍ବେ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୧୦୦।

‘‘ଭଯଂ ତଦା ନ ଭୱତି, ଅଜ୍ଜପେତଂ ପଦିସ୍ସତି;

ତେନ ଲିଙ୍ଗେନ ଜାନାମ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୧୦୧।

‘‘ରଜୋନୁଦ୍ଧଂସତୀ ଉଦ୍ଧଂ, ଅଜ୍ଜପେତଂ ପଦିସ୍ସତି;

ତେନ ଲିଙ୍ଗେନ ଜାନାମ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୧୦୨।

‘‘ଅନିଟ୍ଠଗନ୍ଧୋ ପକ୍କମତି, ଦିବ୍ବଗନ୍ଧୋ ପୱାଯତି;

ସୋପଜ୍ଜ ୱାଯତୀ ଗନ୍ଧୋ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୧୦୩।

‘‘ସବ୍ବେ ଦେୱା ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଠପଯିତ୍ୱା ଅରୂପିନୋ;

ତେପଜ୍ଜ ସଙ୍ଗେ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୧୦୪।

‘‘ଯାୱତା ନିରଯା ନାମ, ସଙ୍ଗେ ଦିସ୍ସନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜ ସଙ୍ଗେ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୧୦୫।

‘‘କୁଟ୍ଟା କୱାଟା ସେଲା ଚ, ନ ହୋନ୍ତାୱରଣା ତଦା;

ଆକାସଭୂତା ତେପଜ୍ଜ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୧୦୬।

‘‘ଚୁତୀ ଚ ଉପପତ୍ତୀ ଚ, ଖଣେ ତସ୍ମିଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ତାନିପଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

୧୦୭।

‘‘ଦଳ୍ହଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହ ୱୀରିଯଂ, ମା ନିୱତ୍ତ ଅଭିକ୍କମ;

ମଯମ୍ପେତଂ ୱିଜାନାମ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଇଦଂ ସୁତ୍ୱାନ ୱଚନନ୍ତି ଇଦଂ ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ବ୍ୟାକରଣୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା। ଅସମସ୍ସାତି ସମସ୍ସ ସଦିସସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅସମସ୍ସ। ଯଥାହ –

‘‘ନ ମେ ଆଚରିଯୋ ଅତ୍ଥି, ସଦିସୋ ମେ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ସଦେୱକସ୍ମିଂ ଲୋକସ୍ମିଂ, ନତ୍ଥି ମେ ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି। (ମ। ନି। ୧।୨୮୫; ୨।୩୪୧; ମହାୱ। ୧୧; କଥା। ୪୦୫; ମି। ପ। ୪।୫।୧୧);

ମହେସିନୋତି ମହନ୍ତେ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ଏସି ଗୱେସୀତି ମହେସୀ, ତସ୍ସ ମହେସିନୋ। ନରମରୂତି ନରା ଚ ଅମରା ଚ, ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋ ପନାଯଂ ସଙ୍ଗେପି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଯା ନାଗସୁପଣ୍ଣଯକ୍ଖାଦଯୋପି ଆମୋଦିତାୱ। ବୁଦ୍ଧବୀଜଂ କିର ଅଯନ୍ତି ଅଯଂ କିର ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁରୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ଆମୋଦିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉକ୍କୁଟ୍ଠିସଦ୍ଦାତି ଉନ୍ନାଦସଦ୍ଦା ୱତ୍ତନ୍ତି। ଅପ୍ଫୋଟେନ୍ତୀତି ହତ୍ଥେହି ବାହା ଅଭିହନନ୍ତି। ଦସସହସ୍ସୀତି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଯୋ। ସଦେୱକାତି ସହ ଦେୱେହି ସଦେୱକା ଦସସହସ୍ସୀ ନମସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦିମସ୍ସାତି ଯଦି ଇମସ୍ସ, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ୱିରଜ୍ଝିସ୍ସାମାତି ଯଦି ନ ସମ୍ପାପୁଣିସ୍ସାମ। ଅନାଗତମ୍ହି ଅଦ୍ଧାନେତି ଅନାଗତେ କାଲେ। ହେସ୍ସାମାତି ଭୱିସ୍ସାମ। ସମ୍ମୁଖାତି ସମ୍ମୁଖୀଭୂତା। ଇମନ୍ତି ଇମସ୍ସ, ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ।

ନଦିଂତରନ୍ତାତି ନଦୀତରଣକା, ‘‘ନଦିତରନ୍ତା’’ତିପି ପାଠୋ। ପଟିତିତ୍ଥନ୍ତି ପଟିମୁଖତିତ୍ଥଂ। ୱିରଜ୍ଝିଯାତି ୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା। ଯଦି ମୁଞ୍ଚାମାତି ଯଦି ଇମଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅକତକିଚ୍ଚା ଗମିସ୍ସାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ମମ କମ୍ମଂ ପକିତ୍ତେତ୍ୱାତି ମମ ଭାୱିତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା। ଦକ୍ଖିଣଂପାଦମୁଦ୍ଧରୀତି ଦକ୍ଖିଣଂ ପାଦଂ ଉକ୍ଖିପି, ‘‘କତପଦକ୍ଖିଣୋ’’ତିପି ପାଠୋ।

ଜିନପୁତ୍ତାତି ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ସାୱକା। ଦେୱା ମନୁସ୍ସା ଅସୁରା ଚ, ଅଭିୱାଦେତ୍ୱାନ ପକ୍କମୁନ୍ତି ଦେୱାଦଯୋ ସଙ୍ଗେପି ଇମେ ମଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ

କତ୍ୱା ପୁପ୍ଫାଦୀହି ପୂଜେତ୍ୱା ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପଞ୍ଚଙ୍ଗୋ ଓନମିତ୍ୱା ନିଓତ୍ତିତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ମଧୁରଞ୍ଜନଞ୍ଜଣାନାହି ନାନପ୍ପକାରାହି ଥୁତୀହି ଓଣ୍ଣେନ୍ତା ପକ୍କମିଂସୁ। "ନରା ନାଗା ଚ ଗନ୍ଧଦ୍ଧା, ଅଭିଓାଦେତ୍ୱାନ ପକ୍କମୁ"ନ୍ତିପି ପାଠୋ।

ଦସ୍ସନଂ ମେ ଅତିକ୍କନ୍ତେତି ମମ ଦସ୍ସନଓିସଯଂ ଭଗଓତି ଅତିକ୍କନ୍ତେ। "ଜହିତେ ଦସ୍ସନୂପଚାରେ"ତିପି ପାଠୋ। ସସଙ୍ଘେତି ସଦ୍ଧିଂ ସଙ୍ଘେନ ସସଙ୍ଘୋ, ତସ୍ମିଂ ସସଙ୍ଘେ। ସଯନା ଓୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାନାତି ନିପନ୍ନଟ୍ଠାନତୋ କଲଲତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିନ୍ତି କତପଲ୍ଲଙ୍କୋ ହୁତ୍ୱା ପୁପ୍ଫରାସିମ୍ହି ନିସୀଦିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। "ହଟ୍ଠୋ ହଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତେନ, ଆସନା ଓୁଟ୍ଠହିଂ ତଦା"ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଓ।

ପୀତିଯା ଚ ଅଭିସ୍ସନ୍ନୋତି ପୀତିପରିପ୍ଫୁଟୋ। ଓସୀଭୂତୋତି ଓସୀଭାଓପ୍ପତ୍ତୋ। ଝାନେତି ରୂପାଓଚରାରୂପାଓଚରଝାନେସୁ। ସହସ୍ସିଯମ୍ହୀତି ଦସସହସ୍ସିଯଂ। ଲୋକମ୍ହୀତି ଲୋକଧାତୁଯା। ମେ ସମାତି ମଯା ସଦିସା। ଅଓିସେସେନ "ମେ ସମା ନତ୍ଥୀ"ତି ଓତ୍ୱା ଇଦାନି ତମେଓ ନିଯମେନ୍ତୋ "ଅସମୋ ଇଦ୍ଧିଧମ୍ମେସୂ"ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିଧମ୍ମେସୂତି ପଞ୍ଚସୁ ଇଦ୍ଧିଧମ୍ମେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଲଭିନ୍ତି ପଟିଲଭିଂ। ଇଦିସଂ ସୁଖନ୍ତି ଇଦିସଂ ସୋମନସ୍ସଂ।

ଅଥ ସୁମେଧତାପସୋ ଦସବଲସ୍ସ ବ୍ୟାକରଣଂ ସୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଭାଓଂ କରତଲଗତକାଲମିଓ ମଞ୍ଞମାନୋ ପମୁଦିତହଦଯୋ ଦସସୁ ଲୋକଧାତୁସହସ୍ସେସୁ ସୁଦ୍ଧାଓାସମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ ଅତୀତବୁଦ୍ଧଦସ୍ସାଓିନୋ ନିଯତବୋଧିସତ୍ତାନଂ ବ୍ୟାକରଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନପାଟିହାରିଯଦସ୍ସନେନ ତଥାଗତଓଚନସ୍ସ ଅଓିତଥତଂ ପକାସେନ୍ତୋ ମଂ ପରିତୋସଯନ୍ତା ଇମା ଗାଥାଯୋ ଆହଂସୂତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗଓା "ପଲ୍ଲଙ୍କାଭୁଜନେ ମଯ୍ହ"ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ପଲ୍ଲଙ୍କାଭୁଜନେ ମଯ୍ହନ୍ତି ମମ ପଲ୍ଲଙ୍କାଭୁଜନେ। ଅଯମେଓ ଓା ପାଠୋ। ଦସସହସ୍ସାଧିଓାସିନୋତି ଦସସହସ୍ସିଓାସିନୋ ମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ। ଯା ପୁବ୍ବେତି ଯାନି ପୁବ୍ବେ, ଓିଭତ୍ତିଲୋପଂ କତ୍ୱା ଓୁତ୍ତନ୍ତି ଓେଦିତବ୍ବଂ। ପଲ୍ଲଙ୍କଓରମାଭୁଜେତି ଓରପଲ୍ଲଙ୍କାଭୁଜନେ। ନିମିତ୍ତାନି ପଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ନିମିତ୍ତାନି ପଦିସ୍ସିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତୀତଓଚନେ ଓତ୍ତବ୍ବେ ଓତ୍ତମାନଓଚନଂ ଓୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚାପି ଓୁତ୍ତଂ, ଅତୀତଓସେନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ତାନି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସରେତି ପୁବ୍ବେପି ନିଯତବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପଲ୍ଲଙ୍କାଭୁଜନେ ଯାନି ନିମିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ, ତାନି ନିମିତ୍ତାନି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସରେ। ତସ୍ମା ତ୍ୱଂ ଧୁଓମେଓ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଓିସ୍ସସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ପନ ତାନିଯେଓ ନିମିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ, ତଂସଦିସତ୍ତା "ତାନି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସରେ"ତି ଓୁତ୍ତନ୍ତି ଓେଦିତବ୍ବଂ।

ସୀତନ୍ତି ସୀତତ୍ତଂ। ବ୍ୟପଗତନ୍ତି ଗତଂ ଓିଗତଂ। ତାନୀତି ସୀତଓିଗମନୌଣ୍ହୂପସମନାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସ୍ସଦ୍ଦାତି ଅସଦ୍ଦା ଅନିଗ୍ଘୋସା। ନିରାକୁଲାତି ଅନାକୁଲା, ଅଯମେଓ ଓା ପାଠୋ। ନ ସନ୍ଦନ୍ତୀତି ନ ଓହନ୍ତି ନପ୍ପଓତ୍ତନ୍ତି। ସଓନ୍ତିଯୋତି ନଦିଯୋ। ତାନୀତି ଅଓାଯନଅସନ୍ଦନାନି। ଥଲଜାତି ପଥଓିତଲପବ୍ବତରୁକ୍ଖେସୁ ଜାତାନି। ଦକଜାତି ଓଦକାନି ପୁପ୍ଫାନି। ପୁପ୍ଫନ୍ତୀତି ପୁବ୍ବେ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପୁପ୍ଫିଂସୁ, ଅତୀତତ୍ଥେ ଓତ୍ତମାନଓଚନଂ ହେଟ୍ଠା ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଓେଦିତବ୍ବଂ। ତେପଜ୍ଜ ପୁପ୍ଫିତାନୀତି ତାନି ପୁପ୍ଫାନି ଅଜ୍ଜ ପୁପ୍ଫିତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଫଲଭାରାତି ଫଲଧରା। ତେପଜ୍ଜାତି ତେପି ଅଜ୍ଜ, ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗଓସେନ "ତେପୀ"ତି ଓୁତ୍ତଂ, "ଲତା ଓା ରୁକ୍ଖା ଓା"ତି ଓୁତ୍ତତ୍ତା। ଫଲିତାତି ସଞ୍ଜାତଫଲା। ଆକାସଟ୍ଠା ଚ ଭୂମଟ୍ଠା ଚାତି ଆକାସଗତା ଚ ଭୂମିଗତା ଚ ରତନାନୀତି ମୁତ୍ତାଦୀନି ରତନାନି। ଜୋତନ୍ତୀତି ଓଭାସନ୍ତି। ମାନୁସ୍ସକାତି ମନୁସ୍ସାନଂ ସନ୍ତକା ମାନୁସ୍ସକା। ଦିବ୍ବାତି ଦେଓାନଂ ସନ୍ତକା ଦିବ୍ବା। ତୁରିଯାତି ଆତତଂ ଓିତତଂ ଆତତଓିତତଂ ସୁସିରଂ ଘନନ୍ତି ପଞ୍ଚ ତୁରିଯାନି। ତତ୍ଥ ଆତତଂ ନାମ ଚମ୍ମପରିଯୋନଦ୍ଧେସୁ ଭେରିଆଦୀସୁ ଏକତଲତୁରିଯଂ। ଓିତତଂ ନାମ ଉଭଯତଲଂ। ଆତତଓିତତଂ ନାମ ସବ୍ବତୋ ପରିଯୋନଦ୍ଧଂ ମହତିଓଲ୍ଲକିଆଦିକଂ। ସୁସିରଂ ନାମ ଓଂସାଦିକଂ। ଘନଂ ନାମ ସମ୍ମତାଳଆଦିକଂ। ଓଜ୍ଜନ୍ତୀତି ହେଟ୍ଠା ଓୁତ୍ତନଯେନ ଓଜ୍ଜିଂସୁ, ଅତୀତତ୍ଥେ ଓତ୍ତମାନଓଚନଂ ଓେଦିତବ୍ବଂ। ଏସ ନଯୋ ଉପରି ଇଦିସେସୁ ଓଚନେସୁପି। ଅଭିରଓନ୍ତୀତି ତତ୍ର ତତ୍ର କୁସଲେହି ସୁମୁଞ୍ଚିତା ସୁପ୍ପତାଳିତା ସୁଓାଦିତା ଓିଯ ଅଭିରଓନ୍ତି, ଅଭିନଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଓିଚିତ୍ତପୁପ୍ଫାତି ଓିଚିତ୍ରାନି ନାନାଗନ୍ଧଓଣ୍ଣାନି ପୁପ୍ଫାନି। ଅଭିଓସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଭିଓସ୍ସିଂସୁ, ନିପତିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତେପୀତି ତାନିପି ଓିଚିତ୍ରପୁପ୍ଫାନି ଅଭିଓସ୍ସନ୍ତାନି ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଦେଓବ୍ରହ୍ମଗଣେହି ଓକିରିଯମାନାନୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଆଭୁଜତୀତି ଓସକ୍କତି। ତେପଜ୍ଜୁଭୋତି ତେପି ଅଜ୍ଜ ଉଭୋ ମହାସମୁଦ୍ଦଦସସହସ୍ସିଯୋ। ଅଭିରଓନ୍ତୀତି ଅଭିନଦନ୍ତି। ନିରଯେତି ନିରଯେସୁ। ଦସସହସ୍ସାତି ଅନେକଦସସହସ୍ସା। ନିବ୍ବନ୍ତୀତି ସମ୍ମନ୍ତି, ସନ୍ତିଂ ଉପେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତାରକାତି ନକ୍ଖତ୍ତାନି । ତେପି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ତେପି ସୂରିଯସ୍ସ ଓିମଲଭାଓା ତାରକା ଅଜ୍ଜ ଦିଓା ଦିସ୍ସନ୍ତି।

ଅନୋଓଟ୍ଠେନାତି ଅନୋଓଟ୍ଠେ, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ କରଣଓଚନଂ। ଅଥ ଓା ଅନୋଓଟ୍ଠେତି ଅନଭିଓଟ୍ଠେପି। ନାତି ନିପାତମତ୍ତଂ "ସୁତ୍ୱା ନ ଦୂତଓଚନ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଓିଯ। ତମ୍ପଜ୍ଜୁବ୍ଭିଜ୍ଜତେତି ତମ୍ପି ଉଦକଂ ଅଜ୍ଜ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜତି, ଉବ୍ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମହିଯାତି ପଥଓିଯା, ନିସ୍ସକ୍କଓଚନଂ। ତାରାଗଣାତି ଗହନକ୍ଖତ୍ତାଦଯୋ ସବ୍ବେ ତାରଗଣା। ନକ୍ଖତ୍ତାତି ନକ୍ଖତ୍ତତାରକା ଚ। ଗଗନମଣ୍ଡଲେତି ସକଲଗଗନମଣ୍ଡଲଂ ଓିରୋଚନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ବିଲାସଯାତି

ବିଲାସଯା ଅହିନକୁଲକୁମ୍ଭୀଲଗୋଧାଦୟୋ। ଦରୀସଯାତି ଝରାସଯା। ଅଯମେଵ ୱା ପାଠୋ। ନିକ୍ଖମନ୍ତୀତି ନିକ୍ଖମିଂସୁ। ସକାସଯାତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଆସଯତୋ। ''ତଦାସଯା''ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସ ତଦା ତସ୍ମିଂ କାଲେ, ଆସଯତୋ, ବିଲତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଛୁଦ୍ଧାତି ସୁଛୁଦ୍ଧା ସୁୱୁଦ୍ଧାରିତା, ନିକ୍ଖନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅରତୀତି ଉକ୍କଣ୍ଠା। ସନ୍ତୁଟ୍ଠାତି ପରମେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠା। ୱିନସ୍ସତୀତି ୱିଗଚ୍ଛତି। ରାଗୋତି କାମରାଗୋ। ତଦା ତନୁ ହୋତୀତି ଓରମତ୍ତକୋ ହୋତି, ଇମିନା ପରିଯୁଟ୍ଠାନାଭାୱଂ ଦୀପେତି। ୱିହତାତି ୱିନଟ୍ଠା। ତଦାତି ପୁବ୍ବେ, ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପଲ୍ଲଙ୍କାଭୁଜନେତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଭୱତୀତି ନ ହୋତି। ଅଜ୍ଜପେତନ୍ତି ଅଜ୍ଜ ତୱ ପଲ୍ଲଙ୍କାଭୁଜନେପି ଏତଂ ଭଯଂ ନ ହୋତେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଲିଙ୍ଗେନ ଜାନାମାତି ତେନ କାରଣେନ ସବ୍ବେୱ ମଯଂ ଜାନାମ, ଯଂ ତ୍ୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନୁଦ୍ଧଂସତୀତି ନ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ଅନିଟ୍ଠଗନ୍ଧୋତି ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୋ। ପକ୍କମତୀତି ପକ୍କମି ୱିଗଚ୍ଛି। ପୱାଯତୀତି ପୱାଯି। ସୋପଜ୍ଜାତି ସୋପି ଦିବ୍ବଗନ୍ଧୋ ଅଜ୍ଜ। ପଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ପଦିସ୍ସିଂସୁ। ତେପଜ୍ଜାତି ତେପି ସବ୍ବେ ଦେୱା ଅଜ୍ଜ। ଯାୱତାତି ପରିଚ୍ଛେଦନତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ଯତ୍ତକାତି ଅତ୍ଥୋ। କୁଟ୍ଟାତି ପାକାରା। ନ ହୋନ୍ତାୱରଣାତି ଆୱରଣକରା ନ ଅହେସୁଂ। ତଦାତି ପୁବ୍ବେ। ଆକାସଭୂତାତି ତେ କୁଟ୍ଟକୱାଟପବ୍ବତା ଆୱରଣଂ ତିରୋକରଣଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା, ଅଜଟାକାସଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚୁତୀତି ମରଣଂ। ଉପପତ୍ତୀତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଂ। ଖଣେତି ପୁବ୍ବେ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପଲ୍ଲଙ୍କାଭୁଜନକ୍ଖଣେ। ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ନାହୋସି। ତାନିପଜ୍ଜାତି ତାନିପି ଅଜ୍ଜ ଚୱନଭୱନାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମା ନିୱତ୍ତୀତି ମା ପଟିକ୍କମି। ଅଭିକ୍କମାତି ପରକ୍କମ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ତତୋ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଦସବଲସ୍ସ ଚ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅଦେୱତାନଞ୍ଚ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଭିଯ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯ ସଞ୍ଜାତୁସ୍ସାହୋ ହୁତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ''ବୁଦ୍ଧା ନାମ ଅମୋଘୱଚନା, ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧାନଂ କଥାଯ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ଆକାସେ ଖିତ୍ତସ୍ସ ଲେଡ୍ଡୁସ୍ସ ପତନଂ ଧୁୱଂ, ଜାତସ୍ସ ମରଣଂ, ଅରୁଣେ ଉଗ୍ଗତେ ସୂରିଯସ୍ସ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗମନଂ, ଆସଯା ନିକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ସୀହସ୍ସ ସୀହନାଦନଦନଂ, ଗରୁଗବ୍ଭାଯ ଇତ୍ଥିଯା ଭାରମୋରୋପନଂ ଧୁୱଂ ଅୱସ୍ସମ୍ଭାୱୀ, ଏୱମେୱ ବୁଦ୍ଧାନଂ ୱଚନଂ ନାମ ଧୁୱଂ ଅମୋଘଂ, ଅଦ୍ଧା ଅହଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସାମୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୦୮।

''ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଦସସହସ୍ସୀନଚୂଭଯଂ;

ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠୋ ପମୁଦିତୋ, ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସହଂ ତଦା।

୧୦୯।

''ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝୱଚନା ବୁଦ୍ଧା, ଅମୋଘୱଚନା ଜିନା;

ୱିତଥଂ ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱାମହଂ।

୧୧୦।

''ଯଥା ଖିତ୍ତଂ ନଭେ ଲେଡ୍ଡୁ, ଧୁୱଂ ପତତି ଭୂମିଯଂ;

ତଥେୱ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠାନଂ, ୱଚନଂ ଧୁୱସସ୍ସତଂ;

ୱିତଥଂ ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱାମହଂ।

୧୧୧।

''ଯଥାପି ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ, ମରଣଂ ଧୁୱସସ୍ସତଂ;

ତଥେୱ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠାନଂ, ୱଚନଂ ଧୁୱସସ୍ସତଂ;

ୱିତଥଂ ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱାମହଂ।

୧୧୨।

''ଯଥା ରତ୍ତିକ୍ଖଯେ ପତ୍ତେ, ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନଂ ଧୁୱଂ;

ତଥେୱ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠାନଂ, ୱଚନଂ ଧୁୱସସ୍ସତଂ;

ୱିତଥଂ ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱାମହଂ।

୧୧୩।

''ଯଥା ନିକ୍ଖନ୍ତସଯନସ୍ସ, ସୀହସ୍ସ ନଦନଂ ଧୁୱଂ;

ତଥେୱ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠାନଂ, ୱଚନଂ ଧୁୱସସ୍ସତଂ;

ୱିତଥଂ ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱାମହଂ।

୧୧୪।

''ଯଥା ଆପନ୍ନସତ୍ତାନଂ, ଭାରମୋରୋପନଂ ଧୁୱଂ;

ତଥେୱ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠାନଂ, ୱଚନଂ ଧୁୱସସ୍ସତଂ;

ୱିତଥଂ ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱାମହ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଦସସହସ୍ସୀ ନ ତୁଭଯନ୍ତି ଦୀପଙ୍କରସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅଦେୱତାନଞ୍ଚ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା। ଉଭଯନ୍ତି ଉଭଯେସଂ, ସାମିଅତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ଉଭଯୱଚନଂ ୱା। ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସହନ୍ତି ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସିଂ ଅହଂ।

ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝୱଚନାତି ଦ୍ୱେଧା ଅପ୍ପୱତ୍ତୱଚନା, ଏକଂସୱଚନାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦୱଚନା''ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦୋସୱଚନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅମୋଘୱଚନାତି ଅୱିତଥୱଚନା। ୱିତଥନ୍ତି ୱିତଥୱଚନଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱାମହନ୍ତି ଅହଂ ଏକଂସେନେୱ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସାମୀତି ନିଯତୱସେନ ଅୱସ୍ସମ୍ଭାୱିୱସେନ ଚ ୱତ୍ତମାନୱଚନଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନନ୍ତି ସୂରିଯସ୍ସ ଉଦଯନଂ, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଧୁୱସସ୍ସତନ୍ତି ଏକଂସଭାୱୀ ଚେୱ ସସ୍ସତଞ୍ଚ। ନିକ୍ଖନ୍ତସଯନସ୍ସାତି ସଯନତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ। ଆପନ୍ନସତ୍ତାନନ୍ତି ଗରୁଗବ୍ଭାନଂ, ଗବ୍ଭିନୀନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଭାରମୋରୋପନନ୍ତି ଭାରଓରୋପନଂ, ଗବ୍ଭସ୍ସ ଓରୋପନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ସେସମେତ୍ଥାପି ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

''ସ୍ୱାହଂ ଅଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ''ତି ଏୱଂ କତସନ୍ନିଟ୍ଠାନୋ ବୁଦ୍ଧକାରକେ ଧମ୍ମେ ଉପଧାରେତୁଂ – ''କହଂ ନୁ ଖୋ ବୁଦ୍ଧକାରକା ଧମ୍ମା''ତି, ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ଦିସାସୁ ୱିଦିସାସୂତି ଅନୁକ୍କମେନ ସକଲଂ ଧମ୍ମଧାତୁଂ ୱିଚିନନ୍ତୋ ପୁବ୍ବେ ପୋରାଣକେହି ବୋଧିସତ୍ତେହି ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ ପଠମଂ ଦାନପାରମିଂ ଦିସ୍ୱା ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ଓୱଦି – ''ସୁମେଧପଣ୍ଡିତ, ତ୍ୱଂ ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଠମଂ ଦାନପାରମିଂ ପୂରେଯ୍ୟାସି। ଯଥା ହି ନିକୁଜ୍ଜିତୋ ଉଦକକୁମ୍ଭୋ ନିସ୍ସେସଂ କତ୍ୱା ଉଦକଂ ୱମତିଯେୱ ନ ପଚ୍ଚାହରତି, ଏୱମେୱ ଧନଂ ୱା ଯସଂ ୱା ପୁତ୍ତଦାରଂ ୱା ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗଂ ୱା ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ସମ୍ପତ୍ତ ଯାଚକାନଂ ସବ୍ବଂ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଂ ନିସ୍ସେସଂ କତ୍ୱା ଦଦମାନୋ ବୋଧିମୂଲେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ପଠମଂ ଦାନପାରମିଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୧୫।

''ହନ୍ଦ ବୁଦ୍ଧକରେ ଧମ୍ମେ, ୱିଚିନାମି ଇତୋ ଚିତୋ;

ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ଦସ ଦିସା, ଯାୱତା ଧମ୍ମଧାତୁୟା।

୧୧୬।

''ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦା ଦକ୍ଖିଂ, ପଠମଂ ଦାନପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଅନୁଚିଣ୍ଣଂ ମହାପଥଂ।

୧୧୭।

''ଇମଂ ତ୍ୱଂ ପଠମଂ ତାୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିୟ;

ଦାନପାରମିତଂ ଗଚ୍ଛ, ଯଦି ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁମିଚ୍ଛସି।

୧୧୮।

''ଯଥାପି କୁମ୍ଭୋ ସମ୍ପୁଣ୍ଣୋ, ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଧୋ କତୋ;

ୱମତେୱୁଦକଂ ନିସ୍ସେସଂ, ନ ତତ୍ଥ ପରିରକ୍ଖତି।

୧୧୯।

''ତଥେୱ ଯାଚକେ ଦିସ୍ୱା, ହୀନମୁକ୍କଟ୍ଠମଜ୍ଝିମେ;

ଦଦାହି ଦାନଂ ନିସ୍ସେସଂ, କୁମ୍ଭୋ ୱିୟ ଅଧୋ କତୋ''ତି।

ତତ୍ଥ ହନ୍ଦାତି ୱୱସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ବୁଦ୍ଧକରେ ଧମ୍ମେତି ବୁଦ୍ଧତ୍ତକରେ ଧମ୍ମେ। ବୁଦ୍ଧତ୍ତକରା ନାମ ଧମ୍ମା ଦାନପାରମିତାଦୟୋ ଦସ ଧମ୍ମା। ୱିଚିନାମୀତି ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ୱୀମଂସିସ୍ସାମି ଉପପରିକ୍ଖିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତୋ ଚିତୋତି ଇତୋ ଇତୋ, ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଚିନାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଦେୱଲୋକେ। ଅଧୋତି ମନୁସ୍ସଲୋକେ। ଦସ ଦିସାତି ଦସସୁ ଦିସାସୁ; କତ୍ଥ ନୁ ଖୋ ତେ ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମା ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ତିରିୟଂ ଦିସାସୁ ୱିଦିସାସୂତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯାୱତା ଧମ୍ମଧାତୁୟାତି ଏତ୍ଥ ଯାୱତାତି ପରିଚ୍ଛେଦୱଚନଂ। ଧମ୍ମଧାତୁୟାତି ସଭାୱଧମ୍ମସ୍ସ, ପୱତ୍ତନୀତି ୱଚନସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯାୱତିକା ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ କାମରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତି, ତାୱତିକଂ ୱିଚିନିସ୍ସାମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ୱିଚିନନ୍ତୋତି ୱୀମଂସନ୍ତୋ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୋ। ପୁବ୍ବକେହୀତି ପୋରାଣେହି ବୋଧିସତ୍ତେହି। ଅନୁଚିଣ୍ଣନ୍ତି ଅଜ୍ଝାଚିଣ୍ଣଂ ଆସେୱିତଂ। ସମାଦିୟାତି ସମାଦିୟନଂ କରୋହି, ଅଜ୍ଜ ପଟ୍ଠାୟ ଅୟଂ ପଠମଂ ଦାନପାରମୀ ପୂରେତବ୍ବା ମୟାତି ଏୱଂ ସମାଦିୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦାନପାରମିତଂ ଗଚ୍ଛାତି ଦାନପାରମିଂ ଗଚ୍ଛ, ପୂରୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦିବୋଧିଂ ପତ୍ତୁମିଚ୍ଛସୀତି ବୋଧିମୂଲମୁପଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁଂ ଇଚ୍ଛସି ଚେ। ଯସ୍ସ କସ୍ସଚୀତି ଉଦକସ୍ସ ୱା ଖୀରସ୍ସ ୱା ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ସମ୍ପୁଣ୍ଣୋ। ସମ୍ପୁଣ୍ଣସଦ୍ଦୟୋଗେ ସତି ସାମିୱଚନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ସଦ୍ଦୱିଦୂ। କରଣତ୍ଥେ ୱା ସାମିୱଚନଂ, ଯେନ କେନଚୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଧୋ କତୋତି ହେଟ୍ଠାମୁଖୀକତୋ। ନ ତତ୍ଥ ପରିରକ୍ଖତୀତି ତସ୍ମିଂ ୱମନେ ନ ପରିରକ୍ଖତି, ନିସ୍ସେସଂ ଉଦକଂ ୱମତେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ହୀନମୁକ୍କଟ୍ଠମଜ୍ଝିମେତି ହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତେ। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। କୁମ୍ଭୋ ୱିୟ ଅଧୋ କତୋତି ହେଟ୍ଠାମୁଖୀକତୋ ୱିୟ କୁମ୍ଭୋ। ଯାଚକେ ଉପଗତେ ଦିସ୍ୱା – ''ତ୍ୱଂ, ସୁମେଧ, ଅତ୍ତନୋ ଅନୱସେସେତ୍ୱା ସବ୍ବଧନପରିଚ୍ଚାଗେନ ଦାନପାରମିଂ, ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗେନ ଉପପାରମିଂ, ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗେନ ପରମତ୍ଥପାରମିଞ୍ଚ ପୂରେହୀ''ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତାନଂ ୱଦେଦି।

ଅଥସ୍ସ ‘‘ନ ଏତ୍ତକେହେଓ୍ୱ ବୁଦ୍ଧକାରକେହି ଧମ୍ମେହି ଭଓ୍ୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଉତ୍ତରିମ୍ପି ଉପଧାରଯତୋ ଦୁତିଯଂ ସୀଲପାରମିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତଦହୋସି – ‘‘ସୁମେଧପଣ୍ଡିତ, ତ୍ୱଂ ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସୀଲପାରମିଂ ପୂରେଯ୍ୟାସି। ଯଥା ଚମରୀ ମିଗୋ ନାମ ଜୀଓ୍ୱିତମ୍ପି ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱାଲମେଓ୍ୱ ରକ୍ଖତି, ଏଓ୍ୱଂ ତ୍ୱମ୍ପି ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଜୀଓ୍ୱିତମ୍ପି ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ସୀଲମେଓ୍ୱ ରକ୍ଖନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଓ୍ୱିସ୍ସସୀ’’ତି ଦୁତିଯଂ ସୀଲପାରମିଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୨୦।

‘‘ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାଯେଓ୍ୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭଓ୍ୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

୧୨୧।

‘‘ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦା ଦକ୍ଖିଂ, ଦୁତିଯଂ ସୀଲପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେଓ୍ୱିତନିସେଓ୍ୱିତଂ।

୧୨୨।

‘‘ଇମଂ ତ୍ୱଂ ଦୁତିଯଂ ତାଓ୍ୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯ;

ସୀଲପାରମିତଂ ଗଚ୍ଛ, ଯଦି ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁମିଚ୍ଛସି।

୧୨୩।

‘‘ଯଥାପି ଚମରୀ ୱାଲଂ, କିସ୍ମିଞ୍ଚି ପଟିଲଗ୍ଗିତଂ;

ଉପେତି ମରଣଂ ତତ୍ଥ, ନ ୱିକୋପେତି ୱାଲଧିଂ।

୧୨୪।

‘‘ତଥେଓ୍ୱ ତ୍ୱଂ ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ, ସୀଲାନି ପରିପୂରଯ;

ପରିରକ୍ଖ ସବ୍ବଦା ସୀଲଂ, ଚମରୀ ୱିଯ ୱାଲଧି’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ନ ହେତେତି ନ ହି ଏତେଯେଓ୍ୱ। ବୋଧିପାଚନାତି ମଗ୍ଗପରିପାଚନା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପରିପାଚନା ୱା। ଦୁତିଯଂସୀଲପାରମିନ୍ତି ସୀଲଂ ନାମ ସବ୍ବେସଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ପତିଟ୍ଠା, ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋ କୁସଲଧମ୍ମେହି ନ ପରିହାଯତି, ସବ୍ବେପି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣେ ପଟିଲଭତି। ତସ୍ମା ସୀଲପାରମୀ ପୂରେତବ୍ବାତି ଦୁତିଯଂ ସୀଲପାରମିଂ ଅଦ୍ଦକ୍ଖିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଆସେଓ୍ୱିତନିସେଓ୍ୱିତନ୍ତି ଭାଓ୍ୱିତଞ୍ଚେଓ୍ୱ ବହୁଲୀକତଞ୍ଚ। ଚମରୀତି ଚମରୀ ମିଗୋ। କିସ୍ମିଞ୍ଚୀତି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ରୁକ୍ଖଲତାକଣ୍ଟକାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ। ପଟିଲଗ୍ଗିତନ୍ତି ପଟିୱିଲଗ୍ଗିତଂ। ତତ୍ଥାତି ଯତ୍ଥ ୱିଲଗ୍ଗିତଂ, ତତ୍ଥେଓ୍ୱ ଠତ୍ୱା ମରଣଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। ନ ୱିକୋପେତୀତି ନ ଛିନ୍ଦତି। ୱାଲଧିନ୍ତି ୱାଲଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ନ ଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ଥେଓ୍ୱ ମରଣଂ ଉପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚତୂସୁଭୂମୀସୁ ସୀଲାନୀତି ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତସୀଲାନି, ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିପଚ୍ଚଯସନ୍ନିସ୍ସିତୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୂମିୱସେନ ପନ ଦ୍ୱୀସୁଯେଓ୍ୱ ଭୂମୀସୁ ପରିଯାପନ୍ନଂ ତମ୍ପି ଚତୁସୀଲମେୱାତି। ପରିପୂରଯାତି ଖଣ୍ଡଛିଦ୍ଦସବଲାଦିଅଭାୱେନ ପରିପୂରଯ। ସବ୍ବଦାତି

ସବ୍ବକାଲଂ। ଚମରୀ ୱିଯାତି ଚମରୀ ମିଗୋ ୱିଯ। ସେସମେତ୍ଥାପି ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଅଥସ୍ସ ''ନ ଏତ୍ତକେହେୱ ବୁଦ୍ଧକାରକେହି ଧମ୍ମେହି ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଉତ୍ତରିମ୍ପି ଉପଧାରଯତୋ ତତିଯଂ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତଦହୋସି – ''ସୁମେଧପଣ୍ଡିତ, ତ୍ୱଂ ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିମ୍ପି ପୂରେଯ୍ୟାସି। ଯଥାପି ସୁଚିରଂ ବନ୍ଧନାଗାରେ ୱସମାନୋ ପୁରିସୋ ନ ତତ୍ଥ ସିନେହଂ କରୋତି, ଅଥ ଖୋ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋ ଅୱସିତୁକାମୋ ହୋତି, ଏୱମେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ସବ୍ବଭୱେ ବନ୍ଧନାଗାରସଦିସେ କତ୍ୱା ପସ୍ସ, ସବ୍ବଭୱେହି ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋ ମୁଚ୍ଚିତୁକାମୋ ହୁତ୍ୱା ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିମୁଖୋୱ ହୋତି, ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ତତିଯଂ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୨୫।

''ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାଯେୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

୧୨୬।

''ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦା ଦକ୍ଖିଂ, ତତିଯଂ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ।

୧୨୭।

''ଇମଂ ତ୍ୱଂ ତତିଯଂ ତାୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯ;

ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିତଂ ଗଚ୍ଛ, ଯଦି ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁମିଚ୍ଛସି।

୧୨୮।

''ଯଥା ଅନ୍ଦୁଘରେ ପୁରିସୋ, ଚିରୱୁଟ୍ଠୋ ଦୁଖଟ୍ଟିତୋ;

ନ ତତ୍ଥ ରାଗଂ ଜନେତି, ମୁତ୍ତିଂଯେୱ ଗୱେସତି।

୧୨୯।

''ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ସବ୍ବଭୱେ, ପସ୍ସ ଅନ୍ଦୁଘରେ ୱିଯ;

ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିମୁଖୋ ହୋତି, ଭୱତୋ ପରିମୁତ୍ତିଯା''ତି।

ତତ୍ଥ ଅନ୍ଦୁଘରେତି ବନ୍ଧନାଗାରେ। ଚିରୱୁଟ୍ଠୋତି ଚିରକାଲଂ ୱୁଟ୍ଠୋ। ଦୁଖଟ୍ଟିତୋତି ଦୁକ୍ଖପୀଳିତୋ। ନତତ୍ଥ ରାଗଂ ଜନେତୀତି ତତ୍ଥ ଅନ୍ଦୁଘରେ ରାଗଂ ସିନେହଂ ନ ଜନେତି ନ ଉପ୍ପାଦେତି। ''ଇମଂ ଅନ୍ଦୁଘରଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ନାହଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗମିସ୍ସାମୀ''ତି ଏୱଂ ତତ୍ଥ ରାଗଂ ନ ଜନେତି, କିନ୍ତୁ ମୁତ୍ତିଂଯେୱ ମୋକ୍ଖମେୱ ଗୱେସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିମୁଖୋତି ନିକ୍ଖମନାଭିମୁଖୋ ହୋତି। ଭୱତୋତି ସବ୍ବଭୱେହି। ପରିମୁତ୍ତିଯାତି ପରିମୋଚନତ୍ଥାଯ। ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିମୁଖୋ ହୁତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସୀ''ତିପି ପାଠୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଅଥସ୍ସ ''ନ ଏତ୍ତକେହେୱ ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମେହି ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଉତ୍ତରିମ୍ପି ଉପଧାରଯତୋ ଚତୁତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାପାରମିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତଦହୋସି – ''ସୁମେଧପଣ୍ଡିତ, ତ୍ୱଂ ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଞ୍ଞାପାରମିମ୍ପି ପୂରେଯ୍ୟାସି। ହୀନମଜ୍ଝିମୁକ୍କଟ୍ଠେସୁ କଞ୍ଚି ଅୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସବ୍ବେପି ପଣ୍ଡିତେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟାସି। ଯଥାପି ପିଣ୍ଡଚାରିକୋ ଭିକ୍ଖୁ ହୀନାଦିଭେଦେସୁ କୁଲେସୁ କିଞ୍ଚି କୁଲଂ ଅୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଟିପାଟିଯା ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତୋ ଖିପ୍ପଂ ଯାପନମତ୍ତଂ

ଲଭତି, ଏୱମେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ସବ୍ବେ ପଣ୍ଡିତେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ଚତୁତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାପାରମିଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୩୦।

''ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାୟେୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ୟେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

୧୩୧।

''ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦା ଦକ୍ଖିଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ।

୧୩୨।

''ଇମଂ ତ୍ୱଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ତାୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିୟ;

ପଞ୍ଞାପାରମିତଂ ଗଚ୍ଛ, ୟଦି ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁମିଚ୍ଛସି।

୧୩୩।

''ୟଥା ହି ଭିକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖନ୍ତୋ, ହୀନମୁକ୍କଟ୍ଠମଜ୍ଝିମେ;

କୁଲାନି ନ ୱିୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ, ଏୱଂ ଲଭତି ୟାପନଂ।

୧୩୪।

''ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ସବ୍ବକାଲଂ, ପରିପୁଚ୍ଛଂ ବୁଧଂ ଜନଂ;

ପଞ୍ଞାୟ ପାରମିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖନ୍ତୋତି ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତୋ। ହୀନମୁକ୍କଟ୍ଠମଜ୍ଝିମେତି ହୀନମୁକ୍କଟ୍ଠମଜ୍ଝିମାନି କୁଲାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲିଙ୍ଗୱିପରିୟାସୋ କତୋ। ନ ୱିୱଜ୍ଜେନ୍ତୋତି ନ ପରିହରନ୍ତୋ, ଘରପଟିପାଟିଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଚରନ୍ତୋ ୱିୱଜ୍ଜେତି ନାମ, ଏୱମକତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ୟାପନନ୍ତି ୟାପନମତ୍ତଂ ପାଣଧାରଣଂ ଆହାରଂ ଲଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିପୁଚ୍ଛନ୍ତି – ''କିଂ, ଭନ୍ତେ, କୁସଲଂ, କିଂ ଅକୁସଲଂ; କିଂ ସାୱଜ୍ଜଂ, କିଂ ଅନୱଜ୍ଜ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୮୪, ୨୧୬) ନୟେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଭିଞ୍ଞାତେ ପଣ୍ଡିତେ ଜନେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପରିପୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଧଂ ଜନନ୍ତି ପଣ୍ଡିତଂ ଜନଂ। ''ବୁଧେ ଜନେ''ତିପି ପାଠୋ। ପଞ୍ଞାୟ ପାରମିନ୍ତି ପଞ୍ଞାୟ ପାରଂ। ''ପଞ୍ଞାପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା''ତିପି ପାଠୋ। ସେସମେତ୍ଥାପି ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଅଥସ୍ସ ''ନ ଏତ୍ତକେହେୱ ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମେହି ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଉତ୍ତରିମ୍ପି ଉପଧାରୟତୋ ପଞ୍ଚମଂ ୱୀରିୟପାରମିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତଦହୋସି – ''ସୁମେଧପଣ୍ଡିତ, ତ୍ୱଂ ଇତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୱୀରିୟପାରମିମ୍ପି ପୂରେୟ୍ୟାସି। ୟଥାପି ସୀହୋ ମିଗରାଜା ସବ୍ବିରିୟାପଥେସୁ ଦଳ୍ହୱୀରିୟୋ ହୋତି, ଏୱଂ ତ୍ୱମ୍ପି ସବ୍ବଭୱେସୁ ସବ୍ବିରିୟାପଥେସୁ ଦଳ୍ହୱୀରିୟୋ ଅନୋଲୀନୱୀରିୟୋ ସମାନୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ପଞ୍ଚମଂ ୱୀରିୟପାରମିଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୩୫।

‘‘ନ ହେତେ ଏଓକାଯେଓ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭଓିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ଓିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

୧୩୬।

‘‘ଓିଚିନନ୍ତୋ ତଦା ଦକ୍ଖିଂ, ପଞ୍ଚମଂ ଓୀରିଯପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେଓିତନିସେଓିତଂ।

୧୩୭।

‘‘ଇମଂ ତ୍ୱଂ ପଞ୍ଚମଂ ତାଓ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯ;

ଓୀରିଯପାରମିତଂ ଗଚ୍ଛ, ଯଦି ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁମିଚ୍ଛସି।

୧୩୮।

‘‘ଯଥାପି ସୀହୋ ମିଗରାଜା, ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଚଙ୍କମେ;

ଅଲୀନଓୀରିଯୋ ହୋତି, ପଗ୍ଗହିତମନୋ ସଦା।

୧୩୯।

‘‘ତଥେଓ ତ୍ୱଂ ସବ୍ବଭଓେ, ପଗ୍ଗଣ୍ହ ଓୀରିଯଂ ଦଳ୍ହଂ;

ଓୀରିଯପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅଲୀନଓୀରିଯୋତି ଅନୋଲୀନଓୀରିଯୋ। ସବ୍ବଭଓେତି ଜାତଜାତଭଓେ, ସବ୍ବେସୁ ଭଓେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଆରଦ୍ଧଓୀରିଯୋ ହୁତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସୀତିପି ପାଠୋ। ସେସମେତ୍ଥାପି ଉତ୍ତାନମେଓାତି।

ଅଥସ୍ସ ‘‘ନ ଏତ୍ତକେହେଓ ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମେହି ଭଓିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଉତ୍ତରିମ୍ପି ଉପଧାରଯତୋ ଛଟ୍ଠମଂ ଖନ୍ତିପାରମିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତଦହୋସି – ‘‘ସୁମେଧପଣ୍ଡିତ, ତ୍ୱଂ ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଖନ୍ତିପାରମିଂ ପରିପୂରେଯ୍ୟାସି, ସମ୍ମାନନେପି ଅଓମାନନେପି ଖମୋଓ ଭଓେଯ୍ୟାସି। ଯଥା ହି ପଥଓିଯଂ ନାମ ସୁଚିମ୍ପି ପକ୍ଖିପନ୍ତି ଅସୁଚିମ୍ପି, ନ ଚ ତେନ ପଥଓୀ ସିନେହଂ ଓା ପଟିଘଂ ଓା କରୋତି, ଖମତି ସହତି ଅଧିଓାସେତିଯେଓ, ଏଓମେଓ ତ୍ୱମ୍ପି ସବ୍ବେସଂ ସମ୍ମାନନାଓମାନନେସୁ ଖମୋ ସମାନୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଓିସ୍ସସୀ’’ତି ଛଟ୍ଠମଂ ଖନ୍ତିପାରମିଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାସି। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ –

୧୪୦।

‘‘ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାଯେଓ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭଓିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ଓିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

୧୪୧।

‘‘ଓିଚିନନ୍ତୋ ତଦା ଦକ୍ଖିଂ, ଛଟ୍ଠମଂ ଖନ୍ତିପାରମିଂ;

ପୁଦ୍ଧକେହି ମହେସୀହି, ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ।

୧୪୨।

‘‘ଇମଂ ତ୍ୱଂ ଛଟ୍ଠମଂ ତାୱ, ଦଲ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯ;

ତତ୍ଥ ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝମାନସୋ, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

୧୪୩।

‘‘ଯଥାପି ପଥୱୀ ନାମ, ସୁଚିମ୍ପି ଅସୁଚିମ୍ପି ଚ;

ସବ୍ବଂ ସହତି ନିକ୍ଖେପଂ, ନ କରୋତି ପଟିଘଂ ଦଯା।

୧୪୪।

‘‘ତଥେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ସବ୍ବେସଂ, ସମ୍ମାନାୱମାନକ୍ଖମୋ;

ଖନ୍ତିପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଖନ୍ତିପାରମିଯଂ। ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝମାନସୋତି ଏକଂସମାନସୋ। ସୁଚିମ୍ପୀତି ଚନ୍ଦନକୁଙ୍କୁମଗନ୍ଧମାଲାଦିସୁଚିମ୍ପି। ଅସୁଚିମ୍ପୀତି ଅହିକୁକ୍କୁରମନୁସ୍ସକୁଣପଗୂଥମୁତ୍ତଖେଳଅସିଙ୍ଘାଣିକାଦିଅସୁଚିମ୍ପି। ସହତୀତି ଖମତି, ଅଧିୱାସେତି। ନିକ୍ଖେପନ୍ତି ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ପଟିଘନ୍ତି କୋଧଂ। ଦଯାତି ତାଯ ୱୁତ୍ତିଯା, ତାଯ ନିକ୍ଖିତ୍ତତାଯ ୱା। ‘‘ପଟିଘଂ ଦଯ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ତେନ ନିକ୍ଖେପେନ ପଟିଘାନୁରୋଧଂ ନ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମାନାୱମାନକ୍ଖମୋତି ସବ୍ବେସଂ ସମ୍ମାନନାୱମାନନସହୋ ତ୍ୱମ୍ପି ଭୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ତଥେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ସବ୍ବଭୱେ, ସମ୍ମାନନୱିମାନକ୍ଖମୋ’’ତିପି ପଠନ୍ତି। ‘‘ଖନ୍ତିଯା ପାରମିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସା ଖନ୍ତିଯା ପାରମିପୂରଣୱସେନ ଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥାପି ଉତ୍ତାନମେୱାତି। ଇତୋ ପରଂ ଏତ୍ତକମ୍ପି ଅୱତ୍ୱା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି, ତଂ ତମେୱ ୱତ୍ୱା ପାଠନ୍ତରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଗମିସ୍ସାମାତି।

ଅଥସ୍ସ ‘‘ନ ଏତ୍ତକେହେୱ ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମେହି ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଉତ୍ତରିମ୍ପି ଉପଧାରଯତୋ ସତ୍ତମଂ ସଚ୍ଚପାରମିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତଦହୋସି – ‘‘ସୁମେଧପଣ୍ଡିତ, ତ୍ୱଂ ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସଚ୍ଚପାରମିମ୍ପି ପୂରେଯ୍ୟାସି, ଅସନିଯା ମତ୍ଥକେ ପତମାନାଯପି ଧନାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ୱସେନ ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦଂ ନାମ ମା ଭାସି। ଯଥାପି ଓସଧୀତାରକା ନାମ ସବ୍ବୋତୂସୁ ଅତ୍ତନୋ ଗମନୱୀଥିଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞାଯ ୱୀଥିଯା ନ ଗଚ୍ଛତି, ସକୱୀଥିଯାୱ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ସଚ୍ଚଂ ପହାଯ ମୁସାୱାଦଂ ନାମ ଅୱଦନ୍ତୋଯେୱ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି ସତ୍ତମଂ ସଚ୍ଚପାରମିଂ ଦଲ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୪୫।

‘‘ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାଯେୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

୧୪୬।

‘‘ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦା ଦକ୍ଖିଂ, ସତ୍ତମଂ ସଚ୍ଚପାରମିଂ;

ପୁଦ୍ଧକେହି ମହେସୀହି, ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ।

୧୪୭।

‘‘ଇମଂ ତ୍ୱଂ ସତ୍ତମଂ ତାୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିୟ;

ତତ୍ଥ ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝୱଚନୋ, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

୧୪୮।

‘‘ୟଥାପି ଓସଧୀ ନାମ, ତୁଲାଭୂତା ସଦେୱକେ;

ସମୟେ ଉତୁୱସ୍ସେ ୱା, ନ ୱୋକ୍କମତି ୱୀଥିତୋ।

୧୪୯।

‘‘ତଥେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ସଚ୍ଚେସୁ, ମା ୱୋକ୍କମ ହି ୱୀଥିତୋ;

ସଚ୍ଚପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ସଚ୍ଚପାରମିୟଂ। ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝୱଚନୋତି ଅୱିତଥୱଚନୋ। ଓସଧୀ ନାମାତି ଓସଧୀତାରକା, ଓସଧଗହଣେ ଓସଧୀତାରକଂ ଉଦିତଂ ଦିସ୍ୱା ଓସଧଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତସ୍ମା ‘‘ଓସଧୀତାରକା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତୁଲାଭୂତାତି ପମାଣଭୂତା। ସଦେୱକେତି ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ। ସମୟେତି ୱସ୍ସସମୟେ। ଉତୁୱସ୍ସେତି ହେମନ୍ତଗିମ୍ହେସୁ। ‘‘ସମୟେ ଉତୁୱଚ୍ଛେ’’ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସ ସମୟେତି ଗିମ୍ହେ। ଉତୁୱଚ୍ଛେତି ହେମନ୍ତେ ଚ ୱସ୍ସାନେ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ନୱୋକ୍କମତି ୱୀଥିତୋତି ତଂ ତଂ ଉତୁମ୍ହି ଅତ୍ତନୋ ଗମନୱୀଥିତୋ ନ ୱୋକ୍କମତି ନ ୱିଗଚ୍ଛତି, ଛ ମାସେ ପଚ୍ଛିମଂ ଦିସଂ ଗଚ୍ଛତି, ଛ ମାସେ ପୁବ୍ବଂ ଦିସଂ ଗଚ୍ଛତୀତି। ଅଥ ୱା ଓସଧୀ ନାମାତି ସିଙ୍ଗିୱେରପିପ୍ଫଲିମରିଚାଦିକଂ ଓସଧଂ। ନ ୱୋକ୍କମତୀତି ୟଂ ୟଂ ଫଲଦାନସମତ୍ଥଂ ଓସଧଂ, ତଂ ତଂ ଫଲଦାନଂ ଓକ୍କମ୍ମ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଅଦତ୍ୱା ନ ନିୱତ୍ତତି। ୱୀଥିତୋତି ଗମନୱୀଥିତୋ, ପିତ୍ତହରୋ ପିତ୍ତଂ ହରତେୱ, ୱାତହରୋ ୱାତଂ ହରତେୱ, ସେମ୍ହହରୋ ସେମ୍ହଂ ହରତେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥାପି ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଅଥସ୍ସ ‘‘ନ ଏତ୍ତକେହେୱ ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମେହି ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଉତ୍ତରିମ୍ପି ଉପଧାରୟତୋ ଅଟ୍ଠମଂ ଅଧିଟ୍ଠାନପାରମିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତଦହୋସି – ‘‘ସୁମେଧପଣ୍ଡିତ, ତ୍ୱଂ ଇତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅଧିଟ୍ଠାନପାରମିମ୍ପି ପୂରେୟ୍ୟାସି, ୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାସି, ତସ୍ମିଂ ଅଧିଟ୍ଠାନେ ନିଚ୍ଚଲୋ ଭୱେୟ୍ୟାସି, ୟଥା ପବ୍ବତୋ ନାମ ସବ୍ବଦିସାସୁ ୱାତେ ପହରନ୍ତେପି ନ କମ୍ପତି ନ ଚଲତି, ଅତ୍ତନୋ ଠାନେୟେୱ ତିଟ୍ଠତି, ଏୱମେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ଅଧିଟ୍ଠାନେ ନିଚ୍ଚଲୋ ହୋନ୍ତୋୱ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି ଅଟ୍ଠମଂ ଅଧିଟ୍ଠାନପାରମିଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାସୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୫୦।

‘‘ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାୟେୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ୟେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

୧୫୧।

‘‘ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦା ଦକ୍ଖିଂ, ଅଟ୍ଠମଂ ଅଧିଟ୍ଠାନପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ।

୧୫୨।

‘‘ଇମଂ ତ୍ୱଂ ଅଟ୍ଠମଂ ତାୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିୟ;

ତଥ୍ୱ ତ୍ୱଂ ଅଚଲୋ ହୁତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

୧୫୩।

‘‘ଯଥାପି ପବ୍ବତୋ ସେଲୋ, ଅଚଲୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ;

ନ କମ୍ପତି ଭୁସୱାତେହି, ସକଟ୍ଠାନେୱ ତିଟ୍ଠତି।

୧୫୪।

‘‘ତଥେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ଅଧିଟ୍ଠାନେ, ସବ୍ବଦା ଅଚଲୋ ଭୱ;

ଅଧିଟ୍ଠାନପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ସେଲୋତି ସିଲାମଯୋ। ଅଚଲୋତି ନିଚ୍ଚଲୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋତି ଅଚଲତ୍ତାୱ ସୁଟ୍ଠୁ ପତିଟ୍ଠିତୋ। ‘‘ଯଥାପି ପବ୍ବତୋ ଅଚଲୋ, ନିଖାତୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ’’ତିପି ପାଠୋ। ଭୁସୱାତେହୀତି ବଲୱୱାତେହି। ସକଟ୍ଠାନେୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଠାନେଯେୱ, ଯଥାଠିତଟ୍ଠାନେଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସମେତ୍ଥାପି ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଅଥସ୍ସ ‘‘ନ ଏତ୍ତକେହେୱ ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମେହି ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଉତ୍ତରିମ୍ପି ଉପଧାରଯତୋ ନୱମଂ ମେତ୍ତାପାରମିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତଦହୋସି – ‘‘ସୁମେଧପଣ୍ଡିତ, ତ୍ୱଂ ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମେତ୍ତାପାରମିଂ ପୂରେଯ୍ୟାସି, ହିତେସୁପି ଅହିତେସୁପି ଏକଚିତ୍ତୋୱ ଭୱେଯ୍ୟାସି। ଯଥାପି ଉଦକଂ ନାମ ପାପଜନସ୍ସପି କଲ୍ୟାଣଜନସ୍ସପି ସୀତଭାୱଂ ଏକସଦିସଂ କତ୍ୱା ଫରତି, ଏୱମେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ମେତ୍ତଚିତ୍ତେନ ଏକଚିତ୍ତୋୱ ହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି ନୱମଂ ମେତ୍ତାପାରମିଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାସୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୫୫।

‘‘ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାଯେୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

୧୫୬।

‘‘ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦା ଦକ୍ଖିଂ, ନୱମଂ ମେତ୍ତାପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ।

୧୫୭।

‘‘ଇମଂ ତ୍ୱଂ ନୱମଂ ତାୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯ;

ମେତ୍ତାଯ ଅସମୋ ହୋତି, ଯଦି ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁମିଚ୍ଛସି।

୧୫୮।

‘‘ଯଥାପି ଉଦକଂ ନାମ, କଲ୍ୟାଣେ ପାପକେ ଜନେ;

ସମଂ ଫରତି ସୀତେନ, ପୱାହେତି ରଜୋମଲଂ।

୧୫୯।

‘‘ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ହିତାହିତେ, ସମଂ ମେତ୍ତାଯ ଭାୱଯ;

ମେତ୍ତାପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅସମୋ ହୋହୀତି ମେତ୍ତାଭାୱନାଯ ଅସଦିସୋ ହୋହି। ତତ୍ଥ ‘‘ତ୍ୱଂ ସମସମୋ ହୋହୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋୱ। ସମନ୍ତି ତୁଲ୍ୟଂ। ଫରତୀତି ଫୁସତି। ପୱାହେତୀତି ୱିସୋଧେତି। ରଜୋତି ଆଗନ୍ତୁକରଜଂ। ମଲନ୍ତି ସରୀରେ ଉଟ୍ଠିତଂ ସେଦମଲାଦିଂ। ‘‘ରଜମଲ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ। ହିତାହିତେତି ହିତେ ଚ ଅହିତେ ଚ, ମିତ୍ତେ ଚ ଅମିତ୍ତେ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ମେତ୍ତାଯ ଭାୱଯାତି ମେତ୍ତଂ ଭାୱଯ ୱଡ୍ଢେହି। ସେସମେତ୍ଥାପି ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଅଥସ୍ସ ‘‘ନ ଏତ୍ତକେହେୱ ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମେହି ଭୱିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଉତ୍ତରିମ୍ପି ଉପଧାରଯତୋ ଦସମଂ ଉପେକ୍ଖାପାରମିଂ ଦିସ୍ୱା ଏତଦହୋସି – ‘‘ସୁମେଧପଣ୍ଡିତ, ତ୍ୱଂ ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉପେକ୍ଖାପାରମିଂ ପରିପୂରେଯ୍ୟାସି, ସୁଖେପି ଦୁକ୍ଖେପି ମଜ୍ଝତ୍ତୋୱ ଭୱେଯ୍ୟାସି। ଯଥାପି ପଥୱୀ ନାମ ସୁଚିମ୍ପି ଅସୁଚିମ୍ପି ଚ ପକ୍ଖିପମାନେ ମଜ୍ଝତ୍ତାୱ ହୋତି, ଏୱମେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ସୁଖଦୁକ୍ଖେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତୋୱ ହୋନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି ଦସମଂ ଉପେକ୍ଖାପାରମିଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୬୦।

‘‘ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାଯେୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

୧୬୧।

‘‘ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦା ଦକ୍ଖିଂ, ଦସମଂ ଉପେକ୍ଖାପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ।

୧୬୨।

‘‘ଇମଂ ତ୍ୱଂ ଦସମଂ ତାୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯ;

ତୁଲାଭୂତୋ ଦଳ୍ହୋ ହୁତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

୧୬୩।

‘‘ଯଥାପି ପଥୱୀ ନାମ, ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅସୁଚିଂ ସୁଚିଂ;

ଉପେକ୍ଖତି ଉଭୋପେତେ, କୋପାନୁନଯୱଜ୍ଜିତା।

୧୬୪।

‘‘ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖେ, ତୁଲାଭୂତୋ ସଦା ଭୱ;

ଉପେକ୍ଖାପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତୁଲାଭୂତୋତି ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେ ଠିତୋ ଯଥା ତୁଲାଯ ଦଣ୍ଡୋ ସମଂ ତୁଲିତୋ ସମଂ ତିଟ୍ଠତି, ନ ନମତି ନ ଉନ୍ନମତି, ଏୱମେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ସୁଖଦୁକ୍ଖେସୁ ତୁଲାସଦିସୋ ହୁତ୍ୱା ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି। କୋପାନୁନଯୱଜ୍ଜିତାତି ପଟିଘାନୁରୋଧୱଜ୍ଜିତା। ''ଦଯାକୋପୱିୱଜ୍ଜିତା''ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ। ସେସଂ ଖନ୍ତିପାରମିଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତୋ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ଇମେ ଦସ ପାରମିଧମ୍ମେ ୱିଚିନିତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ଚିନ୍ତେସି – ''ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ବୋଧିସତ୍ତେହି ପରିପୂରେତବ୍ବା ବୋଧିପାଚନା ବୁଦ୍ଧତ୍ତକରା ଧମ୍ମା ଏତ୍ତକାୟେୱ, ନ ଇତୋ ଭିଯ୍ୟୋ, ଇମା ପନ ପାରମିଯୋ ଉଦ୍ଧଂ ଆକାସେପି ନତ୍ଥି, ନ ହେଟ୍ଠା ପଥୱିଯମ୍ପି, ନ ପୁରତ୍ଥିମାଦୀସୁ ଦିସାସୁପି ଅତ୍ଥି, ମଯ୍ହଂୟେୱ ପନ ହଦଯମଂସନ୍ତରେୟେୱ ପତିଟ୍ଠିତା''ତି। ଏୱଂ ତାସଂ ଅତ୍ତନୋ ହଦଯେ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ସବ୍ବାପି ତା ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାଯ ପୁନପ୍ପୁନଂ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ସମ୍ମସି, ପରିଯନ୍ତେ ଗହେତ୍ୱା ଆଦିମ୍ହି ପାପେସି, ଆଦିମ୍ହି ଗହେତ୍ୱା ପରିଯନ୍ତେ ଠପେସି, ମଜ୍ଝେ ଗହେତ୍ୱା ଉଭତୋ ଓସାପେସି, ଉଭତୋ କୋଟୀସୁ ଗହେତ୍ୱା ମଜ୍ଝେ ଓସାପେସି। ବାହିରଭଣ୍ଡପରିଚ୍ଚାଗୋ ପାରମିଯୋ ନାମ, ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗୋ ଉପପାରମିଯୋ ନାମ, ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗୋ ପରମତ୍ଥପାରମିଯୋ ନାମାତି ଦସ ପାରମିଯୋ ଦସ ଉପପାରମିଯୋ ଦସ ପରମତ୍ଥପାରମିଯୋତି ସମତ୍ତିଂସ ପାରମିଯୋ ଯମକତେଲଂ ୱିନିୱଟ୍ଟେନ୍ତୋ ୱିଯ ସମ୍ମସି। ତସ୍ସ ଦସ ପାରମିଯୋ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମତେଜେନ ଚତୁନହୁତାଧିକଦ୍ୱିଯୋଜନସତସହସ୍ସବହଲା ୱିପୁଲା ଅଯଂ ମହାପଥୱୀ ହତ୍ଥିନା ଅକ୍କନ୍ତନଳକଲାପୋ ୱିଯ ଉପ୍ପୀଳିଯମାନଂ ଉଚ୍ଛୁଯନ୍ତଂ ୱିଯ ଚ ମହାୱିରୱଂ ୱିରୱମାନା ସଙ୍କମ୍ପି ସମ୍ପକମ୍ପି ସମ୍ପୱେଧି। କୁଲାଲଚକ୍କଂ ୱିଯ ତେଲଯନ୍ତଚକ୍କଂ ୱିଯ ଚ ପରିବ୍ଭମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୬୫।

''ଏତ୍ତକାୟେୱ ତେ ଲୋକେ, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା;

ତତୁଦ୍ଧଂ ନତ୍ଥି ଅଞ୍ଞତ୍ର, ଦଳ୍ହଂ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠହ।

୧୬୬।

''ଇମେ ଧମ୍ମେ ସମ୍ମସତୋ, ସଭାୱସରସଲକ୍ଖଣେ;

ଧମ୍ମତେଜେନ ୱସୁଧା, ଦସସହସ୍ସୀ ପକମ୍ପଥ।

୧୬୭।

''ଚଲତୀ ରୱତୀ ପଥୱୀ, ଉଚ୍ଛୁଯନ୍ତଂୱ ପୀଳିତଂ;

ତେଲଯନ୍ତେ ଯଥା ଚକ୍କଂ, ଏୱଂ କମ୍ପତି ମେଦନୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ଏତ୍ତକାୟେୱାତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ଦସନ୍ନଂ ପାରମିତାନଂ ଅନୂନାଧିକଭାୱସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତୁଦ୍ଧନ୍ତି ତତୋ ଦସପାରମୀହି ଉଦ୍ଧଂ ନତ୍ଥି। ଅଞ୍ଞତ୍ରାତି ଅଞ୍ଞଂ, ଲକ୍ଖଣଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥତୋ ଗହେତବ୍ବଂ। ତତୋ ଦସପାରମିତୋ ଅଞ୍ଞୋ ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମୋ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତି ତାସୁ ଦସସୁ ପାରମୀସୁ। ପତିଟ୍ଠହାତି ପତିଟ୍ଠ, ପରିପୂରେନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇମେ ଧମ୍ମେତି ପାରମିଧମ୍ମେ। ସମ୍ମସତୋତି ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ, ଅନାଦରତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସଭାୱସରସଲକ୍ଖଣେତି ସଭାୱସଙ୍ଖାତେନ ସରସଲକ୍ଖଣେନ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମତେଜେନାତି ପାରମିପୱିଚଯଞାଣତେଜେନ। ୱସୁଧାତି ୱସୂତି ରତନଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଧାରେତି ଧୀଯତି ୱା ଏତ୍ଥାତି ୱସୁଧା । କା ସା? ମେଦନୀ। ପକମ୍ପଥାତି ପକମ୍ପିତ୍ଥ। ସୁମେଧପଣ୍ଡିତେ ପନ ପାରମିଯୋ ୱିଚିନନ୍ତେ ତସ୍ସ ଞାଣତେଜେନ ଦସସହସ୍ସୀ ପକମ୍ପିତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚଲତୀତି ଛପ୍ପକାରା କମ୍ପି। ରୱତୀତି ନଦତି ୱିକୂଜତି। ଉଚ୍ଛୁଯନ୍ତଂୱ ପୀଳିତନ୍ତି ନିପ୍ପୀଳିତଂ ଉଚ୍ଛୁଯନ୍ତଂ ୱିଯ। ''ଗୁଳଯନ୍ତଂୱ ପୀଳିତ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ। ତେଲଯନ୍ତେତି ତେଲପୀଳନଯନ୍ତେ। ଯଥା ଚକ୍କନ୍ତି ଚକ୍କିକାନଂ ମହାଚକ୍କଯନ୍ତଂ ୱିଯ। ଏୱନ୍ତି ଯଥା ତେଲପୀଳନଚକ୍କଯନ୍ତଂ

ପରିବ୍ଭମତି କମ୍ପତି, ଏୱଂ ଅଯଂ ମେଦନୀ କମ୍ପତୀତି ଅହୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଏୱଂ ମହାପଥୱିଯା କମ୍ପମାନାଯ ରମ୍ମନଗରୱାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱିସଯମାନା ସଣ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଯୁଗନ୍ଧରୱାତବ୍ଭାହତା ମହାସାଲା ୱିଯ ମୁଚ୍ଛିତା ପପତିଂସୁ। ଘଟାଦୀନି କୁଲାଲଭଣ୍ଡାନି ପୱଟ୍ଟେନ୍ତାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପହରନ୍ତାନି ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣାନି ଅହେସୁଂ। ମହାଜନୋ ଭୀତତସିତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା – ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଭଗୱା ‘ନାଗାୱଟ୍ଟୋ ଅଯଂ, ଭୂତଯକ୍ଖଦେୱତାସୁ ଅଞ୍ଞତରାୱଟ୍ଟୋ ୱା’ତି ନ ହି ମଯଂ ଏତଂ ଜାନାମ। ଅପି ଚ ଖୋ ସବ୍ବୋପି ଅଯଂ ମହାଜନୋ ଭଯେନ ଉପଦ୍ଦୁତୋ, କିଂ ନୁ ଖୋ ଇମସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ପାପକଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଉଦାହୁ କଲ୍ଯାଣଂ, କଥେଥ ନୋ ଏତଂ କାରଣ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ।

ଅଥ ସତ୍ଥା ତେସଂ କଥଂ ସୁତ୍ୱା – ‘‘ତୁମ୍ହେ ମା ଭାଯିତ୍ଥ, ମା ଖୋ ଚିନ୍ତଯିତ୍ଥ, ନତ୍ଥି ୱୋ ଇତୋନିଦାନଂ ଭଯଂ, ଯୋ ସୋ ମଯା ଅଜ୍ଜ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ‘ଅନାଗତେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି ବ୍ଯାକତୋ, ସୋ ଇଦାନି ପାରମିଯୋ ସମ୍ମସତି, ତସ୍ସ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମତେଜେନ ସକଲଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ଏକପ୍ପହାରେନ କମ୍ପତି ଚେୱ ୱିରୱତି ଚା’’ତି ଆହ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୬୮।

‘‘ଯାୱତା ପରିସା ଆସି, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପରିୱେସନେ;

ପୱେଧମାନା ସା ତତ୍ଥ, ମୁଚ୍ଛିତା ସେତି ଭୂମିଯଂ।

୧୬୯।

‘‘ଘଟାନେକସହସ୍ସାନି, କୁମ୍ଭୀନଞ୍ଚ ସତା ବହୂ;

ସଞ୍ଚୁଣ୍ଣମଥିତା ତତ୍ଥ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଘଟ୍ଟିତା।

୧୭୦।

‘‘ଉବ୍ବିଗ୍ଗା ତସିତା ଭୀତା, ଭନ୍ତା ବ୍ଯଥିତମାନସା;

ମହାଜନା ସମାଗମ୍ମ, ଦୀପଙ୍କରମୁପାଗମୁଂ।

୧୭୧।

‘‘କିଂ ଭୱିସ୍ସତି ଲୋକସ୍ସ, କଲ୍ଯାଣମଥ ପାପକଂ;

ସବ୍ବୋ ଉପଦ୍ଦୁତୋ ଲୋକୋ, ତଂ ୱିନୋଦେହି ଚକ୍ଖୁମ।

୧୭୨।

‘‘ତେସଂ ତଦା ସଞ୍ଞାପେସି, ଦୀପଙ୍କରୋ ମହାମୁନି;

ୱିସ୍ସତ୍ଥା ହୋଥ ମା ଭାଥ, ଇମସ୍ମିଂ ପଥୱିକମ୍ପନେ।

୧୭୩।

‘‘ଯମହଂ ଅଜ୍ଜ ବ୍ଯାକାସିଂ, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି;

ଏସୋ ସମ୍ମସତୀ ଧମ୍ମଂ, ପୁଦ୍ଧକଂ ଜିନସେୱିତଂ।

୧୭୪।

‘‘ତସ୍ସ ସମ୍ମସତୋ ଧମ୍ମଂ, ବୁଦ୍ଧଭୂମିଂ ଅସେସତୋ;

ତେନାୟଂ କମ୍ପିତା ପଥୱୀ, ଦସସହସ୍ସୀ ସଦେୱକେ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଯାୱତାତି ଯାୱତିକା। ଆସୀତି ଅହୋସି। ‘‘ଯା ତଦା ପରିସା ଆସୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ଯା ତତ୍ଥ ପରିସା ଠିତା ଆସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୱେଧମାନାତି କମ୍ପମାନା। ସାତି ସା ପରିସା। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ପରିୱେସନଟ୍ଠାନେ। ସେତୀତି ସଯିତ୍ଥ।

ଘଟାତି ଘଟାନଂ, ସାମିଅତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ଘଟାନଂ ନେକସହସ୍ସାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଞ୍ଚୁଣ୍ଣମଥିତାତି ଚୁଣ୍ଣା ଚେୱ ମଥିତା ଚ, ମଥିତସଞ୍ଚୁଣ୍ଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଘଟ୍ଟିତାତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପହଟା। ଉବ୍ବିଗ୍ଗାତି ଉତ୍ରାସହଦଯା। ତସିତାତି ସଞ୍ଜାତତାସା। ଭୀତାତି ଭଯଭୀତା। ଭନ୍ତାତି ଫନ୍ଦନମାନସା, ୱିବ୍ଭନ୍ତଚିତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବାନି ପନେତାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନି। ସମାଗମ୍ମାତି ସମାଗନ୍ତ୍ୱା। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ।

ଉପଦ୍ଦୁତୋତି ଉପହତୋ। ତଂ ୱିନୋଦେହୀତି ତଂ ଉପଦ୍ଦୁତଭଯଂ ୱିନୋଦେହି, ୱିନାସଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍ଖୁମାତି ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି ଚକ୍ଖୁମା। ତେସଂ ତଦାତି ତେ ଜନେ ତଦା, ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ସଞ୍ଞାପେସୀତି ଞାପେସି ବୋଧେସି। ୱିସଟ୍ଠାତି ୱିସ୍ସତ୍ଥଚିତ୍ତା। ମା ଭାଥାତି ମା ଭାଯଥ। ଯମହନ୍ତି ଯଂ ଅହଂ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତଂ। ଧମ୍ମନ୍ତି ପାରମିଧମ୍ମଂ। ପୁଦ୍ଧକନ୍ତି ପୋରାଣଂ। ଜିନସେୱିତନ୍ତି ଜିନେହି ବୋଧିସତ୍ତକାଲେ ସେୱିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧଭୂମିନ୍ତି ପାରମିଧମ୍ମଂ। ତେନାତି ତେନ ସମ୍ମସନକାରଣେନ। କମ୍ପିତାତି ଚଲିତା। ସଦେୱକେତି ସଦେୱକେ ଲୋକେ।

ତତୋ ମହାଜନୋ ତଥାଗତସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନାଦୀନି ଆଦାଯ ରମ୍ମନଗରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବୋଧିସତ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ମାଲାଗନ୍ଧାଦୀହି ପୂଜେତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ରମ୍ମନଗରମେୱ ପାୱିସି। ଅଥ ଖୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଦସ ପାରମିଯୋ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ୱୀରିଯଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାଯ ନିସିନ୍ନାସନା ୱୁଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୭୫।

‘‘ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ମନୋ ନିବ୍ବାଯି ତାୱଦେ;

ସବ୍ବେ ମଂ ଉପସଙ୍କମ୍ମ, ପୁନାପି ମଂ ଅଭିୱନ୍ଦିସୁଂ।

୧୭୬।

‘‘ସମାଦିଯିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗୁଣଂ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱାନ ମାନସଂ;

ଦୀପଙ୍କରଂ ନମସ୍ସିତ୍ୱା, ଆସନା ୱୁଟ୍ଠହିଂ ତଦା’’ତି।

ତତ୍ଥ ମନୋ ନିବ୍ବାଯୀତି ମହାଜନସ୍ସ ପଥୱିକମ୍ପନେ ଉବ୍ବିଗ୍ଗହଦଯସ୍ସ ତତ୍ଥ କାରଣଂ ସୁତ୍ୱା ମନୋ ନିବ୍ବାଯି, ସନ୍ତିଂ ଅଗମାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଜନୋ ନିବ୍ବାଯୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଉତ୍ତାନୋଯେୱ। ସମାଦିଯିତ୍ୱାତି ସମ୍ମା ଆଦିଯିତ୍ୱା, ସମାଦାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧଗୁଣନ୍ତି ପାରମିଯୋ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଅଥ ଖୋ ବୋଧିସତ୍ତଂ ଦଯିତସବ୍ବସତ୍ତଂ ଆସନା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତଂ ସକଲଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଦେୱତା ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଦିବ୍ବେହି ମାଲାଗନ୍ଧାଦୀହି ପୂଜେତ୍ୱା – ‘‘ଅଯ୍ୟ ସୁମେଧତାପସ, ତଯା ଅଜ୍ଜ ଦୀପଙ୍କରଦସବଲସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ମହତି ପତ୍ଥନା ପତ୍ଥିତା, ସା ତେ ଅନନ୍ତରାଯେନ ସମିଜ୍ଝତୁ, ମା ତେ ତତ୍ଥ ଭଯଂ ୱା ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ୱା ଅହୋସି। ସରୀରେ ତେ ଅପ୍ପମତ୍ତକୋପି ରୋଗୋ ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୁ, ଖିପ୍ପଂ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ପଟିୱିଜ୍ଝ। ଯଥା ପୁପ୍ଫୂପଗଫଲୂପଗା ରୁକ୍ଖା ସମଯେ ପୁପ୍ଫନ୍ତି ଚେୱ ଫଲନ୍ତି ଚ, ତଥେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ତଂ ସମଯଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ଖିପ୍ପଂ ସମ୍ବୋଧିଂ ଫୁସସ୍ସୂ’’ତିଆଦୀନି ଥୁତିମଙ୍ଗଲାନି ପଯିରୁଦାହଂସୁ, ଏୱଂ ପଯିରୁଦାହିତ୍ୱା ବୋଧିସତ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଦେୱଟ୍ଠାନମେୱ ଅଗମଂସୁ। ବୋଧିସତ୍ତୋପି

ଦେୱତାହି ଅଭିତ୍ଥୁତୋ – ‘‘ଅହଂ ଦସ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନଂ ମତ୍ଥକେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱୀରିୟଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠାୟ ଆକାସମବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଇସିଗଣୱନ୍ତଂ ହିମୱନ୍ତଂ ଅଗମାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୭୭।

‘‘ଦିବ୍ବଂ ମାନୁସକଂ ପୁପ୍ଫଂ, ଦେୱା ମାନୁସକା ଉଭୋ;

ସମୋକିରନ୍ତି ପୁପ୍ଫେହି, ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଆସନା।

୧୭୮।

‘‘ୱେଦୟନ୍ତି ଚ ତେ ସୋତ୍ଥିଂ, ଦେୱା ମାନୁସକା ଉଭୋ;

ମହନ୍ତଂ ପତ୍ଥିତଂ ତୁୟ୍ହଂ, ତଂ ଲଭସ୍ସୁ ୟଥିଚ୍ଛିତଂ।

୧୭୯।

‘‘ସବ୍ବୀତିୟୋ ୱିୱଜ୍ଜନ୍ତୁ, ସୋକୋ ରୋଗୋ ୱିନସ୍ସତୁ;

ମା ତେ ଭୱନ୍ତ୍ୱନ୍ତରାୟା, ଫୁସ ଖିପ୍ପଂ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ।

୧୮୦।

‘‘ୟଥାପି ସମୟେ ପତ୍ତେ, ପୁପ୍ଫନ୍ତି ପୁପ୍ଫିନୋ ଦୁମା;

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ମହାୱୀର, ବୁଦ୍ଧଞାଣେହି ପୁପ୍ଫସୁ।

୧୮୧।

‘‘ୟଥା ୟେ କେଚି ସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ପୂରୟୁଂ ଦସପାରମୀ;

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ମହାୱୀର, ପୂରୟ ଦସପାରମୀ।

୧୮୨।

‘‘ୟଥା ୟେ କେଚି ସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ବୋଧିମଣ୍ଡମ୍ହି ବୁଜ୍ଝରେ;

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ମହାୱୀର, ବୁଜ୍ଝସ୍ସୁ ଜିନବୋଧିୟଂ।

୧୮୩।

‘‘ୟଥା ୟେ କେଚି ସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତୟୁଂ;

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ମହାୱୀର, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତୟ।

୧୮୪।

‘‘ପୁଣ୍ଣମାଯେ ଯଥା ଚନ୍ଦୋ, ପରିସୁଦ୍ଧୋ ୱିରୋଚତି;

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ପୁଣ୍ଣମନୋ, ୱିରୋଚ ଦସସହସ୍ସିଯଂ।

୧୮୫।

‘‘ରାହୁମୁତ୍ତୋ ଯଥା ସୂରିଯୋ, ତାପେନ ଅତିରୋଚତି;

ତଥେୱ ଲୋକା ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା, ୱିରୋଚ ସିରିଯା ତୁୱଂ।

୧୮୬।

‘‘ଯଥା ଯା କାଚି ନଦିଯୋ, ଓସରନ୍ତି ମହୋଦଧିଂ;

ଏୱଂ ସଦେୱକା ଲୋକା, ଓସରନ୍ତୁ ତୱନ୍ତିକେ।

୧୮୭।

‘‘ତେହି ଥୁତପ୍ପସତ୍ଥୋ ସୋ, ଦସ ଧମ୍ମେ ସମାଦିଯ;

ତେ ଧମ୍ମେ ପରିପୂରେନ୍ତୋ, ପୱନଂ ପାୱିସୀ ତଦା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବନ୍ତି ମନ୍ଦାରୱପାରିଚ୍ଛତ୍ତକସନ୍ତାନକୁସେସଯାଦିକଂ ଦିବ୍ବକୁସୁମଂ ଦେୱା ମାନୁସକା ଚ ମାନୁସପୁପ୍ଫଂ ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମୋକିରନ୍ତୀତି ମମୋପରି ସମୋକିରିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସାତି ୱୁଟ୍ଠହତୋ। ୱେଦଯନ୍ତୀତି ନିୱେଦଯିଂସୁ ସଞ୍ଞାପେସୁଂ। ସୋତ୍ଥିନ୍ତି ସୋତ୍ଥିଭାୱଂ। ଇଦାନି ୱେଦଯିତାକାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ମହନ୍ତଂ ପତ୍ଥିତଂ ତୁଯ୍ହ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଯା ପନ, ସୁମେଧପଣ୍ଡିତ, ମହନ୍ତଂ ଠାନଂ ପତ୍ଥିତଂ, ତଂ ଯଥାପତ୍ଥିତଂ ଲଭସ୍ସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ସବ୍ବୀତିଯୋତି ଏନ୍ତୀତି ଇତିଯୋ, ସବ୍ବା ଇତିଯୋ ସବ୍ବୀତିଯୋ, ଉପଦ୍ଦୱା। ୱିୱଜ୍ଜନ୍ତୂତି ମା ହୋନ୍ତୁ। ସୋକୋ ରୋଗୋ ୱିନସ୍ସତୂତି ସୋଚନସଙ୍ଖାତୋ ସୋକୋ ରୁଜନସଙ୍ଖାତୋ ରୋଗୋ ଚ ୱିନସ୍ସତୁ। ତେତି ତୱ। ମା ଭୱନ୍ତ୍ୱନ୍ତରାଯାତି ମା ଭୱନ୍ତୁ ଅନ୍ତରାଯା। ଫୁସାତି ଅଧିଗଚ୍ଛ ପାପୁଣାହି। ବୋଧିନ୍ତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମ୍ପି ୱଚ୍ଚତି। ଉତ୍ତମନ୍ତି ସେଟ୍ଠଂ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣଦାଯକତ୍ତା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ‘‘ଉତ୍ତମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସମଯେତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ପୁପ୍ଫନସମଯେ ସମ୍ପତ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁପ୍ଫିନୋତି ପୁପ୍ଫନକା। ବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣେହୀତି ଅଟ୍ଠାରସହି ବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣେହି। ପୁପ୍ଫସ୍ସୂତି ପୁପ୍ଫସ୍ସୁ। ପୂରଯୁନ୍ତି ପୂରଯିଂସୁ। ପୂରଯାତି ପରିପୂରଯ। ବୁଜ୍ଝରେତି ବୁଜ୍ଝିଂସୁ। ଜିନବୋଧିଯନ୍ତି ଜିନାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ବୋଧିଯା, ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିମୂଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଣ୍ଣମାଯେତି ପୁଣ୍ଣମାସିଯଂ। ପୁଣ୍ଣମନୋତି ପରିପୁଣ୍ଣମନୋରଥୋ।

ରାହୁମୁତ୍ତୋତି ରାହୁନା ସୋବ୍ଭାନୁନା ମୁତ୍ତୋ। ତାପେନାତି ପତାପେନ, ଆଲୋକେନ। ଲୋକା ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱାତି ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅଲିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିରୋଚାତି ୱିରାଜ। ସିରିଯାତି ବୁଦ୍ଧସିରିଯା। ଓସରନ୍ତୀତି ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପୱିସନ୍ତି। ଓସରନ୍ତୂତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୁ। ତୱନ୍ତିକେତି ତୱ ସନ୍ତିକଂ। ତେହୀତି ଦେୱେହି। ଥୁତପ୍ପସତ୍ଥୋତି ଥୁତୋ ଚେୱ ପସତ୍ଥୋ ଚ, ଥୁତେହି ୱା ଦୀପଙ୍କରାଦୀହି ପସତ୍ଥୋତି ଥୁତପ୍ପସତ୍ଥୋ। ଦସ ଧମ୍ମେତି ଦସ ପାରମିଧମ୍ମେ। ପୱନନ୍ତି ମହାୱନଂ, ଧମ୍ମିକପବ୍ବତେ ମହାୱନଂ ପାୱିସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଗାଥା ସୁଉତ୍ତାନା ଏୱାତି।

ଇତି ମଧୁରତ୍ଥୱିଲାସିନିଯା ବୁଦ୍ଧୱଂସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁମେଧପତ୍ଥନାକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଦୀପଙ୍କରବୁଦ୍ଧଵଂସଵଣ୍ଣନା

ରମ୍ମନଗରଵାସିନୋପି ତେ ଉପାସକା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ପୁନ ଭଗଵନ୍ତଂ ଭୁତ୍ତାଵିଂ ଓନୀତପତ୍ତପାଣିଂ ମାଲାଗନ୍ଧାଦୀହି ପୂଜେତ୍ୱା ଵନ୍ଦିତ୍ୱା ଦାନାନୁମୋଦନଂ ସୋତୁକାମା ଉପନିସୀଦିଂସୁ। ଅଥ ସତ୍ଥା ତେସଂ ପରମମଧୁରଂ ହଦଯଙ୍ଗମଂ ଦାନାନୁମୋଦନମକାସି –

‘‘ଦାନଂ ନାମ ସୁଖାଦୀନଂ, ନିଦାନଂ ପରମଂ ମତଂ;

ନିବ୍ବାନଂ ପନ ସୋପାନଂ, ପତିଟ୍ଠାତି ପଵୁଚ୍ଚତି।

‘‘ଦାନଂ ତାଣଂ ମନୁସ୍ସାନଂ, ଦାନଂ ବନ୍ଧୁ ପରାଯନଂ;

ଦାନଂ ଦୁକ୍ଖାଧିପନ୍ନାନଂ, ସତ୍ତାନଂ ପରମା ଗତି।

‘‘ଦୁକ୍ଖନିତ୍ଥରଣଟ୍ଠେନ , ଦାନଂ ନାଵାତି ଦୀପିତଂ;

ଭଯରକ୍ଖଣତୋ ଦାନଂ, ନଗରନ୍ତି ଚ ଵଣ୍ଣିତଂ।

‘‘ଦାନଂ ଦୁରାସଦଟ୍ଠେନ, ଵୁତ୍ତମାସିଵିସୋତି ଚ;

ଦାନଂ ଲୋଭମଲାଦୀହି, ପଦୁମଂ ଅନୁପଲିତ୍ତତୋ।

‘‘ନତ୍ଥି ଦାନସମୋ ଲୋକେ, ପୁରିସସ୍ସ ଅଵସ୍ସଯୋ;

ପଟିପଜ୍ଜଥ ତସ୍ମା ତଂ, କିରିଯାଜ୍ଝାସଯେନ ଚ।

‘‘ସଗ୍ଗଲୋକନିଦାନାନି, ଦାନାନି ମତିମା ଇଧ;

କୋ ହି ନାମ ନରୋ ଲୋକେ, ନ ଦଦେଯ୍ୟ ହିତେ ରତୋ।

‘‘ସୁତ୍ୱା ଦେଵେସୁ ସମ୍ପତ୍ତିଂ, କୋ ନରୋ ଦାନସମ୍ଭଵଂ;

ନ ଦଜ୍ଜା ସୁଖପ୍ପଦଂ ଦାନଂ, ଦାନଂ ଚିତ୍ତପ୍ପମୋଦନଂ।

‘‘ଦାନେନ ପଟିପନ୍ନେନ, ଅଚ୍ଛରାପରିଵାରିତୋ;

ରମତେ ସୁଚିରଂ କାଲଂ, ନନ୍ଦନେ ସୁରନନ୍ଦନେ।

‘‘ପୀତିମୁଳାରଂ ଵିନ୍ଦତି ଦାତା, ଗାରଵମସ୍ମିଂ ଗଚ୍ଛତି ଲୋକେ;

କିତ୍ତିମନନ୍ତଂ ଯାତି ଚ ଦାତା, ଵିସ୍ସସନୀଯୋ ହୋତି ଚ ଦାତା।

‘‘ଦତ୍ୱା ଦାନଂ ଯାତି ନରୋ ସୋ, ଭୋଗସମିଦ୍ଧିଂ ଦୀଘମଥାଯୁଂ;

ସୁସ୍ସରତମ୍ପି ଚ ଵିନ୍ଦତି ରୂପଂ, ସଗ୍ଗେ ସଦ୍ଧିଂ କୀଳଅତି ଦେଵେହି;

ୱିମାନେସୁ ଠତ୍ୱା ନାନା, ମତ୍ତମଯୂରାଭିରୁତେସୁ।

‘‘ଚୋରାରିରାଜୋଦକପାୱକାନଂ, ଧନଂ ଅସାଧାରଣମେୱ ଦାନଂ;

ଦଦାତି ତଂ ସାୱକଞ୍ଞାଣଭୂମିଂ, ପଚ୍ଚେକଭୂମିଂ ପନ ବୁଦ୍ଧଭୂମି’’ନ୍ତି। –

ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ଦାନାନୁମୋଦନଂ କତ୍ୱା ଦାନାନିସଂସଂ ପକାସେତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ସୀଲକଥଂ କଥେସି। ସୀଲଂ ନାମେତଂ ଇଧଲୋକପରଲୋକସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ମୂଲଂ।

‘‘ସୀଲଂ ସୁଖାନଂ ପରମଂ ନିଦାନଂ, ସୀଲେନ ସୀଲୀ ତିଦିୱଂ ପଯାତି;

ସୀଲଞ୍ହି ସଂସାରମୁପାଗତସ୍ସ, ତାଣଞ୍ଚ ଲେଣଞ୍ଚ ପରାଯନଞ୍ଚ।

‘‘ଅୱସ୍ସଯୋ ସୀଲସମୋ ଜନାନଂ, କୁତୋ ପନଞ୍ଞୋ ଇଧ ୱା ପରତ୍ଥ;

ସୀଲଂ ଗୁଣାନଂ ପରମା ପତିଟ୍ଠା, ଯଥା ଧରା ଥାୱରଜଙ୍ଗମାନଂ।

‘‘ସୀଲଂ କିରେୱ କଲ୍ୟାଣଂ, ସୀଲଂ ଲୋକେ ଅନୁତ୍ତରଂ;

ଅରିଯୱୁତ୍ତିସମାଚାରୋ, ଯେନ ୱୁଚ୍ଚତି ସୀଲୱା’’। (ଜା। ୧।୩।୧୧୮);

ସୀଲାଲଙ୍କାରସମୋ ଅଲଙ୍କାରୋ ନତ୍ଥି, ସୀଲଗନ୍ଧସମୋ ଗନ୍ଧୋ ନତ୍ଥି, ସୀଲସମଂ କିଲେସମଲୱିସୋଧନଂ ନତ୍ଥି, ସୀଲସମଂ ପରିଳାହୂପସମଂ ନତ୍ଥି, ସୀଲସମଂ କିତ୍ତିଜନନଂ ନତ୍ଥି, ସୀଲସମଂ ସଗ୍ଗାରୋହଣସୋପାନଂ ନତ୍ଥି, ନିବ୍ବାନନଗରପ୍ପୱେସନେ ଚ ସୀଲସମଂ ଦ୍ୱାରଂ ନତ୍ଥି। ଯଥାହ –

‘‘ସୋଭନ୍ତେୱଂ ନ ରାଜାନୋ, ମୁତ୍ତାମଣିୱିଭୂସିତା;

ଯଥା ସୋଭନ୍ତି ଯତିନୋ, ସୀଲଭୂସନଭୂସିତା।

‘‘ସୀଲଗନ୍ଧସମୋ ଗନ୍ଧୋ, କୁତୋ ନାମ ଭୱିସ୍ସତି;

ଯୋ ସମଂ ଅନୁୱାତେ ଚ, ପଟିୱାତେ ଚ ୱାଯତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୯);

‘‘ନ ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧୋ ପଟିୱାତମେତି, ନ ଚନ୍ଦନଂ ତଗ୍ଗରମଲ୍ଲିକା ୱା;

ସତଞ୍ଚ ଗନ୍ଧୋ ପଟିୱାତମେତି, ସବ୍ବା ଦିସା ସପ୍ପୁରିସୋ ପୱାଯତି।

‘‘ଚନ୍ଦନଂ ତଗରଂ ୱାପି, ଉପ୍ପଲଂ ଅଥ ୱସ୍ସିକୀ;

ଏତେସଂ ଗନ୍ଧଜାତାନଂ, ସୀଲଗନ୍ଧୋ ଅନୁତ୍ତରୋ। (ଧ। ପ। ୫୪-୫୫; ମି। ପ। ୫।୪।୧);

‘‘ନ ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ଚାପି, ସରଭୂ ୱା ସରସ୍ସତୀ;

ନିନ୍ନଗା ୱାଚିରୱତୀ, ମହୀ ୱାପି ମହାନଦୀ।

‘‘ସକ୍କୁଣନ୍ତି ୱିସୋଧେତୁଂ, ତଂ ମଲଂ ଇଧ ପାଣିନଂ;

ୱିସୋଧଯତି ସତ୍ତାନଂ, ଯଂ ୱେ ସୀଲଜଲଂ ମଲଂ।

‘‘ନ ତଂ ସଜଲଦା ୱାତା, ନ ଚାପି ହରିଚନ୍ଦନଂ;

ନେୱ ହାରା ନ ମଣୟୋ, ନ ଚନ୍ଦକିରଣଙ୍କୁରା।

‘‘ସମୟନ୍ତୀଧ ସତ୍ତାନଂ, ପରିଳାହଂ ସୁରକ୍ଖିତଂ;

ଯଂ ସମେତି ଇଦଂ ଅରିଯଂ, ସୀଲଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତସୀତଲଂ।

‘‘ଅତ୍ତାନୁୱାଦାଦିଭୟଂ, ୱିଦ୍ଧଂସୟତି ସବ୍ବଦା;

ଜନେତି କିତ୍ତିହାସଞ୍ଚ, ସୀଲଂ ସୀଲୱତୋ ସଦା।

‘‘ସଗ୍ଗାରୋହଣସୋପାନଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସୀଲସମଂ କୁତୋ;

ଦ୍ୱାରଂ ୱା ପନ ନିବ୍ବାନ, ନଗରସ୍ସ ପୱେସନେ।

‘‘ଗୁଣାନଂ ମୂଲଭୂତସ୍ସ, ଦୋସାନଂ ବଲଘାତିନୋ;

ଇତି ସୀଲସ୍ସ ଜାନାଥ, ଆନିସଂସମନୁତ୍ତର’’ନ୍ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୯);

ଏୱଂ ଭଗୱା ସୀଲାନିସଂସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା – ‘‘ଇଦଂ ପନ ସୀଲଂ ନିସ୍ସାଯ ଅଯଂ ସଗ୍ଗୋ ଲଭତୀ’’ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ତଦନନ୍ତରଂ ସଗ୍ଗକଥଂ କଥେସି। ଅଯଂ ସଗ୍ଗୋ ନାମ ଇଟ୍ଠୋ କନ୍ତୋ ମନାପୋ ଏକନ୍ତସୁଖୋ ନିଚ୍ଚମେତ୍ଥ କୀଳା ନିଚ୍ଚଂ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଲଭନ୍ତି। ଚାତୁମହାରାଜିକା ଦେୱା ନୱୁତିୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି ଦିବ୍ବସୁଖଂ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ ପଟିଲଭନ୍ତି। ତାୱତିଂସା ତିସ୍ସୋ ୱସ୍ସକୋଟିଯୋ ସଟ୍ଠି ଚ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନୀତି ଏୱମାଦିସଗ୍ଗଗୁଣପଟିସଂଯୁତ୍ତକଥଂ କଥେସି। ଏୱଂ ସଗ୍ଗକଥାଯ ପଲୋଭେତ୍ୱା ପୁନ – ‘‘ଅଯମ୍ପି ସଗ୍ଗୋ ଅନିଚ୍ଚୋ ଅଧୁୱୋ ନ ଏତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗୋ କାତବ୍ବୋ’’ତି କାମାନଂ ଆଦୀନୱଂ ଓକାରଂ ସଂକିଲେସଂ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସଞ୍ଚ ପକାସେତ୍ୱା ଅମତପରିଯୋସାନଂ ଧମ୍ମକଥଂ କଥେସି। ଏୱଂ ତସ୍ସ ମହାଜନସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା ଏକଚ୍ଚେ ସରଣେସୁ ଚ ଏକଚ୍ଚେ ପଞ୍ଚସୀଲେସୁ ଚ ଏକଚ୍ଚେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ଚ ଏକଚ୍ଚେ ସକଦାଗାମିଫଲେ ଏକଚ୍ଚେ ଅନାଗାମିଫଲେ ଏକଚ୍ଚେ ଚତୂସୁପି ଫଲେସୁ ଏକଚ୍ଚେ ତୀସୁ ୱିଜ୍ଜାସୁ ଏକଚ୍ଚେ ଛସୁ ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ଏକଚ୍ଚେ ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯାସନା ରମ୍ମନଗରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସୁଦସ୍ସନମହାୱିହାରମେୱ ପାୱିସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘ତଦା ତେ ଭୋଜଯିତ୍ୱାନ, ସସଙ୍ଘଂ ଲୋକନାଯକଂ;

ଉପଗଚ୍ଛୁଂ ସରଣଂ ତସ୍ସ, ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୨।

‘‘ସରଣାଗମନେ କଞ୍ଚି, ନିୱେସେତି ତଥାଗତୋ;

କଞ୍ଚି ପଞ୍ଚସୁ ସୀଲେସୁ, ସୀଲେ ଦସୱିଧେ ପରଂ।

୩।

‘‘କସ୍ସଚି ଦେତି ସାମଞ୍ଞଂ, ଚତୁରୋ ଫଲମୁତ୍ତମେ;

କସ୍ସଚି ଅସମେ ଧମ୍ମେ, ଦେତି ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା।

୪।

‘‘କସ୍ସଚି ୱରସମାପତ୍ତିୟୋ, ଅଟ୍ଠ ଦେତି ନରାସଭୋ;

ତିସ୍ସୋ କସ୍ସଚି ୱିଜ୍ଜାୟୋ, ଛଳଭିଞ୍ଞା ପୱେଚ୍ଛତି।

୫।

‘‘ତେନ ଯୋଗେନ ଜନକାଯଂ, ଓୱଦତି ମହାମୁନି;

ତେନ ୱିତ୍ଥାରିକଂ ଆସି, ଲୋକନାଥସ୍ସ ସାସନଂ।

୬।

‘‘ମହାହନୁସଭକ୍ଖନ୍ଧୋ , ଦୀପଙ୍କରସନାମକୋ;

ବହୂ ଜନେ ତାରଯତି, ପରିମୋଚେତି ଦୁଗ୍ଗତିଂ।

୭।

‘‘ବୋଧନେୟ୍ୟଂ ଜନଂ ଦିସ୍ୱା, ସତସହସ୍ସେପି ଯୋଜନେ;

ଖଣେନ ଉପଗନ୍ତ୍ୱାନ, ବୋଧେତି ତଂ ମହାମୁନୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତେତି ରମ୍ମନଗରୱାସିନୋ ଉପାସକା। ସରଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସରଣଂ ସରଣଗମନଂ ସରଣସ୍ସ ଗନ୍ତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ସରତି ହିଂସତି ୱିନାସେତୀତି ସରଣଂ, କିଂ ତଂ? ରତନତ୍ତଯଂ। ତଂ ପନ ସରଣଗତାନଂ ତେନେୱ ସରଣଗମନେନ ଭଯଂ ସନ୍ତାସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ପରିକ୍କିଲେସଂ ହନତି ହିଂସତି ୱିନାସେତୀତି ସରଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଯେ କେଚି ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗତାସେ, ନ ତେ ଗମିସ୍ସନ୍ତି ଅପାଯଭୂମିଂ;

ପହାଯ ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ଦେୱକାଯଂ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୨; ସଂ। ନି। ୧।୩୭);

‘‘ଯେ କେଚି ଧମ୍ମଂ ସରଣଂ ଗତାସେ, ନ ତେ ଗମିସ୍ସନ୍ତି ଅପାଯଭୂମିଂ;

ପହାଯ ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ଦେୱକାଯଂ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୨; ସଂ। ନି। ୧।୩୭);

‘‘ଯେ କେଚି ସଙ୍ଘଂ ସରଣଂ ଗତାସେ, ନ ତେ ଗମିସ୍ସନ୍ତି ଅପାଯଭୂମିଂ;

ପହାଯ ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ଦେୱକାଯଂ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୨; ସଂ। ନି। ୧।୩୭);

ସରଣଗମନଂ ନାମ ରତନତ୍ତଯପରାଯନାକାରପ୍ପୱତ୍ତୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ସରଣସ୍ସ ଗନ୍ତା ନାମ ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ। ଏୱଂ ତାୱ ସରଣଂ ସରଣଗମନଂ ସରଣସ୍ସ ଗନ୍ତା ଚାତି ଇଦଂ ତଯଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତସ୍ସାତି ତଂ ଦୀପଙ୍କରଂ, ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ‘‘ଉପଗଚ୍ଛୁଂ ସରଣଂ ତତ୍ଥା’’ତିପି ପାଠୋ। ସତ୍ଥୁନୋତି ସତ୍ଥାରଂ। ସରଣାଗମନେ

କଞ୍ଚୀତି କଞ୍ଚି ପୁଗ୍ଗଲଂ ସରଣଗମନେ ନିୱେସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଞ୍ଚାପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅତୀତକାଲୱସେନ ପନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ''କସ୍ସଚି ସରଣାଗମନେ''ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସପି ସୋୟେୱତ୍ଥୋ। କଞ୍ଚି ପଞ୍ଚସୁ ସୀଲେସୂତି କଞ୍ଚି ପୁଗ୍ଗଲଂ ପଞ୍ଚସୁ ୱିରତିସୀଲେସୁ ନିୱେସେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''କସ୍ସଚି ପଞ୍ଚସୁ ସୀଲେସୂ''ତିପି ପାଠୋ, ସୋୟେୱତ୍ଥୋ। ସୀଲେ ଦସୱିଧେ ପରନ୍ତି ଅପରଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦସୱିଧେ ସୀଲେ ନିୱେସେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''କସ୍ସଚି କୁସଲେ ଦସା''ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ କଞ୍ଚି ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦସ କୁସଲଧମ୍ମେ ସମାଦପେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ସଚି ଦେତି ସାମଞ୍ଞଙ୍ଗନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରମତ୍ଥତୋ ସାମଞ୍ଞଙ୍ଗନ୍ତି ମଗ୍ଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ –

''କତମଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସାମଞ୍ଞଂ? ଅୟମେୱ ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ, ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି…ପେ… ସମ୍ମାସମାଧି। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ସାମଞ୍ଞ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୬)।

ଚତୁରୋ ଫଲମୁତ୍ତମେତି ଚତ୍ତାରି ଉତ୍ତମାନି ଫଲାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ଲିଙ୍ଗୱିପରିୟାସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥୋପନିସ୍ସୟଂ ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗେ ଚତ୍ତାରି ଚ ସାମଞ୍ଞଫଲାନି କସ୍ସଚି ଅଦାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ସଚି ଅସମେ ଧମ୍ମେତି କସ୍ସଚି ଅସଦିସେ ଚତ୍ତାରୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାଧମ୍ମେ ଅଦାସି।

କସ୍ସଚି ୱରସମାପତ୍ତିୟୋତି କସ୍ସଚି ପନ ନୀୱରଣୱିଗମେନ ପଧାନଭୂତା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ ଅଦାସି। ତିସ୍ସୋ କସ୍ସଚି ୱିଜ୍ଜାୟୋତି କସ୍ସଚି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟୱସେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଆସୱକ୍ଖୟଞାଣାନଂ ୱସେନ ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜାୟୋ। ଛଳଭିଞ୍ଞା ପୱେଚ୍ଛତୀତି ଛ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ କସ୍ସଚି ଅଦାସି।

ତେନ ୟୋଗେନାତି ତେନ ନୟେନ ତେନାନୁକ୍କମେନ ଚ। ଜନକାୟନ୍ତି ଜନସମୂହଂ। ଓୱଦତୀତି ଓୱଦି। କାଲୱିପରିୟାସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇତୋ ଉପରିପି ଈଦିସେସୁ ୱଚନେସୁ ଅତୀତକାଲୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ । ତେନ ୱିତ୍ଥାରିକଂ ଆସୀତି ତେନ ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଓୱାଦେନ ଅନୁସାସନିୟା ୱିତ୍ଥାରିକଂ ୱିତ୍ଥତଂ ୱିସାଲୀଭୂତଂ ସାସନଂ ଅହୋସି।

ମହାହନୂତି ମହାପୁରିସାନଂ କିର ଦ୍ୱେପି ହନୂନି ପରିପୁଣ୍ଣାନି ଦ୍ୱାଦସିୟା ପକ୍ଖସ୍ସ ଚନ୍ଦସଦିସାକାରାନି ହୋନ୍ତୀତି ମହନ୍ତାନି ହନୂନି ଯସ୍ସ ସୋ ମହାହନୁ, ସୀହହନୂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉସଭକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଉସଭସ୍ସେୱ ଖନ୍ଧୋ ଯସ୍ସ ଭୱତି, ସୋ ଉସଭକ୍ଖନ୍ଧୋ। ସୁୱଟ୍ଟିତସୁୱଣ୍ଣାଲିଙ୍ଗସଦିସରୁଚିରକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମୱଟ୍ଟଚାରୁକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୀପଙ୍କରସନାମକୋତି ଦୀପଙ୍କରସନାମୋ । ବହୂ ଜନେ ତାରୟତୀତି ବହୂ ବୁଦ୍ଧୱେନେୟ୍ୟେ ଜନେ ତାରେସି। ପରିମୋଚେତୀତି ପରିମୋଚେସି। ଦୁଗ୍ଗତିନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତିତୋ। ନିସ୍ସକ୍କତ୍ଥେ ଉପୟୋଗୱଚନଂ।

ଇଦାନି ତାରଣପରିମୋଚନକରଣାକାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ବୋଧନେୟ୍ୟଂ ଜନ''ନ୍ତି ଗାଥା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ବୋଧନେୟ୍ୟଂ ଜନନ୍ତି ବୋଧନେୟ୍ୟଂ ପଜଂ, ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଦିସ୍ୱାତି ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ୱା ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁନା ୱା ଦିସ୍ୱା। ସତସହସ୍ସେପି ୟୋଜନେତି ଅନେକସତସହସ୍ସେପି ୟୋଜନେ ଠିତଂ। ଇଦଂ ପନ ଦସସହସ୍ସିୟଂୟେୱ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଦୀପଙ୍କରୋ କିର ସତ୍ଥା ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ବୋଧିମୂଲେ ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଧମ୍ମଜ୍ଝେସନଂ ପଟିଞ୍ଞାୟ ସୁନନ୍ଦାରାମେ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା କୋଟିସତଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାମତଂ ପାୟେସି। ଅୟଂ ପଠମୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି।

ଅଥ ସତ୍ଥା ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତସ୍ସ ସମୱଟ୍ଟକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଉସଭକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନାମ ଞାଣପରିପାକଂ ଞତ୍ୱା ତଂ ଅଗ୍ଗଂ ପମୁଖଂ କତ୍ୱା ରାହୁଲୋୱାଦସଦିସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ନୱୁତିକୋଟିୟୋ ଧମ୍ମାମତଂ ପାୟେସି। ଅୟଂ ଦୁତିୟୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି।

ପୁନ ଭଗୱା ଅମରୱତୀନଗରଦ୍ୱାରେ ମହାସିରୀସରୁକ୍ଖମୂଲେ ଯମକପାଟିହାରିୟଂ କତ୍ୱା ମହାଜନସ୍ସ ବନ୍ଧନାମୋକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ଦେୱଗଣପରିୱୁତୋ ଦିୱସକରାତିରେକଜୁତିୱିସରଭୱନେ ତାୱତିଂସଭୱନେ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକମୂଲେ ପରମସୀତଲେ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାତଲେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସବ୍ବଦେୱଗଣପୀତିସଞ୍ଜନନିଂ ଅତ୍ତନୋ ଜନନିଂ ସୁମେଧାଦେୱିଂ ପମୁଖଂ କତ୍ୱା ସକଲଲୋକୱିଦିତୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱୋ ଦେୱଦେୱୋ ଦୀପଙ୍କରୋ ଭଗୱା ସବ୍ବସତ୍ତହିତକରଂ ପରମାତିରେକଗମ୍ଭୀରସୁଖୁମଂ ବୁଦ୍ଧିୱିସଦକରଂ ସତ୍ତପ୍ପକରଣଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ଦେସେତ୍ୱା ନୱୁତିଦେୱକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାମତଂ ପାୟେସି। ଅୟଂ ତତିୟୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ପଠମାଭିସମଯେ ବୁଦ୍ଧୋ, କୋଟିସତମବୋଧଯି;

ଦୁତିଯାଭିସମଯେ ନାଥୋ, ନଓୁତିକୋଟିମବୋଧଯି।

୯।

‘‘ଯଦା ଚ ଦେଓଭଓନମ୍ହି, ବୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମମଦେସଯି;

ନଓୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ପନ ଭଗଓତୋ ତଯୋ ସାଓକସନ୍ନିପାତା ଅହେସୁଂ। ତତ୍ଥ ସୁନନ୍ଦାରାମେ କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ –

୧୦।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ’’ତି।

ଅଥାପରେନ ସମଯେନ ଦସବଲୋ ଚତୂହି ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସେହି ପରିଓୁତୋ ଗାମନିଗମନଗରପଟିପାଟିଯା ମହାଜନାନୁଗ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତୋ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ମହାଜନକତସକ୍କାରଂ ସବ୍ବଲୋକଓିସ୍ସୁତଂ ଅମନୁସ୍ସପରିଗ୍ଗହିତଂ ଅତିଭଯାନକଂ ଓଲମ୍ବାମ୍ବୁଧରପରିଚୁମ୍ବିତକୂଟଂ ଓିଓିଧସୁରଭିତରୁକୁସୁମଓାସିତକୂଟଂ ନାନାମିଗଗଣଓିଚରିତକୂଟଂ ନାରଦକୂଟଂ ନାମ ପରମରମଣୀଯଂ ପବ୍ବତଂ ସମ୍ପାପୁଣି। ସୋ କିର ପବ୍ବତୋ ନାରଦେନ ନାମ ଯକ୍ଖେନ ପରିଗ୍ଗହିତୋ ଅହୋସି। ତତ୍ଥ ପନ ତସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁସଂଓଚ୍ଛରଂ ମହାଜନୋ ମନୁସ୍ସବଲିଂ ଉପସଂହରତି।

ଅଥ ଦୀପଙ୍କରୋ କିର ଭଗଓା ତସ୍ସ ମହାଜନସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ତତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଚାତୁଦ୍ଦିସଂ ପେସେତ୍ୱା ଅଦୁତିଯୋ ଅସହାଯୋ ମହାକରୁଣାବଲଓସଙ୍ଗତହଦଯୋ ତଞ୍ଚ ଯକ୍ଖଂ ଓିନେତୁଂ ତଂ ନାରଦପବ୍ବତଂ ଅଭିରୁହି। ଅଥ ସୋ ମନୁସ୍ସଭକ୍ଖୋ ସକହିତନିରପେକ୍ଖୋ ପରଓଧଦକ୍ଖୋ ଯକ୍ଖୋ ମକ୍ଖଂ ଅସହମାନୋ କୋଧପରେତମାନସୋ ଦସବଲଂ ଭିଂସାପେତ୍ୱା ପଲାପେତୁକାମୋ ତଂ ପବ୍ବତଂ ଚାଲେସି। ସୋ କିର ପବ୍ବତୋ ତେନ ଚାଲିଯମାନୋ ଭଗଓତୋ ଆନୁଭାଓେନ ତସ୍ସେଓ ମତ୍ଥକେ ପତମାନୋ ଓିଯ ଅହୋସି।

ତତୋ ସୋ ଭୀତୋ – ‘‘ହନ୍ଦ ନଂ ଅଗ୍ଗିନା ଝାପେସ୍ସାମୀ’’ତି ମହନ୍ତଂ ଅତିଭୀମଦସ୍ସନଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ସୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପଟିଓାତେ ଖିତ୍ତୋ ଓିଯ ଅତ୍ତନୋଓ ଦୁକ୍ଖଂ ଜନେସି, ନ ପନ ଭଗଓତୋ ଚୀଓରେ ଅଂସୁମତ୍ତମ୍ପି ଦଡ୍ଢୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଅହୋସି। ଯକ୍ଖୋ ପନ ‘‘ସମଣୋ ଦଡ୍ଢୋ, ନ ଦଡ୍ଢୋ’’ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଦସବଲଂ ସରଦସମଯଓିମଲକରନିକରଂ ସବ୍ବଜନରତିକରଂ ରଜନିକରମିଓ ସୀତଲଜଲତଲଗତକମଲକଣ୍ଣିକାଯ ନିସିନ୍ନଂ ଓିଯ ଭଗଓନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅହୋ ଅଯଂ ସମଣୋ ମହାନୁଭାଓୋ, ଯଂ ଯଂ ଇମସ୍ସାହଂ ଅନତ୍ଥଂ କରୋମି, ସୋ ସୋ ମମୂପରିଯେଓ ପତତି, ଇମଂ ପନ ସମଣଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ମେ ପଟିସରଣଂ ପରାଯନଂ ନତ୍ଥି, ପଥଓିଯଂ ଉପକ୍ଖଲିତା ପଥଓିଂଯେଓ ନିସ୍ସାଯ ଉଟ୍ଠହନ୍ତି, ହନ୍ଦାହଂ ଇମଂଯେଓ ସମଣଂ ସରଣଂ ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି।

ଅଥେଓଂ ପନ ସୋ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଭଗଓତୋ ଚକ୍କାଲଙ୍କତତଲେସୁ ପାଦେସୁ ସିରସା ନିପତିତ୍ୱା – ‘‘ଅଚ୍ଚଯୋ ମଂ, ଭନ୍ତେ, ଅଚ୍ଚଗମା’’ତି ଓତ୍ୱା ଭଗଓନ୍ତଂ ସରଣମଗମାସି। ଅଥସ୍ସ ଭଗଓା ଅନୁପୁବ୍ବିକଥଂ କଥେସି। ସୋ ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଦସହି ଯକ୍ଖସହସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହି। ତସ୍ମିଂ କିର ଦିଓସେ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପତଲଓାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ତସ୍ସ ବଲିକମ୍ମତ୍ଥଂ ଏକେକଗାମତୋ ଏକେକଂ ପୁରିସଂ ଆହରିଂସୁ। ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ବହୁତିଲତଣ୍ଡୁଲକୁଲତ୍ଥମୁଗ୍ଗମାସାଦିଂ ସପ୍ପିନଓନୀତତେଲମଧୁଫାଣିତାଦିଞ୍ଚ ଆହରିଂସୁ। ଅଥ ସୋ ଯକ୍ଖୋ ତଂ ଦିଓସଂ ଆଭତତଣ୍ଡୁଲାଦିକଂ ସବ୍ବଂ ତେସଂଯେଓ ଦତ୍ୱା ତେ ବଲିକମ୍ମତ୍ଥାଯ ଆନୀତମନୁସ୍ସେ ଦସବଲସ୍ସ ନିଯ୍ୟାତେସି।

ଅଥ ସତ୍ଥା ତେ ମନୁସ୍ସେ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ଅନ୍ତୋସତ୍ତାହେଯେଓ ସବ୍ବେ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ମାଘପୁଣ୍ଣମାଯ

କୋଟିସତଭିକ୍ଖୁମଜ୍ଝଗତୋ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେ ସନ୍ନିପାତେ ପାତିମୋକ୍ଖମୁଦ୍ଦିସି। ଚତୁରଙ୍ଗାନି ନାମ ସବ୍ବେଓ ଏହିଭିକ୍ଖୂ ହୋନ୍ତି, ସବ୍ବେ ଛଳଭିଞ୍ଞା ହୋନ୍ତି, ସବ୍ବେ ଅନାମନ୍ତିତାଓ ଆଗତା, ପନ୍ନରସୂପୋସଥଦିଓସୋ ଚାତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଅଙ୍ଗାନି ନାମ। ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୧।

''ପୁନ ନାରଦକୂଟମ୍ହି, ପୱିୱେକଗତେ ଜିନେ;

ଖୀଣାସୱା ୱୀତମଲା, ସମିଂସୁ ସତକୋଟିଯୋ''ତି।

ତତ୍ଥ ପୱିୱେକଗତେତି ଗଣଂ ପହାଯ ଗତେ। ସମିଂସୂତି ସନ୍ନିପତିଂସୁ।

ଯଦା ପନ ଦୀପଙ୍କରୋ ଲୋକନାଯକୋ ସୁଦସ୍ସନନାମକେ ପବ୍ବତେ ୱସ୍ସାୱାସମୁପଗଞ୍ଛି, ତଦା କିର ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ଅନୁସଂୱଚ୍ଛରଂ ଗିରଗ୍ଗସମଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ କିର ସମଜ୍ଜେ ସନ୍ନିପତିତା ମନୁସ୍ସା ଦସବଲଂ ଦିସ୍ୱା ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ତତ୍ର ପସୀଦିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିଂସୁ। ମହାପୱାରଣଦିୱସେ ସତ୍ଥା ତେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁକୂଲଂ ୱିପସ୍ସନାକଥଂ କଥେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ତେ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାନୁପୁବ୍ବେନ ମଗ୍ଗାନୁପୁବ୍ବେନ ଚ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ଅଥ ସତ୍ଥା ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ପୱାରେସି। ଅଯଂ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୨।

''ଯମ୍ହି କାଲେ ମହାୱୀରୋ, ସୁଦସ୍ସନସିଲୁଚ୍ଚଯେ;

ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସେହି, ପୱାରେସି ମହାମୁନି।

''ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ଜଟିଲୋ ଉଗ୍ଗତାପନୋ;

ଅନ୍ତଲିକ୍ଖମ୍ହି ଚରଣୋ, ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାସୁ ପାରଗୂ''ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା);

ଅଯଂ ଗାଥା ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାଯ ନିଦାନୱଣ୍ଣନାଯ ଦୀପଙ୍କରବୁଦ୍ଧୱଂସେ ଲିଖିତା। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ବୁଦ୍ଧୱଂସେ ନତ୍ଥି। ନତ୍ଥିଭାୱୋଯେୱ ପନସ୍ସା ଯୁତ୍ତତରୋ। କସ୍ମାତି ଚେ? ହେଟ୍ଠା ସୁମେଧକଥାସୁ କଥିତତ୍ତାତି।

ଦୀପଙ୍କରେ କିର ଭଗୱତି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତେ ଦସସହସ୍ସାନଞ୍ଚ ୱୀସତିସହସ୍ସାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସିଯେୱ। ଏକସ୍ସ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଚତୁନ୍ନନ୍ତି ଚ ଆଦିୱସେନ ଅଭିସମଯାନଂ ଅନ୍ତୋ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନଂ ୱିତ୍ଥାରିକଂ ବାହୁଜଞ୍ଞଂ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୩।

''ଦସୱୀସସହସ୍ସାନଂ , ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୁ;

ଏକଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଭିସମଯା, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯା''ତି।

ତତ୍ଥ ଦସୱୀସସହସ୍ସାନନ୍ତି ଦସସହସ୍ସାନଂ ୱୀସତିସହସ୍ସାନଞ୍ଚ। ଧମ୍ମାଭିସମଯୋତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମପଟିୱେଧୋ। ଏକଦ୍ୱିନ୍ନନ୍ତି ଏକସ୍ସ ଚେୱ ଦ୍ୱିନ୍ନଞ୍ଚ , ତିଣ୍ଣଂ ଚତୁନ୍ନଂ…ପେ… ଦସନ୍ନନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାଭିସମଯତ୍ତା ଚ ୱିତ୍ଥାରିକଂ ମହନ୍ତପତ୍ତଂ ବହୂହି ପଣ୍ଡିତେହି ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ନିଯ୍ୟାନିକନ୍ତି ଜଞ୍ଞଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦୀହି ଇଦ୍ଧଞ୍ଚ ସମାଧିଆଦୀହି ଫୀତଞ୍ଚ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୪।

‘‘ୱିତ୍ଥାରିକଂ ବାହୁଜଞ୍ଞଂ, ଇଦ୍ଧଂ ଫୀତଂ ଅହୂ ତଦା;

ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ସାସନଂ ସୁୱିସୋଧିତ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ସୁୱିସୋଧିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଭଗୱତା ସୋଧିତଂ ୱିସୁଦ୍ଧଂ କତଂ। ଦୀପଙ୍କରଂ କିର ସତ୍ଥାରଂ ସବ୍ବକାଲଂ ଛଳଭିଞ୍ଞାନଂ ମହିଦ୍ଧିକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଚତ୍ତାରି ସତସହସ୍ସାନି ପରିୱାରେନ୍ତି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ଯେ ସେକ୍ଖା କାଲକିରିଯଂ କରୋନ୍ତି, ତେ ଗରହିତା ଭୱନ୍ତି, ସବ୍ବେ ଖୀଣାସୱା ହୁତ୍ୱାୱ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତସ୍ମା ହି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନଂ ସୁପୁପ୍ଫିତଂ ସୁସମିଦ୍ଧଂ ଖୀଣାସୱେହି ଭିକ୍ଖୂହି ଅତିୱିଯ ସୋଭିତ୍ଥ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୫।

‘‘ଚତ୍ତାରି ସତସହସ୍ସାନି, ଛଳଭିଞ୍ଞା ମହିଦ୍ଧିକା;

ଦୀପଙ୍କରଂ ଲୋକୱିଦୁଂ, ପରିୱାରେନ୍ତି ସବ୍ବଦା।

୧୬।

‘‘ଯେ କେଚି ତେନ ସମଯେନ, ଜହନ୍ତି ମାନୁସଂ ଭୱଂ;

ଅପ୍ପତ୍ତମାନସା ସେଖା, ଗରହିତା ଭୱନ୍ତି ତେ।

୧୭।

‘‘ସୁପୁପ୍ଫିତଂ ପାୱଚନଂ, ଅରହନ୍ତେହି ତାଦିହି;

ଖୀଣାସୱେହି ୱିମଲେହି, ଉପସୋଭତି ସବ୍ବଦା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରି ସତସହସ୍ସାନୀତି ଗଣନାଯ ଦସ୍ସିତା ଏୱଂ ଦସ୍ସିତଗଣନା ଇମେ ଭିକ୍ଖୂତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଛଳଭିଞ୍ଞା ମହିଦ୍ଧିକା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞା ମହିଦ୍ଧିକାତି ଛଳଭିଞ୍ଞାନଂ ମହିଦ୍ଧିକାନନ୍ତି ସାମିଅତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପରିୱାରେନ୍ତି ସବ୍ବଦାତି ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଦସବଲଂ ପରିୱାରେନ୍ତି, ଭଗୱନ୍ତଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା କତ୍ଥଚି ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନ ସମଯେନାତି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ। ଅଯଂ ପନ ସମଯ-ସଦ୍ଦୋ ସମୱାଯାଦୀସୁ ନୱସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ଯଥାହ –

‘‘ସମୱାଯେ ଖଣେ କାଲେ, ସମୂହେ ହେତୁଦିଟ୍ଠିସୁ;

ପଟିଲାଭେ ପହାନେ ଚ, ପଟିୱେଧେ ଚ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।ମୂଲପରିଯାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧; ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ କାମାୱଚରକୁସଲପଦଭାଜନୀଯ; ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ମଂଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା, ଏୱମିଚ୍ଚାଦିପାଠୱଣ୍ଣନା; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୮୪);

ଇଧ ସୋ କାଲେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ; ତସ୍ମିଂ କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ମାନୁସଂ ଭୱନ୍ତି ମନୁସ୍ସଭାୱଂ। ଅପ୍ପତ୍ତମାନସାତି ଅପ୍ପତ୍ତଂ ଅନଧିଗତଂ ମାନସଂ ଯେହି ତେ ଅପ୍ପତ୍ତମାନସା। ମାନସନ୍ତି ରାଗସ୍ସ ଚ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅଧିୱଚନଂ। ‘‘ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ ପାସୋ, ଯ୍ୱାଯଂ ଚରତି ମାନସୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୧; ମହାୱ। ୩୩) ହି ଏତ୍ଥ ପନ ରାଗୋ ‘‘ମାନସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ଚିତ୍ତଂ ମନୋ ମାନସଂ ହଦଯଂ ପଣ୍ଡର’’ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୬; ୱିଭ। ୧୮୪; ମହାନି। ୧; ଚୂଳନି। ପାରାଯନାନୁଗୀତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୧୪) ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ। ‘‘ଅପ୍ପତ୍ତମାନସୋ ସେଖୋ, କାଲଂ କଯିରା ଜନେସୁତା’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୯) ଏତ୍ଥ ଅରହତ୍ତଂ। ଇଧାପି ଅରହତ୍ତମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫ କାମାୱଚରକୁସଲନିଦ୍ଦେସୱାରକଥା; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୧)। ତସ୍ମା ଅପ୍ପତ୍ତଅରହତ୍ତଫଲାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେଖାତି କେନଟ୍ଠେନ ସେଖା? ସେଖଧମ୍ମପଟିଲାଭଟ୍ଠେନ ସେଖା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ସେଖୋ ହୋତୀତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସେଖାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି…ପେ… ସେଖେନ ସମ୍ମାସମାଧିନା ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି।

ଏତ୍ତାୱତା ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସେଖୋ ହୋତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୩)। ଅପି ଚ ସିକ୍ଖନ୍ତୀତି ସେଖା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ସିକ୍ଖତି, ସିକ୍ଖତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ତସ୍ମା ସେଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। କିଞ୍ଚ ସିକ୍ଖତି? ଅଧିସୀଲମ୍ପି ସିକ୍ଖତି ଅଧିଚିତ୍ତମ୍ପି ଅଧିପଞ୍ଞମ୍ପି ସିକ୍ଖତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ତସ୍ମା ସେଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩। ୮୬)।

ସୁପୁପ୍ଫିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିକସିତଂ। ପାୱଚନନ୍ତି ପସଟ୍ଠଂ ୱଚନଂ, ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତଂ ୱା ୱଚନଂ ପୱଚନଂ, ପୱଚନମେୱ ପାୱଚନଂ, ସାସନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପସୋଭତୀତି ଅଭିରାଜତି ଅତିୱିରୋଚତି। ସବ୍ବଦାତି ସବ୍ବକାଲଂ। ‘‘ଉପସୋଭତି ସଦେୱକେ’’ତିପି ପାଠୋ।

ତସ୍ସ ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ରମ୍ମୱତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ସୁଦେୱୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ ପିତା, ସୁମେଧା ନାମ ଦେୱୀ ମାତା, ସୁମଙ୍ଗଲୋ ଚ ତିସ୍ସୋ ଚାତି ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସାଗତୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ନନ୍ଦା ଚ ସୁନନ୍ଦା ଚାତି ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପିପ୍ଫଲିରୁକ୍ଖୋ ଅହୋସି, ଅସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧୋ, ସତସହସ୍ସୱସ୍ସାନି ଆଯୁତି। କିଂ ପନିମେସଂ ଜାତନଗରାଦୀନଂ ଦସ୍ସନେ ପଯୋଜନନ୍ତି ଚେ? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଯସ୍ସ ଯଦି ନେୱ ଜାତନଗରଂ ନ ପିତା ନ ମାତା ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ଯ, ଇମସ୍ସ ପନ ନେୱ ଜାତନଗରଂ ନ ପିତା ନ ମାତା ପଞ୍ଞାଯତି, ଦେୱୋ ୱା ସକ୍କୋ ୱା ଯକ୍ଖୋ ୱା ମାରୋ ୱା ବ୍ରହ୍ମା ୱା ଏସ ମଞ୍ଞେ, ଦେୱାନମ୍ପି ଇଦିସଂ ପାଟିହାରିଯଂ ଅନଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନା ନ ସୋତବ୍ବଂ ନ ସଦ୍ଦହିତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞେଯ୍ୟୁଂ, ତତୋ ଅଭିସମଯୋ ନ ଭୱେଯ୍ୟ, ଅସତି ଅଭିସମଯେ ନିରତ୍ଥକୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ଅନିଯ୍ୟାନିକଂ ସାସନଂ। ତସ୍ମା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଜାତନଗରାଦିକୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ଦସ୍ସେତବ୍ବୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୮।

‘‘ନଗରଂ ରମ୍ମୱତୀ ନାମ, ସୁଦେୱୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ସୁମେଧା ନାମ ଜନିକା, ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୨୪।

‘‘ସୁମଙ୍ଗଲୋ ଚ ତିସ୍ସୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ସାଗତୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୨୫।

‘‘ନନ୍ଦା ଚେୱ ସୁନନ୍ଦା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ପିପ୍ଫଲୀତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

୨୭।

‘‘ଅସୀତିହତ୍ଥମୁବ୍ବେଧୋ, ଦୀପଙ୍କରୋ ମହାମୁନି;

ସୋଭତି ଦୀପରୁକ୍ଖୋୱ, ସାଲରାଜାୱ ଫୁଲ୍ଲିତୋ।

୨୮।

‘‘ସତସହସ୍ସୱସ୍ସାନି, ଆଯୁ ତସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୨୯।

‘‘ଜୋତଯିତ୍ୱାନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଂ, ସନ୍ତାରେତ୍ୱା ମହାଜନଂ;

ଜଲିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋଵ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାଵକୋ।

୩୦।

‘‘ସା ଚ ଇଦ୍ଧି ସୋ ଚ ଯସୋ, ତାନି ଚ ପାଦେସୁ ଚକ୍କରତନାନି;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ ସୁଦେଵୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋତି ସୁଦେଵୋ ନାମସ୍ସ ଖତ୍ତିଯୋ ପିତା ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଜନିକାତି ଜନେତ୍ତି। ପିପ୍ଫଲୀତି ପିଲକ୍ଖକପୀତନରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି। ଅସୀତିହତ୍ଥମୁବ୍ବେଧୋତି ଅସୀତିହତ୍ଥଂ ଉଚ୍ଚଗ୍ଗତୋ। ଦୀପରୁକ୍ଖୋ ଵାତି ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତଦୀପମାଲାକୁଲୋ ଦୀପରୁକ୍ଖୋ ଵିଯ ଆରୋହପରିଣାହସଣ୍ଠାନପାରିପୂରିସମ୍ପନ୍ନୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସଵରଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସମଲଙ୍କତସରୀରୋ ଵିପ୍ଫୁରିତରଂସିଜାଲାଵିସରତାରାଗଣସମୁଜ୍ଜଲମିଵ ଗଗନତଲଂ ଭଗଵା ଧରମାନକାଲେ ସୋଭତୀତି ସୋଭିତ୍ଥ। ସାଲରାଜାଵ ଫୁଲ୍ଲିତୋତି ପୁପ୍ଫିତୋ ସବ୍ବଫାଲିଫୁଲ୍ଲୋ ସାଲରାଜରୁକ୍ଖୋ ଵିଯ ଚ ସବ୍ବଫାଲିଫୁଲ୍ଲୋ ଯୋଜନସତୁବ୍ବେଧୋ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତୋ ଵିଯ ଚ ଅସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧୋ ଭଗଵା ଅତିଵିଯ ସୋଭତି।

ସତସହସ୍ସଵସ୍ସାନୀତି ଵସ୍ସସତସହସ୍ସାନି ତସ୍ସ ଆଯୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତାଵତା ତିଟ୍ଠମାନୋତି ତାଵତକଂ କାଲଂ ତିଟ୍ଠମାନୋ। ଜନତନ୍ତି ଜନସମୂହଂ। ସନ୍ତାରେତ୍ୱା ମହାଜନନ୍ତି ତାରଯିତ୍ୱା ମହାଜନଂ। ‘‘ସନ୍ତାରେତ୍ୱା ସଦେଵକ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ସଦେଵକଂ ଲୋକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ଚ ଇଦ୍ଧୀତି ସା ଚ ସମ୍ପତ୍ତି ଆନୁଭାଵୋ। ସୋ ଚ ଯସୋତି ସୋ ଚ ପରିଵାରୋ। ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତନ୍ତି ତଂ ସବ୍ବଂ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ସମ୍ପତ୍ତିଜାତଂ ଅନ୍ତରହିତଂ ଅପଗତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାତି ସବ୍ବେ ପନ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମା ନନୁ ରିତ୍ତା ତୁଚ୍ଛା, ନିଚ୍ଚସାରାଦିରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତ୍ଥ ପନ ନଗରାଦିପରିଚ୍ଛେଦୋ ପାଠଇଯମାଗତୋଵ। ସମ୍ବହୁଲଵାରୋ ପନ ନାଗତୋ, ସୋ ଆନେତ୍ୱା ଦୀପେତବ୍ବୋ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ପୁତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦୋ, ଭରିଯାପରିଚ୍ଛେଦୋ, ପାସାଦପରିଚ୍ଛେଦୋ, ଅଗାରଵାସପରିଚ୍ଛେଦୋ, ନାଟକିତ୍ଥିପରିଚ୍ଛେଦୋ, ଅଭିନିକ୍ଖମନପରିଚ୍ଛେଦୋ, ପଧାନପରିଚ୍ଛେଦୋ, ଵିହାରପରିଚ୍ଛେଦୋ, ଉପଟ୍ଠାକପରିଚ୍ଛେଦୋତି। ଏତେସମ୍ପି ଦୀପନେ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତମେଵ। ତସ୍ସ ପନ ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଭରିଯାନଂ ତିସତସହସ୍ସଂ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗମହେସୀ ପଦୁମା ନାମ, ତସ୍ସ ପନ ପୁତ୍ତୋ ଉସଭକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

‘‘ଭରିଯା ପଦୁମା ନାମ, ଵିବୁଦ୍ଧପଦୁମାନନା;

ଅତ୍ରଜୋ ଉସଭକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

‘‘ହଂସା କୋଞ୍ଚା ମଯୂରାଖ୍ୟା, ପାସାଦାପି ତଯୋ ମତା;

ଦସଵସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଅଗାରଂ ଅଵସୀ କିର।

‘‘ହତ୍ଥିଯାନେନ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ, ନନ୍ଦାରାମେ ଜିନୋ ଵସୀ;

ନନ୍ଦୋ ନାମସ୍ସୁପଟ୍ଠାକୋ, ଲୋକାନନ୍ଦକରୋ କିରା’’ତି।

ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ପଞ୍ଚ ଵେମତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି ଆଯୁଵେମତ୍ତଂ ପମାଣଵେମତ୍ତଂ କୁଲଵେମତ୍ତଂ ପଧାନଵେମତ୍ତଂ ରସ୍ମିଵେମତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଆଯୁଵେମତ୍ତଂ ନାମ କେଚି ଦୀଘାଯୁକା ହୋନ୍ତି କେଚି ଅପ୍ପାଯୁକା। ତଥା ହି ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ପନ ଭଗଵତୋ ଵସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ଅହୋସି, ଅମ୍ହାକଂ ଭଗଵତୋ ଵସ୍ସସତଂ।

ପମାଣଵେମତ୍ତଂ ନାମ କେଚି ଦୀଘା ହୋନ୍ତି କେଚି ରସ୍ସା। ତଥା ହି ଦୀପଙ୍କରୋ ଅସୀତିହତ୍ଥପ୍ପମାଣୋ ଅହୋସି, ଅମ୍ହାକଂ ପନ ଭଗଵା

ଅଟ୍ଠାରସହତ୍ଥପ୍ପମାଣୋ।

କୁଲଓ୍ୱେମତ୍ତଂ ନାମ କେଚି ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି କେଚି ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ। ତଥା ହି ଦୀପଙ୍କରାଦଯୋ ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ, କକୁସନ୍ଧକୋଣାଗମନାଦଯୋ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ।

ପଧାନଓ୍ୱେମତ୍ତଂ ନାମ କେସଞ୍ଚି ପଧାନଂ ଇତ୍ତରମେଓ୍ୱ ହୋତି ଯଥା କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ , କେସଞ୍ଚି ଅଦ୍ଧନିଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗଓ୍ୱତୋ ଓ୍ୱିଯ।

ରସ୍ମିଓ୍ୱେମତ୍ତଂ ନାମ ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ ସରୀରସ୍ମି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି, ଅମ୍ହାକଂ ଭଗଓ୍ୱତୋ ବ୍ଯାମମତ୍ତଂ। ତତ୍ର ରସ୍ମିଓ୍ୱେମତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝାସଯପଟିବଦ୍ଧଂ ହୋତି। ଯୋ ଯତ୍ତକଂ ଇଚ୍ଛସି, ତସ୍ସ ତତ୍ତକଂ ସରୀରପ୍ପଭା ଫରତି। ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ପନ ''ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଫରତୂ''ତି ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଅହୋସି। ପଟିଓ୍ୱିଦ୍ଧଗୁଣେସୁ ପନ କସ୍ସଚି ଓ୍ୱେମତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୨ ଆଦଯୋ)।

ତଥା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଚତ୍ତାରି ଅଓ୍ୱିଜହିତଟ୍ଠାନାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କୋ ଅଓ୍ୱିଜହିତୋ ଏକସ୍ମିଂଯେଓ୍ୱ ଠାନେ ହୋତି। ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତନଟ୍ଠାନଂ ଇସିପତନେ ମିଗଦାଯେ ଅଓ୍ୱିଜହିତମେଓ୍ୱ ହୋତି। ଦେଓ୍ୱୋରୋହଣକାଲେ ସଙ୍କସ୍ସନଗରଦ୍ୱାରେ ପଠମପାଦକ୍କମୋ ଅଓ୍ୱିଜହିତୋଓ୍ୱ ହୋତି। ଜେତଓ୍ୱନେ ଗନ୍ଧକୁଟିଯା ଚତ୍ତାରି ମଞ୍ଚପାଦଟ୍ଠାନାନି ଅଓ୍ୱିଜହିତାନେଓ୍ୱ ହୋନ୍ତି। ଓ୍ୱିହାରୋପି ଅଓ୍ୱିଜହିତୋଓ୍ୱ। ସୋ ପନ ଖୁଦ୍ଦକୋ ଓ୍ୱା ମହନ୍ତୋ ଓ୍ୱା ହୋତି।

ଅପରଂ ପନ ଅମ୍ହାକଂଯେଓ୍ୱ ଭଗଓ୍ୱତୋ ସହଜାତପରିଚ୍ଛେଦଞ୍ଚ ନକ୍ଖତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦଞ୍ଚ ଓ୍ୱିସେସଂ। ଅମ୍ହାକଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତେନ କିର ସଦ୍ଧିଂ ରାହୁଲମାତା ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ଛନ୍ନୋ କଣ୍ଡକୋ ଅସ୍ସରାଜା ନିଧିକୁମ୍ଭା ମହାବୋଧିରୁକ୍ଖୋ କାଳୁଦାଯୀତି ଇମାନି ସତ ସହଜାତାନି। ମହାପୁରିସୋ କିର ଉତ୍ତରାସାଳ୍ହନକ୍ଖତ୍ତେନେଓ୍ୱ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓ୍ୱକ୍କମି, ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମି , ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଓ୍ୱତ୍ତେସି, ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଅକାସି। ଓ୍ୱିସାଖନକ୍ଖତ୍ତେନ ଜାତୋ ଚ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଚ ପରିନିବ୍ବୁତୋ ଚ, ମାଘନକ୍ଖତ୍ତେନ ତସ୍ସ ସାଓ୍ୱକସନ୍ନିପାତୋ ଚେଓ୍ୱ ଆଯୁସଙ୍ଖାରଓ୍ୱୋସଜ୍ଜନଞ୍ଚ ଅହୋସି, ଅସ୍ସଯୁଜନକ୍ଖତ୍ତେନ ଦେଓ୍ୱୋରୋହଣନ୍ତି ଏତ୍ତକଂ ଆହରିତ୍ୱା ଦୀପେତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ସମ୍ବହୁଲଓ୍ୱାରପରିଚ୍ଛେଦୋ। ସେସଗାଥା ସୌତ୍ତାନା ଏଓ୍ୱାତି।

ଇତି ଭଗଓ୍ୱା ଦୀପଙ୍କରୋ ଯାଓ୍ୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯି।

ଯସ୍ମିଂ କିର କପ୍ପେ ଦୀପଙ୍କରଦସବଲୋ ଉଦପାଦି, ତସ୍ମିଂ ଅଞ୍ଞେପି ତଣ୍ହଙ୍କରୋ, ମେଧଙ୍କରୋ, ସରଣଙ୍କରୋତି ତଯୋ ବୁଦ୍ଧା ଅହେସୁଂ। ତେସଂ ସନ୍ତିକେ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ବ୍ଯାକରଣଂ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ତେ ଇଧ ନ ଦସ୍ସିତା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ତମ୍ହା କପ୍ପା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସବ୍ବେପି ବୁଦ୍ଧେ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଦଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ –

''ତଣ୍ହଙ୍କରୋ ମେଧଙ୍କରୋ, ଅଥୋପି ସରଣଙ୍କରୋ;

ଦୀପଙ୍କରୋ ଚ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ।

''ମଙ୍ଗଲୋ ଚ ସୁମନୋ ଚ, ରେଓ୍ୱତୋ ସୋଭିତୋ ମୁନି;

ଅନୋମଦସ୍ସୀ ପଦୁମୋ, ନାରଦୋ ପଦୁମୁତ୍ତରୋ।

''ସୁମେଧୋ ଚ ସୁଜାତୋ ଚ, ପିଯଦସ୍ସୀ ମହାଯସୋ;

ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ, ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ଲୋକନାଯକୋ।

''ତିସ୍ସୋ ଫୁସ୍ସୋ ଚ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଓ୍ୱିପସ୍ସୀ ସିଖି ଓ୍ୱେସ୍ସଭୂ;

କକୁସନ୍ଧୋ କୋଣାଗମନୋ, କସ୍ସପୋ ଚାପି ନାଯକୋ।

''ଏତେ ଅହେସୁଂ ସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ଓ୍ୱୀତରାଗା ସମାହିତା;

ସତରଂସୀୱ ଉପ୍ପନ୍ନା, ମହାତମୱିନୋଦନା;

ଜଲିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧାୱ, ନିବ୍ବୁତା ତେ ସସାୱକା’’ତି। (ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଚରିଯା। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା);

ଏତ୍ତାୱତା ନାତିସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରୱସେନ କତାଯ

ମଧୁରତ୍ଥୱିଲାସିନିଯା ବୁଦ୍ଧୱଂସ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଦୀପଙ୍କରବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ପଠମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। କୋଣ୍ଡଞ୍ଞବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ଦୀପଙ୍କରେ କିର ଭଗୱତି ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ସ ସାସନଂ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା। ଅଥ ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧାନଂ ସାୱକାନଂ ଅନ୍ତରଧାନେନ ସାସନମ୍ପିସ୍ସ ଅନ୍ତରଧାୟି। ଅଥସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଏକମସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟମତିକ୍କମିତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ସୋ ପନ ଭଗୱା ସୋଳସଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ କପ୍ପାନଞ୍ଚ ସତସହସ୍ସଂ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ବୋଧିଞାଣଂ ପରିପାଚେତ୍ୱା ୱେସ୍ସନ୍ତରତ୍ତଭାୱସଦିସେ ଅତ୍ତଭାୱେ ଠତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଯାୱତାୟୁକଂ ଠତ୍ୱା ଦେୱତାନଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ଦତ୍ୱା ତୁସିତପୁରତୋ ଚୱିତ୍ୱା ରମ୍ମୱତୀନଗରେ ସୁନନ୍ଦସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ କୁଲେ ସୁଜାତାଯ ନାମ ଦେୱିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ତସ୍ସପି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଦୀପଙ୍କରବୁଦ୍ଧୱଂସେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ପାଟିହାରିଯାନି ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ସୋ ଦେୱତାହି କତାରକ୍ଖସଂୱିଧାନୋ ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତରୋ ଉତ୍ତରାଭିମୁଖୋ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ସବ୍ବା ଚ ଦିସା ୱିଲୋକେତ୍ୱା ଆସଭିଂ ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେସି – ‘‘ଅଗ୍ଗୋହମସ୍ମି ଲୋକସ୍ସ, ଜେଟ୍ଠୋହମସ୍ମି ଲୋକସ୍ସ, ସେଟ୍ଠୋହମସ୍ମି ଲୋକସ୍ସ, ଅଯମନ୍ତିମା ଜାତି, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୧; ମ। ନି। ୩।୨୦୭)।

ତତୋ କୁମାରସ୍ସ ନାମକରଣଦିୱସେ ନାମଂ କରୋନ୍ତା ‘‘କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ’’ତି ନାମମକଂସୁ। ସୋ ହି ଭଗୱା କୋଣ୍ଡଞ୍ଞଗୋତ୍ତୋ ଅହୋସି। ତସ୍ସ କିର ତଯୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ – ରାମ, ସୁରାମ, ସୁଭନାମକା ପରମରମଣୀଯା। ତେସୁ ତୀଣି ସତସହସ୍ସାନି ନାଟକିତ୍ଥୀନଂ ନଚ୍ଚଗୀତୱାଦିତକୁସଲାନଂ ସବ୍ବକାଲଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ। ତସ୍ସ ରୁଚିଦେୱୀ ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସୀ ଅହୋସି। ୱିଜିତସେନୋ ନାମସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ଅହୋସି। ସୋ ଦସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି।

ସୋ ପନ ଜିଣ୍ଣବ୍ୟାଧିମତପବ୍ବଜିତେ ଦିସ୍ୱା ଆଜଞ୍ଞରଥେନ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଦସ ମାସେ ପଧାନଚରିଯଂ ଚରି। କୋଣ୍ଡଞ୍ଞକୁମାରଂ ପନ ପବ୍ବଜନ୍ତଂ ଦସ ଜନକୋଟିଯୋ ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ। ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ଦସ ମାସେ ପଧାନଚରିଯଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯ ସୁନନ୍ଦଗାମେ ସମସହିତଘନପଯୋଧରାଯ ଯସୋଧରାଯ ନାମ ସେଟ୍ଠିଧୀତାଯ ଦିନ୍ନଂ ପରମମଧୁରଂ ମଧୁପାଯାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଫଲପଲ୍ଲୱଙ୍କୁରସମଲଙ୍କତେ ସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯେ ଗଣଂ ପହାଯ ସୁନନ୍ଦକାଜୀୱକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ସାଲକଲ୍ୟାଣିରୁକ୍ଖଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପୁବ୍ବଦିସାଭାଗଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ବୋଧିରୁକ୍ଖଂ ପିଟ୍ଠିତୋ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗୱୀରିଯଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ରତ୍ତିଯା ପଠମଯାମେ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମଯାମେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମଯାମେ ପଚ୍ଚଯାକାରଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଉଦଯବ୍ବଯୱସେନ ସମପଞ୍ଞାସ ଲକ୍ଖଣାନି ଦିସ୍ୱା ଯାୱ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ମଗ୍ଗଞାଣାନି ଚତ୍ତାରି ଚ ଫଲଞାଣାନି ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଚତୁଯୋନିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ ପଞ୍ଚଗତିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ ଛ ଅସାଧାରଣଞାଣାନି ସକଲେ ଚ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପୋ ବୋଧିମୂଲେ ନିସିନ୍ନୋୱ –

‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ, ସନ୍ଧାୱିସ୍ସଂ ଅନିବ୍ବିସଂ;

ଗହକାରଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଦୁକ୍ଖା ଜାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ।

‘‘ଗହକାରକ ଦିଟ୍ଠୋସି, ପୁନ ଗେହଂ ନ କାହସି;

ସବ୍ବା ତେ ଫାସୁକା ଭଗ୍ଗା, ଗହକୂଟଂ ୱିସଙ୍ଖତଂ;

ୱିସଙ୍ଖାରଗତଂ ଚିତ୍ତଂ, ତଣ୍ହାନଂ ଖଯମଜ୍ଝଗା। (ଧ। ପ। ୧୫୩-୧୫୪);

‘‘ଅଯୋଘନହତସ୍ସେୱ, ଜଲତୋ ଜାତୱେଦସୋ;

ଅନୁପୁବ୍ବୂପସନ୍ତସ୍ସ, ଯଥା ନ ଞାଯତେ ଗତି।

‘‘ଏୱଂ ସମ୍ମା ୱିମୁତ୍ତାନଂ, କାମବନ୍ଧୋଘତାରିନଂ;

ପଞ୍ଞାପେତୁଂ ଗତୀ ନତ୍ଥି, ପତ୍ତାନଂ ଅଚଲଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି। (ଉଦା। ୮୦) –

ଏୱଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ବୋଧିମୂଲେଯେୱ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖେନ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଅଜ୍ଝେସନଂ ପଟିଚ୍ଚ – ‘‘କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ପଠମଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୪; ୨।୩୪୧; ମହାୱ। ୧୦) ଉପଧାରେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବଜିତା ଦସ ଭିକ୍ଖୁକୋଟିୟୋ ଅଦ୍ଦସ। ‘‘ଇମେ ପନ କୁଲପୁତ୍ତା ସମୁପଚିତକୁସଲମୂଲା ମଂ ପବ୍ବଜନ୍ତଂ ଅନୁପବ୍ବଜିତା ମୟା ସଦ୍ଧିଂ ପଧାନଂ ଚରିତ୍ୱା ମଂ ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ, ହନ୍ଦାହଂ ଇମେସଂ ସବ୍ବପଠମଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଉପଧାରେତ୍ୱା – ‘‘ଇଦାନି ପନ ତେ କତ୍ଥ ୱସନ୍ତୀ’’ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ – ‘‘ଇତୋ ଅଟ୍ଠାରସୟୋଜନିକେ ଅରୁନ୍ଧୱତୀନଗରେ ଦେୱୱନେ ୱିହରନ୍ତୀ’’ତି ଦିସ୍ୱା – ‘‘ତେସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁଂ ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାୟ ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ବଲୱା ପୁରିସୋ ସମିଞ୍ଜିତଂ ୱା ବାହଂ ପସାରେୟ୍ୟ, ପସାରିତଂ ୱା ବାହଂ ସମିଞ୍ଜେୟ୍ୟ, ଏୱମେୱ ବୋଧିମୂଲେ ଅନ୍ତରହିତୋ ଦେୱୱନେ ପାତୁରହୋସି।

ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମୟେ ତା ଦସ ଭିକ୍ଖୁକୋଟିୟୋ ଅରୁନ୍ଧୱତୀନଗରଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ଦେୱୱନେ ୱିହରନ୍ତି। ତେ ପନ ଭିକ୍ଖୂ ଦସବଲଂ ଦୂରତୋୱ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସା ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା, ଭଗୱତୋ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧାସନଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା, ସତ୍ଥୁ ଗାରୱଂ କତ୍ୱା, ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା, ପରିୱାରେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିଂସୁ। ତତ୍ର କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ଦସବଲୋ ମୁନିଗଣପରିୱୁତୋ ବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନୋ ତିଦସଗଣପରିୱୁତୋ ଦସସତନୟନୋ ୱିୟ ୱିମଲଗଗନତଲଗତୋ ସରଦସମୟରଜନିକରୋ ୱିୟ ତାରାଗଣପରିୱୁତୋ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ୱିୟ ୱିରୋଚିତ୍ଥ। ଅଥ ସତ୍ଥା ତେସଂ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧନିସେୱିତଂ ଅନୁତ୍ତରଂ ତିପରିୱଟ୍ଟଂ ଦ୍ୱାଦସାକାରଂ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନସୁତ୍ତନ୍ତଂ କଥେତ୍ୱା ଦସଭିକ୍ଖୁକୋଟିପ୍ପମୁଖା ସତସହସ୍ସଦେୱମନୁସ୍ସକୋଟିୟୋ ଧମ୍ମାମତଂ ପାୟେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଅପରେନ, କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ନାମ ନାୟକୋ;

ଅନନ୍ତତେଜୋ ଅମିତୟସୋ, ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୋ ଦୁରାସଦୋ।

୨।

‘‘ଧରଣୂପମୋ ଖମନେନ, ସୀଲେନ ସାଗରୂପମୋ;

ସମାଧିନା ମେରୂପମୋ, ଞାଣେନ ଗଗନୂପମୋ।

୩।

‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିୟବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗ-ମଗ୍ଗସଚ୍ଚପ୍ପକାସନଂ;

ପକାସେସି ସଦା ବୁଦ୍ଧୋ ହିତାୟ ସବ୍ବପାଣିନଂ।

୪।

‘‘ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତେ, କୋଣ୍ଡଞ୍ଞେ ଲୋକନାୟକେ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଅପରେନାତି ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ଅପରଭାଗେତି ଅତ୍ଥୋ। କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ନାମାତି ଅତ୍ତନୋ ଗୋତ୍ତୱସେନ ସମଧିଗତନାମଧେୟ୍ୟୋ। ନାୟକୋତି ୱିନାୟକୋ। ଅନନ୍ତତେଜୋତି ଅତ୍ତନୋ ସୀଲଗୁଣଞାଣପୁଞ୍ଞତେଜେନ ଅନନ୍ତତେଜୋ। ହେଟ୍ଠତୋ ଅୱୀଚି ଉପରି ଭୱଗ୍ଗଂ ତିରିୟତୋ ଅନନ୍ତା ଲୋକଧାତୁୟୋ ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଏକପୁଗ୍ଗଲୋପି ତସ୍ସ ମୁଖଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଠାତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ

‘‘ଅନନ୍ତତେଜୋ’’ତି। ଅମିତଯସୋତି ଅନନ୍ତପରିୱାରୋ। ତସ୍ସ ହି ଭଗୱତୋ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି ଯାୱ ପରିନିବ୍ବାନସମଯଂ ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଭିକ୍ଖୁପରିସାଯ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନାହୋସି। ତସ୍ମା ‘‘ଅମିତଯସୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅମିତଗୁଣକିତ୍ତିପି ‘‘ଅମିତଯସୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋତି ଗୁଣଗଣପରିମାଣୱସେନ ନପ୍ପମେଯ୍ୟୋତି ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ। ଯଥାହ –

‘‘ବୁଦ୍ଧୋପି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଣେଯ୍ୟ ୱଣ୍ଣଂ, କପ୍ପମ୍ପି ଚେ ଅଞ୍ଞମଭାସମାନୋ;

ଖୀଯେଥ କପ୍ପୋ ଚିରଦୀଘମନ୍ତରେ, ୱଣ୍ଣୋ ନ ଖୀଯେଥ ତଥାଗତସ୍ସା’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୦୪; ୩।୧୪୧; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪୨୫; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୫୩; ଚରିଯା। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା);

ତସ୍ମା ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଗୁଣଗଣତ୍ତା ‘‘ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦୁରାସଦୋତି ଦୁରୁପସଙ୍କମନୀଯୋ, ଆସଜ୍ଜ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତୁମସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଭାୱତୋ ଦୁରାସଦୋ, ଦୁରଭିଭୱନୀଯୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଧରଣୂପମୋତି ଧରଣୀସମୋ। ଖମନେନାତି ଖନ୍ତିଯା, ଚତୁନହୁତାଧିକଦ୍ୱିଯୋଜନସତସହସ୍ସବହଲା ମହାପଥୱୀ ୱିଯ ପକତିୱାତେନ ଲାଭାଲାଭାଦୀହି ଅକମ୍ପନଭାୱତୋ ‘‘ଧରଣୂପମୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୀଲେନ ସାଗରୂପମୋତି ସୀଲସଂୱରେନ ୱେଲାନାତିକ୍କମନଭାୱେନ ସାଗରସମୋ। ‘‘ମହାସମୁଦ୍ଦୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଠିତଧମ୍ମୋ ୱେଲଂ ନାତିୱତ୍ତତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୮।୧୯; ଚୂଳୱ। ୩୮୪; ମି। ପ। ୬।୨।୧୦) ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ସମାଧିନା ମେରୂପମୋତି ସମାଧିପଟିପକ୍ଖଭୂତଧମ୍ମଜନିତକମ୍ପାଭାୱତୋ ମେରୁନା ଗିରିୱରେନ ସମୋ, ସଦିସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମେରୁଗିରିୱରୋ ୱିଯ ଥିରତରସରୀରୋତି ୱା। ଞାଣେନ ଗଗନୂପମୋତି ଏତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତଭାୱେନ ଅନନ୍ତାକାସେନ ଉପମା କତା। ଚତ୍ତାରି ଅନନ୍ତାନି ୱୁତ୍ତାନି ଭଗୱତା। ଯଥାହ –

‘‘ସତ୍ତକାଯୋ ଚ ଆକାସୋ, ଚକ୍କୱାଳା ଚନନ୍ତକା;

ବୁଦ୍ଧଞାଣଂ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟଂ, ନ ସକ୍କା ଏତେ ୱିଜାନିତୁ’’ନ୍ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୧।୬୪);

ତସ୍ମା ଅନନ୍ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ ଅନନ୍ତେନ ଆକାସେନ ଉପମା କତାତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗସଚ୍ଚପ୍ପକାସନନ୍ତି ଏତେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗସଚ୍ଚାନଂ ଗହଣେନ ସତିପଟ୍ଠାନସମ୍ମପ୍ପଧାନିଦ୍ଧିପାଦାପି ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ ଚତୁସଙ୍ଖେପାନଂ ୱସେନ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ ପକାସନଧମ୍ମଂ ପକାସେସି, ଦେସେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ହିତାଯାତି ହିତତ୍ଥଂ। ଧମ୍ମଚକ୍କଂପୱତ୍ତେନ୍ତେତି ଦେସନାଞାଣେ ପୱତ୍ତିଯମାନେ।

ତତୋ ଅପରଭାଗେ ମହାମଙ୍ଗଲସମାଗମେ ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେସୁ ଦେୱତାଯୋ ସୁଖୁମେ ଅତ୍ତଭାୱେ ମାପେତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ଚକ୍କୱାଳେ ସନ୍ନିପତିଂସୁ। ତତ୍ଥ କିର ଅଞ୍ଞତରୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞଦସବଲଂ ମଙ୍ଗଲପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି। ତସ୍ସ ଭଗୱା ମଙ୍ଗଲାନି କଥେସି। ତତ୍ଥ ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ସୋତାପନ୍ନାଦୀନଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନାହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୫।

‘‘ତତୋ ପରମ୍ପି ଦେସେନ୍ତେ, ନରମରୂନଂ ସମାଗମେ;

ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତତୋ ପରମ୍ପୀତି ତତୋ ଅପରଭାଗେପି। ଦେସେନ୍ତେତି ଭଗୱତି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତେ। ନରମରୂନନ୍ତି ନରାନଞ୍ଚେୱ ଅମରାନଞ୍ଚ, ଯଦା ପନ ଭଗୱା ଗଗନତଲେ ତିତ୍ଥିଯମାନମଦ୍ଦନଂ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ କରୋନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି ତଦା ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତୀସୁ ଫଲେସୁ ପତିଟ୍ଠିତା ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୬।

''ତିଟ୍ଠିୟେ ଅଭିମଦ୍ଦନ୍ତୋ, ଯଦା ଧମ୍ମମଦେସୟି;

ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିୟାଭିସମୟୋ ଅହୂ''ତି।

ତତ୍ଥ ତଦା-ସଦ୍ଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଦା ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତଦା ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୂତି।

କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ କିର ସତ୍ଥା ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା ପଠମୱସ୍ସଂ ଚନ୍ଦୱତୀନଗରଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ଚନ୍ଦାରାମେ ୱିହାସି। ତତ୍ଥ ସୁଚିନ୍ଧରସ୍ସ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ଭଦ୍ଦମାଣୱୋ ନାମ ଯସୋଧରବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ସୁଭଦ୍ଦମାଣୱୋ ଚ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସମ୍ମୁଖା ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସା ଦସହି ମାଣୱକସହସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ।

ଅଥ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ସତ୍ଥା ଜେଟ୍ଠମାସପୁଣ୍ଣମାୟ ସୁଭଦ୍ଦତ୍ଥେରପ୍ପମୁଖେନ କୋଟିସତସହସ୍ସେନ ପରିୱୁତୋ ପାତିମୋକ୍ଖମୁଦ୍ଦିସି, ସୋ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତତୋ ଅପରଭାଗେ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞସତ୍ଥୁନୋ ପୁତ୍ତେ ୱିଜିତସେନେ ନାମ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତେ ତଂପମୁଖସ୍ସ କୋଟିସହସ୍ସସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ଭଗୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ଦୁତିୟୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଅଥାପରେନ ସମୟେନ ଦସବଲୋ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ ଉଦେନରାଜାନଂ ନାମ ନୱୁତିକୋଟିଜନପରିୱାରଂ ପବ୍ବାଜେସି ସଦ୍ଧିଂ ତାୟ ପରିସାୟ। ତସ୍ମିଂ ପନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତେ ତଂପମୁଖେହି ନୱୁତିୟା ଅରହନ୍ତକୋଟୀହି ଭଗୱା ପରିୱୁତୋ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ତତିୟୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୭।

''ସନ୍ନିପାତା ତୟୋ ଆସୁଂ, କୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୮।

''କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଦୁତିୟୋ କୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିୟୋ ନୱୁତିକୋଟିନ''ନ୍ତି।

ତଦା କିର ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ୱିଜିତାୱୀ ନାମ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ହୁତ୍ୱା ଚନ୍ଦୱତୀନଗରେ ପଟିୱସତି। ସୋ କିର ଅନେକନରୱରପରିୱୁତୋ ସଲିଲନିଧିନିୱସନଂ ସମେରୁୟୁଗନ୍ଧରଂ ଅପରିମିତୱସୁଧରଂ ୱସୁନ୍ଧରଂ ଅଦଣ୍ଡେନ ଅସତ୍ଥେନ ଧମ୍ମେନ ପରିପାଲେତି। ଅଥ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ବୁଦ୍ଧୋପି କୋଟିସତସହସ୍ସଖୀଣାସୱପରିୱୁତୋ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚନ୍ଦୱତୀନଗରଂ ସମ୍ପାପୁଣି।

ସୋ ୱିଜିତାୱୀ କିର ରାଜା – ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ କିର ଅମ୍ହାକଂ ନଗରଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ''ତି ସୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ସଂୱିଦହିତ୍ୱା ସ୍ୱାତନାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ପୁନଦିୱସେ ଭତ୍ତୱିଧିଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୟାଦେତ୍ୱା କୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖସ୍ସ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମହାଦାନଂ ଅଦାସି। ବୋଧିସତ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଭୋଜେତ୍ୱା ଅନୁମୋଦନାୱସାନେ – ''ଭନ୍ତେ, ତେମାସଂ ମହାଜନସଙ୍ଗହଂ କରୋନ୍ତୋ ଇଧେୱ ୱସଥା''ତି ଯାଚିତ୍ୱା ତୟୋ ମାସେ ନିରନ୍ତରଂ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଅସଦିସମହାଦାନଂ ଅଦାସି।

ଅଥ ସତ୍ଥା ବୋଧିସତ୍ତଂ – ''ଅନାଗତେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ଧମ୍ମମସ୍ସ ଦେସେସି। ସୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ ନିୟ୍ୟାତେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତୀଣି ପିଟକାନି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ ପଞ୍ଚ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୯।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମୟେନ, ୱିଜିତାୱୀ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ;

ସମୁଦ୍ଦଂ ଅନ୍ତମନ୍ତେନ, ଇସ୍ସରିୟଂ ୱତ୍ତୟାମହଂ।

୧୦।

‘‘କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ୱିମଲାନଂ ମହେସିନଂ;

ସହ ଲୋକଗ୍ଗନାଥେନ, ପରମନ୍ନେନ ତପ୍ପୟିଂ।

୧୧।

‘‘ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ୟାକାସି, କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ଲୋକନାୟକୋ;

ଅପରିମେୟ୍ୟିତୋ କପ୍ପେ, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୨।

‘‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ, କତ୍ୱା ଦୁକ୍କରକାରିକଂ;

ଅସ୍ସତ୍ଥମୂଲେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ବୁଜ୍ଝିସ୍ସତି ମହାୟସୋ।

୧୩।

‘‘ଇମସ୍ସ ଜନିକା ମାତା, ମାୟା ନାମ ଭୱିସ୍ସତି;

ପିତା ସୁଦ୍ଧୋଦନୋ ନାମ, ଅୟଂ ହେସ୍ସତି ଗୋତମୋ।

୧୪।

‘‘କୋଲିତୋ ଉପତିସ୍ସୋ ଚ, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତି ସାୱକା;

ଆନନ୍ଦୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଉପଟ୍ଠିସ୍ସତି ତଂ ଜିନଂ।

୧୫।

‘‘ଖେମା ଉପ୍ପଲୱଣ୍ଣା ଚ, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତି ସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଅସ୍ସତ୍ଥୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

୧୬।

‘‘ଚିତ୍ତୋ ଚ ହତ୍ଥାଳଅୱକୋ, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତୁପଟ୍ଠକା;

ନନ୍ଦମାତା ଚ ଉତ୍ତରା, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତୁପଟ୍ଠିକା;

ଆୟୁ ୱସ୍ସସତଂ ତସ୍ସ, ଗୋତମସ୍ସ ୟସସ୍ସିନୋ।

୧୭।

‘‘ଇଦଂ ସୁତ୍ୱାନ ୱଚନଂ, ଅସମସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଆମୋଦିତା ନରମରୂ, ବୁଦ୍ଧବୀଜଂ କିର ଅଯଂ।

୧୮।

‘‘ଉକ୍କୁଟ୍ଠିସଦ୍ଦା ୱତ୍ତନ୍ତି, ଅପ୍ଫୋଟେନ୍ତି ହସନ୍ତି ଚ;

କତଞ୍ଜଲୀ ନମସ୍ସନ୍ତି, ଦସସହସ୍ସିଦେୱତା।

୧୯।

‘‘ଯଦିମସ୍ସ ଲୋକନାଥସ୍ସ, ୱିରଜ୍ଝିସ୍ସାମ ସାସନଂ;

ଅନାଗତମ୍ହି ଅଦ୍ଧାନେ, ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୨୦।

‘‘ଯଥା ମନୁସ୍ସା ନଦିଂ ତରନ୍ତା, ପଟିତିତ୍ଥଂ ୱିରଜ୍ଝିଯ;

ହେଟ୍ଠାତିତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱାନ, ଉତ୍ତରନ୍ତି ମହାନଦିଂ।

୨୧।

‘‘ଏୱମେୱ ମଯଂ ସବ୍ବେ, ଯଦି ମୁଞ୍ଚାମିମଂ ଜିନଂ;

ଅନାଗତମ୍ହି ଅଦ୍ଧାନେ, ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୨୨।

‘‘ତସ୍ସାହଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିଯ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ;

ତମେୱ ଅତ୍ଥଂ ସାଧେନ୍ତୋ, ମହାରଜ୍ଜଂ ଜିନେ ଅଦଂ;

ମହାରଜ୍ଜଂ ଦଦିତ୍ୱାନ, ପବ୍ବଜିଂ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ।

୨୩।

‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ୱିନଯଂ ଚାପି, ନୱଙ୍ଗଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ;

ସବ୍ବଂ ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱାନ, ସୋଭଯିଂ ଜିନସାସନଂ।

୨୪।

‘‘ତତ୍ଥପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତୋ, ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଚଙ୍କମେ;

ଅଭିଞ୍ଞାପାରମିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗଞ୍ଛହ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଅହଂ ତେନ ସମଯେନାତି ଅହଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ। ୱିଜିତାୱୀ ନାମାତି ଏୱଂନାମକୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ଅହୋସିଂ। ସମୁଦ୍ଦଂ ଅନ୍ତମନ୍ତେନାତି ଏତ୍ଥ ଚକ୍କୱାଳପଦ୍ଧତଂ ସୀମଂ ମରିଯାଦଂ କତ୍ୱା ଠିତଂ ସମୁଦ୍ଦଂ ଅନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଇସ୍ସରିଯଂ ୱତ୍ତଯାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ତାୱତା ନ ପାକଟଂ ହୋତି।

ରାଜା କିର ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଚକ୍କରତନାନୁଭାୱେନ ୱାମପସ୍ସେନ ସିନେରୁଂ କତ୍ୱା ସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଉପରିଭାଗେନ ଅଟ୍ଠଯୋଜନସହସ୍ସପ୍ପମାଣଂ ପୁବ୍ବୱିଦେହଂ ଗଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ – ‘‘ପାଣୋ ନ ହନ୍ତବ୍ବୋ, ଅଦିନ୍ନଂ ନାଦାତବ୍ବଂ, କାମେସୁମିଚ୍ଛା ନ ଚରିତବ୍ବା, ମୁସା ନ ଭାସିତବ୍ବା, ମଜ୍ଜଂ ନ ପାତବ୍ବଂ, ଯଥାଭୁତ୍ତଞ୍ଚ ଭୁଞ୍ଜଥା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୪; ୩।୮୫; ମ। ନି। ୩।୨୫୭) ଓୱାଦଂ ଦେତି। ଏୱଂ ଓୱାଦେ ଦିନ୍ନେ ତଂ ଚକ୍କରତନଂ ୱେହାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁରତ୍ଥିମଂ ସମୁଦ୍ଦଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହତି। ଯଥା ଯଥା ଚ ତଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହତି, ତଥା ତଥା ସଂଖିତ୍ତଉମିୱିପ୍ଫାରଂ ହୁତ୍ୱା ଓଗଚ୍ଛମାନଂ ମହାସମୁଦ୍ଦସଲିଲଂ ଯୋଜନମତ୍ତଂ ଓଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନ୍ତୋସମୁଦ୍ଦଂ ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ୱେଳୁରିଯମଣିଭିତ୍ତି ୱିଯ ପରମଦସ୍ସନୀଯଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ଏୱଂ ପୁରତ୍ଥିମସାଗରପରିଯନ୍ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ଚକ୍କରତନଂ ପଟିନିୱତ୍ତତି। ପଟିନିୱତ୍ତମାନେ ଚ ତସ୍ମିଂ ସା ପରିସା ଅଗ୍ଗତୋ ହୋତି, ମଜ୍ଝେ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଅନ୍ତେ ଚକ୍କରତନଂ ହୋତି। ତମ୍ପି ଜଲଂ ଜଲନ୍ତେନ ୱିଯୋଗଂ ଅସହମାନମିୱ ନେମିମଣ୍ଡଲପରିଯନ୍ତଂ ଅଭିହନନ୍ତମେୱ ତୀରମୁପଗଚ୍ଛତି।

ଏୱଂ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ପୁରତ୍ଥିମସମୁଦ୍ଦପରିଯନ୍ତଂ ପୁବ୍ବୱିଦେହଂ ଅଭିୱିଜିନିତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣସମୁଦ୍ଦପରିଯନ୍ତଂ ଜମ୍ବୁଦୀପଂ ୱିଜେତୁକାମୋ ଚକ୍କରତନଦେସିତେନ ମଗ୍ଗେନ ଦକ୍ଖିଣସମୁଦ୍ଦାଭିମୁଖୋ ଗଚ୍ଛତି। ତଂ ଦସସହସ୍ସଯୋଜନପ୍ପମାଣଂ ଜମ୍ବୁଦୀପଂ ଅଭିୱିଜିନିତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣସମୁଦ୍ଦତୋ ପଚ୍ଚୁତ୍ତରିତ୍ୱା ସତ୍ତଯୋଜନସହସ୍ସପ୍ପମାଣଂ ଅପରଗୋଯାନଂ ୱିଜେତୁଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ତମ୍ପି ସାଗରପରିଯନ୍ତଂ ଅଭିୱିଜିନିତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମସମୁଦ୍ଦତୋପି ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଯୋଜନସହସ୍ସପ୍ପମାଣଂ ଉତ୍ତରକୁରୁଂ ୱିଜେତୁଂ ତଥେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ସମୁଦ୍ଦପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ତଥେୱ ଅଭିୱିଜିଯ ଉତ୍ତରସମୁଦ୍ଦତୋପି ପଚ୍ଚୁତ୍ତରତି। ଏତ୍ତାୱତା ରଞ୍ଞା ଚକ୍କୱତ୍ତିନା ସାଗରପରିଯନ୍ତାଯ ପଥୱିଯା ଇସ୍ସରିଯଂ ଅଧିଗତଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ସମୁଦ୍ଦଂ ଅନ୍ତମନ୍ତେନ, ଇସ୍ସରିଯଂ ୱତ୍ତଯାମହ’’ନ୍ତି।

କୋଟିସତସହସ୍ସାନନ୍ତି କୋଟିସତସହସ୍ସାନି। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ୱିମଲାନନ୍ତି ଖୀଣାସୱାନଂ। ସହ ଲୋକଗ୍ଗନାଥେନାତି ସଦ୍ଧିଂ ଦସବଲେନ କୋଟିସତସହସ୍ସାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରମନ୍ନେନାତି ପଣୀତେନ ଅନ୍ନେନ। ତପ୍ପଯିତ୍ୱି ତପ୍ପେସିଂ। ଅପରିମେଯ୍ୟିତୋ କପ୍ପେତି ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସତସହସ୍ସକପ୍ପାଧିକାନି ତୀଣି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ଭଦ୍ଦକପ୍ପେତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଧାନନ୍ତି ୱୀରିଯଂ। ତମେୱ ଅହଂ ସାଧେନ୍ତୋତି ତମେୱ ବୁଦ୍ଧକାରକମହଂ ଦାନପାରମିଂ ପୂରେନ୍ତୋ ସାଧେନ୍ତୋ ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମହାରଜ୍ଜନ୍ତି ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜଂ। ଜିନେତି ଭଗୱତି, ସମ୍ପଦାନତ୍ଥେ ୱା ଭୁମ୍ମଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଦନ୍ତି ଅଦାସିଂ। ଏୱମହଂ ସାଧେନ୍ତୋତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ମହାରଜ୍ଜଂ ଜିନେ ଦଦି’’ନ୍ତି ପଠନ୍ତି କେଚି। ଦଦିତ୍ୱାନାତି ଚଜିତ୍ୱା। ସୁତ୍ତନ୍ତନ୍ତି ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଂ। ୱିନଯନ୍ତି ୱିନଯପିଟକଂ। ନୱଙ୍ଗନ୍ତି ସୁତ୍ତଗେଯ୍ୟାଦିନୱଙ୍ଗଂ। ସୋଭଯିଂ ଜିନସାସନନ୍ତି ଆଗମାଧିଗମେହି ଲୋକିଯେହି ସମଲଙ୍କରିଂ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ। ଅପ୍ପମତ୍ତୋତି ସତିସମ୍ପନ୍ନୋ। ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗଞ୍ଛହନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଅଗଞ୍ଛିଂ ଅହଂ।

ଇମସ୍ସ ପନ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞବୁଦ୍ଧସ୍ସ ରମ୍ମୱତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ସୁନନ୍ଦୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ସୁଜାତା ନାମ ଦେୱୀ ମାତା, ଭଦ୍ଦୋ ଚ ସୁଭଦ୍ଦୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ତିସ୍ସା ଚ ଉପତିସ୍ସା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ସାଲକଲ୍ୟାଣିରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ଅଟ୍ଠାସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ସରୀରଂ , ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ଅହୋସି, ତସ୍ସ ରୁଚିଦେୱୀ ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସୀ ଅହୋସି, ୱିଜିତସେନୋ ନାମସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ, ଚନ୍ଦୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ ରାଜା। ଚନ୍ଦାରାମେ କିର ୱସୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୨୫।

‘‘ନଗରଂ ରମ୍ମୱତୀ ନାମ, ସୁନନ୍ଦୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ସୁଜାତା ନାମ ଜନିକା, କୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୩୦।

‘‘ଭଦ୍ଦୋ ଚେୱ ସୁଭଦ୍ଦୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, କୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୩୧।

‘‘ତିସ୍ସା ଚ ଉପତିସ୍ସା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ସାଲକଲ୍ୟାଣିକୋ ବୋଧି, କୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୩୩।

‘‘ସୋ ଅଟ୍ଠାସୀତି ହତ୍ଥାନି, ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ମହାମୁନି;

ସୋଭତେ ଉଳୁରାଜାୱ, ସୂରିୟୋ ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ୟଥା।

୩୪।

‘‘ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି, ଆୟୁ ୱିଜ୍ଜତି ତାୱଦେ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୩୫।

‘‘ଖୀଣାସୱେହି ୱିମଲେହି, ୱିଚିତ୍ତା ଆସି ମେଦନୀ;

ୟଥା ହି ଗଗନମୁଳୁଭି, ଏୱଂ ସୋ ଉପସୋଭଥ।

୩୬।

‘‘ତେପି ନାଗା ଅପ୍ପମେୟ୍ୟା, ଅସଙ୍ଖୋଭା ଦୁରାସଦା;

ୱିଜ୍ଜୁପାତଂୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱା, ନିବ୍ବୁତା ତେ ମହାୟସା।

୩୭।

‘‘ସା ଚ ଅତୁଲିୟା ଜିନସ୍ସ ଇଦ୍ଧି, ଞାଣପରିଭାୱିତୋ ଚ ସମାଧି;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ ସାଲକଲ୍ୟାଣିକୋତି ସାଲକଲ୍ୟାଣିରୁକ୍ଖୋ, ସୋ ବୁଦ୍ଧକାଲେ ଚେୱ ଚକ୍କୱତ୍ତିକାଲେ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ନାଞ୍ଞଦା। ସୋ ଏକାହେନେୱ ଉଟ୍ଠାତି କିର। ଖୀଣାସୱେହି ୱିମଲେହି, ୱିଚିତ୍ତା ଆସି ମେଦନୀତି ଅୟଂ ମେଦନୀ ଖୀଣାସୱେହି ଏକକାସାୱପଜ୍ଜୋତା ୱିଚିତ୍ତା ପରମଦସ୍ସନୀୟା ଅହୋସି। ୟଥାହୀତି ଓପମ୍ମତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଉଳୁଭୀତି ନକ୍ଖତ୍ତେହି, ତାରାଗଣେହି ଗଗନତଲଂ ୱିୟ ଖୀଣାସୱେହି ୱିଚିତ୍ତା ଅୟଂ ମେଦନୀ ସୋଭିତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅସଙ୍ଖୋଭାତି ଅଟ୍ଠହି ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅକ୍ଖୋଭା ଅୱିକାରା। ୱିଜ୍ଜୁପାତଂୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ୱିଜ୍ଜୁପାତଂ ୱିୟ ଦସ୍ସୟିତ୍ୱା, ‘‘ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାତଂୱା’’ତିପି ପାଠୋ।

କୋଣ୍ଡଞ୍ଞବୁଦ୍ଧସ୍ସ କିର କାଲେ ପରିନିବ୍ବାୟମାନା ଭିକ୍ଖୂ ସତ୍ତତାଲପ୍ପମାଣମାକାସମବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଅସିତଜଲଧରୱିୱରଗତା ୱିଜ୍ଜୁଲତା ୱିୟ ସମନ୍ତତୋ ୱିଜ୍ଜୋତମାନା ତେଜୋଧାତୁଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁପାଦାନା ଦହନା ୱିୟ ପରିନିବ୍ବାୟିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିଜ୍ଜୁପାତଂୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱା’’ତି। ଅତୁଲିୟାତି ଅତୁଲ୍ୟା ଅସଦିସା। ଞାଣପରିଭାୱିତୋତି ଞାଣେନ ୱଡ୍ଢିତୋ। ସେସଗାଥା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟତ୍ତା ଉତ୍ତାନା ଏୱାତି।

‘‘କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ନାମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଚନ୍ଦାରାମେ ମନୋରମେ;

ନିବ୍ବାୟି ଚେତିୟୋ ତସ୍ସ, ସତ୍ତୟୋଜନିକୋ କତୋ।

‘‘ନ ହେୱ ଧାତୁୟୋ ତସ୍ସ, ସତ୍ଥୁନୋ, ୱିକିରିଂସୁ ତା;

ଠିତା ଏକଘନା ହୁତ୍ୱା, ସୁୱଣ୍ଣପଟିମା ୱିୟ’’।

ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପୱାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ତୟୋଜନିକଂ ସତ୍ତରତନମୟଂ ହରିତାଲମନୋସିଲାୟ ମତ୍ତିକାକିଚ୍ଚଂ ତେଲସପ୍ପୀହି ଉଦକକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ନିଟ୍ଠାପେସୁନ୍ତି।

କୋଣ୍ଡଞ୍ଞବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଦୁତିୟୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

୫। ମଙ୍ଗଲବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

କୋଣ୍ଡଞ୍ଞେ କିର ସତ୍ଥରି ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ସ ସାସନଂ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ପୱତ୍ତିତ୍ଥ। ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧାନଂ ସାୱକାନଂ ଅନ୍ତରଧାନେନ ସାସନମସ୍ସ ଅନ୍ତରଧାୟି। କୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ପନ ଅପରଭାଗେ ଏକମସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟମତିକ୍କମିତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂୟେୱ କପ୍ପେ ଚତ୍ତାରୋ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ ମଙ୍ଗଲୋ, ସୁମନୋ, ରେୱତୋ, ସୋଭିତୋତି। ତତ୍ଥ ମଙ୍ଗଲୋ ପନ ଲୋକନାୟକୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନି ସୋଳସ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୟାୱତାୟୁକଂ ଠତ୍ୱା ପଞ୍ଚସୁ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲଂ ନାମ ଉଦପାଦି, ତଦା ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେ ଦେୱତାୟୋ ଏକସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଆୟାଚନ୍ତି –

‘‘କାଲୋ ଖୋ ତେ ମହାୱୀର, ଉପ୍ପଜ୍ଜ ମାତୁକୁଚ୍ଛିୟଂ;

ସଦେୱକଂ ତାରୟନ୍ତୋ, ବୁଜ୍ଝସ୍ସୁ ଅମତଂ ପଦ’’ନ୍ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୧।୬୭);

ଏୱଂ ଦେୱେହି ଆୟାଚିତୋ କତପଞ୍ଚୱିଲୋକନୋ ତୁସିତା କାୟା ଚୱିତ୍ୱା ସବ୍ବନଗରୁତ୍ତମେ ଉତ୍ତରନଗରେ ଅନୁତ୍ତରସ୍ସ ଉତ୍ତରସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ କୁଲେ ଉତ୍ତରାୟ ନାମ ଦେୱିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ତଦା ଅନେକାନି ପାଟିହାରିୟାନି ପାତୁରହଂସୁ। ତାନି ଦୀପଙ୍କରବୁଦ୍ଧୱଂସେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତସ୍ସା ଉତ୍ତରାୟ କିର ମହାଦେୱିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ସବ୍ବଲୋକମଙ୍ଗଲସ୍ସ ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସରୀରପ୍ପଭା ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଅସୀତିହତ୍ଥପ୍ପମାଣଂ ପଦେସଂ ଫରିତ୍ୱା ଚନ୍ଦାଲୋକସୂରିୟାଲୋକେହି ଅନଭିଭୱନୀୟା ହୁତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ସା ଚ ଅଞ୍ଞେନାଲୋକେନ ୱିନା ଅତ୍ତନୋ ସରୀରପ୍ପଭାସମୁଦୟେନେୱ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିୟା ଧାତୀହି ପରିଚାରିୟମାନା ୱିଚରତି।

ସା କିର ଦେୱତାହି କତାରକ୍ଖା ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ପରମସୁରଭିକୁସୁମଫଲଧରସାଖାୱିଟପେ କମଲକୁୱଲୟସମଲଙ୍କତେ ରୁରୁ-ସୀହ-ବ୍ୟଗ୍ଘ-ଗଜ-ଗୱୟ-ମହିଂସପସଦୱିୱିଧମିଗଗଣୱିଚରିତେ ପରମରମଣୀୟେ ଉତ୍ତରମଧୁରୁୟ୍ୟାନେ ନାମ ମଙ୍ଗଲୁୟ୍ୟାନେ ମଙ୍ଗଲମହାପୁରିସଂ ୱିଜାୟି । ସୋ ଜାତମତ୍ତୋୱ ମହାସତ୍ତୋ ସବ୍ବା ଦିସା ୱିଲୋକେତ୍ୱା ଉତ୍ତରାଭିମୁଖୋ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ଆସଭିଂ ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେସି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଖଣେ ସକଲଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୂସୁ ଦେୱତା ଦିସ୍ସମାନସରୀରା ଦିବ୍ବମାଲାଦୀହି ସମଲଙ୍କତଗତ୍ତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ଜୟମଙ୍ଗଲଥୁତିୱଚନାନି ସମ୍ପୱତ୍ତେସୁଂ। ପାଟିହାରିୟାନି ୱୁତ୍ତନୟାନେୱ। ନାମଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ପନସ୍ସ ଲକ୍ଖଣପାଠକା ସବ୍ବମଙ୍ଗଲସମ୍ପତ୍ତିୟା ଜାତୋତି ‘‘ମଙ୍ଗଲକୁମାରୋ’’ ତ୍ୱେୱ ନାମଂ କରିଂସୁ।

ତସ୍ସ କିର ୟସୱା ରୁଚିମା ସିରିମାତି ତୟୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ୟସୱତୀଦେୱିପ୍ପମୁଖାନି ତିଂସନାଟକିତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ। ତତ୍ଥ ମହାସତ୍ତୋ ନୱୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଦିବ୍ବସୁଖସଦିସଂ ସୁଖଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ୟସୱତିୟା ଅଗ୍ଗମହେସିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ସୀୱଲଂ ନାମ ପୁତ୍ତଂ ଲଭିତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ଅଲଙ୍କତଂ ପଣ୍ଡରଂ ନାମ ସୁନ୍ଦରତୁରଙ୍ଗୱରମାରୁୟ୍ହ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତଂ ପନ ପବ୍ବଜନ୍ତଂ ତିସ୍ସୋ ମନୁସ୍ସକୋଟିୟୋ ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ। ତେହି ପରିୱୁତୋ ମହାପୁରିସୋ ଅଟ୍ଠ ମାସେ ପଧାନଚରିୟମଚରି।

ତତୋ ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ଉତ୍ତରଗାମେ ଉତ୍ତରସେଟ୍ଠିନୋ ଧୀତାୟ ଉତ୍ତରାୟ ନାମ ଦିନ୍ନଂ ପକ୍ଖିତ୍ତଦିବ୍ବୋଜଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସୁରଭିକୁସୁମାଲଙ୍କତେ ନୀଲୋଭାସେ ମନୋରମେ ସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଉତ୍ତରେନ ନାମ ଆଜୀୱକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ଅସିତଞ୍ଜନଗିରିସଙ୍କାସଂ ଅକ୍କନ୍ତୱରକନକଜାଲକୂଟଂୱ ସୀତଚ୍ଛାୟଂ ୱିୱିଧମିଗଗଣସମ୍ପାତୱିରହିତଂ ମନ୍ଦମାଲୁତେରିତାୟ ଘନସାଖାୟ ସମଲଙ୍କତଂ ନଚ୍ଚନ୍ତମିୱ ପୀତିୟା ୱିରୋଚମାନଂ ନାଗବୋଧିଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ମତ୍ତୱରନାଗଗାମୀ ନାଗବୋଧିଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପୁବ୍ବୁତ୍ତରପସ୍ସେ ଠତ୍ୱା ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ୱୀରିୟଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସବଲଂ ମାରବଲଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା ପୁବ୍ବେନିୱାସଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାନି ପଟିଲଭିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୟାକାରସମ୍ମସନଂ କତ୍ୱା ଖନ୍ଧେସୁ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା –

‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ, ସନ୍ଧାୱିସ୍ସଂ ଅନିବ୍ବିସଂ;

ଗହକାରଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଦୁକ୍ଖା ଜାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ।

‘‘ଗହକାରକ ଦିଟ୍ଠୋସି, ପୁନ ଗେହଂ ନ କାହସି;

ସବ୍ବା ତେ ଫାସୁକା ଭଗ୍ଗା, ଗହକୂଟଂ ୱିସଙ୍ଖତଂ;

ୱିସଙ୍ଖାରଗତଂ ଚିତ୍ତଂ, ତଣ୍ହାନଂ ଖଯମଜ୍ଝଗା’’ତି। (ଧ। ପ। ୧୫୩-୧୫୪) –

ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଞ୍ଞେହି ବୁଦ୍ଧେହି ଅଧିକତରା ସରୀରପ୍ପଭା ଅହୋସି। ଯଥା ପନ ଅଞ୍ଞେସଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମନ୍ତା ଅସୀତିହତ୍ଥପ୍ପମାଣା ୱା ବ୍ୟାମପ୍ପମାଣା ୱା ସରୀରପ୍ପଭା ଅହୋସି, ନ ଏୱଂ ତସ୍ସ। ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ସରୀରପ୍ପଭା ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ତରୁଗିରିଘରପାକାରଘଟକୱାଟାଦଯୋ ସୁୱଣ୍ଣପଟ୍ଟପରିଯୋନଦ୍ଧା ୱିଯ ଅହେସୁଂ। ନୱୁତିୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି ଆଯୁ ତସ୍ସ ଅହୋସି। ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ଚନ୍ଦସୂରିଯତାରକାଦୀନଂ ପଭା ନତ୍ଥି। ରତ୍ତିନ୍ଦିୱପରିଚ୍ଛେଦୋ ନ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ଦିୱା ସୂରିଯାଲୋକେନ ୱିଯ ସତ୍ତା ନିଚ୍ଚଂ ବୁଦ୍ଧାଲୋକେନେୱ ସବ୍ବକମ୍ମାନି କରୋନ୍ତା ୱିଚରିଂସୁ। ସାଯଂ ପୁପ୍ଫନକକୁସୁମାନଂ ପାତୋ ଚ ରୱନକସକୁଣାଦୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ଲୋକୋ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱପରିଚ୍ଛେଦଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେସି।

କିଂ ପନ ଅଞ୍ଞେସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଯମାନୁଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି? ନୋ ନତ୍ଥି। ତେପି ହି ଆକଙ୍ଖମାନା ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ତତୋ ୱା ଭିଯ୍ୟୋ ଆଭାଯ ଫରେଯ୍ୟୁଂ। ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ପୁବ୍ବପତ୍ଥନାୱସେନ ଅଞ୍ଞେସଂ ବ୍ୟାମପ୍ପଭା ୱିଯ ସରୀରପ୍ପଭା ନିଚ୍ଚମେୱ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ସୋ କିର ବୋଧିସତ୍ତକାଲେ ୱେସ୍ସନ୍ତରତ୍ତଭାୱସଦିସେ ଅତ୍ତଭାୱେ ସପୁତ୍ତଦାରୋ ୱଙ୍କପବ୍ବତସଦିସେ ପବ୍ବତେ ୱସି। ଅଥେକୋ ସବ୍ବଜନୱିହେଠକୋ ଖରଦାଠିକୋ ନାମ ମନୁସ୍ସଭକ୍ଖୋ ମହେସକ୍ଖୋ ଯକ୍ଖୋ ମହାପୁରିସସ୍ସ ଦାନଜ୍ଝାସଯତଂ ସୁତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୱଣ୍ଣେନ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ମହାସତ୍ତଂ ଦ୍ୱେ ଦାରକେ ଯାଚି। ମହାସତ୍ତୋ ‘‘ଦଦାମି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତକେ’’ତି ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ଉଦକପରିଯନ୍ତଂ ପଥୱିଂ କମ୍ପେନ୍ତୋ ଦ୍ୱେ ଦାରକେ ଅଦାସି। ଅଥ ଖୋ ଯକ୍ଖୋ ତସ୍ସ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସେୱ ମହାପୁରିସସ୍ସ ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୱଣ୍ଣଂ ପହାଯ ଅନଲଜାଲପିଙ୍ଗଲୱିରୂପନଯନୋ ୱିସମୱିରୂପକୁଟିଲଭୀମଦାଠୋ ଚିପିଟକୱିରୂପନାସୋ କପିଲଫରୁସଦୀଘକେସୋ ନୱଦଡ୍ଢତାଲକ୍ଖନ୍ଧସଦିସକାଯୋ ହୁତ୍ୱା ତେ ଦାରକେ ମୁଳାଲକଲାପଂ ୱିଯ ଗହେତ୍ୱା ଖାଦି। ମହାପୁରିସସ୍ସ ଯକ୍ଖଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ମୁଖେ ୱିୱଟମତ୍ତେ ଅଗ୍ଗିଜାଲଂ ୱିଯ ଲୋହିତଧାରଂ ଉଗ୍ଗିରନ୍ତଂ ତସ୍ସ ମୁଖଂ ଦିସ୍ୱାପି କେସଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଦୋମନସ୍ସଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ‘‘ସୁଦିନ୍ନଂ ୱତ ମେ ଦାନ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତଯତୋ ପନସ୍ସ ସରୀରେ ମହନ୍ତଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉଦପାଦି। ସୋ ‘‘ଇମସ୍ସ ମେ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ଅନାଗତେ ଇମିନା ନୀହାରେନ ରସ୍ମିଯୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତୂ’’ତି ପତ୍ଥନମକାସି। ତସ୍ସ ତଂ ପତ୍ଥନଂ ନିସ୍ସାଯ ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସ ସରୀରତୋ ରସ୍ମିଯୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଫରିଂସୁ।

ଅପରମ୍ପି ପୁବ୍ବଚରିଯଂ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥି। ଅଯଂ କିର ବୋଧିସତ୍ତକାଲେ ଏକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚେତିଯଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଇମସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମମ ଜୀୱିତଂ ପରିଚ୍ଚଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ଦଣ୍ଡଦୀପିକାୱେଠନନିଯାମେନ ସକଲସରୀରଂ ୱେଠାପେତ୍ୱା ରତନମତ୍ତମକୁଳଂ ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନିକଂ ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ ସୁଗନ୍ଧସପ୍ପିସ୍ସ ପୂରାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସହସ୍ସୱଟ୍ଟିଯୋ ଜାଲେତ୍ୱା ତଂ ସୀସେନାଦାଯ ସକଲସରୀରଂ ଜାଲାପେତ୍ୱା ଜିନଚେତିଯଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କରୋନ୍ତୋ ସକଲରତ୍ତିଂ ୱୀତିନାମେସି। ଏୱଂ ଯାୱ ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନା ୱାଯମନ୍ତସ୍ସ ଲୋମକୂପମତ୍ତମ୍ପି ଉସୁମଂ ନ ଗଣ୍ହି। ପଦୁମଗବ୍ଭଂ ପୱିଟ୍ଠକାଲୋ ୱିଯ ଅହୋସି। ଧମ୍ମୋ ହି ନାମେସ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖନ୍ତଂ ରକ୍ଖତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରିଂ, ଧମ୍ମୋ ସୁଚିଣ୍ଣୋ ସୁଖମାୱହାତି;

ଏସାନିସଂସୋ ଧମ୍ମେ ସୁଚିଣ୍ଣେ, ନ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି ଧମ୍ମଚାରୀ’’ତି। (ଥେରଗା। ୩୦୩; ଜା। ୧।୧୦।୧୦୨; ୧।୧୫।୩୮୫);

ଇମସ୍ସାପି କମ୍ମସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ତସ୍ସ ସରୀରୋଭାସୋ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା)। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘କୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ଅପରେନ, ମଙ୍ଗଲୋ ନାମ ନାଯକୋ;

ତମଂ ଲୋକେ ନିହନ୍ତ୍ୱାନ, ଧମ୍ମୋକ୍କମଭିଧାରଯି।

୨।

‘‘ଅତୁଲାସି ପଭା ତସ୍ସ, ଜିନେହଞ୍ଞେହି ଉତ୍ତରିଂ;

ଚନ୍ଦସୂରିଯପ୍ପଭଂ ହନ୍ତ୍ୱା, ଦସସହସ୍ସୀ ୱିରୋଚତୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତମନ୍ତି ଲୋକନ୍ଧକାରଞ୍ଚ ହଦଯତମଞ୍ଚ। ନିହନ୍ତ୍ୱାନାତି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା। ଧମ୍ମୋକ୍କନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଯଂ ପନ ଉକ୍କା-ସଦ୍ଦୋ ସୁୱଣ୍ଣକାରମୂସାଦୀସୁ ଅନେକେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥାହି ‘‘ସଣ୍ଡାସେନ ଜାତରୂପଂ ଗହେତ୍ୱା ଉକ୍କାମୁଖେ ପକ୍ଖିପେଯ୍ଯା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୬୦) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ସୁୱଣ୍ଣକାରାନଂ ମୂସା ‘‘ଉକ୍କା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ଉକ୍କଂ ବନ୍ଧେଯ୍ଯ, ଉକ୍କଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉକ୍କାମୁଖଂ ଆଲିମ୍ପେଯ୍ଯା’’ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେ କମ୍ମାରାନଂ ଅଙ୍ଗାରକପଲ୍ଲଂ। ‘‘କମ୍ମାରାନଂ ଯଥା ଉକ୍କା, ଅନ୍ତୋ ଝାଯତି ନୋ ବହୀ’’ତି (ଜା। ୨।୨୨।୬୪୯) ଆଗତଟ୍ଠାନେ କମ୍ମାରୁଦ୍ଧନଂ। ‘‘ଏୱଂୱିପାକୋ ଉକ୍କାପାତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧। ୨୪, ୨୦୮) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ୱାଯୁୱେଗୋ ‘‘ଉକ୍କା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଉକ୍କାସୁ ଧାରିଯମାନାସୂ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୫୯) ଆଗତଟ୍ଠାନେ ଦୀପିକା ‘‘ଉକ୍କା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧାପି ଦୀପିକା ଉକ୍କାତି ଅଧିପ୍ପେତା (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭୬ ଆଦଯୋ)। ତସ୍ମା ଇଧ ଧମ୍ମମଯଂ ଉକ୍କଂ ଅଭିଧାରଯି, ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରପଟିଚ୍ଛନ୍ନସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରାଭିଭୂତସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଧମ୍ମମଯଂ ଉକ୍କଂ ଧାରେସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅତୁଲାସୀତି ଅତୁଲ୍ଯା ଆସି। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ, ଅଞ୍ଞେହି ବୁଦ୍ଧେହି ଅସଦିସା ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଜିନେହଞ୍ଞେହୀତି ଜିନେହି ଅଞ୍ଞେହି । ଚନ୍ଦସୂରିଯପ୍ପଭଂ ହନ୍ତ୍ୱାତି ଚନ୍ଦସୂରିଯାନଂ ପଭଂ ଅଭିହନ୍ତ୍ୱା। ଦସସହସ୍ସୀ ୱିରୋଚତୀତି ଚନ୍ଦସୂରିଯାଲୋକଂ ୱିନା ବୁଦ୍ଧାଲୋକେନେୱ ଦସସହସ୍ସୀ ୱିରୋଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ମଙ୍ଗଲସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପନ ଅଧିଗତବୋଧିଞାଣୋ ବୋଧିମୂଲେଯେୱ ସତ୍ତସତ୍ତାହାନି ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଧମ୍ମଯାଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା – ‘‘କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୪; ୨।୩୪୧; ମହାୱ। ୧୦) ଉପଧାରେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ତିସ୍ସୋ କୋଟିଯୋ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନଂ ଅଦ୍ଦସ। ଅଥସ୍ସ ଏତଦହୋସି – ‘‘ଇମେ କୁଲପୁତ୍ତା ମଂ ପବ୍ବଜନ୍ତଂ ଅନୁପବ୍ବଜିତା ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନା ଚ, ତେ ମଯା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯ ୱିୱେକତ୍ଥିକେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା ସିରିୱଡ୍ଢନନଗରଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ସିରିୱନଗହନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତି, ହନ୍ଦାହଂ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ତେସଂ ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗହେତ୍ୱା ହଂସରାଜା ୱିଯ ଗଗନତଲମବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ସିରିୱନଗହନେ ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାସି। ତେ ଚ ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନ୍ତେୱାସିକୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସୀଦିଂସୁ। ତେସଂ ଭଗୱା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧନିସେୱିତଂ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନସୁତ୍ତନ୍ତଂ କଥେସି। ତତୋ ତିସ୍ସୋ ଭିକ୍ଖୁକୋଟିଯୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୩।

‘‘ସୋପି ବୁଦ୍ଧୋ ପକାସେସି, ଚତୁରୋ ସଚ୍ଚୱରୁତ୍ତମେ;

ତେ ତେ ସଚ୍ଚରସଂ ପୀତ୍ୱା, ୱିନୋଦେନ୍ତି ମହାତମଂ।

୪।

‘‘ପତ୍ୱାନ ବୋଧିମତୁଲଂ, ପଠମେ ଧମ୍ମଦେସନେ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଚତୁରୋତି ଚତ୍ତାରି। ସଚ୍ଚୱରୁତ୍ତମେତି ସଚ୍ଚାନି ଚ ୱରାନି ଚ ସଚ୍ଚୱରାନି, ସଚ୍ଚାନି ଉତ୍ତମାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସଚ୍ଚୱରୁତ୍ତମେ’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚୱରାନି ଉତ୍ତମାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେ ତେତି ତେ ତେ ଦେୱମନୁସ୍ସା ବୁଦ୍ଧେନ ଭଗୱତା ୱିନୀତା। ସଚ୍ଚରସନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧାମତରସଂ ପିୱିତ୍ୱା। ୱିନୋଦେନ୍ତି ମହାତମନ୍ତି ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ପହାତବ୍ବଂ ମୋହତମଂ ୱିନୋଦେନ୍ତି, ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପତ୍ୱାନାତି ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ବୋଧିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନାଯଂ ବୋଧି-ସଦ୍ଦୋ –

‘‘ମଗ୍ଗେ ଫଲେ ଚ ନିବ୍ବାନେ, ରୁକ୍ଖେ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ ତଥା;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତେ ଚ ଞାଣସ୍ମିଂ, ବୋଧିସଦ୍ଦୋ ପନାଗତୋ’’।

ତଥା ହି ପନେସ – ‘‘ବୋଧି ୱୁଚ୍ଚତି ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୧) ମଗ୍ଗେ ଆଗତୋ। ‘‘ଉପସମାୟ ଅଭିଞ୍ଞାୟ ସମ୍ବୋଧାୟ ସଂୱତ୍ତତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୩; ୩।୩୨୩; ମହାୱ। ୧୩; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଏତ୍ଥ ଫଲେ। ‘‘ପତ୍ୱାନ ବୋଧିଂ ଅମତଂ ଅସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେ। ‘‘ଅନ୍ତରା ଚ ଗୟଂ ଅନ୍ତରା ଚ ବୋଧି’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୫; ୨।୩୪୧; ମହାୱ। ୧୧) ଏତ୍ଥ ଅସ୍ସତ୍ଥରୁକ୍ଖେ। ‘‘ବୋଧି ଖୋ ରାଜକୁମାରୋ ଭୋତୋ ଗୋତମସ୍ସ ପାଦେ ସିରସା ୱନ୍ଦତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ (ମ। ନି। ୨।୩୨୪; ଚୂଳୱ। ୨୬୮) ପଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ। ‘‘ପପ୍ପୋତି ବୋଧିଂ ୱରଭୂରିମେଧସୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୧୭) ଏତ୍ଥ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେ। ଇଧାପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣେପି ୱଟ୍ଟତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୧; ଚରିୟା। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା)। ଅତୁଲନ୍ତି ତୁଲରହିତଂ ପମାଣାତୀତଂ, ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପଠମେ ଧମ୍ମଦେସନେତି ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଯଦା ପନ ଚିତ୍ତଂ ନାମ ନଗରଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ୱିହରନ୍ତୋ ଚମ୍ପକରୁକ୍ଖମୂଲେ କଣ୍ଡମ୍ବରୁକ୍ଖମୂଲେ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱା ୱିୟ ତିତ୍ଥିୟାନଂ ମାନମଦ୍ଦନଂ ଯମକପାଟିହାରିୟଂ କତ୍ୱା ସୁରାସୁରୟୁୱତିରତିସଞ୍ଜନନେ ରୁଚିରନୱକନକରଜତମୟୱରଭୱନେ ତାୱତିଂସଭୱନେ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକରୁକ୍ଖମୂଲେ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାତଲେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅଭିଧମ୍ମଂ କଥେସି, ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ଦେୱତାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି, ଅୟଂ ଦୁତିୟୋ ଅଭିସମୟୋ। ଯଦା ପନ ସୁନନ୍ଦୋ ନାମ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ସୁରଭିନଗରେ ପୂରିତଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଚକ୍କରତନଂ ପଟିଲଭି। ତଂ କିର ମଙ୍ଗଲଦସବଲେ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଚକ୍କରତନଂ ଠାନା ଓସକ୍କିତଂ ଦିସ୍ୱା ସୁନନ୍ଦୋ ରାଜା ୱିଗତାନନ୍ଦୋ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ପରିପୁଚ୍ଛି – ‘‘ଇମଂ ଚକ୍କରତନଂ ମମ କୁସଲେନ ନିବ୍ବତ୍ତଂ, କସ୍ମା ଠାନା ଓସକ୍କିତ’’ନ୍ତି? ତତୋ ତେ ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଓସକ୍କନକାରଣଂ ବ୍ୟାକରିଂସୁ। ‘‘ଚକ୍କୱତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ଆୟୁକ୍ଖୟେନ ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗମନେନ ୱା ବୁଦ୍ଧପାତୁଭାୱେନ ୱା ଚକ୍କରତନଂ ଠାନା ଓସକ୍କତୀତି ୱତ୍ୱା ତୁୟ୍ହଂ ପନ, ମହାରାଜ, ଆୟୁକ୍ଖୟୋ ନତ୍ଥି, ଅତିଦୀଘାୟୁକୋ ତ୍ୱଂ, ମଙ୍ଗଲୋ ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତେନ ତେ ଚକ୍କରତନଂ ଓସକ୍କିତ’’ନ୍ତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ସୁନନ୍ଦୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ସପରିଜନୋ ତଂ ଚକ୍କରତନଂ ସିରସା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଆୟାଚି – ‘‘ଯାୱାହଂ ତୱାନୁଭାୱେନ ମଙ୍ଗଲଦସବଲଂ ସକ୍କରିସ୍ସାମି, ତାୱ ତ୍ୱଂ ମା ଅନ୍ତରଧାୟସ୍ସୂ’’ତି। ଅଥ ନଂ ଚକ୍କରତନଂ ଯଥାଠାନେଯେୱ ଅଟ୍ଠାସି।

ତତୋ ସମ୍ପୁପାଗତାନନ୍ଦୋ ସୁନନ୍ଦୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ଛତ୍ତିଂସଯୋଜନପରିମଣ୍ଡଲାୟ ପରିସାୟ ପରିୱୁତୋ ସବ୍ବଲୋକମଙ୍ଗଲଂ ମଙ୍ଗଲଦସବଲଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ସସାୱକସଙ୍ଘଂ ସତ୍ଥାରଂ ମହାଦାନେନ ସନ୍ତପ୍ପେତ୍ୱା ଅରହନ୍ତାନଂ କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ କାସିକୱତ୍ଥାନି ଦତ୍ୱା ତଥାଗତସ୍ସ ସବ୍ବପରିକ୍ଖାରେ ଦତ୍ୱା ସକଲଲୋକୱିମ୍ହୟକରଂ ଭଗୱତୋ ପୂଜଂ କତ୍ୱା ମଙ୍ଗଲଂ ସବ୍ବଲୋକନାଥଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଦସନଖସମୋଧାନସମୁଜ୍ଜଲଂ ୱିମଲକମଲମକୁଳସମମଞ୍ଜଲିଂ ସିରସି କତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥାୟ ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ପୁତ୍ତୋପି ତସ୍ସ ଅନୁରାଜକୁମାରୋ ନାମ ତଥେୱ ନିସୀଦି।

ତଦା ସୁନନ୍ଦଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜପ୍ପମୁଖାନଂ ତେସଂ ଭଗୱା ଅନୁପୁବ୍ବିକଥଂ କଥେସି। ସୁନନ୍ଦୋ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ସଦ୍ଧିଂ ପରିସାୟ ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଅଥ ସତ୍ଥା ତେସଂ ପୁବ୍ବଚରିୟଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଇଦ୍ଧିମୟପତ୍ତଚୀୱରସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟଂ ଦିସ୍ୱା ଚକ୍କଜାଲସମଲଙ୍କତଂ ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା – ‘‘ଏଥ, ଭିକ୍ଖୱୋ’’ତି ଆହ। ସବ୍ବେ ତଙ୍ଖଣଂଯେୱ ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲକେସା ଇଦ୍ଧିମୟପତ୍ତଚୀୱରଧରା ୱସ୍ସସଟ୍ଠିକତ୍ଥେରା ୱିୟ ଆକପ୍ପସମ୍ପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରୟିଂସୁ। ଅୟଂ ତତିୟୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୫।

‘‘ସୁରିନ୍ଦଦେୱଭୱନେ, ବୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମମଦେସୟି;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିୟାଭିସମୟୋ ଅହୁ।

୬।

‘‘ଯଦା ସୁନନ୍ଦୋ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଉପସଙ୍କମି;

ତଦା ଆହନି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଧମ୍ମଭେରିଂ ୱରୁତ୍ତମଂ।

୭।

‘‘ସୁନନ୍ଦସ୍ସାନୁଚରା ଜନତା, ତଦାସୁଂ ନୱୁତିକୋଟିୟୋ;

ସବ୍ବେପି ତେ ନିରୱସେସା, ଅହେସୁଂ ଏହିଭିକ୍ଖୁକା’’ତି।

ତତ୍ଥ ସୁରିନ୍ଦଦେୱଭୱନେତି ପୁନ ଦେୱିନ୍ଦଭୱନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମନ୍ତି ଅଭିଧମ୍ମଂ। ଆହନୀତି ଅଭିହନି। ୱରୁତ୍ତମନ୍ତି ୱରୋ ଭଗୱା ଉତ୍ତମଂ ଧମ୍ମଭେରିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁଚରାତି ନିବଦ୍ଧଚରା ସେୱକା। ଆସୁନ୍ତି ଅହେସୁଂ। ‘‘ତଦାସି ନୱୁତିକୋଟିୟୋ’’ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସ ଜନତା ଆସି, ସା ଜନତା କିତ୍ତକାତି ଚେ, ନୱୁତିକୋଟିୟୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥ ମଙ୍ଗଲେ କିର ଲୋକନାଥେ ମେଖଲେ ପୁରେ ୱିହରନ୍ତେ ତସ୍ମିଂୟେୱ ପୁରେ ସୁଦେୱୋ ଚ ଧମ୍ମସେନୋ ଚ ମାଣୱକା ମାଣୱକସହସ୍ସପରିୱାରା ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ପବ୍ବଜିଂସୁ । ମାଘପୁଣ୍ଣମାୟ ଦ୍ୱୀସୁ ଅଗ୍ଗସାୱକେସୁ ସପରିୱାରେସୁ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତେସୁ ସତ୍ଥା କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୁଗଣମଜ୍ଝେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ଅୟଂ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ପୁନ ଉତ୍ତରାରାମେ ନାମ ଅନୁତ୍ତରେ ଞାତିସମାଗମେ ପବ୍ବଜିତାନଂ କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ସମାଗମେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ଅୟଂ ଦୁତିୟୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ସୁନନ୍ଦଚକ୍କୱତ୍ତିଭିକ୍ଖୁଗଣସମାଗମେ ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ମଜ୍ଝେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ଅୟଂ ତତିୟୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୮।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତୟୋ ଆସୁଂ, ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ମହେସିନୋ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୯।

‘‘ଦୁତିୟୋ କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ତତିୟୋ ନୱୁତିକୋଟିନଂ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ତଦା ଆସି ସମାଗମୋ’’ତି।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ସୁରୁଚିବ୍ରାହ୍ମଣଗାମେ ସୁରୁଚି ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ୱା ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ସନିଘଣ୍ଡୁକେଟୁଭାନଂ ସାକ୍ଖରପ୍ପଭେଦାନଂ ଇତିହାସପଞ୍ଚମାନଂ ପଦକୋ ୱେୟ୍ୟାକରଣୋ ଲୋକାୟତମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେସୁ ଅନୱୟୋ ଅହୋସି। ସୋ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ମଧୁରଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱତି ପସୀଦିତ୍ୱା ସରଣଂ ଗନ୍ତ୍ୱା – ‘‘ସ୍ୱେ ମୟ୍ହଂ ଭିକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହଥା’’ତି ସସାୱକସଙ୍ଘଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ନିମନ୍ତେସି। ସୋ ଭଗୱତା ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣ, କିତ୍ତକେହି ଭିକ୍ଖୂହି ତେ ଅତ୍ଥୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ – ‘‘କିତ୍ତକା ପନ ୱୋ, ଭନ୍ତେ, ପରିୱାରା ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ଆହ। ତଦା ପଠମସନ୍ନିପାତୋୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘କୋଟିସତସହସ୍ସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ – ‘‘ୟଦି ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ, ସବ୍ବେହିପି ସଦ୍ଧିଂ ମୟ୍ହଂ ଭିକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହଥା’’ତି ନିମନ୍ତେସି। ସତ୍ଥା ଅଧିୱାସେସି।

ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ସ୍ୱାତନାୟ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଘରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅହଂ ଏତ୍ତକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୟାଗୁଭତ୍ତୱତ୍ଥାଦୀନି ଦାତୁଂ ସକ୍କୋମି, ନିସୀଦନଟ୍ଠାନଂ ପନ କଥଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ତସ୍ସ କିର ସା ଚିନ୍ତନା ଚତୁରାସୀତିୟୋଜନସହସ୍ସପ୍ପମାଣେ ମେରୁମତ୍ଥକେ ଠିତସ୍ସ ଦେୱରାଜସ୍ସ ଦସସତନୟନସ୍ସ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାସନସ୍ସ ଉଣ୍ହାକାରଂ ଜନେସି। ଅଥ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ଆସନସ୍ସ ଉଣ୍ହଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘କୋ ନୁ ଖୋ ମଂ ଇମମ୍ହା ଠାନା ଚାୱେତୁକାମୋ’’ତି ସମୁପ୍ପନ୍ନପରିୱିତକ୍କୋ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ମହାପୁରିସଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଅୟଂ ମହାସତ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ତସ୍ସ ନିସୀଦନଟ୍ଠାୟ ଚିନ୍ତେସି, ମୟାପି ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁଞ୍ଞକୋଟ୍ଠାସଂ ଗହେତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ୱଡ୍ଢକୀୱଣ୍ଣଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ୱାସିଫରସୁହତ୍ଥୋ ମହାପୁରିସସ୍ସ ପୁରତୋ ପାତୁରହୋସି। ସୋ ‘‘ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ କସ୍ସଚି ଭତିୟା କତ୍ତବ୍ବକମ୍ମ’’ନ୍ତି ଆହ।

ମହାସତ୍ତୋ ଦିସ୍ୱା ‘‘କିଂ କମ୍ମଂ କାତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସସୀ’’ତି ଆହ। ‘‘ମମ ଅଜାନନସିପ୍ପଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଯୋ ଯୋ ଯଂ ଯଂ ଇଚ୍ଛତି ମଣ୍ଡପଂ ୱା ପାସାଦଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ୱା କିଞ୍ଚି ନିୱେସନାଦିକଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ତଂ ତଂ କାତୁଂ ସମତ୍ଥୋମ୍ହୀ’’ତି। ‘‘ତେନ ହି ମଯ୍ହଂ କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥୀ’’ତି। ‘‘କିଂ, ଅଯ୍ୟା’’ତି? ‘‘ସ୍ୱାତନାଯ ମଯା କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂ ନିମନ୍ତିତା, ତେସଂ ନିସୀଦନମଣ୍ଡପଂ କରିସ୍ସସୀ’’ତି? ‘‘ଅହଂ ନାମ କରେଯ୍ୟଂ, ସଚେ ମେ ଭତିଂ ଦାତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସଥା’’ତି। ‘‘ସକ୍ଖିସ୍ସାମି, ତାତା’’ତି। ‘‘ଯଦି ଏୱଂ, ସାଧୁ, କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଏକଂ ପଦେସଂ ଓଲୋକେସି। ସୋ ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନପ୍ପମାଣୋ ପଦେସୋ କସିଣମଣ୍ଡଲଂ ୱିଯ ସମତଲୋ ପରମରମଣୀଯୋ ଅହୋସି। ପୁନ ସୋ ‘‘ଏତ୍ତକେ ଠାନେ ସତ୍ତରତନମଯୋ ଦନ୍ତସାରମଣ୍ଡୋ ମଣ୍ଡପୋ ଉଟ୍ଠହତୂ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଓଲୋକେସି। ତତୋ ତାୱଦେୱ ମଣ୍ଡପସଦିସୋ ପଥୱିତଲଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ମଣ୍ଡପୋ ଉଟ୍ଠହି। ତସ୍ସ ସୋୱଣ୍ଣମଯେସୁ ଥମ୍ଭେସୁ ରଜତମଯା ଘଟକା ଅହେସୁଂ, ରଜତମଯେସୁ ଥମ୍ଭେସୁ ସୋୱଣ୍ଣମଯା ଘଟକା, ମଣିଥମ୍ଭେସୁ ପୱାଳମଯା ଘଟକା, ପୱାଳମଯେସୁ ଥମ୍ଭେସୁ ମଣିମଯା ଘଟକା, ସତ୍ତରତନମଯେସୁ ଥମ୍ଭେସୁ ସତ୍ତରତନମଯା ଘଟକା ଅହେସୁଂ।

ତତୋ ମଣ୍ଡପସ୍ସ ଅନ୍ତରନ୍ତରାପି କିଙ୍କିଣିକଜାଲା ଓଲମ୍ବନ୍ତୂ’’ତି ଓଲୋକେସି, ସହ ଓଲୋକନେନ କିଙ୍କିଣିକଜାଲା ଓଲମ୍ବି, ଯସ୍ସ ମନ୍ଦୱାତେରିତସ୍ସ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକସ୍ସେୱ ତୁରିଯସ୍ସ ପରମମନୋରମୋ ମଧୁରୋ ସଦ୍ଦୋ ନିଚ୍ଛରତି, ଦିବ୍ବସଙ୍ଗୀତିୱତ୍ତନକାଲୋ ୱିଯ ଅହୋସି। ‘‘ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଦିବ୍ବଗନ୍ଧଦାମପୁପ୍ଫଦାମପତ୍ତଦାମସତ୍ତରତନଦାମାନି ଓଲମ୍ବନ୍ତୂ’’ତି ଚିନ୍ତେସି, ସହ ଚିନ୍ତାଯ ଦାମାନି ଓଲମ୍ବିଂସୁ। ‘‘କୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆସନାନି ଚ କପ୍ପିଯମହଗ୍ଘପଚ୍ଚତ୍ଥରଣାନି ଆଧାରକାନି ଚ ପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠହନ୍ତୂ’’ତି ଚିନ୍ତେସି, ତାୱଦେୱ ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। ‘‘କୋଣେ କୋଣେ ଏକେକା ଉଦକଚାଟି ଉଟ୍ଠହତୂ’’ତି ଚିନ୍ତେସି, ତଙ୍ଖଣଂଯେୱ ଉଦକଚାଟିଯୋ ପରମସୀତଲେନ ମଧୁରେନ ସୁୱିସୁଦ୍ଧସୁଗନ୍ଧକପ୍ପିଯୱାରିନା ପୁଣ୍ଣା କଦଲିପଣ୍ଣପିହିତମୁଖା ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। ସୋ ଦସସତନଯନୋ ଏତ୍ତକଂ ମାପେତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା – ‘‘ଏହି, ଅଯ୍ୟ, ତୱ ମଣ୍ଡପଂ ଦିସ୍ୱା ମଯ୍ହଂ ଭତିଂ ଦେହୀ’’ତି ଆହ। ମହାପୁରିସୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ମଣ୍ଡପଂ ଓଲୋକେସି। ତସ୍ସ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସେୱ ସକଲସରୀରଂ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାଯ ପୀତିଯା ନିରନ୍ତରଂ ଫୁଟଂ ଅହୋସି।

ଅଥସ୍ସ ମଣ୍ଡପଂ ଓଲୋକଯତୋ ଏତଦହୋସି – ‘‘ନାଯଂ ମଣ୍ଡପୋ ମନୁସ୍ସଭୂତେନ କତୋ, ମଯ୍ହଂ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ମଯ୍ହଂ ଗୁଣଂ ଆଗମ୍ମ ଅଦ୍ଧା ସକ୍କସ୍ସ ଦେୱରଞ୍ଞୋ ଭୱନଂ ଉଣ୍ହଂ ଅହୋସି, ତତୋ ସକ୍କେନ ଦେୱାନମିନ୍ଦେନ ଅଯଂ ମଣ୍ଡପୋ ନିମ୍ମିତୋ’’ତି। ‘‘ନ ଖୋ ପନ ମେ ଯୁତ୍ତଂ ଏୱରୂପେ ମଣ୍ଡପେ ଏକଦିୱସଂଯେୱ ଦାନଂ ଦାତୁଂ, ସତ୍ତାହଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ବାହିରକଦାନଂ ନାମ ତତ୍ତକମ୍ପି ସମାନଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ହଦଯଂ ତୁଟ୍ଠିଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅଲଙ୍କତସୀସଂ ୱା ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଞ୍ଜିତାନି ୱା ଅକ୍ଖୀନି ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ହଦଯମଂସଂ ୱା ଉବ୍ବଟ୍ଟେତ୍ୱା ଦିନ୍ନକାଲେ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଚାଗଂ ନିସ୍ସାଯ ତୁଟ୍ଠି ନାମ ହୋତି। ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ହି ସିୱିଜାତକେ (ଜା। ୧।୧୫।୫୨ ଆଦଯୋ) ଦେୱସିକଂ ପଞ୍ଚକହାପଣସତସହସ୍ସାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଚତୂସୁ ନଗରଦ୍ୱାରେସୁ ନଗରମଜ୍ଝେତି ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଦାନଂ ଦେନ୍ତସ୍ସ ତଂ ଦାନଂ ଚାଗତୁଟ୍ଠିଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଯଦା ପନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣୱଣ୍ଣେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ଅକ୍ଖୀନି ଯାଚି, ତଦା ସୋ ତାନି ଚକ୍ଖୂନି ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ଅଦାସି, ଦଦମାନସ୍ସେୱ ହାସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, କେସଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ନାହୋସି। ଏୱଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତାନଂ ବାହିରଦାନଂ ନିସ୍ସାଯ ତିତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ସୋପି ମହାପୁରିସୋ – ‘‘ମଯା କୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଦାନଂ ଦାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ମଣ୍ଡପେ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ଗୱପାନଂ ନାମ ଦାନଂ ଅଦାସି।

ଏତ୍ଥ ଗୱପାନନ୍ତି ମହନ୍ତେ ମହନ୍ତେ କୋଲମ୍ବେ ଖୀରସ୍ସ ପୂରେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧନେସୁ ଆରୋପେତ୍ୱା ଘନପାକପକ୍କେ ଖୀରେ ଥୋକଥୋକେ ତଣ୍ଡୁଲେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପକ୍କମଧୁସକ୍କରଚୁଣ୍ଣସପ୍ପୀହି ଅଭିସଙ୍ଖତଭୋଜନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦମେୱ ଚତୁମଧୁରଭୋଜନନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ମନୁସ୍ସାଯେୱ ପନ ପରିୱିସିତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ। ଦେୱାପି ଏକନ୍ତରିକା ହୁତ୍ୱା ପରିୱିସିଂସୁ। ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନପ୍ପମାଣମ୍ପି ତଂ ଠାନଂ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ନପ୍ପହୋସିଯେୱ, ତେ ପନ ଭିକ୍ଖୂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁଭାୱେନ ନିସୀଦିଂସୁ। ପରିଯୋସାନଦିୱସେ ସବ୍ବେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପତ୍ତେ ଧୋୱାପେତ୍ୱା ଭେସଜ୍ଜତ୍ଥାଯ ସପ୍ପିନୱନୀତମଧୁଫାଣିତାଦୀନଂ ପୂରେତ୍ୱା ତିଚୀୱରେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଦାସି। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଘନୱକଭିକ୍ଖୁନା ଲଦ୍ଧଚୀୱରସାଟକା ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନିକା ଅହେସୁଂ।

ଅଥ ସତ୍ଥା ଅନୁମୋଦନଂ କରୋନ୍ତୋ – ‘‘ଅଯଂ ମହାପୁରିସୋ ଏୱରୂପଂ ମହାଦାନଂ ଅଦାସି, କୋ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଉପଧାରେନ୍ତୋ – ‘‘ଅନାଗତେ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନଂ ମତ୍ଥକେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଦିସ୍ୱା ତତୋ ମହାସତ୍ତଂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା – ‘‘ତ୍ୱଂ ଏତ୍ତକଂ ନାମ କାଲଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି ବ୍ୟାକାସି। ଅଥ ମହାପୁରିସୋ ଭଗୱତୋ ବ୍ୟାକରଣଂ ସୁତ୍ୱା ପମୁଦିତହଦଯୋ – ‘‘ଅହଂ କିର ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସାମି, ନ ମେ ଘରାୱାସେନ ଅତ୍ଥୋ, ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତଥାରୂପଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଖେଳପିଣ୍ଡଂ ୱିଯ ପହାଯ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞା ଚ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ ଯାୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା ଆଯୁପରିଯୋସାନେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୦।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ସୁରୁଚୀ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ;

ଅଜ୍ଝାଯକୋ ମନ୍ତଧରୋ, ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ ପାରଗୂ।

୧୧।

‘‘ତମହଂ ଉପସଙ୍କମ୍ମ, ସରଣଂ ଗନ୍ତ୍ୱାନ ସତ୍ଥୁନୋ;

ସମ୍ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ସଙ୍ଘଂ, ଗନ୍ଧମାଲେନ ପୂଜଯିଂ;

ପୂଜେତ୍ୱା ଗନ୍ଧମାଲେନ, ଗୱପାନେନ ତପ୍ପଯିଂ।

୧୨।

‘‘ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ଯାକାସି, ମଙ୍ଗଲୋ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ;

ଅପରିମେଯ୍ଯିତୋ କପ୍ପେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୩।

‘‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମ’’ନ୍ତି। –

ଅଟ୍ଠ ଗାଥା ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବା।

୧୪।

‘‘ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିଯ୍ଯୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା।

୧୫।

‘‘ତଦା ପୀତିମନୁବ୍ରୂହନ୍ତୋ, ସମ୍ବୋଧିୱରପତ୍ତିଯା;

ବୁଦ୍ଧେ ଦତ୍ୱାନ ମଂ ଗେହଂ, ପବ୍ବଜିଂ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ।

୧୬।

‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ୱିନଯଂ ଚାପି, ନୱଙ୍ଗଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ;

ସବ୍ବଂ ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱା, ସୋଭଯିଂ ଜିନସାସନଂ।

୧୭।

‘‘ତତ୍ଥପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତୋ, ବ୍ରହ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱ ଭାୱନଂ;

ଅଭିଞ୍ଞାପାରମିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗଞ୍ଛହ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଗନ୍ଧମାଲେନାତି ଗନ୍ଧେହି ଚେୱ ମାଲେହି ଚ। ଗୱପାନେନାତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ‘‘ଘତପାନେନା’’ତିପି କେଚି ପଠନ୍ତି। ତପ୍ପଯିନ୍ତି ତପ୍ପେସିଂ। ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିନ୍ତି ଭିଯ୍ୟୋପି ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ। ଦସପାରମିପୂରିଯାତି ଦସନ୍ନଂ ପାରମୀନଂ ପୂରଣତ୍ଥାଯ। ପୀତିନ୍ତି ହଦଯତୁଟ୍ଠିଂ। ଅନୁବ୍ରୂହନ୍ତୋତି ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ। ସମ୍ବୋଧିୱରପତ୍ତିଯାତି ବୁଦ୍ଧତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯା। ବୁଦ୍ଧେ ଦତ୍ୱାନାତି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା । ମଂ ଗେହନ୍ତି ମମ ଗେହଂ, ସଙ୍କଂ ସାପତେଯ୍ୟଂ ଚତୁପଚ୍ଚଯତ୍ଥାଯ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧସାସନେ। ବ୍ରହ୍ମନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନଂ ଭାୱେତ୍ୱା।

ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ନଗରଂ ଉତ୍ତରଂ ନାମ ଅହୋସି, ପିତାପିସ୍ସ ଉତ୍ତରୋ ନାମ ରାଜା ଖତ୍ତିଯୋ, ମାତାପି ଉତ୍ତରା ନାମ, ସୁଦେୱୋ ଚ ଧମ୍ମସେନୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ପାଲିତୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ସୀୱଲା ଚ ଅସୋକା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ନାଗରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ଅଟ୍ଠାସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ସରୀରଂ ଅହୋସି, ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସଂ ଆଯୁପରିମାଣଂ, ଭରିଯା ପନସ୍ସ ଯସୱତୀ ନାମ, ସୀୱଲୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ, ଅସ୍ସଯାନେନ ନିକ୍ଖମି। ଉତ୍ତରାରାମେ ୱସି। ଉତ୍ତରୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ତସ୍ମିଂ ପନ ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଠତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବୁତେ ଭଗୱତି ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ଦସଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସାନି ଏକନ୍ଧକାରାନି ଅହେସୁଂ। ସବ୍ବଚକ୍କୱାଳେସୁ ମନୁସ୍ସାନଂ ମହନ୍ତଂ ଆରୋଦନପରିଦେୱନଂ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୮।

‘‘ଉତ୍ତରଂ ନାମ ନଗରଂ, ଉତ୍ତରୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ଉତ୍ତରା ନାମ ଜନିକା, ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୩।

‘‘ସୁଦେୱୋ ଧମ୍ମସେନୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ପାଲିତୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୪।

‘‘ସୀୱଲା ଚ ଅସୋକା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ନାଗରୁକ୍ଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୬।

‘‘ଅଟ୍ଠାସୀତି ରତନାନି, ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ମହାମୁନି;

ତତୋ ନିଦ୍ଧାୱତୀ ରଂସୀ, ଅନେକସତସହସ୍ସିଯୋ।

୨୭।

‘‘ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଆଯୁ ୱିଜ୍ଜତି ତାୱଦେ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୨୮।

‘‘ଯଥାପି ସାଗରେ ଊମୀ, ନ ସକ୍କା ତା ଗଣେତୁଯେ;

ତଥେୱ ସାୱକା ତସ୍ସ, ନ ସକ୍କା ତେ ଗଣେତୁଯେ।

୨୯।

‘‘ଯାୱ ଅଟ୍ଠାସି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ମଙ୍ଗଲୋ ଲୋକନାଯକୋ;

ନ ତସ୍ସ ସାସନେ ଅତ୍ଥି, ସକିଲେସମରଣଂ ତଦା।

୩୦।

‘‘ଧମ୍ମୋକ୍କଂ ଧାରଯିତ୍ୱାନ, ସନ୍ତାରେତ୍ୱା ମହାଜନଂ;

ଜଲିତ୍ୱା ଧୂମକେତୂୱ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ମହାଯସୋ।

୩୧।

‘‘ସଙ୍ଖାରାନଂ ସଭାୱତ୍ତଂ, ଦସ୍ସଯିତ୍ୱା ସଦେୱକେ;

ଜଲିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋୱ, ସୂରିଯୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗତୋ ଯଥା’’ତି।

ତତ୍ଥ ତତୋତି ତସ୍ସ ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ସରୀରତୋ। ନିଦ୍ଧାୱତୀତି ନିଦ୍ଧାୱନ୍ତି, ୱଚନୱିପରିଯାଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ରଂସୀତି ରସ୍ମିଯୋ। ଅନେକସତସହସ୍ସିଯୋତି ଅନେକସତସହସ୍ସା। ଊମୀତି ୱୀଚିଯୋ ତରଙ୍ଗା। ଗଣେତୁଯେତି ଗଣେତୁଂ ସଙ୍ଖାତୁଂ। ଏତ୍ତକା ସାଗରେ ଊମିଯୋତି ଯଥା ନ ସକ୍କା ଗଣେତୁଂ, ଏୱଂ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାୱକାପି ନ ସକ୍କା ଗଣେତୁଂ, ଅଥ ଖୋ ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯାୱାତି ଯାୱତକଂ କାଲଂ। ସକିଲେସମରଣଂ ତଦାତି ସହ କିଲେସେହି ସକିଲେସୋ, ସକିଲେସସ୍ସ ମରଣଂ ସକିଲେସମରଣଂ, ତଂ ନତ୍ଥି। ତଦା କିର ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ସାୱକା ସବ୍ବେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱାୟେୱ ପରିନିବ୍ବାଯିଂସୁ। ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱା ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ନ କାଲମକଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ‘‘ସମ୍ମୋହମାରଣଂ ତଦା’’ତି ପଠନ୍ତି।

ଧମ୍ମୋକ୍କନ୍ତି ଧମ୍ମଦୀପକଂ। ଧୂମକେତୂତି ଅଗ୍ଗି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇଧ ପନ ପଦୀପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ତସ୍ମା ପଦୀପୋ ୱିଯ ଜଲିତ୍ୱା ନିବ୍ବୁତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମହାଯସୋତି ମହାପରିୱାରୋ । କେଚି ‘‘ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାୱକୋ’’ତି ପଠନ୍ତି। ସଙ୍ଖାରାନନ୍ତି ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାନଂ ସପ୍ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମାନଂ। ସଭାୱତ୍ତନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାଦିସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ। ସୂରିଯୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗତୋ ଯଥାତି ଯଥା ସହସ୍ସକିରଣୋ ଦିୱସକରୋ ସବ୍ବଂ ତମଗଣଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଚ ଲୋକଂ ଓଭାସେତ୍ୱା ଅତ୍ଥମୁପଗଚ୍ଛତି, ଏୱଂ ମଙ୍ଗଲଦିୱସକରୋପି ୱେନେଯ୍ୟକମଲୱନୱିକସନକରୋ ସବ୍ବଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରଲୋକତମଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସରୀରପ୍ପଭାଯ ଜଲିତ୍ୱା ଅତ୍ଥଙ୍ଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଗାଥା ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନା ଏୱାତି।

ମଙ୍ଗଲବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ତତିଯୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୬। ସୁମନବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ଏୱଂ ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଏକନ୍ଧକାରଂ କତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଭଗୱତି ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକେସୁ ମନୁସ୍ସେସୁ ଅନୁକ୍କମେନ ପରିହାୟିତ୍ୱା ଦସୱସ୍ସେସୁ ଜାତେସୁ ପୁନ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାୟୁକା ହୁତ୍ୱା ପୁନ ପରିହାୟିତ୍ୱା ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକେସୁ ଜାତେସୁ ସୁମନୋ ନାମ ବୋଧିସତ୍ତୋ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ମେଖଲନଗରେ ସୁଦତ୍ତସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ କୁଲେ ସିରିମାୟ ନାମ ଦେୱିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ପାଟିହାରିୟାନି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟାନେୱ।

ସୋ ଅନୁକ୍କମେନ ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତୋ ସିରିୱଡ୍ଢନସୋମୱଡ୍ଢନୈବ୍ବିୱଡ୍ଢନନାମଧେୟ୍ୟେସୁ ତୀସୁ ପାସାଦେସୁ ତେସଟ୍ଠିୟା ନାଟକିତ୍ଥିସତସହସ୍ସେହି ପରିଚାରିୟମାନୋ ସୁରଯୁୱତୀହି ପରିଚାରିୟମାନୋ ଦେୱକୁମାରୋ ୱିୟ ନୱୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଦିବ୍ବସୁଖସଦିସଂ ୱିସୟସୁଖମନୁଭୱମାନୋ ୱଟଂସିକାୟ ନାମ ଦେୱିୟା ଅନୁପମଂ ନାମ ନିରୁପମଂ ପୁତ୍ତଂ ଜନେତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ହତ୍ଥିୟାନେନ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତଂ ପନ ପବ୍ବଜନ୍ତଂ ତିଂସକୋଟିୟୋ ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ।

ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ଦସମାସେ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ଅନୋମନିଗମେ ଅନୋମସେଟ୍ଠିନୋ ଧୀତାୟ ଅନୁପମାୟ ନାମ ଦିନ୍ନଂ ପକ୍ଖିତ୍ତଦିବ୍ବୋଜଂ ପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅନୁପମାଜୀୱକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ନାଗବୋଧିଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠହି ତିଣମୁଟ୍ଠୀହି ତିଂସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ତତୋ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା – ''ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା''ତି (ଧ। ପ। ୧୫୩-୧୫୪) ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

''ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ଅପରେନ, ସୁମନୋ ନାମ ନାୟକୋ;

ସବ୍ବଧମ୍ମେହି ଅସମୋ, ସବ୍ବସତ୍ତାନମୁତ୍ତମୋ''ତି।

ତତ୍ଥ ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ଅପରେନାତି ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅପରଭାଗେ। ସବ୍ବଧମ୍ମେହି ଅସମୋତି ସବ୍ବେହିପି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାଧମ୍ମେହି ଅସମୋ ଅସଦିସୋ।

ସୁମନୋ କିର ଭଗୱା ବୋଧିସମୀପେୟେୱ ସତ୍ତସତ୍ତାହାନି ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ବ୍ରହ୍ମୁାଯାଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା – ''କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ପଠମଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେୟ୍ୟ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୬୨; ମ। ନି। ୧।୨୮୪; ୨।୩୪୧; ମହାୱ। ୧୦) ଉପଧାରେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତାନଂ ତିଂସକୋଟିୟୋ ଚ ଅତ୍ତନୋ କନିଟ୍ଠଭାତିକଂ ୱେମାତିକଂ ସରଣକୁମାରଞ୍ଚ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତଂ ଭାୱିତତ୍ତମାଣୱକଞ୍ଚ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନେ ଦିସ୍ୱା – ''ଏତେସଂ ପଠମଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ହଂସରାଜା ୱିୟ ଗଗନପଥେନ ମେଖଲୁୟ୍ୟାନେ ଓତରିତ୍ୱା ଉୟ୍ୟାନପାଲଂ ପେସେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କନିଟ୍ଠଭାତିକଂ ସରଣକୁମାରଞ୍ଚ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତଂ ଭାୱିତତ୍ତକୁମାରଞ୍ଚ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ତେସଂ ପରିୱାରଭୂତା ସତ୍ତତିଂସକୋଟିୟୋ ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତା ତିଂସକୋଟିୟୋ ଚ ଅଞ୍ଞେ ଚ ବହୂ ଦେୱମନୁସ୍ସକୋଟିୟୋ ଚାତି ଏୱଂ କୋଟିସତସହସ୍ସଂ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେନ ଧମ୍ମାମତଂ ପାୟେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୨।

''ତଦା ଅମତଭେରିଂ ସୋ, ଆହନୀ ମେଖଲେ ପୁରେ;

ଧମ୍ମସଙ୍ଖସମାୟୁତ୍ତଂ, ନୱଙ୍ଗଂ ଜିନସାସନ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଅମତଭେରିନ୍ତି ଅମତାଧିଗମାୟ ନିବ୍ବାନାଧିଗମାୟ ଭେରିଂ। ଆହନୀତି ୱାଦୟି, ଧମ୍ମଂ ଦେସେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସାୟଂ ଅମତଭେରୀ ନାମ ଅମତପରିୟୋସାନଂ ନୱଙ୍ଗଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ। ତେନେୱାହ – ''ଧମ୍ମସଙ୍ଖସମାୟୁତ୍ତଂ, ନୱଙ୍ଗଂ ଜିନସାସନ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମସଙ୍ଖସମାୟୁତ୍ତନ୍ତି

ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମକଥାସଙ୍ଖଓ୍ୱରସମାଯୁତ୍ତଂ।

ସୁମନୋ ପନ ଲୋକନାଯକୋ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ପଟିଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ପଟିପଦଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ମହାଜନସ୍ସ ଭଓ୍ୱବନ୍ଧନମୋକ୍ଖତ୍ଥାଯ କୁସଲରତନସ୍ସ କିଲେସଚୋରେହି ୱିଲୁପ୍ପମାନସ୍ସ ପରିତ୍ତାନତ୍ଥଂ ସୀଲୱିପୁଲପାକାରଂ ସମାଧିପରିଖାପରିଓ୍ୱାରିତଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଦ୍ୱାରଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଦଳ୍ହକଓ୍ୱାଟଂ ସମାପତ୍ତିମଣ୍ଡପାଦିପଟିମଣ୍ଡିତଂ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଜନସମାକୁଲଂ ଅମତଓ୍ୱରନଗରଂ ମାପେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୩।

''ନିଜ୍ଜିନିତ୍ୱା କିଲେସେ ସୋ, ପତ୍ୱା ସମ୍ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ;

ମାପେସି ନଗରଂ ସତ୍ଥା, ସଦ୍ଧମ୍ମପୁରଓ୍ୱରୁତ୍ତମ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ନିଜ୍ଜିନିତ୍ୱାତି ୱିଜିନିତ୍ୱା ଅଭିଭୁଯ୍ୟ, କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରଦେଓ୍ୱପୁତ୍ତମାରେ ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ । ସୋତି ସୋ ସୁମନୋ ଭଗଓ୍ୱା। ''ୱିଜିନିତ୍ୱା କିଲେସେ ହୀ''ତିପି ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ହି-କାରୋ ପଦପୂରଣମତ୍ତେ ନିପାତୋ। ପତ୍ୱାତି ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା। ''ପତ୍ତୋ''ତିପି ପାଠୋ। ନଗରନ୍ତି ନିବ୍ବାନନଗରଂ। ସଦ୍ଧମ୍ମପୁରଓ୍ୱରୁତ୍ତମନ୍ତି ସଦ୍ଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ପୁରଓ୍ୱରେସୁ ଉତ୍ତମଂ ସେଟ୍ଠଂ ପଧାନଭୂତଂ। ଅଥ ୱା ସଦ୍ଧମ୍ମମଯେସୁ ପୁରେସୁ ପଓ୍ୱରେସୁ ଉତ୍ତମଂ ସଦ୍ଧମ୍ମପୁରଓ୍ୱରୁତ୍ତମଂ। ପୁରିମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ''ନଗର''ନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେଓ୍ୱଚନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପଟିୱିଦ୍ଧଧମ୍ମସଭାଓ୍ୱାନଂ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖାନଂ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲାନଂ ପତିଟ୍ଠାନଂ ଗୋଚରନିଓ୍ୱାସଟ୍ଠେନ ନିବ୍ବାନଂ ''ନଗର''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମିଂ ପନ ସଦ୍ଧମ୍ମଓ୍ୱରନଗରେ ସୋ ସତ୍ଥା ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଅକୁଟିଲଂ ଉଜୁଂ ପୁଥୁଲଞ୍ଚ ୱିତ୍ଥତଞ୍ଚ ସତିପଟ୍ଠାନମଯଂ ମହାୱୀଥିଂ ମାପେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪।

''ନିରନ୍ତରଂ ଅକୁଟିଲଂ, ଉଜୁଂ ୱିପୁଲୱିତ୍ଥତଂ;

ମାପେସି ସୋ ମହାୱୀଥିଂ, ସତିପଟ୍ଠାନଓ୍ୱରୁତ୍ତମ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ନିରନ୍ତରନ୍ତି କୁସଲଜଓ୍ୱନସଞ୍ଚରଣାନନ୍ତରଭାଓ୍ୱତୋ ନିରନ୍ତରଂ। ଅକୁଟିଲନ୍ତି କୁଟିଲଭାଓ୍ୱକରଦୋସୱିରହିତତୋ ଅକୁଟିଲଂ। ଉଜୁନ୍ତି ଅକୁଟିଲତ୍ତାଓ୍ୱ ଉଜୁଂ। ପୁରିମପଦସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥଦୀପକମିଦଂ ଓ୍ୱଚନଂ। ୱିପୁଲୱିତ୍ଥତନ୍ତି ଆଯାମତୋ ଚ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚ ପୁଥୁଲୱିତ୍ଥତଂ, ପୁଥୁଲୱିତ୍ଥତଭାଓ୍ୱୋ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସତିପଟ୍ଠାନଓ୍ୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ମହାୱୀଥିନ୍ତି ମହାମଗ୍ଗଂ। ସତିପଟ୍ଠାନଓ୍ୱରୁତ୍ତମନ୍ତି ସତିପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ତଂ ଓ୍ୱରେସୁ ଉତ୍ତମଞ୍ଚାତି ସତିପଟ୍ଠାନଓ୍ୱରୁତ୍ତମଂ। ଅଥ ୱା ଓ୍ୱରଂ ସତିପଟ୍ଠାନମଯଂ ଉତ୍ତମୱୀଥିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନମହାନଗରସ୍ସ ତସ୍ସଂ ସତିପଟ୍ଠାନୱୀଥିଯଂ ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋତି ଇମାନି ମହଗ୍ଘରତନାନି ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଧମ୍ମାପଣେ ପସାରେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୫।

''ଫଲେ ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞେ, ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା;

ଛଳଭିଞ୍ଞାଟ୍ଠସମାପତ୍ତୀ, ପସାରେସି ତତ୍ଥ ୱୀଥିଯ''ନ୍ତି।

ଇଦାନି ଭଗଓ୍ୱା ଇମାନି ରତନଭଣ୍ଡାନି ଯେ ପନ ଅପ୍ପମତ୍ତା ସତିମନ୍ତୋ ପଣ୍ଡିତା ହିରିଓତ୍ତପ୍ପୱୀରିଯାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତା, ତେ ଆଦୀଯନ୍ତୀତି ତେସଂ ରତନାନଂ ହରଣୂପାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୬।

''ଯେ ଅପ୍ପମତ୍ତା ଅଖିଲା, ହିରିୱୀରିଯେହୁପାଗତା;

ତେ ତେ ଇମେ ଗୁଣୱରେ, ଆଦିଯନ୍ତି ଯଥାସୁଖ’’ନ୍ତି। – ଆହ;

ତତ୍ଥ ଯେତି ଅନିଯମୁଦ୍ଦେସୋ। ଅପ୍ପମତ୍ତାତି ପମାଦସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତେନ ସତିଯା ଅୱିପ୍ପୱାସଲକ୍ଖଣେନ ଅପ୍ପମାଦେନ ସମନ୍ନାଗତା। ଅଖିଲାତି ପଞ୍ଚଚେତୋଖିଲରହିତା। ହିରିୱୀରିଯେହୁପାଗତାତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ହିରୀଯତୀତି ହିରୀ, ଲଜ୍ଜାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱୀରସ୍ସ ଭାୱୋ ୱୀରିଯଂ, ତଂ ଉସ୍ସାହଲକ୍ଖଣଂ। ତେହି ହିରିୱୀରିଯେହି ଉପାଗତା ସମନ୍ନାଗତା ଭଦ୍ଦପୁଗ୍ଗଲା। ତେତି ଇଦଂ ପୁବ୍ବେ ଅନିଯମୁଦ୍ଦେସସ୍ସ ନିଯମୁଦ୍ଦେସୋ। ପୁନ ତେତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ଗୁଣରତନୱିସେସେ ତେ କୁଲପୁତ୍ତା ଆଦିଯନ୍ତି ପଟିଲଭନ୍ତି ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଖେ ପନ ସୁମନୋ ଭଗୱା କତୱିଦିତମନୋ ଧମ୍ମଭେରିଂ ଆହନିତ୍ୱା ଧମ୍ମନଗରଂ ମାପେତ୍ୱା ଇମିନା ନଯେନ ପଠମମେୱ ସତସହସ୍ସକୋଟିଯୋ ବୋଧେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୭।

‘‘ଏୱମେତେନ ଯୋଗେନ, ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ମହାଜନଂ;

ବୋଧେସି ପଠମଂ ସତ୍ଥା, କୋଟିସତସହସ୍ସିଯୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋତି ସଂସାରସାଗରତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗନାୱାଯ ସମୁଦ୍ଧରନ୍ତୋ। କୋଟିସତସହସ୍ସିଯୋତି ସତସହସ୍ସକୋଟିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପରିଯାଯେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ।

ଯଦା ପନ ସୁମନୋ ଲୋକନାଯକୋ ସୁନନ୍ଦୱତୀନଗରେ ଅମ୍ବରୁକ୍ଖମୂଲେ ତିତ୍ଥିଯମଦମାନମଦ୍ଦନଂ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ କତ୍ୱା ସତ୍ତାନଂ କୋଟିସହସ୍ସଂ ଧମ୍ମାମତଂ ପାଯେସି। ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୮।

‘‘ଯମ୍ହି କାଲେ ମହାୱୀରୋ, ଓୱଦୀ ତିତ୍ଥିଯେ ଗଣେ;

କୋଟିସହସ୍ସାଭିସମିଂସୁ, ଦୁତିଯେ ଧମ୍ମଦେସନେ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତିତ୍ଥିଯେ ଗଣେତି ତିତ୍ଥିଯଭୂତେ ଗଣେ, ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଗଣେ ୱା ‘‘ତିତ୍ଥିଯେ ଅଭିମଦ୍ଦନ୍ତୋ, ବୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମମଦେସଯୀ’’ତି ପଠନ୍ତି କେଚି।

ଯଦା ପନ ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେସୁ ଦେୱତା ଇମସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସା ଚ ନିରୋଧକଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସୁଂ – ‘‘କଥଂ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, କଥଂ ନିରୋଧସମାପନ୍ନା ହୋନ୍ତି, କଥଂ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୀ’’ତି? ଏୱଂ ସମାପଜ୍ଜନଅଧିଟ୍ଠାନୱୁଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ସହ ମନୁସ୍ସେହି ଛସୁ କାମାୱଚରଦେୱଲୋକେସୁ ଦେୱା ଚ ନୱସୁ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେସୁ ବ୍ରହ୍ମାନୋ ଚ ଦ୍ୱେଳ୍ହକଜାତା ଦ୍ୱିଧା ଅହେସୁଂ। ତତୋ ନରସୁନ୍ଦରେନ ଅରିନ୍ଦମେନ ନାମ ରଞ୍ଞା ସଦ୍ଧିଂ ସାଯନ୍ହସମଯେ ସୁମନଦସବଲଂ ସବ୍ବଲୋକନାଥଂ ଉପସଙ୍କମିଂସୁ; ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅରିନ୍ଦମୋ ରାଜା ଭଗୱନ୍ତଂ ନିରୋଧପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି। ତତୋ ଭଗୱତା ନିରୋଧପଞ୍ହେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତେ ନୱୁତିପାଣକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଅଯଂ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୯।

‘‘ଯଦା ଦେୱା ମନୁସ୍ସା ଚ, ସମଗ୍ଗା ଏକମାନସା;

ନିରୋଧପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ, ସଂସଯଂ ଚାପି ମାନସଂ।

୧୦।

‘‘ତଦାପି ଧମ୍ମଦେସନେ, ନିରୋଧପରିଦୀପନେ;

ନଓୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ତସ୍ସ ପନ ସୁମନସ୍ସ ଭଗଵତୋ ତଯୋ ସାଵକସନ୍ନିପାତା ଅହେସୁଂ। ତତ୍ଥ ପଠମସନ୍ନିପାତେ ମେଖଲନଗରଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଵସ୍ସଂ ଵସିତ୍ଵା ପଠମପଵାରଣାଯ ଅରହନ୍ତାନଂ କୋଟିସହସ୍ସେନ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଭଗଵା ପଵାରେସି, ଅଯଂ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଅଥାପରେନ ସମଯେନ ସଙ୍କସ୍ସନଗରସ୍ସାଵିଦୂରେ ଅରିନ୍ଦମରାଜକୁସଲବଲନିବ୍ବତ୍ତେ ଯୋଜନପ୍ପମାଣେ କନକପବ୍ବତେ ନିସିନ୍ନୋ ସରଦସମଯରୁଚିରକରନିକରୋ ଦିଵସକରୋ ଵିଯ ଯୁଗନ୍ଧରପବ୍ବତେ ମୁନିଵରଦିଵସକରୋ ଅରିନ୍ଦମରାଜାନଂ ପରିଵାରେତ୍ଵା ଆଗତାନଂ ପୁରିସାନଂ ନଓୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନି ଦମେତ୍ଵା ସବ୍ବେ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବାଜେତ୍ଵା ତସ୍ମିଂଯେଵ ଦିଵସେ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ପରିଵୁତୋ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେ ସନ୍ନିପାତେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି। ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଯଦା ପନ ସକ୍କୋ ଦେଵରାଜା ସୁଗତଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ ଉପସଙ୍କମି, ତଦା ସୁମନୋ ଭଗଵା ଅସୀତିଯା ଅରହନ୍ତକୋଟିସହସ୍ସେହି ପରିଵୁତୋ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ଅଯଂ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୧୧।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ସୁମନସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଖୀଣାସଵାନଂ ଵିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୧୨।

‘‘ଵସ୍ସଂଵୁଟ୍ଠସ୍ସ ଭଗଵତୋ, ଅଭିଘୁଟ୍ଠେ ପଵାରଣେ;

କୋଟିସତସହସ୍ସେହି, ପଵାରେସି ତଥାଗତୋ।

୧୩।

‘‘ତତୋ ପରଂ ସନ୍ନିପାତେ, ଵିମଲେ କଞ୍ଚନପବ୍ବତେ;

ନଓୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୧୪।

‘‘ଯଦା ସକ୍କୋ ଦେଵରାଜା, ବୁଦ୍ଧଦସ୍ସନୁପାଗମି;

ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅଭିଘୁଟ୍ଠେ ପଵାରଣେତି ଲିଙ୍ଗଵିପଲ୍ଲାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ଅଭିଘୁଟ୍ଠାଯ ପଵାରଣାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋପରନ୍ତି ତତୋ ଅପରଭାଗେ। କଞ୍ଚନପବ୍ବତେତି କନକମଯେ ପବ୍ବତେ। ବୁଦ୍ଧଦସ୍ସନୁପାଗମୀତି ବୁଦ୍ଧଦସ୍ସନତ୍ଥମୁପାଗମି। ତଦା କିର ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅତୁଲୋ ନାମ ନାଗରାଜା ଅହୋସି ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାଵୋ। ସୋ ‘‘ଲୋକେ ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ସୁତ୍ଵା ଞାତିଗଣପରିଵୁତୋ ସକଭଵନା ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୁପରିଵାରସ୍ସ ସୁମନସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଦିବ୍ବେହି ତୁରିଯେହି ଉପହାରଂ କାରେତ୍ଵା ମହାଦାନଂ ପଵତ୍ତେତ୍ଵା ପଚ୍ଚେକଦୁସ୍ସଯୁଗାନି ଦତ୍ଵା ସରଣେସୁ ପତିଟ୍ଠାସି। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା ‘‘ଅନାଗତେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଵିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକାସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୧୫।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ନାଗରାଜା ମହିଦ୍ଧିକୋ;

ଅତୁଲୋ ନାମ ନାମେନ, ଉସ୍ସନ୍ନକୁସଲସଞ୍ଚଯୋ।

୧୬।

‘‘ତଦାହଂ ନାଗଭୱନା, ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସଞ୍ଞାତିଭି;

ନାଗାନଂ ଦିବ୍ବତୁରିଯେହି, ସସଙ୍ଘଂ ଜିନମୁପଟ୍ଠହିଂ।

୧୭।

‘‘କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ , ଅନ୍ନପାନେନ ତପ୍ପଯିଂ;

ପଚ୍ଚେକଦୁସ୍ସଯୁଗଂ ଦତ୍ୱା, ସରଣଂ ତମୁପାଗମିଂ।

୧୮।

‘‘ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ୟାକାସି, ସୁମନୋ ଲୋକନାଯକୋ;

ଅପରିମେଯ୍ୟିତୋ କପ୍ପେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୯।

‘‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ’’।

ଯଥା କୋଣ୍ଡଞ୍ଞବୁଦ୍ଧୱଂସେ, ଏୱଂ ଅଟ୍ଠ ଗାଥା ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବାତି।

୨୦।

‘‘ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିୟ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା’’ତି।

ତସ୍ସ ପନ ସୁମନସ୍ସ ଭଗୱତୋ ମେଖଲଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ସୁଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ସିରିମା ନାମ ଦେୱୀ ମାତା, ସରଣୋ ଚ ଭାୱିତତ୍ତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ଉଦେନୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସୋଣା ଚ ଉପସୋଣା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ନାଗରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ନୱୁତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ସରୀରଂ, ନୱୁତିଯେୱ ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ଅହୋସି, ୱଟଂସିକା ନାମସ୍ସ ମହେସୀ ଦେୱୀ, ଅନୂପମୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ ଅହୋସି, ହତ୍ଥିଯାନେନ ନିକ୍ଖମି। ଉପଟ୍ଠାକୋ ଅଙ୍ଗରାଜା। ଅଙ୍ଗାରାମେ ୱସୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୨୧।

‘‘ନଗରଂ ମେଖଲଂ ନାମ, ସୁଦତ୍ତୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ସିରିମା ନାମ ଜନିକା, ସୁମନସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୨।

‘‘ନୱୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝ ସୋ ୱସି;

ଚନ୍ଦୋ ସୁଚନ୍ଦୋ ୱଟଂସୋ ଚ, ତୟୋ ପାସାଦମୁତ୍ତମା।

୨୩।

''ତେସଟ୍ଠିସତସହସ୍ସାନି, ନାରିୟୋ ସମଲଙ୍କତା;

ୱଟଂସିକା ନାମ ନାରୀ, ଅନୂପମୋ ନାମ ଅତ୍ରଜୋ।

୨୪।

''ନିମିତ୍ତେ ଚତୁରୋ ଦିସ୍ୱା, ହତ୍ଥିୟାନେନ ନିକ୍ଖମି;

ଅନୂନଦସମାସାନି, ପଧାନଂ ପଦହୀ ଜିନୋ।

୨୫।

''ବ୍ରହ୍ମୁନା ଯାଚିତୋ ସନ୍ତୋ, ସୁମନୋ ଲୋକନାୟକୋ;

ୱତ୍ତି ଚକ୍କଂ ମହାୱୀରୋ, ମେଖଲେ ପୁରମୁତ୍ତମେ।

୨୬।

''ସରଣୋ ଭାୱିତତ୍ତୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ଉଦେନୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସୁମନସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୭।

''ସୋଣା ଚ ଉପସୋଣା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ସୋପି ବୁଦ୍ଧୋ ଅମିତୟସୋ, ନାଗମୂଲେ ଅବୁଜ୍ଝଥ।

୨୮।

''ୱରୁଣୋ ଚେୱ ସରଣୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠକା;

ଚାଲା ଚ ଉପଚାଲା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠିକା।

୨୯।

''ଉଚ୍ଚତ୍ତନେନ ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ନୱୁତିହତ୍ଥମୁଗ୍ଗତୋ;

କଞ୍ଚନଗ୍ଘିୟସଙ୍କାସୋ, ଦସସହସ୍ସୀ ୱିରୋଚତି।

୩୦।

‘‘ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଆୟୁ ୱିଜ୍ଜତି ତାୱଦେ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୩୧।

‘‘ତାରଣୀଯେ ତାରୟିତ୍ୱା, ବୋଧନୀଯେ ଚ ବୋଧୟି;

ପରିନିବ୍ବାୟି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଉଳୁରାଜାୱ ଅତ୍ଥମି।

୩୨।

‘‘ତେ ଚ ଖୀଣାସୱା ଭିକ୍ଖୂ, ସୋ ଚ ବୁଦ୍ଧୋ ଅସାଦିସୋ;

ଅତୁଲପ୍ପଭଂ ଦସ୍ସୟିତ୍ୱା, ନିବ୍ବୁତା ତେ ମହାଯସା।

୩୩।

‘‘ତଞ୍ଚ ଞାଣଂ ଅତୁଲିୟଂ, ତାନି ଚ ଅତୁଲାନି ରତନାନି;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା।

୩୪।

‘‘ସୁମନୋ ଯସଧରୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ଅଙ୍ଗାରାମମ୍ହି ନିବ୍ବୁତୋ;

ତତ୍ଥେୱ ତସ୍ସ ଜିନଥୂପୋ, ଚତୁଯୋଜନମୁଗ୍ଗତୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ କଞ୍ଚନଗ୍ଘିୟସଙ୍କାସୋତି ୱିୱିଧରତନୱିଚିତ୍ତକଞ୍ଚନମୟଗ୍ଘିକସଦିସରୂପସୋଭୋ। ଦସସହସ୍ସୀ ୱିରୋଚତୀତି ତସ୍ସ ପଭାୟ ଦସସହସ୍ସୀପି ଲୋକଧାତୁ ୱିରୋଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତାରଣୀଯେତି ତାରୟିତବ୍ବେ, ତାରୟିତୁଂ ୟୁତ୍ତେ ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧୱେନେୟ୍ୟେତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଳୁରାଜାୱାତି ଚନ୍ଦୋ ୱିୟ। ଅତ୍ଥମୀତି ଅତ୍ଥଙ୍ଗତୋ। କେଚି ‘‘ଅତ୍ଥଂ ଗତୋ’’ତି ପଠନ୍ତି। ଅସାଦିସୋତି ଅସଦିସୋ। ମହାୟସାତି ମହାକିତ୍ତିସଦ୍ଦା ମହାପରିୱାରା ଚ। ତଞ୍ଚ ଞାଣନ୍ତି ତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ। ଅତୁଲିୟନ୍ତି ଅତୁଲ୍ୟଂ ଅସଦିସଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ସୁମନବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଚତୁତ୍ଥୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

୭। ରେୱତବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ସୁମନସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଅପରଭାଗେ ସାସନେ ଚସ୍ସ ଅନ୍ତରହିତେ ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକା ମନୁସ୍ସା ଅନୁକ୍କମେନ ପରିହାୟିତ୍ୱା ଦସୱସ୍ସାୟୁକା ହୁତ୍ୱା ପୁନ ଅନୁକ୍କମେନ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାୟୁକା ହୁତ୍ୱା ପୁନ ପରିହାୟମାନା ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକା ଅହେସୁଂ। ତଦା ରେୱତୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ସୋପି ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ଅନେକରତନସମୁଜ୍ଜଲିତଭୱନେ ତୁସିତଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ସବ୍ବଧନଧଞ୍ଞୱତିସୁଧଞ୍ଞୱତୀନଗରେ ସବ୍ବାଲଙ୍କାରସମଲଙ୍କତଅମିତରୁଚିରପରିୱାରପରିୱୁତସ୍ସ ସିରିୱିଭୱସମୁଦୟେନାକୁଲସ୍ସ ସବ୍ବସମିଦ୍ଧିୱିପୁଲସ୍ସ ୱିପୁଲସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ କୁଲେ ସବ୍ବଜନନୟନାଲିପାଲିସମାକୁଲାୟ ସମ୍ଫୁଲ୍ଲନୟନକୁୱଲୟସସ୍ସିରିକସିନିଦ୍ଧୱଦନକମଲାକରସୋଭାସମୁଜ୍ଜଲାୟ ସୁରୁଚିରମନୋହରଗୁଣଗଣୱିପୁଲାୟ ୱିପୁଲାୟ ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ଚିତ୍ତକୂଟପଦ୍ମତତୋ ସୁୱଣ୍ଣହଂସରାଜା ୱିୟ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି।

ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ ଜାତିୟଞ୍ଚ ପାଟିହାରିୟାନି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟାନେୱ ଅହେସୁଂ। ସୁଦସ୍ସନରତନଗ୍ଘିଆୱେଠଅନାମକା ତୟୋ ଚସ୍ସ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ସୁଦସ୍ସନାଦେୱିପ୍ପମୁଖାନି ତେତ୍ତିଂସ ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ। ତାହି ପରିୱୁତୋ ସୋ ସୁରୟୁୱତୀହି ପରିୱୁତୋ ଦେୱକୁମାରୋ ୱିୟ ଛବ୍ବସ୍ସସହସ୍ସାନି ୱିସୟସୁଖମନୁଭୱମାନୋ ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ସୋ ସୁଦସ୍ସନାୟ ନାମ ଦେୱିୟା ୱରୁଣେ ନାମ ତନୟେ ଜାତେ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ନାନାୱିରାଗତନୁୱରୱସନନିୱସନୋ ଆମୁକ୍କମୁତ୍ତାହାରମଣିକୁଣ୍ଡଲୋ ୱରକେୟୂରମକୁଟକଟକଧରୋ ପରମସୁରଭିଗନ୍ଧକୁସୁମସମଲଙ୍କତୋ ପରମରୁଚିରକରନିକରୋ ସରଦସମୟରଜନିକରୋ ୱିୟ ତାରାଗଣପରିୱୁତୋ ୱିୟ ଚନ୍ଦୋ ତିଦସଗଣପରିୱୁତୋ ୱିୟ ଦସସତନୟନୋ ବ୍ରହ୍ମଗଣପରିୱୁତୋ ୱିୟ ଚ ହାରିତମହାବ୍ରହ୍ମା ଚତୁରଙ୍ଗିନିୟା ମହତିୟା ସେନାୟ ପରିୱୁତୋ ଆଜଞ୍ଞରଥେନ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସବ୍ବାଭରଣାନି ଓମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସ ହତ୍ଥେ ଦତ୍ୱା ଜଲଜାମଲାୱିକଲନୀଲକୁୱଲୟଦଲସଦିସେନାତିନିସିତେନାତିତିଖିଣେନାସିନା ସକେସମକୁଟଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଆକାସେ ଖିପି। ତଂ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ସୁୱଣ୍ଣଚଙ୍କୋଟକେନ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତାୱତିଂସଭୱନଂ ନେତ୍ୱା ସିନେରୁମୁଦ୍ଧନି ସତ୍ତରତନମୟଂ ଚେତିୟଂ ଅକାସି।

ମହାପୁରିସୋ ପନ ଦେୱଦତ୍ତାନି କାସାୟାନି ପରିଦହିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି, ଏକା ଚ ନଂ ପୁରିସକୋଟି ଅନୁପବ୍ବଜି। ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ସତ୍ତମାସେ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ଅଞ୍ଞତରାୟ ସାଧୁଦେୱିୟା ନାମ ସେଟ୍ଠିଧୀତାୟ ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାୟନ୍ହସମୟେ ଅଞ୍ଞତରେନାଜୀୱକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ମତ୍ତୱରନାଗଗାମୀ ନାଗବୋଧିଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ତେପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗୱୀରିୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାୟ ନିସୀଦିତ୍ୱା ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା – ‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା’’ତି (ଧ। ପ। ୧୫୩-୧୫୪) ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘ସୁମନସ୍ସ ଅପରେନ, ରେୱତୋ ନାମ ନାୟକୋ;

ଅନୁପମୋ ଅସଦିସୋ, ଅତୁଲୋ ଉତ୍ତମୋ ଜିନୋ’’ତି।

ରେୱତୋ କିର ସତ୍ଥା ବୋଧିସମୀପେଯେୱ ସତ୍ତସତ୍ତାହାନି ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ବ୍ରହ୍ମାୟାଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା – ‘‘କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ପଠମଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୭୨; ମ। ନି। ୧।୨୮୪; ୨।୩୪୧; ମହାୱ। ୧୦) ଉପଧାରେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତଭିକ୍ଖୁକୋଟିୟୋ ଅଞ୍ଞେ ଚ ବହୂ ଦେୱମନୁସ୍ସେ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନେ ଦିସ୍ୱା ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱରୁଣାରାମେ ଓତରିତ୍ୱା ତେହି ପରିୱୁତୋ ଗମ୍ଭୀରଂ ନିପୁଣଂ ତିପରିୱଟ୍ଟଂ ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିୟଂ ଅଞ୍ଞେହି ଅନୁତ୍ତରଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ କୋଟି ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାପେସି। ତୀସୁ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ପତିଟ୍ଠିତାନଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ ନତ୍ଥି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୨।

‘‘ସୋପି ଧମ୍ମଂ ପକାସେସି, ବ୍ରହ୍ମୁନା ଅଭିୟାଚିତୋ;

ଖନ୍ଧଧାତୁୱୱତ୍ଥାନଂ, ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ ଭୱାଭୱେ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧଧାତୁୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନାଦିୱସେନ ୱିଭାଗକରଣଂ। ସଭାୱଲକ୍ଖଣସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣାଦିୱସେନ ରୂପାରୂପଧମ୍ମପରିଗ୍ଗହୋ ଖନ୍ଧଧାତୁୱୱତ୍ଥାନଂ ନାମ। ଅଥ ୱା ଫେଣପିଣ୍ଡୂପମଂ ରୂପଂ ପରିମଦ୍ଦନାସହନତୋ ଛିଦ୍ଦାୱଛିଦ୍ଦାଦିଭାୱତୋ ଚ ଉଦକପୁବ୍ବୁଳକଂ ୱିଯ ୱେଦନା ମୁହୁତ୍ତରମଣୀଯଭାୱତୋ, ମରୀଚିକା ୱିଯ ସଞ୍ଞା ୱିପ୍ପଲମ୍ଭନତୋ, କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିଯ ସଙ୍ଖାରା ଅସାରକତୋ, ମାଯା ୱିଯ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱଞ୍ଚନକତୋ’’ତି ଏୱମାଦିନାପି ନଯେନ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନପି ଖନ୍ଧଧାତୁୱୱତ୍ଥାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୬ କମାଦିୱିନିଚ୍ଛଯକଥା)। ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ ଭୱାଭୱେତି ଏତ୍ଥ ଭୱୋତି ୱଡ୍ଢି, ଅଭୱୋତି ହାନି। ଭୱୋତି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି , ଅଭୱୋତି ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି। ଭୱୋତି ଖୁଦ୍ଦକଭୱୋ, ଅଭୱୋତି ମହାଭୱୋ। ଭୱୋତି କାମଭୱୋ, ଅଭୱୋତି ରୂପାରୂପଭୱୋତି ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ଭୱାଭୱାନଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୨୩; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୫।୧୦୮୦; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୨୦)। ତେସଂ ଭୱାଭୱାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିହେତୁଭୂତଂ ଧମ୍ମଂ ପକାସେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଭୱତି ଅନେନାତି ଭୱୋ, ତୀସୁ ଭୱେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ କମ୍ମାଦିକଂ। ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ଅଭୱୋ ନାମ। ଉଭଯତ୍ଥ ନିକନ୍ତିଯା ପହାନକରଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ପନ ରେୱତବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତଯୋୱ ଅଭିସମଯା ଅହେସୁଂ। ପଠମୋ ପନସ୍ସ ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୩।

‘‘ତସ୍ସାଭିସମଯା ତୀଣି, ଅହେସୁଂ ଧମ୍ମଦେସନେ;

ଗଣନାଯ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ପଠମାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତୀଣୀତି ତଯୋ, ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୋ କତୋ, ଅଯଂ ପଠମୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି।

ଅଥାପରେନ ସମଯେନ ନଗରୁତ୍ତରେ ଉତ୍ତରେ ନଗରେ ସଙ୍ଖାରିନ୍ଦମୋ ଅରିନ୍ଦମୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି। ସୋ କିର ଭଗୱନ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ନଗରମନୁପ୍ପତ୍ତଂ ସୁତ୍ୱା ତୀହି ଜନକୋଟୀହି ପରିୱୁତୋ ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ କତ୍ୱା ସ୍ୱାତନାଯ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ସତ୍ତାହଂ ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ତିଗାୱୁତୱିତ୍ଥତଂ ଦୀପପୂଜଂ କତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ଅଥ ଭଗୱା ତସ୍ସ ମନୋନୁକୂଲଂ ୱିଚିତ୍ତନଯଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତତ୍ଥ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ କୋଟିସହସ୍ସସ୍ସ ଦୁତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪।

‘‘ଯଦା ଅରିନ୍ଦମଂ ରାଜଂ, ୱିନେସି ରେୱତୋ ମୁନି;

ତଦା କୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ।

ଅଥାପରେନ ସମଯେନ ରେୱତୋ ସତ୍ଥା ଉତ୍ତରନିଗମଂ ନାମ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱିହରନ୍ତୋ ସତ୍ତାହଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ତଦା କିର ଉତ୍ତରନିଗମୱାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ଯାଗୁଭତ୍ତଖଜ୍ଜକଭେସଜ୍ଜପାନକାଦୀନି ଆହରିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ପରିପୁଚ୍ଛିଂସୁ – ‘‘କୁହିଂ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା’’ତି? ତତୋ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂ ଆହଂସୁ – ‘‘ଭଗୱା, ଆୱୁସୋ, ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସମାପନ୍ନୋ’’ତି। ଅଥାତୀତେ ତସ୍ମିଂ ସତ୍ତାହେ ଭଗୱନ୍ତଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠିତଂ ସରଦସମଯେ ସୂରିଯୋ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ଅନୂପମାଯ ବୁଦ୍ଧସିରିଯା ୱିରୋଚମାନଂ ଦିସ୍ୱା ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ଗୁଣାନିସଂସଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ଭଗୱା ଚ ତେସଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ଗୁଣାନିସଂସଂ କଥେସି। ତଦା ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ କୋଟିସତଂ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି। ଅଯଂ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୫।

‘‘ସତ୍ତାହଂ ପଟିସଲ୍ଲାନା, ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ନରାସଭୋ;

କୋଟିସତଂ ନରମରୂନଂ, ୱିନେସି ଉତ୍ତମେ ଫଲେ’’ତି।

ସୁଧଞ୍ଞୱତୀନଗରେ ପଠମମହାପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସେ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅରହନ୍ତାନଂ ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତାନଂ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ମେଖଲନଗରେ କୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖାତାନଂ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅରହନ୍ତାନଂ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ରେୱତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଚକ୍କାନୁୱତ୍ତକୋ ୱରୁଣୋ ନାମ ଅଗ୍ଗସାୱକୋ ପଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଆବାଧିକୋ ଅହୋସି। ତତ୍ଥ ଗିଲାନପୁଚ୍ଛନତ୍ଥାଯ ସମ୍ପତ୍ତମହାଜନସ୍ସ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯପରିଦୀପକଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା କୋଟିସତସହସ୍ସଂ ପୁରିସାନଂ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗିକେ ସନ୍ନିପାତେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି। ଅଯଂ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୬।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ରେୱତସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ସୁୱିମୁତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୭।

‘‘ଅତିକ୍କନ୍ତା ଗଣନପଥଂ, ପଠମଂ ଯେ ସମାଗତା;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୮।

‘‘ଯୋପି ପଞ୍ଞାଯ ଅସମୋ, ତସ୍ସ ଚକ୍କାନୁୱତ୍ତକୋ;

ସୋ ତଦା ବ୍ୟାଧିତୋ ଆସି, ପତ୍ତୋ ଜୀୱିତସଂସଯଂ।

୯।

‘‘ତସ୍ସ ଗିଲାନପୁଚ୍ଛାଯ, ଯେ ତଦା ଉପଗତା ମୁନୀ;

କୋଟିସତସହସ୍ସା ଅରହନ୍ତୋ, ତତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଚକ୍କାନୁୱତ୍ତକୋତି ଧମ୍ମଚକ୍କାନୁୱତ୍ତକୋ। ପତ୍ତୋ ଜୀୱିତସଂସଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଜୀୱିତେ ସଂସଯଂ ଜୀୱିତସଂସଯଂ, ଜୀୱିତକ୍ଖଯଂ ପାପୁଣାତି ୱା, ନ ୱା ପାପୁଣାତୀତି ଏୱଂ ଜୀୱିତସଂସଯଂ ପତ୍ତୋ, ବ୍ୟାଧିତସ୍ସ ବଲୱଭାୱେନ ମରତି, ନ ମରତୀତି ଜୀୱିତେ ସଂସଯଂ ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେ ତଦା ଉପଗତା ମୁନୀତି ଇତି ଦୀଘଭାୱେ ସତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉପରି ହୋତି, ରସ୍ସେ ଅନୁସ୍ସରେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱରୁଣସ୍ସ ଉପରି ହୋତି।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ରମ୍ମୱତୀନଗରେ ଅତିଦେୱୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମେ ପାରଂ ଗତୋ ରେୱତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ସରଣେସୁ ପତିଟ୍ଠାଯ ସିଲୋକସହସ୍ସେନ ଦସବଲଂ କିତ୍ତେତ୍ୱା ସହସ୍ସଗ୍ଘନିକେନ ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେସି। ସୋପି ନଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ୟାକାସି – ‘‘ଇତୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନଂ ମତ୍ଥକେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୦।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ଅତିଦେୱୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ;

ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ରେୱତଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ସରଣଂ ତସ୍ସ ଗଞ୍ଛହଂ।

୧୧।

‘‘ତସ୍ସ ସୀଲଂ ସମାଧିଞ୍ଚ, ପଞ୍ଞାଗୁଣମନୁତ୍ତମଂ;

ଥୋମୟିତ୍ୱା ଯଥାଥାମଂ, ଉତ୍ତରୀୟମଦାସହଂ।

୧୨।

‘‘ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ୟାକାସି, ରେୱତୋ ଲୋକନାୟକୋ;

ଅପରିମେୟ୍ୟିତୋ କପ୍ପେ, ଅୟଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୩।

‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମ’’’ନ୍ତି। –

ଅଟ୍ଠ ଗାଥା ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବା।

୧୪।

‘‘ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିୟ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦୟିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିୟା।

୧୫।

‘‘ତଦାପି ତଂ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମଂ, ସରିତ୍ୱା ଅନୁବ୍ରୂହୟିଂ;

ଆହରିସ୍ସାମି ତଂ ଧମ୍ମଂ, ଯଂ ମୟ୍ହଂ ଅଭିପତ୍ଥିତ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ସରଣଂ ତସ୍ସ ଗଞ୍ଛହନ୍ତି ତଂ ସରଣଂ ଅଗଞ୍ଛିଂ ଅହଂ, ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ପଞ୍ଞାଗୁଣନ୍ତି ପଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତିଂ। ଅନୁତ୍ତମନ୍ତି ସେଟ୍ଠଂ। ‘‘ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଗୁଣମୁତ୍ତମ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଉତ୍ତାନୋୱ। ଥୋମୟିତ୍ୱାତି ଥୋମେତ୍ୱା ୱଣ୍ଣୟିତ୍ୱା। ଯଥାଥାମନ୍ତି ଯଥାବଲଂ। ଉତ୍ତରୀୟନ୍ତି ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ। ଅଦାସହନ୍ତି ଅଦାସିଂ ଅହଂ। ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମନ୍ତି ବୁଦ୍ଧଭାୱକରଂ ଧମ୍ମଂ, ପାରମୀଧମ୍ମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସରିତ୍ୱାତି ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା। ଅନୁବ୍ରୂହୟିନ୍ତି ଅଭିୱଡ୍ଢେସିଂ। ଆହରିସ୍ସାମୀତି ଆନୟିସ୍ସାମି। ତଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ତଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ। ଯଂ ମୟ୍ହଂ ଅଭିପତ୍ଥିତନ୍ତି ଯଂ ମୟା ଅଭିପତ୍ଥିତଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ, ତଂ ଆହରିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ ପନ ରେୱତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ନଗରଂ ସୁଧଞ୍ଞୱତୀ ନାମ ଅହୋସି, ପିତା ୱିପୁଲୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ, ମାତା ୱିପୁଲା ନାମ, ୱରୁଣୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଦେୱୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସମ୍ଭୱୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ଭଦ୍ଦା ଚ ସୁଭଦ୍ଦା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ନାଗରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ଆୟୁ ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ସୁଦସ୍ସନା ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ୱରୁଣୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ, ଆଜଞ୍ଞରଥେନ ନିକ୍ଖମି।

‘‘ତସ୍ସ ଦେହାଭିନିକ୍ଖନ୍ତଂ, ପଭାଜାଲମନୁତ୍ତରଂ;

ଦିୱା ଚେୱ ତଦା ରତ୍ତିଂ, ନିଚ୍ଚଂ ଫରତି ଯୋଜନଂ।

‘‘ଧାତୁଯୋ ମମ ସବ୍ବାପି, ୱିକିରନ୍ତୂତି ସୋ ଜିନୋ;

ଅଧିଟ୍ଠାସି ମହାୱୀରୋ, ସବ୍ବସତ୍ତାନୁକମ୍ପକୋ।

‘‘ମହାନାଗୱନୁଯ୍ୟାନେ, ମହତୋ ନଗରସ୍ସ ସୋ;

ପୂଜିତୋ ନରମରୂହି, ପରିନିବ୍ବାଯି ରେୱତୋ’’ତି।

ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୬।

‘‘ନଗରଂ ସୁଧଞ୍ଞୱତୀ ନାମ, ୱିପୁଲୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ୱିପୁଲା ନାମ ଜନିକା, ରେୱତସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୧।

‘‘ୱରୁଣୋ ବ୍ରହ୍ମଦେୱୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ସମ୍ଭୱୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ରେୱତସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୨।

‘‘ଭଦ୍ଦା ଚେୱ ସୁଭଦ୍ଦା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ସୋପି ବୁଦ୍ଧୋ ଅସମସମୋ, ନାଗମୂଲେ ଅବୁଜ୍ଝଥ।

୨୩।

‘‘ପଦୁମୋ କୁଞ୍ଜରୋ ଚେୱ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠକା;

ସିରିମା ଚେୱ ଯସୱତୀ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠିକା।

୨୪।

‘‘ଉଚ୍ଚତ୍ତନେନ ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ଅସୀତିହତ୍ଥମୁଗ୍ଗତୋ;

ଓଭାସେତି ଦିସା ସବ୍ବା, ଇନ୍ଦକେତୁୱ ଉଗ୍ଗତୋ।

୨୫।

‘‘ତସ୍ସ ସରୀରେ ନିବ୍ବତ୍ତା, ପଭାମାଲା ଅନୁତ୍ତରା;

ଦିୱା ୱା ଯଦି ୱା ରତ୍ତିଂ, ସମନ୍ତା ଫରତି ଯୋଜନଂ।

୨୬।

‘‘ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି , ଆୟୁ ୱିଜ୍ଜତି ତାୱଦେ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୨୭।

‘‘ଦସ୍ସୟିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧବଲଂ ଅମତଂ ଲୋକେ ପକାସୟଂ;

ନିବ୍ବାୟି ଅନୁପାଦାନୋ, ୟଥଗ୍ଗୁପାଦାନସଙ୍ଖୟା।

୨୮।

‘‘ସୋ ଚ କାୟୋ ରତନନିଭୋ, ସୋ ଚ ଧମ୍ମୋ ଅସାଦିସୋ;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଓଭାସେତୀତି ପକାସୟତି। ଉଗ୍ଗତୋତି ଉସ୍ସିତୋ। ପଭାମାଲାତି ପଭାୱେଲା। ୟଥଗ୍ଗୀତି ଅଗ୍ଗି ୱିୟ। ଉପାଦାନସଙ୍ଖୟାତି ଇନ୍ଧନକ୍ଖୟା। ସୋ ଚ କାୟୋ ରତନନିଭୋତି ସୋ ଚ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାୟୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ। ‘‘ତଞ୍ଚ କାୟଂ ରତନନିଭ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋୟେୱ ପନତ୍ଥୋ। ସେସଗାଥାସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ରେୱତବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ପଞ୍ଚମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

୮। ସୋଭିତବୁଦ୍ଧଵଂସଵଣ୍ଣନା

ତସ୍ସ ପନ ଅପରଭାଗେ ତସ୍ସ ସାସନେପି ଅନ୍ତରହିତେ ସୋଭିତୋ ନାମ ବୋଧିସତ୍ତୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ଵା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ତତ୍ଥ ଯାଵତାୟୁକଂ ଠତ୍ଵା ଦେଵେହି ଆୟାଚିତୋ ତୁସିତପୁରତୋ ଚଵିତ୍ଵା ସୁଧମ୍ମନଗରେ ସୁଧମ୍ମରାଜସ୍ସ କୁଲେ ସୁଧମ୍ମାୟ ନାମ ଦେଵିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ସୋ ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ସୁଧମ୍ମୁୟ୍ୟାନେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ପରିସୁଦ୍ଧଵିରାଜିତଘନମେଘପଟଲତୋ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ଵିୟ ନିକ୍ଖମି। ତସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ ଜାତିୟଞ୍ଚ ପାଟିହାରିୟାନି ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରାନି।

ସୋ ଦସଵସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାଵସିତ୍ଵା ସତ୍ତଵିଂସନାଟକିତ୍ଥିସହସ୍ସାନଂ ଅଗ୍ଗାୟ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା ମଖିଲଦେଵିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ସୀହକୁମାରେ ନାମ ପୁତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ଵା ସଞ୍ଜାତସଂଵେଗୋ ପାସାଦେୟେଵ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ତତ୍ଥେଵ ଆନାପାନସ୍ସତିସମାଧିଂ ଭାଵେତ୍ଵା ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି ପଟିଲଭିତ୍ଵା ସତ୍ତାହଂ ତତ୍ଥେଵ ପଧାନଚରିୟମଚରି। ତତୋ ମଖିଲମହାଦେଵିୟା ଦିନ୍ନଂ ପରମମଧୁରଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା ଅଭିନିକ୍ଖମନତ୍ଥାୟ ଚିତ୍ତମୁପ୍ପାଦେସି – ''ଅୟଂ ପାସାଦୋ ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତୋ ମହାଜନସ୍ସ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସେଵ ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ଵା ବୋଧିରୁକ୍ଖଂ ମଜ୍ଝେକତ୍ଵା ପଥଵିୟଂ ଓତରତୁ, ଇମା ଚ ଇତ୍ଥିୟୋ ମୟି ବୋଧିମୂଲେ ନିସିନ୍ନେ ଅଖୁତ୍ତା ସୟମେଵ ପାସାଦତୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତୂ''ତି। ସହଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ପାସାଦୋ ଚ ସୁଧମ୍ମରାଜଭଵନତୋ ଉପ୍ପତିତ୍ଵା ଅସିତଞ୍ଜନସଙ୍କାସମାକାସମଜ୍ଝୁଗ୍ଗଞ୍ଛି। ସୋ ସମୋସରିତସୁରଭିକୁସୁମଦାମସମଲଙ୍କତପାସାଦତଲୋ ସକଲମ୍ପି ଗଗନତଲଂ ସମଲଙ୍କୁରୁମାନୋ ଵିୟ କନକରସଧାରାସଦିସରୁଚିରକରନିକରୋ ଦିଵସକରୋ ଵିୟ ଚ ସରଦସମୟରଜନିକରୋ ଵିୟ ଚ ଵିରୋଚମାନୋ ଵିଲମ୍ବମାନଵିଵିଧଵିଚିତ୍ତକିଙ୍କିଣିକଜାଲୋ ୟସ୍ସ କିର ଵାଦେରିତସ୍ସ ସୁକୁସଲଜନଵାଦିତସ୍ସ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକସ୍ସ ତୁରିୟସ୍ସ ଵିୟ ସଦ୍ଦୋ ଵଗ୍ଗୁ ଚ ରଜନୀୟୋ ଚ କମନୀୟୋ ଚ ଅହୋସି।

ଦୂରତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସୁୟ୍ୟମାନେନ ମଧୁରେନ ସରେନ ସତ୍ତାନଂ ସୋତାନି ଓଦହମାନୋ ଘରଚଚ୍ଚରଚତୁକ୍କଵୀଥିଆଦୀସୁ ଠତ୍ଵା ପଣ୍ଡିତକଥାସଲ୍ଲାପେସୁ ମନୁସ୍ସେସୁ ନାତିନୀଚେନ ନାତିଉଚ୍ଚେନ ତରୁଵରଵନମତ୍ଥକାଵିଦୂରେନାକାସେନ ପଲୋଭୟମାନୋ ଵିୟ ତରୁଵରସାଖାନାନାରତନଜୁତିଵିସରସମୁଜ୍ଜଲେନ ଵଣ୍ଣେନ ଜନନୟନାନି ଆକଡ୍ଢେନ୍ତୋ ଵିୟ ଚ ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜାନୁଭାଵଂ ସମୁଗ୍ଘୋସୟନ୍ତୋ ଵିୟ ଚ ଗଗନତଲଂ ପଟିପଜ୍ଜି। ତତ୍ଥ ନାଟକିତ୍ଥିୟୋପି ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକସ୍ସ ଵରତୁରିୟସ୍ସ ମଧୁରେନ ସରେନ ଉପଗାୟିଂସୁ ଚେଵ ଵିଲପିଂସୁ ଚ। ଚତୁରଙ୍ଗିନୀ କିରସ୍ସ ସେନାପି ଅଲଙ୍କାର-କାୟାଭରଣ-ଜୁତି-ସମୁଦୟ-ସମୁଜ୍ଜୋତନାନାଵିରାଗ-ସୁରଭିକୁସୁମଵସନାଭରଣସୋଭିତା ଅମରଵରସେନା ଵିୟ ପରମରୁଚିରଦସ୍ସନା ଧରଣୀ ଵିୟ ଗଗନତଲେନ ପାସାଦଂ ପରିଵାରେତ୍ଵା ଅଗମାସି।

ତତୋ ପାସାଦୋ ଗନ୍ତ୍ଵା ଅଟ୍ଠାସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଉଜୁଵିପୁଲଵଟ୍ଟକ୍ଖନ୍ଧଂ କୁସୁମପଲ୍ଲଵମକୁଲସମଲଙ୍କତଂ ନାଗରୁକ୍ଖଂ ମଜ୍ଝେକତ୍ଵା ଓତରିତ୍ଵା ଭୂମିୟଂ ପତିଟ୍ଠହି। ନାଟକିତ୍ଥିୟୋ ଚ କେନଚି ଅଖୁତ୍ତାଵ ତତୋ ପାସାଦତୋ ଓତରିତ୍ଵା ପକ୍କମିଂସୁ। ଅନେକଗୁଣସୋଭିତୋ କିର ସୋଭିତୋପି ମହାପୁରିସୋ ମହାଜନକତପରିଵାରୋୟେଵ ରତ୍ତିୟା ତୀସୁ ୟାମେସୁ ତିସ୍ସୋ ଵିଜ୍ଜାୟୋ ଉପ୍ପାଦେସି। ମାରବଲଂ ପନସ୍ସ ଧମ୍ମତାବଲେନେଵ ୟଥାଗତମଗମାସି। ପାସାଦୋ ପନ ତତ୍ଥେଵ ଅଟ୍ଠାସି। ସୋଭିତୋ ପନ ଭଗଵତା ସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ଵା – ''ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା''ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ଵା ବୋଧିସମୀପେୟେଵ ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ଵୀତିନାମେତ୍ଵା ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଧମ୍ମଜ୍ଝେସନଂ ପଟିଜାନିତ୍ଵା – ''କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ପଠମଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଵେମାତିକେ କନିଟ୍ଠଭାତିକେ ଅସମକୁମାରଞ୍ଚ ସୁନେତ୍ତକୁମାରଞ୍ଚ ଦିସ୍ଵା – ''ଇମେ ଦ୍ଵେ କୁମାରା ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନା ଗମ୍ଭୀରଂ ନିପୁଣଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଵିଜ୍ଝିତୁଂ ସମତ୍ଥା, ହନ୍ଦାହଂ ଇମେସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ଵା ସୁଧମ୍ମୁୟ୍ୟାନେ ଓତରିତ୍ଵା ଦ୍ଵେପି କୁମାରେ ଉୟ୍ୟାନପାଲେନ ପକ୍କୋସାପେତ୍ଵା ତେହି ସପରିଵାରେହି ପରିଵୁତୋ ମହାଜନମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଵତ୍ତେସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୧।

''ରେଵତସ୍ସ ଅପରେନ, ସୋଭିତୋ ନାମ ନାୟକୋ;

ସମାହିତୋ ସନ୍ତଚିତ୍ତୋ, ଅସମୋ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ।

୨।

‘‘ସୋ ଜିନୋ ସକଗେହମ୍ହି, ମାନସଂ ୱିନିୱଊୟି;

ପତ୍ୱାନ କେୱଲଂ ବୋଧିଂ, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱଊୟି।

୩।

‘‘ଯାୱ ହେଟ୍ଠା ଅୱୀଚିତୋ, ଭୱଗ୍ଗା ଚାପି ଉଦ୍ଧତୋ;

ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଏକପରିସା, ଅହୋସି ଧମ୍ମଦେସନେ।

୪।

‘‘ତାଯ ପରିସାଯ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱଊୟି;

ଗଣନାଯ ନ ୱଊଙ୍କୋ, ପଠମାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ସକଗେହମ୍ହୀତି ଅଊନୋ ଭୱନେଯେୱ, ଅନ୍ତୋପାସାଦତଲେଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ମାନସଂ ୱିନିୱଊୟୀତି ଚିଊଂ ପରିୱଊେସି, ସକଗେହେ ଠତ୍ୱା ସଊଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରେଯେୱ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱତୋ ଚିଊଂ ୱିନିୱଊେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଊଂ ପାପୁଣୀତି ଅତ୍ଥୋ। ହେଟ୍ଠାତି ହେଟ୍ଠତୋ। ଭୱଗ୍ଗାତି ଅକନିଟ୍ଠଭୱନତୋ। ତାଯ ପରିସାଯାତି ତସ୍ସା ପରିସାଯ ମଜ୍ଝେ। ଗଣନାଯ ନ ୱଊଙ୍କୋତି ଗଣନପଥମତୀତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଠମାଭିସମଯୋତି ପଠମୋ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ। ଅହୂତି ଗଣନାଯ ନ ୱଊଙ୍କା ପରିସା ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ପଠମେ ଅଭିସମିଂସୁଯେୱା’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ପଠମଧମ୍ମଦେସନେ ଅଭିସମିଂସୁ ଯେ ଜନା, ତେ ଗଣନାଯ ନ ୱଊଙ୍କାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥାପରେନ ସମଯେନ ସୁଦସ୍ସନନଗରଦ୍ୱାରେ ଚିଊପାଟଲିଯା ମୂଲେ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ କତ୍ୱା ନୱକନକମଣିମଯଭୱନେ ତାୱତିଂସଭୱନେ ପାରିଚ୍ଛଊକମୂଲେ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାତଲେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅଭିଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁଊଂ –

୫।

‘‘ତତୋ ପରମ୍ପି ଦେସେନ୍ତେ, ମରୂନଞ୍ଚ ସମାଗମେ;

ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ଅଥାପରେନ ସମଯେନ ସୁଦସ୍ସନନଗରେ ଜଯସେନୋ ନାମ ରାଜକୁମାରୋ ଯୋଜନପ୍ପମାଣଂ ୱିହାରଂ କାରେତ୍ୱା ଅସୋକସ୍ସକଣ୍ଣଚମ୍ପକନାଗପୁନ୍ନାଗୱକୁଲସୁରଭିଚୂତପନସାସନସାଲକୁନ୍ଦ- ସହକାରକରୱୀରାଦିତରୁୱରନିରନ୍ତରଂ ଆରାମଂ ରୋପେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ନିୟ୍ୟାତେସି। ଦାନାନୁମୋଦନଂ କତ୍ୱା ଯାଗଂ ୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସସଊନିକାଯସ୍ସ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଅଯଂ ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁଊଂ –

୬।

‘‘ପୁନାପରଂ ରାଜପୁଊୋ, ଜଯସେନୋ ନାମ ଖଊିଯୋ;

ଆରାମଂ ରୋପଯିତ୍ୱାନ, ବୁଦ୍ଧେ ନିୟ୍ୟାତଯୀ ତଦା।

୭।

‘‘ତସ୍ସ ଯାଗଂ ପକିତ୍ତେନ୍ତୋ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି ଚକ୍ଖୁମା;

ତଦା କୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ପୁନ ଉଗ୍ଗତୋ ନାମ ରାଜା ସୁନନ୍ଦନଗରେ ସୁନନ୍ଦଂ ନାମ ୱିହାରଂ କାରେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଦାସି। ତସ୍ମିଂ ଦାନେ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିତାନଂ କୋଟିସତଂ ଅରହନ୍ତାନଂ ସନ୍ନିପାତୋ , ତେସଂ ମଜ୍ଝେ ସୋଭିତୋ ଭଗୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି। ଅଯଂ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ପୁନ ମେଖଲାନଗରେ ଧମ୍ମଗଣୋ ଧମ୍ମଗଣାରାମଂ ନାମ ପୱରାରାମଂ ମହାୱିହାରଂ କାରେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଦତ୍ୱା ସହ ସବ୍ବପରିକ୍ଖାରେହି ଦାନଂ ଅଦାସି। ତସ୍ମିଂ ସମାଗମେ ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାୱେନ ପବ୍ବଜିତାନଂ ନୱୁତିଯା ଅରହନ୍ତକୋଟୀନଂ ସନ୍ନିପାତେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି। ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଯଦା ପନ ଭଗୱା ଦସସତନଯନପୁରେ ୱସ୍ସଂ ୱସିତ୍ୱା ପୱାରଣାଯ ସୁରୱରପରିୱୁତୋ ଓତରି, ତଦା ଅସୀତିଯା ଅରହନ୍ତକୋଟୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁରଙ୍ଗିକେ ସନ୍ନିପାତେ ପୱାରେସି। ଅଯଂ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୮।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ସୋଭିତସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୯।

‘‘ଉଗ୍ଗତୋ ନାମ ସୋ ରାଜା, ଦାନଂ ଦେତି ନରୁତ୍ତମେ;

ତମ୍ହି ଦାନେ ସମାଗଞ୍ଛୁଂ, ଅରହନ୍ତା ସତକୋଟିଯୋ।

୧୦।

‘‘ପୁନାପରଂ ପୁରଗଣୋ, ଦେତି ଦାନଂ ନରୁତ୍ତମେ;

ତଦା ନୱୁତିକୋଟୀନଂ, ଦୁତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୧୧।

‘‘ଦେୱଲୋକେ ୱସିତ୍ୱାନ, ଯଦା ଓରୋହତୀ ଜିନୋ;

ତଦା ଅସୀତିକୋଟୀନଂ, ତତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ’’ତି।

ତଦା କିର ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ରମ୍ମୱତୀନଗରେ ଉଭତୋ ସୁଜାତୋ ‘ସୁଜାତୋ’ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ୱା ସୋଭିତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ସରଣେସୁ ପତିଟ୍ଠାଯ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ତେମାସଂ ମହାଦାନମଦାସି। ସୋପି ନଂ ‘‘ଅନାଗତେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୨।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ସୁଜାତୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ;

ତଦା ସସାୱକଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ଅନ୍ନପାନେନ ତପ୍ପଯିଂ।

୧୩।

‘‘ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ୟାକାସି, ସୋଭିତୋ ଲୋକନାୟକୋ;

ଅପରିମେୟ୍ୟିତୋ କପ୍ପେ, ଅୟଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଵିସ୍ସତି।

୧୪।

‘‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୫।

‘‘ତସ୍ସାପି ଵଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ହଟ୍ଠୋ ସଂଵିଗ୍ଗମାନସୋ;

ତମେଵତ୍ଥମନୁପ୍ପତ୍ତିୟା, ଉଗ୍ଗଂ ଧିତିମକାସହ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ତମେଵତ୍ଥମନୁପ୍ପତ୍ତିୟାତି ତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଭାଵସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥଂ, ତସ୍ସ ପନ ସୋଭିତବୁଦ୍ଧସ୍ସ – ‘‘ଅନାଗତେ ଅୟଂ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଵିସ୍ସତୀ’’ତି ଵଚନଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଅଵିତଥଵଚନା ହି ବୁଦ୍ଧା’’ତି ବୁଦ୍ଧଭାଵପ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଗ୍ଗନ୍ତି ତିକ୍ଖଂ ଘୋରଂ। ଧିତିନ୍ତି ଵୀରିୟଂ। ଅକାସହନ୍ତି ଅକାସିଂ ଅହଂ।

ତସ୍ସ ପନ ସୋଭିତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ସୁଧମ୍ମଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ପିତା ସୁଧମ୍ମୋ ନାମ ରାଜା, ମାତା ସୁଧମ୍ମା ନାମ ଦେଵୀ, ଅସମୋ ଚ ସୁନେତ୍ତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାଵକା, ଅନୋମୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ନକୁଲା ଚ ସୁଜାତା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାଵିକା, ନାଗରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ସରୀରଂ ଅହୋସି, ନଵୁତିଵସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୁପ୍ପମାଣଂ, ମଖିଲା ନାମସ୍ସ ମହାଦେଵୀ, ସୀହକୁମାରୋ ନାମ ଅତ୍ରଜୋ, ନାଟକିତ୍ଥୀନଂ ସତ୍ତଚିଂସସହସ୍ସାନି ନଵଵସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାଵସି। ପାସାଦେନ ଅଭିନିକ୍ଖମି। ଜୟସେନୋ ନାମ ରାଜା ଉପଟ୍ଠାକୋ। ସେତାରାମେ କିର ଵସୀତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୧୬।

‘‘ସୁଧମ୍ମଂ ନାମ ନଗରଂ, ସୁଧମ୍ମୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ;

ସୁଧମ୍ମା ନାମ ଜନିକା, ସୋଭିତସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୧।

‘‘ଅସମୋ ଚ ସୁନେତ୍ତୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାଵକା;

ଅନୋମୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସୋଭିତସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୨।

‘‘ନକୁଲା ଚ ସୁଜାତା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାଵିକା;

ବୁଜ୍ଝମାନୋ ଚ ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ନାଗମୂଲେ ଅବୁଜ୍ଝଥ।

୨୪।

‘‘ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସରତନଂ , ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ମହାମୁନି;

ଓଭାସେତି ଦିସା ସବ୍ବା, ସତରଂସୀଵ ଉଗ୍ଗତୋ।

୨୫।

‘‘ତଥା ସୁଫୁଲ୍ଲଂ ପୱନଂ, ନାନାଗନ୍ଧେହି ଧୂପିତଂ;

ତଥେୱ ତସ୍ସ ପାୱଚନଂ, ସୀଲଗନ୍ଧେହି ଧୂପିତଂ।

୨୬।

‘‘ଯଥାପି ସାଗରୋ ନାମ, ଦସ୍ସନେନ ଅତପ୍ପିଯୋ;

ତଥେୱ ତସ୍ସ ପାୱଚନଂ, ସୱନେନ ଅତପ୍ପିଯଂ।

୨୭।

‘‘ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି , ଆଯୁ ୱିଜ୍ଜତି ତାୱଦେ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୨୮।

‘‘ଓୱାଦଂ ଅନୁସିଟ୍ଠିଞ୍ଚ, ଦତ୍ୱାନ ସେସକେ ଜନେ;

ହୁତାସନୋୱ ତାପେତ୍ୱା, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାୱକୋ।

୨୯।

‘‘ସୋ ଚ ବୁଦ୍ଧୋ ଅସମସମୋ, ତେପି ସାୱକା ବଲପ୍ପତ୍ତା;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ ସତରଂସୀୱାତିଆଦିକୋ ୱିଯ, ସବ୍ବା ଦିସା ଓଭାସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୱନନ୍ତି ମହାୱନଂ। ଧୂପିତନ୍ତି ୱାସିତଂ ଗନ୍ଧିତଂ। ଅତପ୍ପିଯୋତି ଅତିତ୍ତିକରୋ, ଅତିତ୍ତିଜନନୋ ୱା। ତାୱଦେତି ତସ୍ମିଂ କାଲେ, ତାୱତକଂ କାଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତାରେସୀତି ତାରଯୀ। ଓୱାଦନ୍ତି ସକିଂ ୱାଦୋ ଓୱାଦୋ ନାମ। ଅନୁସିଟ୍ଠିନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱଚନଂ ଅନୁସିଟ୍ଠି ନାମ। ସେସକେ ଜନେତି ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧଂ ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ସେସଜନସ୍ସ, ସାମିଅତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ହୁତାସନୋୱ ତାପେତ୍ୱାତି ଅଗ୍ଗି ୱିଯ ତପ୍ପେତ୍ୱା। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ, ଉପାଦାନକ୍ଖଯା ଭଗୱା ପରିନିବ୍ବୁତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଗାଥାସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ସୋଭିତବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଛଟ୍ଠୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

୯। ଅନୋମଦସ୍ସୀବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ସୋଭିତବୁଦ୍ଧେ ପନ ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଏକମସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦରହିତଂ ଅହୋସି। ଅତୀତେ ପନ ତସ୍ମିଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟେ ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ତଯୋ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ ଅନୋମଦସ୍ସୀ, ପଦୁମୋ, ନାରଦୋତି। ତତ୍ଥ ଅନୋମଦସ୍ସୀ ଭଗଵା ସୋଳସ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଦେୱେହି ଅଭିଯାଚିତୋ ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଚନ୍ଦୱତିଯଂ ନାମ ରାଜଧାନିଯଂ ଯସୱା ନାମସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ କୁଲେ ସମୁସ୍ସିତଚାରୁପଯୋଧରାଯ ଯସୋଧରାଯ ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ଅନୋମଦସ୍ସିକୁମାରେ କିର ଯସୋଧରାଯ ଦେୱିଯା କୁଚ୍ଛିଗତେ ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞପ୍ପଭାୱେନ ପଭା ଅସୀତିହତ୍ଥପ୍ପମାଣଂ ଠାନଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଚନ୍ଦସୂରିଯପ୍ପଭାହି ଅନଭିଭୱନୀଯାୱ ଅହୋସି। ସା ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ବୋଧିସତ୍ତଂ ସୁଚନ୍ଦନୁଯ୍ୟାନେ ୱିଜାଯି। ପାଟିହାରିଯାନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ।

ନାମଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ପନସ୍ସ ନାମଂ ଗଣ୍ହନ୍ତା, ଯସ୍ମା ଜାତିଯଂ ଆକାସତୋ ସତ୍ତ ରତନାନି ପତିଂସୁ, ତସ୍ମା ଅନୋମାନଂ ରତନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତତ୍ତା ''ଅନୋମଦସ୍ସୀ''ତି ନାମମକଂସୁ। ସୋ ଅନୁକ୍କମେନ ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତୋ ଦିବ୍ବେହି କାମଗୁଣେହି ପରିଚାରିଯମାନୋ ଦସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ତସ୍ସ କିର ସିରି ଉପସିରି ସିରିୱଡ୍ଢୋତି ତଯୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ସିରିମାଦେୱିପ୍ପମୁଖାନି ତେୱୀସତି ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ। ସୋ ସିରିମାଯ ଦେୱିଯା ଉପୱାଣେ ନାମ ପୁତ୍ତେ ଜାତେ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ସିୱିକାଯାନେନ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତଂ ତିସ୍ସୋ ଜନକୋଟିଯୋ ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ।

ତେହି ପରିୱୁତୋ ମହାପୁରିସୋ ଦସ ମାସେ ପଧାନଚରିଯଂ ଚରି। ତତୋ ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯ ଅନୁପମବ୍ରାହ୍ମଣଗାମେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ଅନୁପମସେଟ୍ଠିଧୀତାଯ ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାଯାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅନୋମନାମାଜୀୱକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ଅଜ୍ଜୁନରୁକ୍ଖବୋଧିଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠତିଂସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗୱୀରିଯଂ ଅଧିଟ୍ଠାଯ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ସମାରଂ ମାରବଲଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା ତୀସୁ ଯାମେସୁ ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା – ''ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖଯମଜ୍ଝଗା''ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

''ସୋଭିତସ୍ସ ଅପରେନ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ;

ଅନୋମଦସ୍ସୀ ଅମିତଯସୋ, ତେଜସ୍ସୀ ଦୁରତିକ୍କମୋ।

୨।

''ସୋ ଛେତ୍ୱା ବନ୍ଧନଂ ସବ୍ବଂ, ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା ତଯୋ ଭୱେ;

ଅନିୱତ୍ତିଗମନଂ ମଗ୍ଗଂ, ଦେସେସି ଦେୱମାନୁସେ।

୩।

''ସାଗରୋୱ ଅସଙ୍ଖୋଭୋ, ପବ୍ବତୋୱ ଦୁରାସଦୋ;

ଆକାସୋୱ ଅନନ୍ତୋ ସୋ, ସାଲରାଜାୱ ଫୁଲ୍ଲିତୋ।

୪।

''ଦସ୍ସନେନପି ତଂ ବୁଦ୍ଧଂ, ତୋସିତା ହୋନ୍ତି ପାଣିନୋ;

ବ୍ୟାହରନ୍ତଂ ଗିରଂ ସୁତ୍ୱା, ଅମତଂ ପାପୁଣନ୍ତି ତେ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅନୋମଦସ୍ସୀତି ଅନୁପମଦସ୍ସନୋ, ଅମିତଦସ୍ସନୋ ୱା। ଅମିତଯସୋତି ଅମିତପରିୱାରୋ, ଅମିତକିତ୍ତି ୱା। ତେଜସ୍ସୀତି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାତେଜେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଦୁରତିକ୍କମୋତି ଦୁପ୍ପଧଂସିଯୋ, ଅଞ୍ଞେନ ଦେୱେନ ୱା ମାରେନ ୱା କେନଚି ୱା ଅତିକ୍କମିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋଛେତ୍ୱା ବନ୍ଧନଂ ସବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଦସୱିଧଂ ସଂଯୋଜନଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା ତଯୋ ଭୱେତି ତିଭୱୂପଗଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଞାଣେନ ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା, ଅଭାୱଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନିୱତ୍ତିଗମନଂ ମଗ୍ଗନ୍ତି ନିୱତ୍ତିଯା ପୱତ୍ତିଯା ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅନିୱତ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଅନିୱତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତି ଅନେନାତି ଅନିୱତ୍ତିଗମନୋ। ତଂ ଅନିୱତ୍ତିଗମନଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଦେସେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଦସ୍ସେତୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ। ଦେୱମାନୁସେତି ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ, ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅସଙ୍ଖୋଭୋତି ଖୋଭେତୁଂ ଚାଲେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟୋତି ଅକ୍ଖୋଭିଯୋ। ଯଥା ହି ସମୁଦ୍ଦୋ ଚତୁରାସୀତିଯୋଜନସହସ୍ସଗମ୍ଭୀରୋ ଅନେକଯୋଜନସହସ୍ସଭୂତାୱାସୋ ଅକ୍ଖୋଭିଯୋ, ଏୱଂ ଅକ୍ଖୋଭିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆକାସୋୱ ଅନନ୍ତୋତି ଯଥା ପନ ଆକାସସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ନତ୍ଥି, ଅଥ ଖୋ ଅନନ୍ତୋ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୋ ଅପାରୋ, ଏୱଂ ଭଗୱାପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣେହି ଅନନ୍ତୋ ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୋ ଅପାରୋ। ସୋତି ସୋ ଭଗୱା। ସାଲରାଜାୱ ଫୁଲ୍ଲିତୋତି ସବ୍ବଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସମଲଙ୍କତସରୀରତ୍ତା ସୁପୁଫ୍ଫିତସାଲରାଜା ୱିଯ ସୋଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସ୍ସନେନପି ତଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦସ୍ସନେନାପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦିସେସୁପି ସାମିୱଚନଂ ପଯୁଜ୍ଜନ୍ତି ସଦ୍ଦସତ୍ଥୱିଦୂ। ତୋସିତାତି ପରିତୋସିତା ପୀଣିତା। ବ୍ୟାହରନ୍ତନ୍ତି ବ୍ୟାହରନ୍ତସ୍ସ, ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ଅମତନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ପାପୁଣନ୍ତୀତି ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେତି ଯେ ତସ୍ସ ଗିରଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁଣନ୍ତି, ତେ ଅମତଂ ପାପୁଣନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭଗୱା ପନ ବୋଧିମୂଲେ ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମୁନା ଆଯାଚିତୋ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତେ ତିକୋଟିସଙ୍ଖେ ଜନେ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନେ ଦିସ୍ୱା – ‘‘କତ୍ଥ ନୁ ଖୋ ତେ ଏତରହି ୱିହରନ୍ତୀ’’ତି ଉପଧାରେନ୍ତୋ ସୁଭୱତୀନଗରେ ସୁଦସ୍ସନୁଯ୍ୟାନେ ୱିହରନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୁଦସ୍ସନୁଯ୍ୟାନେ ଓତରି। ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ପରିସାଯ ମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି। ତତ୍ଥ କୋଟିସତାନଂ ପଠମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୫।

‘‘ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ତସ୍ସ, ଇଦ୍ଧୋ ଫୀତୋ ତଦା ଅହୁ;

କୋଟିସତାନି ଅଭିସମିଂସୁ, ପଠମେ ଧମ୍ମଦେସନେ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଫୀତୋତି ଫାତିପ୍ପତ୍ତୋ ବାହୁଜଞ୍ଞୱସେନ। କୋଟିସତାନୀତି କୋଟୀନଂ ସତାନି କୋଟିସତାନି। ‘‘କୋଟିସତଯୋ’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ସତକୋଟିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥାପରେନ ସମଯେନ ଓସଧୀନଗରଦ୍ୱାରେ ଅସନରୁକ୍ଖମୂଲେ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ କତ୍ୱା ଅସୁରେହି ଦୁରଭିଭୱନେ ତାୱତିଂସଭୱନେ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାଯଂ ନିସିନ୍ନୋ ତେମାସଂ ଅଭିଧମ୍ମୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସାପଯି। ତଦା ଅସୀତିଦେୱତାକୋଟିଯୋ ଅଭିସମିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୬।

‘‘ତତୋ ପରଂ ଅଭିସମଯେ, ୱସ୍ସନ୍ତେ ଧମ୍ମୱୁଟ୍ଠିଯୋ;

ଅସୀତିକୋଟିଯୋଭିସମିଂସୁ, ଦୁତିଯେ ଧମ୍ମଦେସନେ’’ତି।

ତତ୍ଥ ୱସ୍ସନ୍ତେତି ବୁଦ୍ଧମହାମେଘେ ୱସ୍ସନ୍ତେ। ଧମ୍ମୱୁଟ୍ଠିଯୋତି ଧମ୍ମକଥାୱସ୍ସୱୁଟ୍ଠିଯୋ।

ତତୋ ଅପରେନ ସମଯେନ ମଙ୍ଗଲପଞ୍ହନିଦ୍ଦେସେ ଅଟ୍ଠସତ୍ତତି କୋଟିଯୋ ଅଭିସମିଂସୁ। ସୋ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୭।

‘‘ତତୋ ପରମ୍ପି ୱସ୍ସନ୍ତେ, ତପ୍ପଯନ୍ତେ ଚ ପାଣିନଂ;

ଅଟ୍ଠସତ୍ତତିକୋଟୀନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ୱସ୍ସନ୍ତେତି ଧମ୍ମକଥାସଲିଲଧାରଂ ୱସ୍ସନ୍ତେ। ତପ୍ପଯନ୍ତେତି ଧମ୍ମାମତୱସ୍ସେନ ତପ୍ପଯନ୍ତେ, ତପ୍ପନଂ କରୋନ୍ତେ ଭଗୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସପି ଭଗୱତୋ ତଯୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା ଅହେସୁଂ। ତତ୍ଥ ସୋରେଯ୍ୟନଗରେ ଇସିଦତ୍ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଧମ୍ମେ ଦେସିଯମାନେ ପସୀଦିତ୍ୱା ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅରହନ୍ତସତସହସ୍ସାନଂ ମଜ୍ଝେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି। ଅଯଂ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ରାଧୱତୀନଗରେ ସୁନ୍ଦରିନ୍ଧରସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ ଧମ୍ମେ ଦେସିଯମାନେ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିତାନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଅରହନ୍ତସତସହସ୍ସାନଂ ମଜ୍ଝେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି। ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ପୁନ ସୋରେଯ୍ୟନଗରେଯେୱ ସୋରେଯ୍ୟରଞ୍ଞା ସହ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଛନ୍ନଂ ଅରହନ୍ତସତସହସ୍ସାନଂ ମଜ୍ଝେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି। ଅଯଂ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୮।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ତସ୍ସାପି ଚ ମହେସିନୋ;

ଅଭିଞ୍ଞାବଲପତ୍ତାନଂ, ପୁପ୍ଫିତାନଂ ୱିମୁତ୍ତିଯା।

୯।

‘‘ଅଟ୍ଠସତସହସ୍ସାନଂ, ସନ୍ନିପାତୋ ତଦା ଅହୁ;

ପହୀନମଦମୋହାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୧୦।

‘‘ସତ୍ତସତସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଅନଙ୍ଗଣାନଂ ୱିରଜାନଂ, ଉପସନ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୧୧।

‘‘ଛନ୍ନଂ ସତସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଅଭିଞ୍ଞାବଲପତ୍ତାନଂ, ନିବ୍ବୁତାନଂ ତପସ୍ସିନ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ତସ୍ସାପି ଚ ମହେସିନୋତି ତସ୍ସ ମହେସିନୋ ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସାପି। ‘‘ତସ୍ସାପି ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସପି ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଲକ୍ଖଣଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥତୋ ଗହେତବ୍ବଂ। ଅଭିଞ୍ଞାବଲପତ୍ତାନନ୍ତି ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ବଲପତ୍ତାନଂ, ଚିଣ୍ଣୱସିତାଯ ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିଭାୱେନ ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ଥିରଭାୱପ୍ପତ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁପ୍ଫିତାନନ୍ତି ସବ୍ବଫାଲିଫୁଲ୍ଲଭାୱେନ ଅତିୱିଯ ସୋଭଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତାନଂ। ୱିମୁତ୍ତିଯାତି ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତିଯା।

ଅନଙ୍ଗଣାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଯଂ ଅଙ୍ଗଣ-ସଦ୍ଦୋ କତ୍ଥଚି କିଲେସେସୁ ଦିସ୍ସତି। ଯଥାହ – ‘‘ତତ୍ଥ କତମାନି ତୀଣି ଅଙ୍ଗଣାନି? ରାଗୋ ଅଙ୍ଗଣଂ ଦୋସୋ ଅଙ୍ଗଣଂ ମୋହୋ ଅଙ୍ଗଣ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୯୨୪)। ‘‘ପାପକାନଂ ଖୋ ଏତଂ, ଆୱୁସୋ, ଅକୁସଲାନଂ ଇଚ୍ଛାୱଚରାନଂ ଅଧିୱଚନଂ ଯଦିଦଂ ଅଙ୍ଗଣ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୬୦)। କତ୍ଥଚି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ମଲେ? ଯଥାହ – ‘‘ତସ୍ସେୱ ରଜସ୍ସ ୱା ଅଙ୍ଗଣସ୍ସ ୱା ପହାନାଯ ୱାଯମତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮୪)। କତ୍ଥଚି ତଥାରୂପେ ଭୂମିଭାଗେ ‘‘ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ବୋଧିଯଙ୍ଗଣଂ ରାଜଙ୍ଗଣ’’ନ୍ତି। ଇଧ ପନ କିଲେସେସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ନିକ୍କିଲେସାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ (ମ। ନି।

ଅଟ୍ଠ। ୧।୫୭)। ୱିରଜାନନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ତପସ୍ସିନନ୍ତି କିଲେସକ୍ଖଯକରୋ ଅରିଯମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତୋ ତପୋ ଯେସଂ ଅତ୍ଥି ତେ ତପସ୍ସିନୋ, ତେସଂ ତପସ୍ସୀନଂ, ଖୀଣାସୱାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଏକୋ ମହେସକ୍ଖୋ ଯକ୍ଖସେନାପତି ଅହୋସି ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ ଅନେକକୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ଯକ୍ଖାନଂ ଅଧିପତି। ସୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ସୁତ୍ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପରମରୁଚିରଦସ୍ସନଂ ସତ୍ତରତନମଯଂ ଅଭିରୁଚିରରଜନିକରମଣ୍ଡଲସଦିସଂ ମଣ୍ଡପଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସତ୍ତାହଂ ମହାଦାନଂ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଦାସି। ଅଥ ନଂ ଭଗୱା ଭତ୍ତାନୁମୋଦନସମଯେ ‘‘ଅନାଗତେ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକେ ଏକସ୍ମିଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟେ ଅତିକ୍କନ୍ତେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୨।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ଯକ୍ଖୋ ଆସିଂ ମହିଦ୍ଧିକୋ;

ନେକାନଂ ଯକ୍ଖକୋଟୀନଂ, ୱସୱତ୍ତିମ୍ହି ଇସ୍ସରୋ।

୧୩।

‘‘ତଦାପି ତଂ ବୁଦ୍ଧୱରଂ, ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ମହେସିନଂ;

ଅନ୍ନପାନେନ ତପ୍ପେସିଂ, ସସଙ୍ଘଂ ଲୋକନାଯକଂ।

୧୪।

‘‘ସୋପି ମଂ ତଦା ବ୍ୟାକାସି, ୱିସୁଦ୍ଧନଯନୋ ମୁନି;

ଅପରିମେଯ୍ୟିତୋ କପ୍ପେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୫।

‘‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୬।

‘‘ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ହଟ୍ଠୋ ସଂୱିଗ୍ଗମାନସୋ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିନ୍ତି ପାରମିପୂରଣତ୍ଥାଯ ଭିଯ୍ୟୋପି ଦଳ୍ହତରଂ ପରକ୍କମମକାସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ ପନ ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଚନ୍ଦୱତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ଯସୱା ନାମ ରାଜା ପିତା, ଯସୋଧରା ନାମ ମାତା, ନିସଭୋ ଚ ଅନୋମୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ୱରୁଣୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସୁନ୍ଦରୀ ଚ ସୁମନା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ଅଜ୍ଜୁନରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ଆଯୁ, ସିରିମା ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ଉପୱାଣୋ ନାମସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ, ଦସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ସୋ ସିୱିକାଯାନେନ ନିକ୍ଖମି। ସିୱିକାଯାନେନ ଗମନଂ ପନ ସୋଭିତବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନାଯ ପାସାଦଗମନେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମକୋ ନାମ ରାଜା ଉପଟ୍ଠାକୋ। ଧମ୍ମାରାମେ କିର ଭଗୱା ୱିହାସୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୭।

‘‘ନଗରଂ ଚନ୍ଦୱତୀ ନାମ, ଯସୱା ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ;

ମାତା ଯସୋଧରା ନାମ, ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୨୨।

‘‘ନିସଭୋ ଚ ଅନୋମୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ୱରୁଣୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୨୩।

‘‘ସୁନ୍ଦରୀ ଚ ସୁମନା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଅଜ୍ଜୁନୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

୨୪।

‘‘ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସରତନଂ, ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ମହାମୁନି;

ପଭା ନିଦ୍ଧାୱତୀ ତସ୍ସ, ସତରଂସୀୱ ଉଗ୍ଗତୋ।

୨୬।

‘‘ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି, ଆୟୁ ୱିଜ୍ଜତି ତାୱଦେ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୨୭।

‘‘ସୁପୁପ୍ଫିତଂ ପାୱଚନଂ, ଅରହନ୍ତେହି ତାଦିହି;

ୱୀତରାଗେହି ୱିମଲେହି, ସୋଭିତ୍ଥ ଜିନସାସନଂ।

୨୮।

‘‘ସୋ ଚ ସତ୍ଥା ଅମିତଯସୋ, ଯୁଗାନି ତାନି ଅତୁଲିୟାନି;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ ପଭା ନିଦ୍ଧାୱତୀତି ତସ୍ସ ସରୀରତୋ ପଭା ନିକ୍ଖମତି। ସରୀରପ୍ପଭା ପନସ୍ସ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନପ୍ପମାଣଂ ପଦେସଂ ଫରିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଯୁଗାନି ତାନୀତି ଅଗ୍ଗସାୱକଯୁଗାଦୀନି ଯୁଗଳାନି। ସବ୍ବଂତମନ୍ତରହିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚମୁଖଂ ପୱିଟ୍ଠଂ ୱିନଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନନୁ ରିତ୍ତକମେୱ ସଙ୍ଖାରା’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ନନୁ ରିତ୍ତକା ତୁଚ୍ଛକାୟେୱ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରାତି ଅତ୍ଥୋ। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ସେସଗାଥାସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଇମସ୍ସ ପନ ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ସାରିପୁତ୍ତୋ ଚ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ଚାତି ଇମେ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା ଅଗ୍ଗସାୱକଭାୱତ୍ଥାୟ

ପଣିଧାନମକଂସୁ। ଇମେସଂ ପନ ଥେରାନଂ ୱତ୍ଥୁ ଚେଵ୍ହ କଥେତବ୍ବଂ। ମୟା ଗନ୍ଥୱିତ୍ଥାରଭୟେନ ନ ଉଦ୍ଧଟନ୍ତି।

ଅନୋମଦସ୍ସୀବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ସତ୍ତମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୦। ପଦୁମବୁଦ୍ଧବଂସବଣ୍ଣନା

ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଅପରଭାଗେ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାୟୁକା ମନୁସ୍ସା ଅନୁକ୍କମେନ ପରିହାୟିତ୍ୱା ଦସୱସ୍ସାୟୁକା ହୁତ୍ୱା ପୁନ ଅନୁକ୍କମେନ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟାୟୁକା ହୁତ୍ୱା ପୁନ ପରିହାୟମାନା ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାୟୁକା ଅହେସୁଂ। ତଥା ପଦୁମୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ସୋପି ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଚମ୍ପକନଗରେ ଅସମସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ କୁଲେ ରୂପାଦୀହି ଅସମାୟ ଅସମାୟ ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ସୋ ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ଚମ୍ପକୁୟ୍ୟାନେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ଜାତେ ପନ କୁମାରେ ଆକାସତୋ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ସମୁଦ୍ଦପରିୟନ୍ତେ ପଦୁମୱସ୍ସଂ ନିପତି। ତେନସ୍ସ ନାମଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ନାମଂ ଗଣ୍ହନ୍ତା ନେମିତ୍ତକା ଚ ଞାତକା ଚ ''ମହାପଦୁମକୁମାରୋ''ତ୍ୱେୱ ନାମମକଂସୁ। ସୋ ଦସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ନନ୍ଦୁତ୍ତର-ୱସୁତ୍ତର-ୟସୁତ୍ତରାନାମକା ତୟୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ଉତ୍ତରାଦେୱିପ୍ପମୁଖାନି ତେତ୍ତିଂସ ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ।

ଅଥ ମହାସତ୍ତୋ ଉତ୍ତରାୟ ନାମ ମହାଦେୱିୟା ରମ୍ମକୁମାରେ ନାମ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ଆଜଞ୍ଞରଥେନ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମି। ତଂ ପବ୍ବଜନ୍ତଂ ଏକା ପୁରିସକୋଟି ଅନୁପବ୍ବଜି। ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ଅଟ୍ଠ ମାସେ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ଧଞ୍ଞୱତୀନଗରେ ସୁଧଞ୍ଞସେଟ୍ଠିସ୍ସ ଧୀତାୟ ଧଞ୍ଞୱତିୟା ନାମ ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ମହାସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାୟନ୍ହସମୟେ ତିତ୍ଥକାଜୀୱକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ମହାସୋଣବୋଧିଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠତିଂସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରକଂ ପଞ୍ଞପେତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗୱୀରିୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାୟ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ତୀସୁ ୟାମେସୁ ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା – ''ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା''ତି (ଧ। ପ। ୧୫୩-୧୫୪) ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ବୋଧିସମୀପେୟେୱ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଆୟାଚନଂ ଅଧିୱାସେତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଭାଜନଭୂତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତୋ ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତେ କୋଟିସଙ୍ଖେ ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ତଙ୍ଖଣେୟେୱ ଅନିଲପଥେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧଞ୍ଞୱତୀନଗରସମୀପେ ଧନଞ୍ଜୁୟ୍ୟାନେ ଓତରିତ୍ୱା ତେହି ପରିୱୁତୋ ତେସଂ ମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି। ତଦା କୋଟିସତାନଂ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

''ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ଅପରେନ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ;

ପଦୁମୋ ନାମ ନାମେନ, ଅସମୋ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ।

୨।

''ତସ୍ସାପି ଅସମଂ ସୀଲଂ, ସମାଧିପି ଅନନ୍ତକୋ;

ଅସଙ୍ଖେୟ୍ୟଂ ଞାଣୱରଂ, ୱିମୁତ୍ତିପି ଅନୂପମା।

୩।

''ତସ୍ସାପି ଅତୁଲତେଜସ୍ସ, ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ;

ଅଭିସମୟା ତୟୋ ଆସୁଂ, ମହାତମପୱାହନା''ତି।

ତତ୍ଥ ଅସମଂ ସୀଲନ୍ତି ଅଞ୍ଞେସଂ ସୀଲେନ ଅସଦିସଂ, ଉତ୍ତମଂ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସମାଧିପି ଅନନ୍ତକୋତି ସମାଧିପି ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୋ, ତସ୍ସ ଅନନ୍ତଭାୱୋ ଲୋକୱିୱରଣୟମକପାଟିହାରିୟାଦୀସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଞାଣୱରନ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ଅସାଧାରଣଞ୍ଞାଣାନି ୱା। ୱିମୁତ୍ତିପୀତି ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତିପି ଭଗୱତୋ। ଅନୂପମାତି ଉପମାୱିରହିତା। ଅତୁଲତେଜସ୍ସାତି ଅତୁଲଞାଣତେଜସ୍ସ। ''ଅତୁଲଞାଣତେଜା''ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସ ''ତୟୋ ଅଭିସମୟା''ତି ଇମିନା ଉତ୍ତରପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ମହାତମପୱାହନାତି ମହାମୋହୱିନାସକା, ମୋହନ୍ଧକାରୱିଦ୍ଧଂସକାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥାପରେନ ସମଯେନ ପଦୁମୋ ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ କନିଟ୍ଠଭାତରଂ ସାଲକୁମାରଞ୍ଚ ଉପସାଲକୁମାରଞ୍ଚ ଞାତିସମାଗମେ ସପରିୱାରେ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ତେସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ନୱୁତି କୋଟିଯୋ ଧମ୍ମାମତଂ ପାଯେସି। ଯଦା ପନ ରମ୍ମତ୍ଥେରସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତଦା ଅସୀତିକୋଟୀନଂ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪।

''ପଠମାଭିସମଯେ ବୁଦ୍ଧୋ, କୋଟିସତମବୋଧଯି;

ଦୁତିଯାଭିସମଯେ ଧୀରୋ, ନୱୁତିକୋଟିମବୋଧଯି।

୫।

''ଯଦା ଚ ପଦୁମୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ଓୱଦୀ ସକମତ୍ରଜଂ;

ତଦା ଅସୀତିକୋଟୀନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ''ତି।

ଯଦା ପନ ସୁଭାୱିତତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ପଦୁମସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ବୁଦ୍ଧପଦୁମୱଦନସ୍ସ ସନ୍ତିକେ କୋଟିସତସହସ୍ସପରିୱାରୋ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିତୋ, ତସ୍ମିଂ ସନ୍ନିପାତେ ଭଗୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ପନ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି।

ଅଥାପରେନ ସମଯେନ ମହାପଦୁମୋ ମୁନିୱସଭୋ ଉସଭସମଗତୀ ଉସଭୱତୀନଗରଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱସ୍ସଂ ଉପଗଞ୍ଛି। ନଗରୱାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ଭଗୱନ୍ତଂ ଦସ୍ସନକାମା ଉପସଙ୍କମିଂସୁ। ତେସଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତତ୍ଥ ଚ ବହୱୋ ମନୁସ୍ସା ପସନ୍ନଚିତ୍ତା ପବ୍ବଜିଂସୁ। ତତୋ ଦସବଲୋ ତେହି ଚ ଅଞ୍ଞେହି ଚ ତୀହି ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିସୁଦ୍ଧିପୱାରଣଂ ପୱାରେସି। ସୋ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଯେ ପନ ତତ୍ଥ ନ ପବ୍ବଜିଂସୁ, ତେ କଥିନାନିସଂସଂ ସୁତ୍ୱା ପାଟିପଦେ ପଞ୍ଚସୁ ମାସେସୁ ପଞ୍ଚାନିସଂସଦାଯକଂ କଥିନଚୀୱରମଦଂସୁ। ତତୋ ତଂ ଭିକ୍ଖୂ ଧମ୍ମସେନାପତିଂ ଅଗ୍ଗସାୱକଂ ୱିସାଲମତିଂ ସାଲତ୍ଥେରଂ କଥିନତ୍ଥାରତ୍ଥଂ ଯାଚିତ୍ୱା କଥିନଚୀୱରଂ ତସ୍ସାଦଂସୁ। ଥେରସ୍ସ କଥିନଚୀୱରେ କଯିରମାନେ ଭିକ୍ଖୂ ସିବ୍ବନେ ସହାଯକା ଅହେସୁଂ। ପଦୁମୋ ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ସୂଚିଚ୍ଛିଦ୍ଦେ ସୁତ୍ତାନି ଆୱୁନିତ୍ୱା ଅଦାସି। ନିଟ୍ଠିତେ ପନ ଚୀୱରେ ଭଗୱା ତୀହି ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସେହି ଚାରିକଂ ପକ୍କାମି।

ଅଥାପରେନ ସମଯେନ ସୀହୱିକ୍କନ୍ତଗାମୀ ପୁରିସସୀହୋ ୱିଯ ବୁଦ୍ଧସୀହୋ ଗୋସିଙ୍ଗସାଲୱନସଦିସେ ପରମସୁରଭିକୁସୁମଫଲଭାରୱିନମିତସାଖାୱିଟପେ ୱିମଲକମଲକୁୱଲଯସମଲଙ୍କତେ ସିସିରମଧୁରୱାରିୱାହେନ ପରିପୂରିତେ ରୁରୁ-ଚମର-ସୀହ-ବ୍ଯଗ୍ଘ-ଅଜ-ହଯ-ଗୱଯ-ମହିଂସାଦି ୱିୱିଧମିଗଗଣୱିଚରିତେ ସୁରଭିକୁସୁମଗନ୍ଧାୱବଦ୍ଧହଦଯାହି ଭମରମଧୁକରଯୁୱତୀହି ଅନୁଭୂତପ୍ପଚାରାହି ସମନ୍ତତୋ ଗୁମ୍ବଗୁମ୍ବାଯମାନେ ଫଲରସପମୁଦିତହଦଯାହି କାକଲିସଦିସମଧୁରୱିରୁତାହି କୋକିଲୱଧୂହି ଉପଗୀଯମାନେ ପରମରମଣୀଯେ ୱିୱିତ୍ତେ ୱିଜନେ ଯୋଗାନୁକୂଲେ ପୱନେ ୱସ୍ସାୱାସମୁପଗଞ୍ଛି। ତସ୍ମିଂ ୱିହରନ୍ତଂ ସପରିୱାରକଂ ଦସବଲଂ ତଥାଗତଂ ଧମ୍ମରାଜଂ ବୁଦ୍ଧସିରିଯା ୱିରୋଚମାନଂ ଦିସ୍ୱା ମନୁସ୍ସା ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପସୀଦିତ୍ୱା ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିଂସୁ। ତଦା ଦ୍ୱୀହି ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ ପୱାରେସି। ସୋ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୬।

''ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ପଦୁମସ୍ସ ମହେସିନୋ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୭।

‘‘କଥିନତ୍ଥାରସମଯେ, ଉପ୍ପନ୍ନେ କଥିନଚୀୱରେ;

ଧମ୍ମସେନାପତିତ୍ଥାଯ, ଭିକ୍ଖୂ ସିବ୍ବିଂସୁ ଚୀୱରଂ।

୮।

‘‘ତଦା ତେ ୱିମଲା ଭିକ୍ଖୂ, ଛଳଭିଞ୍ଞା ମହିଦ୍ଧିକା;

ତୀଣି ସତସହସ୍ସାନି, ସମିଂସୁ ଅପରାଜିତା।

୯।

‘‘ପୁନାପରଂ ସୋ ନରାସଭୋ, ପୱନେ ୱାସଂ ଉପାଗମି;

ତଦା ସମାଗମୋ ଆସି, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସତସହସ୍ସିନ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ କଥିନତ୍ଥାରସମଯେତି କଥିନଚୀୱରତ୍ଥରଣସମଯେ। ଧମ୍ମସେନାପତିତ୍ଥାଯାତି ଧମ୍ମସେନାପତିସାଲତ୍ଥେରତ୍ଥଂ। ଅପରାଜିତାତି ନ ପରାଜିତା, ୱିଭତ୍ତିଲୋପୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସୋତି ସୋ ମହାପଦୁମୋ। ପୱନେତି ମହାୱନେ। ୱାସନ୍ତି ୱସ୍ସାୱାସଂ। ଉପାଗମୀତି ଉପାଗତୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସତସହସ୍ସିନନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସତସହସ୍ସାନଂ। ‘‘ତଦା ଆସି ସମାଗମୋ’’ତିପି ପାଠୋ ଯଦି ଅତ୍ଥି ସୁନ୍ଦରୋ ଭୱେଯ୍ୟ।

ତଦା ତଥାଗତେ ତସ୍ମିଂ ୱନସଣ୍ଡେ ୱସନ୍ତେ ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ସୀହୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ସଞ୍ଜାତପୀତିସୋମନସ୍ସୋ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସୀହନାଦଂ ନଦିତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଅୱିଜହିତ୍ୱା ପୀତିସୁଖେନେୱ ଗୋଚରାଯ ଅପକ୍କମିତ୍ୱା ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗଂ କତ୍ୱା ପଯିରୁପାସମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥ ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ସତ୍ତାହସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ନରସୀହୋ ସୀହଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା – ‘‘ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେପିସ୍ସ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦୋ ହୋତୂତି ସଙ୍ଘୋ ଆଗଚ୍ଛତୂ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ଅନେକକୋଟିଭିକ୍ଖୂ ତାୱଦେୱ ଆଗଞ୍ଛିଂସୁ। ସୀହୋ ସଙ୍ଘେପି ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେସି। ଅଥ ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା – ‘‘ଅନାଗତେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୦।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ସୀହୋ ଆସିଂ ମିଗାଧିଭୂ;

ପୱିୱେକମନୁବ୍ରୂହନ୍ତଂ, ପୱନେ ଅଦ୍ଦସଂ ଜିନଂ।

୧୧।

‘‘ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ସିରସା ପାଦେ, କତ୍ୱାନ ତଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ;

ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅଭିନାଦିତ୍ୱା, ସତ୍ତାହଂ ଜିନମୁପଟ୍ଠହଂ।

୧୨।

‘‘ସତ୍ତାହଂ ୱରସମାପତ୍ତିଯା, ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତଥାଗତୋ;

ମନସା ଚିନ୍ତଯିତ୍ୱାନ, କୋଟିଭିକ୍ଖୂ ସମାନଯି।

୧୩।

‘‘ତଦାପି ସୋ ମହାୱୀରୋ, ତେସଂ ମଜ୍ଝେ ୱିୟାକରି;

ଅପରିମେୟ୍ୟିତୋ କପ୍ପେ, ଅୟଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୪।

‘‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୫।

‘‘ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିୟ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦୟିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିୟା’’ତି।

ତତ୍ଥ ପୱିୱେକମନୁବ୍ରୂହନ୍ତନ୍ତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସମାପନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଦକ୍ଖିଣନ୍ତି ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା। ଅଭିନାଦିତ୍ୱାତି ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସୀହନାଦଂ ନଦିତ୍ୱା। ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି ଉପଟ୍ଠହିଂ। ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ। ୱରସମାପତ୍ତିୟାତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ମନସା ଚିନ୍ତୟିତ୍ୱାନାତି ‘‘ସବ୍ବେପି ଭିକ୍ଖୂ ଇଧ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୂ’’ତି ମନସାୱ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା। ସମାନୟୀତି ସମାହରି।

ତସ୍ସ ପନ ପଦୁମସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଚମ୍ପକଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି। ଅସମୋ ନାମ ରାଜା ପିତା ଅହୋସି, ମାତାପି ତସ୍ସ ଅସମା ନାମ, ସାଲୋ ଚ ଉପସାଲୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ୱରୁଣୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ରାଧା ଚ ସୁରାଧା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ମହାସୋଣରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ସରୀରଂ, ଆୟୁ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ଅହୋସି, ରୂପାଦୀହି ଗୁଣେହି ଅନୁତ୍ତରା ଉତ୍ତରା ନାମସ୍ସ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ରମ୍ମକୁମାରୋ ନାମସ୍ସ ଅତିରମ୍ମୋ ତନୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୬।

‘‘ଚମ୍ପକଂ ନାମ ନଗରଂ, ଅସମୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ;

ଅସମା ନାମ ଜନିକା, ପଦୁମସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୧।

‘‘ସାଲୋ ଚ ଉପସାଲୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ୱରୁଣୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ପଦୁମସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୨।

‘‘ରାଧା ଚେୱ ସୁରାଧା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ମହାସୋଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୪।

‘‘ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସରତନଂ, ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ମହାମୁନି;

ପଭା ନିଦ୍ଧାୱତୀ ତସ୍ସ, ଅସମା ସବ୍ବତୋ ଦିସା।

୨୫।

‘‘ଚନ୍ଦପ୍ପଭା ସୂରିଯପ୍ପଭା, ରତନଗ୍ଗିମଣିପ୍ପଭା;

ସବ୍ବାପି ତା ହତା ହୋନ୍ତି, ପତ୍ୱା ଜିନପଭୁତ୍ତମଂ।

୨୬।

‘‘ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି , ଆଯୁ ୱିଜ୍ଜତି ତାୱଦେ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୨୭।

‘‘ପରିପକ୍କମାନସେ ସତ୍ତେ, ବୋଧଯିତ୍ୱା ଅସେସତୋ;

ସେସକେ ଅନୁସାସିତ୍ୱା, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାୱକୋ।

୨୮।

‘‘ଉରଗୋୱ ତଚଂ ଜିଣ୍ଣଂ, ୱଦ୍ଧପତ୍ତଂୱ ପାଦପୋ;

ଜହିତ୍ୱା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ଯଥା ସିଖୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ରତନଗ୍ଗିମଣିପ୍ପଭାତି ରତନପ୍ପଭା ଚ ଅଗ୍ଗିପ୍ପଭା ଚ ମଣିପ୍ପଭା ଚ। ହତାତି ଅଭିଭୂତା। ଜିନପଭୁତ୍ତମନ୍ତି ଜିନସ୍ସ ସରୀରପ୍ପଭଂ ଉତ୍ତମଂ ପତ୍ୱା ହତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିପକ୍କମାନସେତି ପରିପକ୍କିନ୍ଦ୍ରିଯେ ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ତେ। ୱଦ୍ଧପତ୍ତନ୍ତି ପୁରାଣପତ୍ତଂ। ପାଦପୋ ୱାତି ପାଦପୋ ୱିଯ। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେତି ସବ୍ବେପି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରେ ସଙ୍ଖାରେ। ‘‘ହିତ୍ୱା ସବ୍ବସଙ୍ଖାର’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ। ଯଥା ସିଖୀତି ଅଗ୍ଗି ୱିଯ ନିରୁପାଦାନୋ ନିବ୍ବୁତିଂ ସୁଗତୋ ଗତୋତି। ସେସମେତ୍ଥ ଗାଥାସୁ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ପଦୁମବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଅଟ୍ଠମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

୧୧। ନାରଦବୁଦ୍ଧଵଂସଵଣ୍ଣନା

ପଦୁମବୁଦ୍ଧେ ପନ ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ସ ସାସନେ ଚ ଅନ୍ତରହିତେ ଵସ୍ସସତସହସ୍ସାୟୁକା ମନୁସ୍ସା ଅନୁକ୍କମେନ ପରିହାୟମାନା ଦସଵସ୍ସାୟୁକା ଅହେସୁଂ। ପୁନ ଵଡ୍ଢିତ୍ଵା ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାୟୁକା ହୁତ୍ଵା ପରିହାୟମାନା ନଵୁତିଵସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକା ଅହେସୁଂ। ତଦା ଦସବଲଧରୋ ତେଵିଜ୍ଜୋ ଚତୁଵେସାରଜ୍ଜଵିସାରଦୋ ଵିମୁତ୍ତିସାରଦୋ ନାରଦୋ ନାମ ନରସଦ୍ଦୁଲୁତ୍ତମୋ ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଉଦପାଦି। ସୋ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ଵା ତୁସିତଭଵନେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ଵା ତତୋ ଚଵିତ୍ଵା ଧଞ୍ଞଵତୀ ନାମ ନଗରେ ସକଵୀରିୟଵିଜିତଵାସୁଦେଵସ୍ସ ସୁଦେଵସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ କୁଲେ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା ନିରୁପମାୟ ଅନୋମାୟ ନାମ ଦେଵିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ସୋ ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ଧନଞ୍ଜୟୁୟ୍ୟାନେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ନାମଗ୍ଗହଣଦିଵସେ ପନ ନାମକରଣେ କୟିରମାନେ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ମନୁସ୍ସାନଂ ଉପଭୋଗକ୍ଖମାନି ଅନୁରୂପାନି ଆଭରଣାନି ଆକାସତୋ କପ୍ପରୁକ୍ଖାଦୀହି ପତିଂସୁ। ତେନସ୍ସ ନରାନଂ ଅରହାନି ଆଭରଣାନି ଅଦାସୀତି ''ନାରଦୋ''ତି ନାମଂ ଅକଂସୁ।

ସୋ ନଵଵସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରମଜ୍ଝେ ଵସି। ଵିଜିତୋ ଵିଜିତାଵୀ ଵିଜିତାଭିରାମୋତି ତିଣ୍ଣଂ ଉତୂନଂ ଅନୁଚ୍ଛଵିକା ତୟୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ତସ୍ସ ନାରଦକୁମାରସ୍ସ କୁଲସୀଲାଚାରରୂପସମ୍ପନ୍ନଂ ମନୋନୁକୂଲଂ ଵିଜିତସେନଂ ନାମ ଅତିଵିୟ ଧଞ୍ଞଂ ଖତ୍ତିୟକଞ୍ଞଂ ଅଗ୍ଗମହେସିଂ ଅକଂସୁ। ତଂ ଆଦିଂ କତ୍ଵା ଵୀସତିସହସ୍ସାଧିକଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ସତସହସ୍ସଂ ଅହୋସି। ତସ୍ସା ଵିଜିତସେନାୟ ଦେଵିୟା ସବ୍ବଲୋକାନନ୍ଦକରେ ନନ୍ଦୁତ୍ତରକୁମାରେ ନାମ ଜାତେ ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ଵା ଚତୁରଙ୍ଗିନିୟା ମହତିୟା ସେନାୟ ପରିଵୁତୋ ନାନାଵିରାଗତନୁଵରଵସନନିଵସନୋ ଆମୁକ୍କମୁତ୍ତାହାରମଣିକୁଣ୍ଡଲୋ ଵରକେୟୂରମକୁଟକଟକଧରୋ ପରମସୁରଭିଗନ୍ଧକୁସୁମସମଲଙ୍କତୋ ପଦସାଵ ଉୟ୍ୟାନଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ସବ୍ବାଭରଣାନି ଓମୁଞ୍ଚିତ୍ଵା ଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସ ହତ୍ଥେ ଦତ୍ଵା ସୟମେଵ ଵିମଲନୀଲକୁଵଲୟଦଲସଦିସେନାତିନିସିତେନାସିନା ପରମରୁଚିରରତନଵିଚିତ୍ତଂ ସକେସମକୁଟଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା ଗଗନତଲେ ଖିପି। ତଂ ସକ୍କୋ ଦେଵରାଜା ସୁଵଣ୍ଣଚଙ୍କୋଟକେନ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ଵା ତାଵତିଂସଭଵନଂ ନେତ୍ଵା ତିୟୋଜନୁବ୍ବେଧଂ ସିନେରୁମୁଦ୍ଧନି ସତ୍ତରତନମୟଂ ଚେତିୟଂ ଅକାସି।

ମହାପୁରିସୋ ପନ ଦେଵଦତ୍ତାନି କାସାୟାନି ଵତ୍ଥାନି ପରିଦହିତ୍ଵା ତତ୍ଥେଵ ଉୟ୍ୟାନେ ପବ୍ବଜି। ପୁରିସସତସହସ୍ସା ଚ ତଂ ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ। ସୋ ସତ୍ତାହଂ ତତ୍ଥେଵ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ଵା ଵିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ଵିଜିତସେନାୟ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା ଦିନ୍ନଂ ପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା ତତ୍ଥେଵ ଉୟ୍ୟାନେ ଦିଵାଵିହାରଂ କତ୍ଵା ସୁଦସ୍ସନୁୟ୍ୟାନପାଲେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ଵା ମହାସୋଣବୋଧିଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ଵା ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥଵିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ଵା ନିସୀଦିତ୍ଵା ମାରବଲଂ ଵିଧମିତ୍ଵା ତୀସୁ ଯାମେସୁ ତିସ୍ସୋ ଵିଜ୍ଜା ଉପ୍ପାଦେତ୍ଵା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପଟିଵିଜ୍ଝିତ୍ଵା – ''ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା''ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ଵା ସତ୍ତସତ୍ତାହାନି ଵୀତିନାମେତ୍ଵା ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଯାଚିତୋ ପଟିଞ୍ଞଂ ଦତ୍ଵା ଧନଞ୍ଜୟୁୟ୍ୟାନେ ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତେହି ସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂହି ପରିଵୁତୋ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଵତ୍ତେସି। ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୧।

''ପଦୁମସ୍ସ ଅପରେନ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦ୍ଵିପଦୁତ୍ତମୋ;

ନାରଦୋ ନାମ ନାମେନ, ଅସମୋ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ।

୨।

''ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଚକ୍କଵତ୍ତିସ୍ସ, ଜେଟ୍ଠୋ ଦୟିତଓରସୋ;

ଆମୁକ୍କମାଲାଭରଣୋ, ଉୟ୍ୟାନଂ ଉପସଙ୍କମି।

୩।

''ତତ୍ଥାସି ରୁକ୍ଖୋ ଯସଵିପୁଲୋ, ଅଭିରୂପୋ ବ୍ରହ୍ମା ସୁଚି;

ତମଜ୍ଝପ୍ପତ୍ଵା ଉପନିସୀଦି, ମହାସୋଣସ୍ସ ହେଟ୍ଠତୋ।

୪।

‘‘ତତ୍ଥ ଞାଣଵରୁପ୍ପଜ୍ଜି, ଅନନ୍ତଂ ଵଜିରୂପମଂ;

ତେନ ଵିଚିନି ସଙ୍ଖାରେ, ଉକ୍କୁଜ୍ଜମଵକୁଜ୍ଜକଂ।

୫।

‘‘ତତ୍ଥ ସବ୍ବକିଲେସାନି, ଅସେସମଭିଵାହୟି;

ପାପୁଣୀ କେଵଲଂ ବୋଧିଂ, ବୁଦ୍ଧଞାଣେ ଚ ଚୁଦ୍ଦସ।

୬।

‘‘ପାପୁଣିତ୍ଵାନ ସମ୍ବୋଧିଂ, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଵତ୍ତୟି;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଚକ୍କଵତ୍ତିସ୍ସାତି ଚକ୍କଵତ୍ତିରଞ୍ଞୋ। ଜେଟ୍ଠୋତି ପୁବ୍ବଜୋ। ଦୟିତଓରସୋତି ଦୟିତୋ ପିୟୋ ଓରସୋ ପୁତ୍ତୋ, ଦୟିତୋ ଓରସି ଗହେତ୍ଵା ଲାଲିତୋ ପୁତ୍ତୋ ଦୟିତଓରସୋ ନାମ। ଆମୁକ୍କମାଲାଭରଣୋତି ଆମୁକ୍କମୁତ୍ତାହାରକେୟୂରକଟକମକୁଟକୁଣ୍ଡଲମାଲୋ। ଉୟ୍ୟାନନ୍ତି ବହିନଗରେ ଧନଞ୍ଜୟୁୟ୍ୟାନଂ ନାମାରାମଂ ଅଗମାସି।

ତତ୍ଥାସି ରୁକ୍ଖୋତି ତସ୍ମିଂ ଉୟ୍ୟାନେ ଏକୋ କିର ରୁକ୍ଖୋ ରତ୍ତସୋଣୋ ନାମ ଅହୋସି। ସୋ କିର ନଵୁତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧୋ ସମଵଟ୍ଟକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମ୍ପନ୍ନଵିଵିଧଵିଟପସାଖୋ ନୀଲବହଲଵିପୁଲପଲାସୋ ସନ୍ଦଚ୍ଛାୟୋ ଦେଵତାଧିଵୁଟ୍ଠୋ ଵିଗତଵିଵିଧଵିହଗଗଣସଞ୍ଚାରୋ ଧରଣୀତଲତିଲକଭୂତୋ ତରୁରଜ୍ଜଂ ଵିୟ କୁରୁମାନୋ ପରମରମଣୀୟଦସ୍ସନୋ ରତ୍ତକୁସୁମସମଲଙ୍କତସବ୍ବସାଖୋ ଦେଵମନୁସ୍ସନୟନରସାୟନଭୂତୋ ଅହୋସି। ୟସଵିପୁଲୋତି ଵିପୁଲୟସୋ, ସବ୍ବଲୋକଵିଖ୍ୟାତୋ ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିୟା ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟୋ ଵିସ୍ସୁତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ‘‘ତତ୍ଥାସି ରୁକ୍ଖୋ ଵିପୁଲୋ’’ତି ପଠନ୍ତି। ବ୍ରହାତି ମହନ୍ତୋ, ଦେଵାନଂ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକସଦିସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତମଜ୍ଝପ୍ପତ୍ଵାତି ତଂ ସୋଣରୁକ୍ଖଂ ପତ୍ଵା ଅଧିପତ୍ଵା ଉପଗମ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ହେଟ୍ଠତୋତି ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ହେଟ୍ଠା।

ଞାଣଵରୁପ୍ପଜ୍ଜୀତି ଞାଣଵରଂ ଉଦପାଦି। ଅନନ୍ତନ୍ତି ଅପ୍ପମେୟ୍ୟଂ ଅପ୍ପମାଣଂ। ଵଜିରୂପମନ୍ତି ଵଜିରସଦିସଂ ତିଖିଣଂ, ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିକସ୍ସ ଵିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ତେନ ଵିଚିନି ସଙ୍ଖାରେତି ତେନ ଵିପସ୍ସନାଞାଣେନ ରୂପାଦିକେ ସଙ୍ଖାରେ ଵିଚିନି। ଉକ୍କୁଜ୍ଜମଵକୁଜ୍ଜକନ୍ତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉଦୟଞ୍ଚ ଵୟଞ୍ଚ ଵିଚିନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ପଚ୍ଚୟାକାରଂ ସମ୍ମସିତ୍ଵା ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନତୋ ଵୁଟ୍ଠାୟ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅଭିନିଵିସିତ୍ଵା ଉଦୟବ୍ବୟଵସେନ ସମପଞ୍ଞାସ ଲକ୍ଖଣାନି ଦିସ୍ଵା ୟାଵ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ଵିପସ୍ସନଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ଵା ଅରିୟମଗ୍ଗାନୁକ୍କମେନ ସକଲେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ପଟିଲଭୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥାତି ସୋଣରୁକ୍ଖେ। ସବ୍ବକିଲେସାନୀତି ସବ୍ବେପି କିଲେସେ, ଲିଙ୍ଗଵିପରିୟାସଂ କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ। କେଚି ‘‘ତତ୍ଥ ସବ୍ବକିଲେସେହୀ’’ତି ପଠନ୍ତି। ଅସେସନ୍ତି ନିରଵସେସଂ। ଅଭିଵାହୟୀତି ମଗ୍ଗୋଧିନା ଚ କିଲେସୋଧିନା ଚ ସବ୍ବେ କିଲେସେ ଅଭିଵାହୟି, ଵିନାସମୁପନେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ବୋଧୀତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣଂ। ବୁଦ୍ଧଞାଣେ ଚ ଚୁଦ୍ଦସାତି ବୁଦ୍ଧଞାଣାନି ଚୁଦ୍ଦସ। ତାନି କତମାନୀତି? ମଗ୍ଗଫଲଞାଣାନି ଅଟ୍ଠ, ଛ ଅସାଧାରଣଞାଣାନୀତି ଏଵମିମାନି ଚୁଦ୍ଦସ ବୁଦ୍ଧଞାଣାନି ନାମ, ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ, ତେନ ଅପରାନିପି ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣାନି ଚତୁଵେସାରଜ୍ଜଞାଣାନି ଚତୁୟୋନିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣାନି ପଞ୍ଚଗତିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣାନି ଦସବଲଞାଣାନି ସକଲେ ଚ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ପାପୁଣୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏଵଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପତ୍ଵା ବ୍ରହ୍ମୟାଚନଂ ଅଧିଵାସେତ୍ଵା ଧନଞ୍ଜୟୁୟ୍ୟାନେ ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତେ ସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂ ସମ୍ମୁଖେ କତ୍ଵା ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଵତ୍ତେସି। ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସସ୍ସ ପଠମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତଦା କିର ମହାଦୋଣନଗରେ ଦୋଣୋ ନାମ ନାଗରାଜା ଗଙ୍ଗାତୀରେ ପଟିଵସତି ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାଵୋ ମହାଜନେନ ସକ୍କତୋ ଗରୁକତୋ ମାନିତୋ ପୂଜିତୋ। ସୋ ୟସ୍ମିଂ ଵିସୟେ ଜନପଦଵାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ତସ୍ସ ବଲିକମ୍ମଂ ନ କରୋନ୍ତି,

ତେସଂ ୱିସଯଂ ଅଓ୍ୱସ୍ସେନ ୱା ଅତିଓ୍ୱସ୍ସେନ ୱା ସକ୍କରଓ୍ୱସ୍ସେନ ୱା ୱିନାସେତି।

ଅଥ ତୀରଦସ୍ସନୋ ନାରଦୋ ସତ୍ଥା ଦୋଣସ୍ସ ନାଗରାଜସ୍ସ ୱିନଯନେ ବହୂନଂ ପାଣୀନଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ ଦିସ୍ୱା ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ପରିୱାରିତୋ ତସ୍ସ ନାଗରାଜସ୍ସ ନିୱାସଟ୍ଠାନମଗମାସି। ତତୋ ତଂ ମନୁସ୍ସା ଦିସ୍ୱା ଏୱମାହଂସୁ – ''ଭଗୱା, ଏତ୍ଥ ଘୋରୱିସୋ ଉଗ୍ଗତେଜୋ ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ ନାଗରାଜା ପଟିୱସତି, ସୋ ତଂ ମା ୱିହେଠେସ୍ସତି ନ ଗନ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି। ଭଗୱା ପନ ତେସଂ ୱଚନଂ ଅସୁଣନ୍ତୋ ୱିଯ ଅଗମାସି। ଗନ୍ତ୍ୱା ଚ ତତ୍ଥସ୍ସ ନାଗରାଜସ୍ସ ସକ୍କାରଟ୍ଠାଯ କତେ ପରମସୁରଭିଗନ୍ଧେ ପୁପ୍ଫସନ୍ଥରେ ନିସୀଦି। ମହାଜନୋ କିର ''ନାରଦସ୍ସ ଚ ମୁନିରାଜସ୍ସ ଦୋଣସ୍ସ ଚ ନାଗରାଜସ୍ସ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଯୁଦ୍ଧଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମା''ତି ସନ୍ନିପତି।

ଅଥ ଅହିନାଗୋ ମୁନିନାଗଂ ତଥା ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ମକ୍ଖଂ ଅସହମାନୋ ସନ୍ଦିସ୍ସମାନକାଯୋ ହୁତ୍ୱା ପଧୂପାଯି। ଦସବଲୋପି ପଧୂପାଯି। ପୁନ ନାଗରାଜା ପଜ୍ଜଲି । ମୁନିରାଜାପି ପଜ୍ଜଲି। ଅଥ ସୋ ନାଗରାଜା ଦସବଲସ୍ସ ସରୀରତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତାହି ଧୂମଜାଲାହି ଅତିୱିଯ କିଲନ୍ତସରୀରୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଅସହମାନୋ ''ୱିସୱେଗେନ ନଂ ମାରେସ୍ସାମୀ''ତି ୱିସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ୱିସସ୍ସ ୱେଗେନ ସକଲୋପି ଜମ୍ବୁଦୀପୋ ୱିନସ୍ସେଯ୍ୟ। ତଂ ପନ ୱିସଂ ଦସବଲସ୍ସ ସରୀରେ ଏକଲୋମମ୍ପି କମ୍ପେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଅଥ ସୋ ନାଗରାଜା – ''କା ନୁ ଖୋ ସମଣସ୍ସ ପୱତ୍ତୀ''ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ସରଦସମଯେ ସୂରିଯଂ ୱିଯ ଚନ୍ଦଂ ୱିଯ ଚ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଛବ୍ବଣ୍ଣାହି ବୁଦ୍ଧରସ୍ମୀହି ୱିରୋଚମାନଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନୱଦନସୋଭଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା – ''ଅହୋ! ମହିଦ୍ଧିକୋ ୱତାଯଂ ସମଣୋ, ମଯା ପନ ଅତ୍ତନୋ ବଲଂ ଅଜାନନ୍ତେନ ଅପରଦ୍ଧ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତାଣଂ ଗୱେସୀ ଭଗୱନ୍ତଂଯେୱ ସରଣମୁପଗଞ୍ଛି। ଅଥ ନାରଦୋ ମୁନିରାଜା ତଂ ନାଗରାଜଂ ୱିନେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତସ୍ସ ମହାଜନସ୍ସ ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦନତ୍ଥଂ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଅକାସି। ତଦା ପାଣୀନଂ ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନି ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠହିଂସୁ। ସୋ ଦୁତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୭।

''ମହାଦୋଣଂ ନାଗରାଜଂ, ୱିନଯନ୍ତୋ ମହାମୁନି;

ପାଟିହେରଂ ତଦାକାସି, ଦସ୍ସଯନ୍ତୋ ସଦେୱକେ।

୮।

''ତଦା ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ, ତମ୍ହି ଧମ୍ମପ୍ପକାସନେ;

ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନି, ତରିଂସୁ ସବ୍ବସଂସଯ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ପାଟିହେରଂ ତଦାକାସୀତି ଅକାସି ଯମକପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ''ତଦା ଦେୱମନୁସ୍ସା ୱା''ତିପି ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ଦେୱମନୁସ୍ସାନନ୍ତି ସାମିଅତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଦେୱାନଂ ମନୁସ୍ସାନଞ୍ଚ ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତରିଂସୂତି ଅତିକ୍କମିଂସୁ।

ଯଦା ପନ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଂ ନନ୍ଦୁତ୍ତରକୁମାରଂ ଓୱଦି, ତଦା ଅସୀତିଯା କୋଟିସହସ୍ସାନଂ ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୯।

''ଯମ୍ହି କାଲେ ମହାୱୀରୋ, ଓୱଦୀ ସକମତ୍ରଜଂ;

ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ''ତି।

ଯଦା ପନ ଥୁଲ୍ଲକୋଟ୍ଠିତନଗରେ ଭଦ୍ଦସାଲୋ ଚ ୱିଜିତମିତ୍ତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ବ୍ରାହ୍ମଣସହାଯକା ଅମତରହଦଂ ଗୱେସମାନା ପରିସତି ନିସିନ୍ନଂ ଅତିୱିସାରଦଂ ନାରଦସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅଦ୍ଦସଂସୁ। ତେ ଭଗୱତୋ କାଯେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନି ଦିସ୍ୱା – ''ଅଯଂ ଲୋକେ ୱିୱଟଚ୍ଛଦୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ନିଟ୍ଠଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱତି ସଞ୍ଜାତସଦ୍ଧା ସପରିୱାରା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିଂସୁ। ତେସୁ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତେସୁ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ କୋଟିସତସହସ୍ସମଜ୍ଝେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୦।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତୟୋ ଆସୁଂ, ନାରଦସ୍ସ ମହେସିନୋ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ’’ତି।

ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ନାରଦୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଞାତିସମାଗମେ ଅତ୍ତନୋ ପଣିଧାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ବୁଦ୍ଧୱଂସଂ କଥେସି, ତଦା ନୱୁତିକୋଟିଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୧।

‘‘ଯଦା ବୁଦ୍ଧୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣଂ, ସନିଦାନଂ ପକାସଯି;

ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନି, ସମିଂସୁ ୱିମଲା ତଦା’’ତି।

ତତ୍ଥ ୱିମଲାତି ୱିଗତମଲା, ଖୀଣାସୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଦା ପନ ମହାଦୋଣନାଗରାଜସ୍ସ ୱିନଯନେ ପସନ୍ନୋ ୱେରୋଚନୋ ନାମ ନାଗରାଜା ଗଙ୍ଗାଯ ନଦିଯା ତିଗାୱୁତପ୍ପମାଣଂ ସତ୍ତରତନମଯଂ ମଣ୍ଡପଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ସପରିୱାରଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ତତ୍ଥ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ସପରିୱାରୋ ସଜନପଦେ ଅତ୍ତନୋ ଦାନଗ୍ଗଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ନାଗନାଟକାନି ଚ ତାଠଆୱଚରେ ୱିୱିଧୱେସାଲଙ୍କାରଧରେ ସନ୍ନିପାତେତ୍ୱା ମହାସକ୍କାରେନ ଭଗୱତୋ ସପରିୱାରସ୍ସ ମହାଦାନଂ ଅଦାସି। ଭୋଜନାୱସାନେ ଭଗୱା ମହାଗଙ୍ଗଂ ଓତାରେନ୍ତୋ ୱିଯ ଅନୁମୋଦନମକାସି। ତଦା ଭତ୍ତାନୁମୋଦନେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପସନ୍ନାନଂ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅସୀତିଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନଂ ମଜ୍ଝେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୨।

‘‘ଯଦା ୱେରୋଚନୋ ନାଗୋ, ଦାନଂ ଦଦାତି ସତ୍ଥୁନୋ;

ତଦା ସମିଂସୁ ଜିନପୁତ୍ତା, ଅସୀତିସତସହସ୍ସିଯୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅସୀତିସତସହସ୍ସିଯୋତି ସତସହସ୍ସାନଂ ଅସୀତିଯୋ।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଇସିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତପସ୍ସେ ଅସ୍ସମଂ ମାପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚସୁ ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଚ ଚିଣ୍ଣୱସୀ ହୁତ୍ୱା ପଟିୱସତି। ଅଥ ତସ୍ମିଂ ଅନୁକମ୍ପାଯ ନାରଦୋ ଭଗୱା ଅସୀତିଯା ଅରହନ୍ତକୋଟୀହି ଦସହି ଚ ଅନାଗାମିଫଲଟ୍ଠେହି ଉପାସକସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ ତଂ ଅସ୍ସମପଦଂ ଅଗମାସି। ତାପସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱାୱ ପମୁଦିତହଦଯୋ ସପରିୱାରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ନିୱାସଟ୍ଠାଯ ଅସ୍ସମଂ ମାପେତ୍ୱା ସକଲରତ୍ତିଂ ସତ୍ଥୁଗୁଣଂ କିତ୍ତେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ପୁନଦିୱସେ ଉତ୍ତରକୁରୁଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତୋ ଆହାରଂ ଆହରିତ୍ୱା ସପରିୱାରସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମହାଦାନଂ ଅଦାସି। ଏୱଂ ସତ୍ତାହଂ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତତୋ ଅନଗ୍ଘଂ ଲୋହିତଚନ୍ଦନଂ ଆହରିତ୍ୱା ତେନ ଲୋହିତଚନ୍ଦନେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେସି। ତଦା ନଂ ଦସବଲୋ ଅମରନରପରିୱୁତୋ ଧମ୍ମକଥଂ କଥେତ୍ୱା – ‘‘ଅନାଗତେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ଯାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୩।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ଜଟିଲୋ ଉଗ୍ଗତାପନୋ;

ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ ଆସିଂ, ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାସୁ ପାରଗୂ।

୧୪।

‘‘ତଦାପାହଂ ଅସମସମଂ, ସସଙ୍ଘଂ ସପରିଜ୍ଜନଂ;

ଅନ୍ନପାନେନ ତପ୍ପେତ୍ୱା, ଚନ୍ଦନେନାଭିପୂଜଯିଂ।

୧୫।

‘‘ସୋପି ମଂ ତଦା ବ୍ଯାକାସି, ନାରଦୋ ଲୋକନାଯକୋ;

ଅପରିମେଯ୍ୟିତୋ କପ୍ପେ, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୬।

‘‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୭।

‘‘ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିଯ୍ୟୋ ହାସେତ୍ୱ ମାନସଂ;

ଅଧିଟ୍ଠହିଂ ୱତଂ ଉଗ୍ଗଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା’’ତି।

ତତ୍ଥ ତଦାପାହନ୍ତି ତଦାପି ଅହଂ। ଅସମସମନ୍ତି ଅସମା ନାମ ଅତୀତା ବୁଦ୍ଧା, ତେହି ଅସମେହି ସମଂ ତୁଲ୍ଯଂ ଅସମସମଂ। ଅଥ ୱା ଅସମା ୱିସମା, ସମା ଅୱିସମା ସାଧୱୋ, ତେସୁ ଅସମସମେସୁ ସମୋ ‘‘ଅସମସମସମୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଏକସ୍ସ ସମସଦ୍ଦସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଅସମାୱିସମସମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସପରିଜ୍ଜନନ୍ତି ସୌପାସକଜନଂ। ‘‘ସୋପି ମଂ ତଦା ନରମରୂନଂ, ମଜ୍ଝେ ବ୍ଯାକାସି ଚକ୍ଖୁମା’’ତିପି ପାଠୋ , ସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋୱ। ଭିଯ୍ୟୋ ହାସେତ୍ୱ ମାନସନ୍ତି ଉତ୍ତରିମ୍ପି ହାସେତ୍ୱା ତୋସେତ୍ୱା ହଦଯଂ। ଅଧିଟ୍ଠହିଂ ୱତଂ ଉଗ୍ଗନ୍ତି ଉଗ୍ଗଂ ୱତଂ ଅଧିଟ୍ଠାସିଂ। ‘‘ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା’’ତିପି ପାଠୋ।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ନାରଦସ୍ସ ଧଞ୍ଞୱତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ସୁଦେୱୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ ପିତା, ଅନୋମା ନାମ ମାତା, ଭଦ୍ଦସାଲୋ ଚ ଜିତମିତ୍ତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ୱାସେଟ୍ଠୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ଉତ୍ତରା ଚ ଫଗ୍ଗୁନୀ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ମହାସୋଣରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅଟ୍ଠାସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ସରୀରପ୍ପଭା ନିଚ୍ଚଂ ଯୋଜନଂ ଫରତି, ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆଯୁ, ତସ୍ସ ପନ ୱିଜିତସେନା ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ନନ୍ଦୁତ୍ତରକୁମାରୋ ନାମସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ଅହୋସି, ୱିଜିତୋ ୱିଜିତାୱୀ ୱିଜିତାଭିରାମୋତି ତଯୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ସୋ ନୱୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ସୋ ପଦସାୱ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୮।

‘‘ନଗରଂ ଧଞ୍ଞୱତୀ ନାମ, ସୁଦେୱୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ଅନୋମା ନାମ ଜନିକା, ନାରଦସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୩।

‘‘ଭଦ୍ଦସାଲୋ ଜିତମିତ୍ତୋ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ୱାସେଟ୍ଠୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ନାରଦସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୪।

‘‘ଉତ୍ତରା ଫଗ୍ଗୁନୀ ଚେୱ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ମହାସୋଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୬।

‘‘ଅଟ୍ଠାସୀତିରତନାନି, ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ମହାମୁନି;

କଞ୍ଚନଗ୍ଘିଯସଙ୍କାସୋ, ଦସସହସ୍ସୀ ୱିରୋଚତି।

୨୭।

‘‘ତସ୍ସ ବ୍ୟାମପ୍ପଭା କାଯା, ନିଦ୍ଧାୱତି ଦିସୋଦିସଂ;

ନିରନ୍ତରଂ ଦିୱାରତ୍ତିଂ, ଯୋଜନଂ ଫରତେ ସଦା।

୨୮।

‘‘ନ କେଚି ତେନ ସମଯେନ, ସମନ୍ତା ଯୋଜନେ ଜନା;

ଉକ୍କାପଦୀପେ ଉଜ୍ଜାଲେନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧରଂସୀହି ଓତ୍ଥଟା।

୨୯।

‘‘ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଆଯୁ ୱିଜ୍ଜତି ତାୱଦେ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୩୦।

‘‘ଯଥା ଉଳୁହି ଗଗନଂ, ୱିଚିତ୍ତଂ ଉପସୋଭତି;

ତଥେୱ ସାସନଂ ତସ୍ସ, ଅରହନ୍ତେହି ସୋଭତି।

୩୧।

‘‘ସଂସାରସୋତଂ ତରଣାଯ, ସେସକେ ପଟିପନ୍ନକେ;

ଧମ୍ମସେତୁଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ନରାସଭୋ।

୩୨।

‘‘ସୋପି ବୁଦ୍ଧୋ ଅସମସମୋ, ତେପି ଖୀଣାସୱା ଅତୁଲତେଜା;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ କଞ୍ଚନଗ୍ଘିଯସଙ୍କାସୋତି ୱିୱିଧରତନୱିଚିତ୍ତକଞ୍ଚନମଯଗ୍ଘିକସଦିସରୂପସୋଭୋ। ଦସସହସ୍ସୀ ୱିରୋଚତୀତି ତସ୍ସ ପଭାଯ ଦସସହସ୍ସୀପି ଲୋକଧାତୁ ୱିରୋଚତି, ୱିରାଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତମେୱତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ''ତସ୍ସ ବ୍ଯାମପ୍ପଭା କାଯା, ନିଦ୍ଧାୱତି ଦିସୋଦିସ''ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ବ୍ଯାମପ୍ପଭା କାଯାତି ବ୍ଯାମପ୍ପଭା ୱିଯାତି ବ୍ଯାମପ୍ପଭା, ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ ବ୍ଯାମପ୍ପଭା ୱିଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ନ କେଚୀତି ଏତ୍ଥ ନ-କାରୋ ପଟିସେଧତ୍ଥୋ, ତସ୍ସ ଉଜ୍ଜାଲେନ୍ତି-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉକ୍କାତି ଦଣ୍ଡଦୀପିକା। ଉକ୍କା ୱା ପଦୀପେ ୱା କେଚିପି ଜନା ନ ଉଜ୍ଜାଲେନ୍ତି ନ ପଜ୍ଜାଲେନ୍ତି। କସ୍ମାତି ଚେ? ବୁଦ୍ଧସରୀରପ୍ପଭାଯ ଓଭାସିତତ୍ତା। ବୁଦ୍ଧରଂସୀହୀତି ବୁଦ୍ଧରସ୍ମୀହି। ଓତ୍ଥଟାତି ଅଧିଗତା।

ଉଳୁଉହୀତି ତାରାହି, ଯଥା ତାରାହି ଗଗନତଲଂ ୱିଚିତ୍ତଂ ସୋଭତି, ତଥେୱ ତସ୍ସ ସାସନଂ ଅରହନ୍ତେହି ୱିଚିତ୍ତଂ ଉପସୋଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂସାରସୋତଂ ତରଣାଯାତି ସଂସାରସାଗରସ୍ସ ତରଣତ୍ଥଂ। ସେସକେ ପଟିପନ୍ନକେତି ଅରହନ୍ତେ ଠପେତ୍ୱା କଲ୍ଯାଣପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ସଦ୍ଧିଂ ସେସେ ସେକ୍ଖପୁଗ୍ଗଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମସେତୁନ୍ତି ମଗ୍ଗସେତୁଂ, ସେସପୁଗ୍ଗଲେ ସଂସାରତୋ ତାରେତୁଂ ଧମ୍ମସେତୁଂ ଠପେତ୍ୱା କତସବ୍ବକିଚ୍ଚୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ନାରଦବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ନୱମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୨। ପଦୁମୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ନାରଦବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନଂ ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ଅନ୍ତରଧାୟି। ସୋ ଚ କପ୍ପୋ ୱିନସ୍ସିତ୍ଥ। ତତୋ ପରଂ କପ୍ପାନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟଂ ବୁଦ୍ଧା ଲୋକେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ। ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞୋ ୱିଗତବୁଦ୍ଧାଲୋକୋ ଅହୋସି। ତତୋ କପ୍ପେସୁ ଚ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟେସୁ ୱୀତିୱତ୍ତେସୁ ଇତୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଏକୋ ୱିଜିତମାରୋ ଓହିତଭାରୋ ମେରୁସାରୋ ଅସଂସାରୋ ସତ୍ତସାରୋ ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରୋ ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉଦପାଦି। ସୋପି ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ହଂସୱତୀନଗରେ ସବ୍ବଜନାନନ୍ଦକରସ୍ସାନନ୍ଦସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା ଉଦିତୋଦିତକୁଲେ ଜାତାୟ ସୁଜାତାୟ ଦେୱିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ସା ଦେୱତାହି କତାରକ୍ଖା ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ହଂସୱତୁୟ୍ୟାନେ ପଦୁମୁତ୍ତରକୁମାରଂ ୱିଜାୟି। ପଟିସନ୍ଧିୟଞ୍ଚସ୍ସ ଜାତିୟଞ୍ଚ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନି ପାଟିହାରିୟାନି ଅହେସୁଂ।

ତସ୍ସ କିର ଜାତିୟଂ ପଦୁମୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସି। ତେନସ୍ସ ନାମଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ଞାତକା ‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରକୁମାରୋ’’ତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ଦସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ନରୱାହନ-ୟସୱାହନ-ୱସୱତ୍ତିନାମକା ତିଣ୍ଣଂ ଉତୂନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକା ତୟୋ ଚସ୍ସ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ୱସୁଦତ୍ତାଦେୱିପ୍ପମୁଖାନଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ସତସହସ୍ସାନି ୱୀସତିସହସ୍ସାନି ଚ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ। ସୋ ୱସୁଦତ୍ତାୟ ଦେୱିୟା ପୁତ୍ତେ ସବ୍ବଗୁଣାନୁତ୍ତରେ ଉତ୍ତରକୁମାରେ ନାମ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା – ‘‘ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ତସ୍ସ ଚିନ୍ତିତମତ୍ତେୱ ୱସୱତ୍ତିନାମକୋ ପାସାଦୋ କୁମ୍ଭକାରଚକ୍କଂ ୱିୟ ଆକାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଦେୱୱିମାନମିୱ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ୱିୟ ଚ ଗଗନତଲେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ବୋଧିରୁକ୍ଖଂ ମଜ୍ଝେକରୋନ୍ତୋ ସୋଭିତବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନାୟ ଆଗତପାସାଦୋ ୱିୟ ଭୂମିୟଂ ଓତରି।

ମହାପୁରିସୋ କିର ତତୋ ପାସାଦତୋ ଓତରିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଦ୍ଧଜଭୂତାନି କାସାୟାନି ୱତ୍ଥାନି ଦେୱଦତ୍ତିୟାନି ପାରୁପିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ପବ୍ବଜି। ପାସାଦୋ ପନାଗନ୍ତ୍ୱା ସକଟ୍ଠାନେୟେୱ ଅଟ୍ଠାସି। ମହାସତ୍ତେନ ସହଗତାୟ ପରିସାୟ ଠପେତ୍ୱା ଇତ୍ଥିୟୋ ସବ୍ବେ ପବ୍ବଜିଂସୁ। ମହାପୁରିସୋ ତେହି ସହ ସତ୍ତାହଂ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ଉଜ୍ଜେନିନିଗମେ ରୁଚାନନ୍ଦସେଟ୍ଠିଧୀତାୟ ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ କତ୍ୱା ସାୟନ୍ହସମୟେ ସୁମିତ୍ତାଜୀୱକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ସଲଲବୋଧିଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠତିଂସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗୱୀରିୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାୟ ସମାରଂ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ପଠମେ ୟାମେ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ଦୁତିୟେ ୟାମେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ତତିୟେ ୟାମେ ପଚ୍ଚୟାକାରଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଉଦୟବ୍ବୟୱସେନ ସମପଞ୍ଞାସ ଲକ୍ଖଣାନି ଦିସ୍ୱା ୟାୱ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସକଲବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣଂ ‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା’’ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ତଦା କିର ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ସକଲମ୍ପି ଅଲଙ୍କରୋନ୍ତଂ ୱିୟ ପଦୁମୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘ନାରଦସ୍ସ ଅପରେନ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ;

ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ନାମ ଜିନୋ, ଅକ୍ଖୋଭୋ ସାଗରୂପମୋ।

୨।

‘‘ମଣ୍ଡକପ୍ପୋ ୱା ସୋ ଆସି, ୟମ୍ହି ବୁଦ୍ଧୋ ଅଜାୟଥ;

ଉସ୍ସନ୍ନକୁସଲା ଜନତା, ତମ୍ହି କପ୍ପେ ଅଜାୟଥା’’ତି।

ତତ୍ଥ ସାଗରୂପମୋତି ସାଗରସଦିସଗମ୍ଭୀରଭାୱୋ। ମଣ୍ଡକପ୍ପୋ ୱା ସୋ ଆସୀତି ଏତ୍ଥ ୟସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଦ୍ୱେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଅୟଂ ମଣ୍ଡକପ୍ପୋ ନାମ। ଦୁୱିଧୋ ହି କପ୍ପୋ ସୁଞ୍ଞକପ୍ପୋ ଅସୁଞ୍ଞକପ୍ପୋ ଚାତି। ତତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞକପ୍ପେ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତସ୍ମା ଗୁଣୱନ୍ତପୁଗ୍ଗଲସୁଞ୍ଞତ୍ତା ‘‘ସୁଞ୍ଞକପ୍ପୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅସୁଞ୍ଞକପ୍ପୋ ପଞ୍ଚୱିଧୋ – ସାରକପ୍ପୋ ମଣ୍ଡକପ୍ପୋ ୱରକପ୍ପୋ ସାରମଣ୍ଡକପ୍ପୋ ଭଦ୍ଦକପ୍ପୋତି। ତତ୍ଥ ଗୁଣସାରରହିତେ କପ୍ପେ ଗୁଣସାରୁପ୍ପାଦକସ୍ସ ଗୁଣସାରଜନନସ୍ସ ଏକସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପାତୁଭାୱେନ ''ସାରକପ୍ପୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମିଂ ପନ କପ୍ପେ ଦ୍ୱେ ଲୋକନାଯକା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ''ମଣ୍ଡକପ୍ପୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ତଯୋ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତେସୁ ପଠମୋ ଦୁତିଯଂ ବ୍ୟାକରୋତି, ଦୁତିଯୋ ତତିଯନ୍ତି, ତତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ପମୁଦିତହଦଯା ଅତ୍ତନା ପତ୍ଥିତପଣିଧାନୱସେନ ୱରଯନ୍ତି। ତସ୍ମା ''ୱରକପ୍ପୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯତ୍ଥ ପନ କପ୍ପେ ଚତ୍ତାରୋ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ପୁରିମକପ୍ପତୋ ୱିସିଟ୍ଠତରତ୍ତା ସାରତରତ୍ତା ''ସାରମଣ୍ଡକପ୍ପୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ପଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ''ଭଦ୍ଦକପ୍ପୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ପନ ଅତିଦୁଲ୍ଲଭୋ। ତସ୍ମିଂ ପନ କପ୍ପେ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସତ୍ତା କଲ୍ୟାଣସୁଖବହୁଲା ହୋନ୍ତି। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ତିହେତୁକା କିଲେସକ୍ଖଯଂ କରୋନ୍ତି, ଦୁହେତୁକା ସୁଗତିଗାମିନୋ ହୋନ୍ତି, ଅହେତୁକା ହେତୁଂ ପଟିଲଭନ୍ତି। ତସ୍ମା ସୋ କପ୍ପୋ ''ଭଦ୍ଦକପ୍ପୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅସୁଞ୍ଞକପ୍ପୋ ପଞ୍ଚୱିଧୋ''ତିଆଦି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପୋରାଣେହି –

''ଏକୋ ବୁଦ୍ଧୋ ସାରକପ୍ପେ, ମଣ୍ଡକପ୍ପେ ଜିନା ଦୁୱେ;

ୱରକପ୍ପେ ତଯୋ ବୁଦ୍ଧା, ସାରମଣ୍ଡେ ଚତୁରୋ ବୁଦ୍ଧା;

ପଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧା ଭଦ୍ଦକପ୍ପେ, ତତୋ ନତ୍ଥାଧିକା ଜିନା''ତି।

ଯସ୍ମିଂ ପନ କପ୍ପେ ପଦୁମୁତ୍ତରଦସବଲୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ସୋ ସାରକପ୍ପୋପି ସମାନୋ ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ମଣ୍ଡକପ୍ପସଦିସତ୍ତା ''ମଣ୍ଡକପ୍ପୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଓପମ୍ମତ୍ଥେ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉସ୍ସନ୍ନକୁସଲାତି ଉପଚିତପୁଞ୍ଞା। ଜନତାତି ଜନସମୂହୋ।

ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ପନ ପରିସୁଦ୍ଧରୋ ଭଗୱା ସତ୍ତାହଂ ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା – ''ପଥୱିଯଂ ପାଦଂ ନିକ୍ଖିପିସ୍ସାମୀ''ତି ଦକ୍ଖିଣଂ ପାଦଂ ଅଭିନୀହରି। ଅଥ ପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିମଲକୋମଲକେସରକଣ୍ଣିକାନି ଜଲଜାମଲାୱିକଲୱିପୁଲପଲାସାନି ଥଲଜାନି ଜଲଜାନି ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। ତେସଂ କିର ଧୁରପତ୍ତାନି ନୱୁତିହତ୍ଥାନି କେସରାନି ତିଂସହତ୍ଥାନି କଣ୍ଣିକା ଦ୍ୱାଦସହତ୍ଥା ଏକେକସ୍ସ ନୱଘଟପ୍ପମାଣା ରେଣୱୋ ଅହେସୁଂ। ସତ୍ଥା ପନ ଉବ୍ବେଧତୋ ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୋ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ଉଭିନ୍ନଂ ବାହାନମନ୍ତରଂ ଅଟ୍ଠାରସହତ୍ଥଂ ନଲାଟଂ ପଞ୍ଚହତ୍ଥଂ ହତ୍ଥପାଦା ଏକାଦସହତ୍ଥା ଅହେସୁଂ। ତସ୍ସ ଏକାଦସହତ୍ଥେନ ପାଦେନ ଦ୍ୱାଦସହତ୍ଥାଯ କଣ୍ଣିକାଯ ଅକ୍କନ୍ତମତ୍ତାଯ ନୱଘଟପ୍ପମାଣା ରେଣୱୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥଂ ସରୀରପ୍ପଦେସଂ ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ମନୋସିଲାଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣିତଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୋତ୍ଥରନ୍ତି। ତଦୁପାଦାଯ ସତ୍ଥା ପଦୁମୁତ୍ତରୋତ୍ୱେୱ ଲୋକେ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥାତି ସଂଯୁତ୍ତଭାଣକା ୱଦନ୍ତି।

ଅଥ ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରୋ ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଭଗୱା ବ୍ରହ୍ମଯାଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଭାଜନଭୂତେ ସତ୍ତେ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ମିଥିଲନଗରେ ଦେୱଲଂ ସୁଜାତଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱେ ରାଜପୁତ୍ତେ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନେ ଦିସ୍ୱା ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ଅନିଲପଥେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ମିଥିଲୁଯ୍ୟାନେ ଓତରିତ୍ୱା ଉଯ୍ୟାନପାଲେନ ଦ୍ୱେପି ରାଜକୁମାରେ ପକ୍କୋସାପେସି। ତେପି ଚ ''ଅମ୍ହାକଂ ମାତୁଲପୁତ୍ତୋ ପଦୁମୁତ୍ତରକୁମାରୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ନଗରଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ, ହନ୍ଦ ନଂ ମଯଂ ଦସ୍ସନାଯ ଉପସଙ୍କମିସ୍ସାମା''ତି ସପରିୱାରା ପଦୁମୁତ୍ତରଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସୀଦିଂସୁ। ତଦା ଦସବଲୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ତାରାଗଣପରିୱୁତୋ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ୱିଯ ୱିରୋଚମାନୋ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି, ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ପଠମୋ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୩।

''ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ପଠମେ ଧମ୍ମଦେସନେ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୂ''ତି।

ଅଥାପରେନ ସମଯେନ ସରଦତାପସସମାଗମେ ମହାଜନଂ ନିରଯସନ୍ତାପେନ ସନ୍ତାପେତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ସତ୍ତତିଂସସତସହସ୍ସସଙ୍ଖେ ସତ୍ତକାଯେ ଧମ୍ମାମତଂ ପାଯେସି, ସୋ ଦୁତିଯୋ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪।

‘‘ତତୋ ପରମ୍ପି ୱସ୍ସନ୍ତେ, ତପ୍ପଯନ୍ତେ ଚ ପାଣିନୋ;

ସତ୍ତତିଂସସତସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ଯଦା ପନ ଆନନ୍ଦମହାରାଜା ୱୀସତିଯା ପୁରିସସହସ୍ସେହି ୱୀସତିଯା ଅମଚ୍ଚେହି ଚ ସଦ୍ଧିଂ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ମିଥିଲନଗରେ ପାତୁରହୋସି। ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଚ ଭଗୱା ତେ ସବ୍ବେ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ତେହି ପରିୱୁତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ପିତୁସଙ୍ଗହଂ କୁରୁମାନୋ ହଂସୱତିଯା ରାଜଧାନିଯା ୱସତି। ତତ୍ଥ ସୋ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱା ୱିଯ କପିଲପୁରେ ଗଗନତଲେ ରତନଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସଂ କଥେସି, ତଦା ପଞ୍ଞାସସତସହସ୍ସାନଂ ତତିଯୋ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୫।

‘‘ଯମ୍ହି କାଲେ ମହାୱୀରୋ, ଆନନ୍ଦଂ ଉପସଙ୍କମି;

ପିତୁସନ୍ତିକଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା, ଆହନୀ ଅମତଦୁନ୍ଦୁଭିଂ।

୬।

‘‘ଆହତେ ଅମତଭେରିମ୍ହି, ୱସ୍ସନ୍ତେ ଧମ୍ମୱୁଟ୍ଠିଯା;

ପଞ୍ଞାସସତସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଆନନ୍ଦଂ ଉପସଙ୍କମୀତି ପିତରଂ ଆନନ୍ଦରାଜାନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଆହନୀତି ଅଭିହନି। ଆହତେତି ଆହତାଯ। ଅମତଭେରିମ୍ହୀତି ଅମତଭେରିଯା, ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ଆସେୱିତେ’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ଆସେୱିତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱସ୍ସନ୍ତେ ଧମ୍ମୱୁଟ୍ଠିଯାତି ଧମ୍ମୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସନ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ଅଭିସମଯକରଣୂପାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୭।

‘‘ଓୱାଦକୋ ୱିଞ୍ଞାପକୋ, ତାରକୋ ସବ୍ବପାଣିନଂ;

ଦେସନାକୁସଲୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁ’’ନ୍ତି। – ଆହ;

ତତ୍ଥ ଓୱାଦକୋତି ସରଣସୀଲଧୁତଙ୍ଗସମାଦାନଗୁଣାନିସଂସୱଣ୍ଣନାଯ ଓୱଦତୀତି ଓୱାଦକୋ। ୱିଞ୍ଞାପକୋତି ଚତୁସଚ୍ଚଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୀତି ୱିଞ୍ଞାପକୋ, ବୋଧକୋ। ତାରକୋତି ଚତୁରୋଘତାରକୋ।

ଯଦା ପନ ସତ୍ଥା ମିଥିଲନଗରେ ମିଥିଲୁଯ୍ୟାନେ କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୁଗଣମଜ୍ଝେ ମାଘପୁଣ୍ଣମାଯ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦସଦିସୱଦନୋ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୮।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ’’ତି।

ଯଦା ପନ ଭଗୱା ୱେଭାରପବ୍ବତକୂଟେ ୱସ୍ସାୱାସଂ ୱସିତ୍ୱା ପବ୍ବତସଦିସ୍ସନଙ୍ଘଂ ଆଗତସ୍ସ ମହାଜନସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନି ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାୱେନ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ତେହି ପରିୱୁତୋ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୯।

‘‘ଯଦା ବୁଦ୍ଧୋ ଅସମସମୋ, ୱସି ୱେଭାରପବ୍ବତେ;

ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ’’ତି।

ପୁନ ଭଗୱତି ଗୁଣୱତି ତିଲୋକନାଥେ ମହାଜନସ୍ସ ବନ୍ଧନମୋକ୍ଖଂ କୁରୁମାନେ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରମାନେ ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୦।

‘‘ପୁନ ଚାରିକଂ ପକ୍କନ୍ତେ, ଗାମନିଗମରଟ୍ଠତୋ;

ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଗାମନିଗମରଟ୍ଠତୋତି ଗାମନିଗମରଟ୍ଠେହି। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ, ତସ୍ସ ଗାମନିଗମରଟ୍ଠେହି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅନେକଧନକୋଟିକୋ ଜଟିଲୋ ନାମ ମହାରଟ୍ଠିକୋ ହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ସଚୀୱରଂ ୱରଦାନମଦାସି। ସୋପି ତଂ ଭତ୍ତାନୁମୋଦନାୱସାନେ ‘‘ଅନାଗତେ କପ୍ପସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ଯାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୧।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ଜଟିଲୋ ନାମ ରଟ୍ଠିକୋ;

ସମ୍ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ସଙ୍ଘଂ, ସଭତ୍ତଂ ଦୁସ୍ସମଦାସହଂ।

୧୨।

‘‘ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ଯାକାସି, ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ନିସୀଦିଯ;

ସତସହସ୍ସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୩।

‘‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୪।

‘‘ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠହିଂ;

ଅକାସିଂ ଉଗ୍ଗଦଳ୍ହଂ ଧିତିଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା’’ତି।

ତତ୍ଥ ସମ୍ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ସଙ୍ଘନ୍ତି ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ, ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ସଭତ୍ତଂ ଦୁସ୍ସମଦାସହନ୍ତି ସଚୀୱରଂ ଭତ୍ତଂ ଅଦାସିଂ ଅହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଗ୍ଗଦଳ୍ହଅହନ୍ତି ଅତିଦଳ୍ହଂ। ଧିତିନ୍ତି ୱୀରିଯଂ ଅକାସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ କାଲେ ତିତ୍ଥିଯା ନାମ ନାହେସୁଂ। ସବ୍ବେ ଦେୱମନୁସ୍ସା ବୁଦ୍ଧମେୱ ସରଣମଗମଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୫।

‘‘ବ୍ଯାହତା ତିତ୍ଥିଯା ସବ୍ବେ, ୱିମନା ଦୁମ୍ମନା ତଦା;

ନ ତେସଂ କେଚି ପରିଚରନ୍ତି, ରଟ୍ଠତୋ ନିଚ୍ଛୁଭନ୍ତି ତେ।

୧୬।

‘‘ସବ୍ବେ ତତ୍ଥ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା, ଉପଗଞ୍ଛୁଂ ବୁଦ୍ଧସନ୍ତିକେ;

ତୁୱଂ ନାଥୋ ମହାୱୀର, ସରଣଂ ହୋହି ଚକ୍ଖୁମ।

୧୭।

‘‘ଅନୁକମ୍ପକୋ କାରୁଣିକୋ, ହିତେସୀ ସବ୍ବପାଣିନଂ;

ସମ୍ପତ୍ତେ ତିତ୍ଥିଯେ ସବ୍ବେ, ପଞ୍ଚସୀଲେ ପତିଟ୍ଠହି।

୧୮।

‘‘ଏୱଂ ନିରାକୁଲଂ ଆସି, ସୁଞ୍ଞକଂ ତିତ୍ଥିଯେହି ତଂ;

ୱିଚିତ୍ତଂ ଅରହନ୍ତେହି, ୱସୀଭୂତେହି ତାଦିହୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ବ୍ଯାହତାତି ୱିହତମାନଦପ୍ପା। ତିତ୍ଥିଯାତି ଏତ୍ଥ ତିତ୍ଥଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ତିତ୍ଥକରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତିତ୍ଥିଯା ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ସସ୍ସତାଦିଦିଟ୍ଠିୱସେନ ତରନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ତିତ୍ଥଂ, ଲଦ୍ଧି। ତସ୍ସା ଲଦ୍ଧିଯା ଉପ୍ପାଦକୋ ତିତ୍ଥକରୋ, ତିତ୍ଥେ ଭୱା ତିତ୍ଥିଯାତି। ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ କିର ଭଗୱତୋ କାଲେ ତିତ୍ଥିଯା ନାହେସୁଂ। ଯେ ପନ ସନ୍ତି, ତେପି ଇଦିସା ଅହେସୁନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ବ୍ଯାହତା ତିତ୍ଥିଯା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିମନାତି ୱିରୂପମାନସା। ଦୁମ୍ମନାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ନ ତେସଂ କେଚି ପରିଚରନ୍ତୀତି ତେସଂ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯାନଂ କେଚିପି ପୁରିସା ପରିକମ୍ମଂ ନ କରୋନ୍ତି, ନ ଭିକ୍ଖଂ ଦେନ୍ତି, ନ ସକ୍କରୋନ୍ତି, ନ ଗରୁଂ କରୋନ୍ତି, ନ ମାନେନ୍ତି, ନ ପୂଜେନ୍ତି, ନ ଆସନା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଜଲିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରଟ୍ଠତୋତି ସକଲରଟ୍ଠତୋପି। ନିଚ୍ଛୁଭନ୍ତୀତି ନୀହରନ୍ତି, ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି ତେସଂ ନିୱାସଂ ନ ଦେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେତି ତିତ୍ଥିଯା।

ଉପଗଞ୍ଛୁଂ ବୁଦ୍ଧସନ୍ତିକେତି ଏୱଂ ତେହି ରଟ୍ଠୱାସୀହି ମନୁସ୍ସେହି ଉପ୍ପାଦିଯମାନା ସବ୍ବେପି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ପଦୁମୁତ୍ତରଦସବଲମେୱ ସରଣମଗମଂସୁ। ‘‘ତ୍ୱଂ ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥା ନାଥୋ ଗତି ପରାଯନଂ ସରଣ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ୱତ୍ୱା ସରଣମଗମଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁକମ୍ପତୀତି ଅନୁକମ୍ପକୋ। କରୁଣାଯ ଚରତୀତି କାରୁଣିକୋ। ସମ୍ପତ୍ତେତି ସମାଗତେ ସରଣମୁପଗତେ ତିତ୍ଥିଯେ। ପଞ୍ଚସୀଲେ ପତିଟ୍ଠହୀତି ପଞ୍ଚସୁ ସୀଲେସୁ ପତିଟ୍ଠାପେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରାକୁଲନ୍ତି ଅନାକୁଲଂ, ଅଞ୍ଞେହି ଲଦ୍ଧିକେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଞ୍ଞକନ୍ତି ସୁଞ୍ଞଂ ରିତ୍ତଂ ତେହି ତିତ୍ଥିଯେହି। ତନ୍ତି ତଂ ଭଗୱତୋ ସାସନନ୍ତି ୱଚନସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱିଚିତ୍ତନ୍ତି ୱିଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତଂ। ୱସୀଭୂତେହୀତି ୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତେହି।

ତସ୍ସ ପନ ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ହଂସୱତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି। ପିତା ପନସ୍ସ ଆନନ୍ଦୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ, ମାତା ସୁଜାତା ନାମ ଦେୱୀ, ଦେୱଲୋ ଚ ସୁଜାତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସୁମନୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଅମିତା ଚ ଅସମା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ସଲଲରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ସରୀରପ୍ପଭା ଚସ୍ସ ସମନ୍ତା ଦ୍ୱାଦସ ଯୋଜନାନି ଗଣ୍ହି, ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ଆଯୁ ଅହୋସି, ୱସୁଦତ୍ତା ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ଉତ୍ତରୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ ଅହୋସି। ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ପନ ଭଗୱା ପରମାଭିରାମେ ନନ୍ଦାରାମେ କିର ପରିନିବ୍ବୁତୋ। ଧାତୁଯୋ ପନସ୍ସ ନ ୱିକିରିଂସୁ। ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପୱାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ସମାଗମ୍ମ ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନୁବ୍ବେଧଂ ସତ୍ତରତନମଯଂ ଚେତିଯମକଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୯।

‘‘ନଗରଂ ହଂସଵତୀ ନାମ, ଆନନ୍ଦୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ସୁଜାତା ନାମ ଜନିକା, ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୨୪।

‘‘ଦେଵଲୋ ଚ ସୁଜାତୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାଵକା;

ସୁମନୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୫।

‘‘ଅମିତା ଚ ଅସମା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାଵିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ, ସଲଲୋତି ପଵୁଚ୍ଚତି।

୨୭।

‘‘ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସରତନଂ, ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ମହାମୁନି;

କଞ୍ଚନଗ୍ଘିଯସଙ୍କାସୋ, ଦ୍ଵତ୍ତିଂସଵରଲକ୍ଖଣୋ।

୨୮।

‘‘କୁଟ୍ଟା କଵାଟା ଭିତ୍ତୀ ଚ, ରୁକ୍ଖା ନଗସିଲୁଚ୍ଚଯା;

ନ ତସ୍ସାଵରଣଂ ଅତ୍ଥି, ସମନ୍ତା ଦ୍ଵାଦସଯୋଜନେ।

୨୯।

‘‘ଵସ୍ସସତସହସ୍ସାନି, ଆଯୁ ଵିଜ୍ଜତି ତାଵଦେ;

ତାଵତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୩୦।

‘‘ସନ୍ତାରେତ୍ଵା ବହୁଜନଂ, ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା ସବ୍ବସଂସଯଂ;

ଜଲିତ୍ଵା ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋଵ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାଵକୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ନଗସିଲୁଚ୍ଚଯାତି ନଗସଙ୍ଖାତା ସିଲୁଚ୍ଚଯା। ଆଵରଣନ୍ତି ପଟିଚ୍ଛାଦନଂ ତିରୋକରଣଂ। ଦ୍ଵାଦସଯୋଜନେତି ସମନ୍ତତୋ ଦ୍ଵାଦସଯୋଜନେ ଠାନେ ଭଗଵତୋ ସରୀରପ୍ପଭା ଫରିତ୍ଵା ରତ୍ତିନ୍ଦିଵଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଗାଥାସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେଵାତି।

ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପାରମିପୂରଣାଦିପୁନପ୍ପୁନାଗତମତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ଵା ଵିସେସତ୍ଥମେଵ ଵତ୍ଵା ଗମିସ୍ସାମ। ଯଦି ପନ ଵୁତ୍ତମେଵ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଵକ୍ଖାମ, କଦା ଅନ୍ତଂ ଗମିସ୍ସତି ଅଯଂ ସଂଵଣ୍ଣନାତି।

ପଦୁମୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧଵଂସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଦସମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

୧୩। ସୁମେଧବୁଦ୍ଧଵଂସଵଣ୍ଣନା

ପଦୁମୁତ୍ତରେ ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ପରିନିବ୍ବୁତେ ସାସନେପିସ୍ସ ଅନ୍ତରହିତେ ସତ୍ତତିକପ୍ପସହସ୍ସାନି ବୁଦ୍ଧା ନୁପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ, ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞାନି ଅହେସୁଂ। ଇତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସାନଂ ମତ୍ଥକେ ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ସୁମେଧୋ ସୁଜାତୋ ଚାତି ଦ୍ୱେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ତତ୍ଥ ଅଧିଗତମେଧୋ ସୁମେଧୋ ନାମ ବୋଧିସତ୍ତୋ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚଵିତ୍ୱା ସୁଦସ୍ସନନଗରେ ସୁଦତ୍ତସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା ସୁଦତ୍ତାୟ ନାମ ଦେଵିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ସୁଦସ୍ସନୁୟ୍ୟାନେ ତରୁଣଦିଵସକରୋ ଵିୟ ସଲିଲଧରଵିଵରଗତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ସୋ ନଵଵସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାଵସି। ତସ୍ସ କିର ସୁଚନ୍ଦନ-କଞ୍ଚନ-ସିରିଵଡ୍ଢନନାମକା ତୟୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ସୁମନମହାଦେଵିପ୍ପମୁଖାନି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଳୀସିତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ।

ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ସୁମନଦେଵିୟା ପୁନବ୍ବସୁମିତ୍ତେ ନାମ ପୁତ୍ତେ ଜାତେ ହତ୍ଥିୟାନେନ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ମନୁସ୍ସାନଞ୍ଚ କୋଟିସତମନୁପବ୍ବଜି। ସୋ ତେହି ପରିଵୁତୋ ଅଡ୍ଢମାସଂ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ଵିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ନକୁଲନିଗମେ ନକୁଲସେଟ୍ଠିଧୀତାୟ ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସାଲଵନେ ଦିଵାଵିହାରଂ ଵୀତିନାମେତ୍ୱା ସିରିଵଡ୍ଢାଜୀଵକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ନୀପବୋଧିମୂଲେ ଵୀସତିହତ୍ଥଵିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ସମାରଂ ମାରବଲଂ ଵିଧମିତ୍ୱା ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା’’ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ବୋଧିସମୀପେୟେଵ ଵୀତିନାମେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଧମ୍ମଦେସନାୟାଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଭବ୍ବପୁଗ୍ଗଲେ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ କନିଟ୍ଠଭାତିକଂ ସରଣକୁମାରଞ୍ଚ ସବ୍ବକାମିକୁମାରଞ୍ଚ ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଞ୍ଚ କୋଟିସତଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମପଟିଵେଧସମତ୍ଥେ ଦିସ୍ୱା ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୁଦସ୍ସନନଗରସମୀପେ ସୁଦସ୍ସନୁୟ୍ୟାନେ ଓତରିତ୍ୱା ଉୟ୍ୟାନପାଲେନ ଅତ୍ତନୋ ଭାତିକେ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ତେସଂ ପରିଵାରାନଂ ମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଵତ୍ତେସି। ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି, ଅୟଂ ପଠମୋ ଅଭିସମୟୋ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଅପରେନ, ସୁମେଧୋ ନାମ ନାୟକୋ;

ଦୁରାସଦୋ ଉଗ୍ଗତେଜୋ, ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତମୋ ମୁନି।

୨।

‘‘ପସନ୍ନନେତ୍ତୋ ସୁମୁଖୋ, ବ୍ରହା ଉଜୁ ପତାପଵା;

ହିତେସୀ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ, ବହୂ ମୋଚେସି ବନ୍ଧନା।

୩।

‘‘ୟଦା ବୁଦ୍ଧୋ ପାପୁଣିତ୍ୱା, କେଵଲଂ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ;

ସୁଦସ୍ସନମ୍ହି ନଗରେ, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଵତ୍ତୟି।

୪।

‘‘ତସ୍ସାଭିସମୟା ତୀଣି, ଅହେସୁଂ ଧମ୍ମଦେସନେ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଗତେଜୋତି ଉଗ୍ଗତତେଜୋ। ପସନ୍ନନେତ୍ତୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ପସନ୍ନନୟନୋ, ଧୋୱିତ୍ୱା ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ଠପିତମଣିଗୁଳିକା ୱିୟ ପସନ୍ନାନି ନେତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ସୋ ‘‘ପସନ୍ନନେତ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ମୁଦୁସିନିଦ୍ଧନୀଲୱିମଲସୁଖୁମପଖୁମାଚିତସୁପ୍ପସନ୍ନନୟନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସୁପ୍ପସନ୍ନପଞ୍ଚନୟନୋ’’ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ସୁମୁଖୋତି ପରିପୁଣ୍ଣସରଦସମୟଚନ୍ଦସଦିସୱଦନୋ। ବ୍ରହାତି ଅଟ୍ଠାସୀତିହତ୍ଥପ୍ପମାଣସରୀରତ୍ତା ବ୍ରହା ମହନ୍ତୋ, ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣସରୀରପ୍ପମାଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଜୁତି ବ୍ରହ୍ମୁଜୁଗତ୍ତୋ ଉଜୁମେୱ ଉଗ୍ଗତସରୀରୋ ଦେୱନଗରେ ସମୁସ୍ସିତସୁୱଣ୍ଣତୋରଣସଦିସୱରସରୀରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପତାପୱାତି ୱିଜ୍ଜୋତମାନସରୀରୋ। ହିତେସୀତି ହିତଗୱେସୀ। ଅଭିସମୟା ତୀଣୀତି ଅଭିସମୟା ତୟୋ, ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୋ କତୋତି।

ଯଦା ପନ ଭଗୱା କୁମ୍ଭକଣ୍ଣସଦିସାନୁଭାୱଂ କୁମ୍ଭକଣ୍ଣଂ ନାମ ମନୁସ୍ସଭକ୍ଖଂ ଯକ୍ଖଂ ମହାଅଟୱିମୁଖେ ସନ୍ଦିସ୍ସମାନଘୋରସରୀରଂ ୱତନିଅଟୱିସଞ୍ଚାରଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନଂ ପଚ୍ଚୂସସମୟେ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଲୋକଂ ୱଲୋକେନ୍ତୋ ଦିସ୍ୱା ଏକକୋୱ ଅସହାୟୋ ତସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନ୍ତୋ ପୱିସିତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତେ ସିରିସୟନେ ନିସୀଦି। ଅଥ ଖୋ ସୋ ଯକ୍ଖୋ ମକ୍ଖଂ ଅସହମାନୋ ଦଣ୍ଡାହତୋ ଘୋରୱିସୋ ଆସିୱିସୋ ୱିୟ ସଂକୁଦ୍ଧୋ ଦସବଲଂ ଭିଂସାପେତୁକାମୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଘୋରତରଂ କତ୍ୱା ପଦ୍ଧତସଦିସଂ ସୀସଂ କତ୍ୱା ସୂରିୟମଣ୍ଡଲସଦିସାନି ଅକ୍ଖୀନି ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ନଙ୍ଗଲସୀସସଦିସାତିଦୀଘୱିପୁଲତିଖିଣଦାଠାୟୋ କତ୍ୱା ୱଲମ୍ବନୀଲୱିପୁଲୱିସମୋଦରୋ ତାଲକ୍ଖନ୍ଧସଦିସବାହୁଚିପିଟକୱିରୂପୱଙ୍କନାସୋ ପଦ୍ଧତବିଲସଦିସୱିପୁଲରତ୍ତମୁଖୋ ଥୂଲପିଙ୍ଗଲଖରଫରୁସକେସୋ ଅତିଭୟାନକଦସ୍ସନୋ ହୁତ୍ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପୁରତୋ ଠତ୍ୱା ପଧୂପାୟନ୍ତୋ ପଜ୍ଜଲନ୍ତୋ ପାସାଣପଦ୍ଧତଗ୍ଗିଜାଲ-ସଲିଲ-କଦ୍ଦମ-ଛାରିକାୟୁଧଙ୍ଗାର-ୱାଲୁକୱସ୍ସକାରା ନୱୱିଧା ୱସ୍ସୱୁଟ୍ଠିୟୋ ୱସ୍ସେତ୍ୱାପି ଭଗୱତୋ ଲୋମଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଚାଲେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ‘‘ଭଗୱନ୍ତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ମାରେସ୍ସାମୀ’’ତି ଆଳୱକୋ ୱିୟ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି। ଅୟଂ ଭଗୱା ପଞ୍ହାବ୍ୟାକରଣେନ ତଂ ଯକ୍ଖଂ ୱିନୟମୁପନେସି। ତତୋ ଦୁତିୟଦିୱସେ କିରସ୍ସ ରଟ୍ଠୱାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ସକଟଭରିତେନ ଭତ୍ତେନ ସହ ରାଜକୁମାରଂ ଆହରିତ୍ୱା ଯକ୍ଖସ୍ସ ଅଦଂସୁ। ଅଥ ଯକ୍ଖୋ ରାଜକୁମାରଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଦାସି। ଅଟୱିଦ୍ୱାରେ ଠିତମନୁସ୍ସା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିଂସୁ। ତଦା ତସ୍ମିଂ ସମାଗମେ ଦସବଲୋ ଯକ୍ଖସ୍ସ ମନୋନୁକୂଲଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ। ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ପାଣୀନଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉପ୍ପାଦେସି, ସୋ ଦୁତିୟୋ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୫।

‘‘ପୁନାପରଂ କୁମ୍ଭକଣ୍ଣଂ, ଯକ୍ଖଂ ସୋ ଦମୟୀ ଜିନୋ;

ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିୟାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ଯଦା ପନ ଉପକାରିନଗରେ ସିରିନନ୍ଦନୁୟ୍ୟାନେ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପକାସୟି, ତଦା ଅସୀତିକୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ତତିୟୋ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୬।

‘‘ପୁନାପରଂ ଅମିତୟସୋ, ଚତୁସଚ୍ଚଂ ପକାସୟି;

ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିୟାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ସୁମେଧସ୍ସାପି ଭଗୱତୋ ତୟୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା ଅହେସୁଂ। ପଠମସନ୍ନିପାତେ ସୁଦସ୍ସନନଗରେ କୋଟିସତଖୀଣାସୱା ଅହେସୁଂ। ପୁନ ଦେୱକୂଟେ ପଦ୍ଧତେ କଥିନତ୍ଥତେ ଦୁତିୟେ ନୱୁତିକୋଟିୟୋ। ପୁନ ତତିୟେ ଭଗୱତି ଚାରିକଂ ଚରମାନେ ଅସୀତିକୋଟିୟୋ ଅହେସୁଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୭।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତୟୋ ଆସୁଂ, ସୁମେଧସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୮।

''ସୁଦସ୍ସନଂ ନାମ ନଗରଂ, ଉପଗଞ୍ଛି ଜିନୋ ଯଦା;

ତଦା ଖୀଣାସୱା ଭିକ୍ଖୂ, ସମିଂସୁ ସତକୋଟିୟୋ।

୯।

''ପୁନାପରଂ ଦେୱକୂଟେ, ଭିକ୍ଖୂନଂ କଥିନତ୍ଥତେ;

ତଦା ନୱୁତିକୋଟୀନଂ, ଦୁତିୟୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୧୦।

''ପୁନାପରଂ ଦସବଲୋ, ଯଦା ଚରତି ଚାରିକଂ;

ତଦା ଅସୀତିକୋଟୀନଂ, ତତିୟୋ ଆସି ସମାଗମୋ''ତି।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଉତ୍ତରୋ ନାମ ସଙ୍ଗଜନୁତ୍ତରୋ ମାଣୱୋ ହୁତ୍ୱା ନିଦହିତ୍ୱା ଠପିତଂଯେୱ ଅସୀତିକୋଟିଧନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ତଦା ଦସବଲସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସରଣେସୁ ପତିଟ୍ଠାୟ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା ଭୋଜନାନୁମୋଦନଂ କରୋନ୍ତୋ – ''ଅନାଗତେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ବ୍ୟାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୧।

''ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ଉତ୍ତରୋ ନାମ ମାଣୱୋ;

ଅସୀତିକୋଟିୟୋ ମୟ୍ହଂ, ଘରେ ସନ୍ନିଚିତଂ ଧନଂ।

୧୨।

''କେୱଲଂ ସବ୍ବଂ ଦତ୍ୱାନ, ସସଙ୍ଘେ ଲୋକନାଯକେ;

ସରଣଂ ତସ୍ସୁପଗଞ୍ଛିଂ, ପବ୍ବଜ୍ଜଞ୍ଚାଭିରୋଚୟିଂ।

୧୩।

''ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ୟାକାସି, କରୋନ୍ତୋ ଅନୁମୋଦନଂ;

ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୪।

''ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ''।

ବ୍ୟାକରଣଗାଥା ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବା।

୧୫।

‘‘ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିୟ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦୟିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିୟା।

୧୬।

‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ୱିନୟଂ ଚାପି, ନୱଙ୍ଗଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ;

ସବ୍ବଂ ପରିୟାପୁଣିତ୍ୱାନ, ସୋଭୟିଂ ଜିନସାସନଂ।

୧୭।

‘‘ତତ୍ଥପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତୋ, ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଚଙ୍କମେ;

ଅଭିଞ୍ଞାପାରମିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗଞ୍ଛହ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ସନ୍ନିଚିତନ୍ତି ନିଦହିତଂ ନିଧାନୱସେନ। କେୱଲନ୍ତି ସକଲନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବନ୍ତି ଅସେସତୋ ଦତ୍ୱା। ସସଙ୍ଘେତି ସସଙ୍ଘସ୍ସ। ତସ୍ସୂପଗଞ୍ଛିନ୍ତି ତଂ ଉପଗଞ୍ଛିଂ, ଉପୟୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ଅଭିରୋଚୟିନ୍ତି ପବ୍ବଜିଂ। ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହୀତି ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସେସୁ ଅତିକ୍କନ୍ତେସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ ପନ ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସୁଦସ୍ସନଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ସୁଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ମାତା ସୁଦତ୍ତା ନାମ, ସରଣୋ ଚ ସବ୍ବକାମୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସାଗରୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ରାମା ଚ ସୁରାମା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ମହାନୀପରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅଟ୍ଠାସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ଆୟୁ ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ନୱୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି, ସୁମନା ନାମସ୍ସ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ପୁନବ୍ବସୁମିତ୍ତୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ, ହତ୍ଥିୟାନେନ ନିକ୍ଖମି। ସେସଂ ଗାଥାସୁ ଦିସ୍ସତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୮।

‘‘ସୁଦସ୍ସନଂ ନାମ ନଗରଂ, ସୁଦତ୍ତୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ;

ସୁଦତ୍ତା ନାମ ଜନିକା, ସୁମେଧସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୩।

‘‘ସରଣୋ ସବ୍ବକାମୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ସାଗରୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସୁମେଧସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୪।

‘‘ରାମା ଚେୱ ସୁରାମା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ମହାନୀପୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୬।

‘‘ଅଟ୍ଠାସୀତିରତନାନି, ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ମହାମୁନି;

ଓଭାସେତି ଦିସା ସବ୍ବା, ଚନ୍ଦୋ ତାରଗଣେ ଯଥା।

୨୭।

‘‘ଚକ୍କଵତ୍ତିମଣୀ ନାମ, ଯଥା ତପତି ଯୋଜନଂ;

ତଥେଵ ତସ୍ସ ରତନଂ, ସମନ୍ତା ଫରତି ଯୋଜନଂ।

୨୮।

‘‘ନଵୁତିଵସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଆୟୁ ଵିଜ୍ଜତି ତାଵଦେ;

ତାଵତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୨୯।

‘‘ତେଵିଜ୍ଜଛଳଭିଞ୍ଞେହି , ବଲପ୍ପତ୍ତେହି ତାଦିହି;

ସମାକୁଲମିଦଂ ଆସି, ଅରହନ୍ତେହି ସାଧୁହି।

୩୦।

‘‘ତେପି ସବ୍ବେ ଅମିତଯସା, ଵିପ୍ପମୁତ୍ତା ନିରୂପଧୀ;

ଞାଣାଲୋକଂ ଦସ୍ସୟିତ୍ଵା, ନିବ୍ବୁତା ତେ ମହାଯସା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଚନ୍ଦୋ ତାରଗଣେ ଯଥାତି ଯଥା ନାମ ଗଗନେ ପରିପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ତାରାଗଣେ ଓଭାସେତି ପକାସେତି, ଏଵମେଵ ସବ୍ବାପି ଦିସା ଓଭାସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ‘‘ଚନ୍ଦୋ ପନ୍ନରସୋ ଯଥା’’ତି ପଠନ୍ତି, ସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଵ।

ଚକ୍କଵତ୍ତିମଣୀ ନାମାତି ଯଥା ନାମ ଚକ୍କଵତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ମଣିରତନଂ ଚତୁହତ୍ଥାୟାମଂ ସକଟନାଭିସମପରିଣାହଂ ଚତୁରାସୀତିମଣିସହସ୍ସପରିଵାରଂ ତାରାଗଣପରିଵୁତସ୍ସ ସରଦସମୟପରିପୁଣ୍ଣରଜନିକରସ୍ସ ସିରିସମୁଦୟସୋଭଂ ଅଵ୍ହୟନ୍ତମିଵ ଵେପୁଲ୍ଲପବ୍ବତତୋ ପରମରମଣୀୟଦସ୍ସନଂ ମଣିରତନମାଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ସେଵଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ସମନ୍ତତୋ ଯୋଜନପ୍ପମାଣଂ ଓକାସଂ ଆଭା ଫରତି, ଏଵମେଵ ତସ୍ସ ସୁମେଧସ୍ସାପି ଭଗଵତୋ ସରୀରତୋ ଆଭାରତନଂ ସମନ୍ତତୋ ଯୋଜନଂ ଫରତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତେଵିଜ୍ଜଛଳଭିଞ୍ଞେହୀତି ତେଵିଜ୍ଜେହି ଛଳଭିଞ୍ଞେହି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ବଲପ୍ପତ୍ତେହୀତି ଇଦ୍ଧିବଲପ୍ପତ୍ତେହି। ତାଦିହୀତି ତାଦିଭାଵପ୍ପତ୍ତେହି। ସମାକୁଲନ୍ତି ସଙ୍କିଣ୍ଣଂ ଏକକାସାଵପଜ୍ଜୋତଂ। ଇଦନ୍ତି ସାସନଂ ସନ୍ଧାୟାହ, ମହୀତଲଂ ଵା। ଅମିତଯସାତି ଅମିତପରିଵାରା, ଅତୁଲକିତ୍ତିଘୋସୋ ଵା। ନିରୂପଧୀତି ଚତୁରୂପଧିଵିରହିତା। ସେସମେତ୍ଥ ଗାଥାସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେଵାତି।

ସୁମେଧବୁଦ୍ଧଵଂସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଏକାଦସମୋ ବୁଦ୍ଧଵଂସୋ।

୧୪। ସୁଜାତବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ତତୋ ତସ୍ସାପରଭାଗେ ତସ୍ମିଂଯେୱ ମଣ୍ଡକପ୍ପେ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଅପରିମିତାଯୁକେସୁ ସତ୍ତେସୁ ଅନୁକ୍କମେନ ପରିହାଯିତ୍ୱା ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାଯୁକେସୁ ଜାତେସୁ ସୁଜାତରୂପକାଯୋ ପରିସୁଦ୍ଧଜାତୋ ସୁଜାତୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଉଦପାଦି। ସୋପି ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ସୁମଙ୍ଗଲନଗରେ ଉଗ୍ଗତସ୍ସ ନାମ ରଞ୍‌ଞୋ କୁଲେ ପଭାୱତିଯା ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ନାମଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ଚସ୍ସ ନାମଂ କରୋନ୍ତୋ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ସୁଖଂ ଜନଯନ୍ତୋ ଜାତୋତି ''ସୁଜାତୋ'' ତ୍ୱେୱସ୍ସ ନାମମକଂସୁ। ସୋ ନୱୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ସିରୀ ଉପସିରୀ ସିରିନନ୍ଦୋ ଚାତି ତସ୍ସ ତଯୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ସିରୀନନ୍ଦାଦେୱିପ୍ପମୁଖାନି ତେୱୀସତି ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ।

ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ସିରୀନନ୍ଦାଦେୱିଯା ଉପସେନେ ନାମ ପୁତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ହଂସୱହଂ ନାମ ୱରତୁରଙ୍ଗମାରୁଯ୍ହ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତଂ ପନ ପବ୍ବଜନ୍ତଂ ମନୁସ୍ସାନଂ କୋଟି ଅନୁପବ୍ବଜି। ଅଥ ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ନୱ ମାସେ ପଧାନଚରିଯଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯ ସିରୀନନ୍ଦନନଗରେ ସିରୀନନ୍ଦନସେଟ୍ଠିସ୍ସ ଧୀତାଯ ଦିନ୍ନଂ ପରମମଧୁରଂ ମଧୁପାଯାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯେ ସୁନନ୍ଦାଜୀୱକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ୱେଳୁବୋଧିଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତେତ୍ତିଂସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ସୂରିଯେ ଧରମାନେଯେୱ ସମାରଂ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନୁଚିଣ୍ଣଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ବୋଧିସମୀପେଯେୱ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମୁନା ଆଯାଚିତୋ ଅତ୍ତନୋ କନିଟ୍ଠଭାତିକଂ ସୁଦସ୍ସନକୁମାରଂ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତଂ ଦେୱକୁମାରଞ୍ଚ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମପଟିୱେଧସମତ୍ଥେ ଦିସ୍ୱା ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୁମଙ୍ଗଲନଗରସମୀପେ ସୁମଙ୍ଗଲୁଯ୍ୟାନେ ଓତରିତ୍ୱା ଉଯ୍ୟାନପାଲେନ ଅତ୍ତନୋ ଭାତିକଂ ସୁଦସ୍ସନକୁମାରଂ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତଂ ଦେୱକୁମାରଞ୍ଚ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ତେସଂ ସପରିୱାରାନଂ ମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି। ତତ୍ଥ ଅସୀତିଯା କୋଟୀନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଅଯଂ ପଠମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି।

ଯଦା ପନ ଭଗୱା ସୁଦସ୍ସନୁଯ୍ୟାନଦ୍ୱାରେ ମହାସାଲମୂଲେ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ କତ୍ୱା ଦେୱେସୁ ତାୱତିଂସେସୁ ୱସ୍ସାୱାସଂ ଉପାଗମି, ତଦା ସତ୍ତତିଂସସତସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଯଦା ପନ ସୁଜାତୋ ଦସବଲୋ ପିତୁସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସି, ତଦା ସଟ୍ଠିସତସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଅଯଂ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

''ତତ୍ଥେୱ ମଣ୍ଡକପ୍ପମ୍ହି, ସୁଜାତୋ ନାମ ନାଯକୋ;

ସୀହହନୁସଭକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ଦୁରାସଦୋ।

୨।

''ଚନ୍ଦୋୱ ୱିମଲୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ସତରଂସୀୱ ପତାପୱା;

ଏୱଂ ସୋଭତି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଜଲନ୍ତୋ ସିରିଯା ସଦା।

୩।

''ପାପୁଣିତ୍ୱାନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, କେୱଲଂ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ;

ସୁମଙ୍ଗଲମ୍ହି ନଗରେ, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତଯି।

୪।

‘‘ଦେସେନ୍ତେ ପଵରଂ ଧମ୍ମଂ, ସୁଜାତେ ଲୋକନାଯକେ;

ଅସୀତିକୋଟୀ ଅଭିସମିଂସୁ, ପଠମେ ଧମ୍ମଦେସନେ।

୫।

‘‘ଯଦା ସୁଜାତୋ ଅମିତଯସୋ, ଦେଵେ ଵସ୍ସଂ ଉପାଗମି;

ସତ୍ତତିଂସସତସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୁ।

୬।

‘‘ଯଦା ସୁଜାତୋ ଅସମସମୋ, ଉପଗଚ୍ଛି ପିତୁସନ୍ତିକଂ;

ସଟ୍ଠିସତସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେଵ ମଣ୍ଡକପ୍ପମ୍ହୀତି ଯସ୍ମିଂ ମଣ୍ଡକପ୍ପେ ସୁମେଧୋ ଭଗଵା ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତତ୍ଥେଵ କପ୍ପେ ସୁଜାତୋପି ଭଗଵା ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀହହନୂତି ସୀହସ୍ସ ଵିଯ ହନୁ ଅସ୍ସାତି ସୀହହନୁ। ସୀହସ୍ସ ପନ ହେଟ୍ଠିମହନୁମେଵ ପୁଣ୍ଣଂ ହୋତି, ନ ଉପରିମଂ। ଅସ୍ସ ପନ ମହାପୁରିସସ୍ସ ସୀହସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମହନୁ ଵିଯ ଦ୍ଵେପି ପରିପୁଣ୍ଣାନି ଦ୍ଵାଦସିଯଂ ପକ୍ଖସ୍ସ ଚନ୍ଦସଦିସାନି ହୋନ୍ତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ସୀହହନୂ’’ତି। ଉସଭକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଉସଭସ୍ସେଵ ସମପ୍ପଵଟ୍ଟକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସୁଵଟ୍ଟିତସୁଵଣ୍ଣାଲିଙ୍ଗସଦିସକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସତରଂସୀଵାତି ଦିଵସକରୋ ଵିଯ। ସିରିଯାତି ବୁଦ୍ଧସିରିଯା। ବୋଧିମୁତ୍ତମନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ ସମ୍ବୋଧିଂ।

ସୁଧମ୍ମଵତୀନଗରେ ସୁଧମ୍ମୁଯ୍ୟାନେ ଆଗତାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ଵା ସଟ୍ଠିସତସହସ୍ସାନି ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାଵେନ ପବ୍ବାଜେତ୍ଵା ତେସଂ ମଜ୍ଝେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତତୋ ପରଂ ତିଦିଵୋରୋହଣେ ଭଗଵତୋ ପଞ୍ଞାସସତସହସ୍ସାନଂ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ପୁନ ‘‘ସୁଦସ୍ସନକୁମାରୋ ଭଗଵତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ’’ତି ସୁତ୍ଵା ‘‘ମଯମ୍ପି ପବ୍ବଜିସ୍ସାମା’’ତି ଆଗତାନି ଚତ୍ତାରି ପୁରିସସତସହସ୍ସାନି ଗହେତ୍ଵା ସୁଦସ୍ସନତ୍ଥେରୋ ସୁଜାତଂ ନରାସଭଂ ଉପସଙ୍କମି। ତେସଂ ଭଗଵା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ଵା ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବାଜେତ୍ଵା ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେ ସନ୍ନିପାତେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୭।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ସୁଜାତସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଖୀଣାସଵାନଂ ଵିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୮।

‘‘ଅଭିଞ୍ଞାବଲପତ୍ତାନଂ, ଅପ୍ପତ୍ତାନଂ ଭଵାଭଵେ;

ସଟ୍ଠିସତସହସ୍ସାନି, ପଠମଂ ସନ୍ନିପତିଂସୁ ତେ।

୯।

‘‘ପୁନାପରଂ ସନ୍ନିପାତେ, ତିଦିଵୋରୋହଣେ ଜିନେ;

ପଞ୍ଞାସସତସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୧୦।

''ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ନରାସଭଂ, ସୁଦସ୍ସନୋ ଅଗ୍ଗସାୱକୋ;

ଚତୂହି ସତସହସ୍ସେହି, ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଉପସଙ୍କମୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ଅପ୍ପଭାନନ୍ତି ଭୱାଭୱେ ଅସମ୍ପଭାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅପ୍ପୱଭା ଭୱାଭୱେ''ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ। ତିଦିୱୋରୋହଣେତି ସଗ୍ଗଲୋକତୋ ଓତରନ୍ତେ କଚ୍ଚୁକାରକେ ଦଟ୍ଠୁଙ୍କେ। କାରକୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ତିଦିୱୋରୋହଣେତି ତିଦିୱତୋ ଓତରଣେ। ଜିନେତି ଜିନସ୍ସ, ସାମିଅତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଂ ଦଟ୍ଠଙ୍କଂ।

ତଦା କିର ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ହୁତ୍ୱା ''ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ସୁତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ସତ୍ତହି ରତନେହି ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁମହାଦୀପରଜ୍ଜଂ ଦତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜି। ସକଲଦୀପୱାସିନୋ ଜନା ରଟ୍ଠୁପ୍ପାଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଆରାମିକକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ନିଚ୍ଚଂ ମହାଦାନମଦଂସୁ। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା – ''ଅନାଗତେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ବ୍ୟାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୧।

''ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ଚତୁଦୀପମ୍ହି ଇସ୍ସରୋ;

ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ ଆସିଂ, ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ମହବ୍ବଲୋ।

୧୩।

''ଚତୁଦୀପେ ମହାରଜ୍ଜଂ ରତନେ ସତ୍ତ ଉତ୍ତମେ;

ବୁଦ୍ଧେ ନିଯ୍ୟାତଯିତ୍ୱାନ, ପବ୍ବଜିଂ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ।

୧୪।

''ଆରାମିକା ଜନପଦେ, ଉଟ୍ଠାନଂ ପଟିପିଣ୍ଡିଯ;

ଉପନେନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ, ପଚ୍ଚଯଂ ସଯନାସନଂ।

୧୫।

''ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ୟାକାସି, ଦସସହସ୍ସିମ୍ହି ଇସ୍ସରୋ;

ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହି, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୬।

''ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୭।

''ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିଯ୍ୟୋ ହାସଂ ଜନେସହଂ;

ଅଧିଗଚ୍ଛିଂ ୱତଂ ଉଗ୍ଗଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା।

୧୮।

‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ୱିନଯଞ୍ଚାପି, ନୱଙ୍ଗଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ;

ସବ୍ବଂ ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱାନ, ସୋଭଯିଂ ଜିନସାସନଂ।

୧୯।

‘‘ତତ୍ଥପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତୋ, ବ୍ରହ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱ ଭାୱନଂ;

ଅଭିଞ୍ଞାପାରମିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗଞ୍ଛହ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଚତୁଦୀପମ୍ହୀତି ସପରିୱାରଦୀପାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଦୀପାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋତି ଚକ୍କରତନଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ଆକାସଚରୋ। ରତନେ ସତ୍ତାତି ହତ୍ଥିରତନାଦୀନି ସତ୍ତ ରତନାନି। ଉତ୍ତମେତି ଉତ୍ତମାନି। ଅଥ ୱା ଉତ୍ତମେ ବୁଦ୍ଧେତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନିଯ୍ୟାତଯିତ୍ୱାନାତି ଦତ୍ୱାନ। ଉଟ୍ଠାନନ୍ତି ରଟ୍ଠୁପ୍ପାଦଂ, ଆଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିପିଣ୍ଡିଯାତି ରାସିଂ କତ୍ୱା ସଂକଡ୍ଢିତ୍ୱା। ପଚ୍ଚଯନ୍ତି ଚୀୱରାଦିୱିୱିଧଂ ପଚ୍ଚଯଂ। ଦସସହସ୍ସିମ୍ହି ଇସ୍ସରୋତି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଯଂ ଇସ୍ସରୋ, ତଦେତଂ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅନନ୍ତାନଂ ଲୋକଧାତୂନଂ ଇସ୍ସରୋ ଭଗୱା। ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମ୍ହୀତି ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସାନଂ ମତ୍ଥକେତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ ପନ ସୁଜାତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସୁମଙ୍ଗଲଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ଉଗ୍ଗତୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ପଭାୱତୀ ନାମ ମାତା, ସୁଦସ୍ସନୋ ଚ ସୁଦେୱୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ନାରଦୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ନାଗା ଚ ନାଗସମାଲା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ମହାୱେଳୁରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସୋ କିର ମନ୍ଦଚ୍ଛିଦ୍ଦୋ ଘନକ୍ଖନ୍ଧୋ ପରମରମଣୀଯୋ ୱେଳୁରିଯମଣିୱଣ୍ଣେହି ୱିମଲେହି ପତ୍ତେହି ସଞ୍ଛନ୍ନୱିପୁଲସାଖୋ ମଯୂରପିଞ୍ଛକଲାପୋ ୱିଯ ୱିରୋଚିତ୍ଥ। ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ସରୀରଂ ପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ଆଯୁ ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ସିରୀନନ୍ଦା ନାମସ୍ସ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ଉପସେନୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ। ତୁରଙ୍ଗୱରଯାନେନ ନିକ୍ଖମି। ସୋ ପନ ଚନ୍ଦୱତୀନଗରେ ସିଲାରାମେ ପରିନିବ୍ବାଯି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୨୦।

‘‘ସୁମଙ୍ଗଲଂ ନାମ ନଗରଂ, ଉଗ୍ଗତୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ମାତା ପଭାୱତୀ ନାମ, ସୁଜାତସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୫।

‘‘ସୁଦସ୍ସନୋ ସୁଦେୱୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ନାରଦୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସୁଜାତସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୬।

‘‘ନାଗୋ ଚ ନାଗସମାଲା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ମହାୱେଳୂତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୭।

‘‘ସୋ ଚ ରୁକ୍ଖୋ ଘନକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦୋ ହୋତି ପତ୍ତିକୋ;

ଉଜୁ ୱଂସୋ ବ୍ରହା ହୋତି, ଦସ୍ସନୀୟୋ ମନୋରମୋ।

୨୮।

‘‘ଏକକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱଡ୍ଢିତ୍ୱା, ତତୋ ସାଖା ପଭିଜ୍ଜତି;

ଯଥା ସୁବଦ୍ଧୋ ମୋରହତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ସୋଭତି ସୋ ଦୁମୋ।

୨୯।

‘‘ନ ତସ୍ସ କଣ୍ଟକା ହୋନ୍ତି, ନାପି ଛିଦ୍ଦଂ ମହା ଅହୁ;

ୱିତ୍ଥିଣ୍ଣସାଖୋ ଅୱିରଲୋ, ସନ୍ଦଚ୍ଛାୟୋ ମନୋରମୋ।

୩୧।

‘‘ପଞ୍ଚାସରତନୋ ଆସି, ଉଚ୍ଚତ୍ତନେନ ସୋ ଜିନୋ;

ସବ୍ବାକାରୱରୂପେତୋ, ସବ୍ବଗୁଣମୁପାଗତୋ।

୩୨।

‘‘ତସ୍ସ ପଭା ଅସମସମା, ନିଦ୍ଧାୱତି ସମନ୍ତତୋ;

ଅପ୍ପମାଣୋ ଅତୁଲିୟୋ, ଓପମ୍ମେହି ଅନୂପମୋ।

୩୩।

‘‘ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଆୟୁ ୱିଜ୍ଜତି ତାୱଦେ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୩୪।

‘‘ଯଥାପି ସାଗରେ ଊମୀ, ଗଗନେ ତାରକା ଯଥା;

ଏୱଂ ତଦା ପାୱଚନଂ, ଅରହନ୍ତେହି ଚିତ୍ତିତଂ।

୩୫।

‘‘ସୋ ଚ ବୁଦ୍ଧୋ ଅସମସମୋ, ଗୁଣାନି ଚ ତାନି ଅତୁଲିୟାନି;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦୋତି ଅପ୍ପଚ୍ଛିଦ୍ଦୋ। ‘‘ଅନୁଦରା କଞ୍ଞା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କେଚି ‘‘ଛିଦ୍ଦଂ ହୋତି ପରିତ୍ତକ’’ନ୍ତି ପଠନ୍ତି। ପତ୍ତିକୋତି ବହୁପତ୍ତୋ, କାଚମଣିୱଣ୍ଣେହି ପତ୍ତେହି ସଞ୍ଛନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଜୂତି ଅୱଙ୍କୋ ଅକୁଟିଲୋ। ୱଂସୋତି ୱେଳୁ। ବ୍ରହାତି ସମନ୍ତତୋ ମହା। ଏକକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଅୱନିରୁହୋ ଏକୋ ଅଦୁତିଯୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୱଡ୍ଢିତ୍ୱାତି ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା। ତତୋ ସାଖା ପଭିଜ୍ଜତୀତି ତତୋ ୱଂସଗ୍ଗତୋ ପଞ୍ଚୱିଧା ସାଖା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପଭିଜ୍ଜିତ୍ଥ। ‘‘ତତୋ ସାଖା ପଭିଜ୍ଜଥା’’ତିପି ପାଠୋ। ସୁବଦ୍ଧୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ପଞ୍ଚବନ୍ଧନାକାରେନ ବଦ୍ଧୋ। ମୋରହତ୍ଥୋତି ଆତପସନ୍ନିୱାରଣତ୍ଥଂ କତୋ ବଦ୍ଧୋ ମୋରପିଞ୍ଛକଲାପୋ ୱୁଚ୍ଚତି।

ନ ତସ୍ସ କଣ୍ଟକା ହୋନ୍ତୀତି ତସ୍ସ ୱଂସସ୍ସ କଣ୍ଟକିନୋପି ରୁକ୍ଖସ୍ସ କଣ୍ଟକା ନାହେସୁଂ। ଅୱିରଲୋତି ଅୱିରଲସାଖାସଞ୍ଛନ୍ନୋ। ସନ୍ଦଚ୍ଛାଯୋତି ଘନଚ୍ଛାଯୋ, ଅୱିରଲତ୍ତାୱ ସନ୍ଦଚ୍ଛାଯୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ପଞ୍ଞାସରତନୋ ଆସୀତି ପଞ୍ଞାସହତ୍ଥୋ ଅହୋସି। ସବ୍ବାକାରୱରୂପେତୋତି ସବ୍ବେନ ଆକାରେନ ୱରେହିଯେୱ ଉପେତୋ ସବ୍ବାକାରୱରୂପେତୋ ନାମ। ସବ୍ବଗୁଣମୁପାଗତୋତି ଅନନ୍ତରପଦସ୍ସେୱ ୱେୱଚନମତ୍ତଂ।

ଅପ୍ପମାଣୋତି ପମାଣରହିତୋ, ପମାଣଂ ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା ୱା ଅପ୍ପମାଣୋ। ଅତୁଲିଯୋତି ଅତୁଲୋ, କେନଚି ଅସଦିସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଓପମ୍ମେହୀତି ଉପମିତବ୍ବେହି। ଅନୂପମୋତି ଉପମାରହିତୋ, ‘‘ଇମିନା ଚ ଇମିନା ଚ ସଦିସୋ’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଭାୱତୋ ଅନୂପମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଗୁଣାନିଚ ତାନୀତି ଗୁଣା ଚ ତେ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ଗୁଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ସୁଜାତବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଦ୍ୱାଦସମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୫। ପିୟଦସ୍ସୀବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ସୁଜାତସ୍ସ ପନ ଅପରଭାଗେ ଇତୋ ଅଟ୍ଠକପ୍ପସତାଧିକସହସ୍ସକପ୍ପମତ୍ଥକେ ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ପିୟଦସ୍ସୀ, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ, ଧମ୍ମଦସ୍ସୀତି ତୟୋ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ତତ୍ଥ ପିୟଦସ୍ସୀ ନାମ ଭଗୱା ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ସୁଧଞ୍ଞୱତୀନଗରେ ସୁଦତ୍ତସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା ଚନ୍ଦସଦିସୱଦନାୟ ଚନ୍ଦାଦେୱିୟା ନାମ କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ୱରୁଣୁୟ୍ୟାନେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ତସ୍ସ ପନ ନାମଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ଲୋକସ୍ସ ପିୟାନଂ ପାଟିହାରିୟୱିସେସାନଂ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ‘‘ପିୟଦସ୍ସୀ’’ତ୍ୱେୱ ନାମମକଂସୁ। ସୋ ନୱୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ତସ୍ସ କିର ସୁନିମ୍ମଲୱିମଲଗିରିବ୍ରହାନାମକା ତୟୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ୱିମଲାମହାଦେୱିପ୍ପମୁଖାନି ତେତ୍ତିଂସ ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ।

ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ୱିମଲାଦେୱିୟା କଞ୍ଚନୱେଳେ ନାମ ପୁତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଆଜଞ୍ଞରଥେନ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ଏକା ଚ ନଂ ପୁରିସକୋଟି ଅନୁପବ୍ବଜି। ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ମହାପୁରିସୋ ଛ ମାସେ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ୱରୁଣବ୍ରାହ୍ମଣଗାମେ ୱସଭବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଧୀତାୟ ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସୁଜାତାଜୀୱକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା କକୁଧବୋଧିଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତେପଞ୍ଞାସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାର’’ନ୍ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅରିୟଧମ୍ମପଟିୱେଧସମତ୍ଥତଂ ଞତ୍ୱା ଆକାସେନ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉସଭୱତୀନଗରସମୀପେ ଉସଭୱତୁୟ୍ୟାନେ ଓତରିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁକୋଟିପରିୱୁତୋ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି। ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ଅୟଂ ପଠମୋ ଅଭିସମୟୋ।

ପୁନ ଉସଭୱତିୟା ନାମ ନଗରସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ସୁଦସ୍ସନପବ୍ବତେ ସୁଦସ୍ସନୋ ନାମ ଦେୱରାଜା ପଟିୱସତି। ସୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋ ଅହୋସି। ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ପନ ମନୁସ୍ସା ତସ୍ସ ଅନୁସଂୱଚ୍ଛରଂ ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନିକଂ ବଲିଂ ଉପସଂହରନ୍ତି। ସୋ ସୁଦସ୍ସନୋ ଦେୱରାଜା ନରରାଜେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ବଲିଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି। ଅଥ ପିୟଦସ୍ସୀ ଭଗୱା ‘‘ତସ୍ସ ସୁଦସ୍ସନସ୍ସ ଦେୱରାଜସ୍ସ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ୱିନୋଦେସ୍ସାମୀ’’ତି ତସ୍ମିଂ ଦେୱରାଜେ ୟକ୍ଖସମାଗମଂ ଗତେ ତସ୍ସ ଭୱନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସିରିସୟନଂ ଆରୁହିତ୍ୱା ଛବ୍ବଣ୍ଣରଂସିୟୋ ମୁଞ୍ଚନ୍ତୋ ୟୁଗନ୍ଧରପବ୍ବତେ ସରଦସମୟେ ସୂରିୟୋ ୱିୟ ନିସୀଦି। ତସ୍ସ ପରିୱାରପରିଚାରିକା ଦେୱତାୟୋ ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନାଦୀହି ଦସବଲଂ ପୂଜେତ୍ୱା ପରିୱାରେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ।

ସୁଦସ୍ସନୋପି ଦେୱରାଜା ୟକ୍ଖସମାଗମତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଭୱନତୋ ଛବ୍ବଣ୍ଣରସ୍ମିୟୋ ନିଚ୍ଛରନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅଞ୍ଞେସୁ ପନ ଦିୱସେସୁ ମମ ଭୱନସ୍ସ ଏଦିସୀ ଅନେକରଂସିଜାଲସମୁଜ୍ଜଲୱିଭୂତି ନ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବା। କୋ ନୁ ଖୋ ଇଧ ପୱିଟ୍ଠୋ ଦେୱୋ ୱା ମନୁସ୍ସୋ ୱା’’ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଉଦୟଗିରିସିଖରମତ୍ଥକେ ସରଦସମୟଦିୱସକରମିୱ ଛବ୍ବଣ୍ଣରଂସିଜାଲେନ ଅଭିଜ୍ଜଲନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅୟଂ ମୁଣ୍ଡକସମଣୋ ମମ ପରିୱାରେନ ପରିଜନେନ ପରିୱୁତୋ ୱରସୟନେ ନିସିନ୍ନୋ’’ତି କୋଧାଭିଭୂତମାନସୋ – ‘‘ହନ୍ଦାହଂ ଇମସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ବଲଂ ଦସ୍ସେସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସକଲଂ ତଂ ପବ୍ବତଂ ଏକଜାଲମକାସି। ‘‘ଇମିନା ଅଗ୍ଗିଜାଲେନ ଛାରିକାଭୂତୋ ମୁଣ୍ଡକସମଣୋ’’ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଅନେକରଂସିଜାଲୱିସରୱିପ୍ଫୁରିତୱରସରୀରଂ ପସନ୍ନୱଦନୱଣ୍ଣସୋଭଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନଛୱିରାଗଂ ଦସବଲମଭିଜ୍ଜଲନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅୟଂ ସମଣୋ ଅଗ୍ଗିଦାହଂ ସହତି, ହନ୍ଦାହଂ ଇମଂ ସମଣଂ ଉଦକୋଘେନ ଓସାଦେତ୍ୱା ମାରେସ୍ସାମୀ’’ତି ଅତିଗମ୍ଭୀରଂ ଉଦକୋଘଂ ୱିମାନାଭିମୁଖଂ ପୱତ୍ତେସି।

ତତୋ ଉଦକୋଘେନ ପୁଣ୍ଣେ ତସ୍ମିଂ ୱିମାନେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଚୀୱରେ ଅଂସୁମତ୍ତଂ ୱା ସରୀରେ ଲୋମମତ୍ତଂ ୱା ନ ତେମିତ୍ଥ। ତତୋ ସୁଦସ୍ସନୋ ଦେୱରାଜା – ‘‘ଇମିନା ସମଣୋ ନିରସ୍ସାସୋ ମତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ମନ୍ତ୍ୱା ଉଦକଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅସିତଜଲଧରୱିୱରଗତଂ ସରଦସମୟରଜନିକରମିୱ ୱିୱିଧରଂସିଜାଲୱିସରେନ ୱିରୋଚମାନଂ ସକପରିସପରିୱୁତଂ ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମକ୍ଖଂ ଅସହମାନୋ – ‘‘ହନ୍ଦ ମାରେସ୍ସାମି ନ’’ନ୍ତି କୋଧେନ ନୱୱିଧଆୱୁଧୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସେସି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଆନୁଭାୱେନ ସବ୍ବାୱୁଧାନି ନାନାୱିଧପରମରୁଚିରଦସ୍ସନା ସୁରଭିକୁସୁମମାଲା ହୁତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ପାଦମୂଲେ ନିପତିଂସୁ।

ତତୋ ତଂ ଅଚ୍ଛରିୟଂ ଦିସ୍ୱା ସୁଦସ୍ସନୋ ଦେୱରାଜା ପରମକୁପିତମାନସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଭୋହି ହତ୍ଥେହି ପାଦେସୁ ଗହେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଭୱନତୋ ନୀହରିତୁକାମୋ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଚକ୍କୱାଳପବ୍ବତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା – ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ସମଣୋ ଜୀୱତି ୱା ମତୋ ୱା’’ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ତସ୍ମିଂୟେୱ ଆସନେ ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଅହୋ ମହାନୁଭାୱୋ ଅୟଂ ସମଣୋ, ନାହଂ ଇମଂ ସମଣଂ ଇତୋ ନିକ୍କଡ୍ଢିତୁଂ ସକ୍କୋମି। ୟଦି ହି ମଂ କୋଚି

ଜାନିସ୍ସତି, ଅନପ୍ପକୋ ମେ ଅଯସୋ ଭୱିସ୍ସତି। ଯାୱିମଂ କୋଚି ନ ପସ୍ସତି, ତାୱ ନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି।

ଅଥ ଦସବଲୋ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଞତ୍ୱା ତଥା ଅଧିଟ୍ଠାସି, ଯଥା ନଂ ସବ୍ବେ ଦେୱମନୁସ୍ସା ପସ୍ସନ୍ତି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଦିୱସେ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏକସତରାଜାନୋ ତସ୍ସେୱ ଉପହାରଦାନତ୍ଥାଯ ସନ୍ନିପତିଂସୁ। ତେ ଭଗୱତୋ ପାଦେ ଗହେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନଂ ସୁଦସ୍ସନଂ ଦେୱରାଜାନଂ ନରରାଜାନୋ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଦେୱରାଜା ମୁନିରାଜସ୍ସ ପିଯଦସ୍ସିସ୍ସ ସହ୍ଥୁନୋ ପାଦପରିଚରିଯଂ କରୋତି, ଅହୋ ବୁଦ୍ଧା ନାମ ଅଚ୍ଛରିଯା, ଅହୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ୱିସିଟ୍ଠା’’ତି ଭଗୱତି, ପସନ୍ନଚିତ୍ତା ସବ୍ବେ ଭଗୱନ୍ତଂ ନମସ୍ସମାନା ସିରସ୍ମିଂ ଅଞ୍ଜଲିଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ତତ୍ଥ ପିଯଦସ୍ସୀ ଭଗୱା ତଂ ସୁଦସ୍ସନଂ ଦେୱରାଜାନଂ ପମୁଖଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତଦା ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ସୋ ଦୁତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି।

ଯଦା ପନ ନୱଯୋଜନପ୍ପମାଣେ କୁମୁଦନଗରେ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ ଦେୱଦତ୍ତୋ ୱିଯ ସୋଣତ୍ଥେରୋ ନାମ ମହାପଦୁମକୁମାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତେତ୍ୱା ତସ୍ସ ପିତରଂ ଘାତେତ୍ୱା ପୁନ ପିଯଦସ୍ସୀବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱଧାଯ ନାନପ୍ପକାରଂ ପଯୋଗଂ କତ୍ୱାପି ଘାତେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ସୋ ଦୋଣମୁଖନାଗରାଜାରୋହଂ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ତଂ ପଲୋଭେତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି – ‘‘ଯଦା ପନାଯଂ ସମଣୋ ପିଯଦସ୍ସୀ ଇମଂ ନଗରଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସତି, ତଦା ଦୋଣମୁଖଂ ନାମ ଗଜୱରଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ପିଯଦସ୍ସୀସମଣଂ ମାରେହୀ’’ତି।

ଅଥ ସୋ ଆରୋହୋ ହିତାହିତୱିଚାରଣରହିତୋ ରାଜୱଲ୍ଲଭୋ – ‘‘ଅଯଂ ସମଣୋ ଠାନନ୍ତରାପି ମଂ ଚାୱେଯ୍ଯା’’ତି ମନ୍ତ୍ୱା ‘‘ସାଧୂ’’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଦୁତିଯଦିୱସେ ଦସବଲସ୍ସ ନଗରପ୍ପୱେସନସମଯଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସୁଜାତମତ୍ଥକପିଣ୍ଡକୁମ୍ଭନଲାଟଂ ଧନୁସଦିସଦୀଘସୁଣ୍ଡତଟଂ ସୁୱିପୁଲମୁଦୁକଣ୍ଣଂ ମଧୁପିଙ୍ଗଲନଯନଂ ସୁନ୍ଦରକ୍ଖନ୍ଧାସନଂ ଅନୁୱଟ୍ଟଘନଜଘନଂ ନିଚିତଗୂଳ୍ହଜାଣୁଅନ୍ତରଂ ଇସାସଦିସରୁଚିରଦନ୍ତଂ ସୁୱାଲଧିଂ ଅପଚିତମେଚକଂ ସବ୍ବଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଂ ଅସିତଜଲଧରସଦିସଚାରୁଦସ୍ସନଂ ସୀହୱିକ୍କନ୍ତଲଲିତଗାମିନଂ ଜଙ୍ଗମମିୱ ଧରାଧରଂ ସତ୍ତପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ସତ୍ତଧା ପଭିନ୍ନଂ ସବ୍ବସୋ ୱିସ୍ସୱନ୍ତଂ ୱିଗ୍ଗହୱନ୍ତମିୱ ଅନ୍ତକଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପିଣ୍ଡକବଠଅଞ୍ଜନଧୂପଲେପାଦିୱିସେସେହି ଭିଯ୍ୟୋପି ମତ୍ତପ୍ପମତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଅରିୱାରଣୱାରଣଂ ଏରାୱଣୱାରଣମିୱ ଅରିଜନୱାରଣଂ ମୁନିୱାରଣଂ ମାରଣତ୍ଥାଯ ପେସେସି। ଅଥ ସୋ ଦ୍ୱିରଦୱରୋ ମୁତ୍ତମତ୍ତୋୱ ଗଜମହିଂସତୁରଙ୍ଗନରନାରିଯୋ ହନ୍ତ୍ୱା ହତରୁଧିରପରିରଞ୍ଜିତସଦନ୍ତକରସରୀରୋ ଅନ୍ତଜାଲପରିଯୋନଦ୍ଧନଯନୋ ସକଟକୱାଟକୂଟାଗାରଦ୍ୱାରତୋରଣାଦୀନି ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା କାକ-କୁଲଲ-ଗିଜ୍ଝାଦୀହି ଅନୁପରିଯାଯମାନୋ ହତମହିଂସନରତୁରଙ୍ଗଦିରଦାଦୀନଂ ଅଙ୍ଗାନି ଆଲୁମ୍ପିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସଭକ୍ଖୋ ଯକ୍ଖୋ ୱିଯ ଭକ୍ଖଯନ୍ତୋ ଦୂରତୋୱ ଦସବଲଂ ସିସ୍ସଗଣପରିୱୁତଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅନିଲଗରୁଳଅସଦିସୱେଗୋ ୱେଗେନ ଭଗୱନ୍ତମଭିଗଚ୍ଛି।

ଅଥ ପୁରୱାସିନୋ ପନ ଜନା ଭଯସନ୍ତାପପରିପୂରିତମାନସା ପାସାଦପାକାରଚଯତରୂପଗତା ତଥାଗତାଭିମୁଖମଭିଧାୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ହାହାକାରସଦ୍ଦମକଂସୁ। କେଚି ପନ ଉପାସକା ତଂ ନାନପ୍ପକାରେହି ନଯେହି ନିୱାରଯିତୁମାରଭିଂସୁ। ଅଥ ସୋ ବୁଦ୍ଧନାଗୋ ହତ୍ଥିନାଗମାଯନ୍ତମୋଲୋକେତ୍ୱା କରୁଣାୱିପ୍ଫାରସୀତଲହଦଯୋ ମେତ୍ତାଯ ତଂ ଫରି। ତତୋ ସୋ ହତ୍ଥିନାଗୋ ମେତ୍ତାଫରଣେନ ମୁଦୁକତହଦଯସନ୍ତାନୋ ଅତ୍ତନୋ ଦୋସାପରାଧଂ ଞତ୍ୱା ଲଜ୍ଜାଯ ଭଗୱତୋ ପୁରତୋ ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ପଥୱିଯଂ ପୱିସନ୍ତୋ ୱିଯ ସିରସା ଭଗୱତୋ ପାଦେସୁ ନିପତି। ଏୱଂ ନିପନ୍ନୋ ପନ ସୋ ତିମିରନିକରସଦିସସରୀରୋ ସଞ୍ଝାପ୍ପଭାନୁରଞ୍ଜିତୱରକନକଗିରିସିଖରସମୀପମୁପଗତୋ ଅସିତସଲିଲଧରନିକରୋ ୱିଯ ୱିରୋଚିତ୍ଥ।

ଅଥେୱଂ ମୁନିରାଜପାଦମୂଲେ କରିରାଜାନଂ ସିରସା ନିପତନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ନାଗରଜନା ପରମପୀତିପୂରିତହଦଯା ସାଧୁକାରସୀହନାଦଂ ଉକ୍କୁଟ୍ଠିସଦ୍ଦଂ ପୱତ୍ତଯିଂସୁ। ସୁରଭିକୁସୁମମାଲାଚନ୍ଦନଗନ୍ଧଚୁଣ୍ଣାଲଙ୍କାରାଦୀହି ତଂ ଅନେକପ୍ପକାରଂ ପୂଜେସୁଂ। ସମନ୍ତତୋ ଚେଲୁକ୍ଖେପା ପୱତ୍ତିଂସୁ। ଗଗନତଲେ ସୁରଦୁନ୍ଦୁଭିଯୋ ଅଭିନଦିଂସୁ। ଅଥ ଭଗୱା ତମସିତଗିରିସିଖରମିୱ ପାଦମୂଲେ ନିପନ୍ନଂ ଦିରଦୱରଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଅଙ୍କୁସଧଜଜାଲସଙ୍ଖଚକ୍କାଲଙ୍କତେନ କରତଲେନ ଗଜୱରମତ୍ଥକଂ ପରାମସିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଚିତ୍ତାଚାରାନୁକୂଲାଯ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ତଂ ଅନୁସାସି –

‘‘ଗଜୱର ୱଦତୋ ସୁଣୋହି ୱାଚଂ, ମମ ହିତମତ୍ଥଯୁତଞ୍ଚ ତଂ ଭଜାହି;

ତୱ ୱଧନିରତଂ ପଦୁଟ୍ଠଭାୱଂ, ଅପନଯ ସନ୍ତମୁପେହି ଚାରୁଦନ୍ତି।

‘‘ଲୋଭେନ ଦୋସେନ ଚ ମୋହତୋ ୱା, ଯୋ ପାଣିନୋ ହିଂସତି ୱାରଣିନ୍ଦ;

ସୋ ପାଣଘାତୀ ସୁଚିରମ୍ପି କାଲଂ, ଦୁକ୍ଖଂ ସୁଘୋରଂ ନରକେନୁଭୋତି।

‘‘ମାକାସି ମାତଙ୍ଗ ପୁନେୱରୂପଂ, କମ୍ମଂ ପମାଦେନ ମଦେନ ୱାପି;

ଅୱୀଚିଯଂ ଦୁକ୍ଖମସୟ୍ହ କପ୍ପଂ, ପପ୍ପୋତି ପାଣଂ ଅତିପାତଯନ୍ତୋ।

‘‘ଦୁକ୍ଖଂ ସୁଘୋରଂ ନରକେନୁଭୋତ୍ୱା, ମନୁସ୍ସଲୋକଂ ଯଦି ଯାତି ଭିଯ୍ୟୋ;

ଅପ୍ପାଯୁକୋ ହୋତି ୱିରୂପରୂପୋ, ୱିହିଂସକୋ ଦୁକ୍ଖୱିସେସଭାଗୀ।

‘‘ଯଥା ଚ ପାଣା ପରମଂ ପିଯା ତେ, ମହାଜନେ କୁଞ୍ଜର ମନ୍ଦନାଗ;

ତଥା ପରସ୍ସାପି ପିଯାତି ଞତ୍ୱା, ପାଣାତିପାତୋ ପରିୱଜ୍ଜନୀଯୋ।

‘‘ଦୋସେ ଚ ହିଂସାନିରତେ ୱିଦିତ୍ୱା, ପାଣାତିପାତା ୱିରତେ ଗୁଣେ ଚ;

ପାଣାତିପାତଂ ପରିୱଜ୍ଜଯ ତ୍ୱଂ, ସଗ୍ଗେ ସୁଖଂ ଇଚ୍ଛସି ଚେ ପରତ୍ଥ।

‘‘ପାଣାତିପାତା ୱିରତୋ ସୁଦନ୍ତୋ, ପିଯୋ ମନାପୋ ଭୱତୀଧ ଲୋକେ;

କାଯସ୍ସ ଭେଦା ଚ ପରଂ ପନସ୍ସ, ସଗ୍ଗାଧିୱାସଂ କଥଯନ୍ତି ବୁଦ୍ଧା।

‘‘ଦୁକ୍ଖାଗମଂ ନିଚ୍ଛତି କୋଚି ଲୋକେ, ସବ୍ବୋପି ଜାତୋ ସୁଖମେସତେୱ;

ତସ୍ମା ମହାନାଗ ୱିହାଯ ହିଂସଂ, ଭାୱେହି ମେତ୍ତଂ କରୁଣଞ୍ଚ କାଲେ’’ତି।

ଅଥେୱଂ ଦସବଲେନାନୁସାସିଯମାନୋ ଦନ୍ତିୱରୋ ସଞ୍ଜଞ୍ଜଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ପରମୱିନୀତୋ ୱିନଯାଚାରସମ୍ପନ୍ନୋ ସିସ୍ସୋ ୱିଯ ଅହୋସି। ଏୱଂ ସୋ ପିଯଦସ୍ସୀ ଭଗୱା ଅମ୍ବୁକଂ ସନ୍ତା ୱିଯ ଧନପାଲଂ ଦୋଣମୁଖଂ କରିୱରଂ ଦମିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ମହାଜନସମାଗମେ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତଦା ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଅଯଂ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘ସୁଜାତସ୍ସ ଅପରେନ, ସଯମ୍ଭୂ ଲୋକନାଯକୋ;

ଦୁରାସଦୋ ଅସମସମୋ, ପିଯଦସ୍ସୀ ମହାଯସୋ।

୨।

‘‘ସୋପି ବୁଦ୍ଧୋ ଅମିତଯସୋ, ଆଦିଚ୍ଚୋୱ ୱିରୋଚତି;

ସବ୍ବଂ ତମଂ ନିହନ୍ତ୍ୱାନ, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତଯି।

୩।

‘‘ତସ୍ସାପି ଅତୁଲତେଜସ୍ସ, ଅହେସୁଂ ଅଭିସମଯା ତଯୋ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମାଭିସମଯୋ ଅହୁ।

୪।

‘‘ସୁଦସ୍ସନୋ ଦେୱରାଜା, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିମରୋଚୟି;

ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଂ ୱିନୋଦେନ୍ତୋ, ସତ୍ଥା ଧମ୍ମମଦେସୟି।

୫।

‘‘ଜନସନ୍ନିପାତୋ ଅତୁଲୋ, ମହାସନ୍ନିପତୀ ତଦା;

ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିୟାଭିସମୟୋ ଅହୁ।

୬।

‘‘ୟଦା ଦୋଣମୁଖଂ ହତ୍ଥିଂ, ୱିନେସି ନରସାରଥି;

ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିୟାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ସୁମଙ୍ଗଲନଗରେ ପାଲିତୋ ନାମ ରାଜପୁତ୍ତୋ ଚ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତୋ ସବ୍ବଦସ୍ସିକୁମାରୋ ଚାତି ଦ୍ୱେ ସହାୟକା ଅହେସୁଂ। ତେ ପିୟଦସ୍ସିମ୍ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ଚାରିକଂ ଚରନ୍ତେ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ନଗରଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ’’ତି ସୁତ୍ୱା କୋଟିସତସହସ୍ସପରିୱାରା ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ କତ୍ୱା ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ଭଗୱତୋ ଭତ୍ତାନୁମୋଦନାୱସାନେ କୋଟିସତସହସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତେସଂ ପନ ମଜ୍ଝେ ଭଗୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଅଥାପରେନ ସମୟେନ ସୁଦସ୍ସନଦେୱରାଜସ୍ସ ସମାଗମେ ନୱୁତିକୋଟିୟୋ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତେହି ପରିୱୁତୋ ସତ୍ଥା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ଅୟଂ ଦୁତିୟୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ପୁନ ଦୋଣମୁଖୱିନୟନେ ଅସୀତିକୋଟିୟୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତେସଂ ମଜ୍ଝେ ଭଗୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ଅୟଂ ତତିୟୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୭।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତୟୋ ଆସୁଂ, ତସ୍ସାପି ପିୟଦସ୍ସିନୋ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୮।

‘‘ତତୋ ପରଂ ନୱୁତିକୋଟୀ, ସମିଂସୁ ଏକତୋ ମୁନୀ;

ତତିୟେ ସନ୍ନିପାତମ୍ହି, ଅସୀତିକୋଟିୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ କସ୍ସପୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣମାଣୱୋ ଇତିହାସପଞ୍ଚମାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା କୋଟିସତସହସ୍ସପରିଚ୍ଚାଗେନ ପରମାରାମଂ ସଙ୍ଘାରାମଂ କାରେତ୍ୱା ସରଣେସୁ ଚ ପଞ୍ଚସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠାସି। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା – ‘‘ଇତୋ ଅଟ୍ଠାରସକପ୍ପସତଚ୍ଚୟେନ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୯।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମୟେନ, କସ୍ସପୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ;

ଅଜ୍ଝାୟକୋ ମନ୍ତଧରୋ, ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ ପାରଗୂ।

୧୦।

‘‘ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସୁଣିତ୍ୱାନ, ପସାଦଂ ଜନୟିଂ ଅହଂ;

କୋଟିସତସହସ୍ସେହି, ସଙ୍ଘାରାମଂ ଅମାପୟିଂ।

୧୧।

‘‘ତସ୍ସ ଦତ୍ୱାନ ଆରାମଂ, ହଟ୍ଠୋ ସଂୱିଗ୍ଗମାନସୋ;

ସରଣେ ପଞ୍ଚସୀଲେ ଚ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିୟିଂ।

୧୨।

‘‘ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ୟାକାସି, ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ନିସୀଦିୟ;

ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଅୟଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୩।

‘‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୪।

‘‘ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିୟ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦୟିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିୟା’’ତି।

ତତ୍ଥ ସରଣେ ପଞ୍ଚସୀଲେ ଚାତି ତୀଣି ସରଣାନି ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେତି ଇତୋ ଅଟ୍ଠସତାଧିକସ୍ସ କପ୍ପସହସ୍ସସ୍ସ ଅଚ୍ଚୟେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ସୁଧଞ୍ଞଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି। ପିତା ସୁଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା, ମାତା ସୁଚନ୍ଦା ନାମ ଦେୱୀ, ପାଲିତୋ ଚ ସବ୍ବଦସ୍ସୀ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସୋଭିତୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସୁଜାତା ଚ ଧମ୍ମଦିନ୍ନା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, କକୁଧରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୁ, ୱିମଲା ନାମସ୍ସ ଅଗ୍ଗମହେସୀ ଅହୋସି, କଞ୍ଚନାୱେଳୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ, ସୋ ଆଜଞ୍ଞରଥେନ ନିକ୍ଖମୀତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୫।

‘‘ସୁଧଞ୍ଞଂ ନାମ ନଗରଂ, ସୁଦତ୍ତୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ;

ଚନ୍ଦା ନାମାସି ଜନିକା, ପିୟଦସ୍ସିସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୨୦।

‘‘ପାଲିତୋ ସବ୍ବଦସ୍ସୀ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ସୋଭିତୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ପିୟଦସ୍ସିସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୨୧।

‘‘ସୁଜାତା ଧମ୍ମଦିନ୍ନା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, କକୁଧୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

୨୩।

‘‘ସୋପି ବୁଦ୍ଧୋ ଅମିତଯସୋ, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣୋ;

ଅସୀତିହତ୍ଥମୁବ୍ବେଧୋ, ସାଲରାଜାୱ ଦିସ୍ସତି।

୨୪।

‘‘ଅଗ୍ଗିଚନ୍ଦସୂରିଯାନଂ, ନତ୍ଥି ତାଦିସିକା ପଭା;

ଯଥା ଅହୁ ପଭା ତସ୍ସ, ଅସମସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୫।

‘‘ତସ୍ସାପି ଦେୱଦେୱସ୍ସ, ଆଯୁ ତାୱତକଂ ଅହୁ;

ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଲୋକେ ଅଟ୍ଠାସି ଚକ୍ଖୁମା।

୨୬।

‘‘ସୋପି ବୁଦ୍ଧୋ ଅସମସମୋ, ଯୁଗାନିପି ତାନି ଅତୁଲିଯାନି;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ ସାଲରାଜା ୱାତି ସବ୍ବଫାଲିଫୁଲ୍ଲୋ ପରମରମଣୀଯଦସ୍ସନୋ ସମୱଟ୍ଟକ୍ଖନ୍ଧୋ ସାଲରାଜା ୱିଯ ଦିସ୍ସତି। ଯୁଗାନିପି ତାନୀତି ଅଗ୍ଗସାୱକଯୁଗାଦୀନି ଯୁଗଳାନି। ସେସଗାଥାସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ପିଯଦସ୍ସୀବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ତେରସମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୬। ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ପିଯଦସ୍ସିମ୍ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ସ ସାସନେ ଚ ଅନ୍ତରହିତେ ପରିହାଯିତ୍ୱା ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ଅପରିମିତାଯୁକେସୁ ମନୁସ୍ସେସୁ ଅନୁକ୍କମେନ ପରିହାଯିତ୍ୱା ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାଯୁକେସୁ ଜାତେସୁ ପରମତ୍ଥଦସ୍ସୀ ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ସୋ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ପରମସୋଭନେ ସୋଭନେ ନାମ ନଗରେ ସାଗରସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ କୁଲେ ଅଗ୍ଗମହେସିଯା ସୁଦସ୍ସନଦେୱିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସ ମାସେ ଗବ୍ଭେ ୱସିତ୍ୱା ସୁଚିନ୍ଧନୁଯ୍ୟାନେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ମହାପୁରିସେ ନିକ୍ଖନ୍ତମତ୍ତେ ସୁଚିରକାଲନିହିତାନି କୁଲପରମ୍ପରାଗତାନି ମହାନିଧାନାନି ଧନସାମିକା ପଟିଲଭିଂସୂତି ତସ୍ସ ନାମଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ''ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ''ତି ନାମମକଂସୁ। ସୋ ଦସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ଅମରଗିରି-ସୁରଗିରି-ଗିରିୱାହନନାମକା ପରମସୁରଭିଜନକା ତଯୋ ଚସ୍ସ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ୱିସାଖାଦେୱିପ୍ପମୁଖାନି ତେତ୍ତିଂସ ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ।

ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ୱିସାଖାଦେୱିଯା ସେଲକୁମାରେ ନାମ ପୁତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ସୁଦସ୍ସନଂ ନାମ ଅସ୍ସରାଜଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତଂ ନୱ ମନୁସ୍ସକୋଟିଯୋ ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ। ତେହି ପରିୱୁତୋ ସୋ ମହାପୁରିସୋ ଅଟ୍ଠ ମାସେ ପଧାନଚରିଯଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯ ସୁଚିନ୍ଧରନାଗିଯା ଉପହାରତ୍ଥାଯ ଆନୀତଂ ମଧୁପାଯାସଂ ମହାଜନେନ ସନ୍ଦିସ୍ସମାନସବ୍ବସରୀରାଯ ନାଗିଯା ସହ ସୁୱଣ୍ଣପାତିଯା ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାଯାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ତରୁଣତରୁସତସମଲଙ୍କତେ ତରୁଣସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯେ ଧମ୍ମରୁଚିନା ମହାରୁଚିନା ନାମ ନାଗରାଜେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ କୁସତିଣମୁଟ୍ଠିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ଚମ୍ପକବୋଧିଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତେପଞ୍ଞାସହତ୍ଥାଯାମୱିତ୍ଥତଂ କୁସତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣଂ – ''ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖଯମଜ୍ଝଗା''ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ବୋଧିସମୀପେଯେୱ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଧମ୍ମଦେସନାଯାଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତନୱଭିକ୍ଖୁକୋଟିଯୋ ଅରିଯଧମ୍ମପଟିୱେଧସମତ୍ଥେ ଦିସ୍ୱା ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୋମନଗରସମୀପେ ଅନୋମୁଯ୍ୟାନେ ଓତରିତ୍ୱା ତେହି ପରିୱୁତୋ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି। ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ପଠମୋ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି।

ପୁନ ଭଗୱତି ଲୋକନାଯକେ ଦେୱଲୋକଚାରିକଂ ଚରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତେ କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ଦୁତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଯଦା ପନ ଭଗୱା ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱା ୱିଯ କପିଲୱତ୍ଥୁପୁରଂ ସୋଭନପୁରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ତତିଯୋ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

''ତତ୍ଥେୱ ମଣ୍ଡକପ୍ପମ୍ହି, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ମହାଯସୋ;

ମହାତମଂ ନିହନ୍ତ୍ୱାନ, ପତ୍ତୋ ସମ୍ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ।

୨।

''ବ୍ରହ୍ମୁନା ଯାଚିତୋ ସନ୍ତୋ, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତଯି;

ଅମତେନ ତପ୍ପଯୀ ଲୋକଂ, ଦସସହସ୍ସୀ ସଦେୱକଂ।

୩।

''ତସ୍ସାପି ଲୋକନାଥସ୍ସ, ଅହେସୁଂ ଅଭିସମଯା ତଯୋ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମାଭିସମଯୋ ଅହୁ।

୪।

‘‘ଯଦା ବୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ, ଚରତି ଦେୱଚାରିକଂ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୁ।

୫।

‘‘ପୁନାପରଂ ଯଦା ବୁଦ୍ଧୋ, ଦେସେସି ପିତୁସନ୍ତିକେ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱାତି ତସ୍ମିଞ୍ଞେୱ କପ୍ପେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ପନ ୱରକପ୍ପୋ ‘‘ମଣ୍ଡକପ୍ପୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ‘‘ଯସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ତଯୋ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ସୋ କପ୍ପୋ ୱରକପ୍ପୋ’’ତି ହେଟ୍ଠା ପଦୁମୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ମା ୱରକପ୍ପୋ ଇଧ ‘‘ମଣ୍ଡକପ୍ପୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ନିହନ୍ତ୍ୱାନାତି ନିହନିତ୍ୱା। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ସନ୍ତୋତି ସମାନୋ। ଅମତେନାତି ମଗ୍ଗଫଲାଧିଗମାମତପାନେନ। ତପ୍ପଯୀତି ଅତପ୍ପଯି, ପୀଣେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସସହସ୍ସୀତି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ। ଦେୱଚାରିକନ୍ତି ଦେୱାନଂ ୱିନଯନତ୍ଥଂ ଦେୱଲୋକଚାରିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୁଚନ୍ଦକନଗରେ କିର ସନ୍ତୋ ଚ ରାଜପୁତ୍ତୋ ଉପସନ୍ତୋ ଚ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତୋ ତୀସୁ ୱେଦେସୁ ସବ୍ବସମଯନ୍ତରେସୁ ଚ ସାରମଦିସ୍ୱା ନଗରସ୍ସ ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ପଣ୍ଡିତେ ୱିସାରଦେ ଚ ମନୁସ୍ସେ ଠପେସୁଂ – ‘‘ଯଂ ପନ ତୁମ୍ହେ ପଣ୍ଡିତଂ ସମଣଂ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱା ପସ୍ସଥ ସୁଣାଥ ୱା, ତଂ ଅମ୍ହାକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଆରୋଚେଥା’’ତି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ଲୋକନାଥୋ ସୁଚନ୍ଦକନଗରଂ ସମ୍ପାପୁଣି। ଅଥ ତେହି ନିୟୋଜିତା ପୁରିସା ଗନ୍ତ୍ୱା ତେସଂ ଦସବଲସ୍ସ ତତ୍ଥାଗମନଂ ପଟିୱେଦେସୁଂ। ତତୋ ତେ ସନ୍ତୋପସନ୍ତା ତଥାଗତାଗମନଂ ସୁତ୍ୱା ପହଟ୍ଠମାନସା ସହସ୍ସପରିୱାରା ଦସବଲଂ ଅସମଂ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅସଦିସଂ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ସକଲନଗରୱାସୀହି ମନୁସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁଣିଂସୁ। ତସ୍ମିଂ କିର ଦିୱସେ ଅଟ୍ଠନୱୁତିସହସ୍ସାନି ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତାଯ ପରିସାଯ ମଜ୍ଝେ ଭଗୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି।

ଯଦା ପନ ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତସ୍ସ ସେଲତ୍ଥେରସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାସୀତିସହସ୍ସାନି ପସାଦେତ୍ୱା ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାୱେନ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପେତ୍ୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ପୁନ ମହାମଙ୍ଗଲସମାଗମେ ମାଘପୁଣ୍ଣମାଯଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠସତ୍ତତିସହସ୍ସାନି ଅରହତ୍ତଂ ପାପେତ୍ୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୬।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ତସ୍ସାପି ଚ ମହେସିନୋ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୭।

‘‘ଅଟ୍ଠନୱୁତିସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଅଟ୍ଠାସୀତିସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୮।

‘‘ଅଟ୍ଠସତ୍ତତିସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଅନୁପାଦା ୱିମୁତ୍ତାନଂ, ୱିମଲାନଂ ମହେସିନ’’ନ୍ତି।

ତଦା କିର ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଚମ୍ପକନଗରେ ସୁସୀମୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲୋ ଲୋକସମ୍ମତୋ ଅହୋସି। ସୋ ସବ୍ବୱିଭୱଜାତଂ ଦୀନାନାଥକପଣଦ୍ଧିକାଦୀନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ହିମୱନ୍ତସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ପଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ ହୁତ୍ୱା ମହାଜନସ୍ସ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୱଜ୍ଜସାୱଜ୍ଜଭାୱଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ଆଗମଯମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି।

ଅଥାପରେନ ସମଯେନ ଅତ୍ଥଦସ୍ସିମ୍ହି ଲୋକନାଯକେ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସୁଦସ୍ସନମହାନଗରେ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପରିସାନଂ ମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମାମତୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସେନ୍ତେ ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସଗ୍ଗଲୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦିବ୍ବାନି ମନ୍ଦାରୱପଦୁମପାରିଚ୍ଛତ୍ତକାଦୀନି ପୁପ୍ଫାନି ଦେୱଲୋକତୋ ଆହରିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଦିସ୍ସମାନସରୀରୋ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଚତୁଦ୍ଦୀପିକମହାମେଘୋ ୱିଯ ପୁପ୍ଫୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସେତ୍ୱା ସମନ୍ତତୋ ପୁପ୍ଫମଣ୍ଡପଂ ପୁପ୍ଫମଯଗ୍ଘିତୋରଣହେମଜାଲାଦୀନି ପୁପ୍ଫମଯାନି କତ୍ୱା ମନ୍ଦାରୱପୁପ୍ଫଚ୍ଛତ୍ତେନ ଦସବଲଂ ପୂଜେସି। ସୋପି ନଂ ଭଗୱା – ‘‘ଅନାଗତେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ଯାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୯।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ଜଟିଲୋ ଉଗ୍ଗତାପନୋ;

ସୁସୀମୋ ନାମ ନାମେନ, ମହିଯା ସେଟ୍ଠସମ୍ମତୋ।

୧୦।

‘‘ଦିବ୍ବଂ ମନ୍ଦାରୱଂ ପୁପ୍ଫଂ, ପଦୁମଂ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକଂ;

ଦେୱଲୋକା ହରିତ୍ୱାନ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧମଭିପୂଜଯିଂ।

୧୧।

‘‘ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ଯାକାସି, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ମହାମୁନି;

ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୨।

‘‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୩।

‘‘ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ହଟ୍ଠୋ ସଂୱିଗ୍ଗମାନସୋ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଜଟିଲୋତି ଜଟା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଜଟିଲୋ। ମହିଯା ସେଟ୍ଠସମ୍ମତୋତି ସକଲେନପି ଲୋକେନ ସେଟ୍ଠୋ ଉତ୍ତମୋ ପୱରୋତି ଏୱଂ ସମ୍ମତୋ ସମ୍ଭାୱିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ସୋଭନଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି। ସାଗରୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ସୁଦସ୍ସନା ନାମ ମାତା, ସନ୍ତୋ ଉପସନ୍ତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ଅଭଯୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଧମ୍ମା ଚ ସୁଧମ୍ମା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ଚମ୍ପକରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି।

ସରୀରପ୍ପଭା ସମନ୍ତତୋ ସବ୍ବକାଲଂ ଯୋଜନମତ୍ତଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି, ଆୟୁ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ, ୱିସାଖା ନାମସ୍ସ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ସେଲୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ, ଅସ୍ସୟାନେନ ନିକ୍ଖମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୪।

''ସୋଭନଂ ନାମ ନଗରଂ, ସାଗରୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ;

ସୁଦସ୍ସନା ନାମ ଜନିକା, ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୧୯।

''ସନ୍ତୋ ଚ ଉପସନ୍ତୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ଅଭୟୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୨୦।

''ଧମ୍ମା ଚେୱ ସୁଧମ୍ମା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଚମ୍ପକୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

୨୨।

''ସୋପି ବୁଦ୍ଧୋ ଅସମସମୋ, ଅସୀତିହତ୍ଥମୁଗ୍ଗତୋ;

ସୋଭତେ ସାଲରାଜାୱ, ଉଳୁରାଜାୱ ପୂରିତୋ।

୨୩।

''ତସ୍ସ ପାକତିକା ରଂସୀ, ଅନେକସତକୋଟିୟୋ;

ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ଦସ ଦିସା, ଫରନ୍ତି ଯୋଜନଂ ସଦା।

୨୪।

''ସୋପି ବୁଦ୍ଧୋ ନରାସଭୋ, ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମୋ ମୁନି;

ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି, ଲୋକେ ଅଟ୍ଠାସି ଚକ୍ଖୁମା।

୨୫।

''ଅତୁଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଓଭାସଂ, ୱିରୋଚେତ୍ୱା ସଦେୱକେ;

ସୋପି ଅନିଚ୍ଚତଂ ପତ୍ତୋ, ଯଥଗ୍ଗୁପାଦାନସଙ୍ଖୟା''ତି।

ତତ୍ଥ ଉଳୁରାଜାୱ ପୂରିତୋତି ସରଦସମୟପରିପୁଣ୍ଣୱିମଲସକଲମଣ୍ଡଲୋ ତାରକରାଜା ୱିୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ପାକତିକାତି ପକତିୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା, ନ ଅଧିଟ୍ଠାନୱସେନ। ଯଦା ଇଚ୍ଛତି ଭଗୱା, ତଦା ଅନେକକୋଟିସତସହସ୍ସେପି ଚକ୍କୱାଳେ ଆଭାୟ ଫରେୟ୍ୟ। ରଂସୀତି ରସ୍ମିୟୋ।

ଉପାଦାନସଙ୍ଖଯାତି ଉପାଦାନକ୍ଖଯା ଇନ୍ଧନକ୍ଖଯା ଅଗ୍ଗି ୱିଯ। ସୋପି ଭଗୱା ଚତୁନ୍ନଂ ଉପାଦାନାନଂ ଖଯେନ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ଅନୁପମନଗରେ ଅନୋମାରାମେ ପରିନିବ୍ବାଯି। ଧାତୁଯୋ ପନସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ୱିକିରିଂସୁ। ସେସମେତ୍ଥ ଗାଥାସୁ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଚୁଦ୍ଦସମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୭। ଧମ୍ମଦସ୍ସୀବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ଅଝଦସ୍ସିମ୍ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ପରିନିବ୍ବୁତେ ଅନ୍ତରକପ୍ପେ ଚ ୱୀତିୱତ୍ତେ ଅପରିମିତାୟୁକେସୁ ସତ୍ତେସୁ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପରିହାୟିତ୍ୱା ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାୟୁକେସୁ ଜାତେସୁ ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ ନାମ ସତ୍ଥା ଲୋକାଲୋକକରୋ ଲୋଭାଦିଲୋକମଲୱିନୟକରୋ ଲୋକେକନାୟକୋ ଲୋକେ ଉଦପାଦି। ସୋପି ଭଗୱା ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ସରଣନଗରେ ସବ୍ବଲୋକସରଣସ୍ସ ସରଣସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା ସୁନନ୍ଦାୟ ନାମ ଦେୱିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ସୋ ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ସରଣୁୟ୍ୟାନେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ପାୱୁସ୍ସକାଲେ ସଲିଲଧରୱିୱରଗତୋ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ୱିୟ ନିକ୍ଖମି। ମହାପୁରିସେ ପନ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତମତ୍ତେୟେୱ ଅଧିକରଣୱୋହାରସଙ୍ଖପୋତ୍ଥକେସୁ ଅଧମ୍ମିୟା ୱୋହାରା ସୟମେୱ ଅନ୍ତରଧାୟିଂସୁ। ଧମ୍ମିକୱୋହାରାୟେୱ ଅଟ୍ଠଂସୁ। ତେନସ୍ସ ନାମଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ‘‘ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ’’ତି ନାମମକଂସୁ। ସୋ ଅଟ୍ଠୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ତସ୍ସ କିର ଅରଜ-ୱିରଜ-ସୁଦସ୍ସନନାମକା ତୟୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ୱିଚିକୋଳିଦେୱିପ୍ପମୁଖାନଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ୱୀସତିସହସ୍ସାଧିକଂ ସତସହସ୍ସଂ ଅହୋସି।

ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ୱିଚିକୋଳିଦେୱିୟା ପୁଞ୍ଞୱଡ୍ଢନେ ନାମ ପୁତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଦେୱକୁମାରୋ ୱିୟ ଅତିୱିୟ ସୁଖୁମାଲୋ ଦେୱସମ୍ପତ୍ତିମିୱ ସମ୍ପତ୍ତିମନୁଭୱମାନୋ ମଜ୍ଝିମୟାମେ ୱୁଟ୍ଠାୟ ସିରିସୟନେ ନିସିନ୍ନୋ ନିଦ୍ଦୋପଗତାନଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ୱିପ୍ପକାରଂ ଦିସ୍ୱା ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ମହାଭିନିକ୍ଖମନାୟ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସମନନ୍ତରମେୱସ୍ସ ସୁଦସ୍ସନପାସାଦୋ ଗଗନତଲମବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗିନିୟା ସେନାୟ ପରିୱୁତୋ ଦୁତିୟୋ ଦିୱସକରୋ ୱିୟ ଦିବ୍ବୱିମାନଂ ୱିୟ ଚ ଗନ୍ତ୍ୱା ରତ୍ତକୁରୱକତରୁବୋଧିସମୀପେୟେୱ ଓତରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ମହାପୁରିସୋ କିର ବ୍ରହ୍ମୁନା ଉପନୀତାନି କାସାୟାନି ଗହେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପାସାଦତୋ ଓତରିତ୍ୱା ଅୱିଦୂରେ ଅଟ୍ଠାସି। ପାସାଦୋ ପୁନ ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ବୋଧିରୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ତୋକତ୍ୱା ପଥୱିଯଂ ପତିଟ୍ଠାସି। ଇତ୍ଥିୟୋପି ସପରିୱାରା ପାସାଦତୋ ଓତରିତ୍ୱା ଅଦ୍ଧଗାୱୁତମତ୍ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ତତ୍ଥ ଇତ୍ଥିୟୋ ଚ ତାସଂ ପରିଚାରିକା ଚେଟିକାୟୋ ଚ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବେ ମନୁସ୍ସା ତଂ ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ। ଭିକ୍ଖୂନଂ କୋଟିସତସହସ୍ସଂ ଅହୋସି।

ଅଥ ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ ବୋଧିସତ୍ତୋ ସତ୍ତାହଂ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିଚିକୋଳିଦେୱିୟା ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ବଦରୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ କତ୍ୱା ସାୟନ୍ହସମୟେ ସିରିୱଡ୍ଢନେନ ନାମ ୟୱପାଲକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ବିମ୍ବିଜାଲବୋଧିଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ତେପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା – ‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା’’ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱାୱ ବୋଧିସମୀପେ ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା କତବ୍ରହ୍ମୟାଚନୋ ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୂନଂ କୋଟିସତସହସ୍ସସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଟିୱେଧସମତ୍ଥତଂ ଞତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସୟୋଜନିକମଗ୍ଗଂ ଏକାହେନେୱ ଇସିପତନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତେହି ପରିୱୁତୋ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି, ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ପଠମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘ତତ୍ଥେୱ ମଣ୍ଡକପ୍ପମ୍ହି, ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ ମହାୟସୋ;

ତମନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା, ଅତିରୋଚତି ସଦେୱକେ।

୨।

‘‘ତସ୍ସାପି ଅତୁଲତେଜସ୍ସ, ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତମନ୍ଧକାରନ୍ତି ତମସଙ୍ଖାତଂ ମୋହନ୍ଧକାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ୟଦା ପନ ତଗରନାମକେ ନଗରେ ସଞ୍ଜୟୋ ନାମ ରାଜା କାମେସୁ ଆଦୀନୱଂ ନେକ୍ଖମ୍ମଂ ଖେମତୋ ଚ ଦିସ୍ୱା ଇସିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜି। ତଂ ନୱୁତିକୋଟିୟୋ ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ। ତେ ସବ୍ବେୟେୱ ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଅହେସୁଂ। ଅଥ ସତ୍ଥା ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ ତେସଂ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପତ୍ତିଂ

ଦିସ୍ୱା ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ସଞ୍ଜୟସ୍ସ ତାପସସ୍ସ ଅସ୍ସମପଦଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଆକାସେ ଠତ୍ୱା ତେସଂ ତାପସାନଂ ଅଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉପ୍ପାଦେସି, ସୋ ଦୁତିୟୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୩।

‘‘ଯଦା ବୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ, ୱିନେସି ସଞ୍ଜୟଂ ଇସିଂ;

ତଦା ନୱୁତିକୋଟୀନଂ, ଦୁତିୟାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ଯଦା ପନ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ଦସବଲସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସୋତୁକାମୋ ତଂ ଉପସଙ୍କମି, ତଦା ଅସୀତିୟା କୋଟୀନଂ ତତିୟୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪।

‘‘ଯଦା ସକ୍କୋ ଉପଗଞ୍ଛି, ସପରିସୋ ୱିନାୟକଂ;

ତଦା ଅସୀତିକୋଟୀନଂ, ତତିୟାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ଯଦା ପନ ସରଣନଗରେ ୱେମାତିକଭାତିକଂ ପଦୁମକୁମାରଂ ଫୁସ୍ସଦେୱକୁମାରଞ୍ଚ ସପରିୱାରେ ପବ୍ବାଜେସି, ତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତୋୱସ୍ସେ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ମଜ୍ଝେ ୱିସୁଦ୍ଧିପୱାରଣଂ ପୱାରେସି, ସୋ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ପୁନ ଭଗୱତୋ ଦେୱଲୋକତୋ ଓରୋହଣେ ସତକୋଟୀନଂ ଦୁତିୟୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଯଦା ପନ ସୁଦସ୍ସନାରାମେ ତେରସନ୍ନଂ ଧୁତଗୁଣାନଂ ଗୁଣେ ଆନିସଂସେ ପକାସେତ୍ୱା ହାରିତଂ ନାମ ମହାସାୱକଂ ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସି, ତଦା ଅସୀତିୟା କୋଟୀନଂ ମଜ୍ଝେ ଭଗୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ତତିୟୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୫।

‘‘ତସ୍ସାପି ଦେୱଦେୱସ୍ସ, ସନ୍ନିପାତା ତୟୋ ଅହୁଂ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୬।

‘‘ଯଦା ବୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ, ସରଣେ ୱସ୍ସଂ ଉପାଗମି;

ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୭।

‘‘ପୁନାପରଂ ଯଦା ବୁଦ୍ଧୋ, ଦେୱତୋ ଏତି ମାନୁସଂ;

ତଦାପି ସତକୋଟୀନଂ, ଦୁତିୟୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୮।

‘‘ପୁନାପରଂ ଯଦା ବୁଦ୍ଧୋ, ପକାସେସି ଧୁତେ ଗୁଣେ;

ତଦା ଅସୀତିକୋଟୀନଂ, ତତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ’’ତି।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱୀସୁ ଦେୱଲୋକେସୁ ଦେୱେହି ପରିୱୁତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦିବ୍ବେହି ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫାଦୀହି ଦିବ୍ବତୁରିଯେହି ଚ ତଥାଗତଂ ପୂଜେସି। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା – ‘‘ଅନାଗତେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ଯାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୯।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ସକ୍କୋ ଆସିଂ ପୁରିନ୍ଦଦୋ;

ଦିବ୍ବେନ ଗନ୍ଧମାଲେନ, ତୁରିଯେନାଭିପୂଜଯିଂ।

୧୦।

‘‘ସୋପି ମଂ ତଦା ବ୍ଯାକାସି, ଦେୱମଜ୍ଝେ ନିସୀଦିଯ;

ଅଟ୍ଠାରସେ କପ୍ପସତେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୧।

‘‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୨।

‘‘ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିଯ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା’’ତି।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ସରଣଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି। ସରଣୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ସୁନନ୍ଦା ନାମ ମାତା, ପଦୁମୋ ଚ ଫୁସ୍ସଦେୱୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସୁନେତ୍ତୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ଖେମା ଚ ସବ୍ବନାମା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ବିମ୍ବିଜାଲରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ପନସ୍ସ ଅସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ଆଯୁ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ, ୱିଚିକୋଳିଦେୱୀ ନାମସ୍ସ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ପୁଞ୍ଞୱଡ୍ଢନୋ ନାମସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ, ପାସାଦେନ ନିକ୍ଖମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୩।

‘‘ସରଣଂ ନାମ ନଗରଂ, ସରଣୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ସୁନନ୍ଦା ନାମ ଜନିକା, ଧମ୍ମଦସ୍ସିସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୧୮।

‘‘ପଦୁମୋ ଫୁସ୍ସଦେୱୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ସୁନେତ୍ତୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଧମ୍ମଦସ୍ସିସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୧୯।

‘‘ଖେମା ଚ ସବ୍ବନାମା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ବିମ୍ବିଜାଲୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୧।

‘‘ସୋପି ବୁଦ୍ଧୋ ଅସମସମୋ, ଅସୀତିହତ୍ଥମୁଗ୍ଗତୋ;

ଅତିରୋଚତି ତେଜେନ, ଦସସହସ୍ସିମ୍ହି ଧାତୁଯା।

୨୨।

‘‘ସୁଫୁଲ୍ଲୋ ସାଲରାଜାୱ, ୱିଜ୍ଜୂୱ ଗଗନେ ଯଥା;

ମଜ୍ଝନ୍ହିକେୱ ସୂରିଯୋ, ଏୱଂ ସୋ ଉପସୋଭଥ।

୨୩।

‘‘ତସ୍ସାପି ଅତୁଲତେଜସ୍ସ, ସମକଂ ଆସି ଜୀୱିକଂ;

ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି, ଲୋକେ ଅଟ୍ଠାସି ଚକ୍ଖୁମା।

୨୪।

‘‘ଓଭାସଂ ଦସ୍ସଯିତ୍ୱାନ, ୱିମଲଂ କତ୍ୱାନ ସାସନଂ;

ଚୱି ଚନ୍ଦୋୱ ଗଗନେ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାୱକୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ବିମ୍ବିଜାଲୋତି ରତ୍ତକୁରୱକରୁକ୍ଖୋ। ଦସସହସ୍ସିମ୍ହି ଧାତୁଯାତି ଦସସହସ୍ସିଯା ଲୋକଧାତୁଯା। ୱିଜ୍ଜୂୱାତି ୱିଜ୍ଜୁଲତା ୱିଯ। ଉପସୋଭଥାତି ଯଥା ଗଗନେ ୱିଜ୍ଜୁ ଚ ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ସୂରିଯୋ ଚ ଉପସୋଭତି, ଏୱଂ ସୋ ଭଗୱା ଉପସୋଭିତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମକନ୍ତି ସବ୍ବେହି ନରସତ୍ତେହି ସମମେୱ ତସ୍ସ ଆଯୁ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚୱୀତି ଚୁତୋ। ଚନ୍ଦୋୱାତି ଗଗନତୋ ଚନ୍ଦିମା ୱିଯ ଚୱୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ କିର ଭଗୱା ସାଲୱତୀନଗରେ କେସାରାମେ ପରିନିବ୍ବାଯି ସେସମେତ୍ଥ ଗାଥାସୁ ପାକଟମେୱାତି।

ଧମ୍ମଦସ୍ସୀବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ପନ୍ନରସମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୮। ସିଦ୍ଧତ୍ଥବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ଧମ୍ମଦସ୍ସିମ୍ହି ଭଗୱତି ପରିନିବ୍ବୁତେ ଅନ୍ତରହିତେ ଚସ୍ସ ସାସନେ ତସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଅତୀତେ କପ୍ପସହସ୍ସେ ଚ ସତ୍ତସୁ କପ୍ପସତେସୁ ଚ ଛସୁ କପ୍ପେସୁ ଚ ଅତିକ୍କନ୍ତେସୁ ଇତୋ ଚତୁନୱୁତିକପ୍ପମତ୍ଥକେ ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଏକୋୱ ଲୋକତ୍ଥଚରୋ ଅଧିଗତପରମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଲୋକେ ପାତୁରହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘ଧମ୍ମଦସ୍ସିସ୍ସ ଅପରେନ, ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ଲୋକନାଯକୋ;

ନିହନିତ୍ୱା ତମଂ ସବ୍ବଂ, ସୂରିଯୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ ଯଥା’’ତି।

ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ବୋଧିସତ୍ତୋପି ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ୱେଭାରନଗରେ ଉଦେନସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସିଯା ସୁଫସ୍ସାଯ ନାମ ଦେୱିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ୱୀରିଯୁଯ୍ୟାନେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ଜାତେ ପନ ମହାପୁରିସେ ସବ୍ବେସଂ ଆରଦ୍ଧକମ୍ମନ୍ତା ଚ ଇଚ୍ଛିତା ଚ ଅତ୍ଥା ସିଦ୍ଧିମଗମଂସୁ। ତସ୍ମା ପନସ୍ସ ଞାତକା ‘‘ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ’’ତି ନାମମକଂସୁ। ସୋ ଦସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରମଜ୍ଝେ ୱସି। ତସ୍ସ କୋକା-ସୁପ୍ପଲ-ପଦୁମନାମକା ତଯୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ସୋମନସ୍ସାଦେୱିପ୍ପମୁଖାନି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ।

ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ସୋମନସ୍ସାଦେୱିଯା ପୁତ୍ତେ ଅନୁପମକୁମାରେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଆସାଳ୍ହିପୁଣ୍ଣମିଯଂ ସୁୱଣ୍ଣସିୱିକାଯ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ୱୀରିଯୁଯ୍ୟାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତଂ କୋଟିସତସହସ୍ସମନୁସ୍ସା ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ। ମହାପୁରିସୋ କିର ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦସ ମାସେ ପଧାନଚରିଯଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯଂ ଅସଦିସବ୍ରାହ୍ମଣଗାମେ ସୁନେତ୍ତାଯ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣକଞ୍ଞାଯ ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାଯାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ବଦରୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯେ ୱରୁଣେନ ନାମ ଯୱପାଲେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିଯୋ ଗହେତ୍ୱା କଣିକାରବୋଧିଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଚତ୍ତାଲୀସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା – ‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖଯମଜ୍ଝଗା’’ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧସମତ୍ଥତଂ ଦିସ୍ୱା ଅନିଲପଥେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ଗଯାମିଗଦାଯେ ଓତରିତ୍ୱା ତେସଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି, ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ପଠମୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୨।

‘‘ସୋପି ପତ୍ୱାନ ସମ୍ବୋଧିଂ, ସନ୍ତାରେନ୍ତୋ ସଦେୱକଂ;

ଅଭିୱସ୍ସି ଧମ୍ମମେଘେନ, ନିବ୍ବାପେନ୍ତୋ ସଦେୱକଂ।

୩।

‘‘ତସ୍ସାପି ଅତୁଲତେଜସ୍ସ, ଅହେସୁଂ ଅଭିସମଯା ତଯୋ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମାଭିସମଯୋ ଅହୁ’’ତି।

ତତ୍ଥ ସଦେୱକନ୍ତି ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ। ଧମ୍ମମେଘେନାତି ଧମ୍ମକଥାମେଘୱସ୍ସେନ। ପୁନ ଭୀମରଥନଗରେ ଭୀମରଥେନ ନାମ ରଞ୍ଞା ନିମନ୍ତିତୋ ନଗରମଜ୍ଝେ କତେ ସନ୍ଥାଗାରେ ନିସିନ୍ନୋ କରୱୀକରୁତମଞ୍ଜୁନା ସୱନସୁଖେନ ପରମମଧୁରେନ ପଣ୍ଡିତଜନହଦଯଙ୍ଗମେନ ଅମତାଭିସେକସଦିସେନ ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରେନ ଦସ ଦିସା ପରିପୂରେନ୍ତୋ ଧମ୍ମାମତଦୁନ୍ଦୁଭିମାହନି, ତଦା ନୱୁତିକୋଟୀନଂ ଦୁତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪।

''ପୁନାପରଂ ଭୀମରଥେ, ଯଦା ଆହନି ଦୁନ୍ଦୁଭିଂ;

ତଦା ନଵୁତିକୋଟୀନଂ, ଦୁତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ''ତି।

ଯଦା ପନ ଵେଭାରନଗରେ ଞାତିସମାଗମେ ବୁଦ୍ଧଵଂସଂ ଦେସେନ୍ତୋ ନଵୁତିକୋଟୀନଂ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ଉପ୍ପାଦେସି, ସୋ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୫।

''ଯଦା ବୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ଵେଭାରେ ସୋ ପୁରୁତ୍ତମେ;

ତଦା ନଵୁତିକୋଟୀନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ''ତି।

ଅମରରୁଚିରଦସ୍ସନେ ଅମରନଗରେ ନାମ ସମ୍ବଲୋ ଚ ସୁମିତ୍ତୋ ଚ ଦ୍ଵେ ଭାତରୋ ରଜ୍ଜଂ କାରେସୁଂ। ଅଥ ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ସତ୍ଥା ତେସଂ ରାଜୂନଂ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ଵା ଗଗନତଲେନ ଗନ୍ତ୍ଵା ଅମରନଗରମଜ୍ଝେ ଓତରିତ୍ଵା ଚକ୍କାଲଙ୍କତତଲେହି ଚରଣେହି ପଥଵିତଲଂ ମଦ୍ଦନ୍ତୋ ଵିଯ ପଦଚେତିଯାନି ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଅମରୁଯ୍ୟାନଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ପରମରମଣୀଯେ ଅତ୍ତନୋ କରୁଣାସୀତଲେ ସିଲାତଲେ ନିସୀଦି। ତତୋ ଦ୍ଵେପି ଭାତିକରାଜାନୋ ଦସବଲସ୍ସ ପଦଚେତିଯାନି ଦିସ୍ଵା ପଦାନି ଅନୁଗନ୍ତ୍ଵା ସିଦ୍ଧତ୍ଥଂ ଅଧିଗତପରମତ୍ଥଂ ସତ୍ଥାରଂ ସବ୍ବଲୋକନେତାରଂ ସପରିଵାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ଅଭିଵାଦେତ୍ଵା ଭଗଵନ୍ତଂ ପରିଵାରେତ୍ଵା ନିସୀଦିଂସୁ। ତେସଂ ଭଗଵା ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତସ୍ସ ତେ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ଵା ସଞ୍ଜାତସଦ୍ଧା ହୁତ୍ଵା ସବ୍ବେଵ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତେସଂ କୋଟିସତାନଂ ଖୀଣାସଵାନଂ ମଜ୍ଝେ ଭଗଵା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଵେଭାରନଗରେ ଞାତିସମାଗମେ ପବ୍ବଜିତାନଂ ନଵୁତିକୋଟୀନଂ ମଜ୍ଝେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ସୁଦସ୍ସନଵିହାରେ ସନ୍ନିପତିତାନଂ ଅସୀତିକୋଟୀନଂ ମଜ୍ଝେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୬।

''ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ତସ୍ମିମ୍ପି ଦ୍ଵିପଦୁତ୍ତମେ;

ଖୀଣାସଵାନଂ ଵିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୭।

''କୋଟିସତାନଂ ନଵୁତୀନଂ, ଅସୀତିଯାପି ଚ କୋଟିନଂ;

ଏତେ ଆସୁଂ ତଯୋ ଠାନା, ଵିମଲାନଂ ସମାଗମେ''ତି।

ତତ୍ଥ ନଵୁତୀନଂ, ଅସୀତିଯାପି ଚ କୋଟିନନ୍ତି ନଵୁତୀନଂ କୋଟୀନଂ ଅସୀତିଯାପି ଚ କୋଟୀନଂ ସନ୍ନିପାତା ଅହେସୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେ ଆସୁଂ ତଯୋ ଠାନାତି ଏତାନି ତୀଣି ସନ୍ନିପାତଟ୍ଠାନାନି ଅହେସୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଠାନାନେ ତାନି ତୀଣି ଅହେସୁ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ସୁରସେନନଗରେ ମଙ୍ଗଲୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ଵା ଵେଦଵେଦଙ୍ଗାନଂ ପାରଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ଅନେକକୋଟିସଙ୍ଖଂ ଧନସନ୍ନିଚଯଂ ଦୀନାନାଥାଦୀନଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ଵା ଵିଵେକାରାମୋ ହୁତ୍ଵା ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ଝାନାଭିଞ୍ଞାଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ଵା ଵିହରନ୍ତୋ – ''ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ସୁତ୍ଵା ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ଵନ୍ଦିତ୍ଵା ତସ୍ସ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ଵା ଯାଯ ଜମ୍ବୁଯା ଅଯଂ ଜମ୍ବୁଦୀପୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ଇଦ୍ଧିଯା ତଂ ଜମ୍ବୁଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ତତୋ ଫଲଂ ଆହରିତ୍ଵା ନଵୁତିକୋଟିଭିକ୍ଖୁପରିଵାରଂ ସିଦ୍ଧତ୍ଥଂ ସତ୍ଥାରଂ ସୁରସେନଵିହାରେ ନିସୀଦାପେତ୍ଵା ଜମ୍ବୁଫଲେହି ସନ୍ତପ୍ପେସି ସମ୍ପଵାରେସି । ଅଥ ସତ୍ଥା ତଂ ଫଲଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା – ''ଇତୋ ଚତୁନଵୁତିକପ୍ପମତ୍ଥକେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଵିସ୍ସତୀ''ତି ବ୍ୟାକାସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୮।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ମଙ୍ଗଲୋ ନାମ ତାପସୋ;

ଉଗ୍ଗତେଜୋ ଦୁପ୍ପସହୋ, ଅଭିଞ୍ଞାବଲସମାହିତୋ।

୯।

‘‘ଜମ୍ବୁତୋ ଫଲମାନେତ୍ୱା, ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଅଦାସହଂ;

ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଇଦଂ ୱଚନମବ୍ରୱି।

୧୦।

‘‘ପସ୍ସଥ ଇମଂ ତାପସଂ, ଜଟିଲଂ ଉଗ୍ଗତାପନଂ;

ଚତୁନୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୧।

‘‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୨।

‘‘ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିଯ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଦୁପ୍ପସହୋତି ଦୁରାସଦୋ। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ନଗରଂ ୱେଭାରଂ ନାମ ଅହୋସି। ଉଦେନୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ଜଯସେନୋତିପି ତସ୍ସେୱ ନାମଂ, ସୁଫସ୍ସା ନାମ ମାତା, ସମ୍ବଲୋ ଚ ସୁମିତ୍ତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ରେୱତୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସୀୱଲା ଚ ସୁରାମା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, କଣିକାରରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ସଟ୍ଠିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି। ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ଆଯୁ, ସୋମନସ୍ସା ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସୀ ଅହୋସି, ଅନୁପମୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ, ସୁୱଣ୍ଣସିୱିକାଯ ନିକ୍ଖମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୩।

‘‘ୱେଭାରଂ ନାମ ନଗରଂ, ଉଦେନୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ସୁଫସ୍ସା ନାମ ଜନିକା, ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୧୮।

‘‘ସମ୍ବଲୋ ଚ ସୁମିତ୍ତୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ରେୱତୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୧୯।

‘‘ସୀୱଲା ଚ ସୁରାମା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, କଣିକାରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୧।

‘‘ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ ସଟ୍ଠିରତନଂ, ଅହୋସି ନଭମୁଗ୍ଗତୋ;

କଞ୍ଚନଗ୍ଘିଯସଙ୍କାସୋ, ଦସସହସ୍ସୀ ୱିରୋଚତି।

୨୨।

‘‘ସୋପି ବୁଦ୍ଧୋ ଅସମସମୋ, ଅତୁଲୋ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ;

ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି, ଲୋକେ ଅଟ୍ଠାସି ଚକ୍ଖୁମା।

୨୩।

‘‘ୱିପୁଲଂ ପଭଂ ଦସ୍ସଯିତ୍ୱା, ପୁପ୍ଫାପେତ୍ୱାନ ସାୱକେ;

ୱିଲାସେତ୍ୱା ସମାପତ୍ତ୍ୟା, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାୱକୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ସଟ୍ଠିରତନନ୍ତି ସଟ୍ଠିରତନପ୍ପମାଣଂ ନଭଂ ଉଗ୍ଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କଞ୍ଚନଗ୍ଘିଯସଙ୍କାସୋତି ନାନାରତନୱିଚିତ୍ତକନକମଯଅଗ୍ଘିଯସଦିସଦସ୍ସନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସସହସ୍ସୀ ୱିରୋଚତୀତି ଦସସହସ୍ସିଯଂ ୱିରୋଚତି। ୱିପୁଲନ୍ତି ଉଳାରଂ ଓଭାସଂ। ପୁପ୍ଫାପେତ୍ୱାନାତି ଝାନାଭିଞ୍ଞାମଗ୍ଗଫଲସମାପତ୍ତିପୁପ୍ଫେହି ପୁପ୍ଫିତେ ପରମସୋଭଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତେ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଲାସେତ୍ୱାତି ୱିଲାସଯିତ୍ୱା କୀଳଇତ୍ୱା। ସମାପତ୍ତ୍ୟାତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାହି ସମାପତ୍ତୀହି ଅଭିଞ୍ଞାହି ଚ। ନିବ୍ବୁତୋତି ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନେନ ନିବ୍ବୁତୋ।

ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ କିର ସତ୍ଥା କଞ୍ଚନୱେଳୁନଗରେ ଅନୋମୁଯ୍ୟାନେ ପରିନିବ୍ବାଯି। ତତ୍ଥେୱସ୍ସ ରତନମଯଂ ଚତୁଯୋଜନୁବ୍ବେଧଂ ଚେତିଯମକଂସୁତି। ସେସଗାଥାସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱାତି।

ସିଦ୍ଧତ୍ଥବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ସୋଳସମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

୧୯। ତିସ୍ସବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ତସ୍ସ ପନ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅପରଭାଗେ ଏକୋ କପ୍ପୋ ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞୋ ଅହୋସି। ଇତୋ ଦ୍ୱାନଊୁତିକପ୍ପମତ୍ଥକେ ତିସ୍ସୋ, ଫୁସ୍ସୋତି ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଦ୍ୱେ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ତତ୍ଥ ତିସ୍ସୋ ନାମ ମହାପୁରିସୋ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଖେମକନଗରେ ଜନସନ୍ଧସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା ପଦୁମଦଲସଦିସନୟନାୟ ପଦୁମାନାମାୟ ଦେୱିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ଅନୋମୁୟ୍ୟାନେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ସତ୍ତୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ତସ୍ସ ଗୁହାସେଲ-ନାରିସୟ-ନିସଭନାମକା ତୟୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ସୁଭଦ୍ଦାଦେୱିପ୍ପମୁଖାନି ତେତ୍ତିଂସ ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ।

ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ସୁଭଦ୍ଦାଦେୱିୟା ପୁତ୍ତେ ଆନନ୍ଦକୁମାରେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ସୋନୁତ୍ତରଂ ନାମ ଅନୁତ୍ତରଂ ତୁରଙ୍ଗୱରମାରୁୟ୍ହ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତଂ ମନୁସ୍ସାନଂ କୋଟି ଅନୁପବ୍ବଜି। ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ଅଟ୍ଠ ମାସେ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ୱୀରନିଗମେ ୱୀରସେଟ୍ଠିସ୍ସ ଧୀତାୟ ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସଲଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାୟନ୍ହସମୟେ ୱିଜିତସଙ୍ଗାମକେନ ନାମ ୟୱପାଲେନ ଉପନୀତା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ଅସନବୋଧିଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଚତ୍ତାଲୀସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ସମାରଂ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ଅଧିଗତସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣୋ – ''ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା''ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ବୋଧିସମୀପେୟେୱ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ୟସୱତୀ ନଗରେ ବ୍ରହ୍ମଦେୱଂ ଉଦୟଞ୍ଚ ଦ୍ୱେ ରାଜପୁତ୍ତେ ସପରିୱାରେ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପନ୍ନେ ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ୟସୱତୀମିଗଦାୟେ ଓତରିତ୍ୱା ଉୟ୍ୟାନପାଲେନ ରାଜପୁତ୍ତେ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ତେସଂ ସପରିୱାରାନଂ ଅୱିସାରିନା ବ୍ଯାପିନା ମଧୁରେନ ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରେନ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ୱିଞ୍ଞାପେନ୍ତୋୱ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି, ତଦା କୋଟିସତାନଂ ପଠମୋ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

''ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ ଅପରେନ, ଅସମୋ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ;

ଅନନ୍ତତେଜୋ ଅମିତୟସୋ, ତିସ୍ସୋ ଲୋକଗ୍ଗନାୟକୋ।

୨।

''ତମନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା, ଓଭାସେତ୍ୱା ସଦେୱକଂ;

ଅନୁକମ୍ପକୋ ମହାୱୀରୋ, ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଚକ୍ଖୁମା।

୩।

''ତସ୍ସାପି ଅତୁଲା ଇଦ୍ଧି, ଅତୁଲଂ ସୀଲଂ ସମାଧି ଚ;

ସବ୍ବତ୍ଥ ପାରମିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତୟି।

୪।

''ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଦସସହସ୍ସିମ୍ହି, ୱିଞ୍ଞାପେସି ଗିରଂ ସୁଚିଂ;

କୋଟିସତାନି ଅଭିସମିଂସୁ, ପଠମେ ଧମ୍ମଦେସନେ''ତି।

ତତ୍ଥ ସବ୍ବତ୍ଥାତି ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା। ଦସସହସ୍ସିମ୍ହୀତି ଦସସହସ୍ସିୟଂ ଅଥାପରେନ ସମୟେନ ତିସ୍ସେନ ସତ୍ଥାରା ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ

କୋଟି ମହାପୁରିସସ୍ସ ଗଣୱାସଂ ପହାଯ ବୋଧିମୂଲମୁପଗମନସମଯେ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଗତା। ସା ତିସ୍ସେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତିତ’’ନ୍ତି ସୁତ୍ୱା ଯସୱତୀମିଗଦାଯଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲମଭିୱାଦେତ୍ୱା ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସୀଦି। ତେସଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତଦା ନୱୁତିଯା କୋଟୀନଂ ଦୁତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ପୁନ ମହାମଙ୍ଗଲସମାଗମେ ମଙ୍ଗଲପରିଯୋସାନେ ସଟ୍ଠିଯା କୋଟୀନଂ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୫।

‘‘ଦୁତିଯୋ ନୱୁତିକୋଟୀନଂ, ତତିଯୋ ସଟ୍ଠିକୋଟିଯୋ;

ବନ୍ଧନାତୋ ପମୋଚେସି, ସତ୍ତେ ନରମରୂ ତଦା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଦୁତିଯୋ ନୱୁତିକୋଟୀନନ୍ତି ଦୁତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି ନୱୁତିକୋଟିପାଣୀନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବନ୍ଧନାତୋତି ବନ୍ଧନତୋ, ଦସହି ସଂଯୋଜନେହି ପରିମୋଚେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ପରିମୋଚିତେ ସତ୍ତେ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନରମରୂ’’ତି ଆହ। ନରମରୂତି ନରାମରେ।

ଯସୱତୀନଗରେ କିର ଅନ୍ତୋୱସ୍ସଂ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅରହନ୍ତାନଂ ସତସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ ପୱାରେସି, ସୋ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଉଭତୋ ସୁଜାତସ୍ସ ସୁଜାତସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ ନାରିୱାହନକୁମାରୋ ନାରିୱାହନନଗରଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତେ ଭଗୱତି ଲୋକନାଥେ ସପରିୱାରୋ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲଂ ସଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ଅସଦିସଦାନଂ ଦତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ରଜ୍ଜଂ ପୁତ୍ତସ୍ସ ନିଯ୍ୟାତେତ୍ୱା ସପରିୱାରୋ ସବ୍ବଲୋକାଧିପତିସ୍ସ ତିସ୍ସସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜି। ତସ୍ସ କିର ସା ପବ୍ବଜ୍ଜା ସବ୍ବଦିସାସୁ ପାକଟା ଅହୋସି। ତସ୍ମା ତତୋ ତତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ନାରିୱାହନକୁମାରଂ ମହାଜନୋ ଅନୁପବ୍ବଜି। ତଦା ତଥାଗତୋ ନୱୁତିଯା ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସସ୍ସ ମଜ୍ଝଗତୋ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି , ସୋ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ପୁନ ଖେମୱତୀନଗରେ ଞାତିସମାଗମେ ବୁଦ୍ଧୱଂସଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ଅସୀତିସତସହସ୍ସାନି ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ, ତେହି ପରିୱୁତୋ ସୁଗତୋ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୬।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ତିସ୍ସେ ଲୋକଗ୍ଗନାଯକେ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୭।

‘‘ଖୀଣାସୱସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ନୱୁତିସତସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୮।

‘‘ଅସୀତିସତସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ପୁପ୍ଫିତାନଂ ୱିମୁତ୍ତିଯା’’ତି।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଯସୱତୀନଗରେ ସୁଜାତୋ ନାମ ରାଜା ହୁତ୍ୱା ଇଦ୍ଧଂ ଫୀତଂ ଜନପଦଂ ଅନେକକୋଟିଧନସନ୍ନିଚଯଂ ଅନୁରାଗମୁପଗତହଦଯଞ୍ଚ ପରିଜନଂ ତିଣନଥଅମିୱ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ଜାତିଆଦୀସୁ ସଂୱିଗ୍ଗହଦଯୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ ହୁତ୍ୱା ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ସୁତ୍ୱା ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାଯ ପୀତିଯା ଫୁଟସରୀରୋ ହୁତ୍ୱା ସପତିସ୍ସୋ ତିସ୍ସଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ହନ୍ଦାହଂ ମନ୍ଦାରୱପାରିଚ୍ଛତ୍ତକାଦୀହି ଦିବ୍ବକୁସୁମେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେସ୍ସାମୀ’’ତି। ଅଥ ସୋ ଏୱଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଇଦ୍ଧିଯା ସଗ୍ଗଲୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଚିତ୍ତଲତାୱନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପଦୁମପାରିଚ୍ଛତ୍ତକମନ୍ଦାରୱାଦୀହି ଦିବ୍ବକୁସୁମେହି ରତନମଯଂ ଚଙ୍କୋଟକଂ ଗାୱୁତପ୍ପମାଣଂ ପୂରେତ୍ୱା ଗହେତ୍ୱା

ଗଗନତଲେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦିବ୍ବେହି ସୁରଭିକୁସୁମେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେସି। ଏକଞ୍ଚ ମଣିଦଣ୍ଡକଂ ସୁୱଣ୍ଣମଯକଣ୍ଣିକଂ ପଦୁମରାଗମଣିମଯପଣ୍ଣଂ ସୁଗନ୍ଧକେସରଛତ୍ତଂ ୱିଯ ପଦୁମଛତ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ସିରସି ଧାରଯନ୍ତୋ ଚତୁପରିସମଜ୍ଝେ ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥ ଭଗୱା ନଂ – ''ଇତୋ ଦ୍ୱେନୱୁତେ କପ୍ପେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ବ୍ଯାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୯।

''ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ସୁଜାତୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ମହାଭୋଗଂ ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱା, ପବ୍ବଜିଂ ଇସିପବ୍ବଜଂ।

୧୦।

''ମଯି ପବ୍ବଜିତେ ସନ୍ତେ, ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଲୋକନାଯକୋ;

ବୁଦ୍ଧୋତି ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାନ, ପୀତି ମେ ଉପପଜ୍ଜଥ।

୧୧।

''ଦିବ୍ବଂ ମନ୍ଦାରୱଂ ପୁପ୍ଫଂ, ପଦୁମଂ ପାରିଛତ୍ତକଂ;

ଉଭୋ ହତ୍ଥେହି ପଗ୍ଗଯ୍ହ, ଧୁନମାନୋ ଉପାଗମିଂ।

୧୨।

''ଚାତୁୱଣ୍ଣପରିୱୁତଂ, ତିସ୍ସଂ ଲୋକଗ୍ଗନାଯକଂ;

ତମହଂ ପୁପ୍ଫଂ ଗହେତ୍ୱା, ମତ୍ଥକେ ଧାରଯିଂ ଜିନଂ।

୧୩।

''ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ଯାକାସି, ଜନମଜ୍ଝେ ନିସୀଦିଯ;

ଦ୍ୱେନୱୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୪।

''ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୫।

''ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିଯ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା''ତି।

ତତ୍ଥ ମଯି ପବ୍ବଜିତେତି ମଯି ପବ୍ବଜିତଭାୱଂ ଉପଗତେ। ''ମମ ପବ୍ବଜିତଂ ସନ୍ତ''ନ୍ତି ପୋତ୍ଥକେସୁ ଲିଖନ୍ତି, ସୋ ପମାଦଲେଖୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉପପଜ୍ଜଥାତି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଥ। ଉଭୋ ହତ୍ଥେହୀତି ଉଭେହି ହତ୍ଥେହି। ପଗ୍ଗଯ୍ହାତି ଗହେତ୍ୱାନ। ଧୁନମାନୋତି ୱାକଚୀରାନି ୱିଧୁନମାନୋୱ।

ଚାତୁଓ୍ୱଣ୍ଣପରିଓ୍ୱୁତନ୍ତି ଚତୁପରିସପରିଓ୍ୱୁତଂ, ଖତ୍ତିୟବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିସମଣପରିଓ୍ୱୁତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଚତୁଓ୍ୱଣ୍ଣେହି ପରିଓ୍ୱୁତ’’ନ୍ତି ପଠନ୍ତି କେଚି।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗଓ୍ୱତୋ ଖେମଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି। ଜନସନ୍ଧୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ ପିତା, ପଦୁମା ନାମ ଜନିକା, ବ୍ରହ୍ମଦେଓ୍ୱୋ ଚ ଉଦୟୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାଓ୍ୱକା, ସମଙ୍ଗୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଫୁସ୍ସା ଚ ସୁଦତ୍ତା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାଓ୍ୱିକା, ଅସନରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ସଟ୍ଠିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ଓ୍ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ଆୟୁ, ସୁଭଦ୍ଦା ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ଆନନ୍ଦୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ, ତୁରଙ୍ଗଯାନେନ ନିକ୍ଖମି। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ –

୧୬।

‘‘ଖେମକଂ ନାମ ନଗରଂ, ଜନସନ୍ଧୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ;

ପଦୁମା ନାମ ଜନିକା, ତିସ୍ସସ୍ସ ଚ ମହେସିନୋ।

୨୧।

‘‘ବ୍ରହ୍ମଦେଓ୍ୱୋ ଚ ଉଦୟୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାଓ୍ୱକା;

ସମଙ୍ଗୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ତିସ୍ସସ୍ସ ଚ ମହେସିନୋ।

୨୨।

‘‘ଫୁସ୍ସା ଚେଓ୍ୱ ସୁଦତ୍ତା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାଓ୍ୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ, ଅସନୋତି ପଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୪।

‘‘ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ ସଟ୍ଠିରତନୋ, ଅହୁ ଉଚ୍ଚତ୍ତନେ ଜିନୋ;

ଅନୂପମୋ ଅସଦିସୋ, ହିମଓ୍ୱା ଓ୍ୱିୟ ଦିସ୍ସତି।

୨୫।

‘‘ତସ୍ସାପି ଅତୁଲତେଜସ୍ସ, ଆୟୁ ଆସି ଅନୁତ୍ତରୋ;

ଓ୍ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି, ଲୋକେ ଅଟ୍ଠାସି ଚକ୍ଖୁମା।

୨୬।

‘‘ଉତ୍ତମଂ ପଓ୍ୱରଂ ସେଟ୍ଠଂ, ଅନୁଭୋତ୍ୱା ମହାୟସଂ;

ଜଲିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋଓ୍ୱ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାଓ୍ୱକୋ।

୨୭।

‘‘ଓ୍ୱଲାହକୋଓ୍ୱ ଅନିଲେନ, ସୂରିୟେନ ଓ୍ୱିୟ ଉସ୍ସଓ୍ୱୋ;

ଅନ୍ଧକାରୋଓ୍ୱ ପଦୀପେନ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାଓ୍ୱକୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଉଚ୍ଚତ୍ତନେତି ଉଚ୍ଚଭାୱେନ। ହିମୱା ୱିଯ ଦିସ୍ସତୀତି ହିମୱାୱ ପଦିସ୍ସତି। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଯଥା ଯୋଜନାନଂ ସତାନୁଚ୍ଚୋ ହିମୱା ପଞ୍ଚପବ୍ବତୋ ସୁଦୂରେ ଠିତାନମ୍ପି ଉଚ୍ଚଭାୱେନ ଚ ସୋମ୍ମଭାୱେନ ଚ ଅତିରମଣୀଯୋ ହୁତ୍ୱା ଦିସ୍ସତି, ଏୱଂ ଭଗୱାପି ଦିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁତ୍ତରୋତି ନାତିଦୀଘୋ ନାତିରସ୍ସୋ। ଆଯୁ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉତ୍ତମଂ ପୱରଂ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନି। ଉସ୍ସୱୋତି ହିମବିନ୍ଦୁ ୱଲାହକୌସ୍ସୱଅନ୍ଧକାରା ୱିଯ ଅନିଲସୂରିଯଦୀପେହି ଅନିଚ୍ଛତାନିଲସୂରିଯଦୀପେହି ଉପଦ୍ଦୁତୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ ସସାୱକୋ ଭଗୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତିସ୍ସୋ କିର ଭଗୱା ସୁନନ୍ଦୱତୀନଗରେ ସୁନନ୍ଦାରାମେ ପରିନିବ୍ବାଯି। ସେସମେତ୍ଥ ଗାଥାସୁ ପାକଟମେୱାତି।

ତିସ୍ସବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ସତ୍ତରସମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

୨୦। ଫୁସ୍ସବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ତସ୍ସ ତିସ୍ସସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅପରଭାଗେ ଅନୁକ୍କମେନ ପରିହାୟିତ୍ୱା ପୁନ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ଅପରିମିତାୟୁକା ହୁତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ହାୟିତ୍ୱା ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକେସୁ ଜାତେସୁ ତସ୍ମିଂୟେୱ କପ୍ପେ ଫୁସ୍ସୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ସୋପି ଭଗୱା ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା କାସିକନଗରେ ଜୟସେନରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା ସିରିମାୟ ନାମ ଦେୱିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ସିରିମୁୟ୍ୟାନେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ସୋ ନୱୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ତସ୍ସ କିର ଗରୁଳପକ୍ଖ-ହଂସ-ସୁୱଣ୍ଣଭାରାତି ତୟୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। କିସାଗୋତମିପ୍ପମୁଖାନି ତିଂସ ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ।

ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା କିସାଗୋତମିୟା ଅନୁପମେ ନାମ ପୁତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଅଲଙ୍କତଗଜୱରକ୍ଖନ୍ଧଗତୋ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତଂ ପବ୍ବଜିତଂ ଜନକୋଟି ଅନୁପବ୍ବଜି। ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ଛ ମାସେ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ତତୋ ଗଣଂ ପହାୟ ସତ୍ତାହଂ ଏକଚରିୟଂ ଅନୁବ୍ରୂହୟମାନୋ ୱସିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ଅଞ୍ଞତରେ ନଗରେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ସେଟ୍ଠିନୋ ଧୀତାୟ ସିରିୱଡ୍ଢାୟ ନାମ ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସିଂସପାୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାୟନ୍ହସମୟେ ସିରିୱଡ୍ଢେନ ନାମ ଉପାସକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ଆମଲକବୋଧିଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ସମାରଂ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପତ୍ୱା – ''ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା''ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ବୋଧିସମୀପେୟେୱ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ କୋଟୀନଂ ଧମ୍ମପଟିୱେଧସମତ୍ଥତଂ ଦିସ୍ୱା ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ସଙ୍କସ୍ସନଗରେ ଇସିପତନେ ମିଗଦାୟେ ଓତରିତ୍ୱା ତେସଂ ମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି। ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ପଠମୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

''ତତ୍ଥେୱ ମଣ୍ଡକପ୍ପମ୍ହି, ଅହୁ ସତ୍ଥା ଅନୁତ୍ତରୋ;

ଅନୂପମୋ ଅସମସମୋ, ଫୁସ୍ସୋ ଲୋକଗ୍ଗନାୟକୋ।

୨।

''ସୋପି ସବ୍ବଂ ତମଂ ହନ୍ତ୍ୱା, ୱିଜଟେତ୍ୱା ମହାଜଟଂ;

ସଦେୱକଂ ତପ୍ପୟନ୍ତୋ, ଅଭିୱସ୍ସି ଅମତମ୍ବୁନା।

୩।

''ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତେ, ଫୁସ୍ସେ ନକ୍ଖତ୍ତମଙ୍ଗଲେ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମାଭିସମୟୋ ଅହୂ''ତି।

ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ମଣ୍ଡକପ୍ପମ୍ହୀତି ୟସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଦ୍ୱେ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ''ମଣ୍ଡକପ୍ପୋ''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିଜଟେତ୍ୱାତି ପଟିୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା। ମହାଜଟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଜଟାତି ତଣ୍ହାୟେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସା ହି ରୂପାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ହେଟ୍ଠୁପରିୟୱସେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସଂସିବ୍ବନତୋ ସୁତ୍ତଗୁମ୍ବଜାଲପୂୱସଙ୍ଖାତା ଜଟା ୱିୟାତି ଜଟାତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ମହାଜଟଂ। ସଦେୱକନ୍ତି ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ। ଅଭିୱସ୍ସୀତି ପାୱସ୍ସି। ଅମତମ୍ବୁନାତି ଅମତସଙ୍ଖାତେନ ଧମ୍ମକଥାସଲିଲେନ ତପ୍ପୟନ୍ତୋ ପାୱସ୍ସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୟଦା ପନ ବାରାଣସୀନଗରେ ସିରିୱଡ୍ଢୋ ନାମ ରାଜା ମହନ୍ତଂ ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧଂ ପହାୟ ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜି। ତେନ ସହ ପବ୍ବଜିତାନଂ ତାପସାନଂ ନୱୁତିସତସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ। ତେସଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତଦା ନୱୁତିୟା ସତସହସ୍ସାନଂ ଦୁତିୟାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ୟଦା ପନ ଅତ୍ତନୋ

ପୁତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପମକୁମାରସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତଦା ଅସୀତିଯା ସତସହସ୍ସାନଂ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪।

‘‘ନୱୁତିସତସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୁ;

ଅସୀତିସତସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତୋ ଅପରେନ ସମଯେନ କଣ୍ଣକୁଜ୍ଜନଗରେ ସୁରକ୍ଖିତୋ ରାଜପୁତ୍ତୋ ଚ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତୋ ଧମ୍ମସେନକୁମାରୋ ଚ ଫୁସ୍ସେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ଅତ୍ତନୋ ନଗରଂ ସମ୍ପତ୍ତେ ସଟ୍ଠିଯା ପୁରିସସତସହସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱତି ପସୀଦିତ୍ୱା ତେ ସପରିୱାରା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତେସଂ ସଟ୍ଠିଯା ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନଂ ମଜ୍ଝେ ଭଗୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ପୁନ କାସିନଗରେ ଜଯସେନରଞ୍ଞୋ ସଟ୍ଠିମତ୍ତାନଂ ଞାତୀନଂ ସମାଗମେ ବୁଦ୍ଧୱଂସଂ ଦେସେସି, ତଂ ସୁତ୍ୱା ପଞ୍ଞାସସତସହସ୍ସାନି ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତେସଂ ମଜ୍ଝଗତୋ ଭଗୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ପୁନ ମହାମଙ୍ଗଲସମାଗମେ ମଙ୍ଗଲକଥଂ ସୁତ୍ୱା ଚତ୍ତାଲୀସପୁରିସସତସହସ୍ସାନି ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତେସଂ ମଜ୍ଝଗତୋ ସୁଗତୋ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୫।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ଫୁସ୍ସସ୍ସପି ମହେସିନୋ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୬।

‘‘ସଟ୍ଠିସତସହସ୍ସାନଂ , ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ପଞ୍ଞାସସତସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୭।

‘‘ଚତ୍ତାଲୀସସତସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଅନୁପାଦା ୱିମୁତ୍ତାନଂ, ୱୋଚ୍ଛିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିନ’’ନ୍ତି।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅରିନ୍ଦମନଗରେ ୱିଜିତାୱୀ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱତି ପସୀଦିତ୍ୱା ତସ୍ସ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ମହାରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତୀଣି ପିଟକାନି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତେପିଟକଧରୋ ମହାଜନସ୍ସ ଧମ୍ମକଥଂ କଥେସି, ସୀଲପାରମିଞ୍ଚ ପୂରେସି। ସୋପି ନଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୮।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ୱିଜିତାୱୀ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱା ମହାରଜ୍ଜଂ, ପବ୍ବଜିଂ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ।

୯।

‘‘ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ୟାକାସି, ଫୁସ୍ସୋ ଲୋକଗ୍ଗନାୟକୋ;

ଦ୍ୱେନଓ୍ୱୁତେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଅୟଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଓ୍ୱିସ୍ସତି।

୧୦।

‘‘ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ…ପେ… ଦସପାରମିପୂରିୟା।

୧୨।

‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ୱିନୟଞ୍ଚାପି, ନଓ୍ୱଙ୍ଗଂ ସତ୍ଥୁସାସନଂ;

ସବ୍ବଂ ପରିୟାପୁଣିତ୍ୱା, ସୋଭୟିଂ ଜିନସାସନଂ।

୧୩।

‘‘ତତ୍ଥପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତୋ, ବ୍ରହ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱ ଭାଓ୍ୱନଂ;

ଅଭିଞ୍ଞାପାରମିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗଞ୍ଛହ’’ନ୍ତି।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗଓ୍ୱତୋ କାସିକଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି। ଜୟସେନୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ସିରିମା ନାମ ମାତା, ସୁରକ୍ଖିତୋ ଚ ଧମ୍ମସେନୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାଓ୍ୱକା, ସଭିୟୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଚାଲା ଚ ଉପଚାଲା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ଆମଲକରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି , ଆୟୁ ନଓ୍ୱୁତିଓ୍ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, କିସାଗୋତମୀ ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ଅନୁପମୋ ନାମସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ, ହତ୍ଥିୟାନେନ ନିକ୍ଖମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୪।

‘‘କାସିକଂ ନାମ ନଗରଂ, ଜୟସେନୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ;

ସିରିମା ନାମ ଜନିକା, ଫୁସ୍ସସ୍ସାପି ମହେସିନୋ…ପେ। …;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ, ଆମଣ୍ଡୋତି ପଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି…ପେ…।

୨୨।

‘‘ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସରତନଂ, ସୋପି ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ମୁନି;

ସୋଭତେ ସତରଂସୀୱ, ଉଳୁରାଜାୱ ପୂରିତୋ।

୨୩।

‘‘ନଓ୍ୱୁତିଓ୍ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଆୟୁ ୱିଜ୍ଜତି ତାଓ୍ୱଦେ;

ତାଓ୍ୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୨୪।

‘‘ଓ୍ୱାଦିତ୍ୱା ବହୂ ସତ୍ତେ, ସନ୍ତାରେତ୍ୱା ବହୂ ଜନେ;

ସୋପି ସତ୍ଥା ଅତୁଲୟସୋ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାୱକୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଆମଣ୍ଡୋତି ଆମଲକରୁକ୍ଖୋ। ଓୱଦିତ୍ୱାତି ଓୱାଦଂ ଦତ୍ୱା, ଅନୁସାସିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋପି ସତ୍ଥା ଅତୁଲୟସୋତି ସୋପି ସତ୍ଥା ଅମିତୟସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସୋ ଜହିତ୍ୱା ଅମିତୟସୋ’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ସୋ ସବ୍ବମେୱ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ୱିସେସଂ ହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଫୁସ୍ସୋ କିର ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ କୁସିନାରାୟଂ ସେନାରାମେ ପରିନିବ୍ବାୟି। ଧାତୁୟୋ କିରସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରିକା ଅହେସୁଂ। ସେସଗାଥାସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱାତି।

ଫୁସ୍ସବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଅଟ୍ଠାରସମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

୨୧। ୱିପସ୍ସୀବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ଫୁସ୍ସସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ସାନ୍ତରକପ୍ପେ ତସ୍ମିଞ୍ଚ କପ୍ପେ ୱୀତିୱତ୍ତେ ଇତୋ ଏକନୱୁତିକପ୍ପେ ୱିଜିତସଙ୍ଗକପ୍ପୋ ପରହିତନିରତସଙ୍କପ୍ପୋ ସଙ୍ଗଣ୍ଠ ୱିପସ୍ସୀ ୱିପସ୍ସୀ ନାମ ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଉଦପାଦି। ସୋ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ଅନେକରତନମଣିୱିସରସମୁଜ୍ଜୋତିତଭୱନେ ତୁସିତଭୱନେ ନିଙ୍ଗତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ବନ୍ଧୁମତୀନଗରେ ଅନେକବନ୍ଧୁମତୋ ବନ୍ଧୁମତୋ ରଞ୍ଞୋ ବନ୍ଧୁମତିୟା ନାମ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ସୋ ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ଖେମେ ମିଗଦାୟେ ମାତୁଦରତୋ ଅସିତନୀରଦରାଜିତୋ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ୱିୟ ନିକ୍ଖମି। ନାମଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ପନସ୍ସ ଲକ୍ଖଣପାଠକା ଞାତକା ଚ ଦିୱା ଚ ରତ୍ତିଞ୍ଚ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ନିମ୍ମିସସଞ୍ଜାନିତନ୍ଧକାରୱିରହେନ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ପସ୍ସନ୍ତି, ୱିୱଟେହି ୱା ଅକ୍ଖୀହି ପସ୍ସତୀତି ''ୱିପସ୍ସୀ''ତି ନାମମକଂସୁ। ''ୱିଚେୟ୍ୟ ୱିଚେୟ୍ୟ ପସ୍ସତୀତି ୱିପସ୍ସୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ସୋ ଅଟ୍ଠୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ନନ୍ଦ-ସୁନନ୍ଦ-ସିରିମାନାମକା ତୟୋ ଚସ୍ସ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ।

ସୁଦସ୍ସନାଦେୱିପ୍ପମୁଖାନଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ସତସହସ୍ସଂ ୱୀସତି ଚ ସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ। ''ସୁତନୂ''ତିପି ସୁଦସ୍ସନା ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ଅଟ୍ଠୱସ୍ସସହସ୍ସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ସୁତନୁଦେୱିୟା ସମୱତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧେ ନାମ ତନୟେ ଜାତେ ଆଜଞ୍ଞରଥେନ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତଂ ପୁରିସାନଂ ଚତୁରାସୀତିସତସହସ୍ସାନି ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ। ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ମହାପୁରିସୋ ଅଟ୍ଠମାସଂ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ସୁଦସ୍ସନସେଟ୍ଠିଧୀତାୟ ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା କୁସୁମସମଲଙ୍କତେ ସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ କତ୍ୱା ସୁଜାତେନ ନାମ ୟୱପାଲକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ପାଟଲିବୋଧିଂ ସମଲଙ୍କତଂ ଦିସ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣଦିସାଭାଗେନ ତଂ ଉପାଗମି।

ତସ୍ସା ପନ ପାଟଲିୟା ସମୱତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧୋ ତଂ ଦିୱସଂ ପଣ୍ଣାସରତନୋ ହୁତ୍ୱା ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ ସାଖା ପଣ୍ଣାସରତନା ଉବ୍ବେଧେନ ରତନସତଂ ଅହୋସି। ତଂଦିୱସମେୱ ସା ପାଟଲୀ କଣ୍ଡିକାବଦ୍ଧେହି ୱିୟ ପୁପ୍ଫେହି ପରମସୁରଭିଗନ୍ଧେହି ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସଙ୍ଗସଞ୍ଛନ୍ନା ଅହୋସି। ଦିବ୍ବଗନ୍ଧୋ ୱାୟତି, ନ କେୱଲଂ ତଦା ଅୟମେୱ ପୁପ୍ଫିତୋ, ଦସସହସ୍ସି ଚକ୍କୱାଳେସୁ ସବ୍ବେ ପାଟଲିୟୋ ପୁପ୍ଫିତାୱ। ନ କେୱଲଂ ପାଟଲିୟୋୱ, ଦସସହସ୍ସିଚକ୍କୱାଳେସୁ ସଙ୍ଗରୁକ୍ଖଗୁମ୍ବଲତାୟୋପି ପୁପ୍ଫିଂସୁ। ମହାସମୁଦ୍ଦୋପି ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣେହି ପଦୁମେହି କୁୱଲୟୁପ୍ପଲକୁମୁଦେହି ସଞ୍ଛନ୍ନୋ ସୀତଲମଧୁରସଲିଲୋ ଅହୋସି। ସଙ୍ଗମ୍ପି ଚ ଦସସହସ୍ସି ଚକ୍କୱାଳଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ଧଜମାଲାକୁଲଂ ଅହୋସି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଟିମାଲାଗୁଲୱିପ୍ପକିଣ୍ଣଂ ନାନାସୁରଭିକୁସୁମସଜ୍ଜିତଧରଣୀତଲଂ ଧୂପଚୁଣ୍ଣନ୍ଧକାରଂ ଅହୋସି। ତଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ତେପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ୱୀରିୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାୟ – ''ୟାୱ ବୁଦ୍ଧୋ ନ ହୋମି, ତାୱ ଇତୋ ନ ଉଟ୍ଠହାମୀ''ତି ପଟିଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ନିସୀଦି। ଏୱଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସମାରଂ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ମଗ୍ଗାନୁକ୍କମେନ ଚତ୍ତାରି ମଗ୍ଗଞାଣାନି ମଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ଚତ୍ତାରି ଫଲଞାଣାନି ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଚତୁୟୋନିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ ପଞ୍ଚଗତିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଞାଣାନି ଛ ଅସାଧାରଣଞାଣାନି ଚ ସକଲେ ଚ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ହତ୍ଥଗତେ କତ୍ୱା ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପୋ ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନୋୱ –

''ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା। (ଧ। ପ। ୧୫୩-୧୫୪);

''ଅୟୋଘନହତସ୍ସେୱ, ଜଲତୋ ଜାତୱେଦସୋ;

ଅନୁପୁବ୍ବୂପସନ୍ତସ୍ସ, ୟଥା ନ ଞାୟତେ ଗତି।

''ଏୱଂ ସମ୍ମା ୱିମୁତ୍ତାନଂ, କାମବନ୍ଧୋଘତାରିନଂ;

ପଞ୍ଞାପେତୁଂ ଗତୀ ନତ୍ଥି, ପତ୍ତାନଂ ଅଚଲଂ ସୁଖ''ନ୍ତି। (ଉଦା। ୮୦) –

ଏୱଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ବୋଧିସମୀପେୟେୱ ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମାୟାଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱେମାତିକସ୍ସ ଭାତିକସ୍ସ ଖଣ୍ଡକୁମାରସ୍ସ ଚ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତସ୍ସ ତିସ୍ସକୁମାରସ୍ସ ଚ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପତ୍ତିଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଆକାସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ଖେମେ ମିଗଦାୟେ ଓତରିତ୍ୱା ଉଭୋପି ତେ ଉୟ୍ୟାନପାଲେନ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ତେସଂ ପରିୱାରାନଂ ମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି। ତଦା ଅପରିମିତାନଂ ଦେୱତାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘ଫୁସ୍ସସ୍ସ ଚ ଅପରେନ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ;

ୱିପସ୍ସୀ ନାମ ନାମେନ, ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଚକ୍ଖୁମା।

୨।

‘‘ଅୱିଜ୍ଜଂ ସଵ୍ବଂ ପଦାଲେତ୍ୱା, ପତ୍ତୋ ସମ୍ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ;

ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ, ପକ୍କାମି ବନ୍ଧୁମତୀପୁରଂ।

୩।

‘‘ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା, ଉଭୋ ବୋଧେସି ନାୟକୋ;

ଗଣନାୟ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ପଠମାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ପଦାଲେତ୍ୱାତି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା, ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ୱତ୍ତେତ୍ୱା ଚକ୍କମାରାମେ’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ଆରାମେତି ଖେମେ ମିଗଦାୟେତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଭୋ ବୋଧେସୀତି ଅତ୍ତନୋ କନିଟ୍ଠଭାତିକଂ ଖଣ୍ଡଂ ରାଜପୁତ୍ତଂ ତିସ୍ସଞ୍ଚ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତନ୍ତି ଉଭୋ ବୋଧେସି। ଗଣନାୟ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଦେୱତାନଂ ଅଭିସମୟୱସେନ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥାପରେନ ସମୟେନ ଖଣ୍ଡଂ ରାଜପୁତ୍ତଂ ତିସ୍ସଞ୍ଚ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତଂ ଅନୁପବ୍ବଜିତାନି ଚତୁରାସୀତିଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନି ଧମ୍ମାମତଂ ପାୟେସି। ସୋ ଦୁତିୟୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪।

‘‘ପୁନାପରଂ ଅମିତୟସୋ, ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚଂ ପକାସୟି;

ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିୟାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ଖେମେ ମିଗଦାୟେତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସାନି, ସମ୍ବୁଦ୍ଧମନୁପବ୍ବଜୁ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଏତେ ପନ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସସଙ୍ଖାତା ପୁରିସା ୱିପସ୍ସିସ୍ସ କୁମାରସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାକପୁରିସାୟେୱ। ତେ ପାତୋୱ ୱିପସ୍ସିକୁମାରସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା କୁମାରମଦିସ୍ୱା ପାତରାସତ୍ଥାୟ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭୁତ୍ତପାତରାସା ‘‘କୁହିଂ କୁମାରୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତତୋ ‘‘ଉୟ୍ୟାନଭୂମିଂ ଗତୋ’’ତି ସୁତ୍ୱା ‘‘ତତ୍ଥେୱ ନଂ ଦକ୍ଖିସ୍ସାମା’’ତି ନିକ୍ଖନ୍ତା ନିୱତ୍ତମାନଂ ତସ୍ସ ସାରଥିଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କୁମାରୋ ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି ସୁତ୍ୱା ସୁତଟ୍ଠାନେୟେୱ ସବ୍ବାଭରଣାନି ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅନ୍ତରାପଣତୋ କାସାୟାନି ୱତ୍ଥାନି ଆହରାପେତ୍ୱା କେସମସ୍ସୁଂ ଓହାରେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିଂସୁ। ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚ ତେ ଗନ୍ତ୍ୱା ମହାପୁରିସଂ ପରିୱାରୟିଂସୁ।

ତତୋ ୱିପସ୍ସୀ ବୋଧିସତ୍ତୋ ‘‘ପଧାନଚରିୟଂ ଚରନ୍ତୋ ଆକିଣ୍ଣୋ ୱିହରାମି, ନ ଖୋ ପନମେତଂ ପାତିରୂପଂ ୟଥେୱ ମଂ ଇମେ ଗିହିଭୂତା ପୁବ୍ବେ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଚରନ୍ତି, ଇଦାନିପି ତଥେୱ କିଂ ଇମିନା ଗଣେନା’’ତି ଗଣସଙ୍ଗଣିକାୟ ଉକ୍କଣ୍ଠିତ୍ୱା ‘‘ଅଜ୍ଜେୱ ଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ପୁନ – ‘‘ଅଜ୍ଜ ଅୱେଲା, ସଚେ ପନାହଂ ଅଜ୍ଜ ଗମିସ୍ସାମି, ସବ୍ବେପିମେ ଜାନିସ୍ସନ୍ତି, ସ୍ୱେୱ ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ତଂଦିୱସଞ୍ଚ ଉରୁୱେଲଗାମସଦିସେ ଏକସ୍ମିଂ ଗାମେ ଗାମୱାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ସ୍ୱାତନାୟ ସଦ୍ଧିଂ ପରିସାୟ ମହାପୁରିସଂ ନିମନ୍ତୟିଂସୁ। ତେ ତେସଂ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସାନଂ ମହାପୁରିସସ୍ସ ଚ ପାୟାସମେୱ ପଟିୟାଦୟିଂସୁ। ଅଥ ୱିପସ୍ସୀ ମହାପୁରିସୋ ପୁନଦିୱସେ ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ତସ୍ମିଂ ଗାମେ ତେହି ପବ୍ବଜିତଜନେହି ସଦ୍ଧିଂ ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ୱସନଟ୍ଠାନମେୱ ଅଗମାସି। ତତ୍ର ତେ ପବ୍ବଜିତା ମହାପୁରିସସ୍ସ ୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନାନି ପୱିସିଂସୁ।

ବୋଧିସତ୍ତୋପି ପଣ୍ଣସାଲଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅୟଂ କାଲୋ ନିକ୍ଖମିତୁ’’ନ୍ତି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପଣ୍ଣସାଲଦ୍ୱାରଂ ପିଦହିତ୍ୱା ବୋଧିମଣ୍ଡାଭିମୁଖୋ

ପାଯାସି। ତେ କିର ପବ୍ବଜିତା ସାଯଂ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଣ୍ଣସାଲଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନା – ‘‘ଅତିୱିକାଲୋ ଜାତୋ ଉପଧାରେଥା’’ତି ୱତ୍ୱା ପଣ୍ଣସାଲଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ତଂ ଅପସ୍ସନ୍ତାପି ‘‘କୁହିଂ ନୁ ଗତୋ ମହାପୁରିସୋ’’ତି ନାନୁବନ୍ଧିଂସୁ। ‘‘ଗଣୱାସେ ନିବ୍ବିନ୍ନୋ ଏକୋ ୱିହରିତୁକାମୋ ମଞ୍ଞେ ମହାପୁରିସୋ ବୁଦ୍ଧଭୂତଂଯେୱ ତଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମା’’ତି ଅନ୍ତୋଜମ୍ବୁଦୀପାଭିମୁଖା ଚାରିକଂ ପକ୍କମିଂସୁ। ଅଥ ତେ – ‘‘ୱିପସ୍ସିନା କିର ବୁଦ୍ଧତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତିତ’’ନ୍ତି ସୁତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ସବ୍ବେ ତେ ପବ୍ବଜିତା ବନ୍ଧୁମତିଯା ରାଜଧାନିଯା ଖେମେ ମିଗଦାଯେ ସନ୍ନିପତିଂସୁ। ତତୋ ତେସଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତଦା ଚତୁରାସୀତିଯା ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ସୋ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୫।

‘‘ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସାନି, ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅନୁପବ୍ବଜୁଂ;

ତେସମାରାମପତ୍ତାନଂ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି ଚକ୍ଖୁମା।

୬।

‘‘ସବ୍ବାକାରେନ ଭାସତୋ, ସୁତ୍ୱା ଉପନିସାଦିନୋ;

ତେପି ଧମ୍ମୱରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସାନି, ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅନୁପବ୍ବଜୁନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅନୁନା ଯୋଗତୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ଉପଯୋଗୱଚନଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଚ୍ଛା ପବ୍ବଜିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଲକ୍ଖଣଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥତୋ ଗହେତବ୍ବଂ। ‘‘ତତ୍ଥ ଆରାମପତ୍ତାନ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ଭାସତୋତି ୱଦତୋ। ଉପନିସାଦିନୋତି ଗନ୍ତ୍ୱା ଉପନିସ୍ସାଯ ଧମ୍ମଦାନଂ ଦଦତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେପୀତି ତେ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସସଙ୍ଖାତା ପବ୍ବଜିତା ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାକଭୂତା। ଗନ୍ତ୍ୱାତି ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଞତ୍ୱା। ଏୱଂ ତେସଂ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଖେମେ ମିଗଦାଯେ ୱିପସ୍ସୀସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଦ୍ୱେ ଚ ଅଗ୍ଗସାୱକେ ଅନୁପବ୍ବଜିତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିସତସହସ୍ସାନଂ ମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା –

‘‘ଖନ୍ତୀପରମଂ ତପୋ ତିତିକ୍ଖା, ନିବ୍ବାନଂ ପରମଂ ୱଦନ୍ତି ବୁଦ୍ଧା;

ନ ହି ପବ୍ବଜିତୋ ପରୂପଘାତୀ, ନ ସମଣୋ ହୋତି ପରଂ ୱିହେଠଯନ୍ତୋ।

‘‘ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ, କୁସଲସ୍ସ ଉପସମ୍ପଦା;

ସଚିତ୍ତପରିଯୋଦପନଂ, ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନଂ।

‘‘ଅନୂପୱାଦୋ ଅନୂପଘାତୋ, ପାତିମୋକ୍ଖେ ଚ ସଂୱରୋ;

ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ଚ ଭତ୍ତସ୍ମିଂ, ପନ୍ତଞ୍ଚ ସଯନାସନଂ;

ଅଧିଚିତ୍ତେ ଚ ଆଯୋଗୋ, ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନ’’ନ୍ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୯୦; ଧ। ପ। ୧୮୩, ୧୮୪, ୧୮୫) –

ଇମଂ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି। ଇମା ପନ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସଗାଥାଯୋ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୋ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ପୁନ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ପବ୍ବଜିତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସତସହସ୍ସାନଂ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଯଦା ପନ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ୱେମାତିକା ତଯୋ ଭାତରୋ ପଚ୍ଚନ୍ତଂ ୱୂପସମେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଉପଟ୍ଠାନକିରିଯାଯ ଲଦ୍ଧୱରା ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ନଗରଂ ନେତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତା ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜିଂସୁ। ତେସଂ ଅସୀତିସତସହସ୍ସାନଂ ମଜ୍ଝେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଭଗୱା ଖେମେ ମିଗଦାଯେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୭।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତୟୋ ଆସୁଂ, ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୮।

‘‘ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିୟୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୯।

‘‘ଅସୀତିଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ, ତତିୟୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁଗଣମଜ୍ଝେ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅତିରୋଚତୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିସତସହସ୍ସାନନ୍ତି ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିସହସ୍ସାଧିକାନଂ ସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତି ତତ୍ଥ ଖେମେ ମିଗଦାୟେ। ଭିକ୍ଖୁଗଣମଜ୍ଝେତି ଭିକ୍ଖୁଗଣସ୍ସ ମଜ୍ଝେ। ‘‘ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁଗଣମଜ୍ଝେ’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁଗଣସ୍ସ ମଜ୍ଝେତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ ଅତୁଲୋ ନାମ ନାଗରାଜା ହୁତ୍ୱା ଅନେକନାଗକୋଟିସତସହସ୍ସପରିୱାରୋ ହୁତ୍ୱା ସପରିୱାରସ୍ସ ଦସବଲସ୍ସ ଅସମବଲସୀଲସ୍ସ କରୁଣାସୀତଲହଦୟସ୍ସ ସକ୍କାରକରଣତ୍ଥଂ ସତ୍ତରତନମୟଂ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସଙ୍କାସଂ ଦଟ୍ଠଙ୍ଗସାରମଣ୍ଡଂ ମଣ୍ଡପଂ କାରେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ଦିବ୍ବୱିଭୱାନୁରୂପଂ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସତ୍ତରତନଖଚିତଂ ମହାରହଂ ସୁୱଣ୍ଣମୟଂ ନାନାମଣିଜୁତିୱିସରସମୁଜ୍ଜଲଂ ପୀଠଂ ଭଗୱତୋ ଅଦାସି। ତଦା ନଂ ପୀଠାନୁମୋଦନାୱସାନେ ‘‘ଇତୋ ଅୟଂ ଏକନୱୁତିକପ୍ପେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ୟାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୦।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମୟେନ, ନାଗରାଜା ମହିଦ୍ଧିକୋ;

ଅତୁଲୋ ନାମ ନାମେନ, ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତୋ ଜୁତିନ୍ଧରୋ।

୧୧।

‘‘ନେକାନଂ ନାଗକୋଟୀନଂ, ପରିୱାରେତ୍ୱାନହଂ ତଦା;

ୱଜ୍ଜନ୍ତୋ ଦିବ୍ବତୁରିୟେହି, ଲୋକଜେଟ୍ଠଂ ଉପାଗମିଂ।

୧୨।

‘‘ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ, ୱିପସ୍ସିଂ ଲୋକନାୟକଂ;

ମଣିମୁତ୍ତରତନଖଚିତଂ, ସବ୍ବାଭରଣଭୂସିତଂ;

ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ଧମ୍ମରାଜସ୍ସ, ସୁୱଣ୍ଣପୀଠମଦାସହଂ।

୧୩।

‘‘ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ୟାକାସି, ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ନିସୀଦିଯ;

ଏକନଓ୍ୱୁତିତୋ କପ୍ପେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୪।

‘‘ଅହୁ କପିଲଓ୍ୱ୍ହଯା ରମ୍ମା, ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତଥାଗତୋ;

ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ, କତ୍ୱା ଦୁକ୍କରକାରିକଂ।

୧୫।

‘‘ଅଜପାଲରୁକ୍ଖମୂଲସ୍ମିଂ, ନିସୀଦିତ୍ୱା ତଥାଗତୋ;

ତତ୍ଥ ପାଯାସଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ, ନେରଞ୍ଜରମୁପେହିତି।

୧୬।

‘‘ନେରଞ୍ଜରାଯ ତୀରମ୍ହି, ପାଯାସଂ ଅଦ ସୋ ଜିନୋ;

ପଟିଯତ୍ତୱରମଗ୍ଗେନ, ବୋଧିମୂଲମୁପେହିତି।

୧୭।

‘‘ତତୋ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା, ବୋଧିମଣ୍ଡଂ ଅନୁତ୍ତରୋ;

ଅସ୍ସତ୍ଥମୂଲେ ସମ୍ବୋଧିଂ, ବୁଜ୍ଝିସ୍ସତି ମହାଯସୋ।

୧୮।

‘‘ଇମସ୍ସ ଜନିକା ମାତା, ମାଯା ନାମ ଭୱିସ୍ସତି;

ପିତା ସୁଦ୍ଧୋଦନୋ ନାମ, ଅଯଂ ହେସ୍ସତି ଗୋତମୋ।

୧୯।

‘‘ଅନାସୱା ୱୀତରାଗା, ସନ୍ତଚିତ୍ତା ସମାହିତା;

କୋଲିତୋ ଉପତିସ୍ସୋ ଚ, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତି ସାୱକା;

ଆନନ୍ଦୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଉପଟ୍ଠିସ୍ସତିମଂ ଜିନଂ।

୨୦।

‘‘ଖେମା ଉପ୍ପଲୱଣ୍ଣା ଚ, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତି ସାୱିକା;

ଅନାସଓ୍ୱା ୱୀତରାଗା, ସନ୍ତଚିତ୍ତା ସମାହିତା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ, ଅସ୍ସତ୍ଥୋତି ପଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି…ପେ…।

୨୩।

‘‘ତସ୍ସାହଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିୟ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦୟିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିୟା’’ତି।

ତତ୍ଥ ପୁଞ୍ଜ୍ଜଓ୍ୱନ୍ତୋତି ପୁଞ୍ଜ୍ଜଓ୍ୱା, ସମୁପଚିତପୁଞ୍ଜ୍ଜସଞ୍ଚୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଜୁତିନ୍ଧରୋତି ପଭାୟୁତ୍ତୋ। ନେକାନଂ ନାଗକୋଟୀନନ୍ତି ଅନେକାହି ନାଗକୋଟୀହି, କରଣତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପରିୱାରେତ୍ୱାନାତି ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା। ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ୱଜ୍ଜନ୍ତୋତି ୱାଦେନ୍ତୋ ତାଳେନ୍ତୋ। ମଣିମୁତ୍ତରତନଖଚିତନ୍ତି ମଣିମୁତ୍ତାଦୀହି ୱିୱିଧେହି ରତନେହି ଖଚିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବାଭରଣଭୂସିତନ୍ତି ସବ୍ବାଭରଣେହି ୱାଳଅରୂପାଦୀହି ରତନମୟେହି ମଣ୍ଡିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁୱଣ୍ଣପୀଠନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣମୟଂ ପୀଠଂ। ଅଦାସହନ୍ତି ଅଦାସିଂ ଅହଂ।

ତସ୍ସ ପନ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ ବନ୍ଧୁମତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି। ବନ୍ଧୁମା ନାମ ରାଜା ପିତା, ବନ୍ଧୁମତୀ ନାମ ମାତା, ଖଣ୍ଡୋ ଚ ତିସ୍ସୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ଅସୋକୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଚନ୍ଦା ଚ ଚନ୍ଦମିତ୍ତା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ପାଟଲିରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ସରୀରପ୍ପଭା ସବ୍ବକାଲଂ ସତ୍ତ ଯୋଜନାନି ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି ଅସୀତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୁ, ସୁତନୁ ନାମସ୍ସ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ସମୱଟ୍ଟକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ, ଆଜଞ୍ଞରଥେନ ନିକ୍ଖମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୨୪।

‘‘ନଗରଂ ବନ୍ଧୁମତୀ ନାମ, ବନ୍ଧୁମା ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ;

ମାତା ବନ୍ଧୁମତୀ ନାମ, ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୯।

‘‘ଖଣ୍ଡୋ ଚ ତିସ୍ସନାମୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ଅସୋକୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୩୦।

‘‘ଚନ୍ଦା ଚ ଚନ୍ଦମିତ୍ତା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱତୋ, ପାଟଲୀତି ପଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି।

୩୨।

‘‘ଅସୀତିହତ୍ଥମୁବ୍ବେଧୋ, ୱିପସ୍ସୀ ଲୋକନାୟକୋ;

ପଭା ନିଦ୍ଧାୱତୀ ତସ୍ସ, ସମନ୍ତା ସତ୍ତଯୋଜନେ।

୩୩।

‘‘ଅସୀତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଆୟୁ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତାୱଦେ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୩୪।

‘‘ବହୁଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ, ବନ୍ଧନା ପରିମୋଚୟି;

ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଆଚିକ୍ଖି, ଅୱସେସପୁଥୁଜ୍ଜନେ।

୩୫।

‘‘ଆଲୋକଂ ଦସ୍ସୟିତ୍ୱାନ, ଦେସେତ୍ୱା ଅମତଂ ପଦଂ;

ଜଲିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋୱ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାୱକୋ।

୩୬।

‘‘ଇଦ୍ଧିୱରଂ ପୁଞ୍ଞୱରଂ, ଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ କୁସୁମିତଂ;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ ବନ୍ଧନାତି ଦେୱମନୁସ୍ସେ କାମରାଗସଂଯୋଜନାଦିବନ୍ଧନା ମୋଚେସି, ୱିକାସେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଆଚିକ୍ଖୀତି ‘‘ଅମତାଧିଗମାୟ ଅୟଂ ମଗ୍ଗୋ ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିୱିରହିତା ମଜ୍ଝିମା ପଟିପଦା ମଗ୍ଗୋ କାୟକିଲମଥାଦିକୋ ନାୟଂ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ସେସପୁଥୁଜ୍ଜନେ ଆଚିକ୍ଖୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଲୋକଂ ଦସ୍ସୟିତ୍ୱାନାତି ମଗ୍ଗଞାଣାଲୋକଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣାଲୋକଞ୍ଚ ଦସ୍ସୟିତ୍ୱା। ଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ କୁସୁମିତନ୍ତି ଚିତ୍ତଲକ୍ଖଣାଦୀହି ଫୁଲ୍ଲିତଂ ମଣ୍ଡିତଂ ଭଗୱତୋ ସରୀରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଗାଥାସୁ ଉତ୍ତାନମେୱାତି।

ୱିପସ୍ସୀବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଏକୂନୱୀସତିମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

୨୨। ସିଖୀବୁଦ୍ଧଵଂସଵଣ୍ଣନା

ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଅନ୍ତରହିତେ ଚ ତସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ତତୋ ପରଂ ଏକୂନସଟ୍ଠିୟା କପ୍ପେସୁ ବୁଦ୍ଧା ଲୋକେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ। ଅପଗତବୁଦ୍ଧାଲୋକୋ ଅହୋସି। କିଲେସଦେୱପୁତ୍ତମାରାନଂ ଏକରଜ୍ଜଂ ଅପଗତକଣ୍ଟକଂ ଅହୋସି। ଇତୋ ପନ ଏକତ୍ତିଂସକପ୍ପେ ସିନିଦ୍ଧସୁକ୍ଖସାରଦାରୁପଚିତୋ ପହୂତସପ୍ପିସିତ୍ତୋ ନିଧୂମୋ ସିଖୀ ୱିୟ ସିଖୀ ଚ ୱେସ୍ସଭୂ ଚାତି ଦ୍ୱେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ। ତତ୍ଥ ସିଖୀ ପନ ଭଗୱା ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା କୁସଲକରଣୱତୀ ଅରୁଣୱତୀନଗରେ ପରମଗୁଣୱତୋ ଅରୁଣୱତୋ ନାମ ରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା ରତ୍ତକନକପଟିବିମ୍ବରୁଚିରପ୍ପଭାୟ ପଭାୱତିୟା ନାମ ଦେୱିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସ ମାସେ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ନିସଭୁୟ୍ୟାନେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ନେମିତ୍ତିକା ପନସ୍ସ ନାମଂ କରୋନ୍ତା ଉଣ୍ହୀସସ୍ସ ସିଖା ୱିୟ ଉଗ୍ଗତତ୍ତା ''ସିଖୀ''ତି ନାମମକଂସୁ। ସୋ ସତ୍ତୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ସୁଚନ୍ଦକସିରୀଗିରିୟସନାରିୱସଭ ନାମକା ତୟୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ସବ୍ବକାମାଦେୱିପ୍ପମୁଖାନି ଚତୁୱୀସତି ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ।

ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ସବ୍ବକାମାଦେୱିୟା ଗୁଣଗଣାତୁଲେ ଅତୁଲେ ନାମ ପୁତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ହତ୍ଥିୟାନେନ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧୱରଗତୋ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତଂ ସତ୍ତତିପୁରିସସତସହସ୍ସାନି ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ। ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ଅଟ୍ଠମାସଂ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ଗଣସଙ୍ଗଣିକଂ ପହାୟ ସୁଦସ୍ସନନିଗମେ ପିୟଦସ୍ସୀସେଟ୍ଠିନୋ ଧୀତୁୟା ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ତରୁଣଖଦିରୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅନୋମଦସ୍ସିନା ନାମ ତାପସେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ କୁସତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ପୁଣ୍ଡରୀକବୋଧିଂ ଉପସଙ୍କମି। ତସ୍ସା କିର ପୁଣ୍ଡରୀକବୋଧିୟାପି ପାଟଲିୟା ପମାଣମେୱ ପମାଣଂ ଅହୋସି। ତଂଦିୱସମେୱ ସୋ ପଣ୍ଣାସରତନକ୍ଖନ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ, ସାଖାପିସ୍ସ ପଣ୍ଣାସରତନମତ୍ତାୱ। ସୋ ଦିବ୍ବେହି ଗନ୍ଧେହି ପୁପ୍ଫେହି ସଞ୍ଛନ୍ନୋ ଅହୋସି। ନ କେୱଲଂ ପୁପ୍ଫେହେୱ, ଫଲେହିପି ସଞ୍ଛନ୍ନୋ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ଏକପସ୍ସତୋ ତରୁଣାନି ଫଲାନି ଏକତୋ ମଜ୍ଝିମାନି ଏକତୋ ନାତିପକ୍କାନି ଏକତୋ ପକ୍କୁତ୍ତଦିବ୍ବୋଜାନି ୱିୟ ସୁରସାନି ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସସମ୍ପନ୍ନାନି ତତୋ ତତୋ ଓଲମ୍ବନ୍ତି। ଯଥା ଚ ସୋ , ଏୱଂ ଦସସହସ୍ସିଚକ୍କୱାଳେସୁ ପୁପ୍ଫୂପଗା ରୁକ୍ଖା ପୁପ୍ଫେହି ଫଲୂପଗା ରୁକ୍ଖା ଫଲେହି ପଟିମଣ୍ଡିତା ଅହେସୁଂ।

ସୋ ତତ୍ଥ ଚତୁୱୀସତିହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗୱୀରିୟଂ ଅଧିଟ୍ଠାୟ ନିସୀଦି। ଏୱଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଛତ୍ତିଂସ ଯୋଜନୱିତ୍ଥତଂ ସମାରଂ ମାରବଲଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା – ''ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା''ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ବୋଧିସମୀପେୟେୱ ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମୟାଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତାନଂ ସତ୍ତତିୟା ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନଂ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ସୁରପଥେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିୱିଧାୱରଣୱତିୟା ଅରୁଣୱତିୟା ରାଜଧାନିୟା ସମୀପେ ମିଗାଜିନୁୟ୍ୟାନେ ଓତରିତ୍ୱା ତେହି ମୁନିଗଣେହି ପରିୱୁତୋ ତେସଂ ମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି। ତଦା କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ପଠମୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

''ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଅପରେନ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ;

ସିଖ୍ୱ୍ହୟୋ ଆସି ଜିନୋ, ଅସମୋ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ।

୨।

''ମାରସେନଂ ପମଦ୍ଦିତ୍ୱା, ପତ୍ତୋ ସମ୍ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ;

ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି, ଅନୁକମ୍ପାୟ ପାଣିନଂ।

୩।

''ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତେ, ସିଖିମ୍ହି ଜିନପୁଙ୍ଗୱେ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମାଭିସମୟୋ ଅହୂ''ତି।

ପୁନପି ଅରୁଣଵତିଯା ରାଜଧାନିଯା ସମୀପେଯେଵ ଅଭିଭୂରାଜପୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ସମ୍ଭଵରାଜପୁତ୍ତସ୍ସ ଚାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସପରିୱାରାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା ନଵୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନି ଧମ୍ମାମତଂ ପାଯେସି। ସୋ ଦୁତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୪।

''ଅପରମ୍ପି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତେ, ଗଣସେଟ୍ଠେ ନରୁତ୍ତମେ;

ନଵୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ''ତି।

ଯଦା ପନ ସୂରିଯଵତୀନଗରଦ୍ୱାରେ ଚମ୍ପକରୁକ୍ଖମୂଲେ ତିତ୍ଥିଯମଦମାନଭଞ୍ଜନତ୍ଥଂ ସଜ୍ଜନବନ୍ଧନମୋକ୍ଖତ୍ଥଞ୍ଚ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ କରୋନ୍ତୋ ଭଗଵା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି , ତଦା ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୫।

''ଯମକପାଟିହାରିଯଞ୍ଚ , ଦସ୍ସଯନ୍ତେ ସଦେଵକେ;

ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ''ତି।

ଅଭିଭୁନା ଚ ସମ୍ଭଵେନ ଚ ରାଜପୁତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅରହନ୍ତାନଂ ସତସହସ୍ସାନଂ ମଜ୍ଝେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି, ଅରୁଣଵତୀନଗରେ ଞାତିସମାଗମେ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅସୀତିଯା ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ ମଜ୍ଝେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଧନଞ୍ଜଯନଗରେ ଧନପାଲକନାଗଵିନଯନସମଯେ ପବ୍ବଜିତାନଂ ସତ୍ତତିଯା ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ ମଜ୍ଝେ ଭଗଵା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

୬।

''ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ସିଖିସ୍ସାପି ମହେସିନୋ;

ଖୀଣାସଵାନଂ ଵିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୭।

''ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଅସୀତିଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୮।

''ସତ୍ତତିଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ , ତତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଅନୁପଲିତ୍ତୋ ପଦୁମଂଵ, ତୋଯମ୍ହି ସମ୍ପଵଡ୍ଢିତ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଅନୁପଲିତ୍ତୋ ପଦୁମଂଵାତି ତୋଯେ ଜାତଂ ତୋଯେଵ ଵଡ୍ଢିତଂ ପଦୁମଂ ଵିଯ ତୋଯେନ ଅନୁପଲିତ୍ତଂ, ସୋପି ଭିକ୍ଖୁସନ୍ନିପାତୋ ଲୋକେ ଜାତୋପି ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅନୁପଲିତ୍ତୋ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଦା କିର ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ କତ୍ଥଚି ଅସଂସଟ୍ଠୋ ପରିଭୁତ୍ତନଗରେ ଅରିନ୍ଦମୋ ନାମ ରାଜା ହୁତ୍ୱା ସିଖିମ୍ହି ସତ୍ଥରି ପରିଭୁତ୍ତନଗରମନୁପ୍ପତ୍ତେ

ସପରିୱାରୋ ରାଜା ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପସାଦୱଡ୍ଢିତହଦଯନଯନସୋତୋ ଦସବଲସ୍ସ ଅମଲଚରଣକମଲଯୁଗଠଏସୁ ସପରିୱାରୋ ସିରସା ଅଭିୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସବଲଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ଇସ୍ସରିଯକୁଲୱିଭୱସଦ୍ଧାନୁରୂପଂ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ଦୁସ୍ସଭଣ୍ଡାଗାରଦ୍ୱାରାନି ୱିୱରାପେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମହଗ୍ଘାନି ୱତ୍ଥାନି ଅଦାସି। ଅତ୍ତନୋ ଚ ବଲରୂପଲକ୍ଖଣଜୱସମ୍ପନ୍ନହେମଜାଲମାଲାସମଲଙ୍କତଂ ନୱକନକରୁଚିରଦଣ୍ଡକୋସଚାମରଯୁଗୱିରାଜିତଂ ୱିପୁଲମୁଦୁକଣ୍ଡଂ ଚନ୍ଦରାଜିୱିରାଜିତୱଦନସୋଭଂ ଏରାୱଣୱାରଣମିୱ ଅରିୱାରଣଂ ୱରୱାରଣଂ ଦତ୍ୱା ୱାରଣପ୍ପମାଣମେୱ କତ୍ୱା କପ୍ପିଯଭଣ୍ଡଞ୍ଚ ଅଦାସି। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା – ''ଇତୋ ଏକତିଂସକପ୍ପେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ବ୍ୟାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୯।

''ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ଅରିନ୍ଦମୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ସମ୍ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ସଙ୍ଘଂ, ଅନ୍ନପାନେନ ତପ୍ପଯିଂ।

୧୦।

''ବହୁଂ ଦୁସ୍ସୱରଂ ଦତ୍ୱା, ଦୁସ୍ସକୋଟିଂ ଅନପ୍ପକଂ;

ଅଲଙ୍କତଂ ହତ୍ଥିଯାନଂ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଦାସହଂ।

୧୧।

''ହତ୍ଥିଯାନଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା, କପ୍ପିଯଂ ଉପନାମଯିଂ;

ପୂରଯିଂ ମାନସଂ ମୟ୍ହଂ, ନିଚ୍ଚଂ ଦଳ୍ହମୁପଟ୍ଠିତଂ।

୧୨।

''ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ୟାକାସି, ସିଖୀ ଲୋକଗ୍ଗନାଯକୋ;

ଏକତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୩।

''ଅହୁ କପିଲୱ୍ହଯା ରମ୍ମା…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୪।

''ତସ୍ସାହଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିୟ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା''ତି।

ତତ୍ଥ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱାତି ତସ୍ସ ହତ୍ଥିନୋ ପମାଣେନ ତୁଲଯିତ୍ୱା। କପ୍ପିଯନ୍ତି କପ୍ପିଯଭଣ୍ଡଂ, ଭିକ୍ଖୂନଂ ଯଂ ଭଣ୍ଡଂ କପ୍ପତି ଗହେତୁଂ, ତଂ କପ୍ପିଯଭଣ୍ଡଂ ନାମ। ପୂରଯିଂ ମାନସଂ ମୟ୍ହନ୍ତି ମମ ଚିତ୍ତଂ ଦାନପୀତିଯା ପୂରଯିଂ, ମୟ୍ହଂ ହାସୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥଂ ଅକାସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଚ୍ଚଂ ଦଳ୍ହମୁପଟ୍ଠିତନ୍ତି ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ଦାନୱସେନ ଦଳ୍ହଂ ଉପଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ନଗରଂ ଅରୁଣୱତୀ ନାମ ଅହୋସି। ଅରୁଣୱା ନାମ ରାଜା ପିତା, ପଭାୱତୀ ନାମ ମାତା, ଅଭିଭୂ ଚ ସମ୍ଭୱୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ଖେମଙ୍କରୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସଖିଲା ଚ ପଦୁମା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ପୁଣ୍ଡରୀକରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଞ୍ଚସ୍ସ ସତ୍ତତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି

। ସରୀରପ୍ପଭା ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଯୋଜନତ୍ତଯଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ସତ୍ତତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୁ, ସବ୍ବକାମା ନାମସ୍ସ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ଅତୁଲୋ ନାମସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ, ହତ୍ଥିଯାନେନ ନିକ୍ଖମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୯।

‘‘ନଗରଂ ଅରୁଣୱତୀ ନାମ, ଅରୁଣୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ପଭାୱତୀ ନାମ ଜନିକା, ସିଖିସ୍ସାପି ମହେସିନୋ।

୨୦।

‘‘ଅଭିଭୂ ସମ୍ଭୱୋ ଚେୱ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ଖେମଙ୍କରୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସିଖିସ୍ସାପି ମହେସିନୋ।

୨୧।

‘‘ସଖିଲା ଚ ପଦୁମା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ପୁଣ୍ଡରୀକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୨।

‘‘ସିରିୱଡ୍ଢୋ ଚ ନନ୍ଦୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠକା;

ଚିତ୍ତା ଚେୱ ସୁଗୁତ୍ତା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠିକା।

୨୩।

‘‘ଉଚ୍ଚତ୍ତନେନ ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ସତ୍ତତିହତ୍ଥମୁଗ୍ଗତୋ;

କଞ୍ଚନଗ୍ଘିଯସଙ୍କାସୋ, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣୋ।

୨୪।

‘‘ତସ୍ସାପି ବ୍ୟାମପ୍ପଭା କାଯା, ଦିୱାରତ୍ତିଂ ନିରନ୍ତରଂ;

ଦିସୋଦିସଂ ନିଚ୍ଛରନ୍ତି, ତୀଣି ଯୋଜନସୋ ପଭା।

୨୫।

‘‘ସତ୍ତତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଆୟୁ ତସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୨୬।

‘‘ଧମ୍ମମେଘଂ ପୱସ୍ସେତ୍ୱା, ତେମଯିତ୍ୱା ସଦେୱକେ;

ଖେମନ୍ତଂ ପାପଯିତ୍ୱାନ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାୱକୋ।

୨୭।

‘‘ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନଂ, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣଂ;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ ପୁଣ୍ଡରୀକୋତି ସେତମ୍ବରୁକ୍ଖୋ। ତୀଣି ଯୋଜନସୋ ପଭାତି ତୀଣି ଯୋଜନାନି ପଭା ନିଚ୍ଛରନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମମେଘନ୍ତି ଧମ୍ମୱସ୍ସଂ, ଧମ୍ମୱସ୍ସନକୋ ବୁଦ୍ଧମେଘୋ। ତେମଯିତ୍ୱାତି ଧମ୍ମକଥାସଲିଲେନ ତେମେତ୍ୱା, ସିଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦେୱକେତି ସଦେୱକେ ସତ୍ତେ। ଖେମନ୍ତନ୍ତି ଖେମନ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ । ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ତମ୍ବନଖତୁଙ୍ଗନାସୱଟ୍ଟଙ୍ଗୁଲିତାଦୀହି ଅସୀତିଯା ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ସମ୍ପନ୍ନଂ, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣପଟିମଣ୍ଡିତଂ ଭଗୱତୋ ସରୀରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସିଖୀ କିର ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ସୀଲୱତୀନଗରେ ଅସ୍ସାରାମେ ପରିନିବ୍ବାଯି।

‘‘ସିଖୀୱ ଲୋକେ ତପସା ଜଲିତ୍ୱା, ସିଖୀୱ ମେଘାଗମନେ ନଦିତ୍ୱା;

ସିଖୀ ମହେସିନ୍ଧନୱିପ୍ପହୀନୋ, ସିଖୀୱ ସନ୍ତିଂ ସୁଗତୋ ଗତୋ ସୋ’’।

ସିଖିସ୍ସ କିର ଭଗୱତୋ ଧାତୁଯୋ ଏକଗ୍ଘନାୱ ହୁତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ ନ ୱିପ୍ପକିରିଂସୁ। ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପୱାସିନୋ ପନ ମନୁସ୍ସା ତିଯୋଜନୁବ୍ବେଧଂ ସତ୍ତରତନମଯଂ ହିମଗିରିସଦିସସୋଭଂ ଥୂପମକଂସୁ। ସେସମେତ୍ଥ ଗାଥାସୁ ପାକଟମେୱାତି।

ସିଖୀବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ୱୀସତିମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

୨୩। ୱେସ୍ସଭୂବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ସିଖିସ୍ସ ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଅନ୍ତରହିତେ ତସ୍ସ ସାସନେ ସତ୍ତତିୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକା ମନୁସ୍ସା ଅନୁକ୍କମେନ ପରିହାୟିତ୍ୱା ଦସୱସ୍ସାୟୁକା ଅହେସୁଂ। ପୁନ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ଅପରିମିତାୟୁକା ହୁତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ପରିହାୟିତ୍ୱା ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକା ଅହେସୁଂ। ତଦା ୱିଜିତମନୋଭୂ ସବ୍ବଲୋକାଭିଭୂ ସୟମ୍ଭୂ ୱେସ୍ସଭୂ ନାମ ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଉଦପାଦି। ସୋ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଅନୋମନଗରେ ସୁପ୍ପତୀତସ୍ସ ସୁପ୍ପତୀତସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସିୟା ସୀଲୱତିୟା ୟସୱତିୟା ନାମ କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ସୋ ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ଅନୁପମୁୟ୍ୟାନେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ଜାୟମାନୋୱ ଜନଂ ତୋସେନ୍ତୋ ୱସଭନାଦଂ ନଦି। ତସ୍ମା ୱସଭନାଦହେତୁତ୍ତା ତସ୍ସ ନାମଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ‘‘ୱେସ୍ସଭୂ’’ତି ନାମମକଂସୁ । ସୋ ଛବ୍ବସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ରୁଚି-ସୁରୁଚି-ରତିୱଡ୍ଢନନାମକା ତୟୋ ପାସାଦା ତସ୍ସ ଅହେସୁଂ। ସୁଚିତ୍ତାଦେୱିପ୍ପମୁଖାନି ତିଂସ ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ।

ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ସୁଚିତ୍ତାୟ ନାମ ଦେୱିୟା ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧେ ନାମ କୁମାରେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ସୁୱଣ୍ଣସିୱିକାୟ ଉୟ୍ୟାନଦସ୍ସନତ୍ଥାୟ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦେୱଦତ୍ତାନି କାସାୟାନି ଗହେତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତଂ ସତ୍ତତିଂସସହସ୍ସାନି ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ। ଅଥ ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ଛ ମାସେ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ସୁଚିତ୍ତନିଗମେ ସଦିସ୍ସମାନସରୀରାୟ ସିରିୱଡ୍ଢନାୟ ନାମ ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାୟନ୍ହସମୟେ ନରିନ୍ଦନାଗରାଜେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ସାଲବୋଧିଂ ପଦକ୍ଖିଣତୋ ଉପାଗମି। ତସ୍ସାପି ସାଲସ୍ସ ତଦେୱ ପାଟଲିୟା ପମାଣମେୱ ପମାଣଂ ଅହୋସି। ତଥେୱ ପୁପ୍ଫଫଲସିରିୱିଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ସାଲମୂଲମୁପଗନ୍ତ୍ୱା ଚତ୍ତାଲୀସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ୱିଗତନୀୱରଣଂ ସବ୍ବକାମମଦାୱରଣଂ ଅନାୱରଣଞ୍ଞାଣଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା – ‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା’’ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ତତ୍ଥେୱ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କନିଟ୍ଠଭାତିକସ୍ସ ସୋଣକୁମାରସ୍ସ ଉତ୍ତରକୁମାରସ୍ସ ଚ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ଦେୱପଥେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୋମନଗରସମୀପେ ଅରୁଣୁୟ୍ୟାନେ ଓତରିତ୍ୱା ଉୟ୍ୟାନପାଲେନ କୁମାରେ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ତେସଂ ସପରିୱାରାନଂ ମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି। ତଦା ଅସୀତିୟା କୋଟିସହସ୍ସାନଂ ପଠମୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି।

ପୁନ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ ଭଗୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ସତ୍ତତିୟା କୋଟିସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି, ସୋ ଦୁତିୟୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ଅନୋମନଗରେୟେୱ ଦିଟ୍ଠିଜାଲଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ତିତ୍ଥିୟମାନଦ୍ଧଜଂ ପାତେନ୍ତୋ ମାନମଦଂ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୋ ଧମ୍ମଦ୍ଧଜଂ ସମୁସ୍ସୟନ୍ତୋ ନୱୁତିୟୋଜନୱିତ୍ଥତାୟ ମନୁସ୍ସପରିସାୟ ପରିମାଣରହିତାୟ ଦେୱପରିସାୟ ୟମକପାଟିହାରିୟଂ କତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେ ପସାଦେତ୍ୱା ସଟ୍ଠିକୋଟିୟୋ ଧମ୍ମାମତେନ ତପ୍ପେସି, ସୋ ତତିୟୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘ତତ୍ଥେୱ ମଣ୍ଡକପ୍ପମ୍ହି, ଅସମୋ ଅପ୍ପଟିପୁଗ୍ଗଲୋ;

ୱେସ୍ସଭୂ ନାମ ନାମେନ, ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ନାୟକୋ।

୨।

‘‘ଆଦିତ୍ତଂ ୱତ ରାଗଗ୍ଗି, ତଣ୍ହାନଂ ୱିଜିତଂ ତଦା;

ନାଗୋୱ ବନ୍ଧନଂ ଛେତ୍ୱା, ପତ୍ତୋ ସମ୍ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ।

୩।

‘‘ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତେ, ୱେସ୍ସଭୂଲୋକନାୟକେ;

ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ପଠମାଭିସମୟୋ ଅହୁ।

୪।

‘‘ପଙ୍କନ୍ତେ ଚାରିକଂ ରଟ୍ଠେ, ଲୋକଜେଟ୍ଠେ ନରାସଭେ;

ସତ୍ତତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୁ।

୫।

‘‘ମହାଦିଟ୍ଠିଂ ୱିନୋଦେନ୍ତୋ, ପାଟିହେରଂ କରୋତି ସୋ;

ସମାଗତା ନରମରୂ, ଦସସହସ୍ସୀ ସଦେୱକେ।

୬।

‘‘ମହାଅଚ୍ଛରିଯଂ ଦିସ୍ୱା, ଅବ୍ଭୁତଂ ଲୋମହଂସନଂ;

ଦେୱା ଚେୱ ମନୁସ୍ସା ଚ, ବୁଜ୍ଝରେ ସଟ୍ଠିକୋଟିଯୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଆଦିତ୍ତନ୍ତି ସକଲମିଦଂ ଲୋକତ୍ତଯଂ ସମ୍ପଦିତ୍ତଂ। ରାଗଗ୍ଗୀତି ରାଗେନ। ତଣ୍ହାନଂ ୱିଜିତନ୍ତି ତଣ୍ହାନଂ ୱିଜିତଂ ରଟ୍ଠଂ ୱସୱତ୍ତିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଏୱଂ ଞତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନାଗୋୱ ବନ୍ଧନଂ ଛେତ୍ୱାତି ହତ୍ଥୀ ୱିଯ ପୂତିଲତାବନ୍ଧନଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତୋ। ଦସସହସ୍ସୀତି ଦସସହସ୍ସିଯଂ। ସଦେୱକେତି ସଦେୱକେ ଲୋକେ। ବୁଜ୍ଝରେତି ବୁଜ୍ଝିଂସୁ।

ସୋଣୁତ୍ତରାନଂ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ସମାଗମେ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅସୀତିଯା ଅରହନ୍ତସହସ୍ସାନଂ ମଜ୍ଝେ ମାଘପୁଣ୍ଣମାଯଂ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ପଠମୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଯଦା ପନ ୱେସ୍ସଭୁନା ସବ୍ବଲୋକାଭିଭୁନା ସହ ପବ୍ବଜିତା ସତ୍ତତିଂସସହସ୍ସସଙ୍ଖା ଭିକ୍ଖୂ ଗଣତୋ ଓହୀନସମଯେ ପକ୍କନ୍ତା, ତେ ୱେସ୍ସଭୁସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ସୋରେଯ୍ୟଂ ନାମ ନଗରଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଦ୍ଦସଂସୁ। ତେସଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା ସବ୍ବେୱ ତେ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତାଯ ପରିସାଯ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ଦୁତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି।

ଯଦା ପନ ନାରିୱାହନନଗରେ ଉପସନ୍ତୋ ନାମ ରାଜପୁତ୍ତୋ ରଜ୍ଜଂ କାରେସି, ତସ୍ସାନୁକମ୍ପାଯ ଭଗୱା ତତ୍ଥ ଅଗମାସି, ସୋପି ଭଗୱତୋ ଆଗମନଂ ସୁତ୍ୱା ସପରିୱାରୋ ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ କତ୍ୱା ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପସନ୍ନହଦଯୋ ପବ୍ବଜି। ତଂ ସଟ୍ଠିସହସ୍ସସଙ୍ଖା ପୁରିସା ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ। ତେ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ୱେସ୍ସଭୂ ଭଗୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି, ସୋ ତତିଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୭।

‘‘ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ୱେସ୍ସଭୁସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୮।

‘‘ଅସୀତିଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ସତ୍ତତିଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

୯।

‘‘ସଟ୍ଠିଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ , ତତିଯୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଜରାଦିଭଯତୀତାନଂ, ଓରସାନଂ ମହେସିନୋ’’ତି।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ସରଭଓତୀନଗରେ ପରମପିଯଦସ୍ସନୋ ସୁଦସ୍ସନୋ ନାମ ରାଜା ହୁତ୍ୱା ଓେସ୍ସଭୁମ୍ହି ଲୋକନାଯକେ ସରଭନଗରମୁପଗତେ ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ପସନ୍ନହଦଯୋ ଦସନଖସମୋଧାନସମୁଜ୍ଜଲଂ ଜଲଜାମଲାଓିକଲକମଲମକୁଲସଦିସମଞ୍ଜଲିଂ ସିରସି କତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ସଚୀଓରଂ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ତତ୍ଥେଓ ଭଗଓତୋ ନିଓାସତ୍ଥାଯ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ କତ୍ୱା ତଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଓିହାରସହସ୍ସଂ କାରେତ୍ୱା ସଙ୍ଖଞ୍ଚ ଓିଭଓଜାତଂ ଭଗଓତୋ ସାସନେ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଆଚାରଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ ତେରସଧୁତଗୁଣେସୁ ନିରତୋ ବୋଧିସମ୍ଭାରପରିଯେସନାଯ ରତୋ ବୁଦ୍ଧସାସନାଭିରତୋ ଓିହାସି। ସୋପି ତଂ ଭଗଓା ବ୍ୟାକାସି – ‘‘ଅନାଗତେ ଇତୋ ଏକତ୍ତିଂସକପ୍ପେ ଅଯଂ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଓିସ୍ସତୀ’’ତି। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ –

୧୦।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ସୁଦସ୍ସନୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ମହାଓୀରଂ, ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ମହାରହଂ;

ଅନ୍ନପାନେନ ଓତ୍ଥେନ, ସସଙ୍ଘଂ ଜିନପୂଜଯିଂ।

୧୧।

‘‘ତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅସମସ୍ସ, ଚକ୍କଂ ଓତ୍ତିତମୁତ୍ତମଂ;

ସୁତ୍ୱାନ ପଣିତଂ ଧମ୍ମଂ, ପବ୍ବଜ୍ଜମଭିରୋଚଯିଂ।

୧୨।

‘‘ମହାଦାନଂ ପଓତ୍ତେତ୍ୱା, ରତ୍ତିନ୍ଦିଓମତନ୍ଦିତୋ;

ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନଂ, ପବ୍ବଜିଂ ଜିନସନ୍ତିକେ।

୧୩।

‘‘ଆଚାରଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ, ଓତ୍ତସୀଲସମାହିତୋ;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ଗଓେସନ୍ତୋ, ରମାମି ଜିନସାସନେ।

୧୪।

‘‘ସଦ୍ଧାପୀତିଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧଂ ଓନ୍ଦାମି ସତ୍ଥରଂ;

ପୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମଯ୍ହଂ, ବୋଧିଯାଯେଓ କାରଣା।

୧୫।

‘‘ଅନିୱତ୍ତମାନସଂ ଞତ୍ୱା, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଏତଦବ୍ରୱି;

ଏକତ୍ତିଂସେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୬।

‘‘ଅହୁ କପିଲୱ୍ହଯା ରମ୍ମା…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖଂ ଇମଂ।

୧୭।

‘‘ତସ୍ସାହଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିୟ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଚକ୍କଂ ୱତ୍ତିତନ୍ତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତିତଂ। ପଣୀତଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମଂ। ପଟ୍ଟଜ୍ଜଂ ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଞତ୍ୱା ପଟ୍ଟଜିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱତ୍ତସୀଲସମାହିତୋତି ୱତ୍ତେସୁ ଚ ସୀଲେସୁ ଚ ସମାହିତୋ। ତେସଂ ତେସଂ ପୂରଣେ ସମାହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ରମାମୀତି ଅଭିରମିଂ। ସଦ୍ଧାପୀତିନ୍ତି ସଦ୍ଧଞ୍ଚ ପୀତିଞ୍ଚ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା। ୱନ୍ଦାମୀତି ଅଭିୱନ୍ଦିଂ, ଅତୀତତ୍ଥେ ୱତ୍ତମାନୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସତ୍ଥରନ୍ତି ସତ୍ଥାରଂ। ଅନିୱତ୍ତମାନସନ୍ତି ଅନୋସକ୍କିଯମାନମାନସଂ।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଅନୋମଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି। ସୁପ୍ପତୀତୋ ନାମସ୍ସ ପିତା ଖତ୍ତିଯୋ, ଯସୱତୀ ନାମ ମାତା, ସୋଣୋ ଚ ଉତ୍ତରୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ଉପସନ୍ତୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ରାମା ଚ ସମାଲା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ସାଲରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ସଟ୍ଠିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି। ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆଯୁ, ସୁଚିତ୍ତା ନାମସ୍ସ ଭରିଯା, ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ ନାମସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ, ସୁୱଣ୍ଣସିୱିକାଯ ନିକ୍ଖମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୮।

‘‘ଅନୋମଂ ନାମ ନଗରଂ, ସୁପ୍ପତୀତୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ମାତା ଯସୱତୀ ନାମ, ୱେସ୍ସଭୁସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୩।

‘‘ସୋଣୋ ଚ ଉତ୍ତରୋ ଚେୱ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ଉପସନ୍ତୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ୱେସ୍ସଭୁସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୨୪।

‘‘ରାମା ଚେୱ ସମାଲା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ମହାସାଲୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୨୫।

‘‘ସୋତ୍ଥିକୋ ଚେୱ ରମ୍ମୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠକା;

ଗୋତମୀ ସିରିମା ଚେୱ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠିକା।

୨୬।

‘‘ସଟ୍ଠିରତନମୁବ୍ବେଧୋ, ହେମଯୂପସମୂପମୋ;

କାଯା ନିଚ୍ଛରତୀ ରସ୍ମି, ରତ୍ତିଂଵ ପବ୍ବତେ ସିଖୀ।

୨୭।

‘‘ସଟ୍ଠିଵସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଆଯୁ ତସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ତାଵତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି, ଜନତଂ ବହୁଂ।

୨୮।

‘‘ଧମ୍ମଂ ଵିତ୍ଥାରିକଂ କତ୍ୱା, ଵିଭଜିତ୍ୱା ମହାଜନଂ;

ଧମ୍ମନାଵଂ ଠପେତ୍ୱାନ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାଵକୋ।

୨୯।

‘‘ଦସ୍ସନେଯ୍ୟଂ ସବ୍ବଜନଂ, ଵିହାରଂ ଇରିଯାପଥଂ;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ ହେମଯୂପସମୂପମୋତି ସୁଵଣ୍ଣତ୍ଥମ୍ଭସଦିସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଚ୍ଛରତୀତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସନ୍ଧାଵତି। ରସ୍ମୀତି ପଭାରସ୍ମି। ରତ୍ତିଂଵ ପବ୍ବତେ ସିଖୀତି ରତ୍ତିଯଂ ପବ୍ବତମତ୍ଥକେ ଅଗ୍ଗି ଵିଯ। ରଂସିଓ୍ଵିଜ୍ଜୋତା ତସ୍ସ କାଯେତି ଅତ୍ଥୋ। ଵିଭଜିତ୍ୱାତି ଵିଭାଗଂ କତ୍ୱା, ଉଗ୍ଘଟିତାଦିଵସେନ ସୋତାପନ୍ନାଦିଵସେନ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମନାଵନ୍ତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମନାଵଂ, ଚତୁରୋଘନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସ୍ସନେଯ୍ୟନ୍ତି ଦସ୍ସନୀଯୋ। ସବ୍ବଜନନ୍ତି ସବ୍ବୋ ଜନୋ, ସସାଵକସଙ୍ଘୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଵିହାରନ୍ତି ଵିହାରୋ, ସବ୍ବତ୍ଥ ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଉପଯୋଗଵଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଵେସ୍ସଭୂ କିର ଭଗଵା ଉସଭଵତୀନଗରେ ଖେମେ ମିଗଦାଯେ ପରିନିବ୍ବାଯି। ଧାତୁଯୋ ପନସ୍ସ ଵିକ୍ଖିରିଂସୁ।

‘‘ଉସଭଵତିପୁରେ ପୁରୁତ୍ତମେ, ଜିନଵସଭୋ ଭଗଵା ହି ଵେସ୍ସଭୂ;

ଉପଵନଵିହରେ ମନୋରମେ, ନିରୁପଧିସେସମୁପାଗତୋ କିରା’’ତି।

ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଗାଥାସୁ ପାକଟମେଵାତି।

ଵେସ୍ସଭୂବୁଦ୍ଧଵଂସଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ଏକଵୀସତିମୋ ବୁଦ୍ଧଵଂସୋ।

୨୪। କକୁସନ୍ଧବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ୱେସ୍ସଭୁମ୍ହି ସଯମ୍ଭୁମ୍ହି ପରିନିବ୍ବୁତେ ତସ୍ମିଂ ପନ କପ୍ପେ ଅତିକ୍କନ୍ତେ ଏକୂନତିଂସକପ୍ପେସୁ ଜିନଦିୱସକରା ନୁପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଭଦ୍ଦକପ୍ପେ ଚତ୍ତାରୋ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ? କକୁସନ୍ଧୋ କୋଣାଗମନୋ କସ୍ସପୋ ଅମ୍ହାକଂ ବୁଦ୍ଧୋତି। ମେତ୍ତେଯ୍ୟୋ ପନ ଭଗୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି। ଏୱମଯଂ କପ୍ପୋ ପଞ୍ଚହି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେହି ପଟିମଣ୍ଡିତତ୍ତା ଭଦ୍ଦକପ୍ପୋତି ଭଗୱତା ୱଣ୍ଣିତୋ। ତତ୍ଥ କକୁସନ୍ଧୋ ନାମ ଭଗୱା ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଖେମୱତୀନଗରେ ଖେମଙ୍କରସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନୁସାସକସ୍ସ ଅଗ୍ଗିଦତ୍ତସ୍ସ ନାମ ପୁରୋହିତସ୍ସ ଅଗ୍ଗମହେସିଯା ୱିସାଖାଯ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ଯଦା ପନ ଖତ୍ତିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣେ ସକ୍କରୋନ୍ତି ଗରୁକରୋନ୍ତି ମାନେନ୍ତି ପୂଜେନ୍ତି, ତଦା ବୋଧିସତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି।

ଯଦା ପନ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଖତ୍ତିଯେ ସକ୍କରୋନ୍ତି ଗରୁକରୋନ୍ତି ମାନେନ୍ତି ପୂଜେନ୍ତି, ତଦା ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତଦା କିର ବ୍ରାହ୍ମଣା ଖତ୍ତିଯେହି ସକ୍କରୀଯନ୍ତି ଗରୁକରୀଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ସଚ୍ଚସନ୍ଧୋ କକୁସନ୍ଧୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ୱିଭୱସିରିସମୁଦଯେନାକୁଲେ ଅନାକୁଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଉନ୍ନାଦେନ୍ତୋ କମ୍ପଯନ୍ତୋ ଉଦପାଦି। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନି ପାଟିହାରିଯାନି ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ତତୋ ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ଖେମୱତୁଯ୍ୟାନେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ସୁୱଣ୍ଣଲତାତୋ ଅଗ୍ଗିଜାଲୋ ୱିଯ ନିକ୍ଖମି। ସୋ ଚତ୍ତାରି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ତସ୍ସ କିର କାମକାମୱଣ୍ଣକାମସୁଦ୍ଧିନାମକା ତଯୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ରୋଚିନୀବ୍ରାହ୍ମଣୀପମୁଖାନି ତିଂସ ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ।

ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ରୋଚିନିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ଅନୁତ୍ତରେ ଉତ୍ତରେ ନାମ କୁମାରେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ପଯୁତ୍ତେନ ଆଜଞ୍ଞରଥେନ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତଂ ଚତ୍ତାଲୀସସହସ୍ସାନି ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ। ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ଅଟ୍ଠ ମାସେ ପଧାନଚରିଯଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯ ସୁଚିରିନ୍ଧନିଗମେ ୱଜିରିନ୍ଧବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଧୀତାଯ ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାଯାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଖଦିରୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ କତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯେ ସୁଭଦ୍ଦେନ ନାମ ଯୱପାଲକେନ ଉପନୀତା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ସିରୀସବୋଧିଂ ପାଟଲିଯା ୱୁତ୍ତପ୍ପମାଣଂ ଦିବ୍ବଗନ୍ଧଂ ଉପୱାଯମାନଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଚତୁତ୍ତିଂସହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା – ‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖଯମଜ୍ଝଗା’’ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧସମତ୍ଥତଂ ଦିସ୍ୱା ଏକାହେନେୱ ମକିଲନଗରସମୀପେ ସମ୍ପୂତଂ ଇସିପତନଂ ନାମ ମିଗଦାଯଂ ପୱିସିତ୍ୱା ତେସଂ ମଜ୍ଝଗତୋ ଭଗୱା ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି। ତଦା ଚତ୍ତାଲୀସାଯ କୋଟିସହସ୍ସାନଂ ପଠମୋ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି।

ପୁନ କଣ୍ଣକୁଜ୍ଜନଗରଦ୍ୱାରେ ମହାସାଲରୁକ୍ଖମୂଲେ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ କତ୍ୱା ତିଂସକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉପ୍ପାଦେସି, ସୋ ଦୁତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଯଦା ପନ ଖେମୱତୀନଗରସ୍ସାୱିଦୂରେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଦେୱାଯତନେ ଅଭିମତନରଦେୱୋ ନରଦେୱୋ ନାମ ଯକ୍ଖୋ ଦିସ୍ସମାନମନୁସ୍ସସରୀରୋ ହୁତ୍ୱା କନ୍ତାରମଜ୍ଝେ ଏକସ୍ସ କମଲକୁୱଲଯୁପ୍ପଲସମଲଙ୍କତସଲିଲସୀତଲସ୍ସ ପରମମଧୁରସିସିରୱାରିନୋ ସବ୍ବଜନସୁରଭିରମସ୍ସ ସରସ୍ସ ସମୀପେ ଠତ୍ୱା କମଲକୁୱଲଯକଲ୍ହାରାଦୀହି ସତ୍ତେ ଉପଲାପେତ୍ୱା ମନୁସ୍ସେ ଖାଦତି । ତସ୍ମିଂ ମଗ୍ଗେ ପଚ୍ଛିନ୍ନେ ଜନସମ୍ପାତରହିତେ ମହାଅଟୱିଂ ପୱିସିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସମ୍ପତ୍ତେ ସତ୍ତେ ଖାଦତି। ସୋ ଲୋକୱିସ୍ସୁତୋ ମହାକନ୍ତାରମଗ୍ଗୋ ଅହୋସି। ଉଭତୋକନ୍ତାରଦ୍ୱାରେ କିର ମହାଜନକାଯୋ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା କନ୍ତାରନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥ ୱିଗତଭୱବନ୍ଧୋ କକୁସନ୍ଧୋ ସତ୍ଥା ଏକଦିୱସଂ ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ଞାଣଜାଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋଗତଂ ତଂ ମହେସକ୍ଖଂ ନରଦେୱଯକ୍ଖଂ ତଞ୍ଚ ଜନସମୂହମଦ୍ଦସ। ଦିସ୍ୱା ଚ ପନ ଗଗନତଲେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ଜନକାଯସ୍ସ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସେୱ ଭଗୱା ଅନେକୱିହିତଂ ପାଟିହାରିଯଂ କରୋନ୍ତୋ ତସ୍ସ ନରଦେୱଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନେ ଓତରିତ୍ୱା ତସ୍ସ ମଙ୍ଗଲପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସୀଦି।

ଅଥ ଖୋ ସୋ ମନୁସ୍ସଭକ୍ଖୋ ଯକ୍ଖୋ ଛବ୍ବଣ୍ଣରସ୍ମିଯୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତଂ ଇନ୍ଦଧନୁପରିୱୁତମିୱ ଦିୱସକରଂ ମୁନିଦିୱସକରଂ ପୱନପଥେନାଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଦସବଲୋ ମମାନୁକମ୍ପାଯ ଇଧାଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ପସନ୍ନହଦଯୋ ଅତ୍ତନୋ ପରିୱାରଯକ୍ଖେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅନେକମିଗଗଣୱନ୍ତଂ ହିମୱନ୍ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନାନାୱଣ୍ଣଗନ୍ଧାନି ଜଲଜଥଲଜାନି କୁସୁମାନି ପରମମନୋରମାନି ସୁଗନ୍ଧଗନ୍ଧେ ସମାହରିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନଂ ୱିଗତରନ୍ଧଂ କକୁସନ୍ଧଂ ଲୋକନାଯକଂ ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନାଦୀହି ପୂଜଯିତ୍ୱା ଥୁତିସଙ୍ଗୀତାନି ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ସିରସି ଅଞ୍ଜଲିଂ କତ୍ୱା ନମସ୍ସମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି। ତତୋ ମନୁସ୍ସା ତଂ ପାଟିହାରିଯଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନହଦଯା ସମାଗମ୍ମ ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ନମସ୍ସମାନା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ଅଥ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧୋ କକୁସନ୍ଧୋ ଭଗୱା ଅଭିପୂଜିତନରଦେୱଯକ୍ଖଂ ନରଦେୱଯକ୍ଖଂ କମ୍ମଫଲସମ୍ବନ୍ଧଦସ୍ସନେନ ସମୁତ୍ତେଜେତ୍ୱା ନିରଯକଥାଯ ସନ୍ତାସେତ୍ୱା ଚତୁସଚ୍ଚକଥଂ କଥେସି, ତଦା

ଅପରିମିତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି, ଅଯଂ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘ୱେସ୍ସଭୁସ୍ସ ଅପରେନ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ;

କକୁସନ୍ଧୋ ନାମ ନାମେନ, ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ଦୁରାସଦୋ।

୨।

‘‘ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ସବ୍ବଭୱଂ, ଚରିଯାଯ ପାରମିଂ ଗତୋ;

ସୀହୋୱ ପଞ୍ଜରଂ ଭେତ୍ୱା, ପତ୍ତୋ ସମ୍ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ।

୩।

‘‘ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତେ, କକୁସନ୍ଧେ ଲୋକନାଯକେ;

ଚତ୍ତାଲୀସକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୁ।

୪।

‘‘ଅନ୍ତଲିକ୍ଖମ୍ହି ଆକାସେ, ଯମକଂ କତ୍ୱା ୱିକୁବ୍ବନଂ;

ତିଂସକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ବୋଧେସି ଦେୱମାନୁସେ।

୫।

‘‘ନରଦେୱସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ, ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନେ;

ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ତସ୍ସ, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱାତି ସମୂହନିତ୍ୱା। ସବ୍ବଭୱନ୍ତି ସବ୍ବଂ ନୱୱିଧଂ ଭୱଂ, ଭୱୁପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ କମ୍ମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚରିଯାଯ ପାରମିଂ ଗତୋତି ସବ୍ବପାରମୀନଂ ପୂରଣୱସେନ ପାରଂ ଗତୋ। ସୀହୋୱ ପଞ୍ଜରଂ ଭେତ୍ୱାତି ସୀହୋ ୱିଯ ପଞ୍ଜରଂ ମୁନିକୁଞ୍ଜରୋ ଭୱପଞ୍ଜରଂ ୱିନାସେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ୱିଦ୍ଧସ୍ତଭୱବନ୍ଧନସ୍ସ ଏକୋୱ ସାୱକସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। କଣ୍ଣକୁଜ୍ଜନଗରେ ଇସିପତନେ ମିଗଦାଯେ ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତେହି ଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଅରହନ୍ତସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ ମାଘପୁଣ୍ଣମାଯଂ ଭଗୱା ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୬।

‘‘କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଏକୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୭।

‘‘ଚତ୍ତାଲୀସସହସ୍ସାନଂ, ତଦା ଆସି ସମାଗମୋ;

ଦନ୍ତଭୂମିମନୁପ୍ପତ୍ତାନଂ, ଆସତ୍ତାରିଗଣକ୍ଖଯା’’ତି।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଖେମୋ ନାମ ରାଜା ହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ଅଞ୍ଜନାଦୀନି ସବ୍ବଭେସଜ୍ଜାନି ଚ ଅଦାସି। ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ସମଣପରିକ୍ଖାରଂ ଦତ୍ୱା ତସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପସନ୍ନହଦଯୋ ହୁତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜି। ସୋ ପନ ସତ୍ଥା – ‘‘ଅନାଗତେ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ କପ୍ପେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ଯାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୮।

‘‘ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ଖେମୋ ନାମାସି ଖତ୍ତିଯୋ;

ତଥାଗତେ ଜିନପୁତ୍ତେ, ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ଅନପ୍ପକଂ।

୯।

‘‘ପତ୍ତଞ୍ଚ ଚୀୱରଂ ଦତ୍ୱା, ଅଞ୍ଜନଂ ମଧୁଲଟ୍ଠିକଂ;

ଇମେତଂ ପତ୍ଥିତଂ ସବ୍ବଂ, ପଟିଯାଦେମି ୱରଂ ୱରଂ।

୧୦।

‘‘ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ଯାକାସି, କକୁସନ୍ଧୋ ୱିନାଯକୋ;

ଇମମ୍ହି ଭଦ୍ଦକେ କପ୍ପେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୧।

‘‘ଅହୁ କପିଲୱ୍ହଯା ରମ୍ମା…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୩।

‘‘ନଗରଂ ଖେମୱତୀ ନାମ, ଖେମୋ ନାମାସହଂ ତଦା;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ପବ୍ବଜିଂ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଜନଂ ପାକଟମେୱ। ମଧୁଲଟ୍ଠିକନ୍ତି ଯଟ୍ଠିମଧୁକଂ। ଇମେତନ୍ତି ଇମଂ ଏତଂ। ପତ୍ଥିତନ୍ତି ଇଚ୍ଛିତଂ। ପଟିଯାଦେମୀତି ଦଜ୍ଜାମି, ଅଦାସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱରଂ ୱରନ୍ତି ସେଟ୍ଠଂ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଯଦେତଂ ପତ୍ଥିତ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ଯଂ ଇଚ୍ଛତି, ଏତଂ ସବ୍ବଂ ଅଦାସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ସୁନ୍ଦରତରୋ।

ତସ୍ସ ପନ ଅଦନ୍ଧସ୍ସ କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଖେମଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି। ଅଗ୍ଗିଦତ୍ତୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପିତା, ୱିସାଖା ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାତା, ୱିଧୁରୋ ଚ ସଞ୍ଜୀୱୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ବୁଦ୍ଧିଜୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସାମା ଚ ଚମ୍ପା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ମହାସିରୀସରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଚତ୍ତାଲୀସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ସମନ୍ତା ଦସଯୋଜନାନି ସରୀରପ୍ପଭା ନିଚ୍ଛରତି , ଚତ୍ତାଲୀସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆଯୁ, ଭରିଯା ପନସ୍ସ ରୋଚିନୀ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ଉତ୍ତରୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ, ଆଜଞ୍ଞରଥେନ ନିକ୍ଖମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୪।

‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅଗ୍ଗିଦତ୍ତୋ ଚ, ଆସି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୋ ପିତା;

ୱିସାଖା ନାମ ଜନିକା, କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୧୫।

‘‘ୱସତେ ତତ୍ଥ ଖେମେ ପୁରେ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମହାକୁଲଂ;

ନରାନଂ ପୱରଂ ସେଟ୍ଠଂ, ଜାତିମନ୍ତଂ ମହାଯସଂ।

୨୦।

‘‘ୱିଧୁରୋ ଚ ସଞ୍ଜୀୱୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ବୁଦ୍ଧିଜୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୨୧।

‘‘ସାମା ଚ ଚମ୍ପାନାମା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ସିରୀସୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

୨୩।

‘‘ଚତ୍ତାଲୀସରତନାନି, ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ମହାମୁନି;

କନକପ୍ପଭା ନିଚ୍ଛରତି, ସମନ୍ତା ଦସଯୋଜନଂ।

୨୪।

‘‘ଚତ୍ତାଲୀସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଆୟୁ ତସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୨୫।

‘‘ଧମ୍ମାପଣଂ ପସାରେତ୍ୱା, ନରନାରୀନଂ ସଦେୱକେ;

ନଦିତ୍ୱା ସୀହନାଦଂୱ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାୱକୋ।

୨୬।

‘‘ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୱଚନସମ୍ପନ୍ନୋ, ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦାନି ନିରନ୍ତରଂ;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ ୱସତେ ତତ୍ଥ ଖେମେ ପୁରେତି ଅଯଂ ଗାଥା କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ଜାତନଗରସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ମହାକୁଲନ୍ତି ଉଦିତୋଦିତଂ ଭଗୱତୋ ପିତୁକୁଲଂ। ନରାନଂ ପୱରଂ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ଜାତିୱସେନ ସବ୍ବମନୁସ୍ସାନଂ ପୱରଂ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାତିମନ୍ତନ୍ତି ଅଭିଜାତିୱନ୍ତଂ, ଉତ୍ତମାଭିଜାତଂ। ମହାଯସନ୍ତି ମହାପରିୱାରଂ, କିଂ ତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମହାକୁଲଂ? ତତ୍ଥ ମହାକୁଲଂ ଖେମେ ପୁରେ ୱସତେତିପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସମନ୍ତା ଦସଯୋଜନନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ଦସ ଯୋଜନାନି ଫରିତ୍ୱା ନିଚ୍ଚକାଲଂ ସରୀରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣା ପଭା ନିଚ୍ଛରତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମାପଣନ୍ତି ଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ଆପଣଂ। ପସାରେତ୍ୱାତି ଭଣ୍ଡୱିକ୍କିଣନତ୍ଥଂ ନାନାଭଣ୍ଡସମିଦ୍ଧମାପଣଂ ୱିଯ ଧମ୍ମାପଣଂ ପସାରେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନରନାରୀନନ୍ତି ୱେନେଯ୍ୟନରନାରୀନଂ ଝାନସମାପତ୍ତିମଗ୍ଗଫଲରତନୱିସେସାଧିଗମତ୍ଥାଯ। ସୀହନାଦଂ ୱାତି ସୀହନାଦଂ ୱିଯ, ଅଭଯନାଦଂ ନଦିତ୍ୱା। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୱଚନସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତସରୋ ସତ୍ଥା। ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦାନୀତି ଛିଦ୍ଦାଦିଭାୱରହିତାନି ସୀଲାନି ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦାନି ଅସବଲାନି ଅକମ୍ମାସାନି। ଅଥ ୱା ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦାନି ଅୱିୱରାନି ସାୱକଯୁଗଳଆଦୀନି। ନିରନ୍ତରନ୍ତି ସତତଂ ସଦ୍ଧକାଲଂ। ସଦ୍ଧଂ ତମନ୍ତରହିତନ୍ତି ସତ୍ଥା ଚ ସାୱକଯୁଗଳଆଦୀନି ଚ ତଂ ସଦ୍ଧଂ ମୁନିଭାୱମୁପଗନ୍ତ୍ୱା ଅଦସ୍ସନଭାୱମୁପଗତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଅପେତବନ୍ଧୋ କକୁସନ୍ଧବୁଦ୍ଧୋ, ଅଦନ୍ଧପଞ୍ଞୋ ଗତସଦ୍ଧରନ୍ଧୋ;

ତିଲୋକସନ୍ଧୋ କିର ସଚ୍ଚସନ୍ଧୋ, ଖେମେ ପନେ ୱାସମକପ୍ପଯିତ୍ଥ’’।

ସେସଗାଥାସୁ ସଦ୍ଧତ୍ଥ ପାକଟମେୱାତି।

କକୁସନ୍ଧବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ବାୱୀସତିମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

୨୫। କୋଣାଗମନବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଅପରଭାଗେ ତସ୍ସ ସାସନେ ଚ ଅନ୍ତରହିତେ ସତ୍ତେସୁ ତିଂସୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକେସୁ ଜାତେସୁ ପରହିତକୋଣାଗମନୋ କୋଣାଗମନୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଉଦପାଦି। ଅଥ ୱା କନକାଗମନତୋ କୋଣାଗମନୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଉଦପାଦି। ତତ୍ଥ କ-କାରସ୍ସ କୋଆଦେସଂ କତ୍ୱା ନ-କାରସ୍ସ ଣାଦେସଂ କତ୍ୱା ଏକସ୍ସ କ-କାରସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ନିରୁତ୍ତିନଯେନ କନକସ୍ସ କନକାଦିଆଭରଣସ୍ସ ଆଗମନଂ ପୱସ୍ସନଂ ଯସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଉପ୍ପନ୍ନକାଲେ ସୋ କୋଣାଗମନୋ ନାମ। ଏତ୍ଥ ପନ ଆୟୁ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପରିହୀନସଦିସଂ କତଂ, ନ ଏୱଂ ପରିହୀନଂ, ପୁନ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ପରିହୀନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। କଥଂ? ଇମସ୍ମିଂଯେୱ କପ୍ପେ କକୁସନ୍ଧୋ ଭଗୱା ଚତ୍ତାଲୀସୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକକାଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ତଂ ପନ ଆୟୁ ପରିହାଯମାନଂ ଦସୱସ୍ସକାଲଂ ପତ୍ୱା ପୁନ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟଂ ପତ୍ୱା ତତୋ ପରିହାଯମାନଂ ତିଂସୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକକାଲେ ଠିତଂ, ତଦା କୋଣାଗମନୋ ଭଗୱା ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସୋପି ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ସୋଭୱତୀନଗରେ ଯଞ୍ଞଦତ୍ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଭରିଯାଯ ରୂପାଦୀହି ଗୁଣେହି ଅନୁତ୍ତରାଯ ଉତ୍ତରାଯ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ସୁଭୱତୀଉୟ୍ୟାନେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ଜାଯମାନେ ପନ ତସ୍ମିଂ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ଦେୱୋ କନକୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସି। ତେନସ୍ସ କନକାଗମନକାରଣତ୍ତା ‘‘କନକାଗମନୋ’’ତି ନାମମକଂସୁ। ତଂ ପନସ୍ସ ନାମଂ ଅନୁକ୍କମେନ ପରିଣମମାନଂ କୋଣାଗମନୋ’’ତି ଜାତଂ। ସୋ ପନ ତୀଣି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ତୁସିତ-ସନ୍ତୁସିତ-ସନ୍ତୁଟ୍ଠନାମକା ପନସ୍ସ ତଯୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ରୁଚିଗତ୍ତାବ୍ରାହ୍ମଣୀପମୁଖାନି ସୋଳସ ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ।

ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ରୁଚିଗତ୍ତାଯ ବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ସତ୍ଥୱାହେ ନାମ ପୁତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧୱରଗତୋ ହତ୍ଥିଯାନେନ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ତଂ ତିଂସପୁରିସସହସ୍ସାନି ଅନୁପବ୍ବଜିଂସୁ। ସୋ ତେହି ପରିୱୁତୋ ଛ ମାସେ ପଧାନଚରିଯଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯଂ ଅଗ୍ଗିସୋନବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଧୀତାଯ ଅଗ୍ଗିସୋନବ୍ରାହ୍ମଣକୁମାରିଯା ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାଯାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଖଦିରୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ କତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯେ ଜଟାତିନ୍ଦୁକେନ ନାମ ଯୱପାଲେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ଉଦୁମ୍ବରବୋଧିଂ ପୁଣ୍ଡରୀକେ ୱୁତ୍ତପ୍ପମାଣଂ ଫଲୱିଭୂତିସମ୍ପନ୍ନଂ ଦକ୍ଖିଣତୋ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ୱୀସତିହତ୍ଥୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ମାରବଲଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା ଦସବଲଞାଣାନି ପଟିଲଭିତ୍ୱା – ‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ… ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖଯମଜ୍ଝଗା’’ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତାନଂ ତିଂସଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ଗଗନପଥେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୁଦସ୍ସନନଗରସମୀପେ ଇସିପତନେ ମିଗଦାଯେ ଓତରିତ୍ୱା ତେସଂ ମଜ୍ଝଗତୋ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି, ତଦା ତିଂସକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ପଠମାଭିସମଯୋ ଅହୋସି।

ପୁନ ସୁନ୍ଦରନଗରଦ୍ୱାରେ ମହାସାଲରୁକ୍ଖମୂଲେ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ କତ୍ୱା ୱୀସତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାମତଂ ପାଯେସି, ସୋ ଦୁତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ଅତ୍ତନୋ ମାତରଂ ଉତ୍ତରଂ ପମୁଖଂ କତ୍ୱା ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେସୁ ଦେୱତାନଂ ସମାଗତାନଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ଦେସେନ୍ତେ ଭଗୱତି ଦସନ୍ନଂ କୋଟିସହସ୍ସାନଂ ତତିଯୋ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ଅପରେନ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ;

କୋଣାଗମନୋ ନାମ ଜିନୋ, ଲୋକଜେଟ୍ଠୋ ନରାସଭୋ।

୨।

‘‘ଦସ ଧମ୍ମେ ପୂରଯିତ୍ୱାନ, କନ୍ତାରଂ ସମତିକ୍କମି;

ପୱାହିଯ ମଲଂ ସବ୍ବଂ, ପତ୍ତୋ ସମ୍ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ।

୩।

‘‘ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତେ, କୋଣାଗମନନାଯକେ;

ତିଂସକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ପଠମାଭିସମଯୋ ଅହୁ।

୪।

‘‘ପାଟିହୀରଂ କରୋନ୍ତେ ଚ, ପରୱାଦପ୍ପମଦ୍ଦନେ;

ୱୀସତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୁ।

୫।

‘‘ତତୋ ୱିକୁବ୍ବନଂ କତ୍ୱା, ଜିନୋ ଦେୱପୁରଂ ଗତୋ;

ୱସତେ ତତ୍ଥ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସିଲାଯ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲେ।

୬।

‘‘ପକରଣେ ସତ୍ତ ଦେସେନ୍ତୋ, ୱସ୍ସଂ ୱସତି ସୋ ମୁନି;

ଦସକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଦସ ଧମ୍ମେ ପୂରଯିତ୍ୱାନାତି ଦସ ପାରମିଧମ୍ମେ ପୂରଯିତ୍ୱା। କନ୍ତାରଂ ସମତିକ୍କମୀତି ଜାତିକନ୍ତାରଂ ସମତିକ୍କମି। ପୱାହିଯାତି ପୱାହେତ୍ୱା। ମଲଂ ସଙ୍ଗନ୍ତି ରାଗାଦିମଲତ୍ତଯଂ। ପାଟିହୀରଂ କରୋନ୍ତେ ଚ, ପରୱାଦପ୍ପମଦ୍ଦନେତି ପରୱାଦିୱାଦପ୍ପମଦ୍ଦନେ, ଭଗୱତି ପାଟିହାରିଯଂ କରୋନ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିକୁବ୍ବନନ୍ତି ୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧିଂ, ସୁନ୍ଦରନଗରଦ୍ୱାରେ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ କତ୍ୱା ଦେୱପୁରଂ ଗତୋ ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାଯଂ ୱସି। କଥଂ ୱସୀତି? ପକରଣେ ସତ୍ତ ଦେସେନ୍ତୋତି ତତ୍ଥ ଦେୱାନଂ ସତ୍ତପ୍ପକରଣସଙ୍ଖାତଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ଦେସେନ୍ତୋ ୱସି। ଏୱଂ ତତ୍ଥ ଅଭିଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତେ ଭଗୱତି ଦସକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ଦେୱାନଂ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପରିସୁଦ୍ଧପାରମିପୂରଣାଗମନସ୍ସ କୋଣାଗମନସ୍ସପି ଏକୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ସୁରିନ୍ଦୱତୀନଗରେ ସୁରିନ୍ଦୱତୁଯ୍ୟାନେ ୱିହରନ୍ତୋ ଭିଯ୍ୟସସ୍ସ ରାଜପୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ଉତ୍ତରସ୍ସ ଚ ରାଜପୁତ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ତିଂସସହସ୍ସପରିୱାରାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା ସବ୍ବେୱ ତେ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ତେସଂ ମଜ୍ଝଗତୋ ମାଘପୁଣ୍ଣମାଯଂ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୭।

‘‘ତସ୍ସାପି ଦେୱଦେୱସ୍ସ, ଏକୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୮।

‘‘ତିଂସଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ, ତଦା ଆସି ସମାଗମୋ;

ଓଘାନମତିକ୍କନ୍ତାନଂ, ଭିଜ୍ଜିତାନଞ୍ଚ ମଚ୍ଚୁଯା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଓଘାନନ୍ତି କାମୋଘାଦୀନଂ, ଚତୁନ୍ନମୋଘାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଯସ୍ସ ପନ ତେ ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଓହନନ୍ତି ଓସୀଦାପେନ୍ତୀତି ଓଘା, ତେସଂ

ଓଘାନଂ, ଉପଯୋଗକ୍ଖେ ସାମିୱଚନଂ ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ। ଚତୁକ୍କିଧେ ଓଘେ ଅତିକ୍କନ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିଜ୍ଜିତାନନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ମଙ୍ଗୁଯାତି ମଙ୍ଗୁନୋ।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ମିଥିଲନଗରେ ପଦ୍ଧତୋ ନାମ ରାଜା ଅହୋସି, ତଦା ''ସରଣଗତସବ୍ବପାଣାଗମନଂ କୋଣାଗମନଂ ମିଥିଲନଗରମନୁପ୍ପତ୍ତ''ନ୍ତି ସୁତ୍ୱା ସପରିୱାରୋ ରାଜା ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସବଲଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱସ୍ସାୱାସତ୍ଥାଯ ଯାଚିତ୍ୱା ତେମାସଂ ସସାୱକସଙ୍ଘଂ ସକ୍କାରଂ ଉପଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପତ୍ତୁଣ୍ଣଚୀନପଟ୍ଟକମ୍ବଲକୋସେଯ୍ୟଦୁକୂଲକପ୍ପାସିକାଦୀନି ମହଗ୍ଘାନି ଚେୱ ସୁଖୁମୱତ୍ଥାନି ଚ ସୁୱଣ୍ଣପାଦୁକା ଚେୱ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ବହୁପରିକ୍ଖାରମଦାସି। ସୋପି ନଂ ଭଗୱା ବ୍ଯାକାସି – ''ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଭଦ୍ଦକପ୍ପେ ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି । ଅଥ ସୋ ମହାପୁରିସୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ବ୍ଯାକରଣଂ ସୁତ୍ୱା ମହାରଜ୍ଜଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୯।

''ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ପଦ୍ଧତୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ମିତ୍ତାମଚ୍ଚେହି ସମ୍ପନ୍ନୋ, ଅନନ୍ତବଲୱାହନୋ।

୧୦।

''ସମ୍ବୁଦ୍ଧଦସ୍ସନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସୁତ୍ୱା ଧମ୍ମମନୁତ୍ତରଂ;

ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ସଜିନସଙ୍ଘଂ, ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ଯଦିଚ୍ଛକଂ।

୧୧।

''ପତ୍ତୁଣ୍ଣଂ ଚୀନପଟ୍ଟଞ୍ଚ, କୋସେଯ୍ୟଂ କମ୍ବଲମ୍ପି ଚ;

ସୁୱଣ୍ଣପାଦୁକଞ୍ଚେୱ, ଅଦାସିଂ ସତ୍ଥୁସାୱକେ।

୧୨।

''ସୋପି ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ ବ୍ଯାକାସି, ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ନିସୀଦିଯ;

ଇମମ୍ହି ଭଦ୍ଦକେ କପ୍ପେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୩।

''ଅହୁ କପିଲୱ୍ହଯା ରମ୍ମା…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୧୪।

''ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିଯ୍ଯୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ ଦସପାରମିପୂରିଯା।

୧୫।

''ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ନରୁତ୍ତମେ;

ଓହାଯାହଂ ମହାରଜ୍ଜଂ, ପଚ୍ଚଜିଂ ଜିନସନ୍ତିକେ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅନନ୍ତବଲୱାହନୋତି ବହୁକଂ ଅନନ୍ତଂ ମଯ୍ହଂ ବଲଂ ଅସ୍ସହତ୍ଥିଆଦିକଂ ୱାହନଞ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ବୁଦ୍ଧଦସ୍ସନନ୍ତି ସମ୍ବୁଦ୍ଧଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ। ଯଦିଚ୍ଛକନ୍ତି ଯାୱଦିଚ୍ଛକଂ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ସଙ୍ଘଂ ଚତୁକ୍କିଧେନ ଆହାରେନ ‘‘ଅଲମଲ’’ନ୍ତି ପୱାରାପେତ୍ୱା, ହତ୍ଥେନ ପିଦହାପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ଥୁସାୱକେତି ସତ୍ଥୁନୋ ଚେୱ ସାୱକାନଞ୍ଚ ଅଦାସିଂ। ନରୁତ୍ତମେତି ନରୁତ୍ତମସ୍ସ। ଓହାଯାତି ପହାଯ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା।

ତସ୍ସ ପନ କୋଣାଗମନସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସୋଭୱତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ଯଞ୍ଞଦତ୍ତୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପିତା, ଉତ୍ତରା ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାତା, ଭିୟ୍ୟସୋ ଚ ଉତ୍ତରୋ ଚାତି ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସୋତ୍ଥିଜୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସମୁଦ୍ଦା ଚ ଉତ୍ତରା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ଉଦୁମ୍ବରରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ତିଂସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ତିଂସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୁ, ଭରିଯା ପନସ୍ସ ରୁଚିଗତ୍ତା ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ସତ୍ଥୱାହୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ, ହତ୍ଥିଯାନେନ ନିକ୍ଖମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୬।

‘‘ନଗରଂ ସୋଭୱତୀ ନାମ, ସୋଭୋ ନାମାସି ଖତ୍ତିଯୋ;

ୱସତେ ତତ୍ଥ ନଗରେ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମହାକୁଲଂ।

୧୭।

‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଯଞ୍ଞଦତ୍ତୋ ଚ, ଆସି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୋ ପିତା;

ଉତ୍ତରା ନାମ ଜନିକା, କୋଣାଗମନସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

୨୨।

‘‘ଭିୟ୍ୟସୋ ଉତ୍ତରୋ ନାମ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ସୋତ୍ଥିଜୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, କୋଣାଗମନସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

୨୩।

‘‘ସମୁଦ୍ଦା ଉତ୍ତରା ଚେୱ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଉଦୁମ୍ବରୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

୨୫।

‘‘ଉଚ୍ଚତ୍ତନେନ ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ତିଂସହତ୍ଥସମୁଗ୍ଗତୋ;

ଉକ୍କାମୁଖେ ଯଥା କମ୍ବୁ, ଏୱଂ ରଂସୀହି ମଣ୍ଡିତୋ।

୨୬।

‘‘ତିଂସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଆୟୁ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତାୱଦେ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୨୭।

‘‘ଧମ୍ମଚେତିଂ ସମୁସ୍ସେତ୍ୱା, ଧମ୍ମଦୁସ୍ସୱିଭୂସିତଂ;

ଧମ୍ମପୁପ୍ଫଗୁଳଂ କତ୍ୱା, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାୱକୋ।

୨୮।

‘‘ମହାୱିଲାସୋ ତସ୍ସ ଜନୋ, ସିରିଧମ୍ମପ୍ପକାସନୋ;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଉକ୍କାମୁଖେତି କମ୍ମାରୁଦ୍ଧନେ। ଯଥା କମ୍ଭୂତି ସୁୱଣ୍ଣନିକ୍ଖଂ ୱିଯ। ଏୱଂ ରଂସୀହି ମଣ୍ଡିତୋତି ଏୱଂ ରସ୍ମୀହି ପଟିମଣ୍ଡିତୋ ସମଲଙ୍କତୋ। ଧମ୍ମଚେତିଂ ସମୁସ୍ସେତ୍ୱାତି ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମମଯଂ ଚେତିଯଂ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା। ଧମ୍ମଦୁସ୍ସୱିଭୂସିତନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମପଟାକୱିଭୂସିତଂ। ଧମ୍ମପୁପ୍ଫଗୁଳଂ କତ୍ୱାତି ଧମ୍ମମଯପୁପ୍ଫମାଲାଗୁଳଂ କତ୍ୱା। ମହାଜନସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଚେତିଯଙ୍ଗଣେ ଠିତସ୍ସ ନମସ୍ସନତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମଚେତିଯଂ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ସସାୱକସଙ୍ଘୋ ସତ୍ଥା ପରିନିବ୍ବାଯୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମହାୱିଲାସୋତି ମହାଇଦ୍ଧିୱିଲାସସମ୍ପତ୍ତୋ। ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ। ଜନୋତି ସାୱକଜନୋ। ସିରିଧମ୍ମପ୍ପକାସନୋତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମପ୍ପକାସନୋ ସୋ ଭଗୱା ଚ ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ସୁଖେନ କୋଣାଗମନୋ ଗତାସଓ୍ୱୋ, ୱିକାମପାଣାଗମନୋ ମହେସୀ;

ୱନେ ୱିୱେକେ ସିରିନାମଧେଯ୍ୟେ, ୱିସୁଦ୍ଧୱଂସାଗମନୋ ୱସିତ୍ଥ’’।

ସେସଗାଥାସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱାତି।

କୋଣାଗମନବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ତେୱୀସତିମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

୨୬। କସ୍ସପବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

କୋଣାଗମନସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଅପରଭାଗେ ତସ୍ସ ସାସନେ ଚ ଅନ୍ତରହିତେ ତିଂସୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକା ସତ୍ତା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପରିହାୟିତ୍ୱା ଦସୱସ୍ସାୟୁକା ହୁତ୍ୱା ପୁନ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ଅପରିମିତାୟୁକା ହୁତ୍ୱା ପୁନ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପରିହାୟିତ୍ୱା ୱୀସତିୱସ୍ସସହସ୍ସାୟୁକେସୁ ସତ୍ତେସୁ ଜାତେସୁ ଅନେକମନୁସ୍ସପୋ କସ୍ସପୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଲୋକେ ଉଦପାଦି (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ଆମକଗନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା)। ସୋ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ବାରାଣସୀନଗରେ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତସ୍ସ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱିପୁଲଗୁଣୱତିୟା ଧନୱତିୟା ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣିୟା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚୟେନ ଇସିପତନେ ମିଗଦାୟେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ଗୋତ୍ତୱସେନ ପନସ୍ସ ‘‘କସ୍ସପକୁମାରୋ’’ତି ନାମମକଂସୁ। ସୋ ଦ୍ୱେ ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସି। ହଂସୱା ଯସୱା ସିରିନନ୍ଦୋତି ତସ୍ସ ତୟୋ ପାସାଦା ଅହେସୁଂ। ସୁନନ୍ଦା ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣିପ୍ପମୁଖାନି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଇତ୍ଥିସହସ୍ସାନି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନି ଅହେସୁଂ।

ସୋ ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ସୁନନ୍ଦାୟ ବ୍ରାହ୍ମଣିୟା ୱିଜିତସେନେ ନାମ ପୁତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଉପ୍ପନ୍ନସଂୱେଗୋ ‘‘ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ଅଥସ୍ସ ପରିୱିତକ୍କସମନନ୍ତରମେୱ ପାସାଦୋ କୁଲାଲଚକ୍କମିୱ ଭମିତ୍ୱା ଗଗନତଲମବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପରମରୁଚିରକରନିକରୋ ସରଦସମୟରଜନିକରୋ ୱିୟ ତାରାଗଣପରିୱୁତୋ ଅନେକନରସତପରିୱୁତୋ ଗଗନତଲମଲଙ୍କରୋନ୍ତୋ ୱିୟ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ ୱିୟ ଜନନୟନହଦୟାନି ଆକଡ୍ଢେନ୍ତୋ ୱିୟ ରୁକ୍ଖଗ୍ଗାନି ପରଂ ସୋଭୟମାନୋ ୱିୟ ଚ ଗନ୍ତ୍ୱା ନିଗ୍ରୋଧବୋଧିଂ ମଜ୍ଝେକତ୍ୱା ଭୂମିୟଂ ପତିଟ୍ଠହି। ଅଥ ବୋଧିସତ୍ତୋ ମହାସତ୍ତୋ ପଥୱିୟଂ ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଦେୱଦତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତଦ୍ଧଜମାଦାୟ ପବ୍ବଜି। ତସ୍ସ ନାଟକିତ୍ଥିୟୋ ପାସାଦା ଓତରିତ୍ୱା ଅଡ୍ଢଗାୱୁତଂ ମଗ୍ଗଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସପରିୱାରା ସେନାସନ୍ନିୱେସଂ କତ୍ୱା ନିସୀଦିଂସୁ। ତତୋ ଇତ୍ଥିପରିଚାରିକେ ଠପେତ୍ୱା ସହାଗତା ସବ୍ବେ ପବ୍ବଜିଂସୁ।

ମହାପୁରିସୋ କିର ସତ୍ତାହଂ ତେହି ପରିୱୁତୋ ପଧାନଚରିୟଂ ଚରିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାୟ ସୁନନ୍ଦାୟ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣିୟା ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଖଦିରୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ କତ୍ୱା ସାୟନ୍ହସମୟେ ସୋମେନ ନାମ ୟୱପାଲକେନ ଉପନୀତା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିୟୋ ଗହେତ୍ୱା ନିଗ୍ରୋଧବୋଧିଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ପଞ୍ଚଦସହତ୍ଥାୟାମୱିତ୍ଥତଂ ତିଣସନ୍ଥରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା – ‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ…ପେ… ତଣ୍ହାନଂ ଖୟମଜ୍ଝଗା’’ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସହ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ କୋଟିୟା ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ଗଗନତଲେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ବାରାଣସିୟଂ ଇସିପତନେ ମିଗଦାୟେ ଓତରିତ୍ୱା ତେହି ପରିୱୁତୋ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି । ତଦା ୱୀସତିୟା କୋଟିସହସ୍ସାନଂ ପଠମୋ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘କୋଣାଗମନସ୍ସ ଅପରେନ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ;

କସ୍ସପୋ ନାମ ଗୋତ୍ତେନ, ଧମ୍ମରାଜା ପଭଙ୍କରୋ।

୨।

‘‘ସଞ୍ଛଡ୍ଡିତଂ କୁଲମୂଲଂ, ବହ୍ୱନ୍ନପାନଭୋଜନଂ;

ଦତ୍ୱାନ ଯାଚକେ ଦାନଂ, ପୂରୟିତ୍ୱାନ ମାନସଂ;

ଉସଭୋୱ ଆଳଅକଂ ଭେତ୍ୱା, ପତ୍ତୋ ସମ୍ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ।

୩।

‘‘ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତେ, କସ୍ସପେ ଲୋକନାୟକେ;

ୱୀସକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ପଠମାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ସଞ୍ଛଡ୍ଡିତନ୍ତି ଛଡ୍ଡିତଂ ଉଜ୍ଝିତଂ ପରିଚ୍ଚତ୍ତଂ। କୁଲମୂଲନ୍ତି କୁଲଘରଂ, ଅପରିମିତଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧଂ ଅନେକକୋଟିସହସ୍ସଧନସଞ୍ଚୟଂ ଦସସତନୟନଭୱନସଦିସଭୋଗଂ ଅତିଦୁଚ୍ଚଜଂ ତିଣମିୱ ଛଡ୍ଡିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯାଚକେତି ଯାଚକାନଂ ଦତ୍ୱା। ଆଠଅକନ୍ତି ଗୋଟ୍ଟଂ, ଯଥା ଉସଭୋ ଗୋଟ୍ଟଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଯଥାସୁଖଂ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ପାପୁଣାତି, ଏୱଂ ମହାପୁରିସୋପି ଗେହବନ୍ଧନଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପୁନ ଚତୁମାସଂ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରମାନେ ସତ୍ଥରି ଦସକୋଟିସହସ୍ସାନଂ ଦୁତିଯୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ଯଦା ପନ ସୁନ୍ଦରନଗରଦ୍ୱାରେ ଅସନରୁକ୍ଖମୂଲେ ଯମକପାଟିହାରିୟଂ କରୋନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି, ତଦା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କୋଟିସହସ୍ସାନଂ ତତିୟୋ ଅଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ପୁନ ଯମକପାଟିହାରିୟଂ କତ୍ୱା ସୁରରିପୁଦୁରଭିଭୱନେ ତାୱତିଂସଭୱନେ ସୁଧମ୍ମା ନାମ ଦେୱସଭା ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମାତରଂ ଧନୱତୀଦେୱିଂ ପମୁଖଂ କତ୍ୱା ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁୟା ଦେୱତାନଂ ଅନୁଗ୍ଗହକରଣତ୍ଥଂ ସତ୍ତପ୍ପକରଣଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ଦେସେନ୍ତୋ ତୀଣି ଦେୱତାକୋଟିସହସ୍ସାନି ଧମ୍ମାମତଂ ପାଯେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪।

‘‘ଚତୁମାସଂ ଯଦା ବୁଦ୍ଧୋ, ଲୋକେ ଚରତି ଚାରିକଂ;

ଦସକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଦୁତିୟାଭିସମୟୋ ଅହୁ।

୫।

‘‘ଯମକଂ ୱିକୁବ୍ବନଂ କତ୍ୱା, ଞାଣଧାତୁଂ ପକିତ୍ତୟି;

ପଞ୍ଚକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିୟାଭିସମୟୋ ଅହୁ।

୬।

‘‘ସୁଧମ୍ମା ଦେୱପୁରେ ରମ୍ମେ, ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଂ ପକିତ୍ତୟି;

ତୀଣିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ଦେୱାନଂ ବୋଧୟୀ ଜିନୋ।

୭।

‘‘ନରଦେୱସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ, ଅପରେ ଧମ୍ମଦେସନେ;

ଏତେସାନଂ ଅଭିସମୟା, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିୟା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଚତୁମାସନ୍ତି ଚାତୁମାସେ। ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଚରତୀତି ଅଚରି। ଯମକଂ ୱିକୁବ୍ବନଂ କତ୍ୱାତି ଯମକପାଟିହାରିୟଂ କତ୍ୱା। ଞାଣଧାତୁନ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସଭାୱଂ। ‘‘ସବ୍ବଞାଣଧାତୁ’’ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ପକିତ୍ତୟୀତି ମହାଜନସ୍ସ ପକାସେସି। ସୁଧମ୍ମାତି ତାୱତିଂସଭୱନେ ସୁଧମ୍ମା ନାମ ସଭା ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ନିସୀଦିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମନ୍ତି ଅଭିଧମ୍ମଂ।

ତଦା କିର ଆନୁଭାୱୱିଜିତନରଦେୱୋ ନରଦେୱୋ ନାମ ମହେସକ୍ଖୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନରଦେୱଯକ୍ଖୋ ୱିୟ ମହିଦ୍ଧିକୋ ଯକ୍ଖୋ ଅହୋସି। ସୋ ଜମ୍ବୁଦୀପେ ଏକସ୍ମିଂ ନଗରେ ରଞ୍ଞୋ ଯାଦିସଂ ରୂପଂ, ତାଦିସଂ ରୂପସଣ୍ଠାନଂ ସରକୁତ୍ତିଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ତଂ ରାଜାନଂ ମାରେତ୍ୱା ଖାଦିତ୍ୱା ସହଅନ୍ତେପୁରଂ ରଜ୍ଜଂ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅପରିମିତମଂସଭୋଜନୋ ଅହୋସି। ସୋ କିର ଇତ୍ଥିଧୁତ୍ତୋ ଚ ଅହୋସି। ଯଦା ପନ ତଂ କୁସଲା ଛେକା ଇତ୍ଥିୟୋ – ‘‘ନାୟଂ ଅମ୍ହାକଂ ରାଜା, ଅମନୁସ୍ସୋ ଏସୋ’’ତି ଜାନନ୍ତି, ତଦା ସୋ ଲଜ୍ଜିତୋ ହୁତ୍ୱା ତା ସବ୍ବା ଖାଦିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ନଗରଂ ପଟିପଜ୍ଜତି। ଏୱମେୱ ସୋ ନରଦେୱଯକ୍ଖୋ ମନୁସ୍ସେ ଭକ୍ଖୟନ୍ତୋ ଯଦା ସୁନ୍ଦରନଗରାଭିମୁଖୋ ଅଗମାସି, ତଦା ତଂ ଦିସ୍ୱା ନଗରୱାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ମରଣଭୟତଜ୍ଜିତସନ୍ତାସା

ସକନଗରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ତତୋ ତତୋ ପଲାୟିଂସୁ। ଅଥ ତେ ମନୁସ୍ସେ ପଲାଯମାନେ ଦିସ୍ୱା କସ୍ସପଦସବଲୋ ତସ୍ସ ନରଦେୱସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ପୁରତୋ ଅଟ୍ଠାସି। ନରଦେୱୋ ଏୱଂ ଦେୱଦେୱଂ ଠିତଂ ଦିସ୍ୱା ୱିସ୍ସରଂ ଘୋରଂ ନାଦଂ ନଦିତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଭଯଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ତଂ ସରଣଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି। ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ତଂ ଦମେତ୍ୱା ଧମ୍ମେ ଦେସିଯମାନେ ସମ୍ପତ୍ତାନଂ ନରମରାନଂ ଗଣନପଥାତୀତାନଂ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ନରଦେୱସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସା''ତିଆଦି । ତତ୍ଥ ଅପରେ ଧମ୍ମଦେସନେତି ଅପରସ୍ମିଂ ଧମ୍ମଦେସନେ। ଏତେସାନନ୍ତି ଏତେସଂ। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ।

ତସ୍ସ ପନ କସ୍ସପଭଗୱତୋ ଏକୋୱ ସାୱକସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ବାରାଣସୀନଗରେ ପୁରୋହିତପୁତ୍ତୋ ତିସ୍ସୋ ନାମ ଅହୋସି। ସୋ କସ୍ସପସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସରୀରେ ଲକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ପିତୁନୋ ଭାସତୋ ସୁତ୍ୱା – ''ନିସ୍ସଂସଯଂ ଏସୋ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଏତସ୍ସାହଂ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସାମୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧମୁନିଗଣୱନ୍ତଂ ହିମୱନ୍ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜି। ତସ୍ସ ପରିୱାରଭୂତାନି ୱୀସତିତାପସସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ। ସୋ ଅପରଭାଗେ ''କସ୍ସପକୁମାରୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ''ତି ସୁତ୍ୱା ସପରିୱାରୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ସପରିୱାରୋ ଏହିଭିକ୍ଖୁପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତସ୍ମିଂ ସମାଗମେ କସ୍ସପୋ ଭଗୱା ମାଘପୁଣ୍ଣମାଯଂ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୮।

''ତସ୍ସାପି ଦେୱଦେୱସ୍ସ, ଏକୋ ଆସି ସମାଗମୋ;

ଖୀଣାସୱାନଂ ୱିମଲାନଂ, ସନ୍ତଚିତ୍ତାନ ତାଦିନଂ।

୯।

''ୱୀସଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ, ତଦା ଆସି ସମାଗମୋ;

ଅତିକ୍କନ୍ତଭୱନ୍ତାନଂ, ହିରିସୀଲେନ ତାଦିନ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଅତିକ୍କନ୍ତଭୱନ୍ତାନନ୍ତି ଅତିକ୍କନ୍ତପୁଥୁଜ୍ଜନସୋତାପନ୍ନାଦୀନଂ, ସବ୍ବେସଂ ଖୀଣାସୱାନମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ହିରିସୀଲେନ ତାଦିନନ୍ତି ହିରିଯା ଚ ସୀଲେନ ଚ ସଦିସାନଂ।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଜୋତିପାଲୋ ନାମ ମାଣୱୋ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ଭୂମିଯଞ୍ଚେୱ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଚ ପାକଟୋ ଘଟିକାରସ୍ସ କୁମ୍ଭକାରସ୍ସ ସହାଯୋ ଅହୋସି। ସୋ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜି। ସୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ ତୀଣି ପିଟକାନି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଯା ବୁଦ୍ଧସାସନଂ ସୋଭେସି। ସୋପି ତଂ ସତ୍ଥା ବ୍ୟାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧୦।

''ଅହଂ ତଦା ମାଣୱକୋ, ଜୋତିପାଲୋତି ୱିସ୍ସୁତୋ;

ଅଜ୍ଝାଯକୋ ମନ୍ତଧରୋ, ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ ପାରଗୂ।

୧୧।

''ଲକ୍ଖଣେ ଇତିହାସେ ଚ, ସଧମ୍ମେ ପାରମିଂ ଗତୋ;

ଭୂମନ୍ତଲିକ୍ଖକୁସଲୋ, କତୱିଜ୍ଜୋ ଅନୱଯୋ।

୧୨।

‘‘କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଘଟିକାରୋ ନାମୁପଟ୍ଠକୋ;

ସଗାରୱୋ ସପ୍ପତିସ୍ସୋ, ନିବ୍ବୁତୋ ତତିଯେ ଫଲେ।

୧୩।

‘‘ଆଦାଯ ମଂ ଘଟୀକାରୋ, ଉପଗଞ୍ଛି କସ୍ସପଂ ଜିନଂ;

ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ସୁଣିତ୍ୱାନ, ପବ୍ବଜିଂ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକେ।

୧୪।

‘‘ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ ହୁତ୍ୱା, ୱତ୍ତାୱତ୍ତେସୁ କୋୱିଦୋ;

ନ କ୍ୱଚି ପରିହାଯାମି, ପୂରେସିଂ ଜିନସାସନଂ।

୧୫।

‘‘ଯାୱତା ବୁଦ୍ଧଭଣିତଂ, ନୱଙ୍ଗଂ ଜିନସାସନଂ;

ସବ୍ବଂ ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱାନ, ସୋଭଯିଂ ଜିନସାସନଂ।

୧୬।

‘‘ମମ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଦିସ୍ୱା, ସୋପି ବୁଦ୍ଧୋ ୱିଯାକରି;

ଇମମ୍ହି ଭଦ୍ଦକେ କପ୍ପେ, ଅଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି।

୧୭।

‘‘ଅହୁ କପିଲୱ୍ହଯା ରମ୍ମା…ପେ… ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

୩୦।

‘‘ତସ୍ସାପି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଭିଯ୍ୟୋ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦଯିଂ;

ଉତ୍ତରିଂ ୱତମଧିଟ୍ଠାସିଂ, ଦସପାରମିପୂରିଯା।

୩୧।

‘‘ଏୱମହଂ ସଂସରିତ୍ୱା, ପରିୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଅନାଚରଂ;

ଦୁକ୍କରଞ୍ଚ କତଂ ମଯ୍ହଂ, ବୋଧିଯାଯେୱ କାରଣା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଭୂମନ୍ତଲିକ୍ଖକୁସଲୋତି ଭୂମିସିକ୍ଖାସୁ ଚ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେସୁ ଚ ଜୋତିଚକ୍କାଚାରେ ଜୋତିୱିଜ୍ଜାଯ ଚ କୁସଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଟ୍ଠକୋତି ଉପଟ୍ଠାଯକୋ। ସପ୍ପତିସ୍ସୋତି ସପ୍ପତିସ୍ସଯୋ। ନିବ୍ବୁତୋତି ୱିନୀତୋ, ୱିସ୍ସୁତୋ ୱା। ତତିଯେ ଫଲେତି ନିମିତ୍ତସତ୍ତମୀ, ତତିଯଫଲାଧିଗମହେତୁ ନିବ୍ବୁତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଦାଯାତି ମଂ ଗହେତ୍ୱା। ୱତ୍ତାୱତ୍ତେସୂତି ଖୁଦ୍ଦକୱତ୍ତମହାୱତ୍ତେସୁ। କୋୱିଦୋତି ତେସଂ ପୂରଣେ କୁସଲୋ। ନ କ୍ୱଚି ପରିହାଯାମୀତି କ୍ୱଚିପି ସୀଲେସୁ

ୱା ସମାଧିସମାପତ୍ତିଆଦୀସୁ ୱା କତ୍ଥଚି କୁତୋପି ନ ପରିହାଯାମି, ସବ୍ବତ୍ଥ ମେ ପରିହାନି ନାମ ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଦୀପେତି। ‘‘ନ କୋଚି ପରିହାଯାମୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ସୋଯେୱତ୍ଥୋ।

ଯାୱତାତି ପରିଚ୍ଛେଦୱଚନମେତଂ, ଯାୱତକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଦ୍ଧଭଣିତନ୍ତି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ। ସୋଭଯିନ୍ତି ସୋଭେସିଂ ପକାସେସିଂ। ମମ ଅଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ମମ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ଅବ୍ଭୁତଂ କସ୍ସପୋ ଭଗୱା ଦିସ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂସରିତ୍ୱାତି ସଂସାରେ ସଂସରିତ୍ୱା। ଅନାଚରନ୍ତି ଅନାଚାରଂ ଅକତ୍ତବ୍ବଂ, ଅକରଣୀଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ ପନ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଜାତନଗରଂ ବାରାଣସୀ ନାମ ଅହୋସି, ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପିତା, ପରମଗୁଣୱତୀ ଧନୱତୀ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାତା, ତିସ୍ସୋ ଚ ଭାରଦ୍ୱାଜୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସବ୍ବମିତ୍ତୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଅନୁଳା ଚ ଉରୁୱେଳା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ୱୀସତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ୱୀସତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆଯୁ, ସୁନନ୍ଦା ନାମସ୍ସ ଅଗ୍ଗମହେସୀ, ୱିଜିତସେନୋ ନାମ ପୁତ୍ତୋ, ପାସାଦଯାନେନ ନିକ୍ଖମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୩୨।

‘‘ନଗରଂ ବାରାଣସୀ ନାମ, କିକୀ ନାମାସି ଖତ୍ତିଯୋ;

ୱସତେ ତତ୍ଥ ନଗରେ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମହାକୁଲଂ।

୩୩।

‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋୱ, ଆସି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୋ ପିତା;

ଧନୱତୀ ନାମ ଜନିକା, କସ୍ସପସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୩୮।

‘‘ତିସ୍ସୋ ଚ ଭାରଦ୍ୱାଜୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ସବ୍ବମିତ୍ତୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, କସ୍ସପସ୍ସ ମହେସିନୋ।

୩୯।

‘‘ଅନୁଳା ଉରୁୱେଳା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ନିଗ୍ରୋଧୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

୪୧।

‘‘ଉଚ୍ଚତ୍ତନେନ ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ୱୀସତିରତନୁଗ୍ଗତୋ;

ୱିଜ୍ଜୁଲଟ୍ଠୀୱ ଆକାସେ, ଚନ୍ଦୋୱ ଗହପୂରିତୋ।

୪୨।

‘‘ୱୀସତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି , ଆଯୁ ତସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୪୩।

‘‘ଧମ୍ମତଟ୍ଠଆକଂ ମାପୟିତ୍ୱା, ସୀଲଂ ଦତ୍ୱା ୱିଲେପନଂ;

ଧମ୍ମଦୁସ୍ସଂ ନିୱାସେତ୍ୱା, ଧମ୍ମମାଲଂ ୱିଭଜ୍ଜିୟ।

୪୪।

‘‘ଧମ୍ମୱିମଲମାଦାସଂ , ଠପୟିତ୍ୱା ମହାଜନେ;

କେଚି ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ଥେନ୍ତା, ପସ୍ସନ୍ତୁ ମେ ଅଲଙ୍କରଂ।

୪୫।

‘‘ସୀଲକଞ୍ଚୁକଂ ଦତ୍ୱାନ, ଝାନକୱଚୱମ୍ମିତଂ;

ଧମ୍ମଚମ୍ମଂ ପାରୁପିତ୍ୱା, ଦତ୍ୱା ସନ୍ନାହମୁତ୍ତମଂ।

୪୬।

‘‘ସତିଫଲକଂ ଦତ୍ୱାନ, ତିଖିଣଂ ଞାଣକୁନ୍ତିମଂ;

ଧମ୍ମଖଗ୍ଗୱରଂ ଦତ୍ୱା, ସୀଲସଂସଗ୍ଗମଦ୍ଦନଂ।

୪୭।

‘‘ତେୱିଜ୍ଜାଭୂସନଂ ଦତ୍ୱାନ, ଆୱେଳଂ ଚତୁରୋ ଫଲେ;

ଛଳଭିଞ୍ଞାଭରଣଂ ଦତ୍ୱା, ଧମ୍ମପୁପ୍ଫପିଳନ୍ଧନଂ।

୪୮।

‘‘ସଦ୍ଧମ୍ମପଣ୍ଡରଚ୍ଛତ୍ତଂ , ଦତ୍ୱା ପାପନିୱାରଣଂ;

ମାପୟିତ୍ୱାଭୟଂ ପୁପ୍ଫଂ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାୱକୋ।

୪୯।

‘‘ଏସୋ ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଅପ୍ପମେୟ୍ୟୋ ଦୁରାସଦୋ;

ଏସୋ ହି ଧମ୍ମରତନୋ, ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଏହିପସ୍ସିକୋ।

୫୦।

‘‘ଏସୋ ହି ସଙ୍ଘରତନୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଅନୁତ୍ତରୋ;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିୱା ସବ୍ବସଞ୍ଞାରା’’ତି।

ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜୁଲଟ୍ଠୀୱାତି ଘନଭାୱେନ ସଣ୍ଠିତା ୱିଜ୍ଜୁଲତା ୱିୟ। ଚନ୍ଦୋୱ ଗହପୂରିତୋତି ପରିୱେସଗହପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ୱିୟ। ଧମ୍ମତଳାକଂ ମାପୟିତ୍ୱାତି ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମତଳାକଂ ମାପୟିତ୍ୱା। ସୀଲଂ ଦତ୍ୱା ୱିଲେପନନ୍ତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲସଙ୍ଖାତଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତତିୱିଭୂସନଟ୍ଠଂ ୱିଲେପନଂ ଦତ୍ୱା । ଧମ୍ମଦୁସ୍ସଂ ନିୱାସେତ୍ୱାତି ହିରୋତ୍ତପ୍ପଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ସାଟକୟୁଗଂ ନିୱାସେତ୍ୱା। ଧମ୍ମମାଲଂ ୱିଭଜିୟାତି ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମକୁସୁମମାଲଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା। ୱିଦହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଧମ୍ମୱିମଲମାଦାସନ୍ତି ୱିମଲଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ଆଦାସଂ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜକୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମସଲ୍ଲକ୍ଖଣଟ୍ଠଂ ମହାଜନସ୍ସ ଧମ୍ମତଳାକତୀରେ ଧମ୍ମାଦାସଂ ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ମହାଜନେତି ମହାଜନସ୍ସ। କେଚୀତି ଯେ କେଚି। ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ଥେନ୍ତାତି ସବ୍ବାକୁସଲମଲୱିଲୟକରଂ ଅମତମସଙ୍ଖତମନୀତିକଂ ପରମସନ୍ତଂ ଅଚ୍ଚୁତିରସଂ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ଥେନ୍ତା ୱିଚରନ୍ତି। ତେ ଇମଂ ଅଲଙ୍କାରଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ମୟା ଦସ୍ସିତଂ ପସ୍ସନ୍ତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନିବ୍ବାନମଭିପତ୍ଥେନ୍ତା, ପସ୍ସନ୍ତୁ ମଂ ଅଲଙ୍କର’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ସୋୟେୱତ୍ଥୋ। ଅଲଙ୍କରନ୍ତି ରସ୍ସଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ସୀଲକଞ୍ଚୁକଂ ଦତ୍ୱାନାତି ପଞ୍ଚସୀଲଦସସୀଲଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲମୟଂ କଞ୍ଚୁକଂ ଦତ୍ୱା। ଝାନକୱଚୱମ୍ମିତନ୍ତି ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନକୱଚବନ୍ଧଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା। ଧମ୍ମଚମ୍ମଂ ପାରୁପିତ୍ୱାତି ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସଙ୍ଖାତଧମ୍ମଚମ୍ମଂ ପାରୁପିତ୍ୱା। ଦତ୍ୱା ସନ୍ନାହମୁତ୍ତମନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ୱୀରିୟସନ୍ନାହଂ ଦତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତିଫଲକଂ ଦତ୍ୱାନାତି ରାଗାଦିଦୋସାରିପାପନିୱାରଣଟ୍ଠଂ ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନଫଲକନିୱାରଣଂ ଦତ୍ୱା। ତିଖିଣଂ ଞାଣକୁନ୍ତିମନ୍ତି ପଟିୱେଧସମତ୍ଥଂ ତିଖିଣୱିପସ୍ସନାଞାଣକୁନ୍ତୱନ୍ତଂ, ୱିପସ୍ସନାଞାଣନିସିତକୁନ୍ତୱରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ, କିଲେସବଲନିଧନକରସମତ୍ଥଂ ୱା ଯୋଗାୱଚରଯୋଧୱରଂ ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମଖଗ୍ଗୱରଂଦତ୍ୱାତି ତସ୍ସ ଯୋଗାୱଚରସ୍ସ ୱୀରିୟୁପଲତଲନିସିତଧାରଂ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାୱରଖଗ୍ଗଂ ଦତ୍ୱା। ସୀଲସଂସଗ୍ଗମଦ୍ଦନନ୍ତି ଅରିୟଂ ଲୋକୁତ୍ତରସୀଲଂ କିଲେସସଂସଗ୍ଗମଦ୍ଦନତ୍ଥାୟ, କିଲେସନିଘାତନତ୍ଥାୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତେୱିଜ୍ଜାଭୂସନଂ ଦତ୍ୱାତି ତେୱିଜ୍ଜାମୟଂ ୱିଭୂସନଂ ଦତ୍ୱା। ଆୱେଳଂ ଚତୁରୋ ଫଲେତି ଚତ୍ତାରି ଫଲାନି ୱଟଂସକଂ କତ୍ୱା। ଛଳଭିଞ୍ଞାଭରଣନ୍ତି ଆଭରଣତ୍ଥାୟ ଅଲଙ୍କାରକରଣତ୍ଥାୟ ଛ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ ଦତ୍ୱା। ଧମ୍ମପୁପ୍ଫପିଳନ୍ଧନନ୍ତି ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ କୁସୁମମାଲଂ କତ୍ୱା। ସଦ୍ଧମ୍ମପଣ୍ଡରଚ୍ଛତ୍ତଂ, ଦତ୍ୱା ପାପନିୱାରଣନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିସୁଦ୍ଧଂ ୱିମୁତ୍ତିସେତଚ୍ଛତ୍ତଂ ସବ୍ବାକୁସଲାତପନିୱାରଣଂ ଦତ୍ୱା। ମାପୟିତ୍ୱାଭୟଂ ପୁପ୍ଫନ୍ତି ଅଭୟପୁରଗାମିନଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗଂ ପୁପ୍ଫଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

କସ୍ସପୋ କିର ଭଗୱା କାସିରଟ୍ଠେ ସେତବ୍ୟନଗରେ ସେତବ୍ୟୁୟ୍ୟାନେ ପରିନିବ୍ବାୟି। ଧାତୁୟୋ କିରସ୍ସ ନ ୱିକିରିଂସୁ। ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପୱାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଏକେକଂ ସୁୱଣ୍ଣିଟ୍ଠକଂ କୋଟିଅଗ୍ଘନକଂ ରତନୱିଚିତ୍ତଂ ବହିଚିନନତ୍ଥଂ ଏକେକଂ ଅଡ୍ଢକୋଟିଅଗ୍ଘନକଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରପୂରଣତ୍ଥଂ ମନୋସିଲାୟ ମତ୍ତିକାକିଚ୍ଚଂ ତେଲେନ ଉଦକକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତୋ ଯୋଜନୁବ୍ବେଧଂ ଥୂପମକଂସୁ।

‘‘କସ୍ସପୋପି ଭଗୱା କତକିଚ୍ଚୋ, ସବ୍ବସତ୍ତହିତମେୱ କରୋନ୍ତୋ;

କାସିରାଜନଗରେ ମିଗଦାୟେ, ଲୋକନନ୍ଦନକରୋ ନିୱସୀ’’ତି।

ସେସଗାଥାସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱାତି।

ଇତି ମଧୁରତ୍ଥୱିଲାସିନିୟା ବୁଦ୍ଧୱଂସ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

କସ୍ସପବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଏତ୍ତାୱତା ଚତୁୱୀସତିୟା ବୁଦ୍ଧାନଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା

ସବ୍ବାକାରେନ ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୭। ଗୋତମବୁଦ୍ଧଵଂସଵଣ୍ଣନା

ଦୂରେନିଦାନକଥା

‘‘ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଅମ୍ହାକଂ, ବୁଦ୍ଧଵଂସସ୍ସ ଵଣ୍ଣନା;

ଅନୁକ୍କମେନ ସମ୍ପତ୍ତା, ତସ୍ମାଯଂ ତସ୍ସ ଵଣ୍ଣନା’’।

ତତ୍ଥ ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଦୀପଙ୍କରାଦୀନଂ ଚତୁଵୀସତିଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ତିକେ ଅଧିକାରଂ କରୋନ୍ତୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ଆଗତୋ। କସ୍ସପସ୍ସ ପନ ଭଗଵତୋ ଓରଭାଗେ ଠପେତ୍ଵା ଇମଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅଞ୍ଞୋ ବୁଦ୍ଧୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଇତି ଦୀପଙ୍କରାଦୀନଂ ଚତୁଵୀସତିଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ତିକେ ଲଦ୍ଧବ୍ୟାକରଣୋ ପନ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଯେନେନ –

‘‘ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତି, ହେତୁ ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନଂ;

ପବ୍ବଜ୍ଜା ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି, ଅଧିକାରୋ ଚ ଛନ୍ଦତା;

ଅଟ୍ଠଧମ୍ମସମୋଧାନା, ଅଭିନୀହାରୋ ସମିଜ୍ଝତୀ’’ତି। (ବୁ। ଵଂ। ୨।୫୯) –

ଇମେ ଅଟ୍ଠ ଧମ୍ମେ ସମୋଧାନେତ୍ଵା ଦୀପଙ୍କରପାଦମୂଲେ କତାଭିନୀହାରେନ ‘‘ହନ୍ଦ, ବୁଦ୍ଧକରେ ଧମ୍ମେ, ଵିଚିନାମି ଇତୋ ଚିତୋ’’ତି ଉସ୍ସାହଂ କତ୍ଵା ‘‘ଵିଚିନନ୍ତୋ ତଦାଦକ୍ଖିଂ, ପଠମଂ ଦାନପାରମି’’ନ୍ତି ଦାନପାରମିତାଦଯୋ ବୁଦ୍ଧକାରକଧମ୍ମା ଦିଟ୍ଠା, ତେ ପୂରେନ୍ତୋ ଯାଵ ଵେସ୍ସନ୍ତରତ୍ତଭାଵା ଆଗମି, ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚ ଯେ ତେ କତାଭିନୀହାରାନଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଆନିସଂସା ସଂଵଣ୍ଣିତା –

‘‘ଏଵଂ ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନା, ବୋଧିଯା ନିଯତା ନରା;

ସଂସରଂ ଦୀଘମଦ୍ଧାନଂ, କପ୍ପକୋଟିସତେହିପି।

‘‘ଅଵୀଚିମ୍ହି ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଥା ଲୋକନ୍ତରେସୁ ଚ;

ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହା ଖୁପ୍ପିପାସା, ନ ହୋନ୍ତି କାଳକଞ୍ଜିକା।

‘‘ନ ହୋନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦକା ପାଣା, ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାପି ଦୁଗ୍ଗତିଂ;

ଜାଯମାନା ମନୁସ୍ସେସୁ, ଜଚ୍ଚନ୍ଧା ନ ଭଵନ୍ତି ତେ।

‘‘ସୋତଵେକଲ୍ଲତା ନତ୍ଥି, ନ ଭଵନ୍ତି ମୂଗପକ୍ଖିକା;

ଇତ୍ଥିଭାଵଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନପଣ୍ଡକା।

‘‘ନ ଭଵନ୍ତି ପରିଯାପନ୍ନା, ବୋଧିଯା ନିଯତା ନରା;

ମୁତ୍ତା ଆନନ୍ତରିକେହି, ସବ୍ବତ୍ଥ ସୁଦ୍ଧଗୋଚରା।

‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ନ ସେଵନ୍ତି, କମ୍ମକିରିଯଦସ୍ସନା;

ୱସମାନାପି ସଗ୍ଗେସୁ, ଅସଞ୍ଞଂ ନୁପପଜ୍ଜରେ।

‘‘ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଦେୱେସୁ, ହେତ୍ଥ ନାମ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ନେକ୍ଖମ୍ମନିନ୍ନା ସପ୍ପୁରିସା, ୱିସଂଯୁତ୍ତା ଭୱାଭୱେ;

ଚରନ୍ତି ଲୋକତ୍ଥଚରିଯାଯୋ, ପୂରେନ୍ତି ସବ୍ବପାରମୀ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧। ଦୂରେନିଦାନକଥା; ଚରିଯା। ଅଟ୍ଠ। ପକିଣ୍ଣକକଥା);

ତେ ଆନିସଂସେ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱାୱ ଆଗତୋ। ଏୱଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱେସ୍ସନ୍ତରତ୍ତଭାୱେ ଠିତୋ –

‘‘ଅଚେତନାଯଂ ପଥୱୀ, ଅୱିଞ୍ଞାଯ ସୁଖଂ ଦୁଖଂ;

ସାପି ଦାନବଲା ମଯ୍ହଂ, ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପକମ୍ପଥା’’ତି। (ଚରିଯା। ୧।୧୨୪) –

ଏୱଂ ମହାପଥୱିକମ୍ପନାଦୀନି ମହାପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଆଯୁପରିଯୋସାନେ ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତି।

ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା

ତୁସିତପୁରେ ୱସମାନେଯେୱ ପନ ବୋଧିସତ୍ତେ ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲଂ ନାମ ଉଦପାଦି। ଲୋକସ୍ମିଞ୍ହି ତୀଣି କୋଲାହଲାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – କପ୍ପକୋଲାହଲଂ, ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲଂ, ଚକ୍କୱତ୍ତିକୋଲାହଲନ୍ତି। ତତ୍ଥ ‘‘ୱସ୍ସସତସହସ୍ସସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ କପ୍ପୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଲୋକବ୍ୟୂହା ନାମ କାମାୱଚରଦେୱା ମୁତ୍ତସିରା ୱିକିଣ୍ଣକେସା ରୁଦମୁଖା ଅସ୍ସୂନି ହତ୍ଥେହି ପୁଞ୍ଛମାନା ରତ୍ତୱତ୍ଥନିୱତ୍ଥା ଅତିୱିଯ ୱିରୂପୱେସଧାରିନୋ ହୁତ୍ୱା ମନୁସ୍ସପଥେ ୱିଚରନ୍ତା ଏୱଂ ଆରୋଚେନ୍ତି – ‘‘ମାରିସା, ମାରିସା, ଇତୋ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ କପ୍ପୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଅଯଂ ଲୋକୋ ୱିନସ୍ସିସ୍ସତି, ମହାସମୁଦ୍ଦୋପି ଉସ୍ସୁସ୍ସିସ୍ସତି, ଅଯଞ୍ଚ ମହାପଥୱୀ ସିନେରୁ ଚ ପବ୍ବତରାଜା ଉଡ୍ଢଯ୍ହିସ୍ସନ୍ତି ୱିନସ୍ସିସ୍ସନ୍ତି, ଯାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ଲୋକୱିନାସୋ ଭୱିସ୍ସତି, ମେତ୍ତଂ, ମାରିସା, ଭାୱେଥ, କରୁଣଂ ମୁଦିତଂ ଉପେକ୍ଖଂ, ମାରିସା, ଭାୱେଥ, ମାତରଂ ପିତରଂ ଉପଟ୍ଠହଥ, କୁଲେ ଜେଟ୍ଠାପଚାଯିନୋ ହୋଥା’’ତି। ଇଦଂ କପ୍ପକୋଲାହଲଂ ନାମ।

‘‘ୱସ୍ସସହସ୍ସସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ ପନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’’ତି ଲୋକପାଲଦେୱତା – ‘‘ଇତୋ, ମାରିସା, ୱସ୍ସସହସ୍ସସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’’ତି ଉଗ୍ଘୋସେନ୍ତିଯୋ ଆହିଣ୍ଡନ୍ତି। ଇଦଂ ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲଂ ନାମ।

‘‘ୱସ୍ସସତସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’’ତି ଦେୱତା – ‘‘ଇତୋ, ମାରିସା, ୱସ୍ସସତସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ’’ତି ଉଗ୍ଘୋସେନ୍ତିଯୋ ଆହିଣ୍ଡନ୍ତି। ଇଦଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିକୋଲାହଲଂ ନାମ (ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୫।ମଙ୍ଗଲପଞ୍ହସମୁଟ୍ଠାନକଥା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା)।

ତେସୁ ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ସକଲଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅଦେୱତା ଏକତୋ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା – ‘‘ଅସୁକୋ ନାମ ସତ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଆଯାଚନ୍ତି, ଆଯାଚମାନା ଚ ତସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଆଯାଚନ୍ତି। ତଦା ପନ ସବ୍ବାପି ତା ଏକେକଚକ୍କୱାଳେ ଚତୁମହାରାଜ-ସକ୍କ-ସୁଯାମ-ସନ୍ତୁସିତ-ସୁନିମ୍ମିତ-ୱସୱତ୍ତି-ମହାବ୍ରହ୍ମେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକଚକ୍କୱାଳେ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ତୁସିତଭୱନେ ଉପ୍ପନ୍ନଚୁତିନିମିତ୍ତସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା – ‘‘ମାରିସ, ତୁମ୍ହେହି ଦସ ପାରମିଯୋ ପୂରିତା, ପୂରେନ୍ତେହି ଚ ନ ସକ୍କବ୍ରହ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଆଦିକଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ପତ୍ଥେନ୍ତେହି ପୂରିତା, ଲୋକନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ ପନ ୱୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ଥେନ୍ତେହି ପରିପୂରିତା ବୁଦ୍ଧତ୍ତାଯ –

‘‘କାଲୋ ଖୋ ତେ ମହାୱୀର, ଉପ୍ପଜ୍ଜ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ;

ସଦେୱକଂ ତାରଯନ୍ତୋ, ବୁଜ୍ଝସ୍ସୁ ଅମତଂ ପଦ’’ନ୍ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୧।୬୭) –

ଯାଚିଂସୁ।

ଅଥ ମହାସତ୍ତୋ ଦେୱତାହି ଏୱଂ ଆଯାଚିଯମାନୋ ଦେୱତାନଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ଅଦତ୍ୱାୱ କାଲ-ଦୀପ-ଦେସ-କୁଲ-ଜନେତ୍ତିଆଯୁପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଞ୍ଚ ମହାୱିଲୋକନାନି ୱିଲୋକେସି। ତତ୍ଥ ‘‘କାଲୋ ନୁ ଖୋ, ନ କାଲୋ’’ତି ପଠମଂ କାଲଂ ୱିଲୋକେସି। ତତ୍ଥ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସତୋ ଉଦ୍ଧଂ ୱଡ୍ଢିତଆଯୁକାଲୋ କାଲୋ ନାମ ନ ହୋତି। କସ୍ମା? ତଦା ହି ସତ୍ତାନଂ ଜାତିଜରାମରଣାନି ନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମଦେସନା ତିଲକ୍ଖଣମୁତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି, ତେସଂ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା’’ତି କଥେନ୍ତାନଂ ‘‘କିଂ ନାମେତଂ କଥେନ୍ତୀ’’ତି ନେୱ ସୋତବ୍ବଂ ନ ସଦ୍ଧାତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତତୋ ଅଭିସମଯୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଅସତି ଅନିଯ୍ୟାନିକଂ ସାସନଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ସୋ ଅକାଲୋ। ୱସ୍ସସତତୋ ଊନଆଯୁକାଲୋପି କାଲୋ ନ ହୋତି। କସ୍ମା? ତଦା ସତ୍ତା ଉସ୍ସନ୍ନକିଲେସା ହୋନ୍ତି, ଉସ୍ସନ୍ନକିଲେସାନଞ୍ଚ ଦିନ୍ନୋୱାଦୋ ଓୱାଦଟ୍ଠାନେ ନ ତିଟ୍ଠତି, ଉଦକେ ଦଣ୍ଡରାଜି ୱିଯ ଖିପ୍ପଂ ୱିଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ମା ସୋପି ଅକାଲୋ। ୱସ୍ସସତସହସ୍ସତୋ ପନ ପଟ୍ଠାଯ ହେଟ୍ଠା ୱସ୍ସସତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉଦ୍ଧଂ ଆଯୁକାଲୋ କାଲୋ ନାମ। ତଦା ପନ ୱସ୍ସସତକାଲୋ ଅହୋସି। ଅଥ ମହାସତ୍ତୋ ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତିତବ୍ବକାଲୋ’’ତି କାଲଂ ପସ୍ସି।

ତତୋ ଦୀପଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ସପରିୱାରେ ଚତ୍ତାରୋ ମହାଦୀପେ ଓଲୋକେତ୍ୱା – ‘‘ତୀସୁ ଦୀପେସୁ ବୁଦ୍ଧା ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଜମ୍ବୁଦୀପେଯେୱ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ଦୀପଂ ପସ୍ସି।

ତତୋ ‘‘ଜମ୍ବୁଦୀପୋ ନାମ ମହା, ଦସଯୋଜନସହସ୍ସପରିମାଣୋ। କତରସ୍ମିଂ ନୁ ଖୋ ପଦେସେ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି ଓକାସଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ମଜ୍ଝିମଦେସଂ ପସ୍ସି। ‘‘କପିଲୱତ୍ଥୁ ନାମ ନଗରଂ, ତତ୍ଥ ମଯା ନିବ୍ବତ୍ତିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ନିଟ୍ଠମଗମାସି।

ତତୋ କୁଲଂ ୱିଲୋକେନ୍ତୋ – ‘‘ବୁଦ୍ଧା ନାମ ୱେସ୍ସକୁଲେ ୱା ସୁଦ୍ଦକୁଲେ ୱା ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ଲୋକସମ୍ମତେ ପନ ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଏତରହି ଖତ୍ତିଯକୁଲଂ ଲୋକସମ୍ମତଂ, ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସାମି ସୁଦ୍ଧୋଦନୋ ନାମ ରାଜା ପିତା ମେ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି କୁଲଂ ପସ୍ସି।

ତତୋ ମାତରଂ ୱିଲୋକେନ୍ତୋ – ‘‘ବୁଦ୍ଧମାତା ନାମ ଲୋଲା ସୁରାଧୁତ୍ତା ନ ହୋତି, କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ପନ ପୂରିତପାରମୀ ଜାତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଖଣ୍ଡପଞ୍ଚସୀଲାଯେୱ ହୋତି। ଅଯଞ୍ଚ ମହାମାଯା ନାମ ଦେୱୀ ଏଦିସୀ, ଅଯଂ ମେ ମାତା ଭୱିସ୍ସତି, କିତ୍ତକଂ ପନସ୍ସା ଆଯୂତି, ଦସନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଉପରି ସତ୍ତ ଦିୱସାନୀ’’ତି ପସ୍ସି।

ଇତି ଇମଂ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ମହାୱିଲୋକନଂ ୱିଲୋକେତ୍ୱା – ‘‘କାଲୋ ମେ, ମାରିସା, ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯା’’ତି ଦେୱାନଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ଦତ୍ୱା – ‘‘ଗଚ୍ଛଥ ତୁମ୍ହେ’’ତି ତା ଦେୱତା ଉଯ୍ୟୋଜେତ୍ୱା ତୁସିତଦେୱତାହି ପରିୱୁତୋ ତୁସିତପୁରେ ନନ୍ଦନୱନଂ ପାୱିସି। ସବ୍ବଦେୱଲୋକେସୁ ହି ନନ୍ଦନୱନଂ ଅତ୍ଥିଯେୱ। ତତ୍ର ନଂ ଦେୱତା – ‘‘ଇତୋ ଚୁତୋ ସୁଗତିଂ ଗଚ୍ଛା’’ତି ପୁବ୍ବେ କତକୁସଲକମ୍ମୋକାସଂ ସାରଯମାନା ୱିଚରନ୍ତି। ସୋ ଏୱଂ ତାହି ଦେୱତାହି କୁସଲଂ ସାରଯମାନାହି ପରିୱୁତୋ ତତ୍ର ୱିଚରନ୍ତୋୱ ଚୱିତ୍ୱା ମହାମାଯାଯ ଦେୱିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ଉତ୍ତରାସାଳ୍ହନକ୍ଖତ୍ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ମହାପୁରିସସ୍ସ ପନ ମାତୁ କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣକ୍ଖଣେ ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ସକଲଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ସଙ୍କମ୍ପି। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ପାତୁରହେସୁଂ।

ଏୱଂ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଚେୱ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁଯା ଚ ଉପଦ୍ଦୱନିୱାରଣତ୍ଥଂ ଖଗ୍ଗହତ୍ଥା ଚତ୍ତାରୋ ଦେୱପୁତ୍ତା ଆରକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହିଂସୁ। ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ମାତୁ ପୁରିସେସୁ ରାଗଚିତ୍ତଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜି, ଲାଭଗ୍ଗଯସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତା ଚ ସା ଅହୋସି ସୁଖିନୀ ଅକିଲନ୍ତକାଯା। ବୋଧିସତ୍ତଞ୍ଚ ଅନ୍ତୋ କୁଚ୍ଛିଗତଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନେ ମଣିରତନେ ଆୱୁତପଣ୍ଡୁସୁତ୍ତଂ ୱିଯ ପସ୍ସତି। ଯସ୍ମା ବୋଧିସତ୍ତେନ ୱସିତକୁଚ୍ଛି ନାମ ଚେତିଯଗବ୍ଭସଦିସା ହୋତି, ନ ସକ୍କା ଅଞ୍ଞେନ ସତ୍ତେନ ଆୱସିତୁଂ ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ୱା, ତସ୍ମା ବୋଧିସତ୍ତମାତା ସତ୍ତାହଜାତେ ବୋଧିସତ୍ତେ କାଲଂ କତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ଯଥା ପନ ଅଞ୍ଞା ଇତ୍ଥିଯୋ ଦସ ମାସେ ଅପ୍ପତ୍ୱାପି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱାପି ନିସିନ୍ନାପି ନିପନ୍ନାପି ୱିଜାଯନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ବୋଧିସତ୍ତମାତା। ବୋଧିସତ୍ତମାତା ପନ ବୋଧିସତ୍ତଂ ଦସ ମାସେ କୁଚ୍ଛିନା ପରିହରିତ୍ୱା ଠିତାୱ ୱିଜାଯତି। ଅଯଂ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁ ଧମ୍ମତା।

ମହାମାଯାପି ଦେୱୀ ଦସ ମାସେ କୁଚ୍ଛିନା ବୋଧିସତ୍ତଂ ପରିହରିତ୍ୱା ପରିପୁଣ୍ଣଗବ୍ଭା ଞାତିଘରଂ ଗନ୍ତୁକାମା ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜସ୍ସ ଆରୋଚେସି – ‘‘ଇଚ୍ଛାମହଂ, ମହାରାଜ, ଦେୱଦହନଗରଂ ଗନ୍ତୁ’’ନ୍ତି। ରାଜା ‘‘ସାଧୂ’’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା କପିଲୱତ୍ଥୁତୋ ଯାୱ ଦେୱଦହନଗରା ଅଞ୍ଜସଂ ସମଂ କାରେତ୍ୱା କଦଲିପୁଣ୍ଣଘଟଧଜପଟାକାଦୀହି ଅଲଙ୍କାରାପେତ୍ୱା ନୱକନକସିୱିକାଯ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ମହନ୍ତେନ ପରିୱାରେନ ପେସେସି। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପନ ନଗରାନଂ ଅନ୍ତରେ ଉଭଯନଗରୱାସୀନଂ ପରିଭୋଗାରହଂ ଲୁମ୍ବିନୀୱନଂ ନାମ ମଙ୍ଗଲସାଲୱନଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ମୂଲତୋ ଯାୱ ଅଗ୍ଗସାଖା ସବ୍ବଂ ଏକଫାଲିଫୁଲ୍ଲଂ ଅହୋସି। ସାଖନ୍ତରେହି ଚେୱ ପୁପ୍ଫନ୍ତରେହି ଚ ପରମରତିକରମଧୁରମନୋରମୱିରୁତାହି ମଦମୁଦିତାହି

ଅନୁଭୁତ୍ତପଞ୍ଜରାହି ପରଭତମଧୁକରୱଧୂହି ଉପଗୀଯମାନସୁରନନ୍ଦନନନ୍ଦନୱନସଦିସସୋଭଂ ୱନଂ ଦିସ୍ୱା ଦେୱିଯା ସାଲୱନକୀଳମନୁଭୱିତୁଂ ଚିତ୍ତମୁପ୍ପଜ୍ଜି (ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା)।

''ୱିଭୂସିତା ବାଲଜନାତିଚାଲିନୀ, ୱିଭୂସିତଙ୍ଗୀ ୱନିତେୱ ମାଲିନୀ;

ସଦା ଜନାନଂ ନଯନାଲିମାଲିନୀ, ୱିଲୁମ୍ବିନୀୱାତିୱିରୋଚି ଲୁମ୍ବିନୀ''।

ଅମଚ୍ଚା ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେତ୍ୱା ଦେୱିଂ ଗହେତ୍ୱା ତଂ ଲୁମ୍ବିନୀୱନଂ ପୱିସିଂସୁ। ସା ମଙ୍ଗଲସାଲମୂଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ଉଜୁସମୱଟ୍ଟକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱସମଲଙ୍କତସ୍ସ ଯଂ ସାଖଂ ଗଣ୍ହିତୁକାମା ଅହୋସି, ସା ସାଲସାଖା ଅବଲା ଜନହଦଯଲୋଲା ସଯମେୱ ୱିଲମ୍ବମାନା ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସା କରତଲସ୍ମିଂ ସମୁପଗତା। ଅଥ ସା ତଂ ସାଲସାଖଂ ତମ୍ବତୁଙ୍ଗନଖୁଜ୍ଜଲେନ କମଲଦଲୱଟ୍ଟିୱଟ୍ଟଙ୍ଗୁଲିନା ନୱକନକକଟକୱଲଯସୋଭିନା ଦକ୍ଖିଣେନ ପରମରତିକରେନ କରେନ ଅଗ୍ଗହେସି। ସା ତଂ ସାଲସାଖଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତା ଅସିତଜଲଧରୱିୱରଗତା ବାଲଚନ୍ଦଲେଖା ୱିଯ ଚ ଅଚିରଟ୍ଠିତିକା ଅଚ୍ଚିପଭା ୱିଯ ଚ ନନ୍ଦନୱନଜାତା ଦେୱୀ ୱିଯ ଚ ଦେୱୀ ୱିରୋଚିତ୍ଥ। ତାୱଦେୱ ଚସ୍ସା କମ୍ମଜୱାତା ଚଲିଂସୁ। ଅଥସ୍ସା ସାଣିପାକାରଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମହାଜନୋ ପଟିକ୍କମି। ସା ସାଲସାଖଂ ଗହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠମାନାଯ ଏୱ ତସ୍ସା ଗବ୍ଭୱୁଟ୍ଠାନଂ ଅହୋସି।

ତଙ୍ଖଣଂଯେୱ ଚତ୍ତାରୋ ୱିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତା ମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ ସୁୱଣ୍ଣଜାଲଂ ଆଦାଯ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତେନ ସୁୱଣ୍ଣଜାଲେନ ବୋଧିସତ୍ତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ମାତୁ ପୁରତୋ ଠପେତ୍ୱା – ''ଅତ୍ତମନା, ଦେୱି, ହୋହି, ମହେସକ୍ଖୋ ତେ ପୁତ୍ତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ଆହଂସୁ। ଯଥା ପନ ଅଞ୍ଞେ ସତ୍ତା ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତା ପଟିକ୍କୂଲେନ ଅସୁଚିନା ମକ୍ଖିତା ନିକ୍ଖମନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ। ବୋଧିସତ୍ତୋ ପନ ଦ୍ୱେ ହତ୍ଥେ ଦ୍ୱେ ପାଦେ ପସାରେତ୍ୱା ଠିତକୋୱ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସମ୍ଭୱେନ କେନଚି ଅସୁଚିନା ଅମକ୍ଖିତୋୱ ସୁଦ୍ଧୋ ୱିସଦୋ କାସିକୱତ୍ଥେ ନିକ୍ଖିତ୍ତମଣିରତନଂ ୱିଯ ୱିରୋଚମାନୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଚ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁଯା ଚ ସକ୍କାରତ୍ଥଂ ଆକାସତୋ ଦ୍ୱେ ଉଦକଧାରା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଚ ମାତୁଯା ଚ ସରୀରେ ଉତୁଂ ଗାହାପେସୁଂ।

ଅଥ ନଂ ସୁୱଣ୍ଣଜାଲେନ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଠିତାନଂ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ହତ୍ଥତୋ ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ମଙ୍ଗଲସମ୍ମତାଯ ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସାଯ ଅଜିନପ୍ପୱେଣିଯା ଗଣ୍ହିଂସୁ, ତେସଂ ହତ୍ଥତୋ ମନୁସ୍ସା ଦୁକୂଲଚୁମ୍ବଟକେନ ଗଣ୍ହିଂସୁ, ମନୁସ୍ସାନଂ ହତ୍ଥତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ପଥୱିଯଂ ପତିଟ୍ଠାଯ ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ଓଲୋକେସି, ଅନେକାନି ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସାନି ଏକଙ୍ଗଣାନି ଅହେସୁଂ। ତତ୍ଥ ଦେୱମନୁସ୍ସା ଗନ୍ଧପୁପ୍ଫମାଲାଦୀହି ପୂଜଯମାନା – ''ମହାପୁରିସ, ତୁମ୍ହେହି ସଦିସୋ ଏତ୍ଥ ନତ୍ଥି, କୁତୋ ଉତ୍ତରିତରୋ''ତି ଆହଂସୁ। ଏୱଂ ଦସ ଦିସା ଅନୁୱିଲୋକେତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସଦିସଂ ଅଦିସ୍ୱା ଉତ୍ତରଦିସାଭିମୁଖୋ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଅଗମାସି। ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚ ପଥୱିଯା ଏୱ ଗତୋ, ନାକାସେନ। ଅଚେଲକୋୱ ଗତୋ, ନ ସଚେଲକୋ। ଦହରୋୱ ଗତୋ, ନ ସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକୋ। ମହାଜନସ୍ସ ପନ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱିଯ ଅଲଙ୍କତପଟିଯତ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକୋ ୱିଯ ଚ ଅହୋସି। ତତୋ ସତ୍ତମେ ପଦେ ଠତ୍ୱା ''ଅଗ୍ଗୋହମସ୍ମି ଲୋକସ୍ସା''ତିଆଦିକଂ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୧; ମ। ନି। ୩।୨୦୭) ଆସଭିଂ ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେନ୍ତୋ ସୀହନାଦଂ ନଦି।

ବୋଧିସତ୍ତୋ ହି ତୀସୁ ଅତ୍ତଭାୱେସୁ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତମତ୍ତୋୱ ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେସି ମହୋସଧତ୍ତଭାୱେ, ୱେସ୍ସନ୍ତରତ୍ତଭାୱେ, ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେତି। ମହୋସଧତ୍ତଭାୱେ କିରସ୍ସ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତମତ୍ତସ୍ସେୱ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଚନ୍ଦନସାରଂ ହତ୍ଥେ ଠପେତ୍ୱା ଗତୋ, ତଂ ମୁଟ୍ଠିଯଂ କତ୍ୱାୱ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ। ଅଥ ନଂ ମାତା – ''ତାତ, ତ୍ୱଂ କିଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଗତୋସୀ''ତି ପୁଚ୍ଛି। ''ଓସଧଂ, ଅମ୍ମା''ତି। ଇତି ଓସଧଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଗତତ୍ତା ''ଓସଧକୁମାରୋ''ତ୍ୱେୱସ୍ସ ନାମମକଂସୁ।

ୱେସ୍ସନ୍ତରତ୍ତଭାୱେ ପନ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତମତ୍ତୋୱ ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା – ''ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ, ଅମ୍ମ, କିଞ୍ଚି ଗେହସ୍ମିଂ ଧନଂ, ଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ''ତି ୱଦନ୍ତୋ ନିକ୍ଖମି। ଅଥସ୍ସ ମାତା – ''ସଧନେ କୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତୋସି, ତାତା''ତି ପୁତ୍ତସ୍ସ ହତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥତଲେ କତ୍ୱା ସହସ୍ସତ୍ଥୱିକଂ ଠପେସି।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ତଭାୱେ ଇମଂ ସୀହନାଦଂ ନଦୀତି ଏୱଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ତୀସୁ ଅତ୍ତଭାୱେସୁ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତମତ୍ତୋୱ ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେସି। ଜାତକ୍ଖଣେପିସ୍ସ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ପାତୁରହେସୁଂ। ଯସ୍ମିଂ ପନ ସମଯେ ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଲୁମ୍ବିନୀୱନେ ଜାତୋ ତସ୍ମିଂଯେୱ ସମଯେ ରାହୁଲମାତା ଦେୱୀ ଆନନ୍ଦୋ ଛନ୍ନୋ କାଳୁଦାଯୀ ଅମଚ୍ଚୋ କଣ୍ଡକୋ ଅସ୍ସରାଜା ମହାବୋଧିରୁକ୍ଖୋ ଚତସ୍ସୋ ନିଧିକୁମ୍ଭିଯୋ ଚ ଜାତା, ତତ୍ଥ ଏକୋ ଗାୱୁତପ୍ପମାଣୋ ଏକୋ ଅଡ୍ଢଯୋଜନପ୍ପମାଣୋ ଏକୋ ତିଗାୱୁତପ୍ପମାଣୋ ଏକୋ ଯୋଜନପ୍ପମାଣୋ ଅହୋସି। ଇମେ ସତ୍ତ ସହଜାତା ନାମ ହୋନ୍ତି।

ଉଭୟନଗରୱାସିନୋ ମହାପୁରିସଂ ଗହେତ୍ୱା କପିଲୱତ୍ଥୁପୁରମେୱ ଅଗମଂସୁ। ତଂଦିୱସମେୱ – ‘‘କପିଲୱତ୍ଥୁନଗରେ ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ବୋଧିମୂଲେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ତାୱତିଂସଭୱନେ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠା ଦେୱସଙ୍ଘା ଚେଲୁକ୍ଖେପାଦୀନି ପୱତ୍ତେନ୍ତା କୀଳିଂସୁ। ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜସ୍ସ କୁଲୂପକୋ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ କାଳଦେୱଲୋ ନାମ ତାପସୋ ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଦିୱାୱିହାରତ୍ଥାୟ ତାୱତିଂସଭୱନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସିନ୍ନୋ ତା ଦେୱତା ତୁଟ୍ଠମାନସା କୀଳନ୍ତିୟୋ ଦିସ୍ୱା ‘‘କିଂକାରଣା ତୁଟ୍ଠମାନସା ପମୁଦିତହଦୟା କୀଳଥ, ମୟ୍ହଂ ତଂ କାରଣଂ କଥେଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ତତୋ ଦେୱତା ଆହଂସୁ – ‘‘ମାରିସ, ସୁଦ୍ଧୋଦନରଞ୍ଞୋ ପୁତ୍ତୋ ଜାତୋ, ସୋ ବୋଧିମଣ୍ଡେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସ୍ସତି, ତସ୍ସ ‘ଅନନ୍ତରୂପଂ ବୁଦ୍ଧଲୀଳଂ ପସ୍ସିତୁଂ ଲଭିସ୍ସାମା’ତି ଇମିନା କାରଣେନ ତୁଟ୍ଠମ୍ହା’’ତି।

ଅଥ ତାପସୋ ତାସଂ ଦେୱତାନଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ପରମଦସ୍ସନୀୟରତନାୱଲୋକତୋ ଦେୱଲୋକତୋ ଓରୁୟ୍ହ ନରପତିନିୱେସନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ ନିସୀଦି। ତତୋ କତପଟିସନ୍ଥାରଂ ରାଜାନଂ – ‘‘ପୁତ୍ତୋ କିର ତେ, ମହାରାଜ, ଜାତୋ, ତଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମା’’ତି ଆହ। ରାଜା ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତଂ ତନୟଂ ଆହରାପେତ୍ୱା ଦେୱଲତାପସଂ ୱନ୍ଦାପେତୁଂ ଅଭିହରି। ମହାପୁରିସସ୍ସ ପାଦା ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଜ୍ଜୁଲତା ୱିୟ ଅସିତଜଲଧରକୂଟେସୁ ତାପସସ୍ସ ଜଟାସୁ ପତିଟ୍ଠହିଂସୁ। ବୋଧିସତ୍ତେନ ହି ତେନତ୍ତଭାୱେନ ୱନ୍ଦିତବ୍ବୋ ନାମ ଅଞ୍ଞୋ ନତ୍ଥି। ତତୋ ତାପସୋ ଉଟ୍ଠାୟାସନା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେସି। ରାଜା ତଂ ଅଚ୍ଛରିୟଂ ଦିସ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତଂ ୱନ୍ଦି। ତାପସୋ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଭୱିସ୍ସତି ନୁ ଖୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ଉଦାହୁ ନ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉପଧାରେନ୍ତୋ – ‘‘ନିସ୍ସଂସୟଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଅନାଗତଂସଞାଣେନ ଞତ୍ୱା – ‘‘ଅଚ୍ଛରିୟପୁରିସୋ ଅୟ’’ନ୍ତି ସିତଂ ଅକାସି।

ତତୋ ‘‘ଅହଂ ଇମଂ ବୁଦ୍ଧଭୂତଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ଲଭିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ, ନୋ’’ତି ଉପଧାରେନ୍ତୋ – ‘‘ନ ଲଭିସ୍ସାମି, ଅନ୍ତରାୟେୱ କାଲଂ କତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧସତେନପି ବୁଦ୍ଧସହସ୍ସେନପି ଗନ୍ତ୍ୱା ବୋଧେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟେ ଅରୂପଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସାମୀ’’ତି ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଏୱରୂପଂ ନାମ ଅଚ୍ଛରିୟପୁରିସଂ ବୁଦ୍ଧଭୂତଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ଲଭିସ୍ସାମି, ମହତୀ ୱତ ମେ ଜାନି ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ପରୋଦି। ମନୁସ୍ସା ପନ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଅୟ୍ୟୋ ଇଦାନେୱ ହସିତ୍ୱା ପୁନ ରୋଦିତୁମାରଭି, କିଂ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ଅମ୍ହାକଂ ଅୟ୍ୟପୁତ୍ତସ୍ସ କୋଚି ଅନ୍ତରାୟୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ତାପସୋ ଆହ – ‘‘ନତ୍ଥେତସ୍ସ ଅନ୍ତରାୟୋ, ନିସ୍ସଂସୟେନ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ‘‘ଅଥ କସ୍ମା ତୁମ୍ହେ ପରୋଦିତ୍ଥା’’ତି? ‘‘ଏୱରୂପଂ ଅଚ୍ଛରିୟପୁରିସଂ ବୁଦ୍ଧଭୂତଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ଲଭିସ୍ସାମି, ମହତୀ ୱତ ମେ ଜାନି ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁସୋଚନ୍ତୋ ରୋଦାମୀ’’ତି ଆହ।

ତତୋ ବୋଧିସତ୍ତଂ ପଞ୍ଚମେ ଦିୱସେ ସୀସଂ ନ୍ହାପେତ୍ୱା – ‘‘ନାମଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମା’’ତି ରାଜଭୱନଂ ଚତୁଜ୍ଜାତିକଗନ୍ଧେନ ଉପଲିମ୍ପିତ୍ୱା ଲାଜପଞ୍ଚମାନି କୁସୁମାନି ୱିକିରିତ୍ୱା ଅସମ୍ଭିନ୍ନପାୟାସଂ ପଚାପେତ୍ୱା ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଙ୍ଗତେ ଅଟ୍ଠସତେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ରାଜଭୱନେ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ମଧୁପାୟାସଂ ଭୋଜେତ୍ୱା ସକ୍କାରଂ କତ୍ୱା – ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଲକ୍ଖଣାନି ପରିଗ୍ଗାହାପେସୁଂ। ତେସୁ ରାମାଦୟୋ ଅଟ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣପଣ୍ଡିତା ଲକ୍ଖଣପରିଗ୍ଗାହକା ଅହେସୁଂ। ତେସୁ ସତ୍ତ ଜନା ଦ୍ୱେ ଅଙ୍ଗୁଲିୟୋ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦ୍ୱେଧା ବ୍ୟାକରିଂସୁ – ‘‘ଇମେହି ଲକ୍ଖଣେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସନ୍ତୋ ରାଜା ହୋତି ଚକ୍କୱତ୍ତୀ, ପବ୍ବଜମାନୋ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି। ତେସଂ ପନ ସବ୍ବଦହରୋ ଗୋତ୍ତେନ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣୱରସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଏତସ୍ସ ଅଗାରମଜ୍ଝେ ଠାନକାରଣଂ ନତ୍ଥି, ଏକନ୍ତେନେୱ ୱିୱଟଚ୍ଛଦୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏକମେୱ ଅଙ୍ଗୁଲିଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଏକଂସବ୍ୟାକରଣଂ ବ୍ୟାକାସି। ଅଥସ୍ସ ନାମଂ ଗଣ୍ହନ୍ତା ସବ୍ବଲୋକତ୍ଥସିଦ୍ଧିକରତ୍ତା ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋତି ନାମମକଂସୁ।

ଅଥ ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଅତ୍ତନୋ ଘରାନି ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁତ୍ତେ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ଏୱମାହଂସୁ – ‘‘ଅମ୍ହେ ମହଲ୍ଲକା, ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜସ୍ସ ପୁତ୍ତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତଂ ସମ୍ଭାୱେୟ୍ୟାମ ୱା ନୋ ୱା, ତୁମ୍ହେ ପନ ତସ୍ମିଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତେ ତସ୍ସ ସାସନେ ପବ୍ବଜଥା’’ତି। ତତୋ ସତ୍ତପି ଜନା ଯାୱତାୟୁକଂ ଠତ୍ୱା ଯଥାକମ୍ମଂ ଗତା। କୋଣ୍ଡଞ୍ଞମାଣୱୋ ଅରୋଗୋ ଅହୋସି। ତଦା ପନ ରାଜା ତେସଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା – ‘‘କିଂ ଦିସ୍ୱା ମମ ପୁତ୍ତୋ ପବ୍ବଜିସ୍ସତୀ’’ତି ତେ ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ଚତ୍ତାରି ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି, ଦେୱା’’ତି। ‘‘କତରଞ୍ଚ କତରଞ୍ଚା’’ତି? ‘‘ଜିଣ୍ଣଂ ବ୍ୟାଧିତଂ ମତଂ ପବ୍ବଜିତ’’ନ୍ତି। ରାଜା ‘‘ଇତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଏୱରୂପାନଂ ମମ ପୁତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଆଗମିତୁଂ ମା ଅଦତ୍ଥା’’ତି ୱତ୍ୱା କୁମାରସ୍ସ ଚକ୍ଖୁପଥେ ଜିଣ୍ଣପୁରିସାଦୀନଂ ଆଗମନନିୱାରଣତ୍ଥଂ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଗାୱୁତଗାୱୁତଟ୍ଠାନେ ଆରକ୍ଖଂ ଠପେସି। ତଂଦିୱସଂ ମଙ୍ଗଲଟ୍ଠାନେ ସନ୍ନିପତିତେସୁ ଅସୀତିୟା ଞାତିକୁଲସହସ୍ସେସୁ ଏକମେକୋ ଏକମେକଂ ପୁତ୍ତଂ ପଟିଜାନି – ‘‘ଅୟଂ ବୁଦ୍ଧୋ ୱା ହୋତୁ ରାଜା ୱା, ମୟଂ ଏକମେକଂ ପୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସାମ, ସଚେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଖତ୍ତିୟସମଣେହେୱ ପରିୱୁତୋ ୱିଚରିସ୍ସତି। ସଚେ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଭୱିସ୍ସତି, ଖତ୍ତିୟକୁମାରେହେୱ ପରିୱୁତୋ ୱିଚରିସ୍ସତୀ’’ତି। ଅଥ ରାଜା ମହାପୁରିସସ୍ସ ପରମରୂପସମ୍ପନ୍ନା ୱିଗତସବ୍ବଦୋସା ଚତୁସଟ୍ଠି ଧାତିୟୋ ଅଦାସି। ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅନନ୍ତେନ ପରିୱାରେନ ମହତା ସିରିସମୁଦୟେନ ୱଡ୍ଢି।

ଅଥେକଦିୱସଂ ରଞ୍ଞୋ ୱପ୍ପମଙ୍ଗଲଂ ନାମ ଅହୋସି। ତଂଦିୱସଂ ରାଜା ମହତିୟା ୱିଭୂତିୟା ମହତା ପରିୱାରେନ ନଗରତୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ପୁତ୍ତମ୍ପି

ଗହେତ୍ୱାୱ ଅଗମାସି। କସିକମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଏକୋ ଜମ୍ବୁରୁକ୍ଖୋ ପରମରମଣୀୟୋ ଘନସନ୍ଦଚ୍ଛାୟୋ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ହେଟ୍ଠା କୁମାରସ୍ସ ସୟନଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଉପରି ୱରକନକତାରାଖଚିତଂ ରତ୍ତଚେଲୱିତାନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ସାଣିପାକାରେନ ପରିକ୍ଖିପାପେତ୍ୱା ଆରକ୍ଖଂ ଠପେତ୍ୱା ରାଜା ସବ୍ବାଲଙ୍କାରଂ ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ଅମଚ୍ଚଗଣପରିୱୁତୋ ନଙ୍ଗଲକରଣଟ୍ଠାନମଗମାସି। ତତ୍ଥ ରାଜା ପରମମଙ୍ଗଲଂ ସୁୱଣ୍ଣନଙ୍ଗଲଂ ଗଣ୍ହାତି, ଅମଚ୍ଚାଦୟୋ ରଜତନଙ୍ଗଲାଦୀନି ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତଂଦିୱସଂ ନଙ୍ଗଲସହସ୍ସଂ ୟୋଜୀୟତି। ବୋଧିସତ୍ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନା ଧାତିୟୋ – ''ରଞ୍ଞୋ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମା''ତି ଅନ୍ତୋସାଣିତୋ ବହି ନିକ୍ଖନ୍ତା।

ଅଥ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଓଲୋକେନ୍ତୋ କିଞ୍ଚି ଅଦିସ୍ୱା ସହସା ଉଟ୍ଠାୟ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଆନାପାନେ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଠମଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ଧାତିୟୋ ଖଜ୍ଜଭୋଜ୍ଜନ୍ତରେ ୱିଚରନ୍ତିୟୋ ଥୋକଂ ଚିରାୟିଂସୁ। ସେସରୁକ୍ଖାନଂ ଛାୟା ନିୱତ୍ତା, ତସ୍ସ ପନ ଜମ୍ବୁରୁକ୍ଖସ୍ସ ଛାୟା ପରିମଣ୍ଡଲା ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଅଟ୍ଠାସି। ଧାତିତୋ ପନସ୍ସ ''ଅୟ୍ୟପୁତ୍ତୋ ଏକକୋୱା''ତି ୱେଗେନ ସାଣିପାକାରଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପରିୟେସନ୍ତିୟୋ ସିରିସୟନେ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନଂ ତଞ୍ଚ ପାଟିହାରିୟଂ ଦିସ୍ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ରାଜା ୱେଗେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ପାଟିହାରିୟଂ ଦିସ୍ୱା – ''ଅୟଂ ୱୋ, ତାତ, ଦୁତିୟୱନ୍ଦନା''ତି ପୁତ୍ତଂ ୱନ୍ଦି।

ଅଥ ମହାପୁରିସୋ ଅନୁକ୍କମେନ ସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକୋ ଅହୋସି। ରାଜା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ତିଣ୍ଣଂ ଉତୂନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକେ ରମ୍ମ-ସୁରମ୍ମ-ସୁଭନାମକେ ତୟୋ ପାସାଦେ କାରେସି। ଏକଂ ନୱଭୂମିକଂ ଏକଂ ସତ୍ତଭୂମିକଂ ଏକଂ ପଞ୍ଚଭୂମିକଂ। ତୟୋପି ପାସାଦା ଉବ୍ବେଧେନ ସମପ୍ପମାଣା ଅହେସୁଂ। ଭୂମିକାସୁ ପନ ନାନତ୍ତଂ ଅହୋସି।

ଅଥ ରାଜା ଚିନ୍ତେସି – ''ପୁତ୍ତୋ ମେ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ ଛତ୍ତମସ୍ସ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ରଜ୍ଜସିରିଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମୀ''ତି। ସୋ ସାକିୟାନଂ ପଣ୍ଣାନି ପହିଣି ''ପୁତ୍ତୋ ମେ ୱୟପ୍ପତ୍ତୋ, ରଜ୍ଜେ ନଂ ପତିଟ୍ଠାପେସ୍ସାମି, ସବ୍ବେ ଅତ୍ତନୋ ଗେହେସୁ ୱୟପ୍ପତ୍ତା ଦାରିକା ଇମଂ ଗେହଂ ପେସେନ୍ତୂ''ତି। ତେ ରଞ୍ଞୋ ସାସନଂ ସୁତ୍ୱା – ''କୁମାରୋ କେୱଲଂ ରୂପସମ୍ପନ୍ନୋ, ନ କିଞ୍ଚି ସିପ୍ପଂ ଜାନାତି, ଦାରଭରଣଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ନ ମୟଂ ଧୀତରୋ ଦସ୍ସାମା''ତି ଆହଂସୁ। ରାଜା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ପୁତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି। ବୋଧିସତ୍ତୋ – ''କିଂ ସିପ୍ପଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ଆହ। ''ସହସ୍ସଥାମଂ ଧନୁଂ ଆରୋପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ତାତା''ତି। ''ତେନ ହି ଆହରାପେଥା''ତି ଆହ। ରାଜା ଆହରାପେତ୍ୱା ଅଦାସି। ତଂ ଧନୁଂ ପୁରିସସହସ୍ସଂ ଆରୋପେତି, ପୁରିସସହସ୍ସଂ ଓରୋପେତି। ମହାପୁରିସୋ ତଂ ସରାସନଂ ଆହରାପେତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନୋୱ ଜିୟଂ ପାଦଙ୍ଗୁଟ୍ଠକେ ୱେଠାପେତ୍ୱା କଡ୍ଢନ୍ତୋ ପାଦଙ୍ଗୁଟ୍ଠକେନେୱ ଧନୁଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ୱାମେନ ହତ୍ଥେନ ଦଣ୍ଡେ ଗହେତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣେନ ହତ୍ଥେନ କଡ୍ଢିତ୍ୱା ଜିୟଂ ରୋପେସି। ସକଲନଗରଂ ଉପ୍ପତନାକାରପ୍ପତ୍ତଂ ଅହୋସି । ''କିଂ ଏସୋ ସଦ୍ଦୋ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ''ଦେୱୋ ଗଜ୍ଜତୀ''ତି ଆହଂସୁ। ଅଥଞ୍ଞେ ''ତୁମ୍ହେ ନ ଜାନାଥ, ନ ଦେୱୋ ଗଜ୍ଜତି, ଅଙ୍ଗୀରସସ୍ସ କୁମାରସ୍ସ ସହସ୍ସଥାମଂ ଧନୁଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଜିୟଂ ପୋଠେନ୍ତସ୍ସ ଜିୟପ୍ପହାରସଦ୍ଦୋ ଏସୋ''ତି ଆହଂସୁ। ସାକିୟା ତଂ ସୁତ୍ୱା ତାୱତକେନେୱ ଆରଦ୍ଧଚିତ୍ତା ତୁଟ୍ଠମାନସା ଅହେସୁଂ।

ଅଥ ମହାପୁରିସୋ – ''କିଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ଆହ। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲବହଲଂ ଅୟୋପଟ୍ଟଂ କଣ୍ଡେନ ୱିଜ୍ଝିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି । ତଂ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା – ''ଅଞ୍ଞଂ କିଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ଆହ। ଚତୁରଙ୍ଗୁଲବହଲଂ ଅସନଫଲକଂ ୱିଜ୍ଝିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି। ତମ୍ପି ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା – ''ଅଞ୍ଞଂ କିଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ଆହ। ୱିଦତ୍ଥିବହଲଂ ଉଦୁମ୍ବରଫଲକଂ ୱିଜ୍ଝିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି। ତମ୍ପି ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ କିଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି। ତତୋ ''ୱାଲୁକସକଟାନୀ''ତି ଆହଂସୁ। ମହାସତ୍ତୋ ୱାଲୁକସକଟମ୍ପି ପଲାଲସକଟମ୍ପି ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଉଦକେ ଏକୂସଭପ୍ପମାଣଂ କଣ୍ଡଂ ପେସେସି ଥଲେ ଅଟ୍ଠୌସଭପ୍ପମାଣଂ। ଅଥ ନଂ ''ୱାତିଙ୍ଗଣସଞ୍ଞାୟ ୱାଲଂ ୱିଜ୍ଝିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ଆହଂସୁ। ''ତେନ ହି ୟୋଜନମତ୍ତଂ ୱାତିଙ୍ଗଣଂ ବନ୍ଧାପେଥା''ତି ୱତ୍ୱା ୟୋଜନମତ୍ତକେ ୱାତିଙ୍ଗଣସଞ୍ଞାୟ ୱାଲଂ ବନ୍ଧାପେତ୍ୱା ରତ୍ତନ୍ଧକାରେ ମେଘପଟଲେହି ଛନ୍ନାସୁ ଦିସାସୁ କଣ୍ଡଂ ଖିପି। ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୟୋଜନମତ୍ତକେ ୱାଲଂ ଫାଲେତ୍ୱା ପଥୱିଂ ପାୱିସି। ନ କେୱଲଂ ଏତ୍ତକମେୱ, ତଂଦିୱସଂ ମହାପୁରିସୋ ଲୋକେ ୱତ୍ତମାନଂ ସିପ୍ପଂ ସବ୍ବମେୱ ଦସ୍ସେସି।

ଅଥ ସାକିୟା ଅତ୍ତନୋ ଧୀତରୋ ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ପେସୟିଂସୁ। ଚତ୍ତାଳୀସସହସ୍ସା ନାଟକିତ୍ଥିୟୋ ଅହେସୁଂ। ରାହୁଲମାତା ପନ ଦେୱୀ ଅଗ୍ଗମହେସୀ ଅହୋସି। ମହାପୁରିସୋ ଦେୱକୁମାରୋ ୱିୟ ସୁରୟୁୱତୀହି ପରିୱୁତୋ ନରୟୁୱତୀହି ପରିୱୁତୋ ନିପ୍ପୁରିସେହି ତୁରିୟେହି ପରିଚାରିୟମାନୋ ମହାସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱମାନୋ ଉତୁୱାରେନ ଉତୁୱାରେନ ତେସୁ ତୀସୁ ପାସାଦେସୁ ୱିହରତି। ଅଥେକଦିୱସଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଉୟ୍ୟାନଭୂମିଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ସାରଥିଂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା – ''ରଥଂ ୟୋଜେହି ଉୟ୍ୟାନଭୂମିଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମୀ''ତି ଆହ। ସୋ ''ସାଧୂ''ତି ପଟିସ୍ସୁଣିତ୍ୱା ମହାରହଂ ୱରରୁଚିରଥିରକୁବ୍ବରୱରତ୍ତଂ ଥିରତରନେମିନାଭିଂ ୱରକନକରଜତମଣିରତନଖଚିତଈସାମୁଖଂ ନୱକନକରଜତତାରକଖଚିତନେମିପସ୍ସଂ
ସମୋସରିତୱିୱିଧସୁରଭିକୁସୁମଦାମସସ୍ସିରିକଂ ରୱିରଥସଦିସଦସ୍ସନୀୟଂ ୱରରଥଂ ସମଲଙ୍କରିତ୍ୱା ସସିକୁମୁଦସଦିସୱଣ୍ଣେ ଅନିଲଗରୁଳଜୱେ

ଆଜାନୀଯେ ଚତ୍ତାରୋ ମଙ୍ଗଲସିନ୍ଧଵେ ଯୋଜେତ୍ୱା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ପଟିଵେଦେସି। ବୋଧିସତ୍ତୋ ଦେଵଵିମାନସଦିସଂ ତଂ ରଥଵରମାରୁଯ୍ହ ଉଯ୍ୟାନାଭିମୁଖୋ ପାଯାସି।

ଅଥ ଦେଵତା ''ସିଦ୍ଧତ୍ଥକୁମାରସ୍ସ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନକାଲୋ ଆସନ୍ନୋ, ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତମସ୍ସ ଦସ୍ସେସ୍ସାମା''ତି ଏକଂ ଦେଵପୁତ୍ତଂ ଜରାଜଜ୍ଜରସରୀରଂ ଖଣ୍ଡଦନ୍ତଂ ପଲିତକେସଂ ଵଙ୍କଗତ୍ତଂ ଦଣ୍ଡହତ୍ଥଂ ପଵେଧମାନଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେସୁଂ। ତଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଚେଵ ସାରଥି ଚ ପସ୍ସନ୍ତି। ତତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ – ''ସାରଥି କୋ ନାମେସ ପୁରିସୋ କେସାପିସ୍ସ ନ ଯଥା ଅଞ୍ଞେସ''ନ୍ତି ମହାପଦାନସୁତ୍ତେ (ଦୀ। ନି। ୨।୪୩ ଆଦଯୋ) ଆଗତନଯେନେଵ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଵଚନଂ ସୁତ୍ୱା – ''ଧିରତ୍ଥୁ ଵତ, ଭୋ, ଜାତି, ଯତ୍ର ହି ନାମ ଜାତସ୍ସ ଜରା ପଞ୍ଞାଯିସ୍ସତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୪୫, ୪୭) ସଂଵିଗ୍ଗହଦଯୋ ତତୋଵ ପଟିନିଵତ୍ତିତ୍ୱା ପାସାଦମେଵ ଅଭିରୁହି।

ରାଜା ''କିଂକାରଣା ମମ ପୁତ୍ତୋ ପଟିନିଵତ୍ତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛି। ''ଜିଣ୍ଣପୁରିସଂ ଦିସ୍ୱା, ଦେଵା''ତି। ତତୋ କମ୍ପମାନମାନସୋ ରାଜା ଅଡ୍ଢଯୋଜନେ ଆରକ୍ଖଂ ଠପେସି। ପୁନେକଦିଵସଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଉଯ୍ୟାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତାହି ଏଵ ଦେଵତାହି ନିମ୍ମିତଂ ବ୍ୟାଧିତଞ୍ଚ ପୁରିସଂ ଦିସ୍ୱା ପୁରିମନଯେନେଵ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ସଂଵିଗ୍ଗହଦଯୋ ନିଵତ୍ତିତ୍ୱା ପାସାଦମେଵ ଅଭିରୁହି। ରାଜା ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ନାଟକାନି ଵିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ''ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ମାନସଂ ଅସ୍ସ ଭିନ୍ନଂ କରିସ୍ସ''ନ୍ତି ଆରକ୍ଖଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ୱା ସମନ୍ତତୋ ତିଗାଵୁତପ୍ପମାଣେ ପଦେସେ ଆରକ୍ଖଂ ଠପେସି।

ପୁନପି ବୋଧିସତ୍ତୋ ଏକଦିଵସଂ ଉଯ୍ୟାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତଥେଵ ଦେଵତାହି ନିମ୍ମିତଂ କାଲଙ୍କତଂ ଦିସ୍ୱା ପୁରିମନଯେନେଵ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ସଂଵିଗ୍ଗହଦଯୋ ନିଵତ୍ତିତ୍ୱା ପାସାଦମଭିରୁହି। ରାଜା ନିଵତ୍ତନକାରଣଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପୁନ ଆରକ୍ଖଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ୱା ଯୋଜନପ୍ପମାଣେ ପଦେସେ ଆରକ୍ଖଂ ଠପେସି।

ପୁନପି ବୋଧିସତ୍ତୋ ଏକଦିଵସଂ ଉଯ୍ୟାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତଥେଵ ଦେଵତାହି ନିମ୍ମିତଂ ସୁନିଵତ୍ଥଂ ସୁପାରୁତଂ ପବ୍ବଜିତଂ ଦିସ୍ୱା – ''କୋ ନାମେସୋ, ସମ୍ମ, ସାରଥୀ''ତି ସାରଥିଂ ପୁଚ୍ଛି। ସାରଥି କିଞ୍ଚାପି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଭାଵା ପବ୍ବଜିତଂ ଵା ପବ୍ବଜିତଗୁଣେ ଵା ନ ଜାନାତି, ଦେଵତାନୁଭାଵେନ ପନ ''ପବ୍ବଜିତୋ ନାମାଯଂ ଦେଵା''ତି ଵତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଗୁଣଂ ତସ୍ସ ଵଣ୍ଣେସି।

ତତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଂଦିଵସଂ ଉଯ୍ୟାନଂ ଅଗମାସି। ଦୀଘାଯୁକା ବୋଧିସତ୍ତା ଵସ୍ସସତେ ଵସ୍ସସତେ ଅତିକ୍କନ୍ତେ ଜିଣ୍ଣାଦୀସୁ ଏକେକଂ ଅଦ୍ଦସଂସୁ। ଅମ୍ହାକଂ ପନ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅପ୍ପାଯୁକକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମାସାନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ଉଯ୍ୟାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଏକେକଂ ଅଦ୍ଦସ। ଦୀଘଭାଣକା ପନାହୁ – ''ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଏକଦିଵସେନେଵ ଦିସ୍ୱା ଅଗମାସୀ''ତି। ତତ୍ଥ ଦିଵସଭାଗଂ କୀଳିତ୍ୱା ଉଯ୍ୟାନରସମନୁଭଵିତ୍ୱା ମଙ୍ଗଲପୋକ୍ଖରଣିଯଂ ନ୍ହତ୍ୱା ଅତ୍ଥଙ୍ଗତେ ସୂରିଯେ ମଙ୍ଗଲସିଲାତଲେ ନିସୀଦି ଅତ୍ତାନଂ ଅଲଙ୍କାରାପେତୁକାମୋ। ଅଥସ୍ସ ଚିତ୍ତାଚାରମଞ୍ଞାଯ ସକ୍କେନ ଦେଵାନମିନ୍ଦେନ ଆଣତ୍ତୋ ଵିସ୍ସକମ୍ମୋ ନାମ ଦେଵପୁତ୍ତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସେଵ କପ୍ପକସଦିସୋ ହୁତ୍ୱା ଦିବ୍ବେହି ଅଲଙ୍କାରେହି ଅଲଙ୍କରି। ଅଥସ୍ସ ସବ୍ବାଲଙ୍କାରସମଲଙ୍କତସ୍ସ ସବ୍ବତାଲାଵଚରେସୁ ସକାନି ସକାନି ପଟିଭାନାନି ଦସ୍ସଯନ୍ତେସୁ ବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ ଚ ''ଜଯ ନନ୍ଦା''ତିଆଦିଵଚନେହି ସୁତମଙ୍ଗଲିକାଦୀସୁ ନାନପ୍ପକାରେହି ମଙ୍ଗଲଵଚନତ୍ଥୁତିଘୋସେହି ସମ୍ଭାଵେନ୍ତେସୁ ସବ୍ବାଲଙ୍କାରସମଲଙ୍କତଂ ରଥଵରଂ ଅଭିରୁହି। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ – ''ରାହୁଲମାତା ପୁତ୍ତଂ ଵିଜାତା''ତି ସୁତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜା – ''ପୁତ୍ତସ୍ସ ମେ ତୁଟ୍ଠିଂ ନିଵେଦେଥା''ତି ସାସନଂ ପହିଣି। ବୋଧିସତ୍ତୋ ତଂ ସୁତ୍ୱା – ''ରାହୁ ଜାତୋ, ବନ୍ଧନଂ ଜାତ''ନ୍ତି ଆହ। ରାଜା – ''କିଂ ମେ ପୁତ୍ତୋ ଅଵଚା''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତଂ ଵଚନଂ ସୁତ୍ୱା ''ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମେ ନତ୍ତା 'ରାହୁଲକୁମାରୋ'ତ୍ୱେଵ ନାମଂ ହୋତୂ''ତି ଆହ।

ବୋଧିସତ୍ତୋପି ତଂ ରଥଵରମାରୁଯ୍ହ ମହତା ପରିଵାରେନ ଅତିମନୋରମେନ ସିରିସୋଭଗ୍ଗେନ ନଗରଂ ପାଵିସି। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ରୂପସିରିଯା ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଅକିସା କିସାଗୋତମୀ ନାମ ଖତ୍ତିଯକଞ୍ଞା ଉପରିପାସାଦଵରତଲଗତା ନଗରଂ ପଵିସନ୍ତସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ରୂପସିରିଂ ଦିସ୍ୱା ସଞ୍ଜାତପୀତିସୋମନସ୍ସା ହୁତ୍ୱା –

''ନିବ୍ବୁତା ନୂନ ସା ମାତା, ନିବ୍ବୁତୋ ନୂନ ସୋ ପିତା;

ନିବ୍ବୁତା ନୂନ ସା ନାରୀ, ଯସ୍ସାଯଂ ଈଦିସୋ ପତୀ''ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା; ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରଵତ୍ଥୁ; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧। ଅଵିଦୂରେନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅଵିଦୂରେନିଦାନକଥା) –

ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ବୋଧିସତ୍ତୋ ତଂ ସୁତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅୟଂ ମେ ସୁସ୍ସୱନଂ ୱଚନଂ ସାୱେସି, ଅହଞ୍ହି ନିବ୍ବାନଂ ଗୱେସନ୍ତୋ ୱିଚରାମି, ଅଜ୍ଜେୱ ମୟା ଘରାୱାସଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ନିକ୍ଖମ୍ମ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଂ ଗୱେସିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି। ‘‘ଅୟଂ ଇମିସ୍ସା ଆଚରିୟଭାଗୋ ହୋତୂ’’ତି ମୁତ୍ତାହାରଂ କଣ୍ଠତୋ ଓମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା କିସାଗୋତମିୟା ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନିକଂ ପରମରତିକରଂ ମୁତ୍ତାହାରଂ ପେସେସି। ସା ‘‘ସିଦ୍ଧତ୍ଥକୁମାରୋ ମୟି ପଟିବଦ୍ଧହଦୟୋ ହୁତ୍ୱା ପଣ୍ଣାକାରଂ ପେସେସୀ’’ତି ସୋମନସ୍ସଜାତା ଅହୋସି।

ବୋଧିସତ୍ତୋପି ମହତା ସିରିସମୁଦୟେନ ପରମରମଣୀୟଂ ପାସାଦଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ସିରିସୟନେ ନିପଜ୍ଜି। ତାୱଦେୱ ନଂ ପରିପୁଣ୍ଣରଜନିକରସଦିସରୁଚିରୱରୱଦନା ବିମ୍ବଫଲସଦିସଦସନୱସନା ସିତୱିମଲସମସଂହିତାୱିରଢଅୱରଦସନା ଅସିତନୟନକେସପାସା ସୁଜାତଞ୍ଜନାତିନୀଲକୁଟିଲଭମୁକା ସୁଜାତହଂସସମସଂହିତପୟୋଧରା ରତିକରନୱକନକରଜତୱିରଚିତୱରମଣିମେଖଲା ପରିଗତୱିପୁଲଘନଜଘନତଟା କରିକରସନ୍ନିଭୋରୁୟୁଗଲା ନଚ୍ଚଗୀତୱାଦିତେସୁ କୁସଲା ସୁରୟୁୱତିସଦିସରୂପସୋଭା ୱରୟୁୱତିୟୋ ମଧୁରରୱାନି ତୁରିୟାନି ଗହେତ୍ୱା ମହାପୁରିସଂ ସମ୍ପରିୱାରେତ୍ୱା ରମାପୟନ୍ତିୟୋ ନଚ୍ଚଗୀତୱାଦିତାନି ପୟୋଜୟିଂସୁ। ବୋଧିସତ୍ତୋ ପନ କିଲେସେସୁ ୱିରତ୍ତଚିତ୍ତତାୟ ନଚ୍ଚଗୀତାଦୀସୁ ଅନଭିରତୋ ମୁହୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମି।

ତା ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ୟସ୍ସତ୍ଥାୟ ନଚ୍ଚାଦୀନି ମୟଂ ପୟୋଜେମ, ସୋ ନିଦ୍ଦଂ ଉପଗତୋ, ଇଦାନି କିମତ୍ଥଂ କିଲମାମା’’ତି ଗହିତାନି ତୁରିୟାନି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ନିପଜ୍ଜିଂସୁ, ଗନ୍ଧତେଲପ୍ପଦୀପା ଚ ଝାୟନ୍ତି। ବୋଧିସତ୍ତୋ ପବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ସୟନପିଟ୍ଠେ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନୋ ଅଦ୍ଦସ ତା ଇତ୍ଥିୟୋ ତୁରିୟଭଣ୍ଡାନି ଅୱତ୍ଥରିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦାୟନ୍ତିୟୋ ପଗ୍ଘରିତଲାଲା କିଲିନ୍ନକପୋଲଗତ୍ତା, ଏକଚ୍ଚା ଦନ୍ତେ ଖାଦନ୍ତିୟୋ, ଏକଚ୍ଚା କାକଚ୍ଛନ୍ତିୟୋ, ଏକଚ୍ଚା ୱିପ୍ପଲପନ୍ତିୟୋ, ଏକଚ୍ଚା ୱିୱଟମୁଖା, ଏକଚ୍ଚା ଅପଗତୱସନରସନା , ପାକଟବୀଭଚ୍ଛସମ୍ବାଧଟ୍ଠାନା, ଏକଚ୍ଚା ୱିମୁତ୍ତାକୁଲସିରୋରୁହା ସୁସାନରୂପରୂପଂ ଧାରୟମାନା ସୟିଂସୁ। ମହାସତ୍ତୋ ତାସଂ ତଂ ୱିପ୍ପକାରଂ ଦିସ୍ୱା ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ କାମେସୁ ୱିରତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଅହୋସି। ତସ୍ସ ପନ ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତଂ ଦସସତନୟନଭୱନସଦିସଂ ରୁଚିରସୋଭମ୍ପି ପାସାଦୱରତଲଂ ଅପୱିଦ୍ଧମତସରୀରକୁଣପଭରିତଂ ଆମକସୁସାନମିୱ ପରମପଟିକ୍କୂଲଂ ଉପଟ୍ଠାସି। ତୟୋପି ଭୱା ଆଦିତ୍ତଭୱନସଦିସା ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ‘‘ଉପଦ୍ଦୁତଂ ୱତ, ଭୋ, ଉପସ୍ସଟ୍ଠଂ ୱତ ଭୋ’’ତି ଚ ୱାଚଂ ପୱତ୍ତେସି। ଅତିୱିୟ ପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ଚିତ୍ତଂ ନମି।

ସୋ ‘‘ଅଜ୍ଜେୱ ମୟା ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ସିରିସୟନତୋ ଉଟ୍ଠାୟ ଦ୍ୱାରସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା – ‘‘କୋ ଏତ୍ଥା’’ତି ଆହ। ଉମ୍ମାରେ ସୀସଂ କତ୍ୱା ନିପନ୍ନୋ ଛନ୍ନୋ ଆହ – ‘‘ଅହଂ, ଅୟ୍ୟପୁତ୍ତ, ଛନ୍ନୋ’’ତି। ଅଥ ମହାପୁରିସୋ – ‘‘ଅହଂ ଅଜ୍ଜ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତୁକାମୋ, ନ କଞ୍ଚି ପଟିୱେଦିତ୍ୱା ସୀଘମେକଂ ଅତିଜୟଂ ସିନ୍ଧୱଂ କପ୍ପେହୀ’’ତି। ସୋ ‘‘ସାଧୁ, ଦେୱା’’ତି ଅସ୍ସଭଣ୍ଡକଂ ଗହେତ୍ୱା ଅସ୍ସସାଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଗନ୍ଧତେଲପ୍ପଦୀପେସୁ ଜଲନ୍ତେସୁ ସୁମନପଟ୍ଟୱିତାନସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ପରମରମଣୀୟେ ଭୂମିଭାଗେ ଠିତଂ ଅରିମନ୍ଥକଂ କଣ୍ଡକଂ ତୁରଙ୍ଗୱରଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଅଜ୍ଜ ମୟା ଅୟ୍ୟପୁତ୍ତସ୍ସ ନିକ୍ଖମନତ୍ଥାୟ ଇମମେୱ ମଙ୍ଗଲହୟଂ କପ୍ପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି କଣ୍ଡକଂ କପ୍ପେସି। ସୋ କପ୍ପିୟମାନୋୱ ଅଞ୍ଞାସି – ‘‘ଅୟଂ କପ୍ପନା ଅତିଗାଢହା, ଅଞ୍ଞେସୁ ଦିୱସେସୁ ଉୟ୍ୟାନକୀଳଂ ଗମନକାଲେ କପ୍ପନା ୱିୟ ନ ହୋତି। ନିସ୍ସଂସୟଂ ଅଜ୍ଜେୱ ଅୟ୍ୟପୁତ୍ତୋ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିସ୍ସତୀ’’ତି। ତତୋ ତୁଟ୍ଠମାନସୋ ମହାହସିତଂ ହସି। ସୋ ନାଦୋ ତଂ ସକଲକପିଲୱତ୍ଥୁପୁରଂ ଉନ୍ନାଦଂ କରେୟ୍ୟ, ଦେୱତା ପନ ସନ୍ନିରୁମ୍ଭିତ୍ୱା ନ କସ୍ସଚି ସୋତୁଂ ଅଦଂସୁ।

ବୋଧିସତ୍ତୋ ‘‘ପୁତ୍ତଂ ତାୱ ପସ୍ସିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ଉଟ୍ଠାୟ ରାହୁଲମାତୁୟା ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଗବ୍ଭଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରି। ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଅନ୍ତୋଗବ୍ଭେ ଗନ୍ଧତେଲପ୍ପଦୀପୋ ଝାୟତି। ରାହୁଲମାତା ସୁମନମଲ୍ଲିକାଦୀନଂ ଅମ୍ମଣମତ୍ତେନ ଅଭିପ୍ପକିଣ୍ଣେ ୱରସୟନେ ପୁତ୍ତସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ହତ୍ଥଂ ଠପେତ୍ୱା ନିଦ୍ଦାୟତି। ବୋଧିସତ୍ତୋ ଉମ୍ମାରେ ପାଦଂ ଠପେତ୍ୱା ଠିତକୋୱ ଓଲୋକେତ୍ୱା – ‘‘ସଚାହଂ ଦେୱିୟା ହତ୍ଥଂ ଅପନେତ୍ୱା ମମ ପୁତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମି, ଦେୱୀ ପବୁଜ୍ଝିସ୍ସତି, ଏୱଂ ମେ ଅଭିନିକ୍ଖମନସ୍ସ ଅନ୍ତରାୟୋ ଭୱିସ୍ସତି। ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱାୱ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପୁତ୍ତଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ପାସାଦତଲତୋ ଓତରିତ୍ୱା ଅସ୍ସସ୍ସ ସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଏୱମାହ – ‘‘ତାତ କଣ୍ଡକ, ତ୍ୱଂ ଅଜ୍ଜ ଏକରତ୍ତିଂ ମଂ ତାରୟ, ଅହଂ ତଂ ନିସ୍ସାୟ ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ତାରେସ୍ସାମୀ’’ତି। ତତୋ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା କଣ୍ଡକସ୍ସ ପିଟ୍ଠିଂ ଅଭିରୁହି। କଣ୍ଡକୋ ଗୀୱତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଆୟାମତୋ ଅଟ୍ଠାରସହତ୍ଥୋ ହୋତି ତଦନୁରୂପେନ ଉବ୍ବେଧେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ରୂପଗ୍ଗଜୱବଲସମ୍ପନ୍ନୋ ସବ୍ବସେତୋ ଧୋତସଙ୍ଖସଦିସଦସ୍ସନୀୟୱଣ୍ଣୋ। ତତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ୱରତୁରଙ୍ଗପିଟ୍ଠିଗତୋ ଛନ୍ନଂ ଅସ୍ସସ୍ସ ୱାଲଧିଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ଅଡ୍ଢରତ୍ତସମୟେ ନଗରସ୍ସ ମହାଦ୍ୱାରଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ।

ତଦା ପନ ରାଜା ପୁବ୍ବେୱ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଗମନପଟିସେଧନତ୍ଥାୟ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱାରକୱାଟେସୁ ଏକେକଂ ପୁରିସସହସ୍ସେନ ୱିୱରିତବ୍ବଂ କାରେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ବହୁପୁରିସେ ଆରକ୍ଖଂ ଠପେସି। ବୋଧିସତ୍ତୋ କିର ପୁରିସଗଣନାୟ କୋଟିସତସହସ୍ସସ୍ସ ବଲଂ ଧାରେସି, ହତ୍ଥିଗଣନାୟ କୋଟିସହସ୍ସସ୍ସ। ତସ୍ମା ସୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ୟଦି ଦ୍ୱାରଂ ନ ୱିୱରୀୟତି, ଅଜ୍ଜ କଣ୍ଡକସ୍ସ ପିଟ୍ଠେ ନିସିନ୍ନୋ ଛନ୍ନଂ ୱାଲଧିଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ତେନ ସଦ୍ଧିଂୟେୱ କଣ୍ଡକଂ ଊରୂହି ନିପ୍ପୀଳେତ୍ୱା

ଅଟ୍ଠାରସହତ୍ଥଂ ପାକାରଂ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଅତିକ୍କମେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତି। ଛନ୍ନୋ ଚିନ୍ତେସି – ''ସଚେ ଦ୍ୱାରଂ ନ ଉଗ୍ଘାପୟତି, ଅହଂ ଅୟ୍ୟପୁତ୍ତଂ ଖନ୍ଧେ କତ୍ୱା କଣ୍ଡକଂ ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥେନ ପରିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଉପକଚ୍ଛକେ କତ୍ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ପାକାରଂ ଅତିକ୍କମିସ୍ସାମୀ''ତି। କଣ୍ଡକୋ ଚିନ୍ତେସି – ''ଅହଂ ଦ୍ୱାରେ ଅୱିୱରିୟମାନେ ଯଥାନିସିନ୍ନମେୱ ଅୟ୍ୟପୁତ୍ତଂ ଗହିତୱାଲଧିନା ଛନ୍ନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ପାକାରସ୍ସ ପୁରତୋ ପତିଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ''ତି। ଏୱମେୱ ତୟୋ ପୁରିସା ଚିନ୍ତୟିଂସୁ। ଦ୍ୱାରେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ମହାଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିଂସୁ।

ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ମାରୋ ପାପିମା ''ମହାସତ୍ତଂ ନିୱତ୍ତେସ୍ସାମୀ''ତି ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଗଗନତଲେ ଠତ୍ୱା ଆହ –

''ମା ନିକ୍ଖମ ମହାୱୀର, ଇତୋ ତେ ସତ୍ତମେ ଦିନେ;

ଦିବ୍ବଂ ତୁ ଚକ୍କରତନଂ, ଅଦ୍ଧା ପାତୁ ଭୱିସ୍ସତି। –

ଦ୍ୱିସହସ୍ସପରିତ୍ତଦୀପପରିୱାରାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଦୀପାନଂ ରଜ୍ଜଂ କାରେସ୍ସସି, ନିୱତ୍ତ, ମାରିସା''ତି। ମହାପୁରିସୋ ଆହ ''କୋସି ତ୍ୱ''ନ୍ତି। ଅହଂ ୱସୱତ୍ତୀତି।

''ଜାନାମହଂ ମହାରାଜ, ମୟ୍ହଂ ଚକ୍କସ୍ସ ସମ୍ଭୱଂ;

ଅନତ୍ଥିକୋହଂ ରଜ୍ଜେନ, ଗଚ୍ଛ ତ୍ୱଂ ମାର ମା ଇଧ।

''ସକଲଂ ଦସସହସ୍ସମ୍ପି, ଲୋକଧାତୁମହଂ ପନ;

ଉନ୍ନାଦେତ୍ୱା ଭୱିସ୍ସାମି, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ୱିନାୟକୋ''ତି। –

ଆହ। ସୋ ତତ୍ଥେୱନ୍ତରଧାୟି।

ମହାସତ୍ତୋ ଏକୂନତିଂସୱସ୍ସକାଲେ ହତ୍ଥଗତଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜଂ ଖେଳପିଣ୍ଡଂ ୱିୟ ଅନପେକ୍ଖୋ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଚକ୍କୱତ୍ତିସିରିନିୱାସଭୂତା ରାଜଭୱନା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଆସାଳ୍ହିପୁଣ୍ଣମାୟ ଉତ୍ତରାସାଳ୍ହନକ୍ଖତ୍ତେ ୱତ୍ତମାନେ ନଗରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ନଗରଂ ଅପଲୋକେତୁକାମୋ ଅହୋସି। ୱିତକ୍କସମନନ୍ତରମେୱ ଚସ୍ସ କୁଲାଲଚକ୍କଂ ୱିୟ ସୋ ଭୂମିପ୍ପଦେସୋ ପରିୱତ୍ତି। ଯଥାଠିତୋୱ ମହାସତ୍ତୋ କପିଲୱତ୍ଥୁପୁରଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଭୂମିପ୍ପଦେସେ କଣ୍ଡକନିୱତ୍ତନଂ ନାମ ଚେତିୟଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଗନ୍ତବ୍ବମଗାଭିମୁଖଂୟେୱ କଣ୍ଡକଂ କତ୍ୱା ପାୟାସି ମହତା ସକ୍କାରେନ ଉଳାରେନ ସିରିସମୁଦୟେନ। ତଦା ମହାସତ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ତସ୍ସ ପୁରତୋ ଦେୱତା ସଟ୍ଠି ଉକ୍କାସତସହସ୍ସାନି ଧାରୟିଂସୁ, ତଥା ପଚ୍ଛତୋ ସଟ୍ଠି ଦକ୍ଖିଣତୋ ସଟ୍ଠି ଉକ୍କାସତସହସ୍ସାନି, ତଥା ୱାମପସ୍ସତୋ। ଅପରା ଦେୱତା ସୁରଭିକୁସୁମମାଲାଦାମଚନ୍ଦନଚୁଣ୍ଣଚାମରଧଜପଟାକାହି ସକ୍କରୋନ୍ତିୟୋ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଅଗମଂସୁ। ଦିବ୍ବାନି ସଙ୍ଗୀତାନି ଅନେକାନି ଚ ତୁରିୟାନି ୱଜ୍ଜିଂସୁ।

ଇମିନା ସିରିସମୁଦୟେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଏକରତ୍ତେନେୱ ତୀଣି ରଜ୍ଜାନି ଅତିକ୍କମ୍ମ ତିଂସୟୋଜନିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୋମାନଦୀତୀରଂ ସମ୍ପାପୁଣି। ଅଥ ବୋଧିସତ୍ତୋ ନଦୀତୀରେ ଠତ୍ୱା ଛନ୍ନଂ ପୁଚ୍ଛି – ''କା ନାମାୟଂ ନଦୀ''ତି? ''ଅନୋମା ନାମ, ଦେୱା''ତି। ''ଅମ୍ହାକମ୍ପି ପବ୍ବଜ୍ଜା ଅନୋମା ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ପଣ୍ହିୟା ଅସ୍ସଂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ଅସ୍ସସ୍ସ ସଞ୍ଞଂ ଅଦାସି। ଅସ୍ସୋ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠୁସଭୱିତ୍ଥାରାୟ ନଦିୟା ପାରିମତୀରେ ଅଟ୍ଠାସି। ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅସ୍ସପିଟ୍ଠିତୋ ଓରୁୟ୍ହ ମୁତ୍ତରାସିସଦିସେ ୱାଲୁକାପୁଲିନେ ଠତ୍ୱା ଛନ୍ନଂ ଆମନ୍ତେସି – ''ସମ୍ମ ଛନ୍ନ, ତ୍ୱଂ ମୟ୍ହଂ ଆଭରଣାନି ଚେୱ କଣ୍ଡକଞ୍ଚ ଆଦାୟ ଗଚ୍ଛ, ଅହଂ ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ''ତି। ଛନ୍ନୋ, ''ଅହମ୍ପି, ଦେୱ, ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ''ତି। ବୋଧିସତ୍ତୋ ଆହ – ''ନ ଲବ୍ଭା ତୟା ପବ୍ବଜିତୁଂ, ଗଚ୍ଛେୱ ତ୍ୱ''ନ୍ତି ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ନିୱାରେତ୍ୱା ଆଭରଣାନି ଚେୱ କଣ୍ଡକଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ''ଇମେ ମୟ୍ହଂ କେସା ସମଣସାରୁପ୍ପା ନ ହୋନ୍ତି, ତେ ଖଗ୍ଗେନ ଛିନ୍ଦିସ୍ସାମୀ''ତି ଦକ୍ଖିଣେନ ହତ୍ଥେନ ପରମନିସିତମସିୱରଂ ଗହେତ୍ୱା ୱାମହତ୍ଥେନ ମୋଳିୟା ସଦ୍ଧିଂ ଚୂଳଂ ଗହେତ୍ୱା ଛିନ୍ଦି, କେସା ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲମତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣତୋ ଆୱତ୍ତମାନା ସୀସେ ଅଲ୍ଲୀୟିଂସୁ। ତେସଂ ପନ କେସାନଂ ଯାୱଜୀୱଂ ତଦେୱ ପମାଣଂ ଅହୋସି, ମସ୍ସୁ ଚ ତଦନୁରୂପଂ, ପୁନ କେସମସ୍ସୁଓହାରଣକିଚ୍ଚମ୍ପିସ୍ସ ନାହୋସି। ବୋଧିସତ୍ତୋ ସହ ମୋଳିୟା ଚୂଳଂ ଗହେତ୍ୱା – ''ସଚାହଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସାମି, ଆକାସେ ତିଟ୍ଠତୁ, ନୋ ଚେ, ଭୂମିୟଂ ପତତୂ''ତି ଆକାସେ ଖିପି। ତଂ ଚୂଳାମଣିବନ୍ଧନଂ ଯୋଜନପ୍ପମାଣଂ ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଆକାସେ ଅଟ୍ଠାସି।

ଅଥ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଯୋଜନିକେନ ରତନଚଙ୍ଗୋଟକେନ ତଂ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତାୱତିଂସଭୱନେ ତିଯୋଜନଂ ସତ୍ତରତନମୟଂ ଚୂଳାମଣିଚେତିୟଂ ନାମ ପତିଟ୍ଠାପେସି। ଯଥାହ –

''ଛେତ୍ୱାନ ମୋଳିଂ ୱରଗନ୍ଧୱାସିତଂ, ୱେହାଯସଂ ଉକ୍ଖିପି ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ;

ସହସ୍ସନେତ୍ତୋ ସିରସା ପଟିଗ୍ଗହି, ସୁୱଣ୍ଣଚଙ୍ଗୋଟୱରେନ ୱାସୱୋ''ତି। (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୨୨; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨।୧୨; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧। ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା);

ପୁନ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଚିନ୍ତେସି – ''ଇମାନି କାସିକୱତ୍ଥାନି ମହଗ୍ଘାନି, ନ ମୟ୍ହଂ ସମଣସାରୁପ୍ପାନୀ''ତି। ଅଥସ୍ସ କସ୍ସପବୁଦ୍ଧକାଲେ ପୁରାଣସହାଯକୋ ଘଟିକାରମହାବ୍ରହ୍ମା ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ୱିନାସଭାୱାପ୍ପତ୍ତେନ ମିତ୍ତଭାୱେନ ଚିନ୍ତେସି – ''ଅଜ୍ଜ ମେ ସହାଯକୋ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ, ସମଣପରିକ୍ଖାରମସ୍ସ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛିସ୍ସାମୀ''ତି।

''ତିଚୀୱରଞ୍ଚ ପତ୍ତୋ ଚ, ୱାସି ସୂଚି ଚ ବନ୍ଧନଂ;

ପରିସ୍ସାୱନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠେତେ, ଯୁତ୍ତଯୋଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ''ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧୫; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୯୪; ୨।୩୪୯; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪। ୧୯୮; ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୪୫ ପଦଭାଜନୀୟୱଣ୍ଣନା; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅୱିଦୂରେନିଦାନକଥା; ମହାନି। ଅଟ୍ଠ। ୨୦୬) –

ଇମେ ଅଟ୍ଠ ସମଣପରିକ୍ଖାରେ ଆହରିତ୍ୱା ଅଦାସି। ମହାପୁରିସୋ ଅରହଦ୍ଧଜଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ଉତ୍ତମଂ ପବ୍ବଜ୍ଜାୱେସଂ ଗହେତ୍ୱା ସାଟକଯୁଗଳଂ ଆକାସେ ଖିପି। ତଂ ମହାବ୍ରହ୍ମା ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନିକଂ ସବ୍ବରତନମୟଂ ଚେତିୟଂ କତ୍ୱା ତଂ ଅନ୍ତୋ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠପେସି। ଅଥ ନଂ ମହାସତ୍ତୋ – ''ଛନ୍ନ, ମମ ୱଚନେନ ମାତାପିତୂନଂ ଆରୋଗ୍ୟଂ ୱଦେହୀ''ତି ୱତ୍ୱା ଉୟ୍ୟୋଜେସି। ତତୋ ଛନ୍ନୋ ମହାପୁରିସଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। କଣ୍ଡକୋ ପନ ଛନ୍ନେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତଯମାନସ୍ସ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁଣନ୍ତୋ ଠତ୍ୱା – ''ନତ୍ଥି ଦାନି ମୟ୍ହଂ ପୁନ ସାମିନୋ ଦସ୍ସନ''ନ୍ତି ଚକ୍ଖୁପଥମସ୍ସ ୱିଜହନ୍ତୋ ୱିଯୋଗଦୁକ୍ଖମଧିୱାସେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ହଦଯେନ ଫଲିତେନ କାଲଂ କତ୍ୱା ସୁରରିପୁଦୁରଭିଭୱନେ ତାୱତିଂସଭୱନେ କଣ୍ଡକୋ ନାମ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି। ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱିମଲତ୍ଥୱିଲାସିନିୟା ୱିମାନୱତ୍ଥୁଟ୍ଠକଥାଯ ଗହେତବ୍ବା। ଛନ୍ନସ୍ସ ପଠମଂ ଏକୋୱ ସୋକୋ ଅହୋସି। ସୋ କଣ୍ଡକସ୍ସ କାଲକିରିଯାଯ ଦୁତିଯେନ ସୋକେନ ପୀଳିୟମାନୋ ରୋଦନ୍ତୋ ପରିଦେୱନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ ଅଗମାସି।

ବୋଧିସତ୍ତୋପି ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂଯେୱ ପଦେସେ ଅନୁପିୟଂ ନାମ ଅମ୍ବୱନଂ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥେୱ ସତ୍ତାହଂ ପବ୍ବଜ୍ଜାସୁଖେନ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ତତୋ ପଚ୍ଛା ସଞ୍ଝାପ୍ପଭାନୁରଞ୍ଜିତସଲିଲଧରସଂୱୁତୋ ସରଦସମଯେ ପରିପୁଣ୍ଣରଜନିକରୋ ୱିୟ କାସାୱୱରସଂୱୁତୋ ଏକକୋପି ଅନେକଜନପରିୱୁତୋ ୱିୟ ୱିରୋଚମାନୋ ତଂ ୱନୱାସିମିଗପକ୍ଖୀନଂ ନୟନାମତପାନମିୱ କରୋନ୍ତୋ ଏକଚରୋ ସୀହୋ ୱିୟ ନରସୀହୋ ମତ୍ତମାତଙ୍ଗୱିଲାସଗାମୀ ସମସ୍ସାସେନ୍ତୋ ୱିୟ ୱସୁନ୍ଧରଂ ପାଦତଲେହି ଏକଦିୱସେନେୱ ତିଂସଯୋଜନିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉତ୍ତୁଙ୍ଗତରଙ୍ଗଭଙ୍ଗଂ ଅସଙ୍ଗଂ ଗଙ୍ଗଂ ନଦିଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ରତନଜୁତିୱିସରୱିରାଜିତୱରରୁଚିରରାଜଗହଂ ରାଜଗହଂ ନାମ ନଗରଂ ପାୱିସି। ପୱିସିତ୍ୱା ଚ ପନ ସପଦାନଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରି। ସକଲଂ ପନ ତଂ ନଗରଂ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ରୂପଦସ୍ସନେନ ଧନପାଲକେ ପୱିଟ୍ଠେ ତଂ ନଗରଂ ୱିୟ ଅସୁରିନ୍ଦେ ପୱିଟ୍ଠେ ଦେୱନଗରଂ ୱିୟ ସଙ୍ଖୋଭମଗମାସି। ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତେ ମହାପୁରିସେ ନଗରୱାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ମହାସତ୍ତସ୍ସ ରୂପଦସ୍ସନେନ ସଞ୍ଜାତପୀତିସୋମନସ୍ସା ଜାତୱିମ୍ହିତା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ରୂପଦସ୍ସନାୱଜ୍ଜିତହଦଯା ଅହେସୁଂ।

ତେସଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ଅଞ୍ଞତରମେୱମାହ – ''କିନ୍ନୁ ଯଂ, ଭୋ, ରାହୁଭଯେନ ନିଗୂଳ୍ହକିରଣଜାଲୋ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ମନୁସ୍ସଲୋକମାଗତୋ''ତି। ତମଞ୍ଞୋ ସିତଂ କତ୍ୱା ଏୱମାହ – ''କିଂ କଥେସି, ସମ୍ମ, କଦା ନାମ ତଯା ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ମନୁସ୍ସଲୋକମାଗତୋ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବୋ, ନନୁ ଏସ କୁସୁମକେତୁକାମଦେୱୋ ୱେସନ୍ତରମାଦାଯ ଅମ୍ହାକଂ ମହାରାଜସ୍ସ ନାଗରାନଞ୍ଚ ପରମଲୀଳ୍ହାୱିଭୂତିଂ ଦିସ୍ୱା କୀଳିତୁମାଗତୋ''ତି। ତମଞ୍ଞୋ ସିତଂ କତ୍ୱା ଏୱମାହ – ''କିଂ, ଭୋ, ତ୍ୱଂ ଉମ୍ମତ୍ତୋସି, ନନୁ କାମୋ ଇସ୍ସରକୋଧହୁତାସନପରିଦଡ୍ଢସରୀରୋ ସୁରପତିଦସସତନଯନୋ ଏସୋ ଅମରପୁରସଞ୍ଞାଯ ଇଧାଗତୋ''ତି! ତମଞ୍ଞୋ ଇସକଂ ହସିତ୍ୱା – ''କିଂ ୱଦେସି, ଭୋ, ତେ ପୁବ୍ବାପରୱିରୋଧଂ, କୁତୋ ପନସ୍ସ ଦସସତନଯନାନି, କୁତୋ ୱଜିରଂ, କୁତୋ ଏରାୱଣୋ। ଅଦ୍ଧା ବ୍ରହ୍ମା ଏସ ବ୍ରାହ୍ମଣଜନଂ ପମତ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ୱେଦୱେଦଙ୍ଗାଦୀସୁ ନିଯୋଜନତ୍ଥାଯ ଆଗତୋ''ତି। ତେ ସବ୍ବେପି ଅପସାଦେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞୋ ପଣ୍ଡିତଜାତିକୋ ଏୱମାହ – ''ନେୱାଯଂ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ , ନ

ଚ କାମଦେୱୋ, ନାପି ଦସସତନଯନୋ, ନ ଚାପି ବ୍ରହ୍ମା, ସଦ୍ଧଲୋକନାଯକୋ ସତ୍ଥା ଏସ ଅଚ୍ଛରିଯମନୁସ୍ସୋ’’ତି।

ଏୱଂ ସଲ୍ଲପନ୍ତେସୁ ଏୱ ନାଗରେସୁ ରାଜପୁରିସା ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ରଞ୍ଞୋ ବିମ୍ବିସାରସ୍ସ ଆରୋଚେସୁଂ – ‘‘ଦେୱ, ଦେୱୋ ୱା ଗନ୍ଧବ୍ବୋ ୱା ଉଦାହୁ ନାଗରାଜା ୱା ଯକ୍ଖୋ ୱା କୋ ନୁ ୱା ଅମ୍ହାକଂ ନଗରେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରତୀ’’ତି। ରାଜା ତଂ ସୁତ୍ୱା ଉପରିପାସାଦତଲେ ଠତ୍ୱା ମହାପୁରିସଂ ଦିସ୍ୱା ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଚିତ୍ତଜାତୋ ରାଜପୁରିସେ ଆଣାପେସି – ‘‘ଗଚ୍ଛଥ, ଭଣେ, ତଂ ୱୀମଂସଥ, ସଚେ ଅମନୁସ୍ସୋ ଭୱିସ୍ସତି, ନଗରା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅନ୍ତରଧାଯିସ୍ସତି, ସଚେ ଦେୱତା ଭୱିସ୍ସତି, ଆକାସେନ ଗମିସ୍ସତି, ସଚେ ନାଗରାଜା ଭୱିସ୍ସତି, ପଥୱିଯଂ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ଗମିସ୍ସତି, ସଚେ ମନୁସ୍ସୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଯଥାଲଦ୍ଧଂ ଭିକ୍ଖଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିସ୍ସତୀ’’ତି।

ମହାପୁରିସୋପି ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ସନ୍ତମାନସୋ ରୂପସୋଭାଯ ମହାଜନସ୍ସ ନଯନାନି ଆକଡ୍ଢେନ୍ତୋ ୱିଯ ଯୁଗମତ୍ତଂ ପେକ୍ଖମାନୋ ମିସ୍ସକଭତ୍ତଂ ଯାପନମତ୍ତଂ ସଂହରିତ୍ୱା ପୱିଟ୍ଠଦ୍ୱାରେନେୱ ନଗରା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପଣ୍ଡୱପବ୍ବତଚ୍ଛାଯାଯ ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖୋ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଆହାରଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ନିବ୍ବିକାରୋ ପରିଭୁଞ୍ଜି। ତତୋ ରାଜପୁରିସା ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ତତୋ ଦୂତୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ମଗଧାଧିପତି ରାଜା ବାଲଜନେହି ଦୁରନୁସାରୋ ମେରୁମନ୍ଦାରସାରୋ ସତ୍ତସାରୋ ବିମ୍ବିସାରୋ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଗୁଣସ୍ସୱନେନେୱ ସଞ୍ଜାତଦସ୍ସନକୁତୂହଲୋ ୱେଗେନ ନଗରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପଣ୍ଡୱପବ୍ବତାଭିମୁଖୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ଯାନା ଓରୁଯ୍ହ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତେନ କତାନୁଞ୍ଞୋ ବନ୍ଧୁଜନସିନେହସୀତଲେ ସିଲାତଲେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଇରିଯାପଥେ ପସୀଦିତ୍ୱା କତପଟିସନ୍ଥାରୋ ନାମଗୋତ୍ତାଦୀନି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ନିଯ୍ୟାତେସି। ବୋଧିସତ୍ତୋ – ‘‘ମଯ୍ହଂ, ମହାରାଜ, ୱତ୍ଥୁକାମେହି ୱା କିଲେସକାମେହି ୱା ଅତ୍ଥୋ ନତ୍ଥି। ଅହଞ୍ହି ପରମାଭିସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ଥଯନ୍ତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ’’ତି ଆହ। ରାଜା ଅନେକପ୍ପକାରେନ ଯାଚନ୍ତୋପି ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଅଲଭିତ୍ୱା – ‘‘ଅଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି, ବୁଦ୍ଧଭୂତେନ ପନ ତଯା ପଠମଂ ମମ ୱିଜିତଂ ଆଗନ୍ତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ନଗରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ।

‘‘ଅଥ ରାଜଗହଂ ୱରରାଜଗହଂ, ନରରାଜୱରେ ନଗରଂ ତୁ ଗତେ;

ଗିରିରାଜୱରୋ ମୁନିରାଜୱରୋ, ମିଗରାଜଗତୋ ସୁଗତୋପି ଗତୋ’’।

ଅଥ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ଆଳାରଞ୍ଚ କାଲାମଂ ଉଦକଞ୍ଚ ରାମପୁତ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା – ‘‘ନାଯଂ ମଗ୍ଗୋ ବୋଧିଯା’’ତି ତଂ ସମାପତ୍ତିଭାୱନଂ ଅନଲଙ୍କରିତ୍ୱା ମହାପଧାନଂ ପଦହିତୁକାମୋ ଉରୁୱେଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା – ‘‘ରମଣୀଯୋ ୱତାଯଂ ଭୂମିଭାଗୋ’’ତି ତତ୍ଥେୱ ୱାସଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ମହାପଧାନଂ ପଦହି। ଲକ୍ଖଣପରିଗ୍ଗାହକବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଚତ୍ତାରୋ ପୁତ୍ତା କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚାତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଜନା ପଠମଂଯେୱ ପବ୍ବଜିତା ଗାମନିଗମରାଜଧାନୀସୁ ଭିକ୍ଖାଚରିଯଂ ଚରନ୍ତା ତତ୍ଥ ବୋଧିସତ୍ତଂ ସମ୍ପାପୁଣିଂସୁ। ଅଥ ନଂ ଛବ୍ବସ୍ସାନି ମହାପଧାନଂ ପଦହନ୍ତଂ – ‘‘ଇଦାନି ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଇଦାନି ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ପରିୱେଣସମ୍ମଜ୍ଜନାଦିକାଯ ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଯା ଉପଟ୍ଠହମାନା ସନ୍ତିକାୱଚରାୱସ୍ସ ଅହେସୁଂ। ବୋଧିସତ୍ତୋପି – ‘‘କୋଟିପ୍ପତ୍ତଂ ଦୁକ୍କରଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏକତିଲତଣ୍ଡୁଲାଦୀହି ୱୀତିନାମେସି। ସବ୍ବସୋପି ଆହାରୁପଚ୍ଛେଦଂ ଅକାସି। ଦେୱତାପି ଲୋମକୂପେହି ଦିବ୍ବୋଜଂ ଉପହାରଯମାନା ପକ୍ଖିପିଂସୁ।

ଅଥସ୍ସ ତାଯ ନିରାହାରତାଯ ପରମକିସଭାୱପ୍ପତ୍ତକାଯସ୍ସ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ କାଯୋ କାଳଅୱଣ୍ଣୋ ଅହୋସି, ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାନି ଅହେସୁଂ। ଅଥ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଦୁକ୍କରକାରିକାଯ ଅନ୍ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା – ‘‘ନାଯଂ ମଗ୍ଗୋ ବୋଧିଯା’’ତି ଓଳାରିକଂ ଆହାରଂ ଆହାରେତୁଂ ଗାମନିଗମେସୁ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ଆହାରଂ ଆହରି। ଅଥସ୍ସ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନି ପାକତିକାନି ଅହେସୁଂ, କାଯୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ଅହୋସି। ଅଥ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିଯା ଭିକ୍ଖୂ ତଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଅଯଂ ଛବ୍ବସ୍ସାନି ଦୁକ୍କରକାରିକଂ କରୋନ୍ତୋପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନାସକ୍ଖି, ଇଦାନି ଗାମନିଗମରାଜଧାନୀସୁ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ଓଳାରିକଂ ଆହାରଂ ଆହରିଯମାନୋ କିଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ବାହୁଲ୍ଲିକୋ ଏସ ପଧାନୱିବ୍ଭନ୍ତୋ, କିଂ ନୋ ଇମିନା’’ତି ମହାପୁରିସଂ ପହାଯ ବାରାଣସିଯଂ ଇସିପତନଂ ଅଗମଂସୁ।

ଅଥ ମହାପୁରିସୋ ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯ ଉରୁୱେଲାଯଂ ସେନାନିଗମେ ସେନାକୁଟୁମ୍ବିକସ୍ସ ଗେହେ ନିବ୍ବତ୍ତା ସୁଜାତା ନାମ ଦାରିକା ଅହୋସି । ତାଯ ସମ୍ପସାଦନଜାତାଯ ଦିନ୍ନଂ ପକ୍ଖିତ୍ତଦିବ୍ବୋଜଂ ମଧୁପାଯାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ ଗହେତ୍ୱା ନେରଞ୍ଜରାଯ ପଟିସୋତଂ ଖିପିତ୍ୱା କାଳଅନାଗରାଜଂ ସୁପନ୍ତଂ ବୋଧେସି। ଅଥ ବୋଧିସତ୍ତୋ ନେରଞ୍ଜରାତୀରେ ସୁରଭିକୁସୁମସମଲଙ୍କତେ ନୀଲୋଭାସେ ମନୋରମେ ସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ କତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯେ ଦେୱତାହି ଅଲଙ୍କତେନ ମଗ୍ଗେନ ବୋଧିରୁକ୍ଖାଭିମୁଖୋ ପାଯାସି। ଦେୱନାଗଯକ୍ଖସିଦ୍ଧାଦଯୋ ଦିବ୍ବେହି ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନେହି ପୂଜଯିଂସୁ। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସୋତ୍ଥିଯୋ ନାମ ତିଣହାରକୋ ତିଣଂ ଆଦାଯ ପଟିପଥେ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ମହାପୁରିସସ୍ସ ଆକାରଂ ଞତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିଯୋ

ଅଦାସି। ବୋଧିସତ୍ତୋ ତିଣଂ ଗହେତ୍ୱା ଅସିତଞ୍ଜନଗିରିସଙ୍କାସଂ ଆଚରନ୍ତମିୱ ଦିନକରଜାଲଂ ସକହଦଯମିୱ କରୁଣାସୀତଲଂ ସୀତଚ୍ଛାଯଂ ୱିୱିଧୱିହଗଗଣସମ୍ପାତୱିରହିତଂ ମନ୍ଦମାରୁତେରିତାଯ ଘନସାଖାଯ ସମଲଙ୍କତଂ ନଚ୍ଚନ୍ତମିୱ ପୀତିଯା ରଞ୍ଜମାନମିୱ ଚ ତରୁଗଣାନଂ ୱିରୋଚମାନୱିଜଯତରୁମସ୍ସତ୍ଥବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲମୁପଗନ୍ତ୍ୱା ଅସ୍ସତ୍ଥଦୁମରାଜଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପୁବ୍ବୁତ୍ତରଦିସାଭାଗେ ଠିତୋ ତାନି ତିଣାନି ଅଗ୍ଗେ ଗହେତ୍ୱା ଚାଲେସି। ତାୱଦେୱ ଚୁଦ୍ଦସହତ୍ଥୋ ପଲ୍ଲଙ୍କୋ ଅହୋସି। ତାନି ଚ ତିଣାନି ଚିତ୍ତକାରେନ ଲେଖାଗହିତାନି ୱିଯ ଅହେସୁଂ। ବୋଧିସତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଚୁଦ୍ଦସହତ୍ଥେ ତିଣସନ୍ଥରେ ତିସନ୍ଧିପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୱୀରିଯଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣପୀଠେ ଠପିତରଜତକ୍ଖନ୍ଧଂ ୱିଯ ଚ ପଞ୍ଞାସହତ୍ଥଂ ବୋଧିକ୍ଖନ୍ଧଂ ପିଟ୍ଠିତୋ କତ୍ୱା ଉପରି ମଣିଛତ୍ତେନ ୱିଯ ବୋଧିସାଖାହି ଧାରିଯମାନୋ ନିସୀଦି। ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣେ ପନସ୍ସ ଚୀୱରେ ବୋଧିଅଙ୍କୁରା ପତମାନା ସୁୱଣ୍ଣପଟ୍ଟେ ପୱାଳା ୱିଯ ନିକ୍ଖିତ୍ତା ୱିରୋଚଯିଂସୁ।

ବୋଧିସତ୍ତେ ପନ ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନେଯେୱ ୱସୱତ୍ତିମାରୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ – ‘‘ସିଦ୍ଧତ୍ଥକୁମାରୋ ମମ ୱିସଯମତିକ୍କମିତୁକାମୋ, ନ ଦାନାହମତିକ୍କମିତୁମସ୍ସ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ମାରବଲସ୍ସ ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେତ୍ୱା ମାରବଲମାଦାଯ ନିକ୍ଖମି। ସା କିର ମାରସେନା ମାରସ୍ସ ପୁରତୋ ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନା ଅହୋସି, ତଥା ଦକ୍ଖିଣତୋ ଚ ୱାମପସ୍ସତୋ ଚ, ପଚ୍ଛତୋ ପନ ଚକ୍କୱାଳପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଠିତା, ଉଦ୍ଧଂ ନୱଯୋଜନୁବ୍ବେଧା ଅହୋସି। ଯସ୍ସା ପନ ଉନ୍ନଦନ୍ତିଯା ସଦ୍ଦୋ ନୱଯୋଜନସହସ୍ସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଥୱିଉନ୍ଦ୍ରିଯନସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ସୁଯ୍ଯତି। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ୱିଜଯୁତ୍ତରଂ ନାମ ସଙ୍ଖଂ ଧମମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି। ସୋ କିର ସଙ୍ଖୋ ୱୀସହତ୍ଥସତିକୋ ଅହୋସି। ପଞ୍ଚସିଖୋ ଗନ୍ଧବ୍ବଦେୱପୁତ୍ତୋ ତିଗାୱୁତାଯତଂ ବେଳୁୱପଣ୍ଡୁୱୀଣଂ ଆଦାଯ ୱାଦଯମାନୋ ମଙ୍ଗଲଯୁତ୍ତାନି ଗୀତାନି ଗାଯମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି। ସୁଯାମୋ ଦେୱରାଜା ତିଗାୱୁତାଯତଂ ସରଦସମଯରଜନିକରସସ୍ସିରିକଂ ଦିବ୍ବଚାମରଂ ଗହେତ୍ୱା ମନ୍ଦଂ ମନ୍ଦଂ ବୀଜଯମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି। ବ୍ରହ୍ମା ଚ ସହମ୍ପତି ତିଯୋଜନୱିତ୍ଥତଂ ଦୁତିଯମିୱ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦଂ ସେତଚ୍ଛତ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଧାରେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ମହାକାଳୋପି ନାଗରାଜା ଅସୀତିଯା ନାଗନାଟକସହସ୍ସେହି ପରିୱୁତୋ ଥୁତିସଙ୍ଗୀତାନି ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ମହାସତ୍ତଂ ନମସ୍ସମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି। ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେସୁ ଦେୱତାଯୋ ନାନାୱିଧେହି ସୁରଭିକୁସୁମଦାମଧୂପଚୁଣ୍ଣାଦୀହି ପୂଜଯମାନା ସାଧୁକାରଂ ପୱତ୍ତଯମାନା ଅଟ୍ଠଂସୁ।

ଅଥ ମାରୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଦିଯଡ୍ଢଯୋଜନସତିକଂ ହିମଗିରିସିଖରସଦିସଂ ପରମରୁଚିରଦସ୍ସନଂ ଗିରିମେଖଲଂ ନାମ ରତନଖଚିତୱରୱାରଣଂ ଅରିୱାରଣୱାରଣଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ବାହୁସହସ୍ସଂ ମାପେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ନାନାୱୁଧାନି ଅଗ୍ଗହାପେସି। ମାରପରିସାପି ଅସିଫରସୁସରସତ୍ତିସବଲା ସମୁସ୍ସିତଧନୁମୁସଲ-ଫାଲ-ସଙ୍କୁ-କୁନ୍ତ-ତୋମର-ଉପଲ-ଲଗୁଳ-ୱଲଯ-କଣଯ-କପ୍ପଣ-ଚକ୍କକଟକଧାରାରୁରୁ- ସୀହ-ଖଗ୍ଗ-ସରଭ-ୱରାହ-ବ୍ଯଗ୍ଘ-ୱାନରୋରଗ-ମଜ୍ଜାରୋଲୂକୱଦନା ମହିଂସ-ପସଦ-ତୁରଙ୍ଗ-ଦିରଦାଦିୱଦନା ଚ ନାନାଭୀମୱିରୂପବୀଭଚ୍ଛକାଯା ମନୁସ୍ସଯକ୍ଖପିସାଚସଦିସକାଯା ଚ ମହାସତ୍ତଂ ବୋଧିମୂଲେ ନିସିନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରମାନା ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିୱାରଯିତ୍ୱା ମାରସ୍ସ ସନ୍ଦେସଂ ସମୁଦିକ୍ଖମାନା ଅଟ୍ଠାସି।

ତତୋ ମାରବଲେ ବୋଧିମଣ୍ଡମୁପସଙ୍କମନ୍ତେଯେୱ ତେସଂ ସକ୍କାଦୀନଂ ଏକୋପି ଠାତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ସମ୍ମୁଖସମ୍ମୁଖଟ୍ଠାନେନେୱ ପଲାଯିଂସୁ। ସକ୍କୋ ପନ ଦେୱରାଜା ତଂ ୱିଜଯୁତ୍ତରସଙ୍ଖଂ ପିଟ୍ଠିଯଂ କତ୍ୱା ପଲାଯିତ୍ୱା ଚକ୍କୱାଳମୁଖୱଟ୍ଟିଯଂ ଅଟ୍ଠାସି। ମହାବ୍ରହ୍ମା ସେତଚ୍ଛତ୍ତଂ ଚକ୍କୱାଳକୋଟିଯଂ ଠପେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକମେୱ ଅଗମାସି। କାଳୋ ନାଗରାଜା ସବ୍ବନାଟକାନି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ପଥୱିଯଂ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଞ୍ଚଯୋଜନସତିକଂ ମଞ୍ଜେରିକନାଗଭୱନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ହତ୍ଥେନ ମୁଖଂ ପିଦହିତ୍ୱା ନିପଜ୍ଜି। ଏକଦେୱତାପି ତତ୍ଥ ଠାତୁଂ ସମତ୍ଥା ନାମ ନାହୋସି। ମହାପୁରିସୋ ପନ ସୁଞ୍ଞୱିମାନେ ମହାବ୍ରହ୍ମା ୱିଯ ଏକକୋୱ ନିସୀଦି। ‘‘ଇଦାନି ମାରୋ ଆଗମିସ୍ସତୀ’’ତି ପଠମମେୱ ଅନେକରୂପାନି ଅନିଟ୍ଠାନି ଦୁନ୍ନିମିତ୍ତାନି ପାତୁରହେସୁଂ।

‘‘ପମତ୍ତବନ୍ଧୁସ୍ସ ଚ ଯୁଦ୍ଧକାଲେ, ତିଲୋକବନ୍ଧୁସ୍ସ ଚ ୱତ୍ତମାନେ;

ଉକ୍କା ସମନ୍ତା ନିପତିଂସୁ ଘୋରା, ଧୂମନ୍ଧକାରା ଚ ଦିସା ଅହେସୁଂ।

‘‘ଅଚେତନାଯମ୍ପି ସଚେତନା ଯଥା, ଗତା ୱିଯୋଗଂ ପତିନେୱ କାମିନୀ;

ଲତେୱ ୱାତାଭିହତା ସସାଗରା, ପକମ୍ପି ନାନାସଧରା ଧରା ମହୀ।

‘‘ଅହେସୁମୁଦ୍ଧୂତଜଲା ସମୁଦ୍ଦା, ୱହିଂସୁ ନଜ୍ଜୋ ପଟିଲୋମମେୱ;

କୂଟାନି ନାନାତରୁସଙ୍ଘଟାନି, ଭେତ୍ୱା ଗିରୀନଂ ପଥୱିଂ ଭଜିଂସୁ।

‘‘ପୱାଯି ୱାତୋ ଫରୁସୋ ସମନ୍ତା, ନିଘଚ୍ଚସଦ୍ଦୋ ତୁମୁଲୋ ଅହୋସି;

ଭଜିତ୍ଥ ଘୋରଂ ରଓିରନ୍ଧକାରଂ, କବନ୍ଧରୂପଂ ଗଗନେ ଚରିତ୍ଥ।

‘‘ଏୱଂପକାରଂ ଅସିୱଂ ଅନିଟ୍ଠଂ, ଆକାସଗଂ ଭୂମିଗତଞ୍ଚ ଘୋରଂ;

ଅନେକରୂପଂ କିର ଦୁନ୍ନିମିତ୍ତଂ, ଅହୋସି ମାରାଗମନେ ସମନ୍ତା।

‘‘ତଂ ଦେୱଦେୱଂ ଅଭିହନ୍ତୁକାମଂ, କାମଂ ତୁ ଦିସ୍ୱା ପନ ଦେୱସଙ୍ଘା;

ହାହାତି ସଦ୍ଦଂ ଅନୁକମ୍ପମାନା, ଅକଂସୁ ସବ୍ବଂ ଅମରଙ୍ଗନାହି।

‘‘ପଚ୍ଛାପି ପସ୍ସିଂସୁ ସୁଦନ୍ତରୂପଂ, ଦିସାୱିଦିସାସୁ ପଲାଯମାନଂ;

ସଅନ୍ତକଂ ତଂ ସବଲଂ ଅନେକଂ, ହତ୍ଥେ ଚ ଥରୂ ଚ ପାତା ତଯିଂସୁ।

‘‘ୱିହଙ୍ଗମାନଂ ଗରୁଳୋୱ ମଜ୍ଝେ, ମଜ୍ଝେ ମିଗାନଂ ପରମୋୱ ସୀହୋ;

ମହାଯସୋ ମାରବଲସ୍ସ ମଜ୍ଝେ, ୱିସାରଦୋ ୱୀତଭଯୋ ନିସୀଦି’’।

ଅଥ ମାରୋ – ‘‘ସିଦ୍ଧତ୍ଥଂ ଭିଂସାପେତ୍ୱା ପଲାପେସ୍ସାମୀ’’ତି ୱାତୱସ୍ସଂ ପହରଣୱସ୍ସଂ ପାସାଣୱସ୍ସଂ ପୁନ ଅଙ୍ଗାରକୁକ୍କୁଳଅୱାଲୁକକଲଲନ୍ଧକାରୱୁଟ୍ଠୀହି ନୱହି ମାରିଦ୍ଧୀହି ବୋଧିସତ୍ତଂ ପଲାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ କୁଦ୍ଧମାନସୋ – ‘‘କିଂ, ଭଣେ, ତିଟ୍ଠଥ, ଇମଂ ସିଦ୍ଧତ୍ଥମସିଦ୍ଧତ୍ଥଂ କରୋଥ, ଗଣ୍ହଥ ହନଥ ଛିନ୍ଦଥ ବନ୍ଧଥ ନ ମୁଞ୍ଚଥ ପଲାପେଥା’’ତି ମାରପରିସଂ ଆଣାପେତ୍ୱା ସଯଞ୍ଚ ଗିରିମେଖଲସ୍ସ ଖନ୍ଧେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଏକେନ କରେନ ସରଂ ଭମଯନ୍ତୋ ବୋଧିସତ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା – ‘‘ଭୋ ସିଦ୍ଧତ୍ଥ, ଉଟ୍ଠହ ପଲ୍ଲଙ୍କା’’ତି ଆହ। ମାରପରିସାପି ମହାସତ୍ତସ୍ସ ଅତିଘୋରଂ ପୀଳଅମକାସି। ଅଥ ମହାପୁରିସୋ – ‘‘କଦା ତେ ପୂରିତା, ମାର, ପଲ୍ଲଙ୍କତ୍ଥାଯ ପାରମୀ’’ତିଆଦୀନି ୱଚନାନି ୱତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥଂ ପଥୱିଂ ନିନ୍ନାମେସି। ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ଚୁଦ୍ଦସସହସ୍ସାଧିକାନି ଦସସତସହସ୍ସଯୋଜନବହଲାନି ପଥୱିସନ୍ଧାରକାନି ୱାତୁଦକାନି ପଠମଂ କମ୍ପେତ୍ୱା ତଦନ୍ତରଂ ଚତୁନହୁତାଧିକଦ୍ୱିଯୋଜନସତସହସ୍ସବହଲା ଅଯଂ ମହାପଥୱୀ ଛଧା ପକମ୍ପିତ୍ଥ। ଉପରି ଆକାସେ ଅନେକସହସ୍ସାନି ୱିଜ୍ଜୁଲତା ଚ ଅସନୀ ଚ ଫଲିଂସୁ। ଅଥ ଗିରିମେଖଲଦିରଦୋ ଜଣ୍ଣୁକେନ ପତି। ମାରୋ ଗିରିମେଖଲକ୍ଖନ୍ଧେ ନିସିନ୍ନୋ ଭୂମିଯଂ ପତି। ମାରପରିସାପି ଦିସାୱିଦିସାସୁ ଭୁସମୁଟ୍ଠି ୱିଯ ୱିକିରିଂସୁ।

ଅଥ ମହାପୁରିସୋପି ତଂ ସମାରଂ ମାରବଲଂ ଖନ୍ତିମେତ୍ତାୱୀରିଯପଞ୍ଞାଦୀନଂ ଅତ୍ତନୋ ପାରମୀନମାନୁଭାୱେନ ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା ପଠମଯାମେ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମଯାମେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣେ ପଚ୍ଚଯାକାରେ ଞାଣଂ ଓତାରେତ୍ୱା ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ତମେୱ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଅଧିଗତେନ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବକିଲେସେ ଖେପେତ୍ୱା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣଂ –

‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ, ସନ୍ଧାୱିସ୍ସଂ ଅନିବ୍ବିସଂ;

ଗହକାରଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଦୁକ୍ଖା ଜାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ।

‘‘ଗହକାରକ ଦିଟ୍ଠୋସି, ପୁନ ଗେହଂ ନ କାହସି;

ସବ୍ବା ତେ ଫାସୁକା ଭଗ୍ଗା, ଗହକୂଟଂ ୱିସଙ୍ଖତଂ;

ୱିସଙ୍ଖାରଗତଂ ଚିତ୍ତଂ, ତଣ୍ହାନଂ ଖଯମଜ୍ଝଗା’’ତି। (ଧ। ପ। ୧୫୩-୧୫୪) –

ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ସନ୍ତିକେନିଦାନକଥା

ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଏତଦହୋସି – ‘‘ଅହଂ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି ଇମସ୍ସ ପଲ୍ଲଙ୍କସ୍ସ କାରଣା ସନ୍ଧାୱିଂ, ଅୟଂ ମେ ପଲ୍ଲଙ୍କୋ ୱିଜୟପଲ୍ଲଙ୍କୋ ମଙ୍ଗଲପଲ୍ଲଙ୍କୋ, ଏତ୍ଥ ମେ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ୟାୱ ସଙ୍କପ୍ପୋ ନ ପରିପୁଣ୍ଣୋ, ନ ତାୱ ଇତୋ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅନେକକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖା ସମାପତ୍ତିୟୋ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ସତ୍ତାହଂ ତତ୍ଥେୱ ନିସୀଦି। ୟଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ସତ୍ତାହଂ ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦି ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପଟିସଂୱେଦୀ’’ତି (ମହାୱ। ୧)।

ଅଥେକଚ୍ଚାନଂ ଦେୱତାନଂ – ‘‘ଅଜ୍ଜାପି ତାୱ ନୂନ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି। ପଲ୍ଲଙ୍କସ୍ମିଞ୍ହି ଆଲୟଂ ନ ୱିଜହତୀ’’ତି ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି। ଅଥ ସତ୍ଥା ଦେୱତାନଂ ୱିତକ୍କଂ ଞତ୍ୱା ତାସଂ ୱିତକ୍କୂପସମନତ୍ଥଂ ୱେହାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ୟମକପାଟିହାରିୟଂ ଦସ୍ସେସି। ଏୱଂ ଇମିନା ପାଟିହାରିୟେନ ଦେୱତାନଂ ୱିତକ୍କଂ ୱୂପସମେତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କତୋ ଈସକଂ ପାଚୀନନିସ୍ସିତେ ଉତ୍ତରଦିସାଭାଗେ ଠତ୍ୱା – ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ୱତ ମେ ପଲ୍ଲଙ୍କେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପଟିୱିଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ପୂରିତାନଂ ପାରମୀନଂ ଫଲାଧିଗମନଟ୍ଠାନଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଞ୍ଚ ବୋଧିରୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଅନିମିସେହି ଅକ୍ଖୀହି ଓଲୋକୟମାନୋ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେସି, ତଂ ଠାନଂ ଅନିମିସଚେତିୟଂ ନାମ ଜାତଂ।

ଅଥ ପଲ୍ଲଙ୍କସ୍ସ ଚ ଠିତଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରା ଚଙ୍କମଂ ମାପେତ୍ୱା ପୁରତ୍ଥିମପଚ୍ଛିମତୋ ଆୟତେ ରତନଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମନ୍ତୋ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେସି, ତଂ ଠାନଂ ରତନଚଙ୍କମଚେତିୟଂ ନାମ ଜାତଂ।

ଚତୁତ୍ଥେ ପନ ସତ୍ତାହେ ବୋଧିତୋ ପଚ୍ଛିମୁତ୍ତରଦିସାଭାଗେ ଦେୱତା ରତନଘରଂ ମାପୟିଂସୁ। ତତ୍ଥ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ୱିଚିନନ୍ତୋ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେସି, ତଂ ପନ ଠାନଂ ରତନଘରଚେତିୟଂ ନାମ ଜାତଂ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ବୋଧିସମୀପେୟେୱ ଚତ୍ତାରି ସତ୍ତାହାନି ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ପଞ୍ଚମେ ସତ୍ତାହେ ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲା ୟେନ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧୋ ତେନୁପସଙ୍କମି। ତତ୍ରାପି ଧମ୍ମଂ ୱିଚିନନ୍ତୋ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଞ୍ଚ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋ ନିସୀଦି।

ସତ୍ଥା ତତ୍ଥ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ମୁଚଲିନ୍ଦମୂଲଂ ଅଗମାସି। ତତ୍ଥ ସତ୍ତାହୱଦ୍ଦଲିକାୟ ଉପ୍ପନ୍ନାୟ ସୀତାଦିପଟିବାହନତ୍ଥଂ ମୁଚଲିନ୍ଦେନ ନାଗରାଜେନ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭୋଗେହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ ଅସମ୍ବାଧାୟ ଗନ୍ଧକୁଟିୟା ୱିହରନ୍ତୋ ୱିୟ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦିୟମାନୋ ତତ୍ଥ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ରାଜାୟତନମୂଲଂ ଉପସଙ୍କମି। ତତ୍ଥପି ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦିୟମାନୋୱ ସତ୍ତାହଂ ନିସୀଦି। ଏତ୍ତାୱତା ସତ୍ତ ସତ୍ତାହାନି ପରିପୁଣ୍ଣାନି। ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଭଗୱତୋ ନେୱ ମୁଖଧୋୱନଂ ନ ସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନଂ ନାହାରକିଚ୍ଚଂ ଅହୋସି, ଫଲସୁଖେନେୱ ୱୀତିୱତ୍ତେସି। ଅଥ ସତ୍ତସତ୍ତାହମତ୍ଥକେ ଏକୂନପଞ୍ଞାସତିମେ ଦିୱସେ ସକ୍କେନ ଦେୱାନମିନ୍ଦେନ ଉପନୀତେନ ନାଗଲତାଦନ୍ତକଟ୍ଠେନ ଚ ଅନୋତତ୍ତଦହୋଦକେନ ଚ ମୁଖଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ରାଜାୟତନମୂଲେ ନିସୀଦି।

ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ତପୁସ୍ସଭଲ୍ଲିକା ନାମ ଦ୍ୱେ ୱାଣିଜା ଞାତିସାଲୋହିତାୟ ଦେୱତାୟ ସତ୍ଥୁ ଆହାରଦାନେ ଉସ୍ସାହିତା ମନ୍ଥଞ୍ଚ ମଧୁପିଣ୍ଡିକଞ୍ଚ ଆଦାୟ – ‘‘ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୁ ଭଗୱା ଇମଂ ଆହାରଂ ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାୟା’’ତି ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ଭଗୱା ପାୟାସପଟିଗ୍ଗହଣଦିୱସେୟେୱ ଦେୱଦତ୍ତିୟସ୍ସ ପତ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତରହିତତ୍ତା – ‘‘ନ ଖୋ ତଥାଗତା ହତ୍ଥେସୁ ଆହାରଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି, କିମ୍ହି ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଇମଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେସି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅଜ୍ଝାସୟଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଚତୂହି ଦିସାହି ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ ଇନ୍ଦନୀଲମଣିମୟେ ଚତ୍ତାରୋ ପତ୍ତେ ଉପନାମେସୁଂ। ଭଗୱା ତେ ପଟିକ୍ଖିପି। ପୁନ ମୁଗ୍ଗୱଣ୍ଣେ ସିଲାମୟେ ଚତ୍ତାରୋ ପତ୍ତେ ଉପନାମେସୁଂ। ଭଗୱା ତେସଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଦେୱପୁତ୍ତାନଂ ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାୟ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଏକୀଭାୱଂ ଉପନେତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଗ୍ଘେ ସେଲମୟେ ପତ୍ତେ ଆହାରଂ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅନୁମୋଦନମକାସି। ତେ ଦ୍ୱେ ଭାତରୋ ୱାଣିଜା ବୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ଧମ୍ମଞ୍ଚ ସରଣଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦ୍ୱେୱାଚିକା ଉପାସକା ଅହେସୁଂ।

ଅଥ ସତ୍ଥା ପୁନ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧମେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ନିଗ୍ରୋଧମୂଲେ ନିସୀଦି। ଅଥସ୍ସ ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନମତ୍ତସ୍ସେୱ ଅଧିଗତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣୋ – ‘‘ଅଧିଗତୋ ଖୋ ମ୍ୟାୟଂ ଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୬୪; ମ। ନି। ୧।୨୮୧; ୨।୩୩୭; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୭) ପରେସଂ ଧମ୍ମଂ ଅଦେସେତୁକାମତାକାରପ୍ପତ୍ତୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି। ଅଥ ବ୍ରହ୍ମା ସହମ୍ପତି ‘‘ନସ୍ସତି ୱତ ଭୋ ଲୋକୋ, ୱିନସ୍ସତି ୱତ ଭୋ ଲୋକୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୬୬; ମ। ନି। ୧।୨୮୨; ୨।୩୩୮; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୮) ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେସୁ ସକ୍କସୁୟାମସନ୍ତୁସିତନିମ୍ମାନରତିପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ ଚ ଗହେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା – ‘‘ଦେସେତୁ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ଧମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦିନା

(ଦୀ। ନି। ୨।୬୬; ମ। ନି। ୧।୨୮୨; ୨।୩୩୮; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୮) ନୟେନ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଆୟାଚି।

ଅଥ ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ପଟିଞ୍ଞଂ ଦତ୍ୱା – ‘‘କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ପଠମଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଆଳାରୁଦକାନଂ କାଲଙ୍କତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା – ‘‘ବହୂପକାରା ଖୋ ମେ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିୟା ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିୟେ ଆରବ୍ଭ ମନସିକାରଂ କତ୍ୱା – ‘‘କହଂ ନୁ ଖୋ ତେ ଏତରହି ୱିହରନ୍ତୀ’’ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ – ‘‘ବାରାଣସିୟଂ ଇସିପତନେ ମିଗଦାୟେ’’ତି ଞତ୍ୱା – ‘‘ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସ୍ସାମୀ’’ତି କତିପାହଂ ବୋଧିମଣ୍ଡସାମନ୍ତେୟେୱ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତୋ ୱିହରିତ୍ୱା ଆସାଳ୍ହିପୁଣ୍ଣମିୟଂ ବାରାଣସିଂ ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ପଚ୍ଚୂସସମୟେ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାୟ ଅଟ୍ଠାରସୟୋଜନମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜି। ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ହଟ୍ଠତୁପଗଂ ଉପକଂ ନାମ ଆଜୀୱକଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ତଂଦିୱସଂୟେୱ ସାୟନ୍ହସମୟେ ଇସିପତନଂ ଅଗମାସି।

ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିୟା ପନ ତଥାଗତଂ ଦୂରତୋୱ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା – ‘‘ଅୟଂ, ଆୱୁସୋ, ସମଣୋ ଗୋତମୋ ପଚ୍ଚୟବାହୁଲ୍ଲାୟ ଆୱତ୍ତୋ ପରିପୁଣ୍ଣକାୟୋ ପୀଣିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ହୁତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛତି, ଇମସ୍ସ ଅଭିୱାଦନାଦୀନି ନ କରିସ୍ସାମ, ଆସନମତ୍ତଂ ପନ ପଞ୍ଞାପେୟ୍ୟାମା’’ତି କତିକଂ ଅକଂସୁ। ଭଗୱା ତେସଂ ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଞତ୍ୱା ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ଅନୋଧିସ୍ସକୱସେନ ଫରଣସମତ୍ଥଂ ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ସଂଖିପିତ୍ୱା ଓଧିସ୍ସକୱସେନ ମେତ୍ତଚିତ୍ତେନ ଫରି। ତେ ଭଗୱତୋ ମେତ୍ତଚିତ୍ତେନ ଫୁଟ୍ଠା ତଥାଗତେ ଉପସଙ୍କମନ୍ତେ ସକାୟ କତିକାୟ ସଣ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଅଭିୱାଦନାଦୀନି ସବ୍ବକିଚ୍ଚାନି ଅକଂସୁ। ୱିତ୍ଥାରକଥା ୱିନୟମହାୱଗ୍ଗାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଥ ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ତେ ଞାପେତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଉତ୍ତରାସାଳ୍ହନକ୍ଖତ୍ତୟୋଗେ ୱତ୍ତମାନେ ଅଟ୍ଠାରସହି ବ୍ରହ୍ମକୋଟୀହି ପରିୱୁତୋ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିୟେ ଥେରେ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନସୁତ୍ତନ୍ତଂ ଦେସେସି। ତେସୁ ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ଦେସନାନୁସାରେନ ଞାଣଂ ପେସେନ୍ତୋ ସୁତ୍ତପରିୟୋସାନେ ଅଟ୍ଠାରସହି ବ୍ରହ୍ମକୋଟୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୧।

‘‘ଅହମେତରହି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଗୋତମୋ ସକ୍ୟୱଡ୍ଢନୋ;

ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ, ପତ୍ତୋ ସମ୍ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ।

୨।

‘‘ବ୍ରହ୍ମୁନା ୟାଚିତୋ ସନ୍ତୋ, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତୟିଂ;

ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ କୋଟୀନଂ, ପଠମାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ଏତରହୀତି ଅସ୍ମିଂ କାଲେ। ସକ୍ୟୱଡ୍ଢନୋତି ସାକିୟକୁଲୱଡ୍ଢନୋ। ‘‘ସକ୍ୟପୁଙ୍ଗୱୋ’’ତିପି ପାଠୋ। ପଧାନନ୍ତି ୱୀରିୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ପଦହିତ୍ୱାନାତି ଘଟେତ୍ୱା ୱାୟମିତ୍ୱା, ଦୁକ୍କରକାରିକଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ କୋଟୀନନ୍ତି ବାରାଣସିୟଂ ଇସିପତନେ ମିଗଦାୟେ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନସୁତ୍ତନ୍ତକଥାୟ ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରପ୍ପମୁଖାନଂ ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ବ୍ରହ୍ମକୋଟୀନଂ ପଠମାଭିସମୟୋ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ଭଗୱା ଅତୀତଂ କଥେତ୍ୱା ଅନାଗତଂ ଅଭିସମୟଂ କଥେନ୍ତୋ –

୩।

‘‘ତତୋ ପରଞ୍ଚ ଦେସେନ୍ତେ, ନରଦେୱସମାଗମେ;

ଗଣନାୟ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ଦୁତିୟାଭିସମୟୋ ଅହୂ’’ତି। – ଆଦିମାହ;

ତତ୍ଥ ନରଦେୱସମାଗମେତି ତତୋ ଅପରେନ ସମୟେନ ମହାମଙ୍ଗଲସମାଗମେ ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେସୁ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ମଜ୍ଝେ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତପରିୟୋସାନେ (ଖୁ। ପା। ୫।୧ ଆଦୟୋ; ସୁ। ନି। ୨୬୧ ଆଦୟୋ) ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତାନଂ ନରଦେୱାନଂ। ଦୁତିୟାଭିସମୟୋ

ଅହୂତି ହେସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନାଗତୱଚନେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ସୋତପତିତତ୍ତା ‘‘ଅହୂ’’ତି ଅତୀତୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, କାଲୱିପରିଯାଯୱସେନ ୱା। ଏସ ନଯୋ ଇତୋ ପରେସୁ ଇଦିସେସୁ ୱଚନେସୁ ଚ। ପୁନ ରାହୁଲୋୱାଦସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାଯ (ମ। ନି। ୩।୪୧୬ ଆଦଯୋ) ଗଣନପଥୱୀତିୱତ୍ତେ ସତ୍ତେ ଅଭିସମଯାମତପାନଂ ପାଯେସି। ଅଯଂ ତତିଯାଭିସମଯୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୪।

‘‘ଇଧେୱାହଂ ଏତରହି, ଓୱଦିଂ ମମ ଅତ୍ରଜଂ;

ଗଣନାଯ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୂ’’ତି।

ଭଗୱତୋ କିର ଏକୋୱ ସାୱକସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଉରୁୱେଳକସ୍ସପାଦୀନଂ ଜଟିଲାନଂ ସହସ୍ସଂ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଅଡ୍ଢତିଯସତାନୀତି ଇମେସଂ ଅଡ୍ଢତେଳସସତାନଂ ସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

୫।

‘‘ଏକୋସି ସନ୍ନିପାତୋ ମେ, ସାୱକାନଂ ମହେସିନଂ;

ଅଡ୍ଢତେଳସସତାନଂ, ଭିକ୍ଖୂନାସି ସମାଗମୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଏକୋସୀତି ଏକୋୱ ଆସି। ଅଡ୍ଢତେଳସସତାନନ୍ତି ମମ ସାୱକାନଂ ପଞ୍ଞାସାଧିକାନଂ ଦ୍ୱାଦସସତାନଂ। ଭିକ୍ଖୂନାସୀତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆସି । ତେସଂ ପନ ମଜ୍ଝଗତୋ ଭଗୱା ଚତୁରଙ୍ଗସନ୍ନିପାତେ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସି।

ଅଥ ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୬।

‘‘ୱିରୋଚମାନୋ ୱିମଲୋ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମଜ୍ଝଗୋ;

ଦଦାମି ପତ୍ଥିତଂ ସବ୍ବଂ, ମଣୀୱ ସବ୍ବକାମଦୋ’’ତି। – ଆଦିମାହ;

ତତ୍ଥ ୱିରୋଚମାନୋତି ଅନନ୍ତବୁଦ୍ଧସିରିଯା ୱିରୋଚମାନୋ। ୱିମଲୋତି ୱିଗତରାଗାଦିକିଲେସମଲୋ। ମଣୀୱ ସବ୍ବକାମଦୋତି ଚିନ୍ତାମଣି ୱିଯ ସବ୍ବକାମଦଦୋ ଅହମ୍ପି ଇଚ୍ଛିତଂ ପତ୍ଥିତଂ ସବ୍ବଂ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସୁଖୱିସେସଂ ଦେମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ପତ୍ଥିତପତ୍ଥନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୭।

‘‘ଫଲମାକଙ୍ଖମାନାନଂ, ଭୱଚ୍ଛନ୍ଦଜହେସିନଂ;

ଚତୁସଚ୍ଚଂ ପକାସେମି, ଅନୁକମ୍ପାଯ ପାଣିନ’’ନ୍ତି। – ଆଦିମାହ;

ତତ୍ଥ ଫଲନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲାଦିକଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଫଲଂ। ଭୱଚ୍ଛନ୍ଦଜହେସିନନ୍ତି ଭୱତଣ୍ହାପହାଯିନଂ, ଭୱତଣ୍ହଂ ପଜହିତୁକାମାନଂ। ଅନୁକମ୍ପାଯାତି ଅନୁଦ୍ଦଯାଯ।

୮। ଇଦାନି ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପକାସନେ, ଅଭିସମଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦସୱୀସସହସ୍ସାନ’’ନ୍ତି ଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଦସଓ୍ୱୀସସହସ୍ସାନନ୍ତି ଦସସହସ୍ସାନଞ୍ଚ ୱୀସତିସହସ୍ସାନଞ୍ଚ। ଏକଦ୍ୱିନ୍ନନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ନଓ୍ୱମଦସମଗାଥା ଉତ୍ତାନତ୍ଥାଓ୍ୱ।

୧୧-୧୨। ଏକାଦସମଦ୍ୱାଦସମଗାଥାସୁ ଇଦାନେତରହୀତି ଉଭୋପି ଏକତ୍ଥା, ଓ୍ୱେନେଯ୍ୟଓ୍ୱସେନ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲା ୱିଯ ୱୁତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଇଦାନୀତି ମଯି ଉପ୍ପନ୍ନେ। ଏତରହୀତି ମଯି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତେ। ଅପତ୍ତମାନସାତି ଅପ୍ପତ୍ତଅରହତ୍ତଫଲା। ଅରିଯଞ୍ଜସନ୍ତି ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ। ଥୋମଯନ୍ତାତି ପସଂସନ୍ତା। ବୁଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅନାଗତେ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂସାରସରିତନ୍ତି ସଂସାରସାଗରଂ।

ଇଦାନି ଅତ୍ତନୋ ଜାତନଗରାଦିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

୧୩।

''ନଗରଂ କପିଲୱତ୍ଥୁ ମେ, ରାଜା ସୁଦ୍ଧୋଦନୋ ପିତା;

ମଯ୍ହଂ ଜନେତ୍ତିକା ମାତା, ମାଯାଦେୱୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୪।

''ଏକୂନତିଂସୱସ୍ସାନି, ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝହଂ ୱସିଂ;

ରମ୍ମୋ ସୁରମ୍ମୋ ସୁଭକୋ, ତଯୋ ପାସାଦମୁତ୍ତମା।

୧୫।

''ଚତ୍ତାଲୀସସହସ୍ସାନି, ନାରିଯୋ ସମଲଙ୍କତା;

ଭଦ୍ଦକଞ୍ଚନା ନାମ ନାରୀ, ରାହୁଲୋ ନାମ ଅତ୍ରଜୋ।

୧୬।

''ନିମିତ୍ତେ ଚତୁରୋ ଦିସ୍ୱା, ଅସ୍ସଯାନେନ ନିକ୍ଖମିଂ;

ଛବ୍ବସ୍ସଂ ପଧାନଚାରଂ, ଅଚରିଂ ଦୁକ୍କରଂ ଅହଂ।

୧୭।

''ବାରାଣସିଯଂ ଇସିପତନେ, ଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତିତଂ ମଯା;

ଅହଂ ଗୋତମସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସରଣଂ ସବ୍ବପାଣିନଂ।

୧୮।

''କୋଲିତୋ ଉପତିସ୍ସୋ ଚ, ଦ୍ୱେ ଭିକ୍ଖୂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ଆନନ୍ଦୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ସନ୍ତିକାୱଚରୋ ମମ;

ଖେମା ଉପ୍ପଲୱଣ୍ଣା ଚ, ଭିକ୍ଖୁନୀ ଅଗ୍ଗସାୱିକା।

୧୯।

‘‘ଚିତ୍ତୋ ହତ୍ଥାଳଅୱକୋ ଚ, ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠାକୁପାସକା;

ନନ୍ଦମାତା ଚ ଉତ୍ତରା, ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠାକୁପାସିକା।

୨୦।

‘‘ଅହଂ ଅସ୍ସତ୍ଥମୂଲମ୍ହି, ପତ୍ତୋ ସମ୍ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ;

ବ୍ୟାମପ୍ପଭା ସଦା ମଯ୍ହଂ, ସୋଳସହତ୍ଥମୁଗ୍ଗତା।

୨୧।

‘‘ଅପ୍ପଂ ୱସ୍ସସତଂ ଆଯୁ, ଇଦାନେତରହି ୱିଜ୍ଜତି;

ତାୱତା ତିଟ୍ଠମାନୋହଂ, ତାରେମି ଜନତଂ ବହୁଂ।

୨୨।

‘‘ଠପଯିତ୍ୱାନ ଧମ୍ମୁକ୍କଂ, ପଚ୍ଛିମଂ ଜନବୋଧନଂ;

ଅହମ୍ପି ନ ଚିରସ୍ସେୱ, ସଦ୍ଧିଂ ସାୱକସଙ୍ଘତୋ;

ଇଧେୱ ପରିନିବ୍ବିସ୍ସଂ, ଅଗ୍ଗୀୱାହାରସଙ୍ଖଯା’’ତି। – ଆଦିମାହ;

ମମ ପନ ରମ୍ମସୁରମ୍ମସୁଭନାମକା ତଯୋ ପାସାଦା ନୱଭୂମିକସତ୍ତଭୂମିକପଞ୍ଚଭୂମିକା, ଚତ୍ତାଲୀସସହସ୍ସା ନାଟକିତ୍ଥିଯୋ, ଯସୋଧରା ନାମ ମମ ଅଗ୍ଗମହେସୀ , ସୋହଂ ଚତ୍ତାରୋ ନିମିତ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ଅସ୍ସଯାନେନ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିଂ। ତତୋ ଛବ୍ବସ୍ସାନି ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱା ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯ ଉରୁୱେଲାଯଂ ସେନାନିଗମେ ସେନାକୁଟୁମ୍ବିକସ୍ସ ଧୀତାଯ ସମ୍ପସାଦଜାତାଯ ସୁଜାତାଯ ନାମ ଦିନ୍ନଂ ମଧୁପାଯାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସାଲୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ କତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯେ ସୋତ୍ଥିଯେନ ନାମ ତିଣହାରକେନ ଦିନ୍ନା ଅଟ୍ଠ ତିଣମୁଟ୍ଠିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ଅସ୍ସତ୍ଥବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ମାରବଲଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା ସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ତୋସ୍ମୀତି ସବ୍ବଂ ବ୍ୟାକାସି।

ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧିଂ ସାୱକସଙ୍ଘତୋତି ସଦ୍ଧିଂ ସାୱକସଙ୍ଘେନ। ପରିନିବ୍ବିସ୍ସନ୍ତି ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସାମି। ଅଗ୍ଗୀୱାହାରସଙ୍ଖଯାତି ଅଗ୍ଗି ୱିଯ ଇନ୍ଧନକ୍ଖଯେନ ଯଥା ଅଗ୍ଗି ନିରୁପାଦାନୋ ନିବ୍ବାଯତି, ଏୱଂ ଅହମ୍ପି ନିରୁପାଦାନୋ ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୩-୪।

ତାନି ଚ ଅତୁଲତେଜାନୀତି ଅଗ୍ଗସାୱକଯୁଗାଦୀନି ତାନି ଅସଦିସତେଜାନି। ଇମାନି ଚଦସବଲାନୀତି ଏତାନି ଚ ସାରୀରଦସବଲାନି ଗୁଣଧାରଣୋ ଦେହୋତି ଛଅସାଧାରଣଞ୍ଞାଣାଦିଗୁଣଧରୋ ଅଯଂ ଦେହୋ ଚ। ତମନ୍ତରହିସ୍ସନ୍ତୀତି ସବ୍ବାନି ଏତାନି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନି ଅନ୍ତରଧାଯିସ୍ସନ୍ତି ୱିନସ୍ସିସ୍ସନ୍ତି। ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାତି ଏତ୍ଥ ନନୂତି ଅଯଂ ଅନୁମତିଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ରିତ୍ତାତି ନିଚ୍ଚସାରଧୁୱସାରରହିତତ୍ତା ତୁଚ୍ଛା, ସବ୍ବମେୱ ପନ ସଙ୍ଖତଂ ଖଯଧମ୍ମଂ ୱଯଧମ୍ମଂ ୱିରାଗଧମ୍ମଂ ନିରୋଧଧମ୍ମଂ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋ ଅନିଚ୍ଚଂ, ଉପ୍ପାଦାଦିପଟିପୀଳିତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଂ, ଅୱସୱତ୍ତନତୋ ଅନତ୍ତା। ତସ୍ମା ସଙ୍ଖାରେସୁ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅମତମସଙ୍ଖତଂ ଅଚ୍ଚୁତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିଗଚ୍ଛଥ। ଅଯଂ ଖୋ ଅମ୍ହାକଂ ଅନୁସାସନୀ ଇଦଂ ଅମ୍ହାକଂ ସାସନଂ ଅପ୍ପମାଦେନ ସମ୍ପାଦେଥାତି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ କିର ଦେୱତାନଂ କୋଟିସତସହସ୍ସସ୍ସ ଅନୁପାଦାଯ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତାନି ୱିମୁଚ୍ଚିଂସୁ। ସେସମଗ୍ଗଫଲେସୁ ପତିଟ୍ଠିତା ପନ ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତା ଅହେସୁଂ।

ଏୱଂ ଭଗୱା କପ୍ପନାମଜାତିଆଦିୱୱତ୍ଥିତଂ ସକଲମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୱଂସଂ ଆକାସେ ରତନଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମନ୍ତୋୱ କଥେତ୍ୱା ଞାତିଜନଂ ୱନ୍ଦାପେତ୍ୱା ଆକାସତୋ

ଓତରିତ୍ୱା ପଞ୍ଚଙ୍ଗୁଲୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସୀଦି। ଏୱଂ ନିସିନ୍ନେ ପନ ଭଗୱତି ଲୋକନାଥେ ସିଖାପ୍ପତ୍ତୋ ଞାତିସମାଗମୋ ଅହୋସି। ସଙ୍ଗେ ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତା ନିସୀଦିଂସୁ । ତତୋ ମହାମେଘୋ ପୋକ୍ଖରୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସି। ତଙ୍ଖଣେ ଉଦକଂ ହେଟ୍ଠା ୱିରୱନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି। ତେମେତୁକାମୋୱ ତେମେତି, ଅତେମେତୁକାମସ୍ସ ସରୀରେ ଏକବିନ୍ଦୁମତ୍ତମ୍ପି ନ ପତତି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ସଙ୍ଗେ ଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତଚିତ୍ତଜାତା ହୁତ୍ୱା – ‘‘ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିୟଂ, ଅହୋ ଅବ୍ଭୁତ’’ନ୍ତି କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସୁଂ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ସତ୍ଥା – ‘‘ନ ଇଦାନେୱ ମୟ୍ହଂ ଞାତିସମାଗମେ ପୋକ୍ଖରୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସି, ଅତୀତେପି ୱସ୍ସୀ’’ତି ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୟା ୱେସ୍ସନ୍ତରଜାତକଂ (ଜା। ୨। ୨୨।୧୬୫୫ ଆଦୟୋ) କଥେସି। ସା ଧମ୍ମଦେସନା ସାତ୍ଥିକା ଜାତା। ତତୋ ଭଗୱା ଉଟ୍ଠାୟାସନା ୱିହାରଂ ପାୱିସି।

ଇତି ମଧୁରତ୍ଥୱିଲାସିନିୟା ବୁଦ୍ଧୱଂସଟ୍ଠକଥାୟ

ଗୋତମବୁଦ୍ଧୱଂସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତୋ ପଞ୍ଚୱୀସତିମୋ ବୁଦ୍ଧୱଂସୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨୮। ବୁଦ୍ଧପକିଣ୍ଣକକଥା

୧-୧୮।

‘‘ଅପରିମେୟ୍ୟିତୋ କପ୍ପେ, ଚତୁରୋ ଆସୁଂ ୱିନାଯକା’’ତିଆଦିକା ଅଟ୍ଠାରସଗାଥା ସଙ୍ଗୀତିକାରକେହି ଠପିତା ନିଗମନଗାଥାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସଗାଥାସୁ ସବ୍ବଣ୍ଣ ପାକଟମେୱାତି।

ୱେମତ୍ତକଥା

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ସକଲେପି ବୁଦ୍ଧୱଂସେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଟ୍ଠ ୱେମତ୍ତାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। କତମାନି ଅଟ୍ଠ? ଆଯୁୱେମତ୍ତଂ, ପମାଣୱେମତ୍ତଂ, କୁଲୱେମତ୍ତଂ, ପଧାନୱେମତ୍ତଂ, ରସ୍ମିୱେମତ୍ତଂ, ଯାନୱେମତ୍ତଂ, ବୋଧିୱେମତ୍ତଂ, ପଲ୍ଲଙ୍କୱେମତ୍ତନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଆଯୁୱେମତ୍ତଂ ନାମ କେଚି ଦୀଘାଯୁକା ହୋନ୍ତି କେଚି ଅପ୍ପାଯୁକା। ତଥା ହି ଦୀପଙ୍କରୋ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ଅନୋମଦସ୍ସୀ ପଦୁମୋ ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ତିସ୍ସୋତି ଇମେ ନୱ ବୁଦ୍ଧା ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାଯୁକା ଅହେସୁଂ। ମଙ୍ଗଲୋ ସୁମନୋ ସୋଭିତୋ ନାରଦୋ ସୁମେଧୋ ସୁଜାତୋ ପିଯଦସ୍ସୀ ଫୁସ୍ସୋତି ଇମେ ଅଟ୍ଠ ବୁଦ୍ଧା ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାଯୁକା ଅହେସୁଂ। ରେୱତୋ ୱେସ୍ସଭୂ ଚାତି ଇମେ ଦ୍ୱେ ବୁଦ୍ଧା ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସହସ୍ସାଯୁକା ଅହେସୁଂ। ୱିପସ୍ସୀ ଭଗୱା ଅସୀତିୱସ୍ସସହସ୍ସାଯୁକୋ ଅହୋସି। ସିଖୀ କକୁସନ୍ଧୋ କୋଣାଗମନୋ କସ୍ସପୋତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ବୁଦ୍ଧା ଯଥାକ୍କମେନ ସତ୍ତତିଚତ୍ତାଲୀସତିଂସୱୀସୱସ୍ସସହସ୍ସାଯୁକା ଅହେସୁଂ। ଅମ୍ହାକଂ ପନ ଭଗୱତୋ ୱସ୍ସସତଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ଅହୋସି। ଉପଚିତପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରାନଂ ଦୀଘାଯୁକସଂୱତ୍ତନିଯକମ୍ମସମୁପେତାନମ୍ପି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଯୁଗୱସେନ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ଅପ୍ପମାଣଂ ଅହୋସି। ଅଯଂ ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଯୁୱେମତ୍ତଂ ନାମ।

ପମାଣୱେମତ୍ତଂ ନାମ କେଚି ଦୀଘା ହୋନ୍ତି କେଚି ରସ୍ସା। ତଥା ହି ଦୀପଙ୍କର-ରେୱତ-ପିଯଦସ୍ସୀ-ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ-ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ-ୱିପସ୍ସୀବୁଦ୍ଧାନଂ ଅସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ସରୀରପ୍ପମାଣଂ ଅହୋସି। କୋଣ୍ଡଞ୍ଞ-ମଙ୍ଗଲ-ନାରଦ-ସୁମେଧାନଂ ଅଟ୍ଠାସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧୋ କାଯୋ ଅହୋସି। ସୁମନସ୍ସ ନୱୁତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ସରୀରଂ ଅହୋସି। ସୋଭିତ-ଅନୋମଦସ୍ସୀ-ପଦୁମ-ପଦୁମୁତ୍ତର-ଫୁସ୍ସବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ସରୀରଂ ଅହୋସି। ସୁଜାତୋ ପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧସରୀରୋ ଅହୋସି। ସିଦ୍ଧତ୍ଥ-ତିସ୍ସ-ୱେସ୍ସଭୁନୋ ସଟ୍ଠିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧା ଅହେସୁଂ। ସିଖୀ ସତ୍ତତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧୋ ଅହୋସି। କକୁସନ୍ଧ-କୋଣାଗମନ-କସ୍ସପା ଯଥାକ୍କମେନ ଚତ୍ତାଲୀସତିଂସୱୀସତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧା ଅହେସୁଂ। ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱା ଅଟ୍ଠାରସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧୋ ଅହୋସି। ଅଯଂ ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ ପମାଣୱେମତ୍ତଂ ନାମ।

କୁଲୱେମତ୍ତଂ ନାମ କେଚି ଖତ୍ତିଯକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ କେଚି ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ। ତଥା ହି କକୁସନ୍ଧକୋଣାଗମନକସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ଦୀପଙ୍କରାଦିଗୋତମବୁଦ୍ଧପରିଯନ୍ତା ଦ୍ୱାୱୀସତି ବୁଦ୍ଧା ଖତ୍ତିଯକୁଲେଯେୱ ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ଅଯଂ ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ କୁଲୱେମତ୍ତଂ ନାମ।

ପଧାନୱେମତ୍ତଂ ନାମ ଦୀପଙ୍କର-କୋଣ୍ଡଞ୍ଞ-ସୁମନ-ଅନୋମଦସ୍ସୀ-ସୁଜାତସିଦ୍ଧତ୍ଥ-କକୁସନ୍ଧାନଂ ଦସମାସିକା ପଧାନଚରିଯା। ମଙ୍ଗଲ-ସୁମେଧତିସ୍ସ ସିଖୀନଂ ଅଟ୍ଠମାସିକା। ରେୱତସ୍ସ ସତ୍ତମାସିକା। ସୋଭିତସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ମାସା। ପଦୁମଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ୱିପସ୍ସୀନଂ ଅଡ୍ଢମାସିକା। ନାରଦ-ପଦୁମୁତ୍ତର-ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ-କସ୍ସପାନଂ ସତ୍ତାହାନି । ପିଯଦସ୍ସୀ-ଫୁସ୍ସ-ୱେସ୍ସଭୂ କୋଣାଗମନାନଂ ଛମାସିକା। ଅମ୍ହାକଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଛବ୍ବସ୍ସାନି ପଧାନଚରିଯା ଅହୋସି। ଅଯଂ ପଧାନୱେମତ୍ତଂ ନାମ।

ରସ୍ମିୱେମତ୍ତଂ ନାମ ମଙ୍ଗଲସ୍ସ କିର ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସରୀରସ୍ମି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ପଦୁମୁତ୍ତରବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନିକା ଅହୋସି। ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସତ୍ତଯୋଜନିକା ଅହୋସି। ସିଖିସ୍ସ ତିଯୋଜନପ୍ପମାଣା। କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ଦସଯୋଜନିକା। ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ ସମନ୍ତତୋ ବ୍ୟାମପ୍ପମାଣା। ସେସାନଂ ଅନିଯତା ଅହୋସି। ଅଯଂ ରସ୍ମିୱେମତ୍ତଂ ନାମ ଅଜ୍ଝାସଯପଟିବଦ୍ଧଂ, ଯୋ ଯତ୍ତକଂ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ସରୀରପ୍ପଭା ତତ୍ତକଂ ଫରତି, ପଟିୱିଦ୍ଧଗୁଣେ ପନ କସ୍ସଚି ୱେମତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଅଯଂ ରସ୍ମିୱେମତ୍ତଂ ନାମ।

ଯାନୱେମତ୍ତଂ ନାମ କେଚି ହତ୍ଥିଯାନେନ କେଚି ଅସ୍ସଯାନେନ କେଚି ରଥପଦ-ପାସାଦ-ସିୱିକାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରେନ ନିକ୍ଖମନ୍ତି। ତଥା ହି ଦୀପଙ୍କର-

ସୁମନ-ସୁମେଧ-ଫୁସ୍ସ-ସିଖୀ-କୋଣାଗମନା ହତ୍ଥିଯାନେନ ନିକ୍ଖମିଂସୁ। କୋଣ୍ଡଞ୍ଞ-ରେୱତ-ପଦୁମ-ପିଯଦସ୍ସୀ-ୱିପସ୍ସୀ-କକୁସନ୍ଧା ରଥଯାନେନ। ମଙ୍ଗଲ-ସୁଜାତ-ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ-ତିସ୍ସ-ଗୋତମା ଅସ୍ସଯାନେନ। ଅନୋମଦସ୍ସୀସିଦ୍ଧତ୍ଥୱେସ୍ସଭୁନୋ ସିୱିକାଯାନେନ। ନାରଦୋ ପଦସା ନିକ୍ଖମି। ସୋଭିତ-ପଦୁମୁତ୍ତର-ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ-କସ୍ସପା ପାସାଦେନ ନିକ୍ଖମିଂସୁ। ଅଯଂ ଯାନୱେମତ୍ତଂ ନାମ।

ବୋଧିୱେମତ୍ତଂ ନାମ ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଭଗୱତୋ କପୀତନରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି; କୋଣ୍ଡଞ୍ଞସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାଲକଲ୍ଯାଣିରୁକ୍ଖୋ , ମଙ୍ଗଲ-ସୁମନ-ରେୱତ-ସୋଭିତାନଂ ନାଗରୁକ୍ଖୋ, ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ଅଜ୍ଜୁନରୁକ୍ଖୋ, ପଦୁମନାରଦାନଂ ମହାସୋଣରୁକ୍ଖୋ, ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ସଲଲରୁକ୍ଖୋ, ସୁମେଧସ୍ସ ନୀପୋ, ସୁଜାତସ୍ସ ୱେଳୁ, ପିଯଦସ୍ସିନୋ କକୁଧୋ, ଅତ୍ଥଦସ୍ସିସ୍ସ ଚମ୍ପକରୁକ୍ଖୋ, ଧମ୍ମଦସ୍ସିସ୍ସ ରତ୍ତକୁରୱକରୁକ୍ଖୋ, ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ କଣିକାରରୁକ୍ଖୋ, ତିସ୍ସସ୍ସ ଅସନରୁକ୍ଖୋ, ଫୁସ୍ସସ୍ସ ଆମଲକରୁକ୍ଖୋ, ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ପାଟଲିରୁକ୍ଖୋ, ସିଖିସ୍ସ ପୁଣ୍ଡରୀକରୁକ୍ଖୋ, ୱେସ୍ସଭୁସ୍ସ ସାଲରୁକ୍ଖୋ, କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ସିରୀସରୁକ୍ଖୋ, କୋଣାଗମନସ୍ସ ଉଦୁମ୍ବରରୁକ୍ଖୋ, କସ୍ସପସ୍ସ ନିଗ୍ରୋଧୋ, ଗୋତମସ୍ସ ଅସ୍ସତ୍ଥୋତି ଅଯଂ ବୋଧିୱେମତ୍ତଂ ନାମ।

ପଲ୍ଲଙ୍କୱେମତ୍ତଂ ନାମ ଦୀପଙ୍କର-ରେୱତ-ପିଯଦସ୍ସୀ-ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ-ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ-ୱିପସ୍ସୀନଂ ତେପଣ୍ଣାସହତ୍ଥପଲ୍ଲଙ୍କା ଅହେସୁଂ; କୋଣ୍ଡଞ୍ଞ-ମଙ୍ଗଲ-ନାରଦ-ସୁମେଧାନଂ ସତ୍ତପଣ୍ଣାସହତ୍ଥା; ସୁମନସ୍ସ ସଟ୍ଠିହତ୍ଥୋ ପଲ୍ଲଙ୍କୋ ଅହୋସି; ସୋଭିତ-ଅନୋମଦସ୍ସୀ-ପଦୁମ-ପଦୁମୁତ୍ତର-ଫୁସ୍ସାନଂ ଅଟ୍ଠତିଂସହତ୍ଥା, ସୁଜାତସ୍ସ ଦ୍ୱତିଂସହତ୍ଥୋ, ସିଦ୍ଧତ୍ଥ-ତିସ୍ସ-ୱେସ୍ସଭୂନଂ ଚତ୍ତାଲୀସହତ୍ଥା, ସିଖିସ୍ସ ଦ୍ୱତିଂସହତ୍ଥୋ , କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ଛବ୍ବୀସତିହତ୍ଥୋ, କୋଣାଗମନସ୍ସ ୱୀସତିହତ୍ଥୋ, କସ୍ସପସ୍ସ ପନ୍ନରସହତ୍ଥୋ, ଗୋତମସ୍ସ ଚୁଦ୍ଦସହତ୍ଥୋ ପଲ୍ଲଙ୍କୋ ଅହୋସି। ଅଯଂ ପଲ୍ଲଙ୍କୱେମତ୍ତଂ ନାମ। ଇମାନି ଅଟ୍ଠ ୱେମତ୍ତାନି ନାମ।

ଅୱିଜହିତଟ୍ଠାନକଥା

ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ଚତ୍ତାରି ଅୱିଜହିତଟ୍ଠାନାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କୋ ଅୱିଜହିତୋ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ ହୋତି। ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନଂ ଇସିପତନେ ମିଗଦାଯେ ଅୱିଜହିତମେୱ ହୋତି। ଦେୱୋରୋହଣକାଲେ ସଙ୍କସ୍ସନଗରଦ୍ୱାରେ ପଠମକ୍କପାଦଟ୍ଠାନଂ ଅୱିଜହିତମେୱ ହୋତି। ଜେତୱନେ ଗନ୍ଧକୁଟିଯା ଚତ୍ତାରି ମଞ୍ଚପାଦଟ୍ଠାନାନି ଅୱିଜହିତାନେୱ ହୋନ୍ତି। ୱିହାରୋ ପନ ଖୁଦ୍ଦକୋପି ମହନ୍ତୋପି ହୋତି। ୱିହାରୋ ନ ୱିଜହତିଯେୱ, ନଗରଂ ପନ ୱିଜହତି।

ସହଜାତପରିଚ୍ଛେଦ-ନକ୍ଖତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦକଥା

ଅପରଂ ପନ ଅମ୍ହାକଂଯେୱ ଭଗୱତୋ ସହଜାତପରିଚ୍ଛେଦଞ୍ଚ ନକ୍ଖତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦଞ୍ଚ ଦୀପେସୁଂ। ଅମ୍ହାକଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତେନ କିର ସଦ୍ଧିଂ ରାହୁଲମାତା ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ଛନ୍ନୋ କଣ୍ଡକୋ ଅସ୍ସରାଜା ନିଧିକୁମ୍ଭୋ ମହାବୋଧି କାଳୁଦାଯୀତି ଇମାନି ସତ୍ତ ସହଜାତାନି। ଅଯଂ ସହଜାତପରିଚ୍ଛେଦୋ। ମହାପୁରିସୋ ପନ ଉତ୍ତରାସାଳ୍ହନକ୍ଖତ୍ତେନେୱ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମି, ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମି, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେସି, ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଅକାସି। ୱିସାଖନକ୍ଖତ୍ତେନ ଜାତୋ ଚ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଚ ପରିନିବ୍ବୁତୋ ଚ। ମାଘନକ୍ଖତ୍ତେନ ତସ୍ସ ସାୱକସନ୍ନିପାତୋ ଚ ଆଯୁସଙ୍ଖାରୱୋସଜ୍ଜନଞ୍ଚ ଅହୋସି। ଅସ୍ସଯୁଜନକ୍ଖତ୍ତେନ ଦେୱୋରୋହଣଂ। ଅଯଂ ନକ୍ଖତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦୋତି।

ସଧମ୍ମତାକଥା

ଇଦାନି ପନ ସବ୍ବେସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାଧାରଣଧମ୍ମତଂ ପକାସଯିସ୍ସାମି। ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ସମତିଂସୱିଧା ଧମ୍ମତା। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ପଚ୍ଛିମଭୱିକବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସମ୍ପଜାନସ୍ସ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଓକ୍କମନଂ, ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦିତ୍ୱା ବହିମୁଖୋଲୋକନଂ, ଠିତାଯ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁଯା ୱିଜାଯନଂ, ଅରଞ୍ଞେଯେୱ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମନଂ, କଞ୍ଚନପଟ୍ଟେସୁ ପତିଟ୍ଠିତପାଦାନଂ ଉତ୍ତରାଭିମୁଖାନଂ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଚତୁଦ୍ଦିସଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ସୀହନାଦନଦନଂ, ଚତ୍ତାରି ନିମିତ୍ତାନି ଦିସ୍ୱା ଜାତମତ୍ତପୁତ୍ତାନଂ ମହାସତ୍ତାନଂ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ, ଅରହଦ୍ଧଜମାଦାଯ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସବ୍ବହେଟ୍ଠିମେନ ପରିଚ୍ଛେଦେନ ସତ୍ତାହଂ ପଧାନଚରିଯା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣନଦିୱସେ ପାଯାସଭୋଜନଂ, ତିଣସନ୍ଥରେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଧିଗମୋ, ଆନାପାନସ୍ସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନପରିକମ୍ମଂ, ମାରବଲୱିଦ୍ଧଂସନଂ, ବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେଯେୱ ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଅସାଧାରଣଞ୍ଞାଣାଦିଗୁଣପଟିଲାଭୋ, ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ବୋଧିସମୀପେଯେୱ ୱୀତିନାମନଂ, ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥାଯ ଆଯାଚନଂ, ଇସିପତନେ ମିଗଦାଯେ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନଂ, ମାଘପୁଣ୍ଣମାଯ ଚତୁରଙ୍ଗିକସନ୍ନିପାତେ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସୋ, ଜେତୱନଟ୍ଠାନେ ନିବଦ୍ଧୱାସୋ, ସାୱତ୍ଥିନଗରଦ୍ୱାରେ ଯମକପାଟିହାରିଯକରଣଂ, ତାୱତିଂସଭୱନେ ଅଭିଧମ୍ମଦେସନା, ସଙ୍କସ୍ସନଗରଦ୍ୱାରେ ଦେୱଲୋକତୋ ଓତରଣଂ ସତତଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ, ଦ୍ୱୀସୁ ୱାରେସୁ ୱେନେଯ୍ୟଜନାୱଲୋକନଂ, ଉପ୍ପନ୍ନେ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞାପନଂ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଜାତକକଥନଂ, ଞାତିସମାଗମେ ବୁଦ୍ଧୱଂସକଥନଂ,

ଆଗନ୍ତୁକେହି ଭିକ୍ଖୂହି ପଟିସନ୍ଥାରକରଣଂ, ନିମନ୍ତିତାନଂ ୱୁଟ୍ଠୱସ୍ସାନଂ ଅନାପୁଚ୍ଛା ଅଗମନଂ, ଦିୱସେ ଦିୱସେ ପୁରେଭତ୍ତପଚ୍ଛାଭତ୍ତପଠମମଜ୍ଝିମପଚ୍ଛିମଯାମକିଚ୍ଚକରଣଂ, ପରିନିବ୍ବାନଦିୱସେ ମଂସରସଭୋଜନଂ, ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାନନ୍ତି ଇମା ସମତିଂସ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଧମ୍ମତାତି।

ଅନନ୍ତରାଯିକଧମ୍ମକଥା

ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଚତ୍ତାରୋ ଅନନ୍ତରାଯିକା ଧମ୍ମା। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ? ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅଭିହଟାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ନ ସକ୍କା କେନଚି ଅନ୍ତରାଯୋ କାତୁଂ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଯୁନୋ ନ ସକ୍କା କେନଚି ଅନ୍ତରାଯୋ କାତୁଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଅଟ୍ଠାନମେତଂ ଅନୱକାସୋ, ଯଂ ପରୂପକ୍କମେନ ତଥାଗତଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ଯା''ତି (ଚୂଳୱ॰ ୩୪୨)। ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନଂ ଅସୀତିଯା ଅନୁବ୍ଯଞ୍ଜନାନଞ୍ଚ ନ ସକ୍କା କେନଚି ଅନ୍ତରାଯୋ କାତୁଂ। ବୁଦ୍ଧରଂସୀନଂ ନ ସକ୍କା କେନଚି ଅନ୍ତରାଯୋ କାତୁନ୍ତି। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଅନନ୍ତରାଯିକା ଧମ୍ମା ନାମାତି।

ନିଗମନକଥା

ଏତ୍ତାୱତା ଗତା ସିଦ୍ଧିଂ, ବୁଦ୍ଧୱଂସସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା;

ସୁୱଣ୍ଣପଦୱିଞ୍ଞାତୱିଚିତ୍ତନଯସୋଭିତା।

ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାମଗ୍ଗଂ, ପାଳିଅତ୍ଥପ୍ପକାସକଂ;

ଆଦାଯେୱ କତା ବୁଦ୍ଧ-ୱଂସସ୍ସଟ୍ଠକଥା ମଯା।

ପପଞ୍ଚଞ୍ଚ ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା, ମଧୁରତ୍ଥସ୍ସ ସବ୍ବସୋ;

ସମ୍ପକାସନତୋ ତସ୍ସା, ମଧୁରତ୍ଥପ୍ପକାସିନୀ।

କାୱୀରଜଲସମ୍ପାତ-ପରିପୂତମହୀତଲେ;

କାୱୀରପଟ୍ଟନେ ରମ୍ମେ, ନାନାନାରିନରାକୁଲେ।

କାରିତେ କଣ୍ହଦାସେନ, ସଣ୍ହୱାଚେନ ସାଧୁନା;

ୱିହାରେ ୱିୱିଧାକାର-ଚାରୁପାକାରଗୋପୁରେ।

ଛାଯାସଲିଲସମ୍ପନ୍ନେ, ଦସ୍ସନୀଯେ ମନୋରମେ;

ହତଦୁଜ୍ଜନସମ୍ବାଧେ, ପୱିୱେକସୁଖେ ସିୱେ।

ତତ୍ଥ ପାଚୀନପାସାଦ-ତଲେ ପରମସୀତଲେ;

ୱସତା ବୁଦ୍ଧୱଂସସ୍ସ, ମଯା ସଂୱଣ୍ଣନା କତା।

ଯଥା ବୁଦ୍ଧୱଂସସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ, ଗତା ସାଧୁ ସିଦ୍ଧିଂ ୱିନା ଅନ୍ତରାଯଂ;

ତଥା ଧମ୍ମଯୁତ୍ତା ଜନାନଂ ୱିତକ୍କା, ୱିନାୱନ୍ତରାଯେନ ସିଦ୍ଧିଂ ୱଜନ୍ତୁ।

ଇମଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣନଂ ମେ, କରୋନ୍ତେନ ଯଂ ପତ୍ଥିତଂ ପୁଞ୍ଞଜାତଂ;

ସଦା ତସ୍ସ ଦେୱାନୁଭାୱେନ ଲୋକୋ, ଧୁୱଂ ସନ୍ତମଜ୍ଝନ୍ତମଝଂ ପଯାତଂ।

ୱିନସ୍ସନ୍ତୁ ରୋଗା ମନୁସ୍ସେସୁ ସବ୍ବେ, ପୱସ୍ସନ୍ତୁ ଦେୱାପି ୱସ୍ସନ୍ତକାଲେ;

ସୁଖଂ ହୋତୁ ନିଚ୍ଚଂ ୱରଂ ନାରକାପି, ପିସାଚାପଯାତା ପିପାସା ଭୱନ୍ତୁ।

ସୁରା ଅଚ୍ଛରାନଂ ଗଣାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ, ଚିରଂ ଦେୱଲୋକେ ସୁଖଂ ଚାନୁଭୋନ୍ତୁ;

ଚିରଂ ଠାତୁ ଧମ୍ମୋ ମୁନିନ୍ଦସ୍ସ ଲୋକେ, ସୁଖଂ ଲୋକପାଲା ମହିଂ ପାଲଯନ୍ତୁ।

ଗରୂହି ଗୀତନାମେନ, ବୁଦ୍ଧଦତ୍ତୋତି ୱିସ୍ସୁତୋ;

ଥେରୋ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠକଥଂ, ମଧୁରତ୍ଥୱିଲାସିନିଂ।

ପୋତ୍ଥକଂ ଠପଯିତ୍ୱେମଂ, ପରମ୍ପରେ ହିତାୱହଂ;

ଅଚିରଟ୍ଠିତଭାୱେନ, ଅହୋ ମଚ୍ଚୁୱସଂ ଗତୋ।

ଇତି ଭାଣୱାରୱସେନ ଛବ୍ବୀସତିଭାଣୱାରା, ଗନ୍ଥୱସେନ ପଞ୍ଚସତାଧିକଛସହସ୍ସଗନ୍ଥା, ଅକ୍ଖରୱସେନ ତିସହସ୍ସାଧିକାନି ଦ୍ୱେସତସହସ୍ସକ୍ଖରାନି।

ଅନ୍ତରାଯଂ ୱିନା ଏସା, ଯଥା ନିଟ୍ଠଂ ଉପାଗତା;

ତଥା ସିଜ୍ଝନ୍ତୁ ସଙ୍କପ୍ପା, ସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମନିସ୍ସିତାତି।

ଇତି ମଧୁରତ୍ଥୱିଲାସିନୀ ନାମ

ବୁଦ୍ଧୱଂସ-ଅଟ୍ଠକଥା ନିଟ୍ଠିତା।